IOANNIS ALEXANDREI PHILOPONI IN TRES LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS BREVES ANNOTATIONES, EX DISSERTA-

tionibus Ammonij Hermaei, Cum quibusdam Proprijs Meditationibus

NVPER E GRAECO IN LINGVAM LATINAM TRADVCTAE.



Cautum Priuilegijs, Summi Pontificis, ac Illustrissi. Senatus Veneti, nequis hunc Librum in aliquo suae ditionis loco imprimat, aut alibi impressum uendere audeat.

Venetijs apud Hieronymum Scotum.

M. D. XXXXIIII.

IOANNIS ALEXANDREI PHILOPONI PROOEMIVM IN LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS.

CVM nos de anima Sermones audituri simus, de potentiis ipsius animę primum dicendum est, quot scilicet in partes distribuant, & quale unaquęq; nomen consecuta sit, deinde quot antiquorũ de illis opiniones fuerunt, & inter hæc ueram de illis opinioné ex diuisione seligere. Primum igitur animales potentiæ in duas partes diuisioné suscipiunt. ipsarum nãq; aliæ sunt rationales, aliæ uero rationis expertes, atq; harũ utraq; rursum dupliciter diuiditur, earum enim, quæ ratione utũtur, partim sunt uitales, & appetétes, partim uero cognoscentes. eodé quoq; modo diuidũtur eæ, quæ ratione carent. Rursus autem quæ rationis, & cognitionis sunt animales potentiæ trifariam diuiduntur, alia enim quædam est opinio, alia cogitatio, & alia intellectus. opinio igitur ipsa uersatur omnino circa uniuersale, quod in sensibilibus est, ipsum nãq; cognoscit, illud enim scit, quòd omne album est disgregatiuum uisus, quòdq; est omnis homo bipes. Verũtamen cogitabilium quoq; conclusiones absq; ratione cognoscit, illud enim scit, quòd anima est ĩmortalis, quare autem sit immortalis anima, ipsa nescit opinio, nãq; illud cogitatiõis est opus, opinionis uero hoc solum scire, quòd est. Quapropter opinio ea est, quę & uniuersale in sensibilibus, & cogitabiliũ cõclusiones cognoscit. Vnde & Eleates Zeno in eo dialogo, qui Sophista inscribitur, opinionem ipsam bene diffinit, cum eam ipsius cogitationis esse extremum dicat, nam cogitatione ratiocinante quod anima sit ĩmortalis, ipsa opinio cõclusione accepta hoc solum nouit, quòd ĩmortalis est. At cogitatio est ueluti uia quædam transiens à propositionibus ad cõclusiones, ex quo etiam nomé ipsum τῆς διανοίας .i. cogitationis traxit, id uidelicet cogitatio quærit, unde est quòd anima sit ĩmortalis. deinde ex his, quę magis aperta sunt, incipiens, ad illud, quod exquiritur, transit, ita dicens, anima ipsa sponte mouetur, quod per se mouetur, & semper mouetur, hoc ĩmortale est, anima igitur ipsa est ĩmortalis, & hoc quidem cogitatiõis est opus. Intellectus uero munus est applicationibus simplicibus, atq; ita melius, quàm per demonstrationem in rerum cognitionem uenire. Quéadmodum enim sensus occurrés fortasse albo, uel huic figuræ melius habet eius cognitionem, quã per demonstrationem (non enim ad hæc indiget syllogismo, qui hoc album esse demonstret. sed simplici applicatione hoc ipsum cognoscit) eodem quoq; modo intellectus ipse intelligibilia simplici applicatione melius, quã per demonstrationem cognoscit. Intellectus autem operatio in hisce solum uersatur, quibus in summitatem purgationis, & scientiæ perueniendi facultas data est, quæq; per purgatiuas uirtutes absq; imaginatione, & sine sensu operari cõsueuerũt: quia scilicet est intellectus habitus animę perfectissimus. Vnde Plotinus de eo dicens inquit. Quicunq; operatus est, hic ipse, quod ego dico, cognoscit, quasi status hic neq; uerbo possit interpretari. Versatur igitur intellectus circa intelligibilia, quæ Timæus diffiniens dicebat esse intelligẽtię cum ratione comp̃hensiblia. Cogitatio autem circa cogitabilia uersatur: opinio uero circa opinabilia, q̃ quoq; opinabilia Timæus explicans asserit opinioni cum sensu irrationali opinabilia esse: harum uero potẽtiarum ordinem primum tenet intellectus ultimum opinio, medium cogitatio, quæ nostrę animæ familiaritate coniuncta est, quoniã quoq; in uniuerso medium ordinem tenet, & per hanc ipsam (dico autem cogitationem) nostra animã, in intelligibilium contemplationem reducitur, quæ quidem nostrę animæ perfectio est. Quia uero simul cum sensibilibus nata est, & connutrita anima nostra, ob eam, quã habet cum sensibus consuetudinem, nõ potest in contemplationem intelligibilium, atq; imaterialium seipsam reducere. Verum sibi id persuadet illaq; esse corpora, & habere magnitudines, & quęcũq; sunt in sensibilibus, ibi etiam ea imaginatur. Quare Plato in Phędone dicit hoc eẽ omniũ, quę sunt in nobis, difficillimũ, quòd cum paulisper à corpore tracti otium nacti fuerimus, cõtemplationiq; diuinorum uacare uoluerimus, imaginatio ipsa intercidens nobis perturbationé mouet, & facit nos suspicari deum ipsum corpus esse, magnitudinemq;, & figurã habere, neq; nos de deo absq; corpore, & sine figura ĩtelligere permittit. Quare oportet animam ad sui perfectionem tẽdẽtem, primum per cogitationem operari, quæ quodam modo rerum media habet, talia autem sunt cogitabilia, qualis est anima nostra, & contemplatio de illa, necnon mathematica, quæ imaterialem habent essentiam, quãuis substantiam nequaq̃, ut ipsa

postq̃ consueuerit in iis agere sine materia hac uia progressa ad ea, quę perfecte sunt à materia separata (diuina dico) secedat. Vnde etiam Plotinus, ducantur inquit iuuenes per mathematica ad consuetudinem naturæ incorporeæ. At uero si quandoq; cogitatio de intelligibilibus ratiocinatur, nõ tamen per se, sed intellectui complicata id facit, quemadmodum quoq; de sensibilibus imaginationi coniuncta ratiocinatur. huius igit̃ intellectus etsi non multi sumus participes, uestigia tamẽ quædam huius, atq; simulachra sunt in nobis transposita, quę autem sunt cõmunes animi notiones, quas multo melius absq; demonstratione, quã cum ea plerisq; omnes cognoscimus, ut hæc, quod eidem rei æqualia sibi inuicem æqualia sunt: quòd si ab æqualibus ęqualia auferãtur, reliqua sunt ęq̃lia: quòd in omnibus aut est affirmatio, aut negatio, quòd omnia bonũ cupiũt, & alia, quæcũq; sunt iis similia, nõ enim ad horum faciendam fidem ꝑparationis indigemus, at hæc ipsa ꝑ applicationẽ primum factam melius, quã per demonstrationem cognoscimus. hæ igitur cõmunes animi notiones (quemadmodum diximus) per omnia procedentes ipsius intellectus manifeste simulachra sunt. Quamobrem intellectũ ipsum scientię principium uocant, quo intelligibilia cognoscimus, de quo Aristoteles in demonstratiuis contra eos, qui non esse scientiam putabãt, exponebat ita, non solum esse scientiam dicimus, uerum etiam principiũ scientiæ, quo terminos ipsos cognoscimus, appellat uidelicet terminos ipsas cõmunes animi conceptiones, & terminos, qui sunt in syllogismis, oportet enim quòd omnis syllogismus à cõmunibus animi conceptionibus principium habeat, quę quidẽ (ueluti dictum est) ab intellectu ueniunt ad nos, nãq; scimus absq; demonstratione, quod hoc qd est homo, aut anima, aut aliquid istiusmodi, uel intelligibilia ipsa terminos dicit, ut fines eorũ, quæcunq; sunt, terminus nãq; est (ut inquit geometra) qui alicuius finis est, principium igitur scientiæ esse intellectũ dicit. Quia ꝑ ipm̃ cõmunes cogitationes habemus, unde cogitatio uelut à principiis scientificas demonstrationes facit, terminos uidelicet intelligibilia dicit, quia sunt eorum, quæ sunt, extrema, dicimus igitur, inquit, esse intellectum quẽ sciẽtiæ principium uocauit, quo quidem intelligibilia cognoscimus, hęc enim sunt termini, ut fines. At quęrere dignum est, quoniã dicebamus opinionem ipsam ipsum quidẽ (quod) scire, ipsum uero (cur) ignorare, dicebamus quoq; uniuersale ipsum in sensibilibus, necnon cogitabilium conclusiones non ignorare, dignum est (inquã) quęrere unde sit opinioni cognitio hæc uniuersalis in sensibilibus, quo enim demõstrante qđ omnis homo sit bipes, hanc ipsam conclusionem accipiens totã sibi illa habet? quẽadmodum etiam in cogitabilibus ipsa cogitatione demõstrante qđ aĩa est imortalis, conclusionẽ ipsam accipiens opinio retinet, neq; enim huiusce rei cogitatio demonstrationẽ fecit, huiusce (inquã) quod est omnis homo bipes, quodq; Hinnitus est omnis equi ꝓprium, uel istiusmodi quęcũq; alia, neq; enim fieri id potest, ut ex particularibus uniuersale credatur, id enim dici non potest, quòd Xanthus, & Balias, & alii equi, qui sunt aut hoc, aut illo in loco, quadrupedes sunt, ideo eẽ oẽs: neq; qđ hic, aut ille Æthiops niger est, ob eam rem scilicet omnẽ esse Æthiopa nigrum. Manifestum est igit̃ ipsam cogitationẽ nequaq̃ sensibile demonstrare: multoq; magis etiã patet neq; imaginationẽ, neq; sensum illud haud quaq̃ facere, quod, quãdo hisce de rebus dicemus, perspicuũ erit, nãq; harum unaquęq; particulare aliqđ cognoscit. Vnde igitur opinio sensibiliũ cognoscit uniuersale? dicimus id ut plurimũ posse fieri, ut cogitatio in sensibilibus uniuersaliter ratiocinetur, quẽadmodum fecit in astris Aristoteles, qui cũ uellet ea esse sphęrica demõstrare, una re, luna scilicet id credibile fecit, dicit enim, quod ea, quę eiusdem substãtię sunt, ut in uno se habent, ita in omnibus ut sint necesse est: astra autem omnia eiusdẽ substantiæ sunt, lunam uero sphæricam esse demonstratum est, ideo id patet, quòd alia quoq; astra sphærica erunt. possunt etiam, qui fumũ uident, argumentari quod ibi sit ignis, ubi fumus est, hoc modo, fumus est in hoc loco, fumus omnis est ex igne, igitur ignis est in hoc loco. fortasse igitur (ut ego dicebam) fieri potest ut ipsa cogitatio ratiocinetur uniuersaliter de quibusdam particularibus, & si non in omnibus. Dico tamẽ, quòd anima ipsa rationis particeps in se rerum rationes cõsubstãtiales habet. Verum q̃a demersæ sunt in materia, ferè sunt obrutæ, uelut in cinere scintilla latet, quẽadmodũ igitur, cum quispiam cinerem aliquãtulum fodicauerit, scintilla statim resplendet, neq; iis, qui cinerem dimouit, scintillam fecit, sed ea solum, quę erant impedimento abstulit: eodem modo quoq; opinio ab sensu prouocata rationes existentium rerum proponit, similiter etiam magistros inquiunt non nobis in animũ inducere cognitionem, sed quæ in nobis ueluti latens est, eam ipsam manifestam facere, nam si rationes rerum non essent in nobis, quomodo, cum quispiam pręter naturã rerum dissereret, intelligeremus? ut fit, cum duos de anima disputãtes audimus, hunc quidem contra iudicamus, atq; arguimus naturæ rerũ minime consonare, cum illo uero cõuenimus, & magis uera proferre fatemur. cur igitur iudicãtes eorum dicta hunc quidem uera, illum autem falsa dicere affirmaremus, nisi ipsa rerũ ratio nobis inesset? nonne perspicuũ illud est, quòd ipsi nos per

eas,

eas, quæ sunt in nobis recōditæ de anima cōmunes notiones disputantiū uerbis excitatas, iudicantes dicimus hunc ipsum uera, illum aūt falsa dicere? pari igitur modo & ipsam opinionem fatemur, cū scilicet sensus didicerit hunc, atq; hunc esse bipedem, prouocatam, inquā sensu recordari, quòd est omnis homo bipes. at cōmodius eæ dicantur cōmunes animi conceptiones, & intellectus adumbrationes, omnia enim quæcūq; melius, quā per demonstrationem scimus ea per cōmunem animi conceptionem scimus, quæ uero demonstrationis indigent, ut à nobis cognoscantur, eorum conclusiones absq; demonstratiōe cognoscere opinionis est opus, etenim sine ratiōe scit ipsa, q̄d aīa est immortalis, quare horum cognitio cum demonstratione est, neq; melius quā per demonstrationem, quēadmodum sine demōstratione id scimus, quòd omnis hominis risus est proprium. ¶ Potentiæ uero animæ, quæ ratione carent, aliæ sunt cognitionis, & aliæ appetitus, & uitæ, ad ipsam cognitionē sensus, & imaginatio pertinēt. Sensus autem ab imaginatione differt ideo, quia imaginatio intrinsecus habet cognitionem, sensus uero ad ea, quæ sunt extra, producitur. Sensus enim, quod adest solum, quodq; extrinsecus assumit, id cognoscit, at imaginatio sensibiliū formas ab sensu captas, ipsa secum confingit. Vnde eam uocat Aristoteles intellectum passiuū, intellectum uidelicet, quia intus habet cognobile, & id simplici applicatione, quēadmodum non per p̄parationem consequitur intellectus. Passiuum uero uocat, quia cum impressionibus ipsis, neq; sine figura cognoscit, ea autē imaginatio dicitur græce phantasia, quasi quædam sit phātasia, imagnatio enim statio est imaginum, nāq; stant in ea, quæ uisa sunt extrinsecus, uterq; uero scilicet sensus, & imaginatio circa particulare extenditur, etenim licet hoc album, non tamen omne album uidet. hoc autem differūt inuicem, quòd alter extrinsecus, altera uero intrīsecus cognoscit, & ipsa quidem imaginatio quinq; sensuum impressiones amplectitur. Vnus autem quisq; sensus, quod est proprium sibi sensibile, illud cognoscit. Quæ uero sunt appetitus, & uitæ, alia est ira, & alia cupiditas. At quispiam quærere posset, quid ita dicimus inter iram, atq; cupiditatem distinctionem fieri. Quid enim? nonne cupit ira eum mœrore cōtra afficere, qui nos in mœrorem compulerit? Quid etiam, nōne ratio ipsa disciplinasq;, & contemplationes cupit? ad hoc igitur dico, quod cupiditas ipsa magis cōmuniter, magisq; etiam proprie dicitur. quemadmodum enim dispositio & cōmuniter, & in habitu dicitur, & adhuc p̄prie distincta ad habitum, sic ipsa quoq; cupiditas, & cōmuniter in omnibus animæ potentiis, at uero magis proprie ad iram separata dicitur. Etenim ex quo nos huc prouidentia misit, ut ea, quæ sunt hic, ornemus, nobis hanc hæreditatem, quam cōseruare nos uult, ipsa credidit, & ut hoc ipsum faciamus, quoniam multa sunt, quæ hanc hæreditatem lædunt (est enim fluxā, atq; corruptibilis natura) nobis iram, atq; cupiditatem dedit, ut illa à nobis lædentia repelleremus, hoc uero, quod est fluxū, suffulciremus, eæ igitur sunt, quæ ratione utuntur, quæq; illa carent, animales potentiæ. Quæ igitur sunt rationis, & ad cognitionem pertinent, eæ diuisæ sunt potentiæ. Actiuæ uero sunt uoluntas, & electio, & ipsa quidem uoluntas attinet ad solum bonum, sed electio ad utrūq; refertur. Voluntas rursus ipsius per se est animæ rationalis, electio uero irrationali complicata est. Quādo enim extra generationem ipsa anima est, secūdum uoluntatem solam operatur, propterea quod est in solo bono: cum uero in generatione est: quia sibi complicatas irrationales potētias habet, ob causas, quas dicemus, tunc implicata parti, quæ rationi repugnat, electionem tenet. Quare mō pro ratione, mō contra rationem stat, atq; alterum pro altero diligit, eæ igitur sunt animæ rationis compotes potentiæ. præter has uero sunt, quas plantales uocant uirtutes, eæq; sunt tres nutricatio, augumentatio, & generatio, dicunturq; ideo plantales, quia in plantis solæ uidentur, etenim stercorationibus, atq; irrigationibus nutriunt, & augent, suiq; cōsilia pereant, uitis enim de uite, & olea ex olea procreat. ut igit summatim dictū sit, & hoīes, & aīalia, & uegeta sumus, & ex quo sumus hoīes, quas enumerauimus uirtutes rōnales, habemus, ex quo aūt aīalia, eas, q̄ sunt extra ptē rōnis, ex quo uero uegeta, plātales, uegetas enī dicimus ipsas plātas, uegetorū nāq; ē augeri, nutririq;, & sui cōsilia p̄ducere. Quare ipsa ēt dicunt & uiuere, & mori, uita autem, atq; mors animæ præsentia, & absentia fit. quæcunq; igitur uitas meliores habēt, necesse est, ut ea etiam deteriores habeant, uerum è diuerso non fit, non enim fieri id potest, ut ii potentias rationales habeant, quibus nō prius deteriores datæ sint: atqui neq; in sensibus melioris potest esse particeps is, qui non sit compos deterioris, quæ igitur sunt consortia uisus, hæc eadem sunt & auditus, & reliquorum, item quæcūq; habent auditum, illa eadem tenent & odoratum, & gustum, & tactum, non autem omnino uisum, ueluti talpa. at profecto quædam sunt omnibus carentia sensibus, præter quàm tactu, ut spongiæ. Quamobrem nullo modo potest is esse melioris compos, qui non sit deterioris particeps, hoc autem non ideo, quia meliores prioribus indigeāt, ut inde sustineantur, sed è conuerso corpus meliorum non potest esse cōsors, nisi prius deteriores acceperit, nō enim corpus uim ratiōis exp[...]m participare potest, quod

plantalis prius partē non assumpserit,neq; habere rationalem potest,nisi harum utriusq; particeps fuerit,etenim,quia oportebat ut nulla species corrumperetur, netie propterea mūdus imperfectus esset (est enim mundus ipsarum specierum plenitudo) neq; id fieri poterat, ut quæ generarentur, & corrumperentur,hic eadem numero manerent,ideo & ipsæ,quam potuerunt,ęternitatem cœpere.Deinde quòd omnia immortalitatem cupiunt ipsius primi,ueluti id sit proprium cuiusq; principium,cuncta,quam pro sua unumquodq; mensura capere potest,immortalitatem participant,ob eam rem,quæ sunt hic,cum numero non possint esse æterna,eorum unumquodq; sui simile procreando consors eius æternitatis efficitur,& hoc est opus naturę maxime consyderatum , quod scilicet in naturalibus unumquodq; sui consimile alterum producat,igitur quoniam generationis indigemus,ipsaq; generādi uirtus est in magnitudine definita, ꝓpterea augumentatione nobis opus est,at quia augumentatio per nutrimentum fit,ideo uis nutricādi nobis est necessaria.quas ob res & nos,& bruta naturalium potentiarum participes sumus.Quare cum quid agimus,per has ipsas uirtutes,quemadmodum plantæ faciunt,operamur:cum uero per iram,aut per cupiditatem,similiter atq; animalia ratiōis expertia facimus,at cum ratione utimur,tunc hominis munere solū fungimur.hac de causa Plotinus diuinissime dixit, qui furore quodam perciti secundum nutriendi uires agunt,eos cum periculo tentare,ut in arbores mutentur. Enimuero dignum est, ut consyderemus,quænam differentia sit cupiditatis aduersus naturales uirtutes nutriendiq;, & generandi, non enim uidemus agere cupiditatem circa aliud quodpiam,præterq̄ nutrimenta,& generandi uires,unde id experitur cupiditas,ut cum potentiis plantalibus eadem sit.Quid igitur dicimus? non est idem,quia cupiditas agit cum sensu,plantales uero uirtutes sine sensu agunt. hinc est quòd animalia etiam rationis expertia cum fœminas uiderint, in appetitū mouentur. quapropter cum cognitione quadam cupiditas est,non autem sic operationes plantales, atqui dormientes etiam sæpenumero nullo neq; sensu,neq; imaginatione adducti semen emittimus, pari modo uidelicet operantes,ac plantales ipsæ uirtutes faciunt.Quemadmodum enim cum rationalis potentia est in seruitutem mancipata eius,quæ ratione abutitur,omne consilium mouet in cibi,uenereorūq; expletionem,neq; propterea cum plantalibus potentiis esse eandem rationem dicimus,simili quoq; modo fatemur in cupiditate.Verum uirtutum plantalium illud est proprium,quod simpliciter nutrimentum,genituráq; sine sensu concupiscunt,cupiditatis uero,quod escam talem, talemq; coitionem,& simpliciter suauitatem desiderat. Quid igit ? duarum potentiarum, scilicet cupiditatis,& plantalis unus , & idem effectus est? non est unus inquā,uerum simplici modo eius uirtutis,quæ pertinet ad plantas,nutrimētum est,aut genitura,cupiditatis uero finis est ipsa uoluptas,est autem is ipsius cupiditatis finis,ut (quemadmodum dixi)eo ipso desiderio & sortem nostram, & generis successionem conseruemus.at rationis,cum ea cupiditati deseruit,quemq̄ esse talis operationis finē nequaq̄ dico, nāq; ꝑter naturā rōni talis est finis,q̄ autem præter naturam sunt,ad aliquem finem minime respiciunt.etenim ratio,cum seruit,nō suum,sed cupiditatis finem uoluptatem pręparat. At ne quispiam in illam uulgarē dubitationē ueniat.Quid?igitur tres animas habemus?& tribus gubernamur?Dico enim quòd uelut aīa huic coniuncta corpori uidetur qdē unū quoddā facere, uere tamen non est unum quid,eodem quoq; modo rationis experti potentiæ copulata,& plantali singularem quandam continuationem facit propter propinquitatem , ea enim,quæ ratione uacat pars continenter illi,quæ ratione utitur,exaptata est,plantalis uero huic,quæ rationis haud est particeps,atq; ideo propter eum,in quo simul sunt,affectum,consensum esse unum dicimus,tum etiā quia rationalis potentiis reliquis,uelut instrumentis utitur.Harum autem uirtutum,plantalium scilicet,& brutalium,aliæ quidem magis,aliæ uero minus rationali animæ proximæ sunt.hæ propiores sunt,quæ rationem non habent,natura enim ita comparatæ sunt,ut exaudiant ipsam rationem: quare nos cupiditates cum increpamus,mitiores ipsas facimus,

Increpuit uerbo perculso pectore corda.

et rursus,

Corde feras,nāq; & peius quandoq; tulisti.

Consuesce te ipsum moderari ab ira,à uoluptate,ab tristitia,& quæcūq; consimilis sunt.at qd ego dico hæc in nobis?nōne quoq; ferarum multæ ratione ipsa mansuetiores redduntur? Plātales uero,utpote quæ rationem non exaudiant,ab anima rationali spatio longiore distare?nō enim nutritiuæ uirtuti ad imponendum est,quantum nutrire debeat,aut augumentatiuæ quantum augere,sed neq; generatiuę,quare & inuiti sæpenumero semen in somnis emittimus.Quòd si ipsam generādi uim modestiorem facimus,illud est manifestum,quòd non ipsam potentiam simpliciter,uerum cupiditatem ipsam reprimimus,etenim potētia ipsa nihilominus manet,& si nihil ope-

retur.& hæ quidem sunt animæ uirtutes,quæq; ratione utuntur,quæq;illa carent, & demum, q̃ in plantis uegetant. Vniuersæ uero animam alii dicunt esse incorpoream,alii autem corpus,q corpus eam dicunt,alii simplex esse,alii uero compositum,& qui compositum fatentur,alii quidẽ ex coniunctis corporibus,alii uero ex disiunctis. At eorum,qui simplex esse corpus animam dixerũt, alii exposuerunt eam esse corpus ęthereum,quod idem est,ac si diceremus cœleste, quemadmodũ ipse Ponticus Heraclides,alii autem illam esse ignem differuerunt,ut Heraclitus,qui quoniã omnium,quæcũq; sunt,ignem esse principium dicebat,ideo quoq; animam propter facilem motum igneam esse asseuerabat. Alii uero aeream,uelut Anaximenes,& è Stoicis quidam,alii autem ex aq̃ eam constare uolebant,ut Thales,& Hippon,is,qui uocatus est Atheos,quòd enim uiderunt humanum semẽ ex humiditate constare,ꝑpterea principium omnium,quæcũq; sunt aquam ipsam nominauerunt. Verum terream eam esse nullus ausus est dicere,cum grauitatem,atq; immobilitatem terræ cognoscerent.igitur,qui simplex corpus esse dixerunt animam,quoniam & quinque sola corpora simplicia sunt,illi possunt,& soli quidem inter eos,qui corpus illam esse dixerunt, imortalem fateri,qui uero compositum corpus esse eam crediderunt,partim uoluerunt esse ex elementis haud adiunctis,ut Democritus & Leucippus.& simpliciter,qui atomos,hoc est indiuidua corpora introduxerunt,·ii enim principia rerum esse dicebant indiuidua corpuscula & uacuum, atq; ob eam rem animam ipsam propter facilem motum sphęricis ex atomis constare dicebant, partim uero de coniunctis factam disputabant,ut Critias,qui ex triginta fuit unus.is nãq; animam eẽ sanguinem dicebat,etenim (inquit ille) sanguis hominibus est intelligendi cordata uis, ex his autem, qui animam esse incorpoream opinati sunt,aliqui illam esse à corporibus separabilem dixerũt,aliq uero separari nõ posse,& horũ q nõ eẽ eã sepabilẽ uolebãt ,alii eẽ eã rõnẽ tẽperamenti dicebãt,ut cũ duplus ignis aquæ admistus sit,uel sesquialter,uel aliquid tale animam facit,ratio enim dupla uel sesquialtera,quæcũq; accidit,ea est anima. Alii autem ipsum temperamentum, alii uero entelechiã esse uolebant,est autem entelechia perfectio,& species ipsius subiecti,à temperamento autem ipsa ratio differt,nãq; ratio in ipsa quantitate cõsyderatur in sesqaltero,uel in duplo,uel in alio quodã, & simpliciter habitus alterius ad alterum pro quãtitate determiatus, ipsa temperatorum ratio est, temperamentum uero qualitas est ex admistis qualitatibus perfecta,ueluti cum de calido,& frigido tepidum temperamẽtum quoddam factum est,uel ex albo,& nigro fuscum. At ipsa entelechia est ipsa rei subiectæ perfectio,de tali uidelicet elementorum compositione materiæ species adueniens,ueluti cœno testę cum species aduenit.ii uero,qui separabilem differuerunt,animam quidẽ totam,& rationis participem,& rationis expertem,& eam,quam uegetatiuam dicunt, ab corpore separabilem esse dixerunt,ut ipse Numenius,qui errauit in uerbis Platonis in Phœdro dicẽtis omnem esse animam immortalem,cum Plato eo in loco manifeste de rationali hominum aĩa sermonem faciat. Quòd enim brutorum animam mori Plato intellexerit,id eius uerba in medium adducentes aperte satis demonstraturi sumus. Qui uero esse eam inseparabilem dixerũt,eam esse mortalem propterea uoluerunt,quod esset inseparabilis,de quorum numero est Alexander Aphrodisieus,qui & Aristotelem in opinionem suam conuellere tẽtat. Alii autem separabilem quidem eẽ rationalem,uegetatricem uero,& quæ ratione caret,haud ullo modo separari. Sed horum aliqui dixerunt utrasq; ab huiusce corporis crassitudine separabiles,aliqui uero ab hac uegetatricem solam non esse separabilem,quæ autem rationis est expers,ab hoc quidem separari,ab alio uero quodam corpore spirabili scilicet,nequaquã.quæ opinio,quemadmodum demonstrabimus,uera est, & eam Plato,& Aristoteles in primis habuerunt. Quòd enim talis Aristotelis fuerit opinio,& aliã quidem separabilem,aliam uero non separabilem intellexerit,de pluribus locis manifeste demonstrari potest. In fine igitur tractatus de partibus animalium,qui ante hoc opus continẽter est , ubi dixisset unamquãq; animalium partem scdm quandam uitalem operationem formari,ueluti cor, & epar,& cerebrum,& reliqua:utrum (inquit) hanc operationem animã uocare oporteat , an animæ partem,an non sine anima quærendum est quare multam quidem latitudinem, imo profunditatem animarum uidit. Præterea utrum (inquit) de omni anima naturalis Philosophi differere intereſt? an non de omni? uerum de ea,quæ non sit absq; materia? hinc ergo à materia separabilem esse animam cognouit. Si enim (inquit) de omni anima naturalis disputabit,id patet, quod etiã de intellectu. Quòd si de intellectu,necesse est , quòd etiam de itelligibilibus loq̃tur,intellectus nãq; intelligibilium est intellectus,quemadmodum quoq; sensus est sensilium sensus, hæc enim sunt ad aliquid dicta.de intelligibilibus autem disputare ipsius primi Philosophi interest. Accidet igitur quod ipse naturalis de omnibus tractabit,quæcũq; sunt,quod quidem absurdum est,deq; sensilibus propter sensum,deq; his,quæ intelliguntur intellectus causa. Atq; etiam in tractatu de ge-

ꝑeratione animalium dicit. Videtur enim extrinsecus ingredi intellectus, & esse diuinus, nãq; cum
alio nullo eius operatio cõmunicat, corporis enim operatio est. Rursus etiam hoc eodem in libro
cum de affectibus animæ dixisset ira, cupiditate, atq; alijs, quòd scilicet à corpore separari nõ pos-
sunt: Propterea (inquit) speculari naturalis interest, uel de omni anima, uel de ea, quæ nõ sit absq;
materia. cognouit igitur aliquam esse animam, quæ à materia separaretur. In secunda etiam dispu-
tatione postquàm de potentijs alijs animæ quæsiuit: utrum sit unaquæq; anima, an pars animæ:
de intellectu autem (inquit, deq; potentia contemplatiua nondum patet. Sed aliud esse animæ ge-
nus, & hoc solum posse separari uidetur, quemadmodum ab corruptibili æternum, item in tertia
disputatione, siquidem est (inquit) intelligere, ut sentire, aut pati aliquid, utiq; erit ab intelligibili,
aut alterum quidpiam tale, impatibile igitur esse oportet: & paulopost. hoc solum separatur quod
est, & hoc solum immortale, atq; æternum. Verum quòd hoc sit impatibile, non memoramus, in-
tellectus autem, qui patitur, corruptibilis est. Manifeste igitur per hæc, & impatibilem, & immorta-
lem, & æternum esse intellectum dixit, atq; etiam secũdum se separabilem. imaginationem uero uo-
luit esse corruptibilem, eamq; ipsam patibilem intellectum uocauit, intellectum quidem, qđ apud
seipsum cognobile habeat, patibilem uero, quia cum impressionibus. in eodem sermone rursus ita ꝓ-
sequitur, is ergo, quem animæ intellectum uocaui (eum autem intellectum uoco, quo anima ipsa
cogitat, & deprehendit) nihil est operatione eorũ, quæ sunt, anteq̃ intelligat, quare neq; ipm com-
mistum esse corpori consentaneum est. item paulo infra secernens ab intellectu sensum, dicit ipm
sensum, cum ex his, quæ sentiri possunt, maiora percœperit, ea, quę minus sentiantur, percipere nõ
posse. Sed intellectum, quanto ex his, quæ in ipsum ueniunt, apprehendat maiora, eò facilius mino-
ra comprehendere. huius autem rei esse causam dicit, quòd ipm sensitiuum non sine corpore est,
intellectus uero separabilis est ab eo. Rursus etiam sic, atq; is intellectus separabilis, & immistus, &
impatibilis substantia. item quoq; ante hæc in primo sermone hoc modo scripsit. intellectus au-
tem uidetur innasci substantia quædam existens, neq; corrumpi, maxime enim ab ea, quæ fit in se-
nio languens debilitas, corrumperetur. item, qualem enim particulam, aut quomodo itellectus cõ-
tinebit, difficile est fingere, item de intellectu autem, & speculatiua potentia nondum patet, sed ani-
mæ genus aliud eẽ uidetur, & hoc ipsum solum separari posse, uelut à corruptibili æternũ. Quare
esse ipsum ab corpore separabilem, neq; agere cum corpore, atq; insuper eẽ eum æternum uult. Ab
hæc de multis, quibus demonstrare possemus Aristotelem uoluisse rationalem esse animam imor-
talem, & ab corpore separabilem: dicta sufficiant. Enimuero superfluum putamus esse discere Pla-
tonem cognouisse animam rationis compotem immortalem esse. quòd autem rationis expertem
morti esse obnoxiam intellexerit, in Timæo satis idonea dicta sunt. Postq̃ enim (inquit) opifex om-
nem diuinam naturam creauit, tum quæ aperta, tum quæ occulta est, ad ipsos ait, adhuc genera
tria mortalia ad ornamentum mundi deficiunt, terreum uidelicet, aëreum, & aqueum, quæ nisi fi-
ant, hic erit mundus imperfectus, hæc autem per me facta, & uitam participantia dijs adæquata
sint, ut igitur mortalia quoq; sint, & hic mundus uere sit omne, uertite uos secundum naturalis
in animalium mortalium creationem transferentes exemplum de potẽtia mea circa generationem
uestram, atq; eius quod in ipsis tale futurum est, ut cum immortalibus appellatione conueniat, di-
uinumq; uocetur, principatumq; teneat, ego uobis seminaq;, & initium tradam, uos exequi cæte-
ra par est, ut immortali naturæ mortalem attexentes faciatis, generetisq; animalia. Quare rationis
expertem animam rationi adnexam mortalem esse manifeste dicit. Quodcunq; autem rationale
mortalibus inest animalibus, illud principale, diuinũ, atq; imortale est, atq; ideo principẽ penitus cõ-
rationem ꝓfert. Quòd igiť & Platoni & Aristoteli uideatur aĩa neq; oĩs à corpore separabilis, neq;
omnis nõ separabilis, at rõnalis qdem separi, reliq̃ uero nequaq̃, id manifestũ est, etenim nõ oportet
in enũtiationibus antiquorũ acqescere, uerũ oĩum rerũ demonstrationes colligere, nãq; ex oĩ parte
dogmata hæc ad uitã nostrã pertinẽt, maxime aũt quòd nobis nihil est magis ꝓprium, quã ut nos
ipsos cognoscamus. igiť singulatim quęcũq; dicta sunt, ostendemus; quòd scilicet omnis est aĩa incorpo-
rea, quòd ab oĩ corpore rõnalis una separať, atq; ob eam rẽ imortalis est. qđ item ea, q̃ rõne caret, ab
hac ipsa crassitudine sepabilis est, q̃ tamen à spiritu non sepatur, etiã si sit oĩno hoc ipm spiritale cor-
pus. item quòd in tp̃s aliquod post huiusce corporis exitũ perseuerat, quòdq; hoc in crasso corpe
anima ipsa plantalis eẽ habet, atq; cum eo corrũpiť. Quod igitur oẽs, qui opinãtur, & dicũt esse cor-
pus aĩam siue simplex, siue cõpositum, ii falsò dicant, atq; opinẽtur, ne una sola rõne redarguamus,
cõmune ad oẽs cõtra adduximus argumẽtũ. Nullum ergo posse eẽ aĩam corpus declareť hoc mõ.
corpus oẽ suapte natura dissolubile est, atq; in infinita partiri põt, quare sustentationis eget auxilio.
Quoniam aũt anima, uel alia q̃dam potentia, ipsa est, q̃ sustinet, utrũ corpus est aĩa, an incorporeũ.

nam si ea corpus est alio rursus indiget sustentante,& sic deinceps illud idem interrogabimus,utrũ corpus,an incorporeũ?& hoc,in infinitũ,necesse est igiẽ ut q̃ corpora sustentat potentia,ea sit incorporea,at aĩa est aĩatorum corporũ sustentatio,oĩs igitur aĩa est incorporea.In hoc aũt libro Aristoteles,postq̃ multipliciter,& uarie has ipsas opiniones redarguit,hoc etiã addit.qd(inquit) ego in alus dico?potentiarũ animę,q̃ pertinẽt ad cognitionẽ,sensus est ultimus,q& ipse icorporeus linealibus necessitatibus demõstratur.igiẽ si ultima potentia est incorporea, tanto magis non eẽ corpus potẽtiores credimus Quomodo ergo illud ostendit?nullũ (inquit) corpus eodẽ tẽpore in eadem parte contraria suscipit,non enim tẽpore eodem digitus totus & albus,& niger esse põt, neq; simul eodẽ momẽto & calere,& frigescere,sensus aũt uno,& eodẽ tẽpore pariter cõtraria cõprehẽdit,in legendo enim simul albũq;,& nigrũ suscipit.quare scit hoc esse primũ,hoc aũt scd̃m in secernẽdo ab albo nigrum.Quonam mõ igitur eodẽ tẽpore cõtraria uisus apprehendit?utrũ ne in parte eadem? an in altera quidem nigrum,in altera autem album? Siquidem igitur in eadem parte,uidelicet indiuidue eadem percipit, etiam est incorporeus.Sin autem in una,& altera parte, Simile est (inquit) quemadmodum si hoc ego,tu uero illud sentires.Veluti si dicas (inquit) quod ego uidi,id aliud est ab eo,quod uidisti tu, nãq; unum,& idem iudicans esse oportet,& in eodem discreta percipere,corpus autem in eodem tempore circa eandem partem contrariis,uel simpliciter diuersis occurrere non potest.At sensus eodem temporis interuallo & albo, & nigro obiicitur,indiuidue igitur occurrit,est ergo propterea incorporeus. etenim si in altera,atq; altera parte nigrum, atq; album perciperet, non quidem ab nigro album diiudicare posset,nemo enim quod ab se uidetur, discernit ab eo,quod ab altero uidetur. quòd autem & imaginatio sit incorporea , atq; sine partibus, inde patet , quod nulla causa est , unde formæ succedentes deleant eas,quæ in ea prius impressę fuerant. Quòd , siquidem corpus esset , accideret quemadmodum fieri in cera uidemus,ubi q̃ prius erãt signa,ea delentur ab iis,q̃ succedunt.at etiã plantalis aĩa,q̃ sensu iferior est,& ipsę ẽt plãtales rõnes apte partiri nõ posse demõstrantur,neq; ppea corpus eẽ,nãq; in unaquaq; seminis particula rõnes plãtales eo mõ sunt,ut partiri nõ possint,qñoẽt in omni semine & nutriẽdi,& augumẽtãdi,& formãdi rõnes sunt.ut eni si cõceperit uterus iniectũ semẽ totũ,aĩal absolutũ pficit:sic,licet nõ totũ,sed partẽ seminis accepit,nihilominus ipm faciet.igiẽ si plãtales rõnes animalis corpus eẽnt,nõ & q̃ capitis,& q̃ pedũ,& q̃ oĩum partiũ sunt rõnes,in eadẽ pte simul eẽ possent,nũc aũt sunt in hac ipsa pte,sunt ergo icorporeæ.est eni idẽ idiuiduũ qđ incorporeũ,uelut ẽt in tota arbore sic in ramo,sic in palmite,sic in ipso grano & nutricãdi,& augẽdi,& generãdi uirtus ẽ.At fortasse qspiã dubitauerit q̃rẽs,unde igiẽ mõstra?nõne ea aut defectu,aut supabũdãtia seminis fiunt? itẽ cur si abscindaẽ frumẽti particula,reliquũ nõ germinat?item qd ita cortex pullulat,nõ frõdes? uel tale aliqd,atq hę ipsę sunt arboris ptes.De mõstris igiẽ dico.qđ materia est ipsorũ cã,qm̃,p quãtitate,& q̃litate ipsam materiã cõgruere oportet,aĩalis aũt materia sunt ipsa mẽstrua,q̃ qdẽ materia si superet,aut deficiat,aut p̃ter naturã q̃litatẽ habeat,ipsa est mõstrorũ cã.& uniuerse qdem dico eas ipsas potẽtias eẽ incorporeas,uerũ sine subto corpore nõ eẽ,atq; moderati subiecti idigere & quãtitate,& q̃litate,ut sint.Veluti circulus,& simplr̃ figura demõstratur.ipsa eni figura p se sine quãtitate,& magnitudie,& simplr̃ incorporea nõ cõsisteret,nisi in definita magnitudie,& q̃litate subta pciperet.in corpore uidelicet paruo,& breui nõ qdẽ circulus cõtineret,neq; in liqdo, aut p̃terfluenti cõstare posset.igiẽ eodẽ mõ & in hac re dico,qđ,& si eę rõnes per se sint idiuiduæ,tamen ex quo in subto corpore id habẽt,ut sint,nõ generalr̃ omne corpus,uel qđcunq; acciderit,eas rõnes suscipere põt.Quare subiecti cõueniẽtia necessaria est.qđ si penitus in tota arbore,& in partibus potẽtię omnes perfectæ inueniunẽ,id est uidelicet nullã aliã ob cãm,nisi qđ ipsæ per se sunt indiuiduę, nãq; si essent corpora,nõ qdẽ in abscisso ramo totæ essent,ipsaq; eẽt arbor mutila. Si uero qspiam dicat se posse dicere hæc eẽ corpora homœomeria,q̃ per totũ ueniunt, est enim corpus homœomeriũ,qđ eiusdẽ spẽi est in pte,atq; in toto,uelut in carne(pars.n.carnis caro est)ad hoc ita dicamus,qđ ea, si qdem corpora essent homœomeria,nõ qdẽ tota p tota subta ,pcederẽt,nõ eni fieri illud põt ut corpus p corpus ,pcedat.igiẽ si deteriorẽs aię potẽtię sunt icorporeę,tãto magis ipsa rõnalis,cũ sit aliis multo melior,est icorporea,quẽadmodũ p cõẽs rõnes demõstratũ est.nũc aũt,q̃ i ea sunt ,ppria, dicamus ita.Nullũ ex corpibus seipm noscit,neq; ad se cõuertiẽ,nõ eni seipsa nouit manus, aut aliud ex corporibus qddã,at ne qdẽ potẽtiæ rõnis exptes,quãq̃ sunt icorporeę nouerũt ipsę se, non enim aut uisus,aut auditus,aut simplr̃ sensus seipm noscit,neq; cuius naturæ sit,ipse q̃rit,uerũ ipsa ẽ rõ, quę de sensibus inqrit,aĩa uero rõnalis cognoscit ipsa se,q̃ re ipsa ẽ q̃rẽs,ipsa q̃sita,ipsa iueniẽs,ipsa iuẽta,ipsa cognoscẽs,& icognita manifeste ergo eã eẽ incorpoream patet.Potẽtiæ aũt,q̃ sunt in subto corpore cũ corpore ipso uigẽt,& obsolescũt,tales igiẽ sunt sensus,ira,cupiditas,aĩa uero rõnalis eẽ

trario,flaccescēte enī corpore ipsa uiget,nō est igiť in subto corpore.Præterea nihil est qđ subtum suū corrūpi curet,eteni q̄cūq; sunt,oia ea eē cupiūt.At aia rōnalis corpus ipm ꝑuipēdit,atq; laboribus ꝑ uirtutē domat,ipmq́, sæpenumero penitus derelinqt,igiť in subto corpore non habet eē.qđ ergo nulla aialis potētia sit corpus,id demōstratū ē.Adhuc aūt demōstrare oportet aiam rōnis participē ab oi corpore subam selectā tenere,reliq̄s uero eā ipsam in corpore hre,q̄ rōne caret ī spiritu,quę uegetat,in hac uidelicet crassitudie.quo igiť hæc ipsa ostēdamus,illud breuiter anticipemus. Regulā q̄dā nobis in ꝓœmio ꝓpositi libri tradidit Arist.q̄ qdē cōiter oibus Phis placuit,& iis,q im mortalē,& iis,q mortalē aiam crediderūt.ea aūt regula talis est.Oportet(inqt ille)ex opatiōibus iudicare subas,una enī quęq; suba coordinatā habet opationē,nulla igiť(inqt)sepabilis est à corpore suba,q̄ nullā à corpore actionē separabilē tenet.Si nāq; ea,q̄ suba est sepabilis, nullā sine corpore opationē habet,postq̄ sepata est à corpore,nihil qdē,circa qđ agat,habebit,atq; ideo frustra erit.at nihil neq; deus,neq; natura frustra qcq̄ faciūt,nō igiť fieri id pōt,ut suba sepatabilis nullā sine corpore operationē habeat.itē alia regula est hæc,q̄cunq; habet à corpore separabilē opationē suba,necessario quoq; ipsa erit à corpore sepabilis.Qđ si minus erit separabilis,illud acciderit,qđ.s.à eā ꝓductū sua eā dignius erit,qđq́, indignius digniore magis dignū,qđ qdē absurdū est.Semp enī causam effectu meliorē eē oportet,qđq; est natura prius,inferiore dignius,qđ.n.natura prius est,id est melius.nōne igiť ita est hoc? nos qdē scimus opationē de potētia eē oēm,deq; suba potētiā oēm ꝓcedere,atq tertia est à suba in ordie opatio.Qđ si à corpore iseparabilis suba est, opatio uero separabilis,& si dignius est insepabile eo,qđ separať,ideo quā suba melior opatio ferēda est,atq; idē dicēdū.qđ est esse sua eā dignius,qđq; natura scđm,imo tertiū sit,id eē primo superius,qđ qdem absurdum est.nō igiť fieri id pōt ut actio separabilis à corpore,nō ē substātia,atq; eadē separabili,descendat.Hæ igiť Aristo.regulæ nobis ꝓsunt.Scđa qdē ad rōnē de aia rōnali:prima uero ad eā,q̄ ptinet ad reliq̄s.Quare de rōnali hactenus diximus,an nulla à corpore iseparabilis suba habeat actionem separabilē Demōstrabimus aūt in aia sepabilē à corpore opationē,penitus eē & ipsam separabilē. quāobrē cū de itelligibilibus aia cōsyderat,& sibi dei notiones ꝓponit,id est aptum,qđ istiusmodi operationē ab toto corpore sepabilē tenet,pari quoq; mō cū seipsa q̄rit,nusq̄ enī neq; cooperante in hisce utiť,neq; ipsa circa corpus opať.Quare talis oīs actio à corpore,atq; imaginatiōe sepata est. Qđ si separabilis est opatio,necessario & ipsa sepabilis erit suba.at suba separabilis necessario oīno erit æterna,cōiter enī hoc oēs fatentur,uidelicet qđ oīs à corporibus suba sepabilis est æterna.Consydera.n.si separabilis nō est æterna,uerū genita,& corruptibilis,aut ea prius q̄ generareť, generari potuit,aut nō potuit,qđ si nō potuit,nō qdē facta est,nō enī fieri id pōt,ut qđ generari nō dať,id genereť.Qđ si potuit,oīno qdē materialis erat.Hoc.n.qđ.s.aliquid possit aliquādo eē,uł nō eē, ad ipsam materiā ptinet.Sin aūt imaterialia sunt à materia separabilia,de potētia ad actum non ueniēt,sed semp actu erūt.Itē aliter.qcqd corrūpiť,id duobus modis corrūpitur,uel enī more corporum facta resolōne in elemēta,uel incorporeorū cū spēs extinguiť discrepātia subti,in quo dať illi esse.Veluti etiā harmonia remissis chordis corrūpiť.neutro ergo horū modorū aiam rōnalē corrūpi licet,nā neq; ut corpora,est enī incorporea,neq; ut ea,q̄ & si sunt incorporea,in corpore tamē subiecto illis ē eē datū.Demōstratū nāq; id ē,eā esse à corpore separabilē,qđ si notum est,illud etiā simul patuit,qđ ea est æterna,atq; hæc qdem de rōnali anima dicta sint.Præterea autē de reliquis quoq; dicamus,deq; ea,quæ rōne caret,deq́, ea,quæ uegetandi uis est.quod enim ipsæ sint iseparabiles,ex ꝑdicta regula id patet.Quòd si demōstrabimus nullam eas à corpore separabilē operationem habere,necesse erit oīno eas ipsas nō esse separabiles,in corpore igiť,& circa corpus earū sunt omnes operationes,nāq; & nutritiua,& augmētatiua,& generatiua sunt in corpore,& ꝑ corpus operātur,& circa corpora.atqui ira etiā,atq; cupiditas,ira enim sanguinē circa cor mouet,epar autē quomodocūq; cupiditas afficit,in corpore igiť,& per corpus,atq; etiā circa corpora ualēt.uel enim cibariorum,uel nitoris,uel uniuerse rerū,quæ ad corpus pertinēt,appetitus est ipsa cupiditas,ira autē nititur eum cōtra ad tristitiā torquere,q tali in re quicquā nocuerit. Quare si nō sunt harum sine corpore actiones,ex necessitate substātiæ quoq; sunt ita.quorsum enim separatæ à corporibus operabūtur? quid nutrient? aut quid augebūt? aut quid tādem generabunt? quem iterū tristitia contra complectentur? at neq; ipsa cupiditas quicquā suauius habebit, unde ad appetitū moueať.Quare frustra erūt.Quod si nō id fieri potest,ut.s.aliquid frustra sit,illud certe credēdū est,quod illa nō est à corporibus separata substātia,de qua tales ꝓcedunt operationes. Enimuero uegetandi uis nō est ab hac crassitudine separabilis,cū qua etiā corrumpitur,& id patet ex qbus ipsæ potentiæ sunt,& in plantis,in qbus spiritale corpus nō uidetur.demōstrantur autē post animę ipsius exitum permanentes adhuc in corpore breue q̄dam tempus;alioquin unde illa putrida, &

quæ facile dissolui pōt auctio? In mortuis.n.& ungues & pili augenť. Si autē auctiuæ facultatis ēē post mortē est in corpore aliqđ uestigiū, nutritiuæ quoq; facultatis aliqđ esse uestigiū necesse est. Propter auctionē.n. alimētū est. Hinc ergo manifestū est, q in hoc corpore esse suū hñt hæ facultates. Qđ si hñt, & generatiuā quoq; hēe necesse est. In eadē.n. est serie, & coordinatiōe. Quare ubi illę sunt, & ipsa quoq; necessario uideť inēē. Huius autē & in mortuo corpe dixerit aliqs uestigiū ēē aliqđ pp ea, q̄ ex mortuis corporibus generanť, aialia, uespas, & apes, & uermes, & eiusmodi. Irrōnalis aūt in hoc amplius ēē suū nō habet. Remanet.n. etiā post aię ex corpore exitū, uehiculū & subtūhēs corpus spiritale. Qđ & ipm est ex q̄tuor. Diciť aūt ex abūdāte aere, quemadmodū & hoc terrenū ex eo, qđ est amplius. Et unde manifestū est si in eo ēē suū habet uita irrōnalis? imo prius unde oīno est corpus spiritale? Hoc.n. prius oportet q̄rere an est oīno: Deinde demōstrare, q in eo est irrationalis uita. unde igiť sciemus, qđ est spūs? Aiam qdē nſam post discessum ex corpe in cōfesso est, uel potius demōstrať ad iferos uenire, & eorū, q̄ in uita male gessit, illic pœnas luere. Non.n. ut simus solū curā gerit ꝓuidētia, sed ēt ut bene simus. Quāobrē aia, q̄ ad id, qđ est pter. naturā, delapsa fuerit, nō negligiť. Sed qua par est ei diligētia & sollicitudine ꝓuideť. Et qm̄ ei usu uenit, ut p delicias & uoluptatē peccaret, necessario ut per dolorē quoq; purgeť eueniet. Nā & hic quoq; ɔtrariis cōtraria medicamēta adhibenť. Quò fit ut in iis, quæ sub terra sunt, ad iudiciū exercēdū paratis locis punitæ dolore afficianť. Sed si incorporea est aia, fieri nō pōt ut patiať. Qūo igitur puniť? Necesse est ergo oīno aliqđ ei ēē adiūctū corpus, qđ, cū nimio æstu, aut algore uel imodice dissoluiť, aut supra modū cōcrescit, dolore aiam afficit per cōsensum. Quēadmodū & hic quoq; corpore dolorē patiente, pp naturale uinculū &, qui ex eo ꝓcedit, cōsensum sentit aia dolorē. Ipm.n. per se incorporeū à nullo patiať. Cuiusmodi ergo est ei corpus adiūctū? Non hoc qdē. In ea.n. ex qbus cōpositum fuit resolutū est: sed id qđ spiritale dicimus. In eo ergo ppea sunt oīno tanquā in subto animus, & cupiditas, & ab eo separari nequeunt: Nisi.n. essent, sed statim post exitū ab hoc corpore ab his affectibus esset liberata, à generatiōe quoq; eēt oīno pura. Qđ si à generatiōe & pturbatiōibus esset liberata, sustolleret, neq; in subterraneis iudicii locis eēt. Sicut.n. diximus, cū ea in generationē descēderet, dati sunt ei illi affectus, ꝓpter eas, quas diximus causas. fieri aūt nō pōt ut à generatione liberet, quæ nō seipsam purgauerit. Qm̄ n. ipsa per se est mobilis, & sua spōte à bono excidit, oportet eā rursus, ut sustollať, seipsam purgare. Subterranea enim illa iudicii loca eā sustollere nō possunt, sed ipsam tātum ad seipsam cōuertūt. Quò fit, ut cū resipuerit, eāq; errorū suorū pœnituerit, ꝓprio suo īpetu purgeť, & corporeū illū, cui sua spōte alligata erat, affectuū cōsensum sua spōte abiiciat. Quare ait illā post subterranea iudicii loca hic rursus tādiu consistere, donec à seipsa purgata, & à generatiōe liberata, sublata fuerit. Tunc itaq; & irā, & cupiditatē unàcū illo uehiculo, id est spiritu, deponit. Esse aūt ei postea aliqđ aliud perpetuo adiūctum corpus cœleste, id est, æternū, qđ radiorū uel astrorū formā & siītudinē hēe inquiūt. Cū.n. ipsa ex mūdanis rebus sit, eam necesse est oīno munus aliqđ hēe, qđ gerat, qđ mūdi quoq; pars sit. Et si est semp mobilis, & eā semp operari oportet, oportet eā perpetuo aliqđ corpus adiūctū hēe, qđ semp uiuificabit. Propterea splēdidum & luminosum corpus eā habere inquiūt, qđ sit æternū. Propter hæc itaq;, q̄ dicta sunt, spiritale corpus ēē necesse est, & aium, & cupiditatē ab eo separari nō posse. Manifestū est aūt, q quēadmodū uitales & appetitiuæ irrōnalis facultates sunt in spiritu, ita & cognitiuæ. Si eni deteriores ab hoc crasso corpore sunt separabiles, multo magis meliores. meliores aūt cognitiuę: dico aūt imaginationē & sensum. Sed etsi in illo esse suū habeāt irrōnales facultates, ueniūt tamē etiā ab illo uestigia q̄dā ad hoc crassum corpus. Quēadmodū & à mēte mentis cōceptus ad oēs uenire dicimus. Quòd.n. etiā ad hoc usq; corpus irrōnalis aiæ illuminatiōes ueniāt, manifestū est. Ira.n. mouet sanguinē, qui est circa cor, & eius ebullitionē quādā facit. Cupiditas aūt iecur sic uel sic ad suos motus afficit. Et sensus oēs cerebrū illumināt. ex eo.n. ad sensoria per neruos suppeditatur sensoria facultas, eoq;, male affecto, sensus fiunt actionis expertes: ut demōstrant Medici. Cum enim id, quod meningæ custos appellatur, meningæ, quæ membrana est cerebrum tegens, superposita fuerit, & sensu, & motu carens animal efficitur. Et cum dorsalis pars male affecta fuerit, ægroti quidē pars superior sensu fruitur, inferiora autem sensu carent, eo quòd non amplius suppeditetur à cerebro sensitiua facultas, cum instrumētum, neruus scilicet, passum sit. Et si alligatus fuerit neruus, sensu rursus uacua fit pars inferior: superior autem manet sensu prædita. Ex dictis igitur manifestum est q & spiritale corpus est, & ab eo separari nequeant animus, & cupiditas. Multo autem magis apertū euadit, uel ex ipsa rerum operatione. Vnde enim in sepulchris umbrarum formam præ se ferentia spectra apparent? Neq; enim figuram ullam habet anima, uel omnino uideri potest. Sed non pur-

gatas aiũt animas, postquam ex hoc corpore excesserint, cum spiritu aliquãdiu errare, idq; circa se/
pulchra apparere. Quare adhibenda est diligentia ut recte uiuamus. Ab hoc enim ex improba ui/
uendi ratione condensato spiritu circa affectus aiunt animam attrahi. Habere enim & ipsum aiũt
aliquid naturalis uitæ: Nutriri enim: Non sic autem nutriri, ut hoc corpus: sed per uapores. non p
partes, sed sic, uerbi gratia, ut spongiæ uapores recipiũt. Et propterea studiosi, subtilioris, & siccio/
ris uitæ rationis curam gerunt, ne crassescat spiritus, sed subtilis fiat. Ad hæc autem & purgatiões
aiunt ipsum suscipere. Hoc enim corpus aqua colluitur: illud uero purgationibus, quæ per exha/
lationes fiunt. per quosdam enim uapores nutritur, per alios autem purgatur. Ipsum autem non
per uaria esse instrumenta diuisum, sed totum per totum secũdum sensus agere, & sensilia appre/
hendere. Quare & Aristoteles in Metaphysicis inquit. Quòd sensus proprie unus est, & sensorium
proprie unum, sensorium appellãs ipsum spiritum, in quo sensitiua facultas tota per totum uaria
sensibilia apprehendit. Quomodo igitur apparet in sepulchris membris & instrumentis pręditũ,
& aliquando quidem hominis figuram, aliquãdo uero etiam alicuius alterius animalis formam
habens? Ad hoc dicunt. Primum quidem illud, quòd sæpe contingit ipsum hominis habere figu/
ram à flagitiosa uiuendi ratione incrassatum, & simul à cõtinenti corpore impressum. Quod etiã
in glacie usu uenit, ut cum iis, in quibus concrescit uasis, simul imprimatur. Quomodo igitur di/
uersas habens figuras appatet? fortassis, inquiunt, quando anima ipsum uult demonstrare, mouẽs
imaginationem ipsum simul imprimit: uel etiam diuina forte cooperatione adiuuante, & appare/
re, & rursus euanescere, densatum, & rarefactum. Cum enim sit aereum, quando coactum condẽ/
satum fuerit, fit uisibile, & rursus euanescit dispersione, & rarefactiõe. Ad hæc autem omnia dicet
aliqs dubitans an humanæ sint animę, quæ per ꝓprios spiritus in sepulchris apparẽt, & nõ impo
stores aliqui dæmones, qui suapte natura facile possunt se in omnia mutare, propter eis annexum
spiritale corpus, quod in quasuis figuras nullo negocio se potest transformare, quod quidem assi/
due uidentur facere. Quomodo autem uel ad aliquod tempus hic errauerint animæ? utrum sua
sponte & electione, an non? Si enim electione, hinc nũquã migrauerit anima. Ad subterranea enim
iudicii loca fit migratio. Si autẽ citra electionem à prouidentia cogitur manere, quomodo eius au/
getur ad improbitatem facultas, & maiora, quã hic, potest? Sinautẽ, tãquã deposito hoc crassi cor/
poris onere: oportebat potius ueluti põdere liberatam, &, quæ prope sunt, iudicii, & pœnarum lo
ca ueluti pręsentiscentem, modestiorem fieri Nunc autem ea mala facit, quæ ne hic quidem face/
re poterat. Differit autem in primo quidem libro de iis, qui ante se de anima opinati sunt: eorũ.n.
opiniones exponet, & quæ eis recte uisa sunt admittet: si quid autem de anima non recte existima
runt, redarguet. In secundo autem libro propriam de anima opinionem exponet, & de ea differet.
Primum quidem cõmunius & crassius. Deinde seorsum de unaquaq; animali facultate. & in scđo
quidem postq̃ de anima cõmuniter differuerit, differet seorsum, & de plantali seu uegetatiua aut
naturali, & irrationali. In tertio autẽ de rationali. Meminit autem & in secundo de rationali, & in
tertio de irrationali. Quẽadmodum autem solet in omnibus tractatibus naturalibus facere circa
tractatuum finem, ut se attollat ad eas, quæ à rebus naturalibus separatæ sunt, causas, ita &
hic facit. In physica enim ad finem cum de motu differeret, & principii causam quære/
ret, seipsum ad primam causam, & motus principium eleuauit. Ait enim opor/
tere primum mouens esse imobile. Si enim & illud moueretur, ne ea qui/
dem, quæ mouentur, in motu manerent. Quare si sunt, quæ semper
mouentur, necesse est id, quod ea mouet, esse immobile. Deinde
cum pręconiis & laudibus id extulisset, quod est incorpo/
reum, & æternum, & omnipotens, à tali, inquit, prin/
cipio dependet coelum, & mundus. Oportet
enim pfectum physiologum, postq̃ natu
rales causas tradiderit, etiam ad se/
paratas ascendere, & nõ in eis
manere. Sic etiã fecit in
libro de Genera/
tiõe & corru/
ptione.

FINIS PROOEMII.

IOANNIS ALEXANDREI PHILOPONI IN LIBRVM PRIMVM DE ANIMA ARISTOTELIS BREVES ANNOTATIONES EX DISSERTATIONIBVS AMMONII HERMÆI CVM QVIBVSDAM PROPRIIS MEDITATIONIBVS.

Matthæo à Boue Veronensi Interprete.

Tex. 1. *Cum cognitiones rem bonam, atq; honorificam esse existimemus:*

CONTEMPLATIONIS, quę fit circa animam, laudes & exhortationem in huiusce rei cognitionem procemium continet: immo exhortationē ad ea, quæ bona, & studio digna sunt in huiuscemodi contemplatione, dissuasionē uero earum, quę hisce contraria sunt, etenim duobus propositis procemiis, per unum uidetur hortari, per alterum uero dissuadere. Cum enim dixerit bonam esse, atq; pretiosam cognitionem, & honorificentissimam, & maxima diligentia dignā de anima contemplationem: uidetur ad hanc ipsam omnes homines exhortari, rursus autem cum dicat usquequaq; difficillimum eē de ipsa aliquam suscipere fidem, dissuadere uidet, quasi per hęc duo demonstret se studiosos hortari solos ad orationes de contemplatione animæ, post autem laudem, atq; cohortationē causam profert: quare scilicet contemplatio de anima sit adeo difficilis. Deinde quędā problemata in sermone de anima quærenda exponit. Alexāder igitur (ut ait Plutarchus) cum suas uellet exponere sententias, atq; Aristotelis in utilitatem suam decreta contrahere, tractatū hunc ipsum cōmentari finxit. ex procemiis igitur suam ipsius sententiam contortam demōstrans, ipsum procemium peruerso ordine narrauit, inquit enim dictum esse imperfecte, nam sic cum cognitionē rem bonam & honorificam esse existimemus, quid ita existimemus? dicit id scilicet subaudiēdum esse eam esse bonam, atq; honorificam. Sic Alexander quidem. Attici autem interpretes quod naturæ per se magis consentaneum est. illud exposuerunt, nāq; dicit cognitionem, bonam, atq; honorificam existimamus: hæc autem consuetudo est Aristotelis, ut laudibus ipsam cognitionē extollat. Quare & in metaphysicis hoc modo exordium cœpit, oēs hoīes naturaliter cognoscere desiderant. Signum uero est ipsa sensuum dilectio. Sed est operęprecium quærere quid ita cognitionem bonam, atq; honorificam dicat. utrum cognitio omnis, atq; etiam malorum sit bona? sic equidem dico, quòd etiam malorum cognitio est bona & uere cognitio. Quemadmodum enim dicitur à Platone (& quidem bene dicitur) ipsius mali cognitio nos à malo ꝓfugere facit, ignorantia uero boni causa est, ut in malum incidamus. Quapropter & èconuerso, ignorantia quidem mali incidere nos facit in malum, cognitio uero boni ad amplexum suiipsius hominem præparat. Tribus autem modis cognitio dicit uel scientia dicitur cognitio, ut ait Plato in Phædone, nāq; scire idem est, quod acceptam scientiam tenere, & non amisisse. & in Gorgia, uel rursus uniuersalem, & crassiorem notionem, uelut ipse ait in physicis. quoniam cognoscere, & scire circa omnes scientias, per illud enim (quod ait) cognoscere uniuersalem notionē significat, per hoc uero quod scire dicit: exquisitam, uel cōmuniter in omni notione dictam, quam quoq; & hic, & in metaphysicis accepit.

At alteram altera magis, vel quòd verior sit, vel melior, & admirabilior: hisce vtrisq; probabiliter in primis animæ historiam ponimus.

Tota aūt pœmii sentētia sic se habet. oēm (inquit) cognitionem bonam, atq; honore dignam esse

existimamus,at esse aliam alia digniorem,& honestiorem duabus de causis,uel quia subiectũ,circa
quod ipsa cognitio uersatur,sit melius,uel quod ipsa sit magis certa cognitio,uelut astronomia ip/
sa est exquisitior,q̃ medicina,nãq; habet ipsum subiectũ magis dignum,hęc enim circa cœlestia,illa
uero circa corpora humana uersatur.at etiam cognitione est exactior astronomia,quam medicina.
Quare ipsa astronomia certior est quã medicina per hæc utraq; subiectum scilicet,& genus cogni
tionis,item geometria per hęc ambo quã mechanica,exquisitior est,ideo,quod ipsa geometria circa
illud imaterialia est subiectum habet,ipsę enim per se figuræ incorporeę sunt,& sine magnitudine,
nãq; si circulus haberet magnitudinem,penitus quidem definitus esset, ut cubitalis, quod siquidẽ
esset,nõ esset circulus bicubitalis, aut tricubitalis, neq; alius quis præter magnitudinẽ cubitalem.
Quòd si quoddam eẽt corpus, definitum quidem penitus esset,ueluti si esset ex ære, non quidem
ferreus,aut ligneus esset circulus,neq; omnino quodpiam corpus aliud,præterq̃ æreum,quare pe/
nitus imateriale subiectum est in geometria,sed mechanicę corpora,& magnitudies subiectę sunt.
est igitur geometria exactior,quã mechanica,exactior inquã cognitione etiam, non enim peccatur
in geometria,nam semper omnis trianguli tres anguli duobus rectis sunt ęquales,non quidẽ cras/
siores uerum cum omni perfectione,nec tantula qdem breuitate differens,nãq; semp lateri diame/
ter est inæqualis.Mechanica uero non habet exactas rationes,ut illa quę circa corpora,& magnitu/
dines uersatur,quomodo & arithmetica,& musica se habent.Arithmetica enim siquidem circa ra/
tiones numerorum uersatur,subiectum,ut imateriale,habet p̃stãtius,quã musica, quæ chordas,&
sonorum magnitudines circa corpus habet.quapropter arithmeticæ cognitio exquisitior est.Quo
niam igitur ipsa scientiarum optima est,quæ circa alterũ aliquod horum excellit,inq; ipsa aia hæc
utraq; contemplamur,ideo utrorũq; causa ait animæ contẽplationem esse bonam,atq; honorabilẽ,
honorabilis igitur est animæ contemplatio,quia se habet circa animam ipsam,subiectũ quidem ue/
nerandum,quod est eorum,quæ sunt hic,optimum, præterea ut exactior cõtemplatio de anima,
est honorificentior,at quomodo illa sit exactior sic didicimus. in demõstratiua scientia nobis duas
regulas Aristoteles tradit,quatenus id quod exactius est,iudicare oporteat,inquit enim si duæ sint
scientiæ,uelisq; cognoscere utra earum sit exactior,duabus de partibus illud nosces.quando enim
altera alterius principia demonstrat,ea quæ principia demonstrat,exactior est, ut inquisitio rerum
naturaliũ certior est, quã medicina,ea enim principia medicinæ demonstrat.item geometria est ma
gis exacta quã mechanica, mechanicæ enim principia geometria declarat. arithmetica item plenior
est harmonica,principia nãq; harmonices ostenduntur in arithmetica. Vniuersaliter autem prima
philosophia , nam principia omnium ipsa demonstrat . Rursus ait eam esse certiorem scientiam,
quæ circa imaterialia subiectum habet. Veluti geometria,arithmetica,Theologia.Quare ait in me/
taphysicis cognobilium contemplationẽ facilem esse,atq; difficilem,facilem quidẽ,quod sit è rebus
existentibus,quæ semper eodem modo se habẽt.clarissima nãq; diuina sunt, ut imutabilia prorsus
substantia,potẽtia,& actione,ob eas igitur res facilis est, difficilis autem propter nostram imbecilli/
tatem,non enim cum simus in corpore perturbationibus obnoxii in illorum lumen intueri possu
mus,quod etiam uespertiliones patiũtur,sole enim maxime lucescente propter oculorum infirmi/
tatem radios ipsius perspicere nequeũt.unde illis lumẽ astrorum splẽdidius esse uideretur,quod
ipsis magis cõmensuratum esset,hoc igitur modo in nobis quoq; intelligibilium contemplatio con
ueniret.quoniam igitur quæ circa imateriale subiectum uersatur scientia,uel quæ aliarum princi/
pia demonstrat,ea est exquisitior,utrum ne de anima contẽplatio est exactior,uidelicet quod ima/
teriale subiectum habeat?non enim demõstrat aliarũ principia. quod si penitus materia caret,atq;
est imortalis anima:quare hunc ipsum locum Alexander corrumpit?extrinsecus enim eam per ad/
ditionem innasci asserit,at alia magis quã alia,uel quia certior,uel quod ex melioribus,& admirabi
lioribus sit,ut non hunc interpretando locum sit coactus exquisitionẽ dicere de anima contempla
tionem,ueluti subiectũ imateriale habentẽ ipsam animã iuxta ipsius Aristotelis regulas. nam si id
concesserit animam esse à materia remotam,illud quoq; ut cõcedat necesse est, animam scilicet esse
imortalem, ex melioribus autẽ, & admirabilioribus, illud enim quod scilicet sit ex melioribus, est
ex rei natura,hoc uero,ex nostro iudicio est,quod est admirabilius. His utrisq; probabiliter in pri
mis animę historiam ponimus.His utrisq; Alexander ait,quia bona,& honorabilis est,utpote locũ
sanum corrumpens.Dicit autem hisce utrisq;,tum propter contẽplationis certitudinem,tum pro
pter subiecti nobilitatem.historiã uero pro notione posuit,historicos enim scientes dicimus.in pri/
mis ponimus.nõ dixit in maxime primis,at in primis,maxime enim prima est intelligibiliũ contem/
platio,quæ penitus tum substantia,tum potentia, tum actione imutabilia sunt.de anima autẽ con/

templatio secunda est, quoniam licet imutabilem substātiam teneat, actionem tamē non ita habet. Quare imortalibus ipsam æquiuocam Plato dixit. unde illud est ꝓprie imortale, quod per omnia est immutabile, ipsa autem quia pro actione mutatur, propterea æquiuoca est immortalibus, quomodo etiam cœlestia cum immortalibus æquiuoca diceres, ipsa enim si non substantia, at loco mutantur, in primis igitur scilicet eorum, quæ post eam sunt. namq; post intelligibilia ordinem primum tenet.

2. *Videtur autem & ad veritatem omnem cognitio ipsius magna conferre.*

Et ipsa quidem (inquit) per se animæ cognitio admirabilis quædam est, atq; honorifica. Deinde sit & hoc ad omnem ueritatem conferre, uidelicet ad omnem philosophiam, nāq; idē dicimus ueritatem, & phiām. Quoniam & uere sapientia Veritas est, in ipsa enim nihil est mēdax. Quare si cōfert ad omnem phiam, illud etiam patet eam conferre ad moralem, ad Theologicam, & ad naturalem, ad moralem igitur confert, id enim nullo modo fieri potest, ut nos humanis moribus adornemur, nisi prius animæ potentias considerauerimus, disputat autem moralis quoq; de anima, propterea & ipse in moralibus inquit. Si quidem enim uirtus est animę ornamētum, ornamētum uero modestia est animæ potētiatum. has ipsas ordinare nō potest is, qui non ipsarū naturam considerauerit. at etiā confert ad Theologiam. Quoniam quęrimus de intellectu separabili, qui in nobis est, quod & ipse est imortalis, nāq; intellectus intelligibilium est intellectus, eorū uero, quę sunt ad aliquid aliam spēm, & reliquam intelliget, id. s. apertum est quod nostri cōtemplatio itellectus magna quoq; ad Theologiam confert, unde & ipse in tractatu de partibus aīalium dicebat, haud esse naturali Pho de omni anima disputādum, nāq; si de omni, de intellectu quoq; disputet necesse est, quòd si de intellectu, de intelligibilibus quoq; disputabit, intellectus enim est intelligibilium intellectus, hoc autē ad ipsam Theologiam, primāq; philosophiam pertinet. Iuuat etiam nos animæ cognitio ad ipsam naturalem philosophiam, siqdē naturalis est opus de corporibus disputare, deq; speciebus ipsorū, atq; potentiis, anima uero inter spēs corporum est optima.

Maxime vero ad naturam.

Hoc maxime uero ad naturam apposuit, nāq; collatum aliud est ab eo, cui confertur, in morali igitur tractatu, atq; in Theologia non confert, at inde propositi contemplatio, de anima contemplatio est: de deo enim differens ad intelligentias, atq; diuina conuertitur, quiq; sunt ibi, inquirit ordines, conuersa autem ad intelligibilia, ad seipsam quoq; conuertitur, deq; substantia sua atq; ordine disputat, intelligibiliū enim atq; diuinorum anima est ultima. Pręterea de moribus uerba faciēs, ordinesq; uirtutum contemplans, de suis ipsa disputabit potentiis, quarum sunt ipsę uirtutes in tractatu autem naturali confert, alia nāq; natura est, & alia anima. qūo igitur cōfert: subintulit.

Est enim velut animalium principium.

Principiū & ut efficiēs, & ut formale, & ut finale, ꝓprie eni sunt ipsa principia, est ipsa igitur uelut efficiēs principiū, sola nāq; uoluntate mouet ipsa aīal; neq; alicuius indiget motu, formale uero quia ipsa informat animal, & simpliciter animata, dicuntur enim animatę formæ illud ipsum esse scdm animam, quod enim in unoquoq; naturalium melius est (ut ipse dicit Aristo.) uniuscuiusq; est forma, quod autem in animatis melius est, ipsa est anima. finale uero, quoniā eius causa est corpus, alicuius enim gratia est corpus, ipsa autē sui gratia est. unde & apparatus aīaliū uarius est pro uniuscuiusq; aīæ proprietate. aliter hoīum, aliter uolatiliū, aliter terrestrium, & aliter aquatiliū se habet apparatus, & in unoquoq; horum multa profunditas instructæ rei ad potentiam, quæ animam continet, aliter sunt ea, quæ pro ira designantur, aliter quæ pro cupiditate, de quibus dicere non est præsentis temporis. apposuit autem, uelut, quia principium continuum animalium, natura est, non anima.

Inquirimus autem contemplari, & cognoscere naturāq; ipsius, atq; substantiam.

Contemplari quidem significat uniuersalius aggredi sermones de anima, cognoscere autē, scrutari diligenter, dicimur autem contemplari aliquid, cū simpliciter illi incumbimus, cognoscere uero ipsum: quando ea, quæcūq; insunt illi didicimus, naturam autem atq; substantiam, ex utraq; uidelicet idem est sentiendum, ut primi uocabuli sit expositiuum scdm, naturam dico pro substā/

ipſa ſit obſcurior,uelut ipſe inferius exponit.

Etenim cum ſit hæc quæſtio multis quoq; alijs cõmunis.

In multis inquit rebus cõmunis de diffinitione eſt quæſtio.multis autem dixit,quoniam nõ fie
ri illud poteſt:ut omnium diffinitiones reddantur:neq; enim generaliſſima diffiniuntur, neq; indi
uidua,uerum per deſcriptionem hęc ipſa ſignificamus:Vniuerſaliſſima quidem per ea,quę per ſe
propria ſunt,indiuidua uero per ea,quæ priuatim acciderunt.

Dico autem de eo,quod eſt circa ſubſtantiam,& de eo,quod quid eſt.

Quoniam ſubſtantiæ nomẽ multa ſignificat,nãq; & genus,& materiam,& diffinitionem,& ali/
quando omnem exiſtentiam ſignificat,ꝓpterea poſtq̃ dixit de eo,quod eſt circa ſubſtantiã, hoc ad/
didit dicens,& de eo quod quid eſt,ut diffinitionem ſignificet.

*Videbitur autem fortaſſe cuipiam quędã eſſe vna methodus in omnibus. de quibus volumus ſub
ſtantiam cognoſcere:quemadmodum quoq; in proprijs ſecundum accidens demonſtratio eſt. Quare
hæc ipſa quærenda eſt.*

Aliud eſt accidens,& aliud ſecundum accidens.accidẽs quidem eſt ex oppoſito diuiſum ad ſub/
ſtantiam,quod per ſe non ſubſtitit,neq; ſecundum ſubſtantiã exiſtit in rebus,at ipſis exſtrinſecus ac
cidit,ueluti nigrum,aut album corporibus:ſecundum accidens uero eſt,quod ex neceſſitate ſubſtã
tiis adeſt,quemadmodũ propoſitionibus accidere concluſionem dicimus,non quod acciderit pro/
poſitionibus concluſio : uerum quòd ꝓpoſitiones ipſas neceſſario cõſequitur.ferimus autem no/
mẽ accidẽtis in talibus,propterea quod aliis quibuſdã accidit,& ſi ex neceſſitate quoq; ut hæc ſint,
accidens autem proprie non id ſequitur ut hæc ſint,poteſt igitur,& coruus albus intellectione for/
mari.dicit igitur hic ſecũdum accidens propria primo,& per ſe exiſtẽtia rebus,quæ & coaccipiunt,
& coaccipiuntur.Velut homini,ut ſit animal ſcientiæ capax,& omni trigono ut tres angulos duo/
bus rectis æquales habeat , uel duo latera reliquo maiora, hæc autem primo & per ſe rebus ineſſe
dicuntur:primo quidem,quia ipſis ſolis ſubeſt,& nulli alii:per ſe aũt,quia ſecundum ſubſtantiam.
Quare etiam conuertũtur, ſi nãq; eſt homo,eſt quoq; ſcientiæ capax,& è cõuerſo:& ſi trigonus eſt,
neceſſario quoq; tres anguli duobus rectis ſunt ęquales, & duo latera reliqu maiora,&ꝓ ècõuerſo.
hæc igitur ipſe ſecundũ accidens propria uocauit,eſt igitur hoc primo,& per per ſe:per ſe autẽ eſt,
quod ſecundum ſubſtantiã eſt,non autem ſi quid eſt per ſe,hoc etiam primo eſt,magis enim quod
per ſe eſt,quã quod primo.animal enim homini per ſe quidem adeſt,non autem primo.Quare &
ſi non ſit homo,animal tamẽ eſt, ideo nõ primo ſubeſt homini. Similiter quoq; figura trigono per
ſe quidem ineſt,non quidem primo,& ſi enim non ſit trigonus, figura tamen eſt.uerum quid ego
figuram dico?at neq; rectilineus primo ſubeſt trigono,cum quidem per ſe ſit,eſt enim rectilineus,
& ſi trigonus non ſit.hæc igitur(iquit)per ſe propria primo exiſtentia,quę rei neq; ſoli,neq; omni,
neq; ſemper adſunt,& per ſe.quare & cõuertuntur ad rem. De iis in demonſtratiuis inquit, quod
horum ſolum demonſtratio eſt,nõ autem accidentium,neq; eorum,quæ per ſe quidẽ, non autem
primo ſunt,& hoc merito,ex quo enim demonſtratio ſcientia eſt,& ſcientia à peccato imunis,& cõ
gruens circa ea,quę ſemper eadem ſunt,& eodem modo ſe habent,propterea non eſſe illud poteſt,
ut accidentiũ ſit demonſtratio,quæ quidẽ accidentia alias aliter ſe habent,& fiunt,& corrũpuntur.
Rurſus demonſtratio eſt eorum,de quibus dubitatur, quæ autem per ſe ſunt, & non primo,ea ut
plurimum ſunt indubitata,uelut animal homini,& figura trigono,quonĩ neq; proprie demonſtra
tio eſt.demonſtrat igitur in illis neq; generaliſſimorũ generum eſſe demõſtrationem, quoniã neq;
definitio,ſed illa per deſcriptionẽ ſignificamus.omnis enim proprie demonſtratio eſt,quę de cauſis
cauſatorum fidem facit,de uniuerſalibus magis particularia. uelut unde homo ſubſtantia,demon/
ſtramus per animal medium,nãq; omne animal ſubſtãtia eſt,& cauſa quod homo ſit,ſubſtantia ea
eſt,quod omne animal ſubſtantia eſt.hoc autẽ uniuerſalius eſt,quod enim ſit omne animal ſubſtã/
tia,magis eſt,quàm qđ homo ſit animal.Rurſus quia trigonus eſt,ideo tres angulos duobus rectis
æquales habet.& rurſus quoniã trigonus eſt,duo latera reliquo habet maiora.nõ autem trigonus
eſt propterea,quod angulos tres duobus rectis æquales habeat.hæc ipſa igitur proprie demonſtra
tio eſt.At etiam coniecturalis dicitur demonſtratio, quæ de cauſatis cauſarũ fidem facit,quẽadmo/
dum ipſe in libro de coelo fecit,qui de luminibus lunę,ſphæricam eſſe lunã demonſtrauit: & quę

dem conueniebat è conuerso demonstrare eam esse sphæricam, propterea quod eo modo splendet, hac igitur demõstratione usi sumus, ubi causatum manifestius est, quã causa. Dico autẽ rotundam esse eam quoniam id quidem scimus, quod in mense bis quidem fit falcata, quando scilicet à coniunctione digredit, & quádo coitura progreditur, bis semiplena, bis utrinq, gibbosa, & semel plena quod alia de causa nõ fit, nisi quia luna ipsa rotunda est, si nã esset discus, statim & cumulate aut illuminanda, aut non illumináda esset. nũc aũt quoniam Sol superior est, quádo quidem fit Lunæ ex diametro oppositus, nos quoniã medii sumus, totum quod ad nos hemisphærium spectat, cui quoq; sol obiicitur, illuminatũ uidemus, cum uero ꝓpius accedat semper eius partis, quæ uergit ad nos, lumen ĩminuit, additq; parti illi, q̃ super nos est (ut enim dixi. Luna superior est Sol) & hoc modo paulatim donec per ipsam ad perpendiculũ factus illi adeo, ut amplius amborum nõ simus medii, sed ambo nobis ab uno latere sint, eam partẽ quidẽ, quæ spectet ad nos absq; lumine faciet, eam uero, quę sit supra nos, illuminabit. huius autem rei fidem accipere licet quoq; nobis hic apud nos, nam si quispiam sphæram magnam fecerit, atq; deinde leuerit alterum quidẽ hemisphæriũ colore albo, alterũ uero nigro, deinde in altum sphærã sustulerit, paulatimq́, ipsam declinauerit, albo, si ita accidat, colore superius existenti: postea inclinata sphæra tãquam tenuis umbella quædã facta uidebitur. deinde particulatim sphęra inclinata reliq̃ figurę, & albi hemisphęrii totius infra cõuersi finis, si multa sit altitudo, hemisphęrium dealbatum figura disci uidebitur. hęc igitur extra propositum. talem hanc autem demonstrationẽ cõiecturalem dicimus, si fumus hic est, igit & ignis, nãq; per fumum ignis coniecturã facimus, cõiectura autem signum est insolubile quemadmodũ ipsius ignis est fumus, quod ipsa luna sphęrica est, quoniam sic illuminatur. Solubile aũt non coniectura, sed signum dicitur, hoc autem est, quando non omnino causatum causa sequitur, ueluti pallida est, quia peperit, non igitur palliditatem partus sequitur, est ergo solubile hoc non argumentũ, sed signum, uelut adesse corpori nuper occiso interfectionis est signũ. Quare & ille dicit, eorum igitur quę secũdum accidens propria sunt, quæ diximus primũ nos & esse per se, demonstratio est. Dubitauerit igitur quispiam dicit quod, horum tanq̃ sit una methodus demõstratiua, sic dicit, & in capienda uniuscuiusq; diffinitione est una quædam methodus, quod si & una est, id quærendũ, qualis nam ea sit.

Quod si non est vna, & cõmunis quędã methodus circa quod quid est, id etiam ꝑtractare fit difficilius, oportebit enim circa unũquodq; quis nam sit modus, accipere.

Si quidem erat una, hoc solum habebat inquisitio, quidnam sit ipsa, quoniam uero plures una sunt, plura sunt inde quæsita, & quot numero, & quales specie, & quali sit pro rerũ qualitate utendum. hoc enim oportebit circa unumquodq; quisnam sit modus, accipere, illud significat, q̃li methodo pro rerum qualitate sit utendum.

Quando autem manifestum sit an demonstratio, an diuisio, an alia quædam sit methodus, multas insuper dubitationes, multosq; errores habet ex his.

Hoc uelut in suppositione dicit, postq̃ inquit omnia, quæ enumerata sunt, inuenerimus, quádo uidelicet nobis erit apertum, hanc esse methodum, per quam diffinitiones inueniamus; uerbi gratia, aut demonstratiuam, aut diuisiuam, aut indicatiuam, alia rursus nõ minor dictis dubitatio succedit, qualis autem sit illa subinfert.

Ex *quibus oportet quęrere, aliorum nãq; sunt alia principia, veluti numerorũ, atq; superficierum.*

Videlicet sub quale genus rem propositam reducemus, nãq; eorum, quæ sunt, nõ unum genus est, at decem, & alia sub aliud genus referuntur, ut inquit numerorum, & superficierum, dicit igit horum principia numeri quidem, quantitatem diffinitam, superficiei uero, continuum, uel & ipsorum principia dicit, numeri quidem, unitatem, superficiei uero, uel lineam, uel punctum, punctus enim diductus lineam generat, linea uero fluẽs superficiem producit, uerum ipsa qdem sunt principia composita, & ueluti ordinata, continuatione autem, & distinctione selecta, sæpenumero autẽ nobis ordinata principia in relationem diffinitionis obiiciuntur, uelut in numeris, dicimus eni numerum esse multitudinem ex unitatibus compositam. Quærimus igitur (inquit) sub quale genus id, quod propositum est, reducatur, multis enim genus dubitabile est, ut postq̃ inuenerimus, & in proprias differentias exceperimus, diffinitiones hoc modo reddamus.

Primum autem fortasse necessarium est aperire. in quonam genere sit ipsa anima, & quid sit, an scilicet sit, quod quid est & substantia, an qualitas, an quanitas, an aliud quoddam prædicamentorum, de quibus disseruimus.

Postq̃ ipleuit ea, quæ communiter de diffinitionibus, quæ uidelicet de anima dubitantur, hinc incipit quoq; de iis, quæ in anima ad acceptionẽ definitiõis dubia sunt. oportet igitur inquit, & in anima quærere sub quale genus ipsam reducamus, de hac enim re multa dubitatio est, alii nãq; ipsam sub substãtiam reducunt, alii sub quãtitatem, quorum est & Xenocrates, animam enim numerum seipm mouentem dixit esse, numerus autem sub quãtitatem reducitur. siquidem hoc ipse dicebat, non aliud quiddam per hoc obscure loquebatur, alii uero ad qualitatem referebãt ipsam, de quorum numero sunt quoq; medici, temperamẽtum eam esse dicentes, huiusce quoq; opiniõis illi sint, qui entelechiam talem dicunt (discemus enim quomodo illam entelechiam dicat Aris.) Qui uero proportionem esse elemẽtorum eam dicũt, illi sub p̃dicamẽtum ad aliquid illam reducere uidentur, nãq; duplum, & sesquialterum sunt ad aliquid, nãq; duplum est alicuius duplũ. ambiguũ igitur est tãdem genus, at postq̃ nos inuenerimus eam esse substãtiam, rursum quærimus utrum corpus, an incorporeum. Quòd si corpus, simplex ne, an compositum, sed si incorporeum sit, utrũ separabile, an inseparabile, & utrum una in unoquoq; aĩa, an multæ. Quòd si una, aut unius speciei, aut multiplicis potentiæ, & quæ sit potẽtiarum differentia, quæ si multæ sint, utrum numero multæ, an specie quoq;, qđ si specie, utrum quoq; genere, an non, q̃ enim specie differunt, non omnino genere quoq; sunt inter se differentia, uelut homo, & equus. quæ uero genere distant, ea necessario specie quoq; differũt, ut lapis, & animal. hæc igitur, & his plura ad animæ diffinitionẽ capiendam, quærenda sunt. primum autẽ fortasse necessarium est aperire, in quo nam genere sit, & qd est, uidelicet ex diuisione genus ipsius capere oportet, quod quidem genus prædicatur in eo quod quid est, hoc aũt in introductionibus didicimus, genera in eo, quod qd est p̃dicari, iterrogati enim quid est homo, dicimus animal: & cuipiam interroganti quidnam palma sit, arborem esse respõdimus, oportet ergo ante omnia cognoscere quid sit anima, nam, quẽadmodum diuinus Plato dicit in Phædone, principium est unum, bene consulendi, scire oportet de quo nam sit cõsilium, uel tota errare uia necesse est. igitur cũ de anima quærimus, nisi prius didicerimus quid ipsa sit, utrũ substantia, an quantitas, uerum pro substãtia, si substantia sit, ut est, ipsam esse, aut quantitatem, aut q̃litatem, aut aliquod ex aliis prædicamẽtis necessario consequenter principio ea, quæ deinceps ordinantur cõcludentes, omnino pererrabimus alia pro aliis inquirẽtes. Aristoteles quoq; in physica inquit, quoniam cognoscere, & scire accidit circa omnes modos, quorũ principia sunt, uel causæ, uel elementa ex eo, quod ea ipsa cognoscimus, p̃inde, si ad rerum cognitionẽ principia cognoscere necesse est, alia autem sunt aliorum principia, quodnam sit animæ principium quærendum est, & eo magis, quo dubiosior aliis in anima principii inquisitio est.

At etiam utrum sit eorũ, quæ in potentia sunt, an magis entelechia q̃dam, non enim parũ differt.

Semper per diuisionem p̃cedens, ueram diuisionis particulam capit, & hanc ipsam subdiuidit. postq̃ igitur dixit, an substantia sit, an quantitas, an qualitas, an ex aliis p̃dicamentis aliquod, alia quidem prætermisit, id autem accepit, quod substãtia sit, hanc quoq; deinceps & in corpus, & in incorporeum diuidit, cum enim uellet corpus, & incorporeum dicere, dixit utrum sit eorum, quę in potentia sunt, an magis entelechia quædam, per id quod dixit in potentia sunt, corpus inuens, per entelechiam uero, incorporeum, nãq; omne corpus uniuersaliter potentia est; qđ autem potentia est, uel est scđm substantiam, uel scđm aut quantitatem, aut qualitatem, aut in locum trãsmutationẽ, igitur in generatione, & corruptione omnia corpora per omnia, ex eo quod potentia est, significata, sunt in potentia, nãq; potentia sumus homines in spermate, & in menstruo, & cum pueri simus, potentia habemus uiri magnitudinem. Similiter quoq; in qualitate, frigidi sumus potentia, cum tñ simus calidi, & potentia mouemur cũ sedeamus. Cœlestia autẽ in trãsmutatione scđm locum solum illud habent, qđ potentia est, nãq; sol ex oriens in meridie potentia est, atq; ibi cum sit actu, potẽtia est in occasu, atq; in aliis cœlestibus eodem modo. Quoniam igitur in omnibus corporibus, quod potẽtia ẽ speculaẽ, p̃pterea, per id qđ dixit potẽtia demrãndo corpus declarauit, at qđ ita in corpore. struxit hoc, in potentia, in incorporeo uero nõ dixit in entelechia per ablatiuum casum, uerum potius entelechia quædam per rectum: dico igitur q; aliud est potentia, & aliud in potentia, item aliud entelechia, & aliud in entelechiã, materia nãq; solum est potentia, omnia enim sunt potentia,

actu autem nihil,forma autem solum entelechia est,quod uero constat materia,& forma,id & in potentia & in entelechia est,hæc enim pariter concurrunt,quodq́, est in potentia,hoc idem quoq; est in entelechia,omnes enim formæ potentia sunt in materia,quę modo hoc,modo illud actu fit,núc enim cum sit ea homo potẽtia,actu quãdoq; fit homo,magis autem simul habet,& qđ actu,& qđ potentia est,quoniam autem materia nũquã forma nuda est,ea uero forma actu quidẽ est hoc aliquid,at aliud potentia,nãq; spermatis forma potentia est homo,qđ igitur in his potentia est, in illis uero actu,quodq́, in diuinis,& incorporeis non est aliquod potẽtia,quoniam neq; ibi materia, neq; propterea quicquã actu,non enim sunt actu hoc aliquid,uerũ sunt ipsæ per se formæ agentes puræ sine materia,quare & in libro de interpretatione inquit,eas esse sine potentia actiones, non aũt eas dixit actu esse:propterea distinguẽs imateriale,& incorporeũ à materiali,& composito natura, hoc ait,utrum sit eorum,quæ in potentia sunt,uidelicet ea corpora sunt,quæ in potentia sunt hoc est in materia,uel entelechia quædam,scilicet forma quędam pura,& imaterialis,differt autem nõ parum,uidelicet non parum corpus,ab incorporeo distat.

Considerandum quoq; an partibilis sit, an impartibilis.

Nos possumus,quemadmodũ quoq; Alexandro uidetur,hoc scilicet an partibilis sit, an impartibilis,accipere in potentiis animæ,nãq; illud quæri potest utrum multiplicis potentiæ sit,an impartibilis,illam enim ipsam dicit Democritus impartibilem,non autem esse multiplicis potẽtiæ,idem narrans esse noscere,quod sentire,atq; hæc ab una potentia procedere.Hunc locum sic interpretari quoq; possumus: utrum simpliciter anima una quędã sit in unoquoq;,an in diuersas animas diuidatur,quod in unoquoq; sint animæ plures,id autem patet,quòd unam possumus,& plures dicere,plures quidem,quòd inuicem specie differunt,uegetatiua,rationalis,& irrationalis,atq; etiam mutuo separantur.unam uero propter earum coniũctionẽ,& affectum cõmunem,etenim de rõne actiones trãseunt usq; ad uegetatiuam,& harum motus,& uitæ ferè sibi ipsis rationem simul disponunt,sic igitur una est,& non una hoc autẽ modo pulchrius est enarrare illud partibilis,an impartibilis.utrum inquit una qđam est anima in omnibus animatis,an multæ.quòd si multæ, utrũ specie differunt solum,an quoq; genere. dicerent autem unam esse eam,qui temperamentũ dicũt, ad proprietatem nãq; temperamenti,quod in unoquoq; sit eam uariari,uelut unus aer cõmuniter undiq; inspirans secundũ eam proprietatem,quæ est in unoquoq; animaliũ.illi autem hanc faciunt sursumq́;,& deorsum,effectus causis meliores facientes,inanimatũ nãq; corpus animę est causa,qđ uita caret,uitæ,imobile mobilis,irrationale rationalis,& quæcũq; sunt istiusmodi.

Et vtrum sit eiusdẽ speciei anima,an non.Quo'd si non sit eiusdem speciei,vtrũ specie differat an genere,nunc enim qui de anima dicunt,& quęrunt,humana de anima sola perscrutari videntur.

Consequens est,postq̃ propositum sit an una,an multæ sint,datũq́, multas esse,ut quæratur an sit eiusdem speciei anima,an non, hoc autem non ut ad animas in unoquoq; plures existentes dici potest,at simpliciter omni de anima,quæ sit in animatis,quod quidem magis credendum est,quæ enim dictio sequitur,hoc declarat,id enim dicit,qui de anima quæsiuerũt,de sola humana pscrutati sunt.Quare de omni anima ipsum loqui manifestũ est,& hoc,partibilis nempe,an impartibilis, magis ad hoc excipiẽdum est, ipsæ igitur(inquit)animę simpliciter in omnibus animatis an solum specie differunt,an quoq; genere?assumit enim rursus ex diuisione qđ uerum est,atq; concessum, scilicet eam specie differre,etenim nunc quidem dicit.Qui quærunt de anima,de humana scrutari uidentur.quidam uero dicunt,in quorum numero Alexander est,ipsum obscure loqui cõtra Platonem.Videtur enim Plato,& alibi frequenter quidem,maxime autem in Timæo de aĩa quoq; irrationali disseruisse.fortasse igitur in physicos,in Democritum,& in alios obscure loquitur. At habemus etiam super his,quod respondendum sit,illi enim dicerent in humana anima omnem animalem potentiam contemplamur,de humana igitur aĩa differentes,de omni qđẽ disputamus.

Cauendum est autem ne nos lateat,utrũ sit eius una ratio,uelut animalis,an alia sit uniuscuiusq;, vt equi,canis,hominis,dei.

Cum dixerit,utrum eiusdem generis animæ sint,an diuersi,rursus hic de genere ipsarum dicit, si quidem genus est,oportere cautos esse,& quærere utrũ de omni anima diffinitio una reddi possit,an nõ.Vna autem redderetur diffinitio,si cõmune genus haberet,uelut animalis,cum sit genus

equi,

equi,hominis,& reliquarum specierum,diffinitio redditur una,substantia animata sensitiua; quæ diffinitio animalibus propter cõmune genus conuenit,quòd si nõ habeant unum cõmune genus; non quidem diffinitio una reddatur ipsarum,non habent autem,quomodo?hoc quidem prius,il lud uero posterius natura in illis est,in quibus autem prius & posterius est,horum cõmuniter p̃dicatum non est genus,prius autem natura est id,quo sublato tolluntur alia,non autem illud,quo sublato,restant alia,& illud quod infertur,non autem qd infert.est igitur in animis prius,& posterius natura,ubi nãq; rationalis est,ibi quoq; irratiõalis,& uegetatiua,atq; ubi irrationalis,ibi quoq; uegetatiua est,at ubi uegetatiua est,ibi non sunt reliquæ,neq; ubi irrationalis,ibi rõnalis est,& sublata uegetatiua sustulit quoq; reliquas è subiecto.Quare in ipsis est & prius,& posterius natura: prior enim uegetatiua est,non dignitate,sed quòd aliæ sine ipsa esse non possunt,& eodem modo rationali irrationalis prior est.quòd si prius,& posterius in ipsis est,nõ est igitur harum cõmuniter prædicatum genus,uidelicet anima,sed ipsa est uox æquiuoca,uelut ea,quæ ab uno,& ad unũ. Quare neq; ipsarum sit una diffinitio,quoniam neq; ullius est æquiuocorum,sed animarum diffinitiones diuersę sunt,ut hois,& canis,& equi uarię danť diffõnes,unde & ipse de aia quãdã cõem redditurus rõnem,non per diffinitionẽ,uerum ex conuenientia quadam,quemadmodũ uidebimus,loquutus est,sigdẽ cõe quoddã in omni aïa dicere oportet,qa.f.diffinitio cõis haud est.

Animal autem uniuersale aut nihil est,aut posterius,& similiter siqd aliud cõmune p̃dicatur.

Putauerunt aliqui de ideis ipsum obscure loquentem hoc dicere contra Platonem,at hoc non ita se habet,etenim quoq; ipsi uidentur esse genera & species,quæ ante multa sunt,in metaphysicis igitur (inquit)qd,quemadmodum duplex est ordo,alter in exercitu,alter in militibus,& ex ordine exercitus,sit ordo militum:duplex quoq; sanitas,altera in medico,altera autem in sano corpore,& ea,quæ in medico est,eam facit,quæ est in corpore,eodem quoq; modo in mundo,qui est ordo;ex ordine opificis factus est.Quare & ipse rationes abstractas rerum cognouit,in hoc etiam tractatu(inquit,)est aũt itellectus in actu res.euge & hi,qui aïam specierum locum dixerunt,hoc idẽ dixerunt,in metaphysicis quoq; de intellectu diuino rursum differens ait.omnium species in ipso esse.dicit igiť quòd se ipsum uidens,res uidet,cũq; res ipsas uideat,se ipm̃ uidet,& alia ifinita eiusdem sentẽtiæ,quæ ex ipsius auctoritate possemus afferre in medium.Quapropter hic sermo non de speciebus est,quæ fuerunt ante multa,uerum de posterioribus generibus,ideo non simpliciter dixit animal nihil esse,sed apposuit uniuersale,qa scilicet animal ut substantia est,& diffiniri potest. Vniuersale autem animal nõ est in substantia,non est enim simpliciter uniuersale animal,quod aliquid particularium nõ est,quare ut uniuersale,& ut genus aliquod animal uel nihil est,uel posterius,hoc est intelligibile.habet enim subsistẽtiam dum intelligiť,ut enim per se subsistens nihil est; & hominem diffiniens,& equum,non inquãtum cõmune est in multis uisum indiuiduis ipm̃ diffinit,at inquãtum natura qdam est,& substantia,horum nãq; multitudo,p̃pter materiam,non propter speciem est,id etiam patet qd animal,& homo diffiniuntur inquãtum substantia est,non autẽ inquãtum de pluribus prædicantur.Etenim si unus fuerit homo, ẽt diffinitio hominis ɔgruit.Similiter amplius animalis.Sic quidem Alexãder.Aristoteles autem,quoniam mentionem fecit animalis inquiens,omnis animæ nõne est una diffinitio,uelut animalis?ideo id apposuit,quod ut uniuersale,uel nullum est animal,uel posterius.Si igitur omnino diffinitionem animalis uult esse,diffinitiones autem generum,quæ fuut ante multa,nõ sunt,non enim fieri id potest ut illa uideant rationes rerum productrices cum sint,diffinimus autem itelligibilia,nãq; eam diffinimus intelligẽtiam,quam de rebus habemus,ea autem sunt posteriora genera.bene ergo diximus hæc esse dicta de generibus posterioribus.

Ad hoc si non multæ sunt animæ,sed partes,utrum prius oporteat quærere animam totam,an partes?difficile autem,& harum determinare quales aptæ natæ sint alteræ abinuicem esse,& utrũ partes oporteat quærere primum,an ipsarum opera uelut intelligere,an intellectum,& sentire,an sensitiuũ? similiter quoq;,& in alijs.q; si prius opera,rursus quispiã dubitabit,& si quæ,sunt prius inquirendũ sit,uelut sensibile priusquã sensitiuũ,& intelligibile prius q̃ intellectiuũ.

Postq̃ dixit utrum una,an multæ,quodq; si multæ,utrum specie solũ,an quoq; genere sint alteræ,nunc alteram partem diuisionis exquirit.Si enim (inquit) non animæ multæ sed partes. Hoc

autem non multæ, rurſus dupliciter interpretabimur cum ſuperiore, uel enim in unoquoq; noſtrũ, & etiam ſimpliciter animatorum non multæ animæ, ut in homine uegetatiua, irrationalis, & rationalis, & harum partes, ſed una quidem eſt anima, partes autem eius ſunt hę, uidelicet diuerſę potẽtiæ, uel quod ſimpliciter anima non diuiditur ut genus, in ſpecies multas animarũ in rationem, in iram, in cupiditatem, & reliquas, uelut unumquodq; horum ſit anima, quod quidem ſupra dixit utrum ſeparabilis, an inſeparabilis, genus enim diuiditur in ſpecies. quare in unoquoq; animatorũ non anima, ſed pars eſt. uel partes animæ, animæ inquã ſimpliciter, quæ tota eſt, non genus. igitur inquit ſi non multæ animæ, ſed animarum ſunt partes, potẽtię ſcilicet multæ ſunt, ſiue hoc modo, ſiue illo acceperis. Rurſus inquit multas habet oratio dubitationes. id enim quęrendũ eſt, unde incipiendũ ſit, à doctrina, an à contẽplatione, utrum à partibus, an à toto, utrũq; enim rationabile eſſe uidetur. nãq; putabit quiſpiam oportere incipere à toto, tanq̃ a manifeſtiore, partibus enim totum manifeſtius eſt. è conuerſo putabit hoc oportere magis incipere à ptibus, tanq̃ ſimplicioribus, oportet enim eum, qui cogniturus eſt aliquod compoſitum, cognitionem prius habere eorum, de quibus compoſitum eſt. iterum quoniam potentiæ habẽt opera quædã, uidelicet operationes, omnis, nãq; operatio ex potẽtia eſt, illud quærendũ an ex operationibus incipiendũ ſit primum, an ab ipſis potentiis. ex quo igitur ſubſtantiæ rerum ſunt incertę, certæ aũt ſunt operationes, ppterea oportet à manifeſtis incipere. nãq; ex operationibus habitus, cum ſint habitus incerti, cum aũt didicerimus habitus, quod idem eſt ac ſi diceremus potẽtias, ex ipſis quoq; ſubſtãtias ponderamus, omnis enim potentia eſt ex ſubſtantia, & omnis operatio ex potẽtia. At poſtq̃ (inquit) hoc quoq; à nobis erit inuentum oportere ex operationibus incipere: Quoniam ſunt ad aliquid operationes, ueluti intellectio intelligibilis & ſenſus ſenſibilis, & imaginatio imaginabilis, & cogitatio cogitabilis, & reliq̃ ſimiliter, hæc autem ad aliquid, oportet autem ſcĩtem ea, quæ ſunt ad aliqd, illud quoq; ſcire ad quod ea ſunt, neceſſe eſt inquit iterum quęrere utrum oporteat ex operationibus incipere, an ex iis, circa quæ operantur, & quoniã manifeſtiora ſunt operationibus ea, circa q̃ operantur, manifeſtius enim id quod ſentitur, quam ſenſus, & quod opinamur, quam opinio, & eodem modo reliqua, ex his igitur incipiendum, differt autem ſolum in intellectu & in intelligibili, hic enim intelligibile eſt incertius itellectu, nãq; noſter ẽ itellectus, intelligibile uero eſt ſupra nos. hoc igiť oportet eũ, qui intelligibilia cognoſcere uult, ſcire prius quidnam ſit intellectus. Sic igitur & Ariſtoteles in hoc ſolo facit, prius de intellectu, poſtea de intelligibilibus docẽs. Difficile autem eſt & in his diffinire qualia apta nata ſint abinuicem eſſe diuerſa, nãq; illud incertum eſt an ſenſus, & imaginatio ſit idem, an alterum, uel imaginatiuũ, & locale motiuum, & in reliquis ſimiliter, atq; utrum partes oporteat quęrere prius, an opera ipſarum, partes enim potẽtias ipſas, opera autem ipſarum, operationes ipſas, ut intelligere, an intellectum, intellectũ quidem potentiã, intelligere uero operationẽ, & ſentire, an ſenſitiuum, ſentire rurſus operationem, ſenſitiuũ autem ipſam potentiam, ſimiliter & in aliis uidelicet potentiis & opationibus in intellectu, & intelligibili, & in opinione, & opinabili, & in reliqs. Quòd ſi opera, prius rurſus quiſpiam dubitarit an oppoſita horũ prius, an opera quærendũ ſit, hoc eſt an operationes, oppoſita aũt dicimus operationibus, ſenſibile ſenſui, & reliqua ſimiliter, opponunť aũt hæc, uelut ad aliqd, ſenſus enim ſenſibilis eſt ſenſus, & ſenſibile ſenſitiui, & intelligibile intellectiui, dicere oportebat ſenſibile ſenſus, & intelligibile intellectionis, hęc enim ſunt operationũ ſignificatiua, Verum per abuſum dixit intellectiui, & ſenſitiui, quæ quidem ſunt potentiarũ ſignificatiua.

Videtur autem non ſolum quid eſt cognoſcere utile eſſe ad contemplandum cauſas eorum, quæ ſubſtantiis accidunt.

Poſtq̃ expoſuit eas, quę debebãt quæri ppoſitiones, & cõmuniter in omni diffinitione, & priuatim in ea, quæ ad animam pertinet, iam nobis uult ipſe per hæc methodũ quãdam, atq; facultatem inuentionis diffinitionum tradere. eſt autem methodus hæc, non ſolum inquit rerum diffinitio nobis confert ad cognoſcendũ ſubſtantialiter exiſtentia in rebus, ueluti cum dicimus animã ſubſtantiam per ſe mobilem, per hoc enim concludimus quòd & immortalis, & quòd per ſe ſubſiſtẽs eſt: animæ imortalitatem dabimus ex diffinitione, & rurſus cum cognouerimus quid eſt trigonus, inuenimus ex hoc qđ habet reliquo duo latera maiora, quodq; tres angulos duobus rectis ęquales tenet, non ſolum igitur inquit in cognitionẽ eorũ, q̃ per ſe inexiſtunt rebus, conferunt nobis diffinitiones, at aliquando quoq; è conuerſo ad cognoſcendũ, quæ nam ſit ppoſitæ rei diffinitio, confert nobis ſæpenumero cognitio eorũ, quæ p ſe, & primo rebus inexiſtũt, hæc enĩ dicit accñtia hic, ut

quoq; ſuperius diximus. At ſi hoc eſt, uidebitur eſſe mutua demonſtratio, nãq; ſi per diffinitiones accidentia cognoſcimus, & per hęc è conuerſo diffinitiones, mutua eſt demõſtratio. dico igiť quòd non eſt mutua, non enim de eiſdẽ accidentibus utraq; dicit, ſed altera quidẽ, quæ per diffinitiones cognoſcimus, & altera rurſus, per quæ in diffinitiones facultatẽ habebimus, hæc enim manifeſta, & ex euidentia ſumpta accidentia conſerunt nobis in diffinitiones nõdũ cognitas. diffinitiones autem in acceptionem non manifeſtorũ ex euidentia accidentium, quẽadmodum frequenter & ipſe fecit uolens diffinitionem loci reddere, quoniã hæc erat incerta, accipiamus (iquit) prius quaſi arbitratorem reduci diffinitionis ea, quæ ſecundũ cõmunem intelligentiam inſunt loco, uelut quod in loco eſt continere, hoc illi eſſe æquale, & q̃cũq; alia ibi cõnumerauit. & cũ dicit ſi reddita diffinitio eiuſmodi fuerit, omnibus ſecundũ cõmunẽ intelligentiam loco inexiſtẽtibus conueniat ut integra erit, quod ſit non, nequaq̃. Sic aũt & in infinito, & i uacuo, & in tẽpore: ſic etiam in ſublimibus cauſam q̃rens grandinis, q̃ſiuit ea q̃ cõiter illi, ineſſe conceſſa ſunt. q̃ qdẽ in autumno aut in uere fieri ſolent, & in hieme in locis tepidioribus, poſtea inqt talem de ipſa reddamus cãm, q̃ omnibus his cõueniat, ſic igitur inquit & nunc, quoniã quærimus animę diffinitionem, ipſa autẽ certa non eſt, accipiamus ea, quæ ex euidentia per ſe animam primum cõſequũtur, ut ex his uiam faciamus in acceptionem diffinitionis ipſius, uelut imaginatiuũ, locale motiuũ, uitæ factiuum, & quæcũq; ſimilia, quę ꝓpria ſunt animæ, quare poſt exitum ipſius non operatur hęc, atq; talia corpus.

Quemadmodũ in mathematicis, vt quid rectum, & quid curuũ, vel quid linea, & ſuperficies, ad cognoſcendum quot rectis ipſius trianguli anguli ſunt æquales, Sed è conuerſo accidentia conferũt magnam partem ad cognoſcendum quod quid eſt.

Hoc exemplum eſt huius, quòd ex diffinitionibus inueniemus ea, quæ per ſe inſunt rebus, nãq; in mathematicis eſt utplurimum neceſſarium ex diffinitionibus conſequentia cognoſcere, quoniã in iis nõ poſſumus à ſenſu quicquã accipere eorum, quæ illis inſunt, at prius oportet ſcire quid ſit trigonus, poſtea ſic ex hoc ſyllogizare quid ipſi conſequens eſt, per exemplum autem declarauit ſe nunc accidentia dicere, quæ p ſe primo ſunt. Trigono nãq; primo, & per ſe hoc ineſt, ut habeat tres angulos duobus rectis ęquales, ſoli enim, & omni trigono hoc ineſt. in cognitionem horum igitur (inquit) confert ſcire quidnam linea ſit, uel quid ſuperficies, uel rectum, uel curuum, hæc autẽ exẽpli gratia, uelut in ſuppoſitione dixit. non quòd, uel hæc omnia, uel ſolum cõferãt ad diſcẽdũ duobus rectis eſſe æquales tres angulos, neq; enim diffinitio curui, neq; ſuperficiei nihil quicquam cõfert, oportet autem, & aliorum quorũdam diffinitiones aſſumere, in his igitur ad acceptionem accidentium aſſumptione diffinitionis opus eſt, quoniam nihil ex euidẽtia de illis dicere poſſumus, aliquando autem in aliis rebus ad acceptionem diffinitionis accidẽtium cognitiõe opus eſt, quemadmodum in loco, & tempore, & uacuo, & infinito, & nunc in anima, quoniam diffinitio non certa eſt, hæc autem ex ſenſu manifeſta ſunt.

Cum enim habeamus reddere per imaginationẽ de accidentibus, vel omnibus, vel pluribus, tunc quoq; de ſubſtantia habebimus aliquid quam optime dicere.

Imaginationem (inqt) ſcilicet planiorem cognitionem, uidelicet apparentia, & manifeſta, imaginationem uocauit, q̃d ea ſint aperta, tunc quoq; de ſubſtantia habebimus, optime dicere, ſi nãq; eorum multa, quæ per ſe, & primo inſunt rebus, cognoſcere poterimus, uelut inueſtigantes p hęc inuenire rei diffinitionem, ſubſtãtiam autem dicit omnia quæ ſimpliciter, & diffinitionem, & quęcũq; alia ſunt in ſubſtãtia, cum enim diffinitionem inuenerimus, per ipſam quoq; omnia, quę ſubſtantiæ inſunt, inueniemus, & hoc uolens ipſe declarare ſubintulit.

Omnis enim demonſtrationis principium eſt, quod quid eſt.

Hoc uidelicet, & ſi ex euidentia habemus quãdam cognitionem eorum, quæ ſubſtãtiis accidũt, attamen hanc ipſam cognitionem habemus è ſenſu, & non demõſtratiuum, cum uero diffinitionẽ cognoſcamus, tunc ſciẽter principiis uſi diffinitionibus ipſis eorum cognitionẽ capere poſſumus. Sanè autem nõ ad omnia ſimpliciter accidentia ſubſtãtiis hoc excipiendum eſt. accidẽtia autem (ue luti iam dixi) quæ primo, & per ſe inſunt, ut nõ appareat eſſe mutua demõſtratio, ſiquidem p accidentia diffinitionem, & è conuerſo per diffinitionem accidentia cognoſcimus, at alia qdem ſunt, per quæ diffinitiones diſcernimus, quibuſcũq; cognitionem de ſenſu habemus, uelut hoc ut ſimul q̃

adesse uitam inferre corporibus,hoc enim proprium est animæ,esse causam nutrimenti,augumē
tationis,generationis,esse animalibus causam, motus in latera, hæc enim sensui cognobilia sunt,
Attamē ex diffinitionibus quædam existētia dubia colligimus,ueluti īmortalem esse rationalē ani-
mam,postq̄ enim inuenerimus in diffinitione ipsius,qđ est substantia per se mobilis , ex hoc quod
per se mouetur īmortalem eam esse collegimus,diffinitio nāq; sumitur ex his,quæ per se rebus in-
sunt,nō tamen omnia,quæ per se sunt,amplectitur,at ea,quæcūq; sunt apta separare substātialiter
aliorum subiectam naturā,uel igitur sic excipiendum illud,omnis enim demōstrationis principiū
est qđ quid est,uel quod ego dixi,qđ est quoq; magis uerum,& Alexādro placet. Omniū prorsus
quæ per se rebus insunt,principium esse diffinitionem dicit,quomodo enim potest illud fieri,ut is
demōstratiue cognoscat ea,quæ per substantiam sunt in re,qui huiuice rei substātiam non cogno
scat?etenim de sensu licet accipere quædam ex his,quæ rebus insunt,ex quibus etiam occasiōes ad
diffinitionem inuenimus,at qui substātiam rei non cognoscit,is ex illis cognitionem peritam cape
re non potest,hæc autem diffinitio est. unum nāq; uere principium est huic,qui bene consilium ca
pturus est.Scire oportet de quonam sit consilium,uel tota errare uia necesse est,quòd enim sit in
anima imaginari,sentire,intelligere,& similia,illud è sensu scimus,at quæ nam sit horū natura,atq;
utrum eadem sint inuicem,an diuersa,& quæcūq; de his quęruntur , nequaquam scimus,uerum
tunc scienter de ipsis cognitionem capimus,quando ipsius animę substantiā cognoscimus, mutua
uero demonstratio non est.cum enim sint omnino quatuor problemata,an sit,& quid sit. & qualè
quid sit,& ꝓpter quid sit:hoc quidem quod hæc sint,ex euidentia accidētia capimus,& quod qđ
est ex ipsis coniecturam facimus,ex diffinitione autem non cognoscimus qđ accidentia sunt.at qđ
quid est,& quale,& propter quid.quapp per hoc quidem quod est ipsorum accidētium, qđ quid
est ipsius diffinitionis cognoscimus,per hoc autem quid est ipsius diffinitionis reliqua ꝓblemata
ipsorum accidētium. quare non scđm idem mutua demonstratio est,hoc autē nihil absurdum,per
mutua quædam demonstrare non scđm idem,uerum scđm aliud,atq; aliud,& quod sit huius mē
tis Aristoteles declarant ea,quæ sequuntur.

*Quare secundum quascūq; diffinitiones,non accidit accidentia cognoscere , at nec coniectare de
ipsis facile.patet q̄,dialectice,dictę sunt,& vane omnes.*

Consona sunt hæc iis,quæ dicta sunt,nam si principium omnis demōstrationis est,quod quid
est,omnis necessitas est,si talis non sit reddita rei diffinitio,ut per ipsam de omnibus,quæ per se in-
sunt rei,clarum sit ueluti p principiū scientiā facere,uel coniectura quædam accipere, quoniam nō
omnia,quæ rei insunt per se,in diffinitione manifestantur,necesse est(inq̄t)talem diffinitionem dia
lecticam esse,& uane dictam,uidelicet in uano latam,minimeq; rei naturæ congruentem, neq; tāq̄
ad applicandam rei ipsius intelligentiæ extremitatem,sed esse suspensam,& rei naturam non con-
tingere,neq; extremo pede cogitationis inhęrere fere rei,dialecticam autem,hoc est nō naturalem,
sed simpliciter ad gloriam respicientem,& ut aliquid dicere uideatur,qua de re ipse paulopost mē
tionem faciet in eo.quod dicit iram esse ultionis appetitum,non enim naturalis est hæc diffinitio,
nāq; substantiam iræ non declarauit,at ab ea abscindens quiddam,qđ in ea existētiam habet per se
diffiniuit,ex quo neq; consequentia iram cognosceremus,quēadmodum ex eo,qđ dicit,iram eē fer
uorem sanguinis circa cor,ꝓpter ultionis appetitum,hæc enim diffinitio,quæ consequunt̄ cogno
bilia facit,quoniam palpitatio quædam cordis cōsequitur eos,qui correpti sunt ira,circaq; eas par-
tes,quæ ibi sunt,fit caliditas,iratiq; rubescunt,hoc autem ꝓpter motum sanguinis est,talis est etiā à
Xenocrate reddita animæ diffinitio,numerus enim(inq̄t)est seipsum mouens,qui enim hanc audi
uerit,ex ipsa poterit coniectare,& capere nihil eorum quæ in anima,aut in animali sunt. Regulam
autem nobis reddēdarum diffinitionum per hæc Aristo. tradidit,oportere.s.ipsas esse tales,ut oia
quæ per se rebus insunt,per eas,uelut ab aliquo principio syllogizare possint,hæc enim perfectissi
ma diffinitio est.

*Dubitationem autē habent & passiones animæ,vtrū sint omnes cōmunes,eius quoq; quod habet,
an sit aliqua etiam ipsius animæ propria,hoc enim accipere q̄dem necessariū est,at nō facile,videtur
autem plurimorū nullum sine corpore pati,neq; facere,velut irasci,cōfidere,cupere,oīno sentire.*

Postq̄ dixit ꝓblemata,quæ in ratione animæ quæri debebant,& esse quādam facultatē ad acce
ptionem diffinitionis enarrauit.s.è sensu cognitionem eorum,quæ per se sunt in anima,hoc etiam

ipsum

ipsum dicit,esse maxime dubium de passionibus animæ contéplationem quãdam capere,ueluti occasionem ad ipsam diffinitionem,non enim habemus(inqt)è sensu diiudicare,an omnes animę passiões utriusq; simul sint animalis,uidelicet cõmunes,an ipsa quoq; priuatim quasdam cões passiones habeat,necesse est enim(inqt)omnino hoc ante capere ad animæ substãtiam cognoscendam,capere enim illud est difficillimum.Si qdem igitur corpore,ut instrumento utitur priuatim habens operationes.non ad diffinitionem uti corpore oportet,nãq; ascia substantiam fabri nõ complet,sin aũt subam in corpore habet,ut simul utriusq; sint operatiões,necesse est in diffinitiõe corpore uti, quẽadmodum diximus in ira,necessaria est igitur horum acceptio,at non facilis, passiones autem cõmunius ipsas operationes animæ uocauit, apparet autem utplurimum nihil sine corpore pati,neq; facere,plurimę nãq; passiones & cum corpore fiunt,& circa corpora,etenim irascentibus, & tristantibus,& cupiẽtibus,& audentibus,& timentibus,& in oĩbus talibus simul patitur,atq; mouetur corpus,at etiam ipsæ horum passionũ,operationes circa corpora sunt.Quare sunt hęc utriusq;,non autem animæ propria.

Maxime autem videtur proprium intelligere.

Ecce iterum passionem ipsum intelligere uocauit, hoc ueluti contra Andronicũ Rhodium, qui librum de interptatione adulterinum fecit,nãq; ibi dixit Aristoteles intellectiones passiones animę. quemadmodum dictũ est in libro de anima,nullo modo autem appareat in libro de anima, ueluti nominauit Andronicus, ipsas intellectiones passiones dixisse,ecce igitur & hic inquit:quã maxime autem simile est proprio ipsum intelligere,propria enim passione uidelicet.

Si autem est vt,hoc,imaginatio quædam vel non sine imaginatione, non continget utiq;, hoc esse sine corpore.

Si intellectio/inquit/uel imaginatio quædam est,uel absq; imaginatione non fit,omnino necesse est,ut neq; intellectio propria sit animę,sed utriusq; simul,si quidem imaginatio dependet à sensu, ex ipso enim Typos habet,sensus autem simul est utriusq;, & hic quidem, ueluti problematice hoc pacto dixit,manifeste enim in tertio sermone dixit absq; imaginatione esse ipsam intellectionẽ,dicit autem sic,primæ autem intellectiones,quid differet,ut imaginata non sint,uel neq; alia imaginata, at non sine imaginatis,primas dicens intellectiones, quæ circa intelligibilia sunt,quas sine imaginatione esse enuntiauit.hoc autem/non sine/tribus modis dicitur, uel enim neq; nocens neq; iuuans, ut dicimus,non sine umbra,quod est in lumine corpus, neq; enim corpus umbra quicq̃ iuuat aut nocet,uel qđ ex necessitate est,ut instrumẽtum,uel aliquid tale,ueluti cum dicimus, Achilles uirũ se strenuum præstitit,at non sine lancea,necessario nãq; illi lancea opus erat ad strenuitatem,nõ enĩ se strenue gerere nudus poterat.uel quod ad impedimẽtum est,ut cum dicimus,qui in hieme nauigauit seruatus est,at non sine periculo,hic enim capimus ut impeditiuum hoc, non sine,in hoc autem neq; alia imaginata,non sine autem imaginatis,uelut impeditiuum hoc/non sine/ accepit,in proposito autem dicto.Si autem est & hoc imaginatio quædam,uel non sine imaginatione,hoc nõ sine,hoc ex necessitate inqt: ut si instrumentaliter indigeret intellectus imaginatione ad operationes proprias adimplendas,quare subintulit hoc,neq; continget utiq; hoc esse sine corpore, ueluti in suppositione autem sermo est.

Si quidem igitur est aliquod animæ operum vel passionum proprium:cõtinget vtiq; ipsam separari:sin vero nullum est ipsius proprium,non vtiq; erit separabilis.

Multa quidem ex hoc loco facta est expositoribus ambiguitas, arbitrati enim Philosophũ conuertentia cum cõtrapositione usum esse,dubitauerunt haud immerito,ac si Philosophus ex antecedente male sit usus conuertentia,cum de consequente factã esse cõuertentiã oportuerit,dixit enim inquit sic,si quidẽ est propria aliqua passio animę,separabilis est, postea accepit oppositũ antecedentis,& parauit oppositum cõsequentis, si autem nulla est propria aliqua passio animæ, neq; ipsa erit separabilis,cum debuerit ex cõsequenti uice uersa conuertere:si autem non est separabilis,non habet aliquam passionem propriã.Expositores autem Attici bene inquiunt,cum nõ hic omnino cõuertentia usum fuisse,at duo quædam coaptata accepisse duabus quibusdã datis regulis,quas iam acceptas hinc indicauimus,qđ horum omnino substantiæ sunt separabiles,quorum sunt à corporibus operationes separatæ,& quorum sunt inseparabiles operationes,eorũ quoq; necessario sub-

stantiæ sunt inseparabiles, siquidem enim sit operatio separabilis, substantia uero inseparabilis, nã quidem operationes è potentiis, potentiæ uero de substantiis, cum sit operatio separabilis, qđ si separabilis est, necesse est aliquam operationem esse sine substantia, & sine potentia, quod qdem fieri non potest, omnis nãq; operatio ex potentia est, omnis autem potẽtia de substantia. oĩno igitur necesse est, cum sit operatio separabilis, esse quoq; substãtiã separabilẽ. Quòd si hoc est, illud quoq; necessarium est, eam esse ĩmortalem, atq; incorruptibilem. quid ita? omne enim corruptibile, duobus modis corrũpitur, uel in sua ipsius elemẽta resoluendo, ueluti nostra corpora, uel extinguẽdo in subiecto, qđ ipsum fiat inutile, ueluti musica resolutis chordis extinguitur. cum sit igitur differentia duplex, uel ut in corporibus, uel ut in incorporeis habẽtibus esse in corpore subiecto: si demõstratum est animam ipsam & incorpoream esse, & à corpore separabilem, nullo igitur mõ corrumpitur. item, cum sint operationes inseparabiles, necesse est & substãtias inseparabiles esse, quòd si separentur substantiæ, erunt inefficaces, & frustra, nihil autem frustra neq; deus, neq; natura facit. Quapp omnino necesse est, cum sint operationes inseparabiles, esse quoq; substãtias inseparabiles, hæ igitur regulæ sunt, quas cõmuniter amplectunẽ omnes, & qui mortalem, & qui ĩmortalem esse dicunt animam. instãtiæ feruntur ad has regulas, ad utrãq; una, & antea ad primã, quomõ eni (inqunt.) Aristo. dixit quòd si est aliquis passio ꝓpria animæ, idem, ac si diceret operationem, separabilem habet quoq; substãtiam. ecce enim (inquiunt) oculus habet operationem ꝓpriam, quod est uidere, neq; tamẽ habet substãtiam separabilem, non enim potest oculus à corpore separari, qđ igitur ad hoc dicimus? qđ hoc proprium duplex est, aut ut proprium partis, quẽadmodum dicimus pedis proprium esse ire, nõ enim dicimus ire esse proprium pedis, tanq̃ pes non indigeat toto, pedi nãq; toto corpore opus est, at hoc dicimus ueluti huiusce partis ꝑter alias proprium sit, aut quòd non ad substãtiam toto egeat, quẽadmodum si quis dicat uiscositatẽ in aqua mixta oleo, eẽ olei ꝓpriam, uel dulcedinem in mulso, esse mellis, dicit igitur talis ꝓprium non simpliciter ut partis, uerum ut illud quod ad substãtiam toto non indigeat, non enim mulso, ut constet, eget dulcedo, sed est à toto separabilis, nãq; est in solo melle. proprium hoc igiẽ Aristo. dicit, quod & existẽti separabile est. Separabilis enim dulcedo est à melle, ab utroq; cum sit mellis ꝓpria Oculus qdem diciẽ habere propriam operationem, nõ ut eam, quæ toto indigeat, uerum ad oppositionem totarum partium. Quoniam huic toto opus est ad substãtiam, nãq; & cerebro, & neruis uisiuis, & spiritu, & hisce talibus opus est. Quare ꝓpria quidem oculi operatio est ut ad alias partes, nõ autem ꝓpria ut ad totum; nãq; illi toto opus est ad cõstitutionem. Instãtia autem ad alteram regulam hæc est. quomodo (inquit) qđ quorum operationes non ꝓpriæ, sed utriusq; simul sunt, ac si diceret inseparabiles, horum neq; substãtia separabilis est? Ecce enim (inquiũt) gubernatoris operatio quidẽ est inseparabilis à nauigio, substantia uero separabilis est, separatur enim gubernator à naue. Dicimus igiẽ quòd ipse gubernator operaẽ, & ut homo, & ipsę qdem ut gubernatoris opationes à nauigio sunt inseparabiles, neq; ipsius gubernatoris ꝓpriæ, q̃ uero sunt ut hoīs, ipsę ꝓprię sunt gubernatoris ut hoīs, q̃re & ipsa suba sepabilis est, nõ. n. hoc dicimus: qđ oporteat sepabilem subam, oēs hr̃e ꝓprias opatiões, & si nõ oēs habeat, nõ erit separabilis, at cũ penitus habeat opationẽ quãdam sepabilẽ, oībus qdẽ modis esse substantiam quoq; separabilem oportet, in iseparabilis autem substantia, oportet omnino omnes operationes cõmunes esse, atq; propterea inseparabiles, ob hanc rem igitur gubernator etiam, nãq; operatur in nauigio, & ut homo intelligẽs, differens, comedẽs, bibens, & simpliciter affectus animales, ideo et ipsa substãtia à naue separabilis, quoniam anima quoq; rationalis in corpore existens duplices habet operationes, has quidem ut in corpore, ipsa etenim quædam est ueluti gubernator corporis, has uero ut animæ rationalis proprias, quæ igitur ut in corpore sunt ipsius operationes, ipsæ sunt utriusq; simul inseparabiles, ut mouere corpus, & uiuificare, id enim patet, quòd has habet operationes, quandoquidẽ sit in corpore, nãq; si separeẽ à toto corpore, quid mouebit? quid uiuificabit? quæ uero ut rationalis substantię sunt opationes discurrere intelligere, ipsæ quidem tanq̃ nihil corpore indigeant, sunt ipsius propriæ, atq; ob hanc causam & ipsius substãtiam separabilem demonstrãt: quare & Aristoteles postq̃ dedit omnis animæ diffinitionẽ cõmunẽ, siue rationem diffinitioni similẽ, dixitq; quod est entelechia corporis naturalis instrumentalis potentia uitam habẽtis, quęrit utcũq; quomodo dicimus entelechiam esse, utrum (inquit) ut inseparabilis entelechia est anima, uel ut nauigator nauis? Quare sciuit & ipse entelechiã quandã separabilẽ inquantum uult esse animã entelechiam. Rursus quęrunt, quare cum dixerit: si quidem igitur est aliquod aīę operũ, uel passionũ ꝓpriũ, subintulit? continget utiq; separari. oportebat enim dicere necessarium esse ipsam separari. Dicimus igitur, quòd ut ad totũ ipsius habitum, hunc, qui est ad

corpus, aut etiam ad corpora dixit. Quoniam enim nūc, dum est in corpore, separabilis est à corpore, propter hoc (inquit) eam posse à corpore separari, & si rursus fiet in corpore, & nō penitus in infinitum euum manet seorsum à crassitudine huiusce corporis, quod autem fit in quodā, & priuatę ipso, contingentis naturę hoc est, ueluti calescere, & frigescere, sedere, & surgere. Quare sicut ego dixi, cum respexerit ad habitum totū, qui est ad corpus, eo modo dixit. fortasse autem ulterius hæc extendens sermonem, & usq; ad dictum corpus ipsius speciei, quod æterne inquiūt ipsi coaptatū esse, sic dixit, continget, quod quantum inquit in eius ipsius natura ab eo separari potest, & si non est necessarium ipsam separari ab eo, tale autem cōtingens est, quo necessario non existente, posito tamen in esse, nullum impossibile sequitur, quātum igitur in sua ipsius natura potest ab eo separari. præterea dicimus, quod contingens, quemadmodū ipse dicit in libro de interpretatione, fertur & in necessario, dicimus enim possibile esse solem esse in ariete, & qdem cum necessario futurus sit, potest igitur, & hic possibile accipi id, qd in necessario est.

Sed quemadmodum recto, quatenus rectum est, multa accidunt, veluti tangere æneam sphæram secundum punctum, non tamen tanget hoc separatum, ipsum rectum, est enim inseparabile, siquidem semper est aliquo cum corpore.

Obscuritatem fecit dicto æquiuocatione usus cum sit, neq; distinxerit ea, quæ diuersa significāt. Rectum enim partim quidem capit ipsum participatū, ipsam dico rectitudinē, partim autem participans, uidelicet utrūq; simul, dico autem directum corpus, qualis est regula, hoc autem exemplū huiusce rei est, quod operatione inseparabili existente, necesse est & substātiam esse inseparabilem, quid igitur (inquit) quod quemadmodum dicimus, scdm punctum tangit rectum æneam sphæram, demonstratum est enim in geometria qd & superficies scdm punctum sphæram tangit, & circuli linea similiter, & non, quoniam dicimus lineam hoc esse affectu affectam, ipsam per se dicimus affici, sed uidelicet, quæ in auro, uel lapide, uel aliqua tali re sit, nec quando animam ipsam existētē dicimus pati, ipsam per se pati dicimus, at utrūq; simul, ob enim causam apposuit æneam sphærā, ne sermonem ipsum capiamus de recto, quemadmodum hi, qui tradunt disciplinas, faciūt. geometra enim demonstrans qd sphæra superficiem circa punctum tangit, nullam materiam accepit, sed ipsas per se rationes demonstrat. Cum igitur dicat, quemadmodum recto, quatenus rectum est, accipit qd in materia est, dicendo autem, non quidem tāget hoc separatum rectum, rectitudinem ipsam, ipsa igitur (inquit) separata à subiecto, non amplius patietur hoc, neq; tanget æneam sphęram, quoniam nihil ei substituit, accipit proportionale aiæ qdē, rectitudinem, utriq; autē, directū corpus, sensibilibus autem, quibus contra accipitur anima, æneam sphæram, si igitur & anima sic contra capitur à sensibilibus, ut rectum tangit æneam, patet quòd separata à corpore, non amplius corripietur à sensilibus, sed statim discedet; dicimus, igitur quòd quemadmodum sensibile rectum, sensibilem sphæram contingit, sic & intelligibile intelligibilem, igitur & anima separata à corpore, & si non ab sensibilibus speciebus corripietur, at certe ab intelligibilibus, & imaterialibus. hoc autē multa accidunt, quasi dicat, quòd sequitur habere omnia signa posita, ad coaptandum altera recta, & similia.

Videntur autem & animæ passiones oēs esse cum corpore, ira, mansuetudo, timor misericordia, confidentia, adhuc gaudiū, & amare, atq; odisse, simul enim cū ijs patitur aliquid corpus.

Duobus modis ostendunt passiones animæ, non esse ipsius animę proprias, sed utriusq; simul, & ex hoc, quod omnino simul cum his mouetur corpus, nāq; cum ira circa pcordia sanguis mouetur, cum cupiditate autem disponitur etiam epar, & pudore facies rubet sanguie in supficiem fuso, fit autem timore pallor, contractione sanguinis in profundū facta, & simplr in unoquoq; passione corpus aliquo modo simul disponit, q si corpus cum animæ passionibus simul mouetur, id patet animæ solius non esse eas, pprias, at utriusq; simul. primus autem modus ex hoc patet, altero aūt modo id ostendunt. quòd illi qui sic bene natura temperati sunt, qualecūq; temperamentū teneant in corporis affectuū motu, natura tales sunt, uidemus enim aliquos cōmode quidē se habentes ad iram, qui eo modo tēperati sunt, aliquos uero difficilis esse motus, qui contrario tēperamento constituti sunt, similiter in reliquis uidemus, quòd aliqui ebrii fiunt, aut iratiores, aut timidiores, aut audentiores, aut impudentiores, & ex infirmitate fit aliquis aptior ad iracundiā, & aliqui tales cibi libidinem magis mouent, aliqui uero tales extinguūt, inde medici dicūt, quòd animæ potentiæ tē-

modus [illegible] passiones [illegible] communes [illegible]

peraturas corporis sequunť,q̃re quoq; dicũt q talis sunt ↄstitutionis,ꝓniores sunt ad irã,ueluti qui
magis melancholici sunt,qui uero calidiores sunt,aut humidioris naturæ,in libidinem propensio
res,& simplr in unoquoq; affectu in quandã complexionis qualitaté causam referunt,atq; etiam
sublimius ascendunt in archanas potẽtias,& eos memoria tenaciores dicunt,qui aridiori cerebro té
perati sunt,at eos esse tardiores ad intellectioné,ↄtrarios auté ↄtrariũ affectũ sustentare.Silr in ima
ginatione,atq; in reliquis affectibus,& quod ab initio temperies fecit,hoc idem ipsa uiuendi ratio
in temperaturam deduxit,ideo qui studiosi sunt cognitionis,& cibi,& potus curã modeste gerũt,
unde & hoc dictum est,obesus uenter mentem subtilem non gignit,quare quidem non intelligere
mus in ebrietate,quæ ante ebrietatem intellexissemus.Similiter autem & moderate se habentes cir
ca nutrimẽtum,& imoderate,& omnino ingeniosiores,& acutiores:& ècõuerso segniores iuxta ta-
le temperamẽtum fiunt.Inde igitur medici dixerunt animæ potẽtias ipsam corporis temperamẽ-
tum sequi.ad hæc auté dicunt expositores Attici,qđ quemadmodum ipsi dicunt eam ꝓpterea esse
in subiecto corpore,qa tales appetitus animæ corporis temperaturas sequũtur,ita nos quoq; de cõ
trario cõtrarium præparauimus.si enim quoniã ipsos habet appetitus,qui tẽperamentum sequũ-
tur,ꝓpterea inseparabilis est,ergo si non sequatur tẽperamentũ corporis,erit separabilis. Videmus
igitur qđ quidam praue temperati non habuerunt sequentes appetitus ipsas temperaturas ꝓpter
phiam,sed his meliores facti sunt,qđ quidem non esset factum,siquidem ut in subiecto potẽtia eẽt
in complexione,sicut esse album,uel luteum,uel nigrum,quæ qdem de tali complexione fiũt, & si
decies millies philosophetur quispiam,nõ aliquid horum ↄtinere potest, donec è diuerso comple-
xio constituãtur,sic omnis erat necessitas,si uelut effectus erat complexiõis talis, appetitus talis ip-
sius animæ,non posse eum,qui magis ad iram tẽperatus esset, ab ira se cõtinere,similiter quoq; in
aliis,nunc autem non fit hoc,non igitur appetitus animæ necessario sequũtur cõplexiones corpo-
ris,& hoc ipsi quoq; medici dicũt,cum enim dixissent animæ potẽtias corporis complexiones seq;
addiderunt sine exercitiis phiæ.quare si possunt exercitationes circa phiam id facere,ut animæ in-
clinatio non sequatur complexiones corporis,est aliquid.igitur & in nobis,neq; sequũtur necessa-
rio,quare nõ in complexione habent esse,si nãq; hoc erat,quomodo affectibus repugnauit? unde
pugna,& fœderis uiolatio inter affectus & rõnem?nihil enim corpori sui cõseruatiuo repugnat;
neq; causæ repugnare contendit,quare si causa erat complexio animatiuis omnibus motibus, nõ
quidem aliquãdo ipsa contra se pugnauisset,nãq; pugnantia contraria sunt,quod igitur sit anima
rõnalis à corpore separabilis:illi,q bene uiuũt,satis ostẽdũt,qbus fastidio corpus est.atq nihil ꝓpriũ
subtrũ despicit,uerũ quoq; seruare ipm uult,at aĩa ipsa ↄtrariũ facere uidetur,affectus aũt quoniam
dati sunt animę in generationé descendẽti dictis de causis,habentes in subiecto spiritu esse,transeũ-
tes aũt,quẽadmodũ diximus,in hoc quoq; crassum corpus,nõ sine tali qdẽ cõplexiõe fiunt.ut non
sine chordis harmonia,nõ tamẽ simpliciter effectus complexionũ sunt, sed quẽadmodũ idiget om-
nino musicus talibus chordis,ipsa uerò harmonia ex iis rationibus,quæ sunt i musico,in tali chor-
darum cõuenientia facta est, eodem modo dicimus affectus non quidẽ sine tali complexione fieri;
non tamẽn cõplexionem esse,aut complexionis effectus.Verum ueluti ea, quæ sponte nascuntur;
egent omnino quidem tali terra,egent etiam pluuia,nõ tamẽ hoc est sufficiens in ipsorũ generatio-
nem,sed horum rationes de tota institutione ꝓdeũt,hoc modo dicimus ex institutione tota ratio-
nes in tali cõplexione infundere rõnes affectuũ horum secundũ meritum uniuscuiusq; animarum
rationalium,& quemadmodũ species,quæ fit in spontaneis,neq; ex mixtione terræ, & aquę simpli
citer facta est,neq; extrinsecus sustinendo sponte præorsa ingignitur,sed rationes institutiuę in tali
elementorum aptitudine ingenerant,atq; instituũt affectuũ species,neq; enim causæ priora effecti-
bus facere desiderãt,si enim,ueluti iam diximus,complexio causa est iræ, & cupiditatis, & sensus,&
imaginationis,illud,quod est sine uita, erit uitæ causa (uitæ enim quædam sunt ipsæ) & quod est
inanimatum,animæ,quodq; est insensibile,cognitionis,quod quidẽ absurdum est,at illud fortasse
dignum est inquisitionis.Si irrationalis anima,& uegetatiua in subiecto corpore habent esse,quod
autem sponte subsistit melius est eo,quod in altero habet esse,sponte subsistens autem corpus,me-
lius igitur talibus animis corpus est. quid igiť dicimus eas ipsas animas non esse uelut in subiecto
corpore,sed uelut i materia forma? forma nãq; animalis est anima,ubiq; uero forma melior est ma
teria,non enim carnis forma,uel ignis,uel alterius cuiusdam corporis, quoniã per se subsistere non
potest,iam & peior materia,quoniã neq; ipsa materia carens forma in subsistentia est ipsa per se,sed
cum forma quadã conspicitur,ipsa autem cõtinua materia,& si per se substitit,ueluti ligna abaculi,
non ut simpliciter materia,substiterunt,sed ut species quædã ligni,quãdo autem fiunt abaculi ma-

teria ligna,tunc uidelicet ligna peiora sunt abaculi forma, quoniá ligna quidem sunt huius gratia, abaculus uero finis.quid igiť differt hoc ut forma in materia,ab eo,quod est in subiecto?quòd ipsa forma quidé coniúcta materię perficit unius rei substantiá,ueluti abaculi forma cum lignis iuncta abaculum perfecit,similiter forma carnis cum elemétis,uel humoribus,carnem, in aliis quoq; simi liter,quod autem est in subiecto nõ facit unam substantiá cum subiecto, uelut album cum corpo re non fecit aliam quandam formam, nihil enim confert ad esse corporis ipsum album in esse & pręsens, & absens.

Indicat autem aliquando quidem ab fortibus,& manifestis passionibus nihil cõcitari,aut timere, aliquando verò & à paruis,& debilibus moueri.

Quòd (inquit)non sunt animæ proprii,sed utriusq; simul, patet ex iis,è quibus quali corporis dispositione intenduntur,& remittuntur,sunt enim quidá ea complexione constituti,ut & si infinita sint irritantia,non moueantur ad iram,cum refrigeratú atq; torpentem sanguiné circa cor habeant; alii autem sunt faciles ad perturbationem adeo,ut & ualde paruis,& leuibus irritantibus statim cõcitentur ad iracundiam, quòd feruentem semper sanguinem circa cor habeant,unde & hi,qui furore affecti sunt,eo feruescente,perturbationé ferunt,è conuerso in timiditatem,confidentiáq; simi liter,illi quidem magnis etiam terroribus manét interriti.hi uero sępenumero nullo etiam terrore instante in metum,atq; in ignauiam facillime mouentur. Quádo talem complexioné consecuti sunt, qualis eorú,qui timidi sunt,contrahitur náq; horú calidum in profundú, quare quoq; pallidi fiút, [Pallor autem ipsum cœpit in genis].quando igitur quispiam talem ab initio complexionem con secutus fuerit,facile pronus est ad affectum,quare si affectus hi animæ proprii erant,haud oporte bat ipsos corpori coniungi,neq; ex huius dispositiõe principium sumere.Sed quomodocúq; se habeat corpus,ita ipsam uel moueri,uel non moueri ad affectus,nunc autem & ętates affectuum for mas uariát,atq; cõmutát,cõplexiõe uidelicet cú tpe cõmutata,quapp utriusq; simul sút hęc,si náq; ut instruméto usa fuerat aia irrationalis,& uegetatiua ipso corpore,nõ qdem ab ipso mota est,nul lú enim instrumétú mouet artificé,sed ab eo mouetur,neq; mutata instruméta cõmutát appetitus artificum. Corpus uero tali uel tali cõplexione constitutum,tales potentias unà commutat.

Quando turget corpus,& sic se habet,quemadmodum quádo irascitur.

Videlicet si corpus ea complexione sit constitutum,ut in iram sit facile,sic aút erit,si talé habuerit complexionem,qualis sit irascentium,tunc enim,qui sic erit cõstitutus,erit ad irá pronus.

Adbuc autem magis est hoc manifestum, nullo enim terribili accidente, fiunt in passionibus iis, quæ timentes.

Certe manifestę demonstrationes sunt,qđ hi affectus animæ proprii non sunt,quando nullo ex extrinsecus mouente propter multam corporis in hunc affectum inclinationem quispiam patiť idem,quod quidem alius magnis è terroribus patietur.

Si autem sic se habet,id apertum est,quòd affectus sunt rationes in materia.Quare diffinitiones quoq; tales sunt,vt,irasci motus qdam talis corporis est,aut partis,aut potétię ab hoc huius gratiá.

Si sic se habet(inqt)uidelicet,si non proprii hi affectus animæ sunt,sed utriusq; simul, rationes sunt materiales,uidelicet formæ sunt,in materia ipsum esse habentes,& non separabiles.quare dif finitiones tales sunt,ut irasci motus quidam talis corporis,aut partis,aut potétiæ ab hoc huius gra tia,si náq; naturalis est opus de materialibus formis differere,aliæ aút formę in alia materia sunt,ne cesse ergo est,ut naturalis diffinitiones ipsas reddat,& ex materia,& forma,& è causa per quam forma in materia fit,de forma enim differens necessario quoq; de materia disputabit. hoc enim inter illa, quę ad aliquid sunt,collocanť,necesse autem & de causa per quam forma est in materia dispu tabiť.Si quidem naturalis est artifex.Qđ si ars rationes debet scire eorum,quorum est ars,ego eni (inquit Plato)artem non uoco qđ sit res irrationalis,ut igitur summatim tradat formam natura lium diffinitionum,motus inquit,ut dicimus in ira feruor,motus enim feruor talis corporis,uidelicet naturalis instrumentalis,uel partis,etenim sępenumero circa totum corpus affectio fit,quam uolumus diffinire,ut si tactum diffinimus,náq; esse motum totius corporis dicemus,partis uero,

ut in ira, dicentes feruorem esse sanguinis circa cor, uel potentiæ, ut si non dicamus feruorem sanguinis circa cor, sed feruorem calidi circa cor. Manifestum est autem quod & per sanguinem ipm calidum, & per calidum ipse sanguis significabitur, ab hoc huius gratia, ab eo uidelicet, qui iniuria affecit, quod ipse contra sit affectus iniuria. Cum igitur diximus, ꝑpter ultionis appetitum, significauimus utraq;, nãq; ultio significat eum quoq;, qui ultus est, & ultionem.

Et propterea iam naturalis est considerare de anima, vel omni, vel tali.

Ex quo enim naturales tales formas cognoscit, de quibus naturalis cõsiderat, tales autem naturales diffinitiones, & assumentes materiam, naturalis igitur est de talibus animis, quæ non sine materia sunt, differere, nãq; de animis, quæ materia carẽt, deq; intellectualibus disputare (quẽadmodum in libro de partibus animaliũ dixit) ẽ ipsius primi Philosophi. necesse est enim eũ, qui de intellectu differat, de intelligibilibus quoq; disputare, hoc aũt est opus ipsius Theologiæ, sed (quẽadmodum diximus iã) perfectus naturalis seipsum reducet in abstractas causas naturalium, ut ipse quoq; in physica. post rõnes de motu, de imobili causa disputatione facta, dixit. ex hoc igitur principio cœlũ, mundusq; pepẽdit. similiter & in tractatu de generatione, & hic, postq̃ igitur & de iis ut causis naturalium disputabit. etenim dixit iam de rationali anima, quod est, ut principium animalium, propterea (inquit) hic, uel de omni.

Differẽter aũt diffiniet naturalis, & dialecticus vnũquodq; ipsorũ, vt quid est ira, hic enim cupiditatem recõtristationis, vel aliquid huiusmodi, ille vero sanguinis, vel calidi circa cor feruorẽ.

Cum dixerit affectus animę esse rõnes materiales, & esse naturalis speculari de anima, uel omni, uel quæcũq; non sine materia est, uult reliquũ per hæc demonstrare. Qualis uidelicet ipsi naturali de anima diffinitio conueniat. cum igitur sint hęc tria in rebus naturalibus, materia, forma, & causa per quam est ipsa forma in materia, circa hæc quinq; uersantur methodi, naturalis, particularis ars, dialectica, mathematica, prima philosophia. Quærit igitur quomodo unaquęq; ex illis methodis proposita definiat. At prius dicamus circa quæ subiecta unaquæq; harum uersetur. igitur opus naturalis est de oĩbus dictis differere, & de rerum naturaliũ materia, & de forma, & de causa, qua forma est in materia, ut quæ nam sit cœlestium materia. quod non quatuor elementa, uerum alterum quodpiam horum quintum corpus, quid forma, quod sphærica: propter quid autem sphærica, reddet huius causam, & quod ipsius ordinis est, & ex habitu, quẽ habẽt ad ea, quę sunt ante ipsa, quẽadmodũ Plato in Timæo quæsiuit. ꝑpter quid cœlum sphæricum, quòd (inqt) oportebat omnia comphensurum, at circundaturum omnia, habere capacissimã omnium figurã, capacissimum autem in planis est, circulus, in solidis uero, sphæra, demõstratur enĩ quòd figurarũ, quæ sunt ęqualis mensuræ, ea quæ plures habet angulos, capacior est, & ꝑpterea quæ sine angulis est, omnium capacissima est, ueluti si spatiũ quadrangulare sit, atq; alia, quæcũq; de figuris multorũ angulorũ, ut hexagonus, habet autẽ quadragonus & hexagonus ambitũ quatuor ulnarum, sit aũt aliud spacium rotundũ, uidelicet circulus, earum quatuor habens ambitũ, illud spacium figurę, qđ habet sex angulos, maius est eo, qđ habet quatuor latera, qđ autẽ circuli spaciũ est, exagono maius est, similiter quoq; in solidis, in cubo scilicet, & octahedro, & dodechaedro, & sphęra, & reliqs, id enĩ quod erit multorũ angulorum plus capiet, quã cubus secundum spaciũ, sphæra uero capacior erit eo, quod multorũ erit angulorũ. Reddit autem & Aristoteles naturalẽ causam figuræ. Dicit enim sphæricam figuram illi, quod esset futurũ æternũ, conuenire, quæ figura neq; principiũ habet, neq; finem: uerum ipsa in sese cõtrahitur. Plotinus quoq; naturalem causam figurę ipsius hanc cœli ex habitu, quẽ habet ad ea, quæ sunt ante ipsum. continue autẽ sunt super cœlestia intellectuales substantiæ, maxime uero oportet effectum continuæ causæ esse similẽ, & eius imaginem, atq; imitationem ferre. ꝑpterea igitur (inquit) circulariter mouetur cœlũ, quia intellectum imitatur, proprium nãq; est intellectus, ad seipsum uerti, ipse enim uidens est, ipse uisus, cum nãq; uideat species, ipsum se uidet, seq; ipsum uidens species ipsas uidit: plenitudo est enim specierũ, & specierũ species, cœlũ igitur habet figuram sphæricam propter circularẽ motum, quẽ habet propter eam similitudinem, quam cum intellectu habet. & aliter imitatur intellectũ impartibiliter ubiq; existentẽ, ut igitur ille simul ubiq; est, hoc modo cœlum est ubiq;, quo igitur ubiq; sit, quod ubiq; est, imitatur, perfectio nãq; priorum est ad superiora cõuersioq;, & similitudo. Reddit adhuc Aristoteles naturalẽ causam figuræ hanc, quod enim (inquit) æternum futurum est, huic sphærica figura decens est, quę figura

neq;

neq; principium habet, neq; finem, sed ipsa in sese uertitur. hoc igitur modo naturalis omniũ naturalium reddit & materiam, & formã, & causam, atq; ideo diffõnẽ assignat de materia, de forma, & de causa. per quã est in materia forma. Particularis uero artifex ipse quoq; circa hęc omnia se habet, at à naturali differt, quod ipsa res circa particulare aliquod uersatur, ut medicus circa humana corpora. Architectus circa lapides, & ligna. Sed hic quoq; diffinitionẽ reddet, amplectens & materiã, & formam, & causam. Differt autem & sic à naturali, quia particularis artifex proximas ipsas causas assignat solas, naturalis uero quoq; primas ut causas, q̃ generatiõis, & corruptiõis sunt. ipse medicus proportionem humorũ, & eius horum proportionis elemẽta. Naturalis autem progredietur ulterius & in materiã, & in formam. nãq; oportet ipm quoq; particularẽ artificem causam cognoscere. ego enim (inquit Plato) non autem uoco, quæ sine ratione fit res. Dialecticus autẽ diffinitiones assignabit è formaq;, & causa, has enim circa res ipse uersat̃, & hanc ipsam non ut cãm consyderans, at simpliciter, ut rem quãdam uel formam, ueluti quòd ira est ultionis cupiditas, hic nullo modo substantiæ ipsius iræ nobis notitiam dedit. At solam causam, per quã ira est, dixit, est enim ut ferat molestiam in eum, qui ante iniuria affecit, & ideo uanam esse eam diffinitionẽ dicit, quia rem ipsam nõ suscipit. Quod autem & causam dicens, non ut causam ipsam reddit, sed simpliciter ut rem quandã manifestam, id est, ex his, quod effectus mentionẽ non fecit, effectus autẽ cupiditatis est feruor sanguinis circa cor. Quoniam enim uult contra molestiã ferre, propterea mouet sanguinem circa cor. Quare siquidem dialectica diffinitio causam dicens, nõ effectus mentionẽ fecit, omnino autem sit necesse differentem de causa, effectus quoq; mẽtionem facere (hęc enim sunt ad aliquid) illud patet quod causę mentionem facit, non ut causæ, sed (quemadmodũ dixi) ueluti rei, Mathematicus autẽ uersatur & ipse circa formas à materia separabiles, non omnes, at quæcũq; cõsideratione separari possunt, hæc autem sunt, quæ uocant̃ cõmunia sensibilia, ueluti magnitudines, & figuræ, carnis enim forma, & ossis, & talium rerũ, neq; per cõsyderationẽ separari à materia possunt, molle enim, & liquidum, & rubeum, & alia, quibus informatur caro, quo simul cognoscãtur, propriam materiam cognitam simul habent, ablata autem materia, simul quaq; ipsa auferuntur. Assignat igitur mathematicus earum formarũ, quæ sunt à materia abstractæ, diffinitiones, non curans materiã illis per se redditis, ideo neq; causæ in diffinitione mentionẽ facit, si nãq; causam diffiniret, oĩno quoq; materiã sumeret. Quoniam igitur de materia non disputat, ꝑpterea neq; causæ meminerit. Veluti quid est triangulus? est figura, quæ tribus rectis lineis continet̃. Quid est circulus? est figura, quæ una linea continet̃, in his nullam materię mẽtionem fecit, atq; ideo, neq; causæ, per quã in hac materia hęc forma est, sed siquidem eorum, q̃ per se figuris eueniunt, causas assignabit. ut quid ita triangulus duas rectas æquales habet? Primus autẽ Philosophus de formis omnino separabilibus à materia disputabit, formarũ nanq; materialiũ sunt quoq; in anima nostra rationes, & quę abstractę sunt in opificis mente, & earum, quę sunt in anima, alię quidẽ sunt diuisibiles, quæ sunt in imaginatione, alię uero impartibiles, & indiuisibiles, q̃ sunt in rationali parte ipsius aię. ipse igit̃ Geometra de diuisibilibus formis, q̃ sunt in imaginatiõe disputat, imaginatiõe enim usus est, ut abaculo operãs, & spacia remetiens, atq; putans. ipse uero primus Phs disputabit hisce de formis, q̃ sunt in parte rõnali ipsius aię, deq; opificibus, at eę differũt, quòd illæ quidẽ in aĩa sunt imagines primorũ, & rerũ cognoscitiuæ, hę uero alię sunt exẽplares, & factiuę. disputans igit̃ de opificibus, ut speculatiuus opabit̃, de iis aũt q̃ sunt in anima, ueluti purgatiuus, purgatiuus enim operat̃, quãdo ad se cõuertitur, & aiæ substãtiã cognoscit, tunc enim per scientiam uere purgatio est & affectuũ, & ignorantiæ, qui autem cognoscit animæ substantiam, ille plenitudinem esse formarum cognoscet, & propterea dicet reminiscentias esse disciplinas. Qui enim cupiditatem ulciscendi diffinit, dialecticus uidelicet est, hoc autẽ causa est, & finis ipsius iræ motus. Qui uero feruorẽ sanguinis circa cor, uel calidi, naturalis est, hic autem ex materia diffinit, materia enim sanguis est circa cor, uel simpliciter calidum. Quomodo autẽ dicimus hoc esse ex materia? atqui uidebitur id esse ex forma, & materia, dixit enim feruorem eẽ, hæc autem forma est iræ, materia uero sanguis circa cor, at causa tãq̃ finalis est propter cupiditatẽ ultionis. Verum dico ego, qđ non simpliciter feruor forma est iracundiæ. Quoniã sic quotiescũq; ferueret sanguis circa cor ex aliis quoq; occasionibus, esset ira, sed est forma iræ feruor ab hoc factus (ut ipse paulo ante dixit) ab eo dico qui tristitiam ĩtulit, quare simpliciter feruor sanguinis est ut continua materia subiecta huic feruori, qui fit propter eum, qui molestia affecit. Quãdo igitur formæ meminimus? quando proponimus, qđ appetitus ultionis est, dicendo enim iram esse appetitum ultionis, tũc meminimus ab eo, qui affecit tristitia, motum esse feruorem, & hac de causa ut in ipsum contra feratur tristitia, hoc enim tulisse tristitiã, eum quoq;, qui tristitiã dedit, significat.

Horum autem alius quidem materiam reddit, alter vero speciem, & rationem.

Naturalis enim materiam reddidit, dialecticus autẽ spẽm, siue causam, est enim causa quoq; ueluti forma designans iræ affectum præcipuum, nam quoq; per alias quasdam causas (qd dixi) sanguis circa cor mouebitur, at non ut contra dolorem ferat, hoc enim designatiuum est iræ, quapp ipsa causa erit, & forma, & hic quidem plenissime dicit ipsum naturalem de materia diffinitionem reddere, deinceps autem postquã hoc ipsum diligentius inquisiuit, quæ scilicet naturalis diffinitio sit, delectum facit, atq; dicit eam esse, quæ cum materia formam quoq; reddit nõ sine causa.

Alia enim ratio est, alia vero rei.

Subdistinguendum est, inter enim coniunctionem, & uero, ut sic se habeat, alia quidem enim ex diffinitionibus ratio est, & causa, siue forma iræ, alia uero rei est diffinitio, uidelicet substantiæ & materiæ.

Necesse autem est esse hanc in materia tali, si erit.

Hanc (inquit) ẽ forma diffinitionem, si futura est in subsistentia, neq; debet esse uana, & de nulla re ferri, necesse est esse in materia, quare perfecte redditurum diffinitiones, materiæ quoq; mentionem facere oportet.

Quemadmodũ domus hęc ratio quidẽ talis vtiq; sit, quòd protectio est prohibitiua corruptionis, quæ fit à ventis, & imbribus, & caloribus, alia vero dicit lapides, & lateres, & ligna.

Diffinitio igitur (inquit) quæ dicit, protectio est prohibitiua, & quæ sequũtur, ea est dialectica, cum causam domus finalem reddiderit, quæ uero diffinitio dicit, domum esse lapides, & laterẽs, & ligna, ipsa materiam reddet. qualis est igitur forma domus? est quidem (ueluti iam dixi) ipsa causa forma, nisi dixeris formam continuam domus talem ex his, quæ dicta sunt, compositionẽ, materiam uero talia ligna, & lapides, & lateres, neq; enim quælibet sunt.

Alia autem in his formam horum gratia.

Assignatis duabus diffinitionibus, altera ex materia, & altera de forma, nunc inquit aliam eẽ diffinitionem quãdam, quæ & materiam, & formam, & causam assumet, ueluti domum esse protectionem in tali compositiõe lapidum, & laterum, & lignorum, postea & causa est, & hæc est forma, in tali materia esse prohibitiuam corruptionis, quæ fit à uentis, & imbribus, & caloribus. nõ enim sufficit dixisse, quòd est protectio prohibitiua corruptionis, & quæ sequuntur, in affirmationẽ domus. per hoc enim sic & spelunca erit domus, & tentorium, sed opus est addere qualitatem materiæ, & compositionis.

Quæ igitur naturalis harum trium inquit diffinitionũ? Qualem naturalis esse dicemus? vtrũ quę circa materiã, rationem aũt ignorans? an quæ circa rationem solam? an magis q̃ est ex ambabus?

Cum dixerit? an magis ex ambabus, simul cum diuisione relictam particulam diuisionis adposuit? an magis ex ambabus cum dixerit, simul iudicium quoq; cõtexuit? ex ambabus autem dixit, quia quidem sunt tres in naturali diffinitiones, materiæ, formæ, & causæ, quod (ut sæpenumero dixi) causa ipsa forma est.

Illarum vero quæ est vtraq;, aut non est aliqua, quæ circa affectus materiæ non separabiles, neq; inquantum separabiles.

Cum dixerit in principio dialectici quidem esse diffinitionem datam de forma, naturalis autem de materia redditam: postea progressus & recte disposito sermone postquã dixit naturalis esse diffinitionem ex ambabus assignatam: quærit consequenter de reliquis duabus diffinitionibus, ea, q̃ de sola materia, & ea q̃ de forma redditur, cuiusnam sit artificis alterutra diffinitio, & qdem de ea, quæ datur de forma sola, nihil dicit, q; ea sit dialectici, de qua iam dixit. de ea uero, quæ est ex materia sola, dicit nullam esse artem, quæ circa materiam solam uersetur. omnis nanq; ars subiectæ sibi materiæ imponi formam uult. quare non est ars, quæ de materia sola diffinitur. at non simpliciter

dixit,

dixit,qđ non eſt ars,quæ uerſatur circa materiam,ſed circa affectus à materia non ſeparabiles, neq; inquantum ſeparabiles, eo quia omnis artifex non de materia ſimpliciter diſſerit, uerum de quadam,cui omnino quædam paſſiones per ſe accidunt,ipſe quoq; naturalis,& ſi de materia ſimpliciter diſſerit,de hac tamen cuiuſdam diſputat,quænam eorum,quæ fiunt in altis,materia & uniuerſe,& particulariter,quænam grandis,quæ niuis,& reliquorum.Similiter quoq; de his,quæ ſũt in terra,quæ animalium,quæ metallorum,& reliquorum.Quoniam igitur de hac cuiuſdam materia eſt artificibus ſermo,ipſa autem materia per ſe habet affectus accidentes,quorum quidem ſatagunt artifices,ideo appoſuit circa affectus materiæ.Quærit enim faber ad ianuæ ſtructuram ligna recta,qui ſi interrogetur,ꝓpter quid ita id faciat,reſpondebit ut illa conueniant inter ſe.Quærit ipſe nauium fabricator,ut ita dicam,non ebenum,quia denſa eſt,& non ſupernatat, fortaſſe aũt neq; quercum,ſed ea,quæ rariora ſunt,ut cupreſſum,& talia.Similiter ædium opiſex affectuum ꝓpriꝗ materiæ ſatagit,qđ non oportet(ita dicam)pumicoſos lapides accipere,quoniam fragiles,& ita in omnibus reliquis artificibus.appoſuit autem huic non ſeparabiles,neq; inquantum ſeparabiles, non ſeparabiles quidem,quoniam affectus enumeratarum materiarum,magis autem omnis materiæ,ueluti materiæ affectus inſeparabiles ſunt,ut materiæ nauigii lignorum hoc rarum,qui affectus eſt inſeparabilis,uel lapidum materiæ domus hoc denſum,hoc autem non inquantum ſeparabiles,uidelicet inquantum neq; ratione ſeparari poſſunt,quidam nãq; affectus ratione ſunt ſeparabiles,ueluti figuræ & omnia mathematica,conſyderatione enim poſſumus hæc ſeparare,hoc uero rarum ligni,uel denſum neq; cogitatione abſq; ſpeculatione poſſumus.hi ſunt igiť affectus materiæ,qui neq; cogitatione ſeparari poſſunt,qui quoq; aſſumuntur in ratione materiæ,hoc enĩ(ut ita dicam)rarum lignum,hoc ipſum totum materia eſt.figuræ uero nõ ſunt affectus materiæ,ſed corporis,corpori nãq; informato accedunt,ſed non quatenus naualī.quare quoq; ſeparabiles ſunt ratione,qui enim ſunt ut naturalium corporum affectus,hi ſunt inſeparabiles,ueluti rarum , denſum,graue,eodem modo neq; feruor iræ,qui eſt in ſanguie,ſeparabitur,neq; per cogitationem,q̃propter hoc totum,feruor ſanguinis circa cor,eſt ipſius iracundiæ materia.non eſt igitur,inqt ars, quę circa ſolos affectus materiæ uerſatur,ſine aliqua ratione,& cauſa.Quare & ipſe Plato bene inquit hoc ego non uoco artem,quæ ſit irrationalis res.Quod ſi ita eſt,nullus diffinitionem ex ſola materia aſſignabit.

Sed naturalis circa omnia , quæcũq; talis corporis , & huiuſmodi materiæ ſunt operationes atq; affectus , alius autem circa ea , quæ talia non ſunt , & quidem circa aliqua,ſi contingat artifex , vt faber , vel medicus.

Quoniam igitur dixit,circa omnia,ſecernit ipſum,ab eo artifice,qui circa unumquodq; eſt,ſingulus nãq; illorum circa particulare aliquod ſe habet.Dicendo autem,talis corporis,ipſum ſeparauit à mathematico,non enim figuras,inquantum talis corporis figuras,cõſyderat.Quare neq; materiam in diffinitionibus aſſumit.adhuc uero ſeparare ipſum poſſet & à dialectico,& à primo philoſopho,nullus nãq; horum inquantum talis corporis hos affectus cõſyderat,neq; in materia quẽadmodum iam diximus,de omnibus igitur naturalis opus eſt dicere quæcũq; talis corporis ſunt, non enim ſolum de corpore diſputabit,uerum etiam de hoc corpore,de omnibus igitur inquit,ꝑ quæ ſingulum corpus hoc aliquid eſt,& de tali materia,nãq; uniuſcuiuſq; continuam materiam reddit cum propriis ipſius affectibus,uel operationibus.omnia nãq; corpora materialia in faciendo,uel patiendo uidentur,uel operationes,& affectus(ut ait Alexãder)pro hoc dicet de affectibus his,qui ſunt in materia,& corporibus cum ratione ipſorum uidelicet cauſa,quæ autem non talia ſunt,alius non talia quæcũq; enumerauit.Si nãq; particularis artifex circa ea,quę dicta ſunt,uerſatur,non ſaltem circa omnia,horum igitur pręter ea,quæ dicta ſunt,de quibuſdam quidem uniuerſalis artifex diſputabit,ut faber de lignorum rectitudine,aut ariditate.de quibuſdam autem medicus,de corporibus ægrotantibus.

De non ſeparabilibus quidem,inquantum autem non huiuſmodi corporis affectus,& ex abſtractione mathematicus. b

Etenim mathematicus de inſeparabilibus quidem formis diſſerit: at non ut talis corporis affectus ſint,uidelicet non ut ęris affectus,aut ligni,aut cuiuſdam talis,at ueluti deprædatus ea,q̃ ſunt materiæ,hoc enim ſignificat,quod ait,ex abſtractione,ſic de ipſis per ſeipſa cõſyderat . Carnis enim

forma,& ligni,& talium inseparabilisq; est,& talis corporis affectus haud separari potest à tali elementorũ concursuq;,& temperamento,quare neq; per consyderationem separari possunt, mathematicas quidem figuras(inquam)esse & ipsas inseparabiles à materia,sed non ut tale subiectum existetes ipsi,quapropter & plurimis eę ipsę sunt,& ligno,& lapidi,& aliis plurimis carnis forma, uel ossis non sic se habente,igitur qa talis corporis non sunt affectus,propterea & animo separari possunt,impediente nihil materia,in qua constiterunt.

Quæ vero sunt separata primus Philosophus.

Volentes Philosophũ scire, dictiunculæ huius ideas accipiunt: ecce inquit sciuit separabiles formas horum,quæ hic,de quibus inquit primũ Philosophum differere,conferũt autem,& alibi ipsi dicta in testimonũ,quod ipse est,quũdixit esse ordinẽ duplicem,alterum quidem in Imperatore,alterum uero in exercitu,& eum,qui est in Imperatore,eũ facere,qui est in exercitu,& rursus(inquit) esse duplicẽ sanitatẽ,alteram quidem in medico factiuã sanitatis secũdum rationem, alteram uero in sano corpore,quare sciuit & separabiles formas,alii aũt nõ uolentes ideas ipsum dicere inquiunt eum dicere separabiles formas substantias ipsas diuinas, quæ quidẽ omnino diuisæ sunt à materia. quemadmodum ipse quoq; alibi dicit eas absq; potentia esse operationes.

Sed redeundum est, vnde oratio defluxitdicebamus autem quod affectus animæ inseparabiles, essent à naturali materia animalium, inquantum tales sunt ira, & metus, & non quemadmodum linea, & superficies.

Postq̃ dixit passiones animæ materiales esse rationes,& ideo non de omni aĩa naturalis esse differere,sed de ea,q̃cũq; est nõ sine materia,& ob eam rẽ coactus dicere quot modis materialia sint diffinienda,qualiq; diffinitione naturalis ipse uteretur, postea cum p̃terierit, atq; dixerit,qui nam reliquis utantur diffinitionibus,quod nihil ad ꝓpositum tractatũ confert,nunc in sermonẽ de passionibus aĩæ regreditur,& ea,quæ dicta sunt in memoriã reducit,quod animæ passionibus ad inuentionem diffinitionibus egemus. Scimus igitur(inquit) quæ animæ passiões dicũtur,eas animæ solius haud esse proprias,at utriusq; simul,& ab hoc inseparabiles,quæ neq; consyderatione separari possunt,quemadmodũ in linea,& superficie,hę nãq; licet habeant à corporibus inseparabilẽ inexistentiam,consyderatione saltẽ separanť,non sic igitur animę passiones sunt separabiles,quemadmodũ linea,& figuræ,sed ueluti,quæ à materia neq; cõsyderatione separari possunt.impossibile nãq; est irę essentiam cõstruere,qui materiæ non meminit,similiter quoq; de aliis passionibus,hoc enim significat eo ipso,inquantum tales sunt,nãq; ira,inquãtum ira,est à corpore inseparabilis, feruor nãq; est sanguinis circa cor,similiter & in reliquis.linea uero,& triangulus,& talia,inquantũ talia sunt,separabilia sunt,quãuis habeant inseparabilẽ inexistentiam,quare illorũ quoq; diffinitiones absq; materia redduntur.Quoniam igitur ira est & in ratione,est & in spiritu,est & in uiuo corpore,ueluti ratione quidem cõmitente spiritui cupiditatẽ,spiritu uero mouente sanguinẽ circa cor animalis cupiditati,quẽadmodũ quoq; se habet in rege,in duce,& militibus,rex enim cõmittit duci ut quospiam puniat.Dux autem milites mouet,milites autem puniunt.quoniã igitur tertia est ira,ut non intelligamus ipsum dicere de ea,quæ est in ratione, quòd est in separabilis ab animali,hæc enim separabilis ab omni corpore,uel de ea quæ est in spiritu,nãq; hæc quoq;,& si non ab omni,saltẽ à corpore terreno est separabilis, unde dixit,inquãtum tales sunt, uidelicet feruor sanguinis circa cor,hęc enim uidelicet ira,inseparabilis est ab hoc uiuo corpore.

Consyderantes autem de anima,necessario simul dubitantes de his, quibus abundare oportet per transeuntes compꝛehendere opiniones priorum,quicũq; aliquid de ipsa enuntiauerũt, vt quæ quidem bene dicta sunt, accipiamus, si autem non quid bene, hoc ipsum vitemus.

Qđ quidem dicit,tale est,substantiam animæ inquirentes,& prædubitantes in sermonẽ de anima(quoniam ueluti hic,& alibi dixit abundantiæ principium est ipsa indigentia)indigentes igitur dubitare de anima oportet causa abundandi,& quæ de ea ab antiquis dicta sunt,prius pertransire, & causam inducit,ut(inquit)si quidem bene quid dictum est,amplectamur,si quid autem nõ bene,hoc ipsum fugiamus,quæ quidem dicit hæc sunt,quod autem obscuriorem dictionem cõstructio fecit,oportet paulum traducta ipsa sic dicere,consyderãtes autem de anima,necesse est opinio

nes priorum pertranseuntes prius, & simul dubitantes de quibus abundare oportet comphendere quicūq; aliquid de ipsa demonstrauerunt, & quæ sequuntur, scopo de anima proposito/inquit/ oportet prius pertransire, & enumerare sermone opiniones priorū, atq; ipsas sermone comphendere, & siquidem quodpiam nō bene dictū est, deuitare, si uero aliquid bene, complecti.

Principium autem quæstionis, proponere quæ maxime uidentur esse illi secundum naturam, animatum igitur, ab inanimato duobus maxime differre uidetur motuq; & sensu, accepimus autem & à maioribus hæc ferè de anima.

Qđ proposuit hoc fecit, & facit. dico quidem ex accidentibus per se animæ diffinitionem ipsius inuenire, dixit eni quod non sola accidentia per se ex diffinitione discimus, sed sæpenumero quoq; è conuerso ex accidentibus diffinitionem, quādo manifestiora sint ea diffinitione, accipit igitur ea, quæ adesse animæ uidentur, hic autem motus, & sensus est, horum autem fidem facit ex his, quæ natura posteriora sunt, nobis uero notiora, quoniam quæ natura sunt posteriora, nobis sunt priora in cognitione, uidelicet animatum prius ꝗ animam cognoscimus, animatum nāq; est anima posterius natura. Dicit igitur quodcūq; inuētum fuerit differre ab inanimato animatum, hoc ipsum ipsius est animæ, si nanq; ipsa res nunc animata, fiat inanimata, prius quidem cum sit animata localiter mouetur, & sentit, quando uero facta est inanimata, neq; mouebit, neq; sentiet, sensus igitur, atq; motus sunt ipsius animæ opera, & tādem quidē dicit simpliciter hæc animæ accidisse, ipse suo non acquiescens sermoni, sed illud inferens omnes, qui ante ipsum fuerunt, huiusce fuisse sententiæ, enumeraturus autem statim est opiniones eorum, qui fuerunt ante, dicens qđ hæc duo accepimus de anima ab antiquis. Quare neq; dixit maxime existentia illi scdm naturam, sed quæ maxime uidentur esse illi, Quoniam igitur nōdum suam detegit opinionem, sed antiquorum sententiam denudat, ideo sensumq;, & motum dixit cōmuniter animæ adesse, uerum non hæc omni animæ adsunt, non enim uegetatiuæ sunt, sed animalibus, ipse igitur deinceps diiudicans, & propriā sententiam exponens animam dicit esse uniuersaliter authorem uiuendi, uiuere nāq; facit ea, in quibus nata est, uiuunt autem uiuentia nutrita, & aucta, & generātia similia sibi ipsis, ex unaquaq; enī potentiarum istarum animam contemplantur. hoc igitur uniuersaliter omnis animæ est ꝓprium, animalium uero dicit esse/proprium/cogitare, & iudicare, & sentire. Hic sanè sequens antiquiores animæ dicit esse sensum, atq; motum, motū dicens localem, & huius qui ab impetu animali in seipso fit, cum res mota principium motus habeat, mouentur enim naturalia quoq; corpora, sed nō naturaliter, neq; principium motus in se habentia, sed ab alio extrinsecus mouentur, nō enim natura glebæ est ut feratur infra, sed ad id quod scdm naturam talem motum habet, cum in loco ꝓter naturam sit, unumquodq; enim in integritate sua persistere natum est, nāq; aut stare uolunt integritates, aut orbiculariter moueri, quare motus quoq; circularis statio est, sphæra nāq; ignis, atq; aer circa ipsam cum mundo moti, talem quidem motum uiolentum habent, non tamē ab eo, qđ est secūdum naturam, digrediuntur, nāq; cum circulariter moueātur, proprium locum tenēt, nō enim sunt in loco ꝓter naturam, uidelicet in loco circa terram, sed & propriam quietem moti circulariter habent, particularis ignis, & particularis aer, & aqua ipsa, uiolentia quadam extrinsecus exagitante à loco, qui est illi scdm naturam, rursus ad eum locum qui scdm naturam illi est, uiā mouet, in quocūq; autem mouetur loco uelut in alieno existens, & extra ꝓpriam integritatem, ꝓter naturam est, igitur non est motus natura in locum scdm naturam, & ipsæ integritates tales motus non mouent. oportet autem magis ipsam naturam in integritate differri, non igitur ipsi motus in partibus sunt. At uiæ, quæ ad locum scdm naturam ferunt, cœlestibus ergo natura est circularis motus, & hoc partibus totum sustinet, & in toto magis, quā in partibus circularis apparet motus, uelocissima nāq; est ipsius totius reuolutio. Sic igitur tales motus nō scdm naturam, sed uiæ sunt ad illud quod est scdm naturam, uerum possunt aliter dici scdm naturam, quemadmodum quoq; dicimus sanationem scdm naturam, ꝓter naturam uero ipsam uelut infirmationem, quòd illa quidem scdm naturam agit, hæc uero præter naturam. Sic igitur (inquit) maiores cū sensum, atq; motum animæ esse definiuissent, & bene hoc, etsi non omnis, male quæ sequuntur, concluserūt, postꝗ enim putauerunt omne mouens moueri, si mouet/inquiunt/anima, omne autem mouens mouetur, illud sequitur quod ipsa moueatur, male motum localem dicentes, siquidem enim corpus sit mouens, illud certe, quod mouetur, mouebit, ueluti ianuam baculus, & baculum manus, & manum totum corpus, & ipsum corpus anima, siquidem sit incorporeum primū mouens, non illud

necesse est, ipsum moueri, scilicet localiter, nam Deus quoq; mouens ipsum mundũ imobilis est habens & substantiam, & potentiam, & actionem stantem, ꝑterea nihil ex his, quæ appetunt mouens mouetur, herba nãq; ad appetitum mouet asinum, cum tamen ipsa non moueatur, & ipsa similiter imago stans amatorem mouet.

Dicunt enim quidam, & maxime, & primo animam esse id quod mouet, existimantes autem quod non mouetur, ipsum non contingere mouere alterum eorum, quæ mouentur, aliquid animam, sic arbitrati sunt.

Bene apposuit, primo, mouet enim baculus ianuã, sed non primo, sed neq; ipsa manus primo neq; totum corpus, at ipsa anima. Dicit ideo maxime mouens, & primo est anima ipsa.

Quocirca Democritus quidem ignem quẽdam, & calidum eam dicit esse, cum nãq; sint infinitæ figuræ, & atoma, rotũdum dicit ignem, atq; animam, velut in aere quæ ramenta dicuntur, quæ per fenestras in radiis adparent.

Cum dixerit, accepimus autem & à maioribus hæc duo de anima motũq;, & sensum, primũ Democriti opinionẽ exponit, hic enim naturaliũ corporum atomos, & uacuũ dixit esse principia, nãq; esse in mundo infinita indiuidua corpora, infinitis figuris uariata, quorũ coitio, & separatio generationem, & corruptionẽ facit, & differẽtias esse naturaliũ corporum de figuris atomorũ, de quibus corpora composita sunt, & ad hoc à positione ipsarum, atq; ordinẽ, quẽadmodum diffusius in naturali auscultatione diximus, Cum igitur putaret Democritus esse animæ motũ, ignem dixit esse illam, propter motus facilitatẽ, de rotundis autem atomis esse ignem dicit, quoniã sphæra est facilioris motus figura, utpote quę secundũ punctũ plano hæret. Quoniam igitur mouet anima, oportet autem mouens moueri maxime, quæcũq; enim magis mouentur, mouent, ob eam rem ex facilioribus mobilibus atomis rotũdis ignẽq;, & animam constare dicit. Quare sic ego dico Democritum, cum dicat animam esse ignem, in Heracliti sentẽtiam uenire. Differt autem, quòd ille continuũ corpus hunc esse ignem dixit, quod nos quoq; dicimus, Democritus uero non continuas esse atomos asseuerat, uerum uacuo dispesci, uelut ea, quæ in aere uocãtur ramenta, quæ in radiis solaribus per fores apparent. At ipse Democritus nequaq̃ dixit ea, q̃ uidentur in aere per fenestras, puluerulenta quædam, ex his esse uel ignem, uel animã, uel omnino has esse atomos, at quẽadmodũ dicit, in aere sunt hæc, quia uero propter paruitatẽ suam non apparẽt, ea neq; esse uidentur, deꝑhenduntur aũt esse in radiis solaribus cum per fenestras imittuntur, sic esse minuta, & inuisibilia propter paruitatẽ corpora indiuidua, quæ ipse putabat esse omniũ naturalium principia, quemadmodũ medici compositorum principia quatuor elementa, quorum rotundas atomos facit animam, atq; ignem.

Quorum omni seminarium elementa dicit totius naturæ, similiter quoq; Leucippus.

Omniseminarium multitudinẽ figurarum dicit, quemadmodum enim in omni seminario, in cumulo est & frumentum & ordeum, & alia semina, sic in atomis figurarũ semina omniseminarii esse dicit, & ipsum quoq; Leucippum esse huiusce opinionis esse asserit.

Harum autem rotundę animã, ꝑpterea q̃ maxime possunt per totum penetrare semꝑ tales ῥυσμοὺς, & mouere reliqua, cum moueantur & ipsę, credentes animam esse id, quod præbet animalibus motum.

Rhysmus est dictio abderica, significat autem figuram, neq; certe tolerare debemus eos, qui tentãt huic dictiõi dare etymologiã, uelut à ῥ' [illegible] .i. reuoluere, siqdẽ.n. rotunda solũ figura Rhysmus diceretur, apti quidem essent ad persuadendum illi, qui etymologiã istiusmodi afferrent, nũc autem omnem figuram Rhysmon dicunt. Quare non illi, qui ferunt etymologiã, admittẽdi sunt, quid enim dicent in cubo? non enim hic ἑλίσσεται .i. reuoluitur, sed siue omnino dictio hæc etymologiã capit, eam quidem scd̃m patriam linguam suscipiet, quemadmodum quoq; (si id eueniat) romanæ dictiones, aut aliæ quædam in propriis linguis etymologiã ferunt: tribus autem uocibus indigenis Democritus usus est, hæ autem sunt, Rhysmus, Trope, Diathige, significat autẽ Rhysmus figuram, Trope uero positionem, at diathige ordinem, dixit igitur (inquit) ut facilioris motus existentibus rotundis, esse ex illis animam, ea enim magis, quàm alia penetrare, & mouere animal totum,

tum,cum moueantur.atqui magis penetrare ſimul poſſent pyramidales atomi uelut acuti anguli exiſtentes, & incidentes magis, niſi quis dicat baſes ipſas impedimento eſſe, rotundas uero delabi quod angulis careant.

Vnde & viuendi terminum eſſe reſpirationem, cõſtringente enim eo quod continet corpora,& extrudente figuras eas,quæ animalibus motum præbent.

Conabantur ſectatores Democriti,quæcũq; accidebant animali ſuę opinioni conſona demõſtrare:dicebant enim frigidũ eſſe quod corpora continet,atq; ob eam rem denſa faciens corpa,& denſatorum eiaculari atomos rotũdas,unde animali & anima,& ipſum uiuere adeſt. Quoniã igitur eiaculatis atomis rotũdis periculũ eſt,ut animal corrũpatur,auxilium quoddã factũ eſt animali, ipſa inſpiratio,inſpirans enim extrinſecus alias atomos rotũdas pro eiaculatis uiuere.quare eouſq; uiuimus,quouſq; reſpiramus,reſpiratione autem compſſa,nos quoq; uiuere deſiſtimus: nõ ſolum autem quod ingrediantur per reſpirationem ſphæricæ atomi,& adcernantur loco earum,quę ſunt egreſſæ,nobis accidere ut uiuamus,uerum etiam φ ingredientes per inſpirationẽ ꝓhibeant egreſſuras impetu maiori,atq; eodem modo plures factas motuq; facili calefactas ipſum ſubiectum depellere frigus alienum,quod ipſis cauſa eſt,ut emittãtur. Quòd ſi quiſpiam quæreret,quid igitur ſolas rotundas inſpiramus? illi quidem dicerent,quòd etſi non ſolas,plures tamen motu q̃ faciles, quemadmodũ quoq; ex frigore,ſpiſſitudine has emitti,quòd lubricę,cum careant angulis,ſunt,& propterea naturaliter motu q̃ faciles.reſpiratio autem dicitur & de inſpiratione, & de expiratione, nunc uero pro inſpiratione ipſam acceperunt.

Ex eo quòd non eſt ipſas quieſcere vnquam,adiumentum fieri foris ingredientibus alijs talibus inter reſpirandum.

Obiectionem quandã,quæ per hęc eſſe uidetur,ſoluit.diceret enim illi quiſpiam.Quid autem nonnè ſatis idoneæ ſunt,quæ intus à principio ſunt atomi,uiuificare ipſum animal? quid autẽ ipſæ ſolæ ab ipſa denſitate excludũtur? certe inquit,quoniam nullo quoq; excludente cum ſint motu facili,ipſæ per ſe non quieſcentes educũtur,quare auxilii extrinſecus indigent.

Prohibere namq; has,& quæ ſunt in animalibus egredi cohibentes ſimul conſtringens & comprimens,& viuere quoad hoc poſſunt facere.

Hæ inquit ingredientes per inſpirationem,non ſolum ipſæ ſunt cauſa uitæ:uerum etiam quæ egreſſuræ ſunt,ipſius motus caliditate frigus externum propellentes ꝓhibebunt, quin iam egredientes contrahũt motu maiori,duorum nãq; motuum, qui maior eſt minorem ſecum trahit,ſic igitur cum alię expirentur, alię inſpirentᷣ,ſi,quę inſpirantur ſunt plures,reliquas cõtrahunt.

Videtur autem & quod à Pythagoricis dictum,eãdem habere ſentẽtiam,dixerũt enim quidam ipſorum animã eſſe,quæ ſunt in aere ramenta,alij autem quod illa mouet.

Secundam opinionem Pythagoreorũ de anima enumerat. horum autem quidam animã eſſe dicebãt ea,quę per feneſtras in radiis ſolaribus apparẽt puluerea corpuſcula,alii uero,quod ea mouet,non ut ea ipſa eſſe animam illi dicerent,ridiculum nãq; eſſet,uerum nos hoc ſcimus,quod ipſa Pythagoreorũ doctrina myſtica erat,q dogmata ſua occultabant,ne (ut ait Plato) coriariis quoq; ſapientiam ſuam palã facerent: quẽadmodũ igitᷣ in poeticis fabulis (ut ipſe rurſus Plato inquit) ſi quidem apparentiæ ipſarum fabularũ quiſpiam acquieuerit,ipſas quidem deridendas uidebit,qđ ſi,quæ in illis occultatur,ſententiam quæſiuerit,ſpiritu quidem numinis indigebit,idem quoq; de Pythagoreorum doctrina dicendum eſt,ſi nãq; quod apparet accipiemus,deridẽdum quidẽ illud erit,nõ aũt qđ ad ſapiẽtes ptineat,uerũ uetularũ. nugæ, qđ ſi illi ſapiẽtes erãt,qđpiã ex apparẽtibus ſanctius q̃rere oportet.quẽadmodũ igitur qui dicũt harmoniã eſſe animam,non eam,quę in chordis eſt,harmoniam dicũt,id enim ridiculum eẽt,ſed quia quẽadmodum harmonia,ſicut ipſi Pythagorici definiunt,eſt multorũ mixtorum,& diuiſim affectorũ unitas,grauem nãq; ſonum,atq; acutum contrarios exiſtentes cum ipſa harmonia miſcuerit,artificioſum perfecit.Sic & aĩa noſtra harmoniæ eſt omnino cauſa.cum nãq; ſint ea,quæ ſemper ſupra intelligibilia inquit,& omnino à materia ſeparabilia,& ea,quæ ſemper infra, & à materia inſeparabilia, ſintq; huiuſcemodi,ut inuicem

veluti potentia quadam circa ipsam veritatem, sed idem dicit animam atq; intellectum. Anaxagoras autem de ipsis minus explanat, frequenter enim iusti, & boni causam ipsum intellectum dicit, alibi vero intellectum esse idem cum anima, in omnibus enim esse idem animalibus & magnis, & paruis, & pretiosis, & non pretiosis non apparet autem, qui secundum prudẽtiam dicitur intellectus, omnibus similiter adesse animalibus, at neq; omnibus hominibus.

Cum enim de uulnere sine sensu iaceret Hector ueluti sentiens: dixit, ait Poeta ꝙ iacebat mente alienatus, in idem ducens cum prudentia sensum, tãquã non esset intellectus potentia quædam circa ueritatem alia prẹter eam potentiam, quæ circa apparens, & sensibile se habet, quare non sentire, uel desentire alienatum mente dixit Homerus Democritus igitur aperte intellectum atq; animam esse idem dicit. Anaxagoras autem aliquando intellectum ab anima separe uidetur, aliquãdo uero in idem reducere. Quando enim dicit intellectum esse potentiam, & causam eorum, quæ bene, & iuste sunt, ab anima ipsum separat: id enim, tãquã sint & quæ nec iuste, nec bene se habent, & circa ea alia. s. animæ potentia uersetur, sic intellectum iustorum bonorumq; esse causam dicit, ueluti pter animam diuinior sit intellectus, at rursus in aliis intellectum, atq; animam in idem ducens, hæc ipsa confundere uidetur, in quibus ait intellectum in omnibus esse animalibus & paruis, & magnis, & pretiosis, & uilioribus, intellectus autem proprie dictus secundum prudentiam, non in omnibus animalibus esse uidetur. at quid ego in animalibus dico? sed neq; in omnibus hominibus, quare cum dicat in omnibus animalibus esse intellectum, animam ipsam eum dicere concedamus. omnes igitur ii motum esse animæ proprium credebant, non omnino tamen quemadmodũ Democritus: non ut Democritus aperte, & semper hoc inquit idem esse, itellectum, atq; animam: Sic & Anaxagoras, at tum idem, tum aliud (ut diximus) non quidem utitur intellectu ut quadam potentia circa ueritatem, sic enim quoq; uerus est sermo, intellectum potentiam esse animę, qui ueritatem cognoscit, sed ipsum aĩam esse, intellectum esse dicebant Anaxagoras, atq; Democritus.

Quicunq; igitur ad id quod mouetur, animatum, respexerunt, in animam ipsam maxime motiuã crediderunt: qui vero ad cognitionem, & sensum, eorum, quæ sunt, hi quidem principia esse animam dicunt, alij quidem plura facientes principia, alij vero vnum idem, velut Empedocles ex elementis omnibus, esse autem vnumquodq; animam horum dicens, hoc modo.

Dixit motum, & sensum maxime propria esse ipsius animæ, unde quoq; animatum in hisce ab inanimato differt his igitur de anima declaratis, alii quidem in ipsius motiuum respicientes, ex iis quæ maxime motiua sunt, apud ipsos constare dicunt, alii uero in cognoscitiuas potentias respexerunt. postquã igitur enumerauit opiniones eorum, qui in ipsius animæ motiuum respexerunt, & eo modo de ipsa definiuerunt: nunc eos, qui ad ipsius uirtutem cognoscitiuam respectum habuerunt, enumerare uult. Dicunt igitur, quòd ipsum cognoscens ipsi cognito uult esse simile, siue simili cognoscitur, uult enim cognoscens cognito, & simile simili congruere Qđ si omnia, quę sunt anima ipsa cognoscit, illam propterea ex omnibus quæ sunt, esse oportet. at quoniam hoc impossibile est, quòd scilicet illa sit omnia, quæ sunt: oportet igitur illam ex omnibus esse principiis, ut ea ipsa principia habens cum omnibus quæ sunt per ea, quæ sunt omnia cognoscat. inde igitur illi omnes ex principiis animam faciunt, unusquisq; secundum sententiam suam. alii quidem plura principia dicentes, eam de pluribus cõstare faciũt: alii uero ex uno, qui unum confessi sunt. Primum autem Empedoclis opinionem inquirit, qui existentium principia materialia quatuor eẽ supposuit, quatuor hęc elementa, factiua uero duo contentionem, atq; amicitiam, ex iis igitur ipsam esse animam & inde esse rerum cognitionem dicebat.

Terra etenim terram, atq; vnda vidimus vndam.
Aethere at æthera diuum, ast ignis mobilis igne est.
Notus amore amor, & tristi discordia lite.

Manifestum est quod cum esset Pythagoricus Timęus, & Pythagoreorum doctrina allegorica, ipse quoq; dicebat allegorice, cũq; animam ex elementis esse diceret, hoc modo dicebat, uidelicet non tãq̃ esset ex igne, ex aqua, & reliquis, quid enim magis ipsa aliena elementa cognoscebat? an elementa ipsam? non igitur sic simpliciter elementa hæc esse animam dicebat, sed ut ea, quæ in se

ipsa horum rationes haberet, dicebat autem de contentione esse atq; amicitia, quoniam uidebat ipsam habere potentiam reducentem, & deducentem, uocabat igitur ipsius reducentem potentiam amicitiam, contentionem uero deducentem: amicitia namq; unionis est causa, magis autem unita sunt intelligibilia, quanto & propius sunt uno omnium principio, cōtentio autem in sensibilibus principatum tenet, ea est disceptatio. quare quoq; dixit, sic & ego huc sum profugus diuinitus contentione insanienti errabūdus obediens. eadem quoq; Plato dicit in Timæo, nāq; animam dicit esse ex hoc orbe, & ex altero, rursusq;, in Phædro habere ipsam inquit equū pulchriorem, & peiorem, per hos obscure innuens potentias & reducentes, & deducentes, aliquando nāq; anima secundum intellectum operatur, & ad diuina reducitur, aliquando uero in materiam deducitur. propterea igitur dicebat Empedocles ex amicitia, & contentione ipsam esse animam, quoniam quoq; omniū eorum, quæ sunt, hæc esse principia factiua supposuit, quoniam uidebat in omnibus & identitatem, & alterationem, & cōiunctionem, & separationem, sed in intelligibilibus magis amicitiam, quā contentionem uincere, in sensibilibus autem è conuerso, quod illa (quemadmodum diximus) cum uno omnium principio sint propius, coniunctione magis principatum tenent. id igitur patet quod ipse Empedocles allegorice hęc ipsa accipiebat, & cum ipsam animam de quattuor elementis esse diceret, non ipsa elementa animam esse dicebat, sed horum rationes in ea esse. diximus quoq; ad Aristotelem confutātem quod apparet, quod quemadmodum tu formarum locum dicis animam, & nullus quidem hoc diceret in anima esse equum, uel hominem, sed rationes formarum formas dicis, eodem certe modo quoq; Empedoclem consentaneum putare dicere, siquidem sapiens erat uir: magis autem & de aliis fortasse hoc consentaneum dubitare, si enim sic ut est apparens, animam dicebant uel ignem, uel aquam, uel quodpiam tale, & non secundum quandam conuenientiam hæc ipsa accipiebant, & multis quidem indoctis peiores erant: uelut Empedocles ex elemētis omnibus, esse autem, & unum quod animam, totam quidem ex elementis animam dicebat, ac si esset ipsa alia præter unumquodq; horum, singulum quodq; autem inquit animam dicebat esse, adhuc autem contentionem atq; amicitiam, cognoscere autem singulas res per unumquodq; horum: quoniam simili simile cognoscitur, sic autem secūdum ipsum sex animas habemus. Possibile est autem esse unumquodq; horum animam audire, tāquā partem, neq; potentiam animæ. dicimus enim quoq; nos iracundam animā, & nutritiuam, uidelicet animę potētias, animas uocātes.

Eodem autem modo in Timæo Plato ex elementis animam facit, simile namq; simili cognosci; res autem ex principijs esse.

Plato etiam (inquit) ex iis, quæ sunt apud ipsum principia, de qbus omnia constare dicebat, esse animam dixit, ut cum sit ex illis, omnium principiorū omnia cognoscat. dicebat autem quinq; genera esse omnium principia, substantiam, identitatem, diuersitatē, motum, statum: hæc autem non sic esse genera dicebat, ut sunt ea, quæ apud Peripateticos habentur, quę diuisa sunt inuicem, & ex unoquoq; catena quædā generum atq; specierum subalternarū tradita est. Verum genera ipsa uocauit, tanq per omnia, quæcūq; sunt, ea tendant, in omnibus enim substantia est, per quam uniuscuiusq; est esse: est etiam identitas inquātum ex uno existētium principio sumus: habemus quoq; diuersitatem, quoniam multitudo sunt ea, quæ sunt: ubi autem multitudo, diuersitas est. motus quoq; in omnibus existentibus est, motum autem dico non imperfecti operationem (ut ait Aristoteles) at operationem uniuscuiusq;: omnia nāq;, ipsa etiam inanimata, propriā habent operationem, uel enim calefaciunt, uel frigefaciunt adiacentia, uel humectant, uel exiccant, uel aliud quid tale faciunt. in omnibus quoq; status conspicitur, etenim quæ semper mouentur, statum participāt, non modo enim quòd ipsa stet integritas, uerum etiam quòd ipse maneat cōtinuus motus, status est. inquantum igitur quæ mouentur, in motu perseuerant uel semper, uel usq; ad aliquod tempus, per hoc ipsum statum participāt. ex his igitur generibus animam Plato facit, eam nāq; dicit eē de substantia, de integritate, de diuersitate, de substantia autem non contingenti, sed de substantia inseparabili, & separabili circa corpora, ex his utrisq; fieri ipsius animæ substantiam dicit, quo sit utriusq; cognoscitiua, sed quia omnium cognitio uel similitudine, uel idētitate fit, uel dissimilitudine, uel diuersitate. quod enim est album, albi appositiōe cognoscimus (quod nāq; albo simile est, album est) & oppositione nigri, contrariū nāq; nigri est album. & hæc in cōstitutione ipsius mixta sunt inquit, cūq; de huiusce natura dicat, de natura quoq; alterius dicit. quid ita autem dicat animam sponte, & semper moueri, id patet, in hoc autem statum quoq; habuerit. Res autē ex elemen

tis esse

tis esse, uidelicet existia, quorum ipsa habet anima cognitionem. propterea igitur, quoniam ex ipsis principiis est existibus ipsis rebus, simile uero similis est agnoscitiuum, cognoscit enim oia, ex ipsis elementis fecit animam iis, quæ sunt, ut simili, simile cognoscat, manifestum est quod maxime animæ cognoscere proprium est, & eodem modo credidit.

Similiter autem & in de philosophis dictis determinatum est.

De philosophia, dicit ea, quæ de bono inscripta sunt, in illis autem nō scripta colloquia Platonis Aristoteles cōmemorat, est aūt legitimus eius liber. ibi igiť Platonis, & Pythagoreorū de entibus, & principiis opinioné memoriæ ꝓdit. id igiť dicit eos dicere formas eē numeros, numeros autem denarios, unáquáq; eni formá decada noiabat, nūeros igiť ipsas formas uocabat, uel qa, quēadmodum numerus ea, quę subiecta sunt metiť, atq; definit, eo quoq; mō materiá formę metiūtur, atq; definiunt: quę enim in materia ingenerantur, eam ipsam materiam, q̄ per se indefinita est, definiūt, & terminant: uel quod, ut omnes numeri ex uno unitatis principio deducti sunt, ita formę ex uno omuium principio deducūtur. numeri igitur ob eam causam dicebantur, denarii uero propter ipsarum formarum perfectionem, uumerus enim pfectus denarius est, omnem náq; numerum in se ipso complectitur, qui enim uumeri sunt post decada, in alios ab unitate iterum reflectuntur in decada, quare decas quoq; uocata est, quasi quædam sit δεχὰς. i. suscipiens numeros. principia autem harum formarum dicebat unitatem, & dualitatem, & ternitatem, & quaternitatem, quoniam numeri, qui ab unitate usq; ad quaternitatem componuntur, decem faciunt. 1. 2. 3. 4. decem fiunt. esse igitur decem dicebat hęc principia quaternaria, & cōmuuiter in omnibus entibus, & priuatim, & in intelligibilibus, & in naturalibus, & iu sensibilibus. Cōmuniter igitur in omnibus unitas quidé intelligibilia, impartibilis enim ab illis non solum substantia, sed etiam operatio in statu, & imobilitate conspicitur, dualitas autem, & scientia, uel ea, quæ scientia prædita sunt, definite enim ab hoc ad aliquid se habet, quia scientia à definitis, in definita transitus est: non est enim scientia indefinita, inde enim quoq; graece ἐπιστήμη idest scientia dicta est, eo quod ἐπὶ στάσιν, idest in statum nos ducat. Ternitas autem naturalia, & opinabilia, naturalia autem dico uniuersalia iu naturalibus, circa q̄ uersatur opinio, quemadmodum quoq; in Timæo Plato ait, quid hoc quod semper est, generationem minime habens? intelligibile dicens. Quid autem quod semper fit? nunquam, ea quæ sunt in physicis uniuersaliter dicens. si náq; semper fieri ipsum dicit, & quidé fiunt naturalia, sed in iis particularia quodam tempore existia, non quidem semper fieri dicerentur, id patet esse de uniuersalibus eum sermonem, circa quæ opinionem quoq; operari dicit, hoc enim intellectione inquit cum ratione comꝓhensum. s. intelligibile, illud autem rursus opinione cum sensu irrationali opinabile est. Ternitas igitur hoc est, quia opinabile fit, quare ternitas qdem opinio est, quod gestiat ab hoc, non tamen definite, ad aliquid ferri, sed uel sic, uel sic: talia autem naturalia sunt, quæ esse in fluxu habeant, & nō omnino sint imobilia, atq; immutabilia, sed in formis quidem stantia, at huc, & illuc alterationibus per contrarias mutationes permutantur. ternitas igitur sic se habet in his, & si dixeris cœlestia mutari localiter, alia quidem ab oriente, in occidentem plagam, alia autem ècōuerso, & ab austro quidem alia, in boream, & alia èContrario à borea, in austrum. in sensibilibus autem particularibus dico, & atomis ipsa quaternitas est, at quomodo (inquis)? id ꝓcedentes ostendemus. hoc igitur modo quaternarium principium cōmuniter in omnibus ennbus contemplamur, priuatim uero dicunt quod in intelligibilibus ipsam contéplamur, priuatim in naturalibus, priuatim in sensibilibus, & in atomis, propterea autem dicebat ipsum animal, quod apud ipsum est, sic ipsa animalis idea, & exemplum, & ipsum numerum decenarium, quem constare ex unitate prima, & dualitate, & ternitate, & quaternitate, uidelicet ipso uno, ipsa dualitate, ipsa ternitate, & ipsa quaternitate. Secundum autem huius analogiam, & iu post ipsum animal animalibus, imortalibus uidelicet, & mortalibus hæc esse principia: quéadmodum enim numeri denarii sunt omnia, hoc quoq; modo ex unitate, dualitate, ternitate, & quaternitate sunt omnia. Sed ipsum quidem animal ex prima unitate, & dualitate, & ternitate, & quaternitate: alia uero quæ post ipsum sunt animal, secundum analogiam elongationis, qua ab ipso animali recesserunt. sic & à principiis reducta sunt: non enim eadem absentia distant ab ipso animali diuina, & imortalia, & ea, quæ morti obnoxia sunt animalia. igitur diuina quidem suut & ipsa ex unitate secunda, & dualitate secunda, & ex ternitate, & q̄ternitate similiter, & sic semper secundum analogiam elongationis ipsius animalis elongatio fit ipsorum principiorum. Dicebat igitur hęc esse quoq; denaria principia in intelligibilibus, in naturalibus, & in sensibilibus: atq; ideo, quoniam anima hæc omnia cognoscit ita esse, ipsam quoq; eē ex

his principiis unitate,dualitate,ternitate,& quaternitate.quam igitur dicebat in intelligibilibus eé unitatem,dualitatem,ternitatem,& quaternitatem theologiæ sit hoc dicere.Sed neq; quá in physicis dicebat,eam possumus expedite dicere:diceret autem quispiam,& in his eé quaternitatem, ꝑpterea quod animalium species quatuor in mundo uideantur,quæ cœlum,quæ aera,quæ terras, & aquas incolant,in sensibilibus autem púctum unitatem accipit dualitatem,lineam,ternitaté superficiem,quaternitatem uero ipsum solidum,hæc enim corporis ipsius principia sunt.Vnitatem quidem ipsum punctum,quod est impartibile,dualitatem uero lineam,quoniam ex ipso puncto fluente linea facta est,quæ duobus punctis terminatur,& est longitudo sine latitudine. Ternitaté autem superficiem ipsam,uel quia trigonus figurarum prima sit,uel quod magis dicédú est, quia quemadmodum punctus ex ipsa distantia secundum longitudinem fluens alterum punctum fecit,si ita hoc ipsum punctum per latitudinem fluat,rursus & alterum punctum generabit , quare sic tria puncta fiunt.Vnum quidem ipsius longitudinis terminus,alterum autem latitudinis , tertium uero cõmune ambobus.Quaternitatem autem p ipsum solidum capit,siue quia pyramis figurarum solidarum prima est,quæ quidem quatuor triangulis constat,siue rursus secundú candem analogiam,nam ueluti punctus fluens in longitudinem alterum punctum fecit,& iterum in latitudinem fluens alterum fecit,hoc modo si in profunditatem fluat,adhuc alium faciet:quare q̄tuor puncti fient,oportet autem lineam rectam profunditatis in sublime tractá cognoscere: sic igitur in sensibilibus,unitas,dualitas,ternitas,& quaternitas insunt. quoniam igitur quęcúq; sunt,anima ipsa cognoscit, eá merito ex his esse principiis dicebat,ut omnia cognoscat:esse ergo in ipsa unitatem intellectum ipsum,per quem intelligibilium apphensiones facit,impartibilis náq; est intellectus obiectione simplici res ipsas cognoscés:dualitatem autem cogitationem ipsam,náq; habet hoc unde quo,perficit enim uiam quandam,& à propositionibus ad conclusionem transit. Ternitatem uero opinionem ipsam,quoniam ipsa gestiens aliquid opinari,ambigit,& quasi uiam scissam facit, utrum huc,an huc conuertatur,ac si uiam quandam perfecerit,deinde ingressa in uiá ambiguam, & dubitans,an huc,an huc uertatur:sic opinio quadá suppositione usa,& opinata quiddá de ipsa uolens dubitatione utroq; conuertitur firmádi propositi nescia,siue affirmatio uera,siue negatio, cum náq; uoluerit habere quálibet cogitationem,& semel in hanc ré petiuerit,& quod est acceperit anima,dubitat,& disputat utrum mortalem ipsam oporteat cognoscere an imortalem,uel rursus corpus ne,an incorporeú,& sic in omnibus.quaternitatem autem sensum,quod ipsa quidé q̄ternitas in sensibilibus ipsum corpus significabat,& sensus ipsius animæ cognitionú maxime corporeus est,particulari enim auxiliatur,nam sine corpore nihil cognoscit,nõ autem dubitare oportet si imaginationé reliquimus,náq; ea in sensu cõphensa est,qm̄ quoq; ex eo pricipia habet.

Ipsum quidem animal ex ipsa vnius idea,& prima longitudine,& latitudine & profunditate.

Videlicet ex ipso uno,quod primo est unú,& prima longitudine,& latitudine,& profunditate, iá diximus ipm̄ aial(constare)ex prima unitate,& dualitate,& reliquis,quæ auté sunt post ipsum, secundum analogiam de secunda,& tertia,dualitas autem & ternitas,& quę sequútur,in quátitate definita dicuntur,ueluti cum in ipsis numeris fertur.Dicitur & in continua,ueluti cum in linea, uel superficie hæc ipsa consyderamus.hic igitur ut in continuis sermoné facit.sic autem scire oportet,qđ unúqđq; harú magnitudinú uocauit illud,quo qđ prius est supat,lineá qdé lõgitudiné,náq; lõgitudine púctú supat,supficié uero latitudiné,qm̄ latitudine lineá supat,alterá uero ꝓfunditaté, hæc eni differt à supficie,náq; ipsa quoq; supficies habet latitudinem,qđ aút solidú est,lõgitudiné, atq; latitudinem,non solum anté continuam quátitatem ex quaternitate constituit,sed etiam multo prius definitam:si náq; omnis post denarium numerú, numerus, in ipsum denariú resoluitur, ipsius uero denarii unitas,dualitas, ternitas, quaternitas,principium est: sequitur quod diffiniti,& continui ipsa quaternitas principium est.

Alia vero simili modo,alia siue post ipsum animal similiter.

Videlicet secundum ipsam analogiá ex unitate,dualitate, ternitate,& quaternitate, ut iam dictú est,sed nõ de prima.ex qua est ipsum animal,uel alia exempla,uelut ipsum pulcrum, ipse homo,& in reliquis similiter,scribuntur autem aliæ simili modo,& hoc quidé secundæ expositioni fit consequens,alias enim ideas dicit,quæ est hominis,& quę est angeli.

Adhuc autem & aliter intellectum quidem vnum,scientiam vero duo,solo náq; modo in vnum,

superficiei autem numerum opinionem, sensum vero solidi.

Videlicet & secũdum aliam applicationem ex his ipsis numerum animã facit. putãs enim eorũ, quæ sunt alia esse intelligibilia, alia scibilia, alia opinabilia, alia sensibilia, unum quidem intellectui tribuit, qui est intelligibiliũ perceptiuus, indiuisibilis nãq; est ipse, & omnino illis similis, & pariter obiectione prima sine tẽpore res ipsas intelligens. duo uero scientiæ tribuit, composita nãq; est ipsa sciens cognitio (siquidem syllogismus est quidam) solo sanè modo facta, & non uarie, uidelicet nõ aliis alio modo, sed semper uera, & similiter se habens, per unam uiam ꝓpositionum in unum finẽ conclusionem ducens. tria autem numerũ opinioni attribuit, non enim solo modo, quemadmodũ scientia, fit ipsa opinio: est enim opinio tum uera, tum falsa, omnis autẽ scientia uera, quomodo igitur tria numerum opinioni ꝓprium diximus, quatuor autem sensui propter eãdem causam. dicebat ideo propter hoc animam ipsam existentem ex unitate, dualitate, ternitate, quaternitate omnia cognoscere, propter eam, quam ad ea proprietatẽ habet. Quare autem, cum dixerit unũ ipsum intellectum, scientiam autem duo non etiam dixit, opinionem uero tria, sed superficiei numerũ dixit? dicimus igitur ad hoc, quod unum, & duo non sunt numeri, etenim secundum diffinitionem numeri dicentem, numerum esse ex unitatibus collectã multitudinem, dualitas quoq; numerus esse uideretur, quæ re uera non est numerus, non enim ex unitatibus multitudo est, nãq; multitudo, primo est in trinitate: ꝑterea omnis numerus multiplicatus fit maior, q̃ compositus, ut tria, & tria faciunt sex, ter aũt tria, nouem, & sic in omnibus: unitas autem è conuerso, multiplicata fit minor, quam composita, nãq; unum, & unum, duo, semel uero unum facit unum, dualitas autem & multiplicata, & composita æqualis est, duo nãq; & duo, & bis duo utroq; modo quatuor sunt: nõ ergo neq; unitas, neq; dualitas est numerus. quare primi numeri sunt ternitas, & quaternitas, impariũ ternitas, parium quaternitas, unitas autem, & dualitas numerorum principia sunt.

Etenim numeri formę ipsæ, & principia entium dicebantur, sunt autẽ ex elementis, iudicãtur autem res, aliæ quidem intellectu, aliæ scientia, aliæ opinione, & aliæ sensu, hi autem numeri sunt formæ rerum.

Oportet paulum traducere ipsam dictionem, quo fiat apertius id, quod dicitur, etenim formæ ipsæ numeri, & principia existentium dicebantur, sunt autem ex elementis. ipse enim formę numeri, & principia existentium dicebantur, patet enim quod non dicebat hos numeros, qui sunt apud nos, esse formas existentiũ, sed ipsas formas esse numeros. probat autẽ per hæc ea, quæ dicta sunt, dico autem quid ita ex unitate, & dualitate, ternitateq;, & quaternitate cõstare anima dicta sit, nãq; ideas inquit atq; exempla existentiũ numeros dicebant, illi autem numeri sunt ex elementis unitatis, & dualitatis, & ternitatis, & q̃ternitatis. Iam enim diximus, quod ipsas formas denarios numeros dicebant, decas autem ex his componitur, esse uero ideas intelligibiliũ, scibilium, opinabilium, sensibilium, hoc enim significat cum dicit, iudicantur autem res aliæ quidem intellectu, aliæ scientia, aliæ opinione, aliæ sensu, nam simile simili iudicatur. Quare si formæ rerum sunt ex unitate, dualitate, ternitate, quaternitate (hæc enim sunt elementa formarũ) anima autem cognoscit omnia, merito igitur ex elementis existentium ipsam faciebant, ut simile simili cognosceret. ex his autem, quę dicta sunt, illud nobis est manifestũ, quòd qui ideas inducebant, & hæc esse existentiũ principia dicebant, horum rursus alia principia supponebant unitatem, dualitatem, ternitatem, & quaternitatem. quare postquã dixit, numeri enim rerum formæ dicebantur, subintulit, sunt autem ex elemẽtis, & superius dicit, ipsum autẽ animal ex ipsa unius idea, & quæ sequuntur, ipsum autem animal est, exẽplum & forma, formæ autẽ hi rerum numeri, quoniam supra dixit numeros esse formas, ne eos, qui sunt in consuetudine, numeros eum ferre putares, eos inquam, qui in curuatura digitorũ fiunt. Deinceps cũ dixit res ipsas iudicari alias intellectu, alias scientia, alias opinione, alias sensu, subintulit, hos numeros esse formas rerum, hos inquit cũ dixerit numeros formas intellectum, scientiam, opinionem, sensum, quẽadmodum enim est ipsum animal, eodẽ modo est ipsa mens, & ipsa scientia. Similiter & opinio, & sensus, & hæ sunt ideæ rerũ intelligibilium, scibiliũ, opinabiliũ, sensibiliũ. igitur ipsa quoq; anima cum in se has habeat formas, suscipere res ipsas potest, iudicatur enim unũquodq; uidelicet & cognoscitur secundũ formam suam.

Quoniam autem & motiuum, videbatur anima esse, & cognitiuũ, sic aliqui complexi sunt ex ambobus enuntiantes, animam numerum mouentem seipsum.

Diximus ex his,qui de anima dixerunt,aliquos respexisse ad eius motiuam partem,aliquos autem ad cognoscitiuam,& Plato igitur aliquando ab ipsius motiuo ipsam diffinit, uelut in quibus motum seipsum mouentem. dicit igitur in Phædro,immortali autem ostenso, quod seipsum mouet,animæ substantiamq; & rationem hanc ipsam quispiam dicens nõ erubescit:quare diffinitionẽ dicit esse animæ quod seipsam moueat:aliquãdo uero ab cognitiuo uelut in Timæo,per quæ ex principiis entium ipsam constituit,sic igitur Platone modo in ipsius motum, modo in cognitionem respiciente,Xenocrates qui fuit huius successor ex utrisq; ipsam animam diffinit,eam inquiẽs esse seipsum mouentem numerum,quia sit ipsa existentium cognoscitiua,numerum dicens,ut Pythagoras,principium enim oĩum uelut illi dicunt numerus est,quod autem motiua est, addẽs illi seipsam esse mouentem,principium nãq;,& fons omnis motu,ut illi uolunt,est quod seipsum mouet.alii quoq;,quorum deinceps mentionẽ faciet,ex ambobus ipsam definiebant animam quẽadmodum,& ideo,sic aliqui,dixit.

Differunt autem de pricipijs,quæ, & quot,maxime quidem corporea facientes incorporea,his autem miscentes,& qui ex ambobus principia enuntiantes.differunt autem quoq; circa multitudinem,alij enim vnum,alij vero plura dicunt.

Postq; per ea,quæ dicta sunt,opiniones exposuit de anima maiorũ,& qui ad eius motiuũ,& qui ad eius cognoscitiuum respexerũt, in iis consequenter de ipsorũ differentia circa principia differit, differentia enim de principiis,illis fuit quoq; causa,ut circa animæ substantiã dissentirent.inde igitẽ alii aliud quodpiam animã esse dixerunt.Omnes uero de principiis esse,quæ supposuerat,existentium eam esse,præsertim autem qui in ipsius cognoscitiuũ respicientes de principiis eam esse dixerunt,excepto Anaxagora,quẽadmodum deinceps narrabit. in naturali igitur auscultatione,de naturalium differentia circa principia diligẽter aggressus est,mentionem nunc quoq; eorũ faciet. At fortasse uidebitur idem dicere,cum superius harum opinionũ mentionem fecerit, & nunc rursus hoc in loco easdem enumeret.at non est eiusdem rei sermo,nam supra opiniones eorum de anima uoluit exponere,hic uero quomodo inuicẽ dissentiant de principiis,exponit, & huic rei opiniones quoq; eorum de anima accõmodat,de quibus ante dixit.distinguit autem differentiã, & à substantia,& qualitate,& à quãtitate:à substantia quidem;& à qualitate,quod alii corporea, alii ĩcorporea dixerunt.à quantitate autem quod alii quidẽ unum,alii uero plura.corporea igitur principia Naturales Thales,Democritus,Anaximenes,Anaximander,Heraclitus posuerunt,incorporea uero q numeros ea esse dicebant,ut Pythagorei,& Xenocrates.Plato quoq; idem uidetur,mixta autem di cebant Empedocles cum quatuor elementis contentionẽ,& amicitiam naturas incorporeas,& Anaxagoras cũ homœomeriis intellectum,nãq; ipsum esse incorporeum dicit:sit adhuc in iis Democritus,qui eum corporibus indiuiduis uacuum induxit Differunt autẽ inquit omnes inuicẽ circaq; multitudinẽ,& circa principia,quiq; corporea contra eos,qui incorporea sentiebant,dixerunt, & qui contra utrosq; illos mixta asseuerabant.

Consequenter autem & hisce animam retulerunt.

Hoc est consequenter ita illis de anima uidebatur,quẽadmodum ex opinione,quam de principiis habebant,ducebantur.unus enim quisq; de principiis illis,quæ credebat,animam fecit.p hæc autem significat non modo eos,qui ad cognitiuum respexerunt,sed eos etiam,qui ad motiuũ, de principiis animam merito fecerunt,unde inducit.

Motiuum enim secũdum naturam ipsam primorum crediderunt,non sine ratione.

Non sine ratione inquit,quod est suapte natura maxime motiuũ,hoc in principii ratione ponebant,factiuum nãq;,& motiuũ principii rationẽ habet.quare existẽtiũ principiũ aliqui esse ignem dixerunt:maxime enim motiuũ est eorũ,quæ sunt,in seipso habens suiipsius motus pricipium. sic motus alia quoq; mouet,unde motu naturalis calidi primo mouet animal,cũ à nullo alio corpore naturale calidũ moueatur,sed in se naturã ipsam causam mouentem habeat,ideo si in principiis motiuũ est:illi,qui animam maxime motiuum esse credebant,è principiis hãc ipsam merito faciebant,unde aliqui etiam ignem eã esse supposuerunt,ut ipse intulit dicens.

Vnde visum est aliquibus esse ignem,namq; hic est tenuissimorum partium,& elementorum maxime

xime incorporeus, atq; etiam mouetur, & mouet alia primo.

Cum dixerit eos, qui maxime motiuũ animam esse credebant, ex principiis eam merito dixisse, quoniam quod ipsius naturã maxime mouet in primis est, & in principiis, principii nãq; est & facere, & mouere, anima autem motiuorũ est, consequenter induxit, aliquibus propterea, uisum esse ignem esse animam, quẽ etiam esse principium dicebant, quod esset tenuissimarũ partium, & maxime incorporeus, atq; ob eam rẽ maxime motiuus, & sibi ipsi ipsius motus causa, & alia primo moueat, ignem autem non flãmam dicunt, ipsa enim est ignis exuperantia, sed ipsam siccam euaporationem, quã, & terræmotus facere, & uentos, & alia, quæcũq; maxime motiua in meteoris Aristoteles exposuit: dicit autem qui ignem principium & animam ex igne crediderunt: Heraclitũ, & Hippasum. sed Heracliti paulo infra, & opinionis eius mentionẽ faciet, nunc uero Democriti opinionẽ exponit, qui etsi multa, imo infinita principia supponebat, ex iis tamen, quæ apud ipm maxime motiua essent, animam faciebat, ẽ sphęricis dico: unde ignis quoq; est: incorporeum autẽ dixit ignem, non proprie, nullus nãq; ipsorum hoc ipsum dixit, sed propter subtilitatẽ partium uelut in corporibus incorporeũ ignem appellauit. At fortasse quispiam dubitauerit ad hoc, quod dictum est animam esse ex principiis, ꝙ & aliqd aliis plus illi adhibuerunt, an omnia alia eam esse unusqui ꝙ dicat, an cõmune hoc sit omniũ principiorum: quæ in rerum naturã cadunt. ad hęc ergo dicerẽt illi, quod quidẽ primum hoc ipsum, ut nõ dubitetur ex aliis quibusdã esse principiis, non ex cõmunibus hoc ipsum diximus: deinde alia quidem ex principiorũ compositione, aliud quodpiam factũ est, aut natura, secundum eos, qui non impatibilia principia dicunt, aut apparentia secũdos eos, qui eadẽ impatibilia, & imutabilia ferunt. Anima sanẽ ipsa res pars est quędã principiorũ, quę à principiis differt habitu ipso, quẽ recepit ad ea, quę sunt ab ipsis principiis, animalia dico. Quare idẽ esse ignem, atq; animam Democritus dicebat, differẽtia uidelicet ad habitum, queadmodum dixi, existente. igitur & reliqui alii quidem aquã alii uero aerem esse animam dicebant, at qui non ita uocantes, quę sunt ex his, ut lapides, ligna, & cætera.

Democritus autem, elegantius dixit, enuntians propter quid horum vtrunq; sit, animam namq; esse idem, & intellectum veluti diximus, & ex primis, & indiuisilibus corporibus, motiuum autem propter subtilitatem partium, atq; figurã, figurarum autem mobilißimam rotundam dicit, talem autem esse intellectumq; ipsum, atq; ignem.

Democritum laudat, ut qui apte prædictorũ causas reddiderit: hęc autem sunt mouere & moueri, dixit enim quod ignis, ex quo animam esse dicunt aliqui moueturq;, & mouet alia primo: probabiliter, igitur horũ causas Democritus assignauit, quid ita ignem, atq; animã. ex ipsis enim principiis uidelicet sphęricarũ atomorum, utraq; & mouẽtur, & mouent. fecit enim inquit intellectum, siue animam, nãq; apud ipsum intellectus, & anima idem sunt: ex primis corporibus, uidelicet atomis (sunt) at non ex quibuslibet, sed ex sphęricis: quæ duabus de causis maxime motiua sunt, tum quia subtilissimarũ partium sunt, & facillime propterea subtilitate partium per omnia transeãt, & sic ipsa mota mouent: tum figura ipsa sphærica facilis motus hæc existunt, quare causam reddidit quid ita ipsa moueantur, & alia moueant. At non indignũ est quærere qua de causa sphęricas atomos minorũ partiũ esse Democritus dicebat, & propterea eas facile mobiles, nãq; quod ipsum rotundum sit facilis motus, id patet, ostenditur enim quod ipsa sphęra in puncto superficiem tangit, tanq̃ igitur puncto aptata delabens est facilis motus, quare & subtilium partium sunt sphæricæ, ut quoq; ex hac re causa reddatur ipsarũ motus, maxime enim cum forte talis ratio uidetur esse, nam illud quoq; fieri poterat: ut pyramidales, uel hamales, uel simpliciter quomodocũq; se haberẽt subtiliorum partiũ essent: dicimus ꝙ in geometria ostensum est rectilinearũ, & ęqualis ambitus figurarum, quæ sunt plurimorũ angulorum maius habent spacium, quã illæ, quæ paucioribus angulis continentur: ueluti supponatur tetragonus habens unũquodq; latus duarũ ulnarũ, ut eius totus ambitus sit octo ulnarũ, supponatur, & iterum exagonus habens unũquodq; latus ulnæ, & tertia unius ulnæ, ut huius quoq; ambitus octo fiat ulnarũ. Supponatur etiã octangulus singulum latus habens unius ulnæ, ut huius quoq; octo ulnarũ sit ambitus, harum igitur figurarũ quadranguli, & exanguli, & octanguli æqualẽ ambitũ habentiũ, (nãq; unaquæq; octo ulnis continet) octangulus quidẽ spatiũ maius habebit: minus autem octangulo exagonus, & tetragonus exagono minus. qd si quæ plures angulos habet, capacior est, circulus igitur oium figurarũ æqualis mensuræ

capacissimũ spatiũ habebit.quare quæ plures habent angulos figuræ,magis quoq; circulo ꝓpinquæ sunt,& tanto propinquiores fiunt,quanto sibi plures angulos uendicant:affine eni est ut sint sine angulis;circulus enim sine angulis est.eadẽ quoq; ratio in solidis daſ:quapropter sphæra ipsa, rectilineorũ,& æqualis mensuræ solidorũ capacissima erit.Qđ si hoc ita se habet,& quę sunt ęqualis mensuræ,& plures angulos habent,maius tenent spatiũ,& èconuerso.quæ igitur idẽ habẽt spatium figuræ pluriũ angulorum,minorẽ habẽt ambitũ.sphærę igitur omnibus minorẽ ambitũ habebunt.Bene igitur Democritus atomorũ æqualium aceruo sphæricas minorũ partium supposuit:& ꝓpterea semper posse eas illabi,& motus esse facilis/quia in puncto superficiem tangunt mouere alia.

Anaxagoras autem videtur aliud dicere animamq;,& itellectum,quemadmodum diximus quoq; prius,vtitur aũt ambobus velut vna natura,verũtamẽ principium ipsum itellectum ponit maxime omnium,solum quippe dicit ipsum entium simplicem esse/& non mixtum/& purum/tribuit autem ambo eidem principio/& cognoscere/& mouere/dicens intellectum mouere vniuersum.

Vt enim dicebat intellectũ iustiq;,& boni causam esse,tãquã eorũ quæ talia non sunt,alia esset causa,quæ uere est ipsa aĩa,uidetur ab intellectu aĩam separare,aĩa enim uelut è syllogismis rerum naturã cognoscens peccare potest,quãdo in ꝓpositionibus quod nõ est,tãquã sit,acceperit: ipse sanè intellectus simplicibus obiectionibus rebus incũbens ut ipse inquit,uel cognouerit,uel non cognouerit,& ideo errore carens.si nãq; peccaret,intellectũ eum esse fatuum accideret,quod qdem absurdũ est.hac ergo de causa separare ab aĩa intellectũ uidetur Anaxagoras.in quibus autem rursus dicebat ab intellectu uniuersum motũ esse,quodq́, in oĩbus uidetur aĩalibus & paruis,& magnis,& pretiosis,& uilibus,idẽ dicebat esse intellectũ cũ anima:nãq; est aĩæ mouere,& uideri in oĩbus aĩalibus,non autẽ intellectus sic iterũ,nisi quod ipsum intellectũ maxime oĩum principiũ ponit.nam etsi intellectũ Democritus noĩat,non tamẽ in principii ratiõe ipsum reponit.Anaxagoras uero esse intellectũ maxime principiũ dicit,ut factiuum uidelicet,& in hoc ipsum laudat,& ut simplicẽ,& qui corpore misceri non potest ipsum supponit,& non,quẽadmodũ partiũ siĩitudines omnes oĩbus imixtas esse,sic intellectũ dicit,sed imixtum,purũq;,& simplicẽ esse ipsum narrat.Vnde Aristoteles eadẽ ipse quoq; de intellectu ostendit,& quod promisit,illud facit.s.bene dicta accipiens.dicit igitur de ipso.reddit autẽ ambo eidẽ principio,& cognoscere,& mouere,dicens intellectũ mouere uniuersum,cum enim dixerit intellectum:cognoscitiuam huic principio potentiam reddidit;eandem autem manifeste mouere uniuersum dicit.

Videtur autem quoq; Thales de iis/quorum mentionem faciunt/motiuum quoddam animam opinari/siquidem lapidem dicit animam habere/quoniam ferrum mouet.

De opinione Thaletis non cõmode meminisse uidetur.cum enim proposuerit se uelle ostendere,quòd illi,qui respexerunt in animæ cognoscitiuũ,ex principiis de quibus esse res supponebant,ipsam quoq; esse dicebant,unde simile ab simili cognoscitur,narrãs opinionẽ de Thalete nihil qcquam tale dixit,ueluti de aliis,sed lapidem trahentem ferrum animatum dixit, animæ proprium esse motum dicens.At etiam eorum,qui in motiuum respexerũt, opiniones enarrans, unumqdq; maxime motiuum dicebat ipsi uisum,hoc animæ dicere elementum,Democriti quidẽ uisum esse rotundas atomos,Pythagoreos uero dicere ramenta,quę sunt in aere,alium ignem,alium aera:ad opinionem uero Thaletis,qui entiũ prĩcipiũ esse aquã ponebat,nihil tale dixit.non eni(ut ita dicã) aquã eẽ aĩam Thaletẽ ponere dixit,& ꝑpea trahere inqt lapidẽ ferrũ,uelut aĩatũ,atq; ideo ex aq̃ existẽtẽ,hoc igitur nõ dixit,sed illud solũ qđ aĩatũ lapidẽ dixit.qua gratia?an quod ipsius uolumina non ferebantur,sed commentationes?& propterea fugit importunum orationis sine scripto accusare hominem.an quod reuerentiam quandam uiro exhibuit,quoniam multa ipsius precio digna dogmata commemorauit?Dicunt enim eum dixisse prouidentiam usque ad ultima tendere,& nihil ipsam latere, neq; minimum quidem.propterea huius quidem non dicit esse hanc opinionem, quòd ex aqua sit anima,sed tãtum solum,quod ille quoq; motum animæ tribuit.Deinceps autem dicit Hipponem hoc opinatum fuisse,quod ex aqua sit anima,etenim omnium principium & ipse animam esse dicebat.

Diogenes autem,quemadmodum et alij quidam,aerem hunc ratus omnium subtilissimum esse/&

principium

principium, atq; ideo cognoscere aliquid, & mouere animam, inquantum quidem primum est & ex hoc cętera, cognoscere, inquantum autem subtilissimum, motiuum esse.

Diogenes Apolloniates, & Anaximenes pricipiũ oĩum eẽ aera dicẽtes, aĩam quoq; ex eo constare dicebant, & animam ipsam cuncta cognoscere, uelut omnium principia habentem, maxime autem motiuam esse propter exilitatem, dictum est enim, quòd ipsum mouens esse subtilissimum oportet, quo dilabitur per totum, quodcũq; mouetur, ut & totum moueat, subtilissimus autem aer.

Et Heraclitus principium esse inquit animam, siquidem exhalationem esse, de qua alia constituit, etenim maxime incorporeum, & semper fluens.

Dictum est sæpe numero quod principium dicebat esse entium ipsum ignem, ignem autem, nõ flammam. quemadmodum enim dicit Aristoteles, flamma est ignis exuperantia, sed ignem dixit exhalationem siccam, ex hac ergo esse animam, ut mobili, & subtilissima, nãq; entia in continuo motu dicebat esse, & ab entibus statum tollebat, quemadmodũ & Protagoras, & alii multi, cognoscens autem ipsum, & ipsum mouens esse animæ proprium dicebat, hac de causa eam de exhalatione esse, rebus nãq; existentibus in motu oportere res ipsas cognoscens esse in motu, ut concurrens cũ illis, quadret, & conueniat cum illis, nã quomodo stans cognosceret motum? unde & cognitionem quidem animæ dedit, & quod esset ex omnium principio, dico autem de exhalatione, quodq́, ex maxime motiuo esset, motum nanq; ipso moto cognoscitur, mouere autem ipsam dixit, propter exilitatem exhalationis, & ut in corporibus incorporeum. oportet enim, quemadmodum diximus sępenumero, esse subtilium partium illud, quod moturum est, ut per totum motum dilabatur, exhalatio autem est exilium partium, & semp mobilis, & alterius motus causa. quare terrę, & aliarum rerum motus ex hac fieri Aristoteles demonstrauit.

Motum autem moto cognoscitur, in motu autem esse entia, & ille putabat, & multi.

Traducere dictionem oportet, quo manifestius fiat illud, quod dicitur, hoc modo, in motu autem esse entia & ille putabat, & multi, motum autem moto cognosci: nam, quia in motu entia credebat esse, propterea ex maxime motiuo esse animam dicebat, oportet enim motũ moto cognosci, simili nãq; simile cognoscitur. quod autem ex iis, q̃ sunt non eẽt ablata statio, illi credebant. id ostendit & in Theęteto, & pluribus in locis Plato, atq; Aristoteles, & in libro de cœlo, & in metaphysicis, si nãq; non esset inquiunt statio in uniuerso, impossibile esset esse semper motum: hoc enim ipsum semper moueri, mansio quædã est, atq; statio. Quod si ablata fuerit statio, auferetur quoq; motus; nam si quod mouetur non hebuerit in motu stationem, non omnino mouebitur.

Similiter autem cum iis & Alcmæon videtur opinari, de anima. Dicit enim illam immortalem esse, quia sit similis immortalibus, hoc autem illi adesse veluti semper motæ, moueri autem & diuina omnia continue semper, lunam solem stellas, & cœlum totum.

Hic quoq; cum esset Pythagoræus, ad maxime motiuum ipsius animæ cũ respexisset, è cœlesti corpore illam esse dicebat, atq; ob eam rem immortalem, nam semper moueri, quemadmodũ, & illa, inde concludens quod immortalia cœlestia sunt, unde igitur iste animæ cognoscitiuum dabat, siquidem & alias causas quasdam cognitionis ipsius reddebat, non meum est dicere: neq; enim horum hominum nobis in manibus uolumina sunt, neq; quicquam plus his Aristoteles commemorauit. Dico igitur quòd non omnino omnes & motus, & cognitionis illius rationem dederunt, sed quidẽ utrorũq; aliqui, aliqui autem alterius. quare nos in oĩbus utraq; inuestigare nõ oportet.

Ex importunioribus autem quidam esse aquam enuntiarunt vt Hippon: *suaderi autem videntur ex genitura, quia omnium est humida, etenim redarguit sanguinem dicentes ipsam animam, quoniam genitura non est sanguis, hanc autem esse primam animam.*

Hic appellatus fuit atheus. i. sine deo, uel impius hac de causa, quoniam omnium rerũ causam nulli aliæ rei, quã aquæ attribuebat. importunam autem dixit hanc opinionem, maxime quidem ueluti perturbationem solam auditoribus præbentem, Deinde ut magis materialem, & infra in materiã animam deducentem, quodq́; neq; facile mobilis, neq; motiua similiter est aqua, & passiua magis, quã actiua, nãq; liquidũ, in quo aqua habet essentiam, passiuum est, at animæ facere magis,

quá pati competit. putauit autem (inquit) iste animam esse aquam, quoniam omnium genitura sit humida, etenim fructuum semina liquida primum fiunt, & contradixit (inquit) sanguinem dicentibus esse animam, dicens quod genitura de qua esse, & uiuere est animatis, aqua est, & non sanguis. atqui si simpliciter liquidum anima erat, animam omne esse liquidum oportebat, & genitura non inquantũ liquida, animata est prorsus cum expirata fuerit, liquida quidem adhuc est, nõ uiuens, & mortua, neq; hoc solum, multa namq; liquida naturalem habentia caliditatem, non iam quoq; sunt animata, sed etiam rationibus naturalibus opus est, primam autem animam dicit genituram quasi semen animæ, & principium animæ. quemadmodum enim principium est humani corporis, sic secundum illum animæ principium est.

Alij autem sanguinem, vt Critias, sentire esse ipsius animæ maxime proprium putantes, hoc autem esse propter sanguinis naturam.

Hoc autem est propter sanguinis naturam. Critiã adhuc unum ex triginta, qui & Socratẽ audiuit, uel alium quendã dicit, nihil enim differimus. inquiunt autem fuisse quoq; alium Critian sophistam, cuius & eẽ lata uolumina, ut Alexan. dicit. eum enim, qui fuit ex triginta, non aliud quidpiã scripsisse quã carmine de republica. hic igitur animam sanguinem esse dicebat, sanguis enim inquit circa cor est hominibus intellectus, hoc autem postq̃ animam ipsam sentire designauit, quæcũq; autem membrorum essent sine sanguine, ea esse sine sensu. capilli, ossa, ungues, & similia. quare sensus ipsum sanguinem causam esse dixit, ipsius autem animæ proprium, sensum, igitur sanguinẽ animam, & medica ratione demonstrãte neruos uel solos, uel maxime sensitiuos, & hos nõ omnes, sed aliquos. at etiã si sanguis est anima, quæ igitur sunt animalium sine sanguine, sine anima sunt. insecta autem omnia sine sanguine sunt, muscæ, formicæ, & si quid simile, quæ sensum participare perspicuum est: non igitur sentiendi sanguis causa est, neq; ideo est anima sanguis: si quidem quæ sine sanguine sunt animalia & animata, & sensitiua sunt.

Omnia namq; elementa iudicem acceperunt, prẹter terram, hanc autem nullus enunciauit.

Iudicem pro præside iudicãte, & ponente unumquodq; ipsorum principium esse, terram autẽ solam nullus dixit animam esse, quare neq; rerum principium esse terram solam nullus supposuit, præter inquit eos, qui dixerunt omnia elementa esse principium, ut Empedocles. hic enim & terrã ipsam esse animam dixit, uel magis commode dicatur, quod elementorum compositionem animã dicebat. sed nobis illud resistit, quod superius dicitur, quod eẽ unumquodq; horũ animã dicebat. nisi animam ipsam animalem potentiam receperimus, quoniam nos quoq; sẹpenumero potentias animæ animas uocamus: dicimus enim ipsum hominem uegetatiuam, atq; irrationalem habere: repugnat omnibus ferè opinionibus enumeratis ex pluribus dicentibus animam, dicere corpus, & animã esse idem, nã ex iisdem sunt ambo principiis. quid igitur magis est an anima corpus? an corpus anima? dicendum est igitur pro pluribus, quod & si eadẽ animẹ, & corporis principia, nõ tamẽ similiter se habere dicebãt, tali enim aggregatiõe, & segregatione principiorũ animas fieri, & corporum differentias, ut nos quoq; differenti elementorum temperatura corpora differentia componi, atq; etiam metallorum differentias, ex differenti exhalationũ aggregatiõe. atqui in libro de generatione, & corruptione Aristoteles arguit hanc opinionem, quæ dicit aggregatiõe, & disgregatione elemontorum generationem, & corruptionem fieri.

Nisi quispiam illam dixit ex omnibus esse elementis, vel omnia.

Quoniam hoc ex omnibus significat, & quæ in temperamento fiunt, quadam temperamento extrinsecus forma adueniente, quemadmodũ carnis forma temperamento quatuor elementorũ. qui uero ex omnibus dicunt, nõ ita dicebant, ut nos, sed animam compositionem esse elementorũ dicebant, propterea dicens ex omnibus, adiecit uel omnia.

Definiunt autem omnes ipsam animam tribus (vt ita dicam) motu, sensu, incorporeo, horum autem vnumquodq; reduci ad principia.

Hæc uelut epilogus dictorũ sunt, definiunt enim, & quasi circũscribunt, & designant. cũ enim prius dixerit motu, & sensu animam cognosci, nunc apposuit & incorporeo, uelut ex enumeratis

opinionibus hoc quoq; emersum,atq; inuétum fit.quod enim facile mobile est,& semper mobile incorporeum consequitur.incorporeum autem non propriũ nunc dicit, sed illud quod est subtilissimum:omnia autem hæc,inquit motus sensus,incorporeũ ad ipsa principia reducuntur,talem uidelicet inquiunt eam esse,quoniã sit è talibus principiis.hoc aũt definiunt cẽs, non ut oĩbus tria de anima definientibus dicit,unde & apposuit,ut ita dicã,sed aliqui omnia illi assignauerũt aliqui uero quædam,quẽadmodum ex iis,quæ dicta sunt de opinionibus inuenire possumus.

Quare & qui cognitione definiunt ipsam,vel elementum,vel ex elementis faciunt,dicentes similiter inuicem præter vnum. Dicunt enim cognosci simile simili:ex quo nanq; anima omnia cognoscit, constituunt eam ex omnibus principiis.quicunq; igitur vnam quandam dicunt causam,& elementum vnum,& animam vnum ponunt,vt ignem,vel aera. Dicentes autem plura principia,animam quoq; plura dicunt. Anaxagoras autem solus impatibilem dicit esse intellectum,& commune nihil cum vllo aliorum habere.talis autem cum sit,quomodo cognoscat,& propter quam causam,neq; ille dixit, neq; ex dictis manifestum est.

Quoniam hæc tria,quæ dicunt animæ adesse, ad ipsa principia reducũtur,qui igitur (inquit) ad cognoscitiuũ ipsius respexerunt,quoniã simile simili cognoscitur,ex principiis,quæ apud ipsos sunt,unusquisq; ipsam diffiniuit:qui plures dicebãt,ex pluribus,qui uero unã,ex uno.nam,quoniã omnium est cognoscitiua,oportere eam in se omniũ principia habere putauerunt.Solus autem inquit Anaxagoras nõ cum illis eadẽ uia profectus est.cum nãq; omnes propter cognitionẽ ipsi corporea principia dederint, ille intellectũ animam esse dicens, quoniam sempiternũ animæ opus est mouere,intellectum autẽ ipsum mouere dixit uniuersum, quare animã esse intellectũ dixit, hunc ipsum itellectum purũ,& impatibilem,quiũ; aliis non misceatur esse dixit,hoc est esse incorporeũ. cum nãq; diceret similares partes esse entiũ principia,hęc autem inuicem cõmixta esse,intellectum ab horum mixtione esse imunem,& purũ, tanq̃ alterum ab ipsis principiis, de quibus omnia constant,narrauit,omnibus contra serens. quare ipsum Aristoteles amplectitur, ueluti afferentẽ animã incorpoream,non tamen eum attigisse recte sermonẽ de anima dicit. cum nãq; sit haud mixtus,& incõmunicabilis,nullũq; habens habitũ ad ipsa principia, de quibus omnia sunt: quomodo cognoscet inquit omnia,non patet.neq; enim hoc nobis ipse Anaxagoras expressit,neq; illud ex ipsius rationibus colligi potest,omniũ igitur cum alii supponant ipsa animę principia corporea,alii uero solum incorporea,neq; altera est ratio directa,sed uterq; partẽ quandã ueritatis locutus est. etenim substantiam oportet esse incorporeã, siquidem melius esse oportet ipsum cognoscens,eo,quod nõ cognoscit.corporum sanè principia oportet esse in incorporeo eadẽ substantia,non materialia quidem,sed eorum rationes.neq; ex iis,quæ dicta sunt,id manifestũ est:in multis enim luculenter quidem sæpenumero non aliquid antiquis dictũ est,ex dictis autẽ colligi potest,quod ipse quoq; Anaxagoras ita conclusit,quẽadmodum Democritus,qui intellectũ esse eundẽ cum anima dicit.

Quicunq; vero contrarietates faciunt in principiis, animã quoq; ex contrariis constituunt: qui autem alterũ contrariorũ,veluti calidũ,vel frigidũ,vel aliquid tale esse ponunt,quare,& nomine sequuntur:qui calidum dicunt,q̃ ideo et ζῆν idest ipsum uiuere nominatũ est:qui vero frigidũ, propter respirationẽ,& refrigerationẽ nuncupatã esse animã. quæ igitur tradita sunt de anima, & quibus de causis dicunt ita,hæc sunt.

Talis erat Empedocles.quatuor nãq; elementa de quibus animam dicit esse,ex contrariis qualitatibus componuntur,atq; ipsa contentio,& amicitia:qui autem alterum contrariorum,ueluti calidum, aut frigidum,aut aliquid tale aliud,& animam ipsam similiter horum quid unum ponũt. alterum contrariorum ponit Hippon,& Heraclitus, alter quidem calidum,nãq; ignem principiũ dicit,alter uero frigidum,cum aquam ipsam principiũ ponat:horum igitur uterq; pro opinione sua nomini ipsius animę ueram originem tradere conatur,ille quidem dicens propterea ζῆν dici.i. uitam,quod animata ζέειν .i.ferueant,quod calidũ est hic uero ψυχὴν .i. animam uocatam esse ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι .i.à frigido,unde habet esse ab eo quod nobis per respirationẽ frigiditatis causa fiat. nam quia uita ex aĩa est,anima uero ex frigido, est enim ex aqua,ideo respiratione opus est,q̃ frigiditate calidũ circa cor coërceat,neq; pmittat aĩalis ipsius potentiæ ꝑpotentius fieri,dico autẽ frigidę

Considerandū autem primū quidē de motu, fortaßE enim non solum falsum est hoc, substantiam eius talem esse, qualem dicunt dicentes esse animam seipsum mouens, vel valens mouere, sed vnum quoddā impoßibilium adeße ipsi motum. quod igitur non necessarium sit ipsum mouens moueri, iam dictum est.

Postquàm antiquorum opiniones,& eorum,qui in animæ motiuum respexerunt,& eorum,q in cognitiuum connumerauit,hinc quod reliquum est,argumenta contra hos aggreditur, & ipsorum opiniones arguit,non quod male supposuerint ipsam mouere corpus,uel res ipsas cognoscere, uel incorpoream esse,sed quod suspicati sint ipsam motam mouere,& cognoscere,quia in se omnes res ipsa habeat,quodq; ad incorporeum respicientes,non proprie incorporeū opinati sint, sed subtilissimum corpus esse reliquorum.primum igitur ab iis incipit,qui in motiuum respexerunt,quoniam quoq; eos primos in narratione proposuit.putabant autem illi, quemadmodū diximus,nam mouet anima,omne autem mouens mouetur,ipsam quoq; animam moueri,nō ab alio autem ipsam moueri,sed ab seipsa,& esse seipsum mouēs. Contra hoc igitur istituit,primum quod non potest fieri ut anima moueatur,tantum enim inquit fugio dicere ipsam,seipm mouens, quòd & non posse fieri dico uniuersaliter,ut ipsa moueatur,taxat autem & maxime Platonem.sed priusquàm in ea,quæ ab ipso dicuntur,ingrediamur,paucis ostendemus,quòd ex ipsis Aristo.dicit omnino necessarium esse animam moueri,postea hisce dictis edisserentes,& quomodo esse ipsam immobilem dicat Aristoteles,& quomodo Plato semper mobilem.in auscultatione igitur naturali motum definiens Aristoteles dicit,motum esse entelechiam entis potentia inquantum tale est,hoc autem est entelechia in potentia entis ad actum post hęc potentia entis.hoc enim significat hoc,inquantum tale est.si nāq; cessauerit à potentia,ab motu quoq; cessat:est igitur uia de potentia ad actum.Qđ si motus est uia ex potentia,in actu,dicit autem rursus hoc in libro Aristo.quòd anima potentia est intellectus,& quòd fit aliquando actus intellectus,& euge inquit dicentes animam esse locum specierum,pręterquàm quod non omnis,at intellectiua & non entelechia,sed species potentia,& rursus inquit quod tabulæ non scriptæ similis est,ac si diceret potētia tabulæ,quæ aliquando actu scripta sit,quod siquidem motus est uia ex eo quod potentia est ad illud,quod est actu,anima autem potentia cum sit intellectus,fit aliquando suscipiens species actu intellectus : ex hoc igitur,quod potentia est ad id quod actu est,procedens mouebitur.repugnant autem huic,& inquiunt in tertio libro quāplenissime dixisse de motu,& diffinitionem transmutationis per motum reddidisse dicentem esse uiam ex potentia in actu motum esse:male igitur inquiunt ex nō diligenter data diffinitione arguere Aristotelem ipsum tentare.quoniam in quinto libro diligentius hæc ipsa diffiniens inquit mutationem in plus se habere quā motus. siqđ enim motus est,hæc mutatio est,non autem èconuerso:fieri enim circa quatuor prædicamenta,substantiam, quantitatem, qualitatem,ubi.& ipsius quidem substantiæ mutatio est generatio,& corruptio.Quantitatis autē augumentum,& diminutio,qualitatis uero alteratio,at ipsius ubi latio.esse igitur quæ sunt in tribus prædicamentis mutationes motus,quantitatem,qualitatem,& ubi.ipsum autem substantiæ nequaquā.Oportet enim motum ipsum manere,ut moueatur:quod autem fit,& corrumpitᷣ, nō manet.quare in illis motū diffinit aliter,quàm diffiniuit in tertio libro,ubi diffinitionem nō motus,sed mutationis dedit.nam motum dicit eē de reformato in reformatum mutationem, idem ac si diceret de subiecto in subiectum.generatio autem,& corruptio mutant,illa quidem ab eo,quod forma caret,in formam,hæc uero de formato in forma carens.quomodo uero hæc ita se habeant, in illo tractatu diligenter dictum est:nunc autem,quæ dicta sunt,ipsa sufficiant.hi quidem isthæc, nos autem dicimus mutatione secundum quatuor prædicamenta cōsyderata,nisi uelint animam quando mutatur ex intellectu potentia,in intellectum actu secundum unum trium,qui sunt motus mutari.nāq; mutationis diffinitio,& in ipa quadrat,ut ostensum est:hoc autem est ipsa generatio,& corruptio.quare cum discat,fieri ipsam dicamus,quando autem ignoret,corrumpi.at hoc quidem deridendum est.erat enim anima,& anima antequàm didicisset.quod si non secundū substantiam mutatur,necessarium est secūdum aliam quandam causam prædicamentorum esse eius mutationem.quæ autem erant secūdum illam mutationes,motus erant.mouetur ergo anima. quod si Aristoteles uidetur magis dicere mutationem animæ ex eo quod est potētia,in illud qđ est actu, generationem esse,non alterationem:quando enim ex ignorante quispiam doctus fit,hoc ipm dicimus eum dicere perfectionis generationem,non simpliciter substantiæ.quare generatio quædā, hoc tale,non simpliciter generatio.& alio modo,uitium.& uirtus contraria sunt.si nāq; dicitᷣ pri

uatio esse uitium, ut indiscretum, & forma carens, attamen quia mutatur in uirtutem, cõtrarium erit, non priuatio, sicut in prædicamentis dictum est, non mutatur in habitum, ueluti cęcitas in ui-sum, mutatur autem cõtrarium in contrarium, quemadmodum nigrum in album, igitur anima de uitio mutatur in uirtutem, & è conuerso: sunt aũt contraria hæc, mutatio nãq; in contraria mo-tus est, etenim sub ipsam qualitatem reducũtur. mouetur igitur anima. aliter quoq;, ipse inqt Ari-stoteles hac ratione differre motum ab actione, eo quia motum quidem imperfectum actum, actũ autem integrum esse, quare diuina quoq; sine potentia actu esse inquit. Vnde in auscultatione na-turali quæsiuit, utrum duo sint motus in mouente, & in moto, an unus. & demonstrauit unũ eẽ, deinde rursus quæsiuit cuiusnam motus esset, mouentis ne, an moti, & ostendit, quod ipsius mo-ti est, ille enim ex imperfecto ad perfectum procedit, non moués, quemadmodum se habet in disci-pulo & magistro, unus nãq; in ambobus est motus, qui quidem à magistro incipit, in discipulo ue-ro finitur: mouetur enim nõ magister sed discipulus: ille enim (inquit) habitum perfectũ, atq; inte-grum habet, hic uero particulatim in húc deducitur. qđ si per se motus qdem est imperfectus, qui uero est in actu, integer est: iterrogemus ipsum quomodo in anima se habet, moueatur ne, an nõ? quod si nõ mouetur, nõ ab imperfecto ad perfectum ꝓcedit, non mouetur ab ignorantia in cogni-tionem, neq; à ꝓpositionibus ad cõclusiones. quòd si hæc in anima uidétur, & itegram non habet actionem, neq; actus sine potentia est, mouetur igitur. hoc enim ipse diffiniuit, motum esse uiam, q̃ ab imperfecto ad perfectum ꝓcedit. atq; aliter, ipse inqt quod in quibus est prius, & posterius, in his omnino quoq; tempus est, nam de tempore quod prius est & posterius egreditur, qbus utiq; egre-ditur: in qbus autem tempus, in his quoq; omnino est motus. etenim permutantur hæc. & in qui-bus motus est, in his omnino est etiam tempus, & ècõuerso, in quibus tépus est, in his omnino est etiam motus. at est in anima & prius, & posterius: est igitur etiam motus. qđ autem in aïa sit prius & posterius, manifestum accedit, siquidem à ꝓpositionibus ad cõclusiones anima ipsa ꝓcedit, neq; omnia simul cognoscit, sed aliud ante aliud: neq; omnia, quæcũq; scit, simul promit, sed hoc prius, & hoc posterius, & uniuersalr̃ descendit à uirtute in malitiam, & ab ĩgnorãtia in cognitionem. hęc ergo sint ad demõstrandum, qđ etiam ex sententia Aristotelis anima mouetur, neq; male Plato illi per seipsum moués attribuit. Qđ si quispiam recte hosce sermones iudicare uoluerit, nulla qdé in ipsis esse pugna reperiet, ꝓterquã in solis uocibus. quéadmodum enim pluribus in locis facere con-sueuit, arguere uidetur sic quoq; hoc in loco. postq̃ enim ueri motus ab actu naturæ nobis quoq; cogniti sunt soli naturales, horum auté nullum ipsa anima mouet: non enim augetur, aut minui-tur, uel secũdum qualitatem, uel secũdum locum mutatur, ne quispiam, cum Plato dicat animam ipsam semper moués, putet ipsum unum ex naturalibus, nobisq; ab actu naturę cognitis motibus dicere ipm mouere. ideo ostendit ipse omnino ímobilem existẽtem secũdum hos ipsos motus, & est sermo uerus, & à Platone probatus. Qđ si incorpoream ipsam Plato putat esse, moueatur qui-dem ex sententia Platonis secũdum alios quosdam motus intellectiuos, & ꝑcipue uitales, per quos maxime semper moués ipsam animam esse Plato dicit: uiuificat enim semper licet animal sit in so-pore, & dormiat, quãdo intellectiuos nõ operatur. Cum igitur Plato omnem simplr̃ actum motũ esse dicat, Aristoteles auté solos naturales motus, sermo qdem secũdum Platonem dicens aïam mo-ueri, uerus est, & secũdum Aristotelem non moueri, atq; in solis uerbis inuenitur dissensio. qđ si al-terationis iam habitus, & dispositiones habet: per has autem mouet anima transmutans ex inscitia in sciẽtiam, quomodo effugiet hoc nõ solũ moueri, sed & naturalem motũ moueri? uidet Aristo-teles respiciens ad solos motus corporales dicere aïam nõ moueri. Patet autem ex iis, quæ ab eo di-cuntur. Si enim (inqt) anima mouetur, non per accidẽs, natura qdem illi motus adest, quod si hoc est, etiam locus est: omnes enim dicti motus in loco sunt. Vides quomõ ad corporales motus respi-ciens, sic ipsam ímobilem esse dicat: quicquid enim in loco est, corpus id est. Consyderandum auté est primũ de motu. fortasse enim nõ solum falsum est eius substãtiam esse talem, qualem inquiunt dicentes aïam eẽ seipm moués, uel qđ mouere põt, sed unũ qddã ex ĩpoſſibus illi esse motũ. Dictũ est qđ q ad ipsius aïæ motiuum respexerũt, postq̃ putauerũt ipm moués oportere oĩno & ipm mo-ueri, qđ uniuersum corporaliter mouens sic moueat, uidebãt autem animã primo corpus mouen-tem, per se mouẽtem ipsam definiuerunt. tantũ igitur inqt abstineo ut dicam animã per se mouen-tem, quod unum esse ex impoſſibilibus dico omnino ipsam moueri: maxime autem illius sermo hic in Platoné tendit. quare cum dixerit quod dicentes aïam esse mouens seipm, apposuit uel ualés mouere. Apparet enim Plato, quodam mõ dicens, quod oĩs anima per se moués, ut in Phædro, & rursus in legum decimo sic aïam diffinit: rei uero huius, cui nomen est anima, quędam ratio est, an

aliam,prĕter eā quam mō diximus habemus,qđ ipſa ſe poſſit ipſam mouere,& quod ipſe Democritus & ſimpliciter qui animam corpus maxime mobiliſſimū dicunt,& ſi non ſemper moueri animam dicebant,attamē mouendi potētiam in ea cōſtituebant,atq; ob eam cauſam dixit uel ualens mouere. Quod igiť Platoni quoq; uideatur per ſe mobile eſſe motorū cauſa.id patet.principium enim dixit motorū eſſe,quod per ſe mobile eſt.dictū autem eſt quod alii etiam naturales hoc ipſm putabant.quod igitur animam ipſam mouētem uidebant,inde moueri ipſam confirmabant.Qđ igitur inqt hoc neceſſarium ſit mouens ipſum omnino moueri in octauo phyſices demōſtratum eſt ibi nāq; oſtendit,quod primū mouens eſſe īmobile neceſſario oportet.ſi nāq; illud moueať, nō adhuc erunt in motu mota cōmutata cum cauſa.Prĕterea ſi omne qđ mouet inquātum mouet & ipſum mouetur,erit ipſum augens,quod augeť,& ipſum docens,diſcens,& ipſum albefaciēs q; albet,quod qdem abſurdum eſt.Præterea appetibilia cupiditatē mouentia in ipſo motu,īmota erāt, nāq; herba aſinum mouet,atq; imago uidentem,& quĕcūq; talia īmota manentia.bene igitur uſq; ad neceſſitatem rationis primū deſtruxit,quod non ex neceſſitate mouens anima quoq; mouebiť. per ea autem,quæ ſequūtur,inſtabit cōtra hoc quod ſeipſam moueat,quod omnino non illud fieri non poteſt ut ipſa ſe moueat,uel omnino moueatur.

Dupliciter autem cum moueatur omne,vel enim per aliud,vel per ſe,per aliud autem dicimus, quĕcunq; mouentur,quia in eo,quod mouetur,ſunt,vt nauigantes:nō enim eo modo mouentur quemadmodum nauis,hæc enim per ſe mouetur,illi vero quia in eo,quod mouetur ſunt.id autem patet in partibus.proprius enim eſt motus pedum ambulatio,quæ eſt etiam hominum,non adeſt autem nauigantibus tunc.cum autem dupliciter dicatur moueri,conſideremus de anima ſi per ſe moueatur,& & ſit particeps motus.

Oſtenſurus quod anima non mouetur,merito primum differentias motum ſignificantes enumerat,ut ſciamus per quale motus ſignificatum animam ipſam non moueri dicat.eorum igitur quæ mouentur inquit,alia quidem per ſe mouentur,hoc eſt ſecūdum ſubſtantiam motum habēt, alia autem per aliud,ideſt per accidens,hoc enim ſibi uult hic,quod ait per aliud,quemadmodum ipſe exemplis declarauit.eorum autem,quæ per accidens mouentur,alia quidem ſic mouentur,ac ſi per ſe proprium motum habeant,ut nauiculator,namq; per accidens mouetur in naui,quæ & ipſa mouetur,cum tamen poſſit & ipſe per ſe moueri:alia uero mouētur,tāq̃ per ſe immobilia ſint, uelut in corpore album,nam dum corpus ipſum mouetur,album quoq; per accidens mouetur, ipſum tamen ſecundum propriam naturam immobile eſt,quo ſignificat animam ipſam moueri. Ariſtoteles quoq; concedit,mouere enim corpus,at eſſe eā in corpore quod mouetur,per accidens ſeipſam mouet,quemadmodum ſi potentiam motiuam albedo acceperit,per accidens ſeipſam mouere dicatur,ſimul enim cū eo,quod mouetur,incedit.ſed remiges quoq; mouentes ſcapham,cum ea per accidens mouētur,quare ipſi ſe per accidēs mouent,quomodo anima quoq; corpus ipſum mouens ipſa ſe per accidens mouet.ſi nāq; non ipſum corpus relinquit dum mouetur,in ipſo autem operatur,manifeſtum eſt quod ſimul cū ipſo per accidēs mouetur,ſimul n.cū ipſo moto,progreditur : ipſa quidē per ſe immobilis eſt,quia quoq; īcorporea eſt.quod ſi hoc eſt,non eſt in loco. quō igiť qđ oīno ſuapte natura haud eē in loco pōt,moueri dr̄ ? nā q; moueť de loco ad locū trāſit,oē autē quod in loco eſt,corpus eſſe,aīam uero incorporeā,eē demōſtrationibus mathematices neceſſariiſq; oſtēdunt.quare neceſſe eſt omnino immobilem eſſe ſecundum naturales motus.cum autem dicat eorum quæ mouentur alia quidem per ſe, alia uero per aliud mouentur,horū exemplum nauiculatorem adpoſuit.motus namq; in naui non eſt nauiculatoris per ſe,ſed per accidens, nam mouendo nauem,in qua eſt,moueri & ipſe dicitur.quod enim non eſt ipſius talis motus proprius,patet īquit ex hoc,quòd partes per quas mouetur per ſe dum mouetur nauicularius,immotæ ſunt,hæ autem ſunt pedes,quādo enim per ſe mouetur,id per pedes facit.quare ſimul exemplū eius quoq; motus,qui per ſe eſt, oſtendit,ambulationem uidelicet,quæ fit per pedes.& commode quidem tali uſus eſt exemplo,ne putemus motū totius corporis,qui per partes fit,eſſe per accidēs. nam,& ſi per partes totum corpus mouetur,per ſe tamen moueri dicitur,quia neq; pedes ipſi ſine conſpiratione,& concordia totius corporis mouebuntur.cum autem dupliciter dicatur moueri, nunc de anima cōſideremus an per ſe moueatur,merito differentias motus ſignificātes propoſuit, quæramus enim inquit an per ſe moueatur,hoc eſt an ſecundum ſubſtantiam motū habeat per accidens.n.moueri etiam ipſe cōcederet.quid ita autem poſtq̃ dixit,an per ſe moueatur,appoſuit.

& sit particeps motus? quoniã eorum, quæ per se mouentur, alia quidem consubstantialẽ motum habent & propterea cõmpletiuũ substantiæ, ueluti cœlestia, alia uero motum ipsum non consubstantialem, neq; substantiæ cõmpletiuũ habent, potentiam tamen mouendi in natura habent, quo motum ipsum participare possint, quando sit ipm mouens, ut gleba, participatiua nanq; est motus, non ipsa ex motu substantiã recipit: quæramus igitur de anima, siue consubstantialem habeat motum, quemadmodũ illi, qui ipsam per se moueri dicunt, siue non consubstantialem quidem, non tamen potest eius esse particeps secundum substantiam: & ostendet quod omnino motum esse in anima impossibile est.

Quatuor autem motibus existentibus, latione, alteratione, diminutione, augumento, vel vno horum mouebitur, vel pluribus, vel omnibus. si vero mouetur non per accidens, natura quidem inerit motus ipsi, quod si hoc est, & locus erit, omnes enim dicti motus in loco sunt. at si est substantia animæ mouere seipsam, nõ per accidens moueri ipsi erit, vt albo, aut tricubito, mouentur enim & ipsa, sed per accidens, in quo enim sunt, illud mouetur corpus. quare neq; est locus ipsorum, animæ autem erit, siquidem natura motum participat.

In quinto sermone physices mutationẽ in quatuor prędicamentis fieri demonstrauit, uel enim in substantia fit, ut generatio, & corruptio: uel in quãtitate ut augumentum, & diminutio, uel in qualitate, ut alteratio, ueluti albicatio, nigricatio: uel in ubi prædicamento, ut sursum deorsum, in lyceo, in foro. harum igitur mutationũ, quæ in tribus prædicamentis fiunt, in quãtitate, in qualitate, in ubi motus esse dicuntur, quæ uero in substantia non motum, sed simpliciter mutationẽ dicimus, in plus enim se habet mutatio, q̃ motus. nanq; quod mouetur natura esse oportet ut moueaẽ, quod autem generatur aut corrũpitur, nõ id, quod erat, permanet, & q̃a qđ mouetur circa idẽ subiectum mutationem tenet, nihil motu in substantiam subiecti perficiente. quod sanè generatur, & corrumpitur non in subiecto fit, sed uelut è materia in formam mutat quod generatur, & corrũpitur èconuerso. cum igitur in tribus prędicamentis motũ contemplemur, quomodo hoc in loco quatuor species motus enumerauit? Dico igitur q; in prædicamento ubi, & qualitatis nominibus cõmunibus abundauit. per quæ species omnes motuũ sub prædicamento significat lationisq;, & alterationis. etenim omnis motus in loco, latio dicitur, & in qualitate, alteratio, alteratur enim albescens, & nigrescens, in quantitate uero nomen cõmuni non superabundauit, quod augumentũ, & diminutionem significet. nam si quispiam dicat in quãtitate esse mutationẽ, rationem, non nomen dixit: propter hoc igitur in quantitate motũ in duo diuisit, in augumentũ, & diminutionem. tanq̃ igitur demonstratum sit quod in substantia mutatio non est motus, quod certum est hoc in loco accepit, omnem motum scilicet in tribus hisce prædicamẽtis fieri. quod si non per accidens moueẽ anima, natura ipsi motus inest, quod si hoc inest, & locus etiã, inest, omnes enim qui dicti sunt motus, in loco sunt, hoc est quoniam non per accidens inesse animæ motũ dicunt: (eius enim substantiam per se moueri narrant) necessario ipsi secundum naturam adest, imo per se natura est. demonstratum est autem omnem motum sub uno horum prædicamentorũ existere, igitur uno dictorũ motuum mouebitur. quod si, hoc etiam in naturali auscultatione demonstratũ est, quod omnia, quæ uno horum motuũ mouentur in loco sunt: igitur & ipsa anima in loco erit, idem ac si dicamus corpus erit. quod autem & in quantitate, & in ubi motus in loco sit, in prõptu est. quod etiã in alteratione mutatio in loco sit, manifeste in naturali demonstrauit, illud enim ostendit, quod per se motum, partibile eẽ oportet, partibile autẽ per se, & in loco est, nanq; etiam corpus est, quod enim uniuersaliter moueẽ, ex eo in quo est, ad illud in quo erit. secedit: ex aliquo enim in aliquod omnis mutatio est. quod autẽ ex aliquo in aliquod mutatur, neq; ex quo mutatur in illo est omnino, nõdum enim mutatum est, neq; in quod mutatur in eo est omnino, iam enim mutatũ esset, non autẽ mutaretur, necesse est igitur quod mutatur, quęcunq; mutatio sit, per se, non autem per accidens, secundum aliquid sui esse in eo ex quo mutatur, & secundũ aliquid in eo in quod eius mutatio fit, totum enim in utroq; esse impossibile est, at erit in oppositis simul tum in eo ex quo, tum in eo in quod mutatur. Simul autem idem per se in pluribus esse impossibile est, quare illud relinquitur, quod eius pars est ex quo, pars autem in quod, partibile igitur est, ergo corpus/ solum nanq; per se partibile corpus est, etenim si linea, & superficies per se partibile dicatur: id ratione dicitur, siquidem subsistentia, & substantia solum corpus partibile est. quare si anima mouetur per se erit parti:

bile,& corpus:& hactenus quidem contra Platonem quoq; cõmodum est, qui animã eẽ incorpo-
reum dicit,si nãq; suppositionem dicẽtem quod mouetur,hoc sequitur eam esse corpus, hoc autẽ
falsum,non ergo mouetur,at nõdũ ex hoc redarguti sunt,q corpus ipsam dicunt:quoniá non mo-
ueatur.quid igitur ex hoc? quod absurdũ est,in eo quod mouetur ipsa in loco esse,& corpus,ostẽ-
ditur. inducit igitur quod consequitur absurdum post pauca,quod aduersus omnes,cõmuniter
adaptat.Quomodo autem dicit omne quod mouetur in loco esse? atqui ipse ostendit quod sphę-
ra stabilis non est in loco,siquidem locus est, ut ipsi uidetur, terminus continentis inquantũ con-
tentum continet:demonstrat autẽ extra sphęram aplanẽ nihil esse.aut igitur aplanis partes quodá
modo in loco sunt,quẽadmodũ quoq; ipse ait in physica,continentur enim singulæ partes à parti
bus utrobiq; adiacentibus,uel id subaudire oportet.quod uniuersę eorum quę mouentur motus
in loco sunt.de his enim quæ hic mouentur sermo est,quę per se tota mouentur:illi autem qui di
cunt animam mouendo moueri,totam uidelicet per totam trãsire,quę autem sic mouentur ex ne
cessitate in loco sunt.at fortasse quispiam dicat,quid igitur anima in quantitate non mutatur? nõ
ne alteratur mutata à malitia in uirtutem? & ab ignorantia in sciẽtiam? quod si alteratur, alteratio
autem est motus,mouetur igitur anima.ad hoc familiariter Peripatetici expositores, quorum de
numero est Alexander,se obuiant,quod hæc non est alteratio,nãq; alteratio est in passiuis qualita-
tibus facta mutatio,omnes autem qualitates passiuę sensibiles sunt,quę autẽ sunt huiusmodi,sunt
in corpore,non igitur alteratum omne corpus erit.uirtus autem,& malitia,cognitio,& ignorantia
sunt habitus,& priuationes,habitus autem, & priuationes sunt generationes,& corruptiones,non
alterationes.quemadmodũ igitur cęcitas corruptio est, uisus autẽ generatio, sic uirtus,& malitia,
cognitio,& ignorantia generationes quodã modo sunt,& corruptiones,unũquodq; enim cum sui
ipsius perfectione cognoscitur.quod si rei in perfectionẽ quodpiam deficiat,hoc ipm in corruptio-
nes uergit,perfectio autem animæ cognitio est,& uirtus. quemadmodum igitur sanationem non
alterationem,sed generationem dicimus,quia secũdum naturam quidem sanitas est,morbus autẽ
ꝑter naturam,hoc mõ quia est animæ uirtus secundum naturam,ꝑter naturã autem malitia,iccir-
co mutationem de malitia in uirtutem, non alterationem, sed generationem merito dicemus,nãq;
alteratio nimirum circa qualitatem se habens per accidens in corpore existens neq; perficere quod
piam in subiecti substantiã,neq; ipsi corrũpere aliquid potest,albescens enim, aut nigrescẽs corpus
nihil quicquã aut iuuatur,aut offenditur,at sanitas,& morbus,& malitia,& uirtus, non sunt tales,
sed in ipsam subiecti substantiam faciunt.Sic igitur illam uulgatam dubitationem soluimus, quæ
in introductionibus in accidentis diffinitione fertur.quęrebatur enim quomodo accidens adsit,&
absit absq; subiecti corruptione,febris enim cum sit accidens corrũpit:dicebamus igitur quod non
accidens febris est,neq; alteratio subiecti. Verum præter naturã caliditatis animalis compositionis
dissolutiua,tunc autem diximus quomodo habitus animæ generationes , & corruptiones esse di-
cantur [vt albo aut tricubito] nam si quispiam cum moueatur cerusa moueri album dicat,id
uidelicet per accidens moueri dicit, quoniam neq; ipsum per se mouetur. addidit autem & tricu-
bito,ueluti tricubitum dicat non corpus, at simpliciter ipsam distantiam sine corpore, ut lineã uel
superficiem uolens id ostendere, quod nullum aliud spacium, præter corpus per se mouetur,hæc
igitur(inquit)per accidens mouentur,quoniam corpus,cui sunt hæc,& in quo ipsum esse habent,
hoc ipsum mouetur .quod autem dicit non est horũ motus,sed corporis,patet,ex quibus & locus
in quem mota sunt non est ipsorum, sed corporis, nam siquidem motus ad aliquẽ finem respicit,
est autem finis motus localis locus,in quem motus est, locus autẽ is est ac si dicamus finem in quẽ
respicit motus,corporis est,non albi,aut tricubiti,motus igitur erit quoq; corporis. quod autẽ cor
poris locus sit.inde manifestum est : quia etsi qualitates auferantur, nihilominus in loco proprio
ipsum corpus est:eodem modo etiam tricubitum si ueluti linea,& superficies auferatur.

Præterea autem si natura mouetur,vi quoq; mouebitur:quod si vi,etiam natura.

Postq̃ ostẽdit quod si natura per se anima mouetur,quidã ipsi proprius locus erit,iis,quæ dicta
sunt hoc ueluti consequens adiungit,quod si natura mouetur,ui etiam mouebit,demõstrans per
hoc quod ipsi erit etiã quispiam locus præter naturam.quod autem quæ ui mouentur,moueātur
etiã secundum naturam,manifestum est,quod enim uiolentia mouetur pręter naturam mouetur,
quod autem præter naturam est diuersio est ab eo quod est secundum naturam,nihil uero est sem
per in eo,q est præter naturam.at quomodo dicit illud quoq; moueri uiolentia,quod secundum

naturam

naturam mouetur? nunqd & quæ circulariter feruntur corpora,quoniam secundum naturam mouentur,præter naturam quoq; moueantur tandem? atqui ipse quoq; Aristoteles demõstrauit impossibile esse illa præter naturam moueri,nãq; ea dicit expugnata esse ab omni mortali molestia. Dicunt igitur ualde consequenter Peripatetici expositores,quorũ est etiam Alexander,quod nõ ab natura cœlestia corpora mouentur,sed à meliori potentia animæ,quæ scilicet in illis est.quod si,ut ipse ait Aristoteles,in appetitione ipsius primi hunc ipsum motũ habent,cur.n.inqt circulariter mouentur? deinde subiunxit,quod mentem imitatur. quemadmodum enim deus ubiq; est,sic & cœlum,inqt,imitans ipsum primum,quoniam simul ubiq; esse non potest,secundũ partes ubiq; est,animalia quoq;,quæ motu per obliqua mouẽtur,hoc scilicet ab anima mouentur,nõ à natura. Verũtamen in animalibus,alius est motus in anima,q̃ is qui est à natura: nanq; animatorum quæcũq; compositum corpus habent,motum secũdum naturam alium habent ab eo,qui est in anima. quare corpus mouetur motu naturali,secundum simplicium dominationem,quãdo nõ ut animatum,sed ut corpus simpliciter mouetur,quando enim animalia ipsa aut uadunt,aut uolant,aut natant,per animam mouentur,quãdo autem ab altitudine feruntur per grauem inclinationem dominante eo,quod corporis graue,& terrenum est,secundum naturam mouentur,corpori uero simplici,cui esse animatam contingit propter huius proprietatem natura est anima,& secundum animam motus,est ipsi secundum naturã motus. Quod si natura non mouetur,sed ab anima,non amplius adducitur ad illam rationem dicentem quod ea,quæ natura mouent,ui quoq; mouebũtur,quod si omnino opus est,in ipso naturalem quoq; motũ reponere,dicimus quod talem motũ naturalem habebit,qualem etiam ex anima habet,neq; in omnibus rationem Aristotelicã dicemus esse quod omne motũ natura,ui quoq; mouebitur,sed in quibus secundum rectitudinem motus fit,quæ & secundum si tota mouentur,ab ipso autẽ Philosopho demõstratũ est,quod contrarietas est in motu secundum rectum,solus nãq; circularis motus nullum habet contrarium,motui enim qui supra fit,opponitur ille,qui infra,huic qui ante est,opponitur ille,qui retro,huic qui ad dexteram,ille qui ad sinistram,sed qui circularis ẽ.nullum habet contrarium.quare eorum,quæ secundum naturam mouentur,ea mouentur,& uiolento motu secundum rectum mouentur,& tota, locum permutant in motu,qui est secundum rectum,& contrarietas uidetur.cœlestia uero circulariter mouent,& tota p tota oĩno locos nõ permutãt. Manifestum est autem quod illi,qui localiter animam moueri dicunt.& motu suo tãq uecte quodam mouere corpus,illi motum secundum rectum præbuerunt,omnia enim animalium corpora secundum rectum mouentur,bene autem & hoc addit Alexander,quod & nõ est in loco,neq; mouebitur unq̃ præter naturam.& est opinio de cœlestium motu nullius alterius eorum qui fuerunt ante Aristotelem,sed ipse illam primus introduxit.quare bene ea quæ illis consequentia sunt enarrauimus,ex qbus dicunt,Præterea hoc si natura mouetur,ui quoq; mouebitur,ueluti contingens accepit,quoniã eorum,quæ natura mouentur aliqua ui moueri contingit,ea autem quæ natura mouentur,ui quoq; mouentur quęcũq; contrarios motus habent,at motus animæ contrarios motus haberent,quibus enim motibus corpus mouet,consentaneum est ipsam moueri ex illis,siqdem mouendo corpus mouet,omnes enim corporis motus secundum contrarietatem,quemadmodum diximus,contemplamur.

At eodem autem modo se habet etiam de quiete,in q enim mouetur natura,etiam quiescit in hoc natura:similiter autem in quod mouetur violentia,ẽt quiescit in hoc violentia.

Ratio quietis rationem motus consequitur.postq̃ enim ea,quæ mouentur secundum rectum, & tota per tota locũ transeunt,nõ in infinitum feruntur,locũ uidelicet habent,quem capere compelluntur:quoniam nihil frustra natura facit.quare cũ mouẽtur secundũ naturã,ea,quæ mouẽtur, cũ locũ,in quẽ impellũtur occupauerint,in eo quiescent,si qdem nõ frustra motus est,si enim neq; in infinitum feruntur,admissa in proprium locũ non amplius ab natura in locum pręter naturam mouentur,præter naturam autem contrarium est,quiescet igitur secundum naturam,in loco secũdum naturã,quem natura occupare impellebatur,uiolentia enim opus est ut aliqua moueantur in opposita,& èconuerso quæ uiolentia mouentur,siqdem non in infinitũ feruntur,habent præter naturã locũ,in quo cũ fuerint uiolentia quiescent.atq; aliter ostenditur quod omnis motus secũdũ rectum factus à quiete incipit,nisi enim gleba sursum lata quieuerit à latione,quæ sursum fit,nunquàm deorsum exponetur,quod si mouetur in contrarium motum, prius qui motus sursum fit oportet quiescere,deinde qui infra fit incipere.non enim fieri potest ut simul contrariis motibus

mouetur. Quod ſi neceſſe eſt ad ſermonẽ de motu introducere, etiã ſermonem de quiete, neceſſarium quoq; eſt animam motam quieſcere. quod ſi datur, non ſemper mouetur.

Quales autem violẽti animę motus erunt, & quietes, neq; fingere volẽtibus facile eſt aſſignare.

Hinc argumentum patet ex quo ſuperius inquit, cõſiderandum autem primũ de motu. ecce. n. ſic cõcluſit. cum nãq; oſtẽdiſſet quod ſi per ſe anima mouetur, ſcilicet ſecũdum naturam, illi quoq; ſecundum naturam locus erit, & rurſus ſi ſecundum naturã mouetur, uiolentia etiam mouebitur, & erit illi quidam uiolentus locus, & quod hoc modo mouetur, etiã quieſcit: concludit igitur hic dicens, Quales igitur uiolẽti animę motus, & quietes quod autẽ ſit impoſſibile diuidere, & aſſignare hos animæ motus, & quietes eſſe ſecundum naturam, hos autem præter naturam, ſic quidem didiceris, qui maxime, & primo animæ ſiue motus, ſiue actiones uidẽtur, iudicium, & appetitus eſt quorum utrũq; diuiditur in rationale, & irrationale, & in iudicio quidem rationale eſt, intellectus, & ſcientia, irrationale autem ſenſus: in appetitu uero, rationale quidem uolũtas, irrationale autem cupiditas, & ira. quod igitur harum actionum aliàs dicere eſſe ſecundũ naturam, alias uero præter naturam ratione careat, id patet, omnes enim animali adeſſe ſecundum naturam uidentur. quod ſi quiſpiam dicat eſſe animæ præter naturam iram, atq; cupiditatem, ſciat, primum ſi quidem rationali. permittere: nunc autem de omni anima ſermo eſt: ira autem, & cupiditas animæ irrationalis particulæ ſunt: deinde eo, quod eſt præter naturam, nunquàm aliquis in illud, quod eſt ſecũdum naturam uteretur: ira autem, & cupiditate in animalis ſalutem uſi ſumus, illis etiam in animæ bonũ ſæpius utimur. quare non præter naturam ſunt, multo autem magis motus ſecundum iudicium, ſunt ſecundum naturam: neq; illi ipſi motus unquàm ui mouerentur. uiolentia ſanè tyrannorũ dogma impium fateretur, componere quidem ex habitu, & opinari quodpiam uiolentia ipſam animam. impoſſibile eſt: ab opinione autẽ per iram, atq; cupiditatem diſiũgi, quàndo ab exterioribus iritatur: in ipſa nãq; anima quandam rationis, & affectuũ pugnam contemplamur. at quidem uerum eſt in hiſce nullum eſſe uiolentum motum, ſi nanq; affectui ratio non aſſentitur, nunquàm in quodpiam horum deducitur, eſt enim uiolentia, quemadmodũ ipſe diffiniuit, cuius principiũ extrinſecus eſt nullo faciente, aut patiente coadiuuante, ueluti lapidis ſurſum latio eſt. anima ſanè ipſa affectui indulget, & aſſentitur, hoc autem ſtudioſi declarant, qui nullis iritantibus obediunt. At uero neq; potentiam nutritiuam quiſpiam præter naturam diceret: motibus autem localibus corporis, qui ſecundum impetum animæ fiunt, contrarii erunt motus qui præter impetum ipſius animę fieri ſolent: at ipſi ex natura contrarii nõ ſunt: quare ſecundum animę impetum ad illa corpus mouetur, ueluti ſi ipſa ad anteriora corpus mouente alius ipſum retro trahat, ſi nanq; ad ipſa corpus anima mouere poteſt, ſimiliter & dextra, & ſiniſtra, ſupraq;, atq; infra, non præter naturam ipſi ſunt motus, etiam ſi ui quiſpiam trahat. qui nanq; eſt ſecundum naturam motus, nunquàm præter naturam fiet, non enim unquàm eſt igni præter naturam ut ſurſum feratur. Quapropter ſi præter naturam motus omnino motum ſecundum naturam ſequitur, non mouetur autem anima præter naturam, neq; ſecundum naturam quidem moueatur. patet autem quod cum oppoſitione Antiſtrophen recte fecimus.

Adhuc autem ſi quidem ſurſum mouebitur, ignis erit: ſin autẽ deorſum, terra. horum namq; corporum motus hi ſunt, & eadem ratio eſt de medijs.

Alterum autem quodpiam rurſus abſurdum ſuppoſitionem ipſorum ſequens oſtẽdit. ſi enim ſecundum naturam mouetur anima, ſi quidem motus ſecũdum naturam ſurſum eſt, aut ignis erit, aut aer: ſin autem deorſum, uel terra, uel aqua, horum enim ſunt tales ſecundum naturam motus, At non ſimpliciter hoc uelut abſurdum coadducit, etenim ipſorum quidam dicebant, alii quidem ignem, alii autem quodpiam aliud ex elementis animam eſſe. Verum quod ſi eſt animę motus ſecundum naturam aut eſt ſurſum, at etiã igni eſt ipſe ſm naturã motus, omnis ignis anima erit, & in reliquis ſimili modo, quod abſurdũ eſt. ſi enim utriuſq; ignis, & animæ eſſe definitum eſt in motu, qui ſecundum naturam ſurſum eſt, quorum autem idem proprium eſt ſecundũ naturã, ea eadem ſunt, illud ſequitur quod anima, & ignis ſint idem. hoc autem declarauit eẽ abſurdum dicẽs, horum nãq; corporum motus hi ſunt, ignem aut ferè nullus ipſam faciebat, neq; ex aliis elementis quodpiã, ſed ex igne, quibus erat ignis elementum, uel ex aliorum quopiã. Neq; Democritus ignẽ ipſam dicebat, uerum ex atomis, unde ignem eſſe uolebat. illos igitur, qui ſcorpoream animam dicunt

cunt,aperte hoc absurdum sequitur.sequitur etiam cōmuniter hoc ipsum eos,qui corpus illam dicunt.non enim simpliciter ignem animam dicebant,sed ignem tali modo disposimm , & quasdam potentias assumētem.igitur anima ipsa dispositio est.Quare si est ignis,& animę idē motus,omnis ignis anima erit.quod si hoc,absurdum est,non est igitur idem motus.Similiter quoq; in aliis elementis.quod si nullo motu elementorū mouetur,neq; præter hos ullus est motus,eam non moueri dicendum est.Videtur autē sermo habere instantiam ab his,qui eam esse corpus dicūt.nō enī si ipsa mouetur motu unius elementorū,iam necesse est esse unum ex elementis:caro enim, & os, & metalla,& omnia ferè composita multigena,quæ secūdum naturam mouētur uno simplicium elementorum motu,non iam terra sunt,aut aqua,aut aliquod aliorū,uel èconuerso,elementa caro sunt,uel os,uel ex aliis elementis quodpiam.quid igitur impossibile est & animam ex uno existentem elemētorum,uelut ex materiali causa cū illis eodem motu moueri?Qđ si quispiam dicat, at anima non est materia uidelicet elementum,uerum species ipsi succedēs,illud sciat qđ in omnibus hoc dicere consentaneū est,caro enim est forma carnis,nō elementa,similiter quoq; in aliis dicitur,& uere dicitur caro deorsum ferri,& secūdum naturam quemadmodū terra.uel igitur imobilia esse alia corpora dicere oportet,uel ipsam quoq; animam moueri.

Præterea si videtur mouens ipsum corpus,hisce cōsentaneum est mouere motibus,quibus & ipsa mouetur.quod si hoc est,è conuerso quoq; nobis est dicere verum , q'secundum genus,& secundum speciem vt corpus mouetur.at corpus mouetur latione,quare & anima mutatur secundum corpus eodem motu,& ipsa vel tota,vel secundum partes translata.

Hoc est aliud argumentum quòd anima nō mouetur.quòd enim uecte quodā mouere ipsam corpus dicunt,tāquàm ipsa dum mouetur,corpus impellat,quemadmodū in lusionibus facere consueuerunt tenues ut membrana de cæra pilas paruas uacuas,& intus claudere muscas,uel cantharidas,deinde dum illę mouentur,cera simul mouetur,quemadmodū etiam in uiuario clausa fera, quæ secū uiuarium impellens mouet : quoniam igitur hoc modo dicebant animā ipsam dū moueretur simul corpus mouere:popterea quæ sunt huiusce opinionis consequentia,per hæc iterum considerat. inquit enim.si sic anima corpus mouet, consequens est eō motu corpus moueri,quo & ipsa anima mouetur,& èconuerso,quo corpus ipsum mouetur,eōdē quoq; animam moueri.Qui sit igitur horum motus,ex his quæ nobis manifesta magis,magisq; cognita sunt de corpore scilicet nobis doctrinam facit.quoniam inquit latione corpus mouetur,animam quoq; latione moueri necesse est.erat quidem magis consequens ex animæ motu concludere motum corporis,ut ex causa effectum:uerum quia non manifestus, & incognitus est animæ motus,ideò de corpore motum animæ concludit , uelut è coniectura causam deprehendens, corporis enim motus cognitus est. At quispiam dubitauerit quomodo dicat,quòd ipsum mouens dum mouet,eodem motu cūmoto mouebitur,ecce enim mula rotā trahit,& rota circulariter mouebitur,mula autē secūdū rectū: simili modo in ærea sphæra,axis quidem uno motu mouetur,quæ autem ab ipso mouētur in opposita inuicem mouentur,quarum alia quidem cum axe eodem motu simul mouetur, alia uerò in opposita,at etiam cœlestia,quæ circulariter mouentur,non eodem motu secum quæ sunt hic, mouent,atqui cœlestia non simpliciter mouendo ea,quæ sunt hic mouent,sed eo modo,ueluti si neq; mouerentur,calefacientia enim, et frigefacientia congregatione,& disgregatione sic circa nos faciunt,non sanè mouendo:tantum nāq; solum motus confert,quantum nobis aut propiorem,aut remotiorem solem,uel lunam,uel aliquā aliarum stellarum faciat:de reliquis autem fortasse alius diceret rotā currus per rectum ductū trahi,figuram autem esse causam ut circulariter moueatur, totamq; ut tota per rectum mouetur rota locum de loco per rectum positum transiens,partes uero sunt,quæ circulariter inuicem locis cedunt,circa autem axem,quoniam quod dentatum nominant intrinsecus est,quod qdem continue mouens est ipsam sphæram quæ in opposita mouetur,eodem motu ipsa mouetur:at hæc oratio nō satis est idonea,nāq; primū mouens axis est. Nūc autem de animā sermo est de primū mouente,neq; rotæ figura ad excusationem satisfacit.Hotū sanè solutio hæc est non dixit quo motu mouetur ipsum mouens secūdum spēm sicut rectum,uel rota,eodem mouebitur & ipsum qđ mouetur,uerū secūdum genus,si motu in loco ipm mouēs, & ipsum quod mouetur in loco mouet,propterea lationem dixit.q̄rendum est autem nū quādo per solū motum secūdum locum,fit hoc uerum.nō enim mouens secūdum quātitatem,aut qualitatem eodem motu mouebit, siquidem nigrefaciens haud nigret, uel augens augetur, uel docens

docetur,uerum igitur dicetur per solum motum secundũ locum.quare & ipsa uel tota,uel secundum partes æqualiter,translata in loco mouebitur,tota quidem totum corpus,secundum autem partes partem eius mouens.at quid absurdum consequens huic adduxit?

At si hoc contingeret,etiam egressam ingredi iterum contingeret,hoc autem id consequitur resurgere mortua animalium.

Si nãq; per quẽdã uectẽ corpus mouet,& impellendo,quẽadmodũ iam diximus,ueluti in uiuario fera,illud inquit fieri potest, ut cum de corpore exiuerit: illud iterũ ingrediatur, atq; iterum ipsum moueat,& sic utiq; animalia mortua resurgerent.quid enim impedimento est,siquidem sola impellat,& uecte ipsum moueat?ad hoc aũt contra nituntur dicentes eum nõ bene dixisse,quod si mouẽs mouet,egressa iterum ingrediatur,& sic quæ mortua sunt animalia resurgent.ecce enim quispiam dicit columna uecte quodam,& impulsione murũ sustinet,uel aliud tale quoddam,& si diuellatur dissoluta compositiõe,murusq; cadat, non tamẽ etiam supposita murum,uel qd aliud tale sustinere potest.& alia huiuscemodi exempla inuenire quidẽ posses ad hoc autem respondentes dicunt hic nõ solũ uecte,& impulsione opus esse,uerum etiam sustentati conuenientia,qua dissoluta non item colũna,quæ semel uenit supposita,quod sustinebat prius,sustinere potest.illi uero ut aiunt,per uectem solum fieri motum dicebant,neq; sanẽ corpori conuenientiã præbẽtes,neq; ex natura potentiam quãdam ad mouendũ,nos etenim potentiam quandam uitalem pñtia animæ infundi in corpus dicimus,deinde eiusdem animæ absentia hanc ipsam potẽtiam corrũpi,atq; unà corpus cadere,ideoq; ↄsentaneũ esse nõ amplius illã posse ingredi,remissa ex illa,& corrupta,quæ initio corpori conuenientia erat.at illi sola impulsione animã mouere corpus dicebant,& ideo consentaneum esse eam egressam iterum posse ingredi,ueluti i uiuariũ fera quædam ingredi,& egredi potest,quam rem hoc sequitur,quod animalia mortua resurgere possint.Sed hæc interpretatio est eorum,qui mentẽ Aristotelicam non obseruant.Vult enim per hæc ostendere quod anima penitus non mouetur,neq; mouendo corpus mouet.quid igitur mouentis ut moueatur interest? siue corpori conuenientia quadam opus est,siue non.quod enim quærimus aut moueatur,aut nõ moueatur,si quidem de hoc erat quæstio,utrum corpus ut moueatur conuenientia quadam indigeat,an non.bene quidem hoc modo soluebant,& si nullus quidem de hac re sermo sit,quærit autem utrum anima moueatur,an non,in mouendo corpus,quid magis ostendit? ipsam nõ moueri, si corpus indigeat ad mouendum conuenientia quadam,dum mouetur anima,sic enim neq; baculus mouendo ianuam mouet,nisi quandam ad motum congruentiam ianua habeat,qua habita impellente baculo mouebitur,neq; enim aut fixa clauis,aut dissoluta compositione moueretur,& omnia quidem quæ ab aliquo mouentur,omnino cuiusdam propriæ aptitudinis egent.Quare dubium solutum non est,& propterea hoc adducere non probabiliter Aristoteles uidetur.aliter autem cõtra ipsum quispiam dicet,ingrederetur quidem rursus anima in corpus,& quæ mortua sunt,animalia resurgerent,si natura cõcederet ut iterum posset ingredi,nunc autem nõ ingreditur, quoniam non hoc natura dedit.Quid igitur ad hoc? dum prius esset in corpore non mouebatur, neq; enim bis in idem corpus ingredi natura patitur,quemadmodum neq; si fera in eodem uiuario fuerat,ingredi rursus,quod neq; ex deductione manifestum fuit. Democritus autem & unusquisq; aliorum diceret,quod animam dum mouetur,mouere corpus dicimus,opus esse autẽ corpori conuenientiam quandam,quo motus animæ suscipere possit,ueluti talem atomorum taliũ ordinem,atq; positionem.Similiter quoq; reliqui talem elementorum,quæ sunt apud ipsos compositionem,qua dissoluta,non amplius corpus impellente eam possibile est,ut si talis formatio uel qualitas ceræ dissolueretur,ueluti si mollis fieret,uel quodpiam aliud pateretur,nõ amplius quod intus clausum est,animal ipsam mouere posset.

Motu autem per accidens & si ab altero moueretur,impellitur utiq; vi ipsum animal.

Postquàm demõstrauit non possibile esse animam moueri propter ea,quæ absurda consequuntur suppositionem dicentem ipsam per se moueri,nunc per hæc ad illud,quod per se moueat instare uult.etenim prius eam non moueri simpliciter demonstrauit.nunc autem de quibus maxime suspicentur illam moueri,ex illis ipsis non esse per se mouens ostendit.necesse est inquit quod per se mouetur,sibiipsi esse causam motus,non autem ab alio moueri,quod enim per accidẽs mouetur,ipsum sibi talis motus esse causa potest,& ab alio eodem motu moueri, non enim dicimus

per animalem impetum animalis,quod mouetur,per accidens animam à ſeipſa moueri, & remigẽ mouentem nauigium per accidens à ſeipſo itidem moueri.Qđ ſi quiſpiam uiolentia animal traxerit,ab alio per accidens anima mouebitur:etiam aliquis poſſet dicere uelum quoq; nauigium mouens per accidẽs à ſeipſo moueri motu,quo nauis mouetur,quod ipſum uelum ſit in nauigio,qđ mouet,motu ſanè,qui per ſe eſt,nũquã aliquod ab alio moueretur,quod enim per aliud eſt,eius, quod eſt per ſe,deſtructiuum eſt,ut in his qua ſequũtur oſtendit:atq; aliter ſi,q per ſe motus eſt ex ipſa natura,indiguerit per aliud moueri,imperfectum quiddam eſſet ab natura factum,nõ ſufficiens ſibiipſi per ſe.inutile,ergo & fruſtra erit,nihil autẽ fruſtra natura facit.

Non oportet autẽ,cui ab ſe moueri in ſubſtãtia eſt,hoc ipſum ab alio moueri,niſi per accidẽs.

Quod ab ſe inquit mouetur,& in ſubſtantia motum habet,nũquã hoc ipſo motu ab alio mouebitur,ſi nãq; ab alio eodem motu mouebitur,non amplius erit ut per ſe ſemper moueatur.quę enim conſubſtantialia ſunt,ſemper ſimul ſunt.anima autẽ(ut infra adducet)à ſenſibilibus moueri uidetur,non igitur ſeſe mouens eſt.hoc autem niſi per accidens,aut ita accipiẽdũ eſt,quod nõ moueri per ſeipſam quiſpiam dicat,ſed per accidens,ſic enim ab alio mouebitur, nãq; illud oſtenſum eſt,qđ ſeipſum per accidens mouens,ab alio quoq; eodem motu moueri poteſt,aut rurſus ſic, niſi per accidens,quod eo motu,quo per ſe mouetur,non ab alio mouebitur,quo autem motu ab alio mouetur,hoc eodem motu per accidens mouetur,ueluti ſphærę errantes ex oriente ab non errãte ſphæra motu per accidens mouentur. At fortaſſe quiſpiam dubitare poſſet quonam modo dicat haud eſſe probabile,quod motus per ſe ab alio fiat,non ne per ſe animal in loco mouetur?& in loco ab alio etiam moueretur?& lapis deorſum fertur per ſe,& ageretur etiam ab alio per locũ deorſum ferente?Dico igitur quod non eodem motu lapis,& animal,& ab alio,& per ſe mouentur, nãq; animali ſecũdum impetum per inſtrumenta propria factus eſt motus,quo nũquàm ab alio, neq; omnino per accidens moueretur. At lapidi ſimiliter per ſe motus eſt,qui ſecũdum propriam inclinationem momentũ fit,hoc autem motu nũquã lapis per accidens moueretur. Quãobrem ſi quod per ſe mouetur ab alio non mouetur,anima autem ab ſenſibilibus moueri uidetur,nam cũ mundum cognouerit,in intelligẽtiam dei uenit,& ex ſingularibus ſenſibilibusq́, in uniuerſalium cognitionem mouetur,item deſiderabile cum uiderit,in eius deſiderium mouetur,& in iram,qui iniuria affectus eſt,cietur. Deniq; ſi ex natiuitate cuidam ſenſus deficiat,motus etiam per eum ſenſum deficit.ſi nãq; uiſum quiſpiam nõ habeat,haud unquã quo ex uiſibilibus moueri ſolet,eo ſenſu mouebitur.item ſi cum naſceretur auditu priuatus fuit aliquis,is quidem nũquã ex audibilibus motus fuerit,& in reliquis eodem modo.qđ ſi anima ſenſibilibus mouetur,non igitur per ſe mouetur,qđ ſi eſt,non quidem ſeſe mouens eſt. Verum ad hęc dicamus,quod etſi ab ſenſibilibus anima mouetur,ſic tamen quemadmodum ab expergefaciente dormiens geometra mouetur. uelut igitur,qui illum expergefecit,hoc ſolum impedimentum remouit,non autem geometræ ſpeculatiões geometricas inſpirauit,ſic etiam anima rerum rationes in ſeipſa habẽs,& uelut à ſomno natiuitatis inutilis exiſtens ab ſenſibilibus,aut à doctoribus excitata,rationes,quas in ſe habet,ſibi anteponit. At ſi illi ſenſibilia cognitionis cauſa fuerunt,cur etiã quæ ratione carent,ea non cognoſcit?etenim plurima acutioribus ſenſibus uſa ſunt. Præterea aliter ſenſibilia uidet,& non quomodo ſenſui uidetur:ſenſu enim ſolem menſura unius pedis uidente,anima uero dicit eum eſſe multiplicatum multo maiorem,quã tota terra ſimul,quare non ab ſenſibilibus cognitionem tenet.nã ſi hoc eſſet,illud exiſtimaret,qđ ſenſus prędicit.unde & res,& rationes iudicat?& niſi ad rõnes quę ſunt in ſe conferens,aut bene,aut male eſſe demõſtrat?id igitur patet,qđ omnibus modis animam in cognitionem ſenſibilia nõ mouent,niſi ſanè ut diximus per ſecũdum potentię ſignificatũ quod actus eſt,hoc enim habet habitum,etſi actum non expromit,præterea iam animalis tales eſſe motus diximus,quia ipſa per ſe anima operans intelligenter operabitur nihil cum ſenſibus indigeat. Nos quidem hæc in Ariſtotelem dicere cõmode poſſumus,ſi de anima rationali loquitur.quod ſi mouetur,non ab ſeſe,ſed ab ſenſibus mouetur. At quoniam de omni anima,etiam de irrationali illi ſermo eſt,probationes eæ,quæ dictæ ſunt ab eo,locum habent,nihil enim,quæ ratione caret anima,abſq; ſenſibilibus cognoſcit.ſed hoc nihil ad Platonem,q rõnalem aiam p ſe mouẽs dicit.

Quemadmodum neq; quod per ſe bonum eſt,aut propter ſe,id quidem per aliud eſſe. Hoc vero alterius gratia,animam autem maxime quiſpiam dixerit ab ſenſibilibus moueri,ſi qdem mouetur.

Hoc est eorum quę dicta sunt, exemplum. Quemadmodũ (inquit) quod per se bonum est, non per aliud erit bonum, neq; quod est propter se bonum, unquàm alterius erit gratia, sic neq; quod per se mouetur, ab alio unquã mouebitur. atqui si ab sensibilibus aĩa mouetur, quẽadmodũ mouetur: id sequitur, quod per se non mouet, non igitur sese mouens est. illud aũt, quod dicit per aliud, opponit huic particulę, per se. illud uero, alterius gratia, huic, propter se. Prima autem oppositio ex actiuarum: secunda uero ex finalium causarum differentia sumpta est, ut uidere per se esse dicimus, quoniam nobis hoc per aliud quodpiam nũquàm fiat, ex ipsa enim natura uidendi causa actiua est, diuitias autem non ipsi habemus, uerum per aliud, uidelicet per mercaturam, per agriculturam, per aliud quodpiam tale: rursus in urceo aqua, uel glacies frigidũ quidem per se habet, talem uero figuram per aliud, scilicet per urceũ. Similiter ibi, propter se, & alterius gratia, nam uirtuti propter eam studemus, non alterius gratia, nam etsi non sit retributio uirtutis, uirtuti tamen propter eam studendum est: uires autem non propter eas habemus, sed propter corpus, corporis enim uires perfectio sunt, & animæ quidẽ uirtus propter se eligibile est: uirtus enim perfectio est animæ. Quid igitur sit hoc per se, & per aliud, quidq; hoc propter se, & propter aliud, dictum est. Si quodpiam autem sit propter se, hoc omnino est etiam per se, at non item si quodpiam per se est, hoc est omnino per se, ueluti animæ uirtus est ꝓpter se, atq; ideo ꝑ se, actiua enim uirtutis causa in ipsa est anima, quia in rectam affectionem uirtutis non alterius extrinsecus eget, sed in seipsa eius actiuam causam tenet. Similiter quoq; corpori propter se sanitas bonũ est, & ideo etiam ipsi per se sanitas est, de se nãq; actiuam causam sanitatis habet, quia bene ualere est secundum naturam, non tamen hoc per se, omnino est propter se, uidere enim ꝑ se est animæ, non tamen propter se, sed propter uirtutem, aut conseruationem, simili modo si quodpiam per aliud est, hoc omnino & alterius gratia est, at si quod est alterius gratia, omnino est per aliud: per aliud enim diuitiæ sunt, uidelicet per mercaturam, uel aliud tale, propterea etiam alterius gratia, scilicet uirtutis, hoc sanè uidere, uel sanum esse alterius quidem gratia est, at nõ per aliud, uerũ per se. oppositis igitur hoc per se, huic per aliud, hoc autẽ alterius gratia huic propter se, contingit per se, per accidens esse per aliud. lapidi enim per se est, ut deorsum feratur: at etiam deorsum per aliud per accidens agetur: nam si diuulsum fuerit fundamentũ, quæ sustinẽtur ab eo, per aliud s. per diuellentem deorsum feruntur, per aliud (inquã) sed acta per accidens: illo enim diuellente fundamentũ hæc, deorsum secundum naturam locum inuenientia deducta sunt. dicetur, & per accidens per aliud deducta esse per diuellentem. similiter quoq; bene ualere per se corporibus adest, attamen per accidẽs per aliud, ꝑ medicum scilicet euacuantem quod angit, uel simpliciter illud surripientem, quod corrumpit. ille enim quæ nocent, ea prohibet, natura autem submouens à se quod afficit molestia, sanitatem secũdum naturam facit, etenim infirmitatũ ipse naturæ medici sunt, & sic bene ualere per se corpori desiderabile est, quãuis nihil aliud è sanitate aduciatur: item hoc propter se, (quod quidem dixi) per accidens erit alterius gratia, nam uirtus ipsa cum propter se sit optabile, bonæ glorię causa per accidens erit, quia ipsam uirtutem gloria bona sequitur, & quispiã dicere posset eẽ uirtutem propter gloriam non autem per se, uerum per accidẽs: eodem modo cum sanitas propter se corpori sit desiderabilẽ, eam quispiam diceret eẽ alterius gratia per accidens, gratia uidelicet faciẽdi aliqua. at enim sanitas non est optabilis propterea, quod idoneum corpus ad agendum faciat, sed hoc ipsum ualens consequitur, sanitas igitur per accidens alterius gratia, faciendi scilicet aliquid est. quæ cum ita sint, patet quod anima si per se mouetur, non utiq; ab alio mouebitur, nisi per accidẽs, quod si per aliud mouetur, uidelicet per sensibilia, non ipsi quidem erit motus per se, quod quidem uolunt illi, qui eam per se moueri constituunt.

At vero, si mouet ipsa seipsam, ipsa quoq; mouebitur. Quare si omnis motus est eius, quod mouetur, inquantũ mouetur, anima quoq; digredietur à substantia, nisi per accidens ipsa se moueat, sed est motus substantiæ ipsius per se, quidam vero mouere inquiunt animam corpus, in quo est, eo modo, quo ipsa mouetur: vt Democritus idem ferè dicens cum Philippo Comico. Dicit enim Dædalum fecisse ligneam Venerem, quæ mouebatur infuso argento fusili: similiter quoq; Democritus dicit, pilas indiuisibiles, quæ mouentur, ꝙ illis natura insitum sit nunquàm manere, simul trahere, & mouere corpus omne.

Iam diximus quod per hæc contra illud, sese mouens, renititur. contra illud ergo hoc est argumentum

mentum,quod ita ait,ſi anima ſeſe mouens eſt adeo,ut ipſa ſit & quę mouet,& quę moueť,& non per aliud quidem mouet,per aliud autem mouetur,& uelut anima mouet:igitur ut anima mouebitur:omne autem quod mouetur,ab hoc digreditur inquantũ mouetur : igitur ſi anima inquãtum anima mouetur, ab animæ eſſentia digreditur. quod enim mouetur ſecundum locum:ab eo digreditur,à quo loco motum eſt:eodem quoq; modo quod ſecundum quantitaté, quodq́; ſecũdum qualitatem mouetur,unũquodq; enim inquantum mouetur, ab hoc unde mouetur,digreditur.igitur anima quoq; ſi,inquantũ anima eſt,ſecũdum ſubſtantiam mouetur,digredieť utiq; à ſubſtantia ſua,& corrumpetur.etenim neceſſe eſt omnino,ut illi uolunt qui animam dicũt eẽ incorporeum,& ſeſe mouens,motum ſecũdum ſubſtãtiam accipere.cum nãq; mutationes quatuor ſint,quẽadmodum iam ſępius dictum eſt,ſecũdum ſubſtãtiam,& quantitatem,& qualitaté,& locum,ſiqdem ſecũdum locum,aut quãtitatem mouetur anima,id eſt in promptu,quod corpus eſt, corporum nãq; ſunt quantitas,& locus,pari quoq; modo ſecũdum qualitatem mutatio corporũ eſt,ut iam diximus,ſiquidem ſecũdum paſſiuas qualitates mutatio eſt,ipſę autem ſenſibiles ſunt, quod auté ſecũdum aliquod ſenſibile mutatur,corpus eſt.igitur ſi mutatio,ſiue motus aię neq; eſt ſecũdum quãtitatem,neq; ſecũdum qualitatem,neq; tandé ſecũdum locũ,quia icorporea eſt, illud relinquitur,quod eſt ſecũdum ſubſtãtiam,aliter etiá per ſe ſubſtãtiam dicunt eius eſſe hoc,qđ per ſe mouetur,quod auté ſecũdum ſubſtantiam mouetur,quod idem eſt ac ſi diceremus mutať,corrumpitur.igitur mouendo anima quoq; corrũpetur.item aliter,neceſſe eſt ipſos dicere mutationem,& motum ipſius animæ ſecũdum ipſam ſubſtantiã fieri,ſi nãq; mouet anima ſecũdũ qualitatem,aut aliorum quodpiam,ſubſtantia auté eius,neq; in qualitate,neq; in quantitate,neq; in loco eſt,quicquid enim in his eſt,corpus eſt,id ſequitur quod anima ſeipſam nõ mouet.nũc autem ſeſe mouens inquiũt,hoc autem niſi per accidens moueatur,uidelicet niſi in mouendo alio ſcilicet corpore,in quo eſt,ipſa ſeipſam mouere dicatur.hoc enim & ipſe ponit,qđ ſi non eſt ita,ſed in ſubſtãtia eius motum contéplamur,ipſa quidem de ſe digrediatur,nos poſſumus hoc niſi per accidens, etiam ſic agnoſcere pro eo,qđ eſt,non ſecũdum aliquod accidentiũ ipſi ſeipſam mouet,ueluti ſecũdum locum,uel quãtitatem,uel qualitatem,qđ ſi ſecundũ quodpiam horũ ſeipſam mouet,maxime quidem hoc impoſſibile eſt iis,qui illã eſſe incorporeũ dicunt.Præterea non eſſet ſeſe mouens, non enim quantitas,aut qualitas anima eſt.quare mouet quidem aĩa,quantitas uero,aut qualitas eius mouetur.quemadmodũ enim natura ſecũdum quantitatem corpora mouens ipſa non mouetur,non enim quantitas eſt,neq; corpus inquantũ corpus mouet,ſed ſolam corporis quantitaté mouet,nãq; & naturæ,& corporis ipſa ratio manet,at non ſanè item quantitatis,ſic igitur anima,ſi ſecũdum quodpiam horũ mouetur,nõ ipſa ſeipſam mouet,ſed in ipſa tum qđ mouet,tum quod mouetur,erit:non eſt igitur ſeipm mouens.Qđ ſi inquantũ eſt anima ſecundũ hoc habet ut moueatur,tãquã idem ſit & mouens,& quod mouetur,alienatio autem eſt omnis motus ab hoc inquãtũ moueť,illud neceſſario ↄſequiť ut aĩa ipſa dũ moueť,à ſeipſa digrediať,& corrũpať,qđ auté ipſius ſeſe mouẽs de ipſius ſuba pdicent,ueluti ſm hoc ipm moueať aĩa,inquãtũ ſuba eſt,id apte in Phædro Plato declarat.Poſtquã enim dixit quod omnis anima ĩmortalis eſt,ĩmortale eſt enim quod per ſe mouetur,paulopoſt infert.cum autem demonſtratum ſit ĩmortale eẽ quod per ſe mouetur,animæ ſubſtantiam & rationem hoc idem eſſe dicere quẽquã non pudebit quare & ſubſtãtiam,& diffinitionem animæ eſſe hoc ſeſe mouens manifeſte dicit.bene igitur Ariſtoteles conſtruxit,qđ ſi ſecundũ ſubſtantiam mouetur,de ſe alienabitur,& corrumpetur.Sępenumero autem diximus,quod omnem operationem motũ Plato uocans ſic ſeſe mouentem aĩam dicit eſſe, ueluti p ſe operabilem,qđ in naturalium nullo uidemus.etenim natura,uel potentia mouet,moueņť auté quæ hiſce ſubiecta ſunt.Quidam uero inquiunt eã mouere corpus,in quo eſt,eo modo,quo ipſa mouetur.Poſtquã ſuperius demonſtrauit illud eſſe abſurdũ dicere quod anima dum moueť,impulſiõe,& ueluti quodam uecte corpus mouet,nam ſi daretur hoc,illud itidem fieri poſſet,quod animalia,quæ mortua ſunt,reſurgerent.ne fortaſſe quiſpiam credat ſe eos dãnare,tãquã impulſione quadam aĩam mouere corpus dicant,cũ non hoc illi dicant.eorum opiniones in mediũ confert. quod qui dicebant atomos(ſic aũt Democritus,& Leucippus,& Epicurus,atq; etiã Plato dicebat, quemadmodũ deinceps narrabit)dicebant enim inquit rotũdas atomos,cũ ſint facillimi motus ſecum corpus mouere,idem inqt dicentes cũ Philippo Comico,qui Venerem ligneam, quæ mouebatur,Dædalũ feciſſe dicebat.nam Dædalus cũ feciſſet in ſtatua quaſdam concauitates, argentum uiuũ infudit,quo dum moueretur argentũ uiuũ(eſt enim motu facile,& ↄtinue deuoluitur) atq; impulſione ſua ſtatuam moueret,ex ipſo ſtatuam Veneris moueri faceret apparere.ualde auté bre

uiter,& consequẽter Democrito se opponit afferens.

Nos autem interrogabimus,si etiam quietem facit hoc ipsum,quomodo faciet hoc difficile, vel etiam quod dici non potest?

Magna quidem attẽtione digna dicit.nam,quia animalia nõ modo moueri,uerũ etiã quiescere uidentur,quænam inquit est quietis causa? non enim ex ipsorum suppositione,quę sit quietis causa cognosci potest, nam si mouet animal anima,& quemadmodum operatio ipsa declarat,in quietem ducit,& dum sphæricæ atomi mouentur animal,mouetur, per se autem atomi semper mouentur,quænam quietis est causa?

Omnino vero nõ sic videtur mouere anima animal,sed per electionẽ quandã,atq; intelligẽtiã.

Validissimum est hoc argumentum,nam quæ ab illis dicuntur,sunt præter illud,quod ex rebus efficitur,non enim id uidemus,quod uiolentia,& impulsione quadam corpora anima mouear,sed uoluntate sola,simul enim pro uoluntate & moueri,& quiescere animalia facit.

Eodem autem modo Timæus quoq; physice ratione ostendit animã mouere corpus,illam enim mouendo corpus quoq; mouere,quoniã copulata sit illi,eam enim constitutam esse ex elementis,atq; distinctam harmonicis numeris.

Postquã dixit aliquos dicere quod anima corpus mouet eo modo,quo ipsa mouetur:deinde proposita Democriti opinione,factoq; breuiter argumento,quod illa sit præter ea,quæ manifesta sunt,& apparent: hinc Platonis,quæ est in Timæo,opinionẽ proponit,quæ ferè similis est,ait enim quod quo motu mundi anima mouetur,eodem mundi corpus,cui contingit,mouet.Quare hanc ipsam opinionem ueluti cum illa Democriti cõmunicantem,in ordine statim post illã subiunxit. inquantum enim utrico dicunt cũ animæ motu corpus quoq; simul moueri,pari opinione ducuntur. differunt autem,quia Democritus uelut in uasculo animam claudit: Timæus uero eam ait corpori,ueluti catenæ esse cõnexam. At operęprecium uidetur ipsam Timæi opinionem de anima prius exponere.ille igitur in creatione animæ dicit ipsum deum accepisse substãtiam, & idẽtitatem, & diuersitatem, quæ omnium existentium elementa sunt, substantiam autem non quãlibet,sed mediam,illius quæ indiuidua est,semperq; secundum eadem se similiter habet,& eius,quæ circa corpora diuidua est.hanc igitur substantiam,& identitatem,& diuersitatem cum miscuisset,inquit produxit,& lineam fecit,deinde hãc ipsam lineam in numeros harmonicos diuisit,uidelicet in unitatem,& duitatem,& trinitatem,& quaternitatem,& in nouem,& in numerum octo,& in uiginti septem,hanc autem inqut lineam,in duas lineas scidit,deinde cũ coaptauisset has ipsas duas lineas inter se in figuram. X.literę reflexit,duosq; circulos fecit,alterum maiorem,alterum minorẽ,hunc quidẽ interiorem,illũ uero exteriorem coaptatos inuicem circa duo puncta,& exteriorem quidem circulũ ad dexterã,interiorem uero ad sinistrã mouit,& exteriorem eiusdem naturæ nominauit,interiorẽ uero alterius,& exteriorẽ unũ,& indiuisum dimisit,cũq; interiorem sexies diuisisset,septem circulos inæquales fecit,qui duplaq;,& tripla ratione inuicem superabantur,& tres quidẽ celeritate motus æquales,reliquos autem quatuor & sibi inuicem,& illis tribus inæquales motu constituit & hæc quidem est(inquit)anima mundi.Deinde post hoc dicit,omne corporeũ mũdi intus clausit, coaptataq; anima è medio usq; ad ultimũ coelũ informauit,& ipsum extrinsecus omne circũ texit. quæ igitur Timæus dicit,hæc esse ait,& his contradicere se Aristoteles parat,id scilicet faciens ac si quispiam poeticis fabulis contradicat,tanq̃ rerũ naturæ minime conueniant.nãq;,ut ait Palato iis, qui fabulas poeticas,ut apparẽt,accipiunt,nihil quidem magis ridiculum uideatur,quẽdmodum etiam nihil magis insanum iis,qui mẽtẽ in illis occultatam, minime quærunt.uerum quẽadmodũ semper Aristoteles cõsueuit,hic quoq; quod extrinsecus apparet,arguit,ne quispiã cum q̃ per enigmata demõstrarẽ cognoscere nõ possit,in eo qd apparens est,acquiescat.quod.n.per symbola quędam ,& allegorias doctrinam suam Pythagorei ferrent,id patet,sæpiusq; à nobis dictum est,unde quoq; illorum præcepta moralia sunt istius modi,supra mensurã ne ascẽdas,in uia ne seces ligna, ignem gladio ne fodias,stateram ne transilias,cum ad templum te confers,ne de uia flectas,quod illis hoc idem significat,quod oportere eos,qui ducuntur ad sacra,quæ illic fiũt curare:hoc autem stateram ne transilias,quod iustitiam præterire non oporteat:hoc autem ignem gladio ne fodias,

idem

Idem est ac si diceremus iracundū uerbis ne irites: illud uero in uia ne seces ligna, hoc significat. qđ in uia uirtutis uitam separabilem studiose curans non hoc animæ, & corporis naturale uinculum corrupto aīali dissoluas: hoc tandé supra mensurā ne ascende, dictū est ꝓ eo, ꝙ est, ne uela, neq; occulta ꝑpter superbiam quod iustum est. hoc auté propterea faciebant, quod indignis sapientiam suam manifestare haud oportere putabāt, unde discipulos quoq; ꝑ quinquéniū tacere moribusq; ita se prius ornare iubebant, neq; eos doctrinæ suæ participes faciebant ante, q̃ per quinquénium rectos, bonosq; mores assecuti seipsos ea doctrina dignos ostendissent. ea auté, quę symbolice dicta sunt, per illud quod apparet absurdum, nos ad illam ueritatem, quæ ibi occultatur, inquirendam deducunt: neq; enim sic fabulari putabant oportere, quemadmodū poetæ faciunt propter iuuenū nocumentum, qui in id, quod intelligitur uidere non possunt, neq; etiam dogmata tradere manifeste uolebant: quare per illud, quod pręter rationem uidebatur, in inquisitionem ueritatis occultæ deducentes doctrinam symbolicam composuerūt. nam ut primū dicam, quomodo linea, quę sine latitudine lōgitudo est, scindi potest? quomodo item omnibus modis in numeros harmonicos diuisa uelut una existens secundū longitudinem uel scinditur, uel in circulos flectit? præterea quomō linea recta ipsa circulus fit, cū neq; linea recta circulus, neq; circulus linea fieri possit? magnitudines enim sunt genere dissimiles. Deinde etiam quomodo circulorū unus maior factus est exterior, cum linea neq; additionem, neq; subtractioné patiatur? quomodo tādem si circuli hi anima, quorum intus uniuersum corporeum clausum est, coaptati è medio uniuersi usq; ad ultimū coelum coniuncti sunt, quomodo (inq̃) ipsum totum cœlum circūtegunt extrinsecus? non enim circulus exteriorem sphęram circūtegere potest. propter huiuscemodi ergo res, & alia multa clarum est quod alia quędam illi inuere uidebantur Quod si maxime omnium Mathematicorū cognitionis Pythagorei satagebant, Pythagoreus autem Plato erat, ante cuius studium, nullus ignarus geometriæ ingrediat, scripserat, nullus uero, qui geometriā summis ne quidé digitis tetigerit tale aliquid dicere auderet: quispiam ne adeo stultus erit, ut putet ipsum Platonem talia dicere, & intelligere sicut apparent? at fortasse paucis, breuibusq; symbolorū sentétiam declarare nō erit inutile. anima igitur mundi uita est, & uita intelligentiæ particeps: quod autem uita sit omnis anima simpliciter, ex iis, quibus ingenita est, patet, quod in ipso esse uitam præbet. nam si aliter est, quomodo id, quod non habuit dedit? anima uero est uniuersi, & intellectiua, fecit enim (inquit) mundū animal animatum, & intelligens. Cum igitur eius animę uitale, & intellectiuū, lineam, circulumq; excipit, circulum quidé actionis intellectiuę signū, nam regressus est ad seipsum circulus, & ab se icipit, inq; seipsum definit. quomodo etiam intellectus ad seipsum conuertit, seq; ipsum contemplatur: lineam uero ut uitæ signū capit. nam uita quidam progressus est, & ueluti fluxus, qui se habet ab aliquo ad aliquod, à uiuū faciente ad uiuū factum. Quali modo est etiam linea, nāq; habet unde, & quo ab initio ad finem. tali ergo de causa lineāq; esse, & circulū supponit declarans esse uitāq, & uitam intelligétię participem. ad hæc, cū unam lineam fecisset, quid ita hanc ipsam in duas scidit? qđ enim fuit impedimento, quin ex illa eadem mixtura duas lineas faceret? Rursus igitur dico, quod ea, quæ intelligibilia sunt, & diuina, superq; aīam (quemadmodū ipse Plato dixit) indiuisa sunt, & per se. Similiterq; sunt habentia stabilem substantiā, potentiam, actionem, & indetenta ad omnem corporis naturā in ipsa unitate designantur. Vitæ autem naturales (ut ait) per corpora sparguntur penitus mutātes substantiā, potentiam, actionem, secundū dualitatem, nāq; est ante multitudinem. Rationales uero aiæ ueluti intellectiuæ, & secundū substantiam imutabiles existentes, & habétes à toto corpore separabiles actiones. Sic quidé & ipsę ante unitaté sunt. ut auté hæ, quæ habitum ad corpus receperūt, & eius ɔuersioné, & prouidentiā faciūt, sic ante multitudiné sunt, & dualitatem. Quare quoniā unitatem, & dualitatem ipsam facit, indetentāq; eius ad corpus operationé demonstrans illas itidé, quas in corporis habitu contéplantur: hanc auté in numeros quosdā diuidit, non quoslibet, at qui geometricam, & harmonicā, & arithmeticā proportionem facere possunt. ex quibus secundū primam diuisionem capit eos, quos ego Numeros partitus sum, qui cōpositi in ordine hi quidé pares. 2. 4. 8. item hi in ordine impares. 1. 3. 9. 27. geometricam proportioné faciunt, quemadmodū enim se habet primus ad secūdum, eodem modo se habet ad tertiū secūdus. in altera auté diuisione alios numeros accipit, qui musicam, & arithmeticā proportioné facere possunt, & sic qui exacte magis de his discere cupit, Alexandri cōmétariis occurrat. qua ergo gratia in hos numeros lineam diuidit? hoc quidé tum pro anima mūdi, tum pro uostra accipere possumus. nā qdé oratio ipsa sicuti pro anima mūdi est, ita etiā nostræ conuenit. animæ quidem mundi congruit, ut harmonice moueatur, mundūq; similiter moueat, nostræ uero quadrat, qđ in se harmonicam na-

turam teneat (habet enim harmonicam quandam, & ad iram, & ad cupiditatem, & quo cognoscitiuam uirtutem cœlestiũ harmonicæ naturæ, & cõcentus habeat. Adhuc sanè etiam mathematices huius harmoniæ, musices inquã, & reliquarũ. Quare ibi quidem factiuam harmoniæ potentiã accipimus, atq; etiam simul cognoscitiuam. hic aũt solũ cognoscitiuã. in duas autem lineam diuidit, & figura X coniunctas in duos circulos flectit. & alterũ quidem exteriorem maiorem, alterũ uero interiorem minorẽ, duobus in locis coniũctos, & ipsum qdem maiorem, quem uocauit eiusdẽ, ad dexterã, ipsum uero minorem alterius nominatũ, ad sinistrã mouet. quid igitur sibi uelit hoc diuidere lineam in duas, qđ animo concepimus, à nobis dictum id est. has autem figura X literæ inter se aptat. axes enim & eius partis, quæ dicit̃ aplanes, & eius, quæ uaga est, ita dispositi sunt, ut sphæra aplanes circa polos æqnoctii moueatur: uagæ uero circa zodiaci polos uoluantur. hi autẽ diuisi sunt inuicem in figurã X literæ. Quare horum quoq; axes in figura X literæ adiacent alter alteri. quod enim & aplanes, & sphęræ uagæ circa eosdem polos non moueant̃, id ex hoc patet, qđ per latitudinem moueri planetæ uidentur, cũ scilicet & ad boream ascendant, & ad notũ descẽdãt. Vnde & transitu solis ad australia, & borealia æstasq; & hiems fit, nã si circa eosdem polos cũ aplane planetæ mouerent̃, non quidem per latitudinem distantiã facerent. has igit̃ duas lineas in circulos reflexit. per duos autẽ circulos ille idem, qđ per duas lineas significat. duplices enim sunt aĩæ uirtutes, alteræ sublimipetę, per quas excitat̃ ad ipsum Deum, alteræ generatiõis operatrices, per quas ad ea, quæ sunt hic, conuertit̃. has autem uirtutes duo circuli subobscure significant, quas alio in loco, equũ pulchriorem, & peiorẽ uocauit: & circulus qdem exterior potentiam animæ sublimipetã significat, interior uero uirtutẽ generationis operatricẽ. meliorem aũt noĩauit eiusdem. peiorẽ uero alterius, quoniam diuina qdem prope unitatem sunt, & idẽtitate prope unũ nimirũ existentia: quæ aũt sunt in generatione, & discrimine à primo ualde remota sunt. Adhuc etiam cõmodius illi hi circuli declarant animæ motus, qbus ipsa quoq; cœlestia mouent̃, & qdem circulus eiusdẽ aplanen notat. alterius uero sphæras erraticas, quos quoq; duobus in locis cõiungit, zodiacum significans, & æqnoctialem. coniũguntur autem ii in Libra, & Ariete. Ad dexteram autẽ aplanẽ sphæram mouisse dicit, quoniã pricipium motus est dextra. inde autem principiũ motus erraticis est ab oriente. Quare etiam sinistris humeris onera imponimus, quo dextera, quæ motus est princeps, facillime solui possit. princeps aũt est, uelut ea, quæ prõptitudinem magis habeat, promptitudinẽ uero magis ut calidior habet. calidior aũt est, quoniã sanguinis officina epar in dextris sedet. id igit̃ manifestum est, qđ primũ caliditate naturali fruitur. ad sinistram aũt circulũ, quem uocauit alterius, mouet, motũ scilicet errãtium, qui est ab occidente, declarans. Sic etiã Poeta dicit. Hi uel lęua petũt auroram, & Apollinis ortus. Vel dextra ad tenebras, densumq; caligine cœlũ. uocat autem eiusdem aplanẽ, uelut unam existẽtem, æqualemq;, & semp eodem modo se habẽtem. reliquã uero partem uocat alterius ueluti nõ unam existẽtem, sed uariam, inæqualem, atq; dissimilẽ, etenim sunt errantiũ motus inter seinuicẽ inæquales. alterius aũt circulũ in septẽ scindit ea ꝓportione, quã errantes habent inuicem, talibus enim ꝓportionibus diuidit, in qualibus ipsorũ spatiaq;, & motus inuicem sunt. Quomodo igit̃ hoc animæ nostræ quadret, id patet, qa illi cõuenit per proportionem, quã in numeris harmonicis eẽ diximus. mũdi nãq; anima uirtutes horũ factiuas, & exemplares habet. nostra uero cognobiliũ perceptiuas, & imaginarias. habet enim perceptiuã potẽtiam, per quam motuũq; rationes, & ipsorũ consonantias, atq; differentias cognoscit. Etenim qdam scripserũt horum esse inuicem rõnem motuũ, qualem ꝓportionem ad unũquẽq; reliquorum motuum, unusquisq; motus habet, & de uniuscuiusq; ad alterũ consonãtiaq;, & instauratione, & de oĩbus simul, quã instaurationem per multa annorũ millia fieri dicũt. fieri autem in tropicis, aut in cancro, aut in capricorno. Tũc autẽ inde accidere ut uel incẽdium/uel diluuiũ fiat. intus autẽ omne mũdi corporeum capit, è medioq; coaptata ipsa anima, dispersaq; usq; ad ultimũ cœlum, circũtegere cuncta circulariter ipm cœlum facit, id scilicet significans extra cœlũ nihil esse qequã. Sed intra quæcũq; sunt uniuersa complecti, uitæq; nihil esse extra partẽ, uerũ omnibus ex anima mũdi partẽ concessam, diuinitusq; inspiratã uel obscurius, uel clarius, quẽadmodũ uniuscuiusq; mensura fert. etenim ipa etiã quæ carent anima, quãdam uitam participãt, per quã potentias quasdã habent, uel enim calefaciũt, uel frigefaciũt, uel exiccant, uel humectant. Præterea etiã mouent, aut per alias quasdã uirtutes inauditas operantur. quarũ rerum aliæ qdem per experiẽtiam multis cognitæ sunt: aliæ uero, q scripserunt hisce de rebus, ab iis memoriæ ꝓditæ sunt. hæ autem sunt istius modi. Magnes lapis habet uirtutem, quæ ad se ferrũ allicit, & trahit. alius autẽ lapis est, qui qdem madefactus aqua exardet, sed oleo infuso extinguit̃. alius item potẽtiam retinendi fœtus in utero tenet, neq; prius aĩalia

illa,

illa,quibus hic lapis adiaceat,pariunt,quá lapis ablatus fit.alia quoq; sunt huiusmodi innumerabi-
lia,de quibus nũc dicere tempus nõ est.Vnde igit (quispiam dicit)hæ potẽtiæ,siquidem oino hæc
ipsa,quæ carent anima,extra partẽ uitæ erant?qd autẽ sibi uult ad ipm mundi corporeũ animę ip-
sius coniũctio?ad hoc igitur dico qd cum sint tres rerũ mistiones,una per appositionem,per quam
coaptatı sunt inuicem lapides,qbus est ipsa cõstructa domus,altera per tẽperamentũ,ueluti in aq̃,
& uino fit,tertia per coniũctionem,ut in funibus:ea quidem,quæ per appositionẽ fit,haud compa
titur,nulla enim lapidũ inuicem cõpositorũ compassio fit.at quæ per temperamentũ est,ea confu
sionem eorũ,quæ confundũtur,operatur:quæ uero per coniũctionem facta est,media quodá mo
do est,neq; enim id habet quod appositio,quæ cõpassione caret,neq; eam,quæ est in tẽperamẽto,
confusionem.quæ enim coniũguntur,per plures partes inuicem coniũguntur.bene igitur cũ uel-
let animæ ad corpus uinculũ declarare,non dixit,aut miscuit,aut tẽperauit,sed cõiũxit.Quare neq;
corpori cõmista est,ueluti ea,quæ mouẽtur,quales potẽtiæ naturales,& formæ sunt,neq; est oino
aliena ab affectu,atq; habitu,quem ad corpus habet,ut supra mundana sunt.hæc igitur (ut sum-
matim dicam)sunt ea,quæ in creatione animæ Timæo significata sunt.Reliquũ autem est ut hanc
ipsam dictionem consideremus.eodem autem modo Timæus quoq; physica ratione ostendit ani-
mam mouere corpus.eodem modo,quo.s.Democrito uisum est.quẽadmodum enim ille dicebat
corpus simul cũ atomis rotundis motis,de quibus aiam constare uolebat,moueri:sic Timæus cũ
mundi corpori aiam coniũxisset,uniuersum cum ea simul trahi dicebat:ueluti inquit fabula nar-
rat Ixiona rotæ uinctũ pati,qui simul cum rota eodem motu mouet.Timęũ autem uocat Timæũ
Platonis.sic enim dialogos Platonis uocare cõsueuit eam enim cõstitutam esse ex elementis,substá
tia.s.idẽtitate,& alteritate,náq; hæc apud ipm Platonem sunt elemẽta,quẽadmodum quoq; supe-
rius dictum est.in generatione autem animæ substátiam capit mediam ex indiuidua , semperq; se-
cũdum eadem,similiterq; se habente,& ex ea,quæ circa corpora diuidit.hoc enim modo uerba Ti
mæi dicũt,ex ea substátia,quæ indiuidua,& semper eadẽ similisq; est,& ex ea rursus quæ circa cor "
pora diuidua fit,tertiam substátiæ spẽm ex ambabus in medio cõtẽperauit,ex ea inquá quæ ipsius "
eiusdem naturæq;,quæ ipsius alterius particeps esset.nunc qdem indiuiduam,semperq; se eodem "
modo habẽtem substátiam dicit intelligibilem,diuiduam uero spẽm ipsam materialem.Quare ꝓ-
pria ratione qd est in materia factum indiuiduũ separatur,atq; distinguitur.cũ enim sit una in ho-
minum specie ratio,in materia per partiũ differẽtias distinguitur quoniá igit omnia cognoscit ani-
ma,similiaq; similibus cognosci oportet,eam ex eorũ,quæ sunt principiis cõstituunt,ut cũ ex am-
babus teneat,hæc qdem itelligibilia,ea uero sensibilia percipiat,quoniá quoq; sensibilium cognitio
non per res materiales,atq; corporeas,uerũ per uniuscuiusq; spẽm fit,atq; hoc mõ substantias ipsa
percipit.Quoniá uero ꝓter substátiam sunt etiam,quæ substantiæ acciderũt,hæc autẽ sunt præter
substátiam genera,illam ex eo,qd est eiusdem,& ex eo,qd est alterius,constituunt.in omnibus náq;
hisce est oppositio quædam,hinc qdem qd melius est,inde uero quod peius,ueluti in quantitate
moderatũ,atq; imoderatum.quorũ moderatum melius est,in qualitate bonũ,& malum,in relatio
ne dextrum,& sinistrũ.in ubi supra,& infra,in quando prius,& posterius,& in reliquis similr.Py-
thagorei uero in omnibus existẽtibus duo principia,atq; elementa accipiẽtes,alterũ quidem decẽs,
meliusq;,& finitum faciunt.alterum uero prius priuatiuumq;,& infinitũ.Quoniam autem in om
nibus qd melius est,idem simplexq; est,& ipsum sibi cõueniens:qd uero peius est,id est uarium,si-
biq; dissonum:ꝓpterea ipsum melius ad ipm eiusdem reducunt,ipsum uero prius,ad illud quod
alterius est,ueluti bonum,& malũ.quorum alterum quidem.s.bonum,simplexq; est & sibi conue
nit,alterũ uero.s.malum uarium est,à seq; ipso dissonat,atq; discordat.Similiter quoq; est rectũ,&
curuum,asperũ,& leue planum,& montosum,ęquale,& inæquale,sanitas,& morbus,& quæcũq;
sunt huiusmodi alia.Qum igit horũ anima cognitionem haberet,in eius tẽperaturam Deus opifex
naturam,quæ est eiusdem,quæq; est alterius,accepit.At sanè sciẽdum est qd si quæ sunt inter sub-
stantiam indiuiduá,& non diuiduam qdem per se,sed circa corpora diuiduam (dicit enim animæ
substátiam duorũ esse incorporeorum)inter duo.s.incorporea esse ipsam dicit.inter duo autẽ in-
corporea,& eadem indiuidua,náq; ipsum incorporeũ est idiuiduum.quæcũq; igitur ueluti de ani
mæ magnitudine dicũtur,ea per allegoriam dicũtur.náq; si ea est circa corpora diuidua,nõ est cor
pus,non enim esse eam corpus,sed circa corpora dixit eá esse diuiduam.id patet.qa neq; super hác
corpus est.ꝙ si corpus non est,id sequitur omnino,quod neq; magnitudo est,neq; enim supficies
est,neq; linea,quæ quidem subsistentiam propriam non habent,sed in corpore esse illis est.manife-
stum est ergo,quod omnia circa animam symbolice accipit,& ipse Aristoteles in eos inuehit q sic

non quod significatur,sed quod in superficie apparet,enarrant.

Vt sensumq́;,& insitam harmoniam habeat,& vniuersum feratur consonis lationibus,rectæ lineæ ductum in circulum flexit,cúq́; traxisset ex vno circulo duos circulos duobus in punctis con iunctos,rursus vnum diuisit in septem circulos,tãquã sint cœli lationes ipsius animæ motus.

Aliqui dicunt,ex quo ea,quę de mũdi anima dicta sunt,omni quoq; animæ rationali cõueniũt, hoc,uidelicet,ut sensumq́;,& insitam harmoniam habeat,ad sumẽdũ,esse uelutisuper animã nostrã dictum sit,quod ea sit harmoniæ magis effectiua,quã sensitiua.Quod uero sequitur,uidelicet,ut uniuersum feratur consonis lationibus,de mundi anima capiendum esse.sed hæc interpretatio nõ ualde quodãmodo consonanter consyderationi dictorũ conuenit,utraq; enim in eodẽ constituit. fortasse igitur,ut harmoniæ,cuius est mũdo causa,sensum accipiat,hoc est ut nõ sine ratione,quẽadmodum natura facit,sed cum ratione,& sensu percipiat:nõ ne igitur harmoniam & ea,quę ratione carent, exaudiunt? non ne per fistularũ sonitum ouium greges aguntur? non ne itidem sub tuba equi superbientem in bellum audaciam suscitant? quomodo igitur in creatione animæ hoc ut animæ rationalis propriũ tradidit,quod non animæ mundi solum,sed etiam nostræ conuenit? dico igitur quod & si natura illis ut exaudiant datum est,simpliciter tamen ueluti quandam ucẽ audiunt,concinnitatem uero nec ne habeant,id quidem minime iudicant.est enim nostræ illud animæ proprium,quæ si cantus audiat,illud scit,& iudicat,utrũ uocũ consonantia concinnitudinẽ faciat, an nõ.Notandum autem est qood ipse Timæus lineam ex illa temperatura factam primum diuidit,deinde in duos circulos flectit.Aristoteles uero cõtrarium dicit,eum lineam flexisse,deinde in duos circulos diuisisse.sed hoc illi nihil ad propositum conferebat, ideo indifferenter historia ex opinione Timæi usus est,ueluti cœli latiões sint ipsius animæ motus.at ipse Timæus quẽadmodũ apparet,illud dicere uidetur,quod cum anima simul reuoluta cœlestia,motu eodem cum ea simul ferantur.sed id sanè non est,quod cœli motus,sint animæ motus,uerum sicuti dixi illa est horum causa.quod si prępositionem hanc secundũ præponamus,dictio ipsa manifesta est,tãquã sint cœli lationes secundũ ipsius animæ motus,atq; aliter,in cœlestibus quidem sunt animabus corpora cõiuncta,& ipsa corpora sunt ad animas ipsas conuersa,illæ uero animæ non corporibus distrahũtur quẽadmodũ nostræ. quoniã igitur quod est animæ in illis dominatur,magis quã corporeũ,& ipsa corpora principiorũ sunt,ideo lationes cœli,motus animæ esse dicit.uel etiam ut apparet ad literã, ita accipiendnm est,quod cœli motus sint animæ motus,nãq; anima mouendo cœlum mouet, quemadmodum si quispiam animali in cera clauso,quod dum mouetur ceram quoq; moueat, dicat ceræ motus esse quoq; motus animalis intus clausi.

Primum igitur non bene est dicere animam magniiudinem esse.

Hinc ad argumenta Timęi opinionis ingreditur, & quã ualidissimis quidẽ rationibus usus est ostendendo quod anima magnitudo non est.quod igitur Plato dicat ubiq; animã incorpoream,& sine magnitudine id patet,uerũ etiam ex his,quę dicũtur hoc in loco,quãuis per enigmata sint,inueniendum id est.nam si (quod ego dicebam) dicit eius esse substantiam inter eam,quę non diuiditur,& eam quę circa corpora diuidit,omnino necesse ẽ id qđ est iter duo incorporea,uel ex duobus ĩcorporeis,illud eẽ quoq; ĩcorporeũ. pręterea si corpus illam dixit,quomodo poterat ipm corpus existens, & intus seipsum cœpisse corpus mundi,& èconuerso hoc ipsum de medio coaptatum usq; ad ultimũ cœlũ dispersum esse,atq; aliter cũ dixerit corporeũ mundi per distinctionẽ siquidẽ illa in mundo est,incorpoream eam demonstrauit.sed certe nõ lineam ipsam,aut superficiem dixit. quod autem non dixerit eam lineam,patet eo,quod ait eam extrinsecus omne cœlum circũtexisse: sed neq; superficiẽ.quomodo enim si esset anima superficies coaptari è medio,deinde usq; ad ultimum cœlum dissipari,ipmq́; totum circũtegere poterat? quare neq; lineam,neq; superficiem quidem esse animam diceret.Quod enim in omnibus mathematicis sciennis geometria,arithmetica, musica,& astronomia haberet habitũ Timæus,ex ipsis uerbis illud manifeste uidere est.quare nec quidem nec lineam,nec superficiẽ existẽtem,quod ait,hoc posse facere iudicauit.ideo si neq; lineã, neq; superficiẽ,neq; corpus esse animam dixit, id sequitur quod neq; magnitudinẽ esse eam dicit. etenim in his magnitudo est.Quãobrem Aristotelis contradictio ad eos magis expositio est,quàm contradictio: quodq́; etiam ipse eos Aristoteles cognouit,& non sicut apparẽt ea ipsa accipere,ex illis patet,quæ dicit Aristoteles.in ipsa aũt dictione insistemus: ne eadem bis dicere coacti simus.

Nāq; animam vniuersi scilicet, talem esse volunt, qualis est qui vocatur intellectus, nō est enim neq; qualis sensitiua, neq; qualis concupiscentiæ vis, harum nāq; motus non est circularis latio.

Absurdum inquit est animam quamuis esse magnitudinem dicere, intellectū uero multo magis. quod enim illi dicentes circulos eos esse animam mundi, non quālibet, ut ita dicam, nutritiuā, aut irascibilem, aut concupiscibilem, sed rationalē, & intellectiuam dicebant: id patet ex eo, quod illam circulariter moueri dicunt. circulariter autem moueri dici soli conuenit animæ rationali, ipsa enim in seipsam conuertitur, & circulum imitatur. at sanè sentiēdi uis, aut irascendi, aut cupiendi, quæcūq; ea sit, haud habet circularem motū: eiusmodi enim potentiæ lineæ quædam sunt, etenim uisus ab oculis per lineam demittitur: & rursus per reuerberationes recurrentes per suam ipsorū lineam reflectuntur, iracūdia uero, & cupiditas progressus quidam sunt imitantes lineas, cūq; non circulariter moueantur, de sua sede proferentes operationes circa corpus sine ulla conuersione eas habent. neq; enim quærūt ipsę quid agant, aut quid sentiant, neq; omnino ipsę se cognoscere possunt. quare linea quædam est harū motus. Rationalis uero animæ circulus quidam uidetur esse, quoniam ipsa & agit, & quærit, & ipsa seipsam cognoscit, ipsa circa se quęrensq;, inueniens. hoc autem circuli proprium est à se in se conuerti: atq; aliter sensus, & ira, & cupiditas animalibus auxilio indigentibus in salutem datæ sunt, at diuina nullius auxilii extrinsecus egent: præterea procedens ipse dicit, has ipsas potentias à secundis diis mortales existentes immortali animæ, quam deus ipse primus creat, esse subcomplicatas, atq; aliter, cupiditas, & simpliciter appetitus, est rei absentis, cuius aliquis indigeat desiderium. Mūdus autem cum omnia intra se contineat, & nihil extrinsecus habeat, nihil quicquā desiderat, quare in ipso neq; ira, neq; cupiditas est: ideo qui mundi animam esse intellectū dicunt: cum deinde illam magnitudinē supponant esse absurdissima quidem faciunt. & ipsa quidem dictione deum fecisse mundū narrat animal animatumq;, & intelligens. Contentus sanè fit ipse hac sola coniectura, quod intellectum dicūt animam, quia ipsam circulariter moueri dixerūt: aduersus ergo ipsum dicamus. tu quidem ipse scis te propterea circularem accepisse motum, quia talis est quædam operatio intellectus, non igitur magnitudinem dicebant, sed symbolice intellectū latenter per circulos innuebant. nam si penitus animæ actionem, cum potētiis irrationalibus rectitudinem porrectam, operationem uero intellectus esse circulum symbolice, & per similitudinem dicis, id patet ꝙ in dictis Timæi circulos, & reliqua symbolice per proportionē capiemus: non autem ueluti sit animæ magnitudo. manifeste igitur & ipse sciuit quali intelligentia hęc ipsa diceret: & argumenta ea dirigit non aduersus eos, sed contra illos, qui male. quod apparet. excipiunt.

Intellectus autem vnus, & cōtinuus est quemadmodum intellectio. intellectio autem sunt intelligibilia, hę autem seriatim sunt vnum, veluti numerus, non autem vt magnitudo. quapropter neq; intellectus hoc modo continuus est.

In contrarium producit opinionem: quemadmodū enim superius quū se illis opposuisset, qui animam moueri dicerent, ostendebat quod ea non solū non sponte mouetur, sed nec omnino mouetur: eodem quoq; modo hoc in loco illis, qui magnitudinem dicūt eam esse, repugnat. Id autem patet quod omnis magnitudo continua est, tantum inquit abhorreo dicere quod intellectus continuus sit, quod conuenientius ipsum discretum esse dicerem: quod si penitus ipsum continuū dicere oportet, ita continuus erit, quemadmodū discretam quantitatem esse continuam dicimus: numerum autem dico qui sic habet continuationem, ut numeri sint seriatim nullo interiecto intermedio, nāq; inter unitatem, & dualitatē, & reliquos numeros seriatim iacentes nihil est alieni interpositum inuicem, itaq; continui sunt numeri: quoniam inuicem seriatim dispositi sunt. igitur inquit si intellectum continuū dicere oporteat, ita eum quemadmodū numerum esse cōtinuum dicemus: non autem ueluti illi magnitudinem dicunt: hoc autem ex iis quæ sunt naturæ posteriora nobisq; magis cognita, confirmat: sic enim, inquit. continuū intellectus habet, ut intellectio, intellectio uero ut intelligentiæ. at intelligētiæ, ut numerus seriatim obtinēt: seriatim autē illud est, cuius nullum affine est intermedium: sic autem numerus post unitatem, dualitatem, seriatim habetur in de ternitatem, deinde quaternitatem, inter quos numeros nullū intermedium est interiectum. similī quoq; modo propositiones absq; intermedio sunt: est enim prima & deinceps alia, nihilq; est intermedium, quapropter in hisce est continuatio deinceps, non autem quemadmodum in magnitudinibus, Sic igitur & in intellectu continuum diuisim capit intellectum, perfectum

agentem eum, qui in diuinis est: non qui potentia intellectus est: actio autem intellectus, intellectio est, intellectio uero nihil aliud q̃ intelligentiæ sunt, ueluti quoq; sensus actio est ipsę sensationes, etenim in itelligentiis intellectioni est esse: neq; enim sine intelligentiis intellectioné intelligere licet. Quemadmodum igitur continuũ intelligentiæ habent: habent autem deinceps: quũ enim natura inuicé differant deinceps intelligendo continue habent: non enim simul omnia intelligunt, ut ille mundi primus & abstractus intellectus: sed sine tempore quidem: quoniam neq; in tempore est, huius esse, seriatim auté ueluti numerus. Igitur sic etiam intellectus continuus habet, non etenim ad ea quæ sunt extrinsecus, actio eius extenditur: at in seipso uidens omnia, uidet quoniam in eo ipso sunt omnium rationes, totum quidé, quę ante ipsum sunt imaginarie, eorum uero quæ post ipsum exemplariter. Quoniam igitur seipsum uidens omnia uidet: est enim formarum plenitudo, eo quod plures omnino sunt intelligentiæ, erit ut numerus. Quod autem eodem seriatim sint sic utiq; ueluti intelligentię erit continuus: possunt autem intelligentiæ interp̃tari ꝑ ipsis intelligibilibus. quemadmodũ enim intelligibilia inuicem continua sunt: sunt enim seriatim secũdũ entiũ ordiné, atq; progressum: eodé modo quoq; de ipsis intellectio continuũ habet: ut enim se habent intelligibilia, sic se habet intellectio, & quo modo se habet intellectio, eo modo intellectus continuũ habet eo quod deinceps intelligat, sed etiam tu sanè scis Aristoteles te & numerũ & intellectũ per proportionem uocare continuũ, non autem ueluti magnitudo existentia. at fortasse diceret: ego non esse numerũ dixi: sed ueluti numerum, neq; continuum simpliciter, sed ueluti continuum, illi uero eodem loco numerum atq; continuũ dixerunt: sed illud patet ꝙ enigmatica uniuersaliter erat eorum doctrina.

Sed aut ĩpartibilis, aut non vt magnitudo aliqua continuus est.

Maxime quidẽ inquit impartibilis est, atq; incorporeus intellectus, quòd si penitus illi continuationem dari oporteat, illi sic erit continuũ quemadmodum dictum est.

Quomodo enĩ intelliget magnitudo existẽs? virũ vniuersaliter, an in quacũque partiũ suarũ?

Quoniam circulariter Timæus animam mouet: ut ipsa circũductione attingens intelligibilia suscipiat: ideo dicit, quo modo quũ sit circulus attigens uel sensibilia, uel opinabilia, uel intelligibilia, ipsa suscipit? porrò etiam opinionum uerarum & falsarum coniecturales causas reddit? quoniam ut dictum est, eius de omni anima sermo est. Propositum ergo Aristotelis est: ut hãc ipsam opinioné refellat. quid enim dico inquit, non posse fieri ut intellectus ipse sit circulus, eum nãq; esse magnitudinem, ex impossibilibus est: non enim fieri potest: ut si sit magnitudo, quicquam intelligat. Argumentum autem ex diuisione procedit, hoc modo. aut inquit intellectus quũ, sit circulus mouendo tangit q̃; intelligibile, & sic intelligit. nam si magnitudo est, alio modo non cognoscet, aut tãgendo intelligibile: necesse est omnino, quod aut in pũcto tangens intelligat, aut in partibus. quod si in puncto, aut uno in puncto intelligit: aut non uno in puncto. Nam siquidem uno solo in puncto itelligat, alia sup̃flua sunt. quid igitur motu circulari aut omnino magnitudine est opus? nãq; si punctus unus ad intelligendum sufficit, superflua est ipsius magnitudinis suppositio, quũ nihil intellectui conferat. Nam si intellectus eo quod intelligit intellectus dicitur: punctus autem solus est is qui intelligit, hic sanè punctus ipse est intellectus: ꝙ si uno in puncto non intelligit, id sequit, quòd aut in pluribus aut in omnibus intelligat. Quod igitur in pluribus intelligat, id quidem fortuitum uidetur, in quot enim aut quare tot neq; aut in pluribus aut in paucioribus intelligit, & rursus quę relinquũtur superflua erant, si autem in omnibus punctis intelligit aut singula pũcta intelligibilia omnia intelligit, aut ad singulum intelligibile omnium punctorũ conspiratione opus est, & non aliter intelliget aliquid nisi omnia puncta intelligibile tetigerint, aut hoc quidem pũcto hoc intelligit, alio uero aliud: & sic deinceps, ut cõtingit uisus quidem uisibilia: auditus autem audibilia reliquiq; sensus aliud quodpiam capiunt ex sensibilibus. Quòd si unũquodq; omnia intelligit, infinita autem puncta frequenter dicit, aut infinite illud idem intelliget: nunc autem apparet & semel contingens est, fieri nãq; id potest, ut quũ semel aliquid ante itellexisset, amplius illud non intelligat. ut quod eius oblitus sit, uel ꝙ illud ex discursu non aggressus fuerit, quare si contingit ꝙ semel aliquid intelligat, unoquoq; autem punctorum omnia intelligente & circulari latione semper intelligibilia tangente necessariũ est, ut idem infinities intelligat. Igitur suppositio talis falsa est; atq; aliter si infinita puncta sunt, ĩfinita autem impossibile est ambire, nunq̃ secundum totum

ſe intellectus intelliget,uerum ipſum intelligibile hoc ſanè huius intellectus intelliget: illud uero nequaq̃ ſit in unoquoq; intelligibili oīum tactu opus eſt,atq; nō aliter niſi omnibus tactis aliquid intelligit,quid inquit fecit quum unũquodq; tangeret? id enim patet quod unũquodq; aliquid fecit.dixit ideo quiſpiam quæ nam eſt in unoquoq; apprehēſio? q; ſi aliquis diceret ueluti per conſiderationem hoc quidem hanc propoſitionẽ tangere,aliud uero aliam, & ipſam omnium periodũ eſſe concluſionem,& ueluti totũ intelligibile,uidelicet intellectio perfecta:ad hunc dicemus quod deinceps Ariſto.de uiſu ait,oſtendens eſſe incorporeum,quod ſiquidem hęc hanc intelligit propoſitionem,aliud uero aliam: quid eſt quod iudicat atq; dicit,q; hęc ab hoc altera eſt? hoc enim idem eſt,ac ſi hoc ego,tu uero illud ſentias.quid autem colligens ex omnibus collecta cōcluſio? oportet enim q; omnes ipſe propoſitiones cognoſcat,ut eo modo dicat.ex his hęc colligi poteſt:quod enim tetigit hanc ipſam propoſitionem non alteram cognoſcet, quam alterum punctum tetigerit,nāq; altera ſuppoſitio fiet,omniaq̃, cuncta apprehendent.item aliter quoniam unaquęq; propoſitio, eſt etiam enuntiatio quædam:manifeſtum certe eſt,quod quando propoſitionem ueluti enuntiationem intelligit,ut quodpiam intelliget nihil aliorum punctorum contactu indigens p̃ſertim,ſi pũcta quidem ſunt infinita:opus autem ſit ad aliquid intelligēdum tactus infinitorum, infinita uero in determinato tempore pręterire impoſſibile eſt,nunq̃ intelliget:intelligere enim non eſt,niſi omnia rei intelligibilis tangat,omnia autem quæ ſunt infinita tangere impoſſibile eſt: nũquam igitur intellectus intelliget.reliquũ eſt,ut quęramus num aliquando,ut ſenſus,ita intellectus alio puncto alia intelligibilia ſuſcipiat.qđ ſi fit,turſus quidem non ſecũdum ſe totam omnia intelliget,hoc aũt non ipſa actio dictat.haud enim quũ uolumus aīam quodlibet intelligere,hác intellectus partem mouemus,alia uero abiecta eſt,& in reliquis ſimiliter qũo autem ſenſui aſſiſtens eſt intellectus,qđ oculus quidem colores,auris autẽ ſtrepitus,alius uero ſenſus alia ſenſibilia percipiat.Et qđ nũquã ſenſus alius ſenſibiliũ aliorum ſenſibus aſſiſtit,& his qui diuerſa ſuſcipiũt ſenſibilia,atq; aliter q̃ diuerſa ſuſcipiunt ea eſſe ſecũdum ſubſtátiam diuerſa neceſſe eſt. Diuerſa igitur ſecũdum ſubſtantiã puncta erunt,quæ autem differentia ſubſtátialis puncti ſit ad pũctum,neq; id uolentibus fingere facile eſt.ſic igitur ut in puncto intellectus intelligat,haud fieri poteſt,q; ſi ſecũdum partes intellectio fiat,aut turſus una ex partibus ad intellectionem ſufficit,aut nō.ergo ſi pars una ſola ſit itelligens,aliarum ſuppoſitio ſuperflua erit:hæc enim ipſa itellectus erit,alioqui illud quæremus, utrũ hæc ipſa pars in pũcto tangens intelligibile intelligat,an ſecũdum partem.Et primę ratiōes ueniẽt. ſed ſupponatur q; uniuerſaliter intelligat.quis igiť reliquorũ eſt uſus? qđ ſi ſecũdum unam ptem intellectio minime fiat,quoniã illud contingit qđ omnis magnitudo in finita & in infinita diuidatur:etenim diuidũtur in finita magnitudines ſi in eadem,ſiue in æqualia ſecũdum quantitatem diuidátur,uelut in digitalia uel cubitalia.omne enim finitũ definitur ab omni finito,in infinita autẽ ſi in eadem ſecũdum rõnem diuidantur,ſi ſcilicet in duas æquales partes ſecentur.in duas eni æq̃les partes diuiſio in īfinitum tendit.ideo quia ſemp in magnitudines diuiſio fit.omnis autẽ magnitudo continua eſt,omne autẽ continuum diuiſibile.Quare ſi in definita diuiſio fiat,aut unumquodq; oīa intelliget,aut aliter nō intelligit,niſi omnia aut aliqua tãgat,& eadem turſus dicemus, quēadmodum prius.atq; ſimiliter ſi infinitę partes ſupponantur,iiſdem rõnibus utemur,quibus in ſuppoſitione ſcđm punctos uſi ſumus.argumenta enim ſimiliter omnibus cōueniẽtia ipſe Ariſtoteles partitus eſt.nos autem omnibus omnia accōmodamus.

Partium autem,aut in magnitudine aut in puncto,ſiquidem & hanc partẽ dicere liceat,ſi igitur in puncto,ipſa autem puncta infinita ſunt,manifeſtum eſt,quod nunquã percurret.

Quoniam magnitudines partes ſimilares ſunt,nãq; ex magnitudinibus magnitudo eſt,nō ex punctis,punctus.n.magnitudo non eſt,at magnitudinis principium,propterea quũ dixerit,partiũ autem,aut in magnitudine,aut in puncto,ſignificauit per abuſionem loquens,an punctum ipſum partem dicere oporteat.

Qđ ſi in magnitudine ſępius,aut infinities intelliget idẽ.videtur autẽ & ſemel cōtingens.

Sepius quidem ſi in definitas partes diuidatur,infinities autẽ ſi in infinitas.

At ſi ſatis eſt tãgere qualibet partiũ,qd opus eſt moueri.aut,etiã omnino magnitudinẽ habere?

Hoc eſt ſi quamlibet partem circuli tangens intelligibile ſuſcipere poteſt,quid circulari motu

opus est? etenim ipsa etiam suscipiet, quid enim illi ad susceptionem circulariter mouendo confertur, nihil autem illi neq; magnitudo ad intellectionem prodest, si quauis partium intelligat, si nanq; aliquid diuisum maneat, nihil minus, qđ absq; affectu esse ex diuisione possit, hoc aliud est præter id quod diuiditur, & ipsum per se dimensione carens est, & impartibile, ueluti superficiei perpetuo diuisę albedo ipsa in unaquaq; partium seruatur, at quantitas ex diuisione patitur, atq; minuitur. ut.n.ita dicam quæ bicubitalis est, cubitalis fit, quũ tamẽ album eodem modo se habeat, aliud igitur est album præter illud qđ diuiditur, hoc sane modo, si quauis partium circuli similis intellectio fit, maximaq; in parte, & in minima igitur intelligens est, præter magnitudinem. nihil ergo ad intellectionem magnitudo confert, si quidẽ maioremq; & minorẽ partẽ similiter intelligit.

Qđ si necessariũ est intelligere toto circulo tangentem, quis est ipsis paribus tactus?

Quũ sit diuisio quod aut in parte sui ipsius intelligit, circulus aũt in toto, in parte autẽ aut secũdum magnitudinem, aut in puncto, quumq; exposuerit ea quæ absurda accidunt suppositioni dicenti qđ in parte intelligit, reliquũ nunc exponit, toto scilicet intelligere circulo. nã si non prius intelliget, quàm ambiuerit circulus, quid unaquęq; partiũ facit? si.n.partes ambientes nõ intelligant, totius autem circuli tactus in partibus fit, neq; ipse quidem intelliget, nullibi.n.nisi in partibus eius tangit, intelligibile. at.n.dicere id restat, qđ unaquęq; partium intelligibilis partẽ cognoscit, circulus autem totus ipsum totum. quod autẽ hanc opinionẽ absurdum sequitur ipse inducit, postquàm.n. dixit quis est ipsis partibus tactus, tanquàm in eo quòd tacetur illud acceperit, qđ partibus ipsius intelligibilis tangunt, subintulit.

At etiam quo modo intelliget ipsum partibile impartibili, & ipsum impartibile partibili.

Si enim partes non possunt intelligere totum, sine autem intellectione partium totum non intelligit, nãq; intellectionis partium collectio est, ipsa totius intellectio: nullum quidem impartibile intelligere potest. quare ipse quũ sit partibilis, intelligibile quũ sit impartibile non intelliget. item si unaquaq; parte pars intelligit ipsa intelligentia tota cõposita erit, quo modo igitur intelliget intelligentia simplex? tota.n.sic intelligentia composita erit. At qui si simplex non sit intelligentia, neq; etiam composita erit, omne.n.compositum ex simplicibus cõstat, hac de causa nulla erit intelligẽtia, neq; ideo intelliget. igitur non existente intelligentia, intellectus destruetur. apposuit autem ipsũ partibile impartibili uel uti arguens eos, qui dicant intelligentiam tactu fieri, si nãq; impartibilis est intellectus, quo modo ipsum partibile intelliget? impartibili enim contanget, impartibile non partibile, aut quo modo impartibili ipsum partibile intelliget, ut sit adiacens ipsum in pũcto? quo modo.n.ipsa in puncto susceptio partibilia intelliget, hoc autẽ etiã quo modo intelliget ipsum partibile impartibili, aut ipsum impartibile partibili, sic quoq; uelut ab alio principio interpretãtur, quoniã non esse intellectum magnitudinem dicunt, ne quispiam credat eum sic ipsum impartibilem dicere, ut punctus hæc ipsa apposuit: neq;.n.inquit si, magnitudo sit impartibilia intelliget, neq; partibilia si punctus. Aliter aũt ipse in ĩtellectu dicit impartibile: ipsius.n.intellectum impartibile, substantia per se subsistens est, ab omni magnitudine separata, punctus autem in linea habet esse & est ipsius magnitudinis principium. quo modo autem ĩtellectus quũ sit impartibilis intelligat, omnia in tertio libro narrabit, alioqui ut in altero argumẽto hoc audiendum cõmuniter omnibus dictis suppositionibus conuenire, nam quia circulus intelligens tanget aut in pũcto tangit, aut in parte, quod si in pũcto tangens intelligit quo modo partibilia intelligit. s.corpora: non.n.punctus magnitudini conuenit: quo igitur modo si non conuenit, intelliget? qđ.n.non tetigit nullo modo hoc intelliget, qđ si in partibus intelligit quo modo quæ impartibilia sunt intelliget? partibile.n.non conuenit impartibili, hoc autem ad ueram rationem nullo modo amplius adduci potest, quoniã quocũq; modo intellectus quũ sit impartibilis, oĩa partibiliaq; & impartibilia intelligit, impartibile.n. nunc dicimus id qđ partibili opponitur uidelicet punctum, intellectus autem impartibilitas alia quędam est neq; multi partibilitati corporis opponit, nã ueluti in se oĩum ratiões hñs ĩtelligit.

Necesse autem est intellectum esse circulum hunc. intellectus nãq; motus intellectio est. circuli vero circunlatio est. & intellectus quidem fuerit circulus, cuius talis circunlatio intellectio est.

Ne quispiam dicat, Timęũ non dixisse animam circulum sensibilem sed uniuersalem circulum, & ipsius rationẽ circuli qui sine magnitudine est & incorporeus, propterea omni circulo pari mõ

paruoq;

paruoq; & magno adaptat, & hoc per hæc ipsa pręparat, omnino. n. inquit ex iis quæ dicta sunt sensibilem circulũ intellĩm dicere Timęum credendũ est. Quod enim hoc ipsum demonstrat illud sensibile significat. hoc. n. est ipsum demostrans. Vnde igitur hoc qđ ipsi dicebant uniuersalem circulũ non moueri? quia ratio est. quam autem rationem intellectus habet ad intellectionem hanc eãdem circulus habet ad circũlationem, utraq;. n. motus est, intellectio quidem ipsius intellectus, circulatio uero ipsius circuli. ideo è contrario etiam, quam rationem intellectio habet ad circunlationem, eandem quoq; ad ipsum circulũ intellectus habet. Qđ si intellectio circunlatio est, igitur intellectus quoq; circulus est: & si circuli sensibilis circunlatio est, nam circulus uniuersalis non circunducitur, igitur etiam intellectus sensibilis circulus est.

Semper autem aliquid intelliget. id. n. opus est si quidem æterna est circunlatio.

Aut hoc ait quia idem sepius intelliget, aut qđ semper oporteat in infinitum altera atq; altera intelligere, si quidem circunlatio fit intellectio, ipsa autem intellectio ęterna, hoc autem nullam necessitatem habere uidetur, dixerit enim semper aliquid intelligere necessarium esse & ab eodem in idẽ rursus uenire, etenim quia nulla talis est anima, qualis est intellectus primus, qui collectam & sine tempore habet intellectionem, non quidem modo hoc, modo illud, uerum simul omnia intelligẽs. At quoniam omnis anima, etiam si uniuersi animam dicas, habet intellectionem trãsitiuam, ab hoc intelligibili ad alterum transiens: ideo semper mota, semper aliquid intelliget, causa uero ęternitatis ꝓpter infinitatem temporis necesse est ut rursus in idem reuertatur, & sic imitetur circulum, neq; sanè infinita intelliget, quia neq; infinita sunt intelligibilia, nunquàm igitur hoc dicit qđ idẽ semp intelliget, quia nunquàm totum intellexerit. nãq; circunlatio similis similiterq; se habens de eodẽ aliquo erit, quare tale esse oportebit illud quod intelligitur, quale nũquàm intellectum fuerit. qđ hoc igitur est, quod nulla est intellectio infinita, per ea quæ sequuntur, adducit.

Etenim factiuarũ vel actiuarum intellectionũ sunt fines, omnes. n. alterius gratia sunt.

Intellectiones actiuas esse finitas ex actionibus ostendit, omnis nãq; actio gratia alicuius finis est. igitur quũ finem cuius gratia fiunt, cõsecutę fuerint, operatione supsedent, nulla nãq; actio tendit in infinitum, quicquid. n. cupimus, alicuius gratia cupimus. habent pręterea actiones ipsę principia. quare ueluti sunt actiones, ita se speculationes de illis habẽt. actiuę igitur speculationes finitę sunt, ueruntamen (ut sępius in aliis diximus) è contrario speculationes & actiones se habẽt inuicẽ, ipsius nãq; actionis finis principiũ speculationis est & è cõuerso, principiũ igitur architectonices est (si qdẽ cõtingat actio) fundamentũ iacere uel materias ipas ꝑparare, finis uero tectũ, hoc est ab imbribus, & caloribus protectio, speculationis igitur & actionis eiusdem iidem sunt è conuerso termini.

Contẽplatiuæ autẽ rationibus similiter terminant, ratio vero omnis aut est diffinitio, aut demõstratio, demõstrationes autẽ & à pricipio sunt, & habẽt quodãmõ finẽ syllogismũ vel cõclusionẽ.

Quod neq; contemplatiuę intellectiones infinitę sunt ostẽdit iisce rationibus, quę circa eas fiũt ex clarioribus obscuriora dilucidãs, nuntii. n. sunt intelligẽtiarum rationes, hæ autem nobis manifestę magis sunt magisq; cognitę, quàm sint habitus: unde procedunt. est igitur omnino necessariũ quod quemadmodum eæ quæ sunt de contemplatiuis intellectionibus rationes se habent: ita sint etiam ipsę intellectiones. Quare si ostendero rationes ipsarum finitas esse: illud etiam cõsequetur quod & illę finitę sunt: rationes autem de contemplatiuis intellectionibus demonstratio, & definitio sunt. Quod autem nulla harum sint infinita, inde patet ꝙ omnis demõstratio principiumq; & finem habet, principium quidem cõmunes notiones, finem uero ipsam demonstrationem conclusionemq;: nulla igitur demõstratio infinita est, definitiones quoq; ipse finemq; & principium similiter habent, principium quidem genera generalissima, finem uero specialissimas differentias, ergo neq; diffinitiones ipsę sunt infinitę. Item aliter quum nulla substantia sit infinita, sed terminata necesse est etiam quod earũ rationes definitiuę sint finitę. Item aliter, si omnium quęcũq; sunt generalissima decem genera sunt, & horum non est in infinitũ progressus, uerum usq; ad indiuiduas species, post quas singularia sunt diffinitio ex omnibus finita erit: ex his igitur sunt ipsę diffinitiones: omnis ergo diffinitio finita est. At in demonstratiua quoq; ostensum est, id nullo modo fieri posse, ut in infinitum demonstrationes progrediantur. Nãq; sic omnis cognitio & scientia destrueretur, si enim in diffinitionum assumptionẽ infinitas differentias accipere oportet: infiniti

autem finito tpe pertransire ipossibile est. uerū definitione nō cognita rei naturā cognoscere haud possibile est, ignota autem rei natura neq; per se ipsi in existentia cognoscere possibile est, circa quæ demonstratio fit, omnis igitur cognitio destruetur. Non igitur definitiones in infinitū tendere possibile est: quare si rationes intellectionum contemplatiuarum finitę sunt, ipsas quoq; intellectiones finitas esse necesse est, syllogismum autem ipsam cōclusionem dicit. quamobrem postq̄ dixit syllogismum, interpretans adduxit uel conclusionem, uelut alterū pro altero dicēs: quod autem rationes de contemplatiuis intellectionibus duæ solę sint definitio scilicet & demonstratio: inde patet q̃ omnia quæcūq; sunt, aut substantiæ sunt, aut substantiis accidētia, est enim aliquid substantia animę, & est aliquid quod circa illam accidit, ut mortalis sit, uel in uniuerso mediū habet ordinem uel aliquid simile. substantiarum igitur cōprehensio per diffinitiones inuenitur, accidentiū uero per demonstrationem; sed eorum accidentium, quæ per se sunt.

Qđ si non terminantur, saltem non regrediuntur rursus in principium: sumentes autem semper mediū extremum recta proficiscuntur: circulatio vero rursus in principiū reuertitur, definitiones autem omnes finitę sunt.

Si quispiam inquit hæc dicat: quod in infinitum demonstrationes extendi possint, is quidem maxime à scopo ueritatis errabit, quemadmodum nos ostendemus: iam uero & si progrediantur in infinitum, recta tamen incedunt, & non in id quod à principio est. Iterum ueniūt ueluti quum sic dico: homo est risibile: risibile uero rationale est: igitur homo est rationale: quum huic ipsi demonstrationi uno addito termino alteram demōstrationem coapto, siquidem extremum appositū feci, quiq; erat ante extremum, eum medium constitui. nāq; hoc ipse etiam declarat quum dicit, sumētes medium & extremum. Appono igitur animal sic: omnis homo rationalis est, omne rationale est animal: igitur omnis homo est animal. adiungo etiam corpus animatum: talis autem demōstrationum progressus in rectitudine fit, nō enim unq̄ reflectitur in principium. i. non amplius reuertitur ad demonstrandam propositionem dicentem quod homo risibile est: id enim iam demōstratum est, nāq; si demonstratum non esset nec ipsa omnino procederet, demōstratio simpliciter, quoniam non reflectitur in communem mentis conceptumque est ipsarum demonstrationum principium, de quo prima propositio contexitur: quæ ipsa per se fidem faciens demonstratione non indiget, circulus uero in seipsum reuertitur: quod autem non progrediatur in infinitum demonstratio: inde etiam patet, aut enim à generibus generalissimis incipit, & pronunciat usq; ad species specialissimas, aut èconuerso ex his incipit, & pronunciat in illa. Hoc autem quod ait, sumentes medium terminū male ab Alexandro percipitur: medium nāq; propositionis ipsum terminum ponit, ueluti medium hominis & risibilis & rationalis. non amplius igić demonstrationem seruat, siquidem habeat propositionem quæ per medium quēdam terminum demonstrationis indigeat. At quemadmodū diximus extremus quidem extrinsecus aduenit, medius uero non aduenit. uerum extremus ab hoc positionem permutat mediusq; fit, & si sic acceperimus quod intra propositionem terminum accipiunt, ueluti in quem propositio nō est medio carens, neq; etiam tanq̄ recta incedatur neq; circulū imitentur, nec enim primus terminus qui erat subiectus in cōclusione pđicatus fiet, nec q prędicatus erat subiectus fiet nisi termini conuertantur ipsi, in quibus etiam demonstratio fit circularis non per demōstrationē methodon, sed p ipsam materiam ueluti quū dico: homo risibile est, risibile autem mentis & scientiæ capax: homo igitur mētis & scientiæ capax est, & èconuerso mentis & scientiæ capax risibile est, risibile uero est homo. scientiæ igitur & mentis capax est homo.

Præterea si eadem circunlatio sepius fiat, opus erit sepius intelligere illud idem.

Quum dixerit q̃ infinita intellectio circūlationem fine carentem sequitur, siue quū idem semp in intelligendo sit neq; factū fuerit unquā, siue quum sæpius idē reuoluatur, demōstrato absurdo quod prius seqtur, nunc quod hæc sequitur ostendit. si nāq; eadem est semper intellectus circunlatio, idem quoq; semper erit, qđ intelligitur: quare illud idem semper intelliget & nihil unquam aliud: quare nec omnia intelliget.

Atq; itē, intellectio similis est quieti cuidā & statui magis q̄ motui: eodē quoq; mō syllogismus.

Coronidem pulcram imposuit. nā sanē quidem motui q̄stio similis uidetur, qui nāq; dubitat, in multa

in multa perturbatione & motu est, qui uero inuenit quod idē est ac si dicam intellexit, in quiete & tranquillitate postea est. unde quoq; scientia dicitur ἐπιστήμη quia ἐπὶ στάσιν idest in statū animam ducit, & is, q ratiocinatus est, & per demōstrationem quod quęrebat inuenit, deinde quiescit. quare si ipsam intellectionē & conclusionē syllogismi, circulationē esse dicunt, magis ipsa quies est quàm motus. quod si uiā quę ducit i itellectionem esse circulationē dicunt, in priores rationes uenimus quid unaquęq; partium facit aut finitę sint aut infinitę, quid etiā sit illud, quod ipas ppositiones coniungit. nāq; aliud quū aliud intellexerit, nisi quodpiam aliud sit, quo conducente omnia suscipiantur, neq; conclusio ipsa deduceretur: neq; enim erit aliter, ac si hoc quidem ego, tu uero illud sentias quod si sit aliquid, hoc est anima non circulus.

At vero neq; beatum quidem est quod non facile, sed violentum est.

Potest hoc etiam per se esse argumentū atq; superioribus cōiūgi, nā cū dixerit itellectionē quieti magis cuidam quàm motui similem esse, quūq; ex hoc ostenderit quietē magis esse intellectui scdm naturam quasi adductum esset ea de causa motū esse præter naturam, quia si secundū naturam quies est, illud necessario sequetur qd præter naturā motus erit, quare si moueatur intellectus uiolēter mouebitur, quodcūq; enim pręter naturam est, id uiolentū est. quū igitur ex prędictis illud adductum sit, qd intellectus uiolentia mouetur, hoc iure optimo subinfert. at uero neq; beatū est, quod non facile, sed uiolentum est. At uniuersi animam in beatitudine esse oportet. quod si neq; scdm naturam mouetur, quia quies magis est intellectio quàm motus, neq; etiam pręter naturam ne sit extra partem beatitudinis, nullo igitur modo mouetur. potest autē quoq; per se esse argumētum: quū nāq; demōstrauerit ea quę absurda sequuntur opinionē illorū, qui secūdū naturā moueri animā dicunt, nunc edocet quid seqretur, nisi secūdū naturā moueretur, quia si pręter naturā moueretur, ui moueṫ, omne autē uiolentū nequaquàm beatū est: at uniuersi animā beatā esse oportet.

Qđ si est motus eius non substantia, præter naturam sane mouebitur.

Potest hoc etiam huic quod ante est, eē continuum. nam postquàm dixit illud haud esse beatū, quod non facile sed uiolentum est, quo modo id erit uiolentum, per hęc inducit, si qdem (inquit) nō est in substantia eius motus, non erit autem in substantia motus, quoniam quieti magis quàm motui ipsum intelligere simile est, id etiā p se absolute potest intelligi: nam si mouetur intellectus, anima etiam mouetur. At quieti magis q̄ motui proportione respondet intellectus. præter naturā motū habet, nihil autem qd pręter naturam se habeat, semp est, sed ubi est illud qd est pręter naturam, id etiam omnino quod est secundum naturam, sequitur. at non sanè quod est secundū naturam sequetur omnino id quod pter naturam se habeat, igitur id qd pręter naturā mouetur, motum scdm naturam continebit. At uero secundum naturam, (quēadmodū demōstratum est) moueri non potest, ergo neq; pręter naturam mouebitur.

Laboriosum autem quoq; est esse mixtum cum corpore non volens dissolui.

Quo modo sit motus uiolentus & difficilis & pręter naturam, per se hęc ipse declarauit, quod enim corpori cōmixta sit, cūq; eo trahatur ea, de causa motū laboriosum continet, ea quodā modo quę Ixion ferēs. nam si cœlo coniuncta est, ut ipsum quoq; motu suo secum circunducat, motum quidem non facilem sed laboriosum continet, hoc autem nequaquàm beatum est.

Est insuper fugiendum, si quidem melius est intellectui non esse cum corpore, quemadmodum & dici consueuit, & multis simul videtur.

Ex his, quæ consueuerunt à Platone dici, quęq; etiam multis uidētur, absurdum esse confirmat. illud etiā Platoni quoq; uidetur esse animæ melius ut ea sit sine corpore, namq; illi laboriosa est in corpore uita. quod etiam mūdus nō sit soluendus, illius opinio est, unde in priori forte sempiterno suo anima quam mūdus erit, neq; id habens qd animæ nostræ, quæ à corporibus aliquādo soluūtur, quū illa semper cum corpore coniuncta sit. Bene igitur hęc Aristoteles induxit, si uere, quēadmodum Timæus dicere uidetur, substantia eius corpori coniūcta est. At uero quēadmodū quum corpori dominatur anima, sequens, atq; obediens corpus habet, non autem motus corporis ipsa sequitur: hoc modo, multo magis ipsum coeleste corpus quū ab omni difficultate mortali longe absit, animæq; sola uoluntate moueatur, nullam ex ea re anima difficultatem habet. ut etiā nsæ aię in

luminoſo corpore quod uocant αὐγοειδὲς, eſſe nihil difficille eſt.

Item quod circulariter feratur cœlum, cauſa latet, neq;.n.ipſius animæ ſubſtãtia cauſa eſt, quod circulariter feratur. ſed per accidens eo modo mouetur: neq; corpus ipſum cauſa eſt, verum ipſa anima magis corpori.

Núc ueluti id oſtenſum ſit, quod anima quũ ſine magnitudine ſit, atq; incorporea, nõ per ſe ſed per accidens mouetur, merito quæ ná circularis cœli motus cauſa ſit, in dictis illorú minime patere dicit. ſi náq; anima dum mouetur mouet, demõſtratum eſt autem qđ per ſe nõ mouetur, quæ ná cœlo motus circularis cauſa eſt? neq; enim per ea quę demõſtrata ſunt, anima ipſa per ſe mouetur, neq; ſanè corpus ipſum ſibi cauſa eſt motus, id enim negat Plato ut illi ſecúdum naturá ſit circularis motus, ſed ex anima hunc ipſum illi eſſe uult. igitur per eos circularis motus cauſa nõ patet. Ariſtoteles enim corpori cœleſti naturalem motum tribuit, concurrere autem cú naturali ex anima motum dicit, qui motus quum in ipſo ſit, ſic mouet.

At vero neq; quia melius dicitur, et quidẽ oportebat ipſum Deum propterea circulariter facere ferri animam quia melius ipſi eſt moueri, q̃ manere, moueri autem ſic, q̃ alio modo.

Non ſolum inquit, ex iis quę dicta ſunt in Timæo, ignoramus quæ ſit cauſa motum circularem faciens, uerú etiá finalé: nullo enim mõ cõfirmauit eſſe cœlo melius moueri quàm quieſcere, & id circulariter quàm alio motu, nec præterea omnia quęcunq; ſunt in natura ad ipſum finem reſpicere, quod quidem pulcherrimum eſt omnium, quæcunq; circa eam ipſam rem fieri poſſunt. ipſe enim & motus, & circularis motus finalem cauſam demonſtrat: & quod motus ipſe circularis æternitati conueniat, quia neq; principium neq; finem habeat, & quod ipſi magis erat bonum moueri, quàm ſtare, neq; operari quàm nihil facere melius eſt. At etiam Plotinus circularis motus finalem cauſam reddit, ita dicens. quare enim circulariter mouetur? quia intellectum imitatur. etenim intellectus operatio circularis eſt, id dixiſſe uidetur, quod nos dicendo conſecuti ſumus. quoniam igitur peiora ad ea quæ ſunt meliora conuertuntur, ſic & ipſum circulariter mouendo intellectus imitatur operationem. itẽ aliter, quoniam ubiq; ſimul eſſe diuina res eſt. Quod autem ubiq; circulari motu accedit, id quod ubiq; eſt imitatur, præterea finalem figuræ ſphęricæ cauſam Plato reddidit, decentem enim inquit atq; cognatam figuram illi dedit, náq; complectenti omnia figurarum capaciſſimam dedit, in planis autem figurarum quæ ſunt ęqualis menſurę, circulus eſt. capaciſſimus, in ſolidis uero ſphæra.

Verum quia eſt talis conſideratio aliorũ ſermonũ magis propria, eá quidẽ dimittamus nunc.

Illud enim quærere, cur ſic cœlum moueatur, & quare eo modo, melius à ſcopo propoſito aberrat, ſermonibus enim de cœlo & motu talis conſideratio magis conuenit, inſtans autẽ propoſitũ de aĩa eſt. id igitur ſolũ locutus, qđ ea Timæo prętermiſſa ſunt, ad ſermoné propoſitú reuertitur.

Illud autem abſurdum accidit & huic ſermoni, & plurimis illorum de anima, coniungunt enim & ponunt in corpore animam, non prius determinantes quam ob cauſam, & quo modo ſeſe habentẽ corpore, & ſi videatur hoc neceſſarium eſſe, nam propter cõmunionem hoc quidem facit, illud vero patitur, & hoc quidem mouetur, illud vero mouet, horum autem nihil adeſt inuicem quibuſuis: at illi ſolum conantur dicere quale quid ſit anima, de ſuſceptiuo autẽ corpore nihil adhuc determinãt, quaſi poſſibile ſit. ſecũdum Pythagoricas fabulas quamlibet animam in quoduis ingredi corpus, uidetur enim vnumquodq; propriam habere ſpeciem & formam, ſimiliter autem dicunt ueluti ſi quiſpiam diceret tectonicam in fiſtulas ingredi, oportet enim artem quidem vti inſtrumentis, animam vero corpore.

Poſtquàm contra unáquáq; opinionem de anima particulatim dixit nunc unã atq; eandẽ cõmunem omnium ſimul, hiſce qui de anima dixerũt, quaſi accuſationem infert, Nam quũ de anima dixerint, ii de ſuſceptiuo eius corpore nihil quicquàm dixerunt, qualis anima quali corpore utatur: At qui corpus & anima hæc quidẽ facit, illud uero patitur ſed agentiũ, atq; patientium quidá eſt habitus, & cõmunicatio, nõ enim quod uis à quolibet patitur, neq; enim ab dulcedine albedo, qua-

re neq; in omni corpore ipsa aget anima,neq; de quauis anima quodcúq; corpus acciderit patietur. namq; si inuicem secundum formam differunt animalia,forma uero animatorũ est uniuscuiusq; anima,nãq; ipsa subiectum perfectum facit,eadé auté forma in diuersa materia nũquàm nascetur, uniuscuiusq; enim formæ propria materia est:Alia nãq; est ęris materia & lapidis,alia & aliorum similiter:nõ igitur quęlibet anima in quouis corpore nascetur,quemadmodũ igitur qui de ære Philosophus naturalis disputat,non eius solum formam sed materiam quoq; dicere debet,ut ipse in quarto meteororum atq; alibi fecit,eodé quoq; modo eum qui de anima disputat facere oportet de corpore scilicet,quod eam suscipiat enarrare.uidelicet quale quid sit,& natura & potẽtia,si quidem anima corporis est anima.sed illi (inquit) de anima locuti de corpore nihil pdeterminauerũt, ueluti id fieri possit,inquit ut quemadmodũ Pythagoreorũ fabulę uolunt,anima quęlibet,in quod uis corpus ingrediatur sermone qdem ualde usus iniurioso,fabulosa sunt,(ait) neq; sermone digna quæ ex illis dicuntur, quale est illud Empedoclis,qui & ipse Pythagoricus fuit.

Olim nanq; fui cespesq;, puerq;, puellaq;.

Et uolucris cœli,atq; alti maris incola piscis.

Est auté hoc ipsum absurdum,nãq; unaquęq; res formã ,ppriam tenet.quare si sunt animalium differẽtes formę,forma auté maxie est aia,nõ oium erit aialiũ ipsa eadé aia,nã uelut ars alia alius instrumẽtis utit,nec unq̃ tectonica fistulis utet,sic animis quoq; naturalia ,ppria sunt istrumẽta corpora ipsa qbus utunt,oportet.n.qd appetitiõibus aię sit idoneũ corpus,qd ipsarũ appetitionũ susceptiuũ sit:queadmodũ enim se habet ars ad instrumenta,sic aia se ad ipsum corpus habet.Qd si nõ illud fieri potest ut instrumento quolibet ars hæc utatur,id etiam sequitur,quod eo, quodcunq; acciderit corpus,aia quęuis nõ utetur,oportebat igitur eos qui de anima dicerent etiã dicere de eo corpore qd animam ipsam susciperet,quod ipse in tractatu de partibus animalium fecit,unãquãq; enim partem figurari dixit non de sola animæ ipsius operatione,neq; de sola corporis compositione,sed ex ambabus,uelut oculus,qui non simpliciter de tot talibusq; tuniculis,uerũetiam quũ tali animæ potentia composita pars est,similiter quoq; in aliis uniuscuiusq; partibus.hic autem non solum de sensibus uerũetiam de sensuum sedibus potentias sensitiuas capientibus disputabit. bene autem nõ omnibus dixit,sed plurimis qui de anima tractauerunt,excipiens uidelicet ipm Platonem,qui multis de anima declaratis , multum quoq; de susceptiuo corpore sermonem fecit,& in Timæo,& in Phædro,,ppterea enim caput superiorem totius corporis habere partem sphæricũq; esse,quia id rationem quæ corpori præest,ac dominatur,maxime complectatur,qd etiã mundi pars præstantissima cœlum uitaq; animalis,quæ in hoc est,totius mũdi supmum locum tenet, sphæricũq; est.quid ita autem,ait cor ipsum cono simile est,quia iquit animositas in eo sedet,quæ quidem ignem ipsum imitatur,quare ipsum quoq; cor ad similitudiné coni figuratũ ipsius ignis substantiam sequitur.similiter etiam de epate reliquisq; partibus,& toto humano corpore naturaliter disputat hoc modo,qd consurgit de toto corpore rotũdum caput.s. reliquum uero rectũ,sequitur.idest qd humanæ animæ mixtũ demõstrat,uidelicet quod ex ratione & irrationabili mortali,q; atq; imortali uita compositum cõmixtumq; est.quæcũq; enim uitæ sunt imortales solũ eæ non aliud quàm corpus sphæricum consecutę sunt,id enim qd imortale est propriam sibi silemq; figuram adpetit:ea autem circularis est quæ neq; finem,neq; principium habet:quæ uero sunt solum mortales ut eorum quæ ratione carent uitę sunt,iis solum corpora recta sorte obtigerunt, ut enim diximus uitæ irrationales lineæ sunt similes,& ea quidem obliqua,pronaq; adeo sunt ut nullam cognationem cum cœlestibus habeant:homo autem qui uita mortali atq; imortali cõstat,corporis proprii figuram consecutus est,superiorem quidem partem rotundam rationalis atq; ęterna uis illa tenet,quæ corpori princeps imperare debet,inferior uero pars recta est,unde mortalis atq; irrationalis imortalemq; & rationalem uitam sequitur.sic ille quidem quũ dixisset in Phædro de imortalitate animęde q; corpore illi proprio(queadmodum diximus)figurato ait.nõ enim nisi cognouerit id quod est,in hãc ipsam figuram uenerit tãquã sit aliqua anima,quę id nesciat,quod est uidelicet irrationalis,quã nũquã in humanam figuram ueniat ut patet,quo corpori præsit eideq; imperet.hoc autem Aristotelicũ ab eo antequã Aristoteles id diceret,dictum est,non quãlibet animam in quouis ingredi corpus.quid autem ita dicebat id quod est?id scimus quod ipsum intelligibile innuebat:uere enim hoc,quod est,ut imateriale & nihil habens potentia est,sed sine potentia ens actu est:nõne auté sensibile non est ens.Q uare semper quod potentia est idem est,ac si dicã quod non est.igitur solũ rõnalis ut intellectualis intellectuale cognoscit.

Alia etiam quędam opinio tradita est de anima.

Queſtus Ariſtoteles cõmuniter de omnibus iis qui de anima diſſeruerunt,quia de corpore ip/
ſam ſuſcipiente nihil dixerint:oportebat enim,quũ non quælibet anima in quoduis corpus ingre
diatur,quia tali proprietate quæ corpori ad ſuſceptionem talis animæ cõueniat opus eſt,alia nãq;
eſt compoſitio & temperamentum eorum animalium quæ in iraſcibili deſignantur,alia eorũ quę
in concupiſcibili,alia eorum quæ ſecũdum conſilium atq; rationem notantur,& ſimpliciter ad ani
mæ ipſius operationum conuenientiam,corporisq;, & elemẽtorum temperamẽtum,& apparatus
inſtrumentorum pertinent.his igitur dictis,quæ proprie conſequitur opinionẽ de anima coaptat,
ad hoc enim qdã reſpexerunt qđ aiæ non quodcũq; accidit corpus,eſt particeps,ibi enim tempera/
mento,quod animæ conueniat opus eſt,ueluti etiam harmonia quæ non ita ut obtigerunt qui/
buſcũq; chordis fit uerum cõuenientiam quanta extenſione opus eſt.adde etiam qđ ipſam animã
eſſe corporis harmoniam putauerunt,& uarias eẽ animarum ſpẽs,quæ ad uarias corporis harmo/
nias aptantur.Hanc igitur exponit opinionem atq; refellit & interim ſolam hanc opinionem in hi
ſce inquirit.paulopoſt autem rationes ponit quibus illi in hanc opinionem uenerunt.at ante etiã
in aliis uidelicet in Eudemo dialogo contra hanc opinionem dixit,& ante eum Plato in Phædone
huic opinioni inſtans quinque dialecticis argumentis eſt uſus,& hoc primum,harmonia ipſa ada/
ptatis aduenit,adeſſe enim chordas,quas deinde tãtum oſtenſas eſſe.unde poſtea ſic harmonia ad/
uenire oportet:quare harmonia poſterior eſt earum quæ adaptantur,ſed anima ante corpus ada/
ptatum præexiſtit,ſi quidem diſciplinę reminiſcẽtiæ ſunt.non igitur ipſa anima harmonia eſt.hoc
autem argumentum dictum eſt tãquã demonſtratum id ſit pręexiſtẽte animam,ꝓpterea quod id
enim oſtẽſum eſt eſſe diſciplinas ipſas reminiſcẽtias.hoc igitur argumẽtum ad animam ſolã ratio/
nalem facit.alia autem partim ad omnem animam.alia uero ad rationalem ſolam faciunt,una quí
dem ratio eſt ea,quæ dicta eſt.altera uero quæ ſequitur.Harmonia inqt adaptatis haud repugnat,
ſed ſequitur ſic ſe habẽs quomodocũq; ſe habeat adaptata.anima autem corpori repugnat/atq; illi
imperat.non igitur harmonia eſt anima.Quod autem fieri nõ poſſit,ut adaptatis harmonia repu/
gnet id patet,quia in illis habet eſſe.unde impoſſibile eſt ut illis ea ſit contraria.nihil eſt enim qđ
non eſſe cupiat.anima uero corpus ipſum negligit,corporis conatibus contraria eſt,& om/
nino corrumpi ipſum cupit ut quæ in eo non habeat eſſe.Tertia ratio eſt,harmonia ipſa ſu/
ſcipit,magis & minus,dicimus enim quod hac lira hæc magis aptata eſt. At anima magis ac minus
non ſuſcipit,nõ enim ſeipſa anima magis anima & minus anima fit.At neq; alia magis alia:non igiť
eſt anima harmonia. Quarta ratio eſt anima uirtutem & uicioſitatẽ ſuſcipit:quarum uirtus ipſa
eſt harmonia potentiarum,nãq; animæ ipſa conſonantia eſt uicioſitas uero diſſonantia,quæ poten
tiarum animæ ipſius pugnæ/atq; ſeditio eſt, unde anima ipſa harmoniam & inconcinnitatẽ ſuſci/
pit:hæc enim uirtus & uicioſitas eſt.Harmonia autem harmoniam & inconcinnitatem non ſuſci/
pit,ridiculum nãq; id eſt dicere quod harmonia inconcinnitatem,uel ècõuerſo quod inconcinitas
harmoniam ſuſcipit:non eſt igitur harmonia ipſa anima.Quinta ratio eſt/ſi anima ipſa eſt harmo/
nia ea non ſuſcipit inconcinnitatem:inconcinnitas autem animę uicioſitas eſt,quod ſi anima uicio/
ſitatem non ſuſcipit,omnes bene ſimiliter erũt, ad ſecundum uidelicet conſequẽs falſum eſt,igitur
& antecedens.non eſt ergo anima ipſa harmonia. Ad tertiam rationem quæ dicit harmoniam ma/
gis & minus eſt harmonia,ſed anima magis & minus nõ eſt anima,(ſic enim propoſitiones accipit
Plato)fertur ab Epicuro ratio,qua per ſimilia ipſam redarguere tentat dulce(inquit)magis & mi-
nus ſuſcipit,mel ipſum magis uel minus non ſuſcipit, eſt enim ſubſtantia,non eſt ergo dulce mel,
quod quidem abſurdum eſt,uterq; autem ſyllogiſmorum, in ſecunda figura ſimiliter complexus
non ſine ſyllogizandi ratione eſſe uidetur:quare neceſſe id eſt,aut utrũq; eſſe uerum aut ſi manife
ſte falſus,& ſine ſyllogizandi ratione eſt,ſyllogiſmus Epicuri talem quoq; Platonis eſſe argumentũ
neceſſe eſt.In omnibus enim cõparatio ſimilis eſt,quod autem ſine ratione ſyllogizandi ſint uteriq;
facti dicere poteris,ſi medium terminũ qui in utroq; ſyllogiſmo eſt acceperis,& prius Platonis ſyl/
logiſmum,nõ enim eundem medium terminum,in utriſq; propoſitionibus inueneris,habet enim
ſe ſic ſyllogiſmus, harmonia magis & minus, eſt harmonia anima non eſt magis/& minus anima:
quare in maiore magis & minus harmoniam eſſe prædicatum eſt,in maiore uero magis & minus
non eſſe animam non eſt ideo medius terminus unus,non igitur cum ſyllogizandi ratione factum
eſt argumentum,in alio quoq; ſyllogiſmo ſiſt,alibi enim magis & minus dulce prædicatum aſſum
ptum eſt, alibi autem magis & minus mel unde medius terminus/non eſt unus , nam quãq̃ uideť
accipere unum medium in utriſq; quũ dicimus,mel magis & minus non ſuſcipit,dulce autem ma
gis & minus ſuſcipit,unum inquam eſſe in utriſq; prædicatum uideatur licet ſuſcipere.ſ.magis &
minus

minus,non tamen id uerum eſt,quod ſit unus terminus,non enim ſimpliciter,hoc dulce magis & minus ſuſcipit,ſed inquãtum dulce,neq; enim inquãtum corpus,ſimiliter quoq; ipſm mel non ſimpliciter magis & minus non ſuſcipit,ſed inquãtum mel, non ſanè inquantum dulce ſuſcipit, ſimili quoq; modo anima ipſa inquantũ anima,magis & minus nequaquàm ſuſcipit : at quo ad affectus id quidem ſuſcipit.oportet igitur i propoſitionibus aſſumi,inquãtum quidem hęc eſt,ſuſcipit magis & minus,inquãtum uero illud,nequaq̃. Quòd ſi ei apponatur terminus medius diuerſus eſt, quòd ſi ita eſt ipſa ſine ſyllogizandi ratione complexio facta eſt:uerum ipſam comparationem nõ eſſe ſimilem uidere poſſumus,ipſumq́; Platonem recte quidem ratiocinãtem:Epicurum uero,nõ recte:ſic enim dico harmonia magis & minus eſt harmonia: anima magis & minus nõ eſt harmonia,ſic autem unum medium terminum facio.Præterea manifeſtior erit ratio, ſi quemadmodum accepit Plato propoſitiones non acceperimus,ſed paulum tranſponendo adaptabimus.Nam Plato ſic accepit,harmonia magis & minus eſt harmonia. nos autẽ ſic accipiamus, omnis harmonia magis & minus ſuſcipit,nam ſi hoc modo dixerimus,non illa additione,ut ſcilicet dicamus inquãtum harmonia,opus eſt: nõ enĩ ſimul utrũq; eſt in harmonia,neq; cum ſubiecto,quẽadmodum dulce eſt,hoc enim corpus ipſum quod dulcedinem ceperit ſignificat, uelut etiam id in quo ſit harmonia.nam ſanè harmonia quoddam ſimplex eſt , ut dulcedo, nãq; ipſam ſolam qualitatem declarat, etenim ſi quod harmoniã habet,acceperimus,additione nobis opus erit,omne enim quod harmonia compoſitum eſt , inquãtum harmonia compoſitũ magis ac minus ſuſcipit, quod ſi harmoniã capiamus non procedit quod harmonia magis & minus ſuſcipiat. Anima autem inquãtum anima eſt magis & minus non ſuſcipit: id enim apponendum eſt,animæ inquatum anima, ideo diximus animam inquãtum eſt anima,harmoniam non eſſe,ſic igitur Platonem ratiocinantem nobis oſtendiſſe liceat.Epicurus autem rationem cepit in dulci,non in dulcedine,nam ſi eam in dulcedine accepiſſet,nihil quidẽ falſum adduxiſſet:id enim uerum eſt,q̃d ipſum mel dulcedo nõ eſt.ergo quia ipſum dulce utrũq; quoddam ſimul eſt,additionis indiget: non enim propoſitio uniuerſalis uera erit, nãq; omne dulce inquantum dulce magis & minus ſuſcipit , & non ſimpliciter, ſed mel inquantum mel eſt haud ſuſcipit magis & minus,ex q̃bus nihil congregatur,quia non eſt medius terminus cõmunis, quare ſi prædicatis hoc inquantum hoc additum fuerit, non ipſum medium cõmune accipiemus,ut dictum eſt,ꝙ ſi ſubiectis addatur,ut inquãtum dulce ipſum dulce, magis & minus ſuſcipit mel ipſum inquantum mel,magis & minus non ſuſcipit,id concludetur,non eſt igitur mel inquantum mel eſt dulce inquantum dulce eſt, hoc autem cogitari non poteſt.eæ igiẽ ſunt quinque Platonis argumenta,quæ diximus.ipſe autem Ariſtoteles(ut iam dicebam)in Eudemo dialogo hiſce duobus uſus eſt,uno quidem ſic, harmoniæ inquit eſt quoddam contrariũ ipſa inconcinnitas,animę uero nihil eſt contrarium:anima igitur non eſt harmonia,ſed ad hoc fortaſſe quiſpiam diceret,quod harmoniæ contrarium non eſt proprie contrarium. ſed magis priuatio indefinita atq; animæ ueluti cuidam ſpeciei exiſtenti eſt aliquod oppoſitum indefinitum,& quemadmodum ibi talem harmoniam in iconcinnitatem mutari, ſic etiam in talem priuationem animam tranſire dicimus.ſecundum autem ſyllogiſmum.ſic protulit,harmonię inquit, corporis inconcinnitas corporis contraria eſt,animati autẽ corporis inconcinnitas eſt,morbus & imbecillitas,& turpitudo:Q uorum quidem a ſymmetria elementorũ morbus eſt,partium uero ſimilarium imbecillitas,at inſtrumentalium turpitudo,ꝙ ſi morbus & imbecillitas & turpitudo eſt,ipſa incõcinnitas, id ſequitur quod ſanitas & robur & pulchritudo eſt ipſa harmonia,ſed horum nihil eſt anima nõ eſt inquam anima,neq; ſanitas neq; robur neq; pulchritudo,nãq; etiam Terſites quum turpiſſimus eſſet,habebat auimam,non eſt ergo harmonia ipſa anima, & hoc quidem in illis. huic autem quatuor argumẽtis hanc opinionem refellentibus uſus eſt, quorum tertium dictum in Eudemo ſecundum eſt,quæ autem ſint hæc,procedentes in litera ſciemus.

Probabilis quidem multis neque minor vlla earum,quę dicuntur.

Quod igitur opinio quæ dicit eſſe animam corporis harmoniam,ſit probabilis, nunc ſimpliciter ponit.deinde autem poſt obiectiones ad illam factas per opinionem probabilem quoq; imponit in Phædone etiam Symmias ait,nullam rationem,ſic ipſi de anima probabilem uideri, ut ea q̃ ipſam eſſe harmoniam dicit.

Rationes vero veluti damnatas dedit,his etiam quę in cõmuni dicuntur rationibus,harmoniam nãq; quandam ipſam aliqui dicunt.

Et si(inquit)probabilis est opinio,rationes tamen dedit ueluti condẽnata, uidelicet in rationes profecta damnata est,& reprobata,ut ea,quę mendax est. Deinde apponit ubinam dãnata fuerit,in cõmunibus(inquit) rationibus,quæ dicũtur,hoc factum est,innuens fortasse uel sua cõtra alios,nõ scripta colloquia,uel externas cõmentationes,de quibus dialogi sunt,quorum est Eudemus,quas quidem uocauit externas ideo,quod non ad legitimos auditores, sed in communem multorum utilitatem scriptæ sunt.

Etenim harmoniam temperationem,& compositionem quandam contrariorum esse,& corpus componi ex contrarijs.

Postquã igitur exposuit opinionem illorum,qui esse animam harmoniam dicebant,hic eam rationem ponit,per quam confirmare rem suam conabãtur,syllogismus autem talis est. Harmonia componitur ex contrariis,& animatum corpus ex contrariis quatuor elementis componitur,uidelicet arido,liquido,frigido,calido.corpus ergo animatum est harmonia.quod ergo harmonia ex contrariis cõstet,id uerum est. Harmonia enim quemadmodũ Pythagorici uolũt,est πολυμιγέων καὶ δίχα φρονεόντων ἕνωσις.i multorũ permixtio qui inter se in unitate diuersa sentiũt,hoc sanè qđ animatum corpus ex cõtrariis componatur non uniuerse est uerum.nãq; cœlestia animata cum sint. ex contrariis haudquaquã componuntur,sunt enim simplicia,alioqui sine ratione est facta syllogismi complexio,cum sit ex duabus affirmatiuis in secunda figura.præterea etsi rationalis erat, nõ tamen concludit qđ anima ipsa est harmonia,sed ipsum corpus.temperationem uero,& compositionem dixit harmoniam,temperationem quidem elemẽtorum.bene enim uini,& aquę fusionem esse compositam dicimus:dicimus autem quoq; per appositionem,harmoniam.Dicimus enim bene esse compositam ianuam,quã compositionem uocauit.Dico autem appositionẽ, quãdo eni sic tabulæ cõpositæ sunt,ut nihil eiusdẽ generis admittant,ianuã bene cõpactã fuisse dicimus.

Atqui ipsa quidem harmonia mixtorum quædam ratio est,vel compositio,animam vero,neutrum esse horum possibile est.

Hinc argumẽta sunt,& hoc ex quatuor argumentis primum est,talis autẽ syllogismus est.harmonia ratio est,uel compositio mixtorum,sed anima neq; ratio est,neq; compositio.igitur aia non est harmonia.quod autem neq; ratio,neq; compositio est anima,nunc quidem ueluti id manifestũ sit,accepit,nãq; id quidem absurdum est animam,siue rationem,siue compositionem dicere,ueluti duplam,uel sesquialteram,uel aliam quãdam,siue rursus compositionem,quæ corporũ est appositio,substãtia nãq; est aia.horũ autẽ neutrũ suba est.Deinde uero idẽ,pcedendo demõstrat.

Prętere a autẽ mouere nõ est harmoniæ,animæ vero hoc attribuũt omnes,maxime vt ita dicã.

Secundus hic est syllogismus,& ipse in secũda figura.harmonia(inquit) ex quibus est,ex iis nõ mouetur,nõ enim chordas ipsa harmonia mouet.anima uero mouet ipsum corpus,cuius est anima,non est igitur anima harmonia:nullo nãq; motu harmonia mouet ea,quorum est harmonia, neq; enim ea,quæ harmonice composita sunt,harmonia localiter mouet,nãq; artifex ea extrisecus mouet,neq; secũdum quantitatem,neq; etiam secũdum alterationem,neq; enim chordas ipsa harmonia alterat,sed ipsa quidem motis & alteratis chordis fit,non tñ in quibus est,cũ fit,ea alterat.

Cõuenit autẽ magis de sanitate dicere harmoniã,atq; oĩno de corporeis virtutibus,quã de aĩa.

Hoc est tertium argumẽtum.est autem secũdum eorum,quæ sunt in Eudemo.qđ autem harmonia sit sanitas,in illis demonstrauit ex morbi contrario,sylli aũt deductionẽ supra diximus.

Manifestius autem,si quispiam reddere tentauerit affectus,& operationes animæ harmoniæ cuidam,difficile namq; est accommodare.

Aperte(inquit)apparet absurda ea ratio,quæ animã eẽ harmoniam dicit.si unumquẽq; affectũ, aut operationem animæ in aliquam harmoniam transferre tentemus,si nãq; anima est harmonia, operationes quoq;,& affectus eius harmonia erunt.ueluti quoq; ipsius simpliciter harmonię partes,aut species ipsæ sunt harmoniæ.qualis ergo est harmonię spẽs,ira,uel cupiditas,uel sensus & reliqua?Lydia ne,an Phrygia,an Iaspia,an aliæ quædam?quòd si nihil horum est harmonia,neq; aia

deinceps erit horum quicquā,hoc est igitur argumentum quartum,sic autem se syllogismus habet,si anima est harmonia,species autem harmoniæ sunt Lydia,Phrygia,& reliquę,id sequitur,qđ harum quædam sit anima.sed hoc dicere absurdum est,non est igitur anima harmonia.Verū possit quispiam ad hoc contradicere hoc modo,nos quidem non dicimus chordarum harmoniā esse animam,sed quādam talem compositorum,siue temperatorum rationem.neq; enim ipsa corporis harmonia,aut elemētorum secūdum potentias,aut instrumētalium secūdum compositionem,uel Lydia,uel Phrygia est harmonia.nullo igitur modo ī hoc sermonem Aristoteles deducit,sed in id quod est harmonia quadam.uidelicet in harmoniam eorum,quæ tali,aut tali ratione composita sunt,nō autem Lydia,aut Phrygia,sed hoc enarratum est.Qđ autem fieri non possit,ut harmonię cuidam corporis animæ opera,& affectiones reddantur,ex ipsa patet progressione,nam dicere itellectum,si sit temperatio,duplam esse rationem,sensum autem,si ita sit,sesquialteram, atq; etiā aliā quandam potentiam,ridiculum est,neq; hoc tale accōmodare est facile.

Præterea si diceremus harmoniam in duo respicientes,propriissime quidem magnitudinū in habentibus motum,& positionem positionemq; compositionem ipsarum,postqua'm sic coaptatę sunt,vt nibil eiusdem generis suscipiant,inde autem quoq; mixtorum rationem.

In primo syllogismo dixit harmoniam esse rationem,uel compositionem mixtorū:animam autem neutrum esse horum:at unde id patuit,quod aia nihil est horū?ibi quidem sine probatione id accepit,hic uero reliquum demonstrat.dicimus enim inquit harmoniam duobus modis,& quidem prima ratione,compositionem corporum,quādo sic apposita sunt, ut nullum eiusdem generis corpus iterseri possit.Veluti cum lapides,quibus constat domus, adeo bene compositi sunt,ut alius lapis,aut lignum,aut quid eiusdem generis interseri nō possit, aut grauium corporum aliqđ accōmodari,dicimus lapides,& horum harmoniam compositionē,adposuit autem eiusdem generis,quoniam fieri potest,ut aër,uel gluten, uel quodpiā tale constructis lapidibus interseratur, ex his autem inquit harmoniæ nomen in mixtorum rationem transferimus, ueluti & in temperatis, & in his quæ sunt in musica,rationem nāq; mixtorum sesquialteram , uel sesquitertiam,uel aliam quandam ex compositis per trāslationem harmoniā dicimus. Quid autem cum dixisset,propriissime quidem magnitudinum,subintulit in habētibus motum,& positionem?quoniam uoluit hæc à mathematicis distinguere, nam mathematica quoq; sunt magnitudines, uerum neq; motū,neq; positionem habent,quādoquidem neq; subsistentiam,in consyderatione enim sola habent esse:& motum quidem , ut à mathematicis naturalia corpora diuidat: positionem autem,quo & lineas, & superficies naturales ab ipsis mathematicis distinguat, positionem nāq; hæc ipsa naturalia dico, quamuis motum non habeant. quare autem secundum primam rationem harmoniam sub apositione nos contemplari dicit? id inquam ea de causa, quod nobis magis cognita sit , nanq; & in prædicamentis propriissime, & primo, & maxime esse substantiam indiuiduam dicit , uel ut nobis magis cognitam.

At neutro quidem modo consentaneum est,neq; compositio ipsarum corporis partium valde facilis inquisitu est,multæ enim compositiones ipsarum partium sunt,& multis modis.cuius igitur,aut quo modo putare oportet intellectum compositionem esse,vel etiam sensitiuū,vel appetitiuum?

Neq; cōpositionē inquit, neq; mixtionem facere animam rationi consentaneū est, minime autē magis compositionē,quoniam facile ualde argumentis ratio conuinci potest.si nāq; partium similariū compositio animam facit:quoniam in unaquaq; parte instrumentalium, est ipsa similarium partium compositio,etenim manus ex ossibus, & neruis,& carnibus, & reliquis, eodem modo & pes,& caput,& reliqua omnia particulatim esset utiq; anima,nam si simpliciter anima ipsa compositio est,una aūt quæq; pars,alia aliter,cōponit,aiamq; habet, unusquisq; ēt multas aias habet,aliter enī tota manus ɔposita est,& aliter ptes ipsius manus digiti,aut aliud qđpiā, & in unaquaq; parte multæ aiæ sunt,qđ qdē dicere absurdum est,non est igitur anima cōpositio:nam si alicui compositioni corporis nulla animæ pars conuenit,ex quanam compositione intellectus, aut sensus constat?non igitur tota toti compositioni congruit, nāq; ex singulorum compositione tota compositio constat:quali igitur compositione, & quali in parte unaquæq; animæ potentia sit? difficile est, hoc etiam fingere,ut ipse ait:multæ autem partium cōpositiōes sunt,& multis modis,multæ qui-

dem quoniam multa quoq; membra ſunt, multis autem modis, quoniam partium ſimilarium compoſitionem aliter aliud habet.

Similiter autem abſurdum eſt, & rationem miſtionis eſſe animam, non enim eandem habet rationem mixtio elementorum, ſecundum quam caro, & ſecundũ quam os eſt, accidet igitur multasq; animas habere, & ſecundum totum corpus, ſi quidem omnia ex elementis commiſtis, mixtionis autem ratio, harmonia eſt & anima.

Per alterum inquit ſignificatum harmoniæ, animam eſſe harmoniam dicere abſurdum eſt, nam enim multæ rationes temperationum in corpore per partes ſimilares ſunt, elementa enim eadem, ratio autem temperationis horum, alia quidem in oſſe, alia autem in carne, in ſanguine uero, & in reliquis partibus ſimilaribus alia. Quare per hãc ipſam rationẽ multas habere animas ipſum corpus neceſſe eſt. ꝙ ſi temperatio ipſa harmonia eſt: harmonia autem anima, multæ quidem ſunt ipſius corporis partium temperationes: ꝙ ſi quiſpiam dicat haud ſimpliciter quãcunq; cõpoſitionem, ſiue harmoniam animam dixiſſe, neq; huius, aut illius partis: uerũ totius corporis cõpoſinem, & harmoniã hoc eſſe animam, dicimus quod maxime quidẽ ut ad ſimpliciter dicentes harmoniam, neq; prædiſinientes ratio dicta eſt. deinde etſi aliquis hanc ipſam rationem confutabit, aliæ tamen ſunt, quæ quidem conuinci non poſſunt. ad omnes autẽ dicimus ꝙ ſi harmonia eſt anima, quæ ſuperiora ſunt, inferiora facient: nã quæ ſine anima ſunt, animorum cauſa erunt, quæ ratione carent, rationis, & ſenſus ea, quæ non habẽt ſenſum, quod quidem abſurdum eſt, dicere ſcilicet peiora eſſe meliorum cauſam.

Petiuerit autem quiſpiam hoc etiam ab Empedocle, *vnumquodq; enim ipſorum in ratione quadã dicit eſſe, vtrum igitur ratio eſt anima, an potius aliud aliquid exiſtens, ĩnaſcitur mẽbris? Præterea vtrum concordia cuiuſuis cauſa miſtionis ſit, an eius quę ſecundum rationem ſit: & hęc vtrum ratio ſit, an præter rationem aliud quodpiam: hæc igitur habent tales dubitationes.*

Poſtquàm eos, qui harmoniã dicunt eſſe animam, redarguit demonſtrãdo quod quãcunq; harmoniæ ſpeciem ſupponamus & ſm tẽperationẽ, & ſecũdum compoſitionem, abſurda multa ſequẽtur, ueluti contra Empedoclem merito ex dictis in tranſgreſſione dubitat, quoniam & ille ex tẽperatione elementorum ipſas animaliũ partiũ ſpecies fieri dicebat. id enim narrabat, quod alia elemẽtorum ratio carnem facit, alia os, alia uero aliud quodpiã, & eius infra proponetur ſermo, quo dicere conatur, quæ nam in unaquaq; parte temperationis elementorũ ratio ſit. quoniam igitur partium formas eſſe temperationis rationem dixit, eſt autẽ ipſa quoq; anima totius animalis forma, nõ immerito quærit, utrum & ipſa anima ſit ratio mixtorũ, de quibus animal totum cõſtat, an aliud aliquid exiſtens ꝑter rõnẽ mixtis ipſis inaſcit̃. nam ſi ratio mixtorũ eſt anima, quomodo inquit? terra. etenim terram uidimus, nõ enim ratio ſunt elementa. adhuc autem quemadmodũ formę inquit multæ ſunt animę in animali, magis autem in unaquaq; parte, quoniam multę quoq; rationes ſunt, ſi aliud aliquid exiſtens præter rationem mixtis ipſis innaſcitur, qd exiſtẽs & quomodo inaſcitur? & ruſus quomodo inquit? terra etenim terram uidimus. quod ſi elementa ipſa ſunt anima, quare in aliis quidem formis oſſis, & carnis, & ſimilium non elementa, ſed ipſam rationem cauſam eſſe dixit, in anima autem ipſa elementa? nam ſi forma melior eſt, quã materia, & ipſa materia ſunt animalis partium elementa, forma uero ratio ipſa, id ſequitur quod ratio temperationis ipſorum, ſit elementis melior. quare forma, ſcilicet caro, os, & ſimilia melioribus erunt peiores, uidelicet ratione temperationis, imo ratio ipſa erunt, melior autem forma anima ex peioribus uidelicet ex materia erit, hæc enim aliarum formarũ materia erat, meliora igitur ex prioribus erunt, quod quidem abſurdum eſt. Deinde quoniam Empedocles dicebat amicitiã eſſe cauſam temperationis elementorũ, ſeriatim de ipſa dubitat. nam amicitia uel eſt eadem miſtione, ut miſtionem amicitiã eſſe dicimus, uel eſt alia, uel etiam alia cuiuſuis eſt cauſa miſtionis, uel eius, quæ eſt ſecundum rationem. quare ſi eſt eadem miſtione, quæ nam eſt ipſius miſtionis cauſa? nullo enim modo id fieri poteſt, ut res ſine cauſa generationem habeant, ut ait Plato, quod ſi alia eſt, cuius nam miſtionis eſt cauſa? at ſi cuiuſuis eſt, illud accidet, quod ex quacũq; miſtione formę fient, neq; ſolum quæ genitæ ſunt, uerum etiam diuinæ, quod quidem abſurdum eſt, neq; enim uidemus quamlibet miſtionem quodlibet facere, ſed miſtionis cuiuſcũq; formę ratio definita eſt. quod ſi eius eſt, quæ eſt ſecundum rationẽ,

quod quidem consentaneum est,& si non hoc Empedocles dixit,neq; id ex eius dictis ratione subducta colligi potest.oportebat ipsum dicere quæ nam sit ipsa,& quam naturā habeat,nō enim esse amicitiam dicere sufficit,uerum illud etiam addendum est,quid nam sit amicitia.hæc igitur cōtra Empedoclem dicere conuenit,& quemadmodum diximus,non ita Aristoteles diuisionem fecit, uerum sic se pulchrius habet,his igitur per digressionem contra Empedoclem dictis in de harmonia raionem regreditur.

Q[uo]d si est alud anima ab harmonia, quidnam simul cum ipso carnis esse tollitur,& aliarum partium animalis?

Cum exposuisset opinionem illorum,qui harmoniam esse animam dicunt,hanc ipsam esse rationem probabilem dixit.nunc igitur huic ipsi raioni contradicens causas opponit,per quas talis opinio probabilis esse uidetur,& ut breuibus dicam sic ait,si ipsa anima nō est harmonia secūdum rationem mistionis facta,quid ita ablata corporis harmonia,anima quoq; tollitur? nam si aliud est ab harmonia anima,ueluti citharœdi ab cithara alii sunt ,quemadmodū cum chordarū harmonia depressa est,quod adhuc citharæ citharœdus adsit,nihil prohibeat eum esse alterum ab harmonia, & cithara,sic etiam animam,siquidem non erat idem cū harmonia,oportebat aliquando dissoluta harmonia corpori adesse.intellectus igitur propositorū talis est,litera uero sic se habet.quod si aliud est anima à mistione,hoc est si harmonia non est anima,harmonia autem est secundū mistionē, & temparationem,est enim ea quoq;,quæ est secundum compositionem,quid nam simul cū carnis eē tollitur,& aliarū partium animalis? quod est,ac si dicat,quid ita una parte harmoniæ ablata, reliquarum quoq; partium harmonia aufertur? ut extra literā nos concludemus,quod harmonia omnium partium ablata,anima quoq; simul aufertur,in carne autē tāquàm sit ea magis manifesta, rationem exercet,nam si formant carnis ab animali aufertur,reliquarū quoq; partiū forma species auferuntur,ossium scilicet,& neruorum,& reliquorum,cum quibus etiam anima simul aufertur, quia non solum carne ablata,reliquorum sublatio sequitur,uerum etiam si aliorum quæ diximus, auferat[ur] unū.sic Alex.ualde cōmode interp̄tat[ur],ut dubitatio ipsa pariter sit īterp̄tatio eorū,q̄ de harmonia dicta sunt.magis aūt unius dicētis ex eo,q̄d anima dr̄ harmonia,id accidere,q̄d multas aias animal habeat,nam si inquit non est anima harmonia,uerum quodpiam alud mistionis, quare mistione carnis corrupta,reliquarum quoq; partium mistio corrumpitur? nam siquidem id sit, una quidem omnium partium esse mistio uidebitur,non multæ,quare enim cū una simul omnes corrumpuntur? Sic autem anima ipsa una erit & non multæ,in quod absurdum deduci uidebat[ur] sermo,qui animam esse harmoniam dicit: quáobrem si mistione una ablata animal aufertur, una igitur quoq; anima cum sit harmonia:alio quoq; modo exponitur, si nō est harmonia anima,quare simul cum carne ablata aufert[ur]? Deinceps ut ab alio principio: similiter autem & aliarum partiū animalis pro eo,quod est,unoquoq; ablato cum aliis partibus tollitur,partes autem intelligit similares,os,carnem,neruum, uenas,& reliqua, quorū quopiam ablato simul quoq; animal aufertur, non sanè quouis instrumentalium, tolli autem dicit, non ipsum similarium partiū subiectum:sed ipsam formam:quare non dixit ablata carne,sed carnis esse.

Ad hæc,siquidem non vna quæq; partium animam habet,si nō est anima ratio mistionis,quid est, quod corrumpitur anima deficiēte? quod igitur neq; harmoniam possibile est esse animam, neq; circulariter circūferri,patet ex dictis.

Alio modo circa hoc ipsum dubitat,imo non omnino est alia ipsa dubitatio à superiori,sed cū sit eadem,ad illam uice uersa se habet.prius enim dubitauit,quid ita cōpositione,& harmonia corporis corrupta simul abit anima:siquidem non est harmonia.nūc autem è cōuerso,quid ita ab anima relicto corpore,harmonia simul corrumpit ur? ibi q̄dem ab harmonia facto principio in aīam, hic uero ab anima in harmoniam corporis definic.nam si(inquit)haud est harmonia corporis anima,quare sic ab anima derelicto corpore,harmonia statim corrūpitur? quáquàm non aperte dixit hoc modo,quod.s.haud est anima corporis harmonia,sed quod huius opinionis absurdū sequit[ur], id ut prius accepit,nam dicēdo animam harmoniam seq̄batur id,ut secundum unamquáq; partiū animam diceremus.Si ergo non est inq̄t secūdum unamquáq; partium aīa,uidelicet si aīa non est harmonia:hac de causa postquā obscuritatem cōtemplatus est,ipsam rationem resumpsit dicens,si non est anima ratio mistionis.deinde subinfert,quid est q̄d corrumpitur anima deficiente? q̄d est,

ac si dicat, corrupto animali in defectione animæ nihil aliud, nisi temperationem, & harmoniã corporis, corruptũ uidemus. nãq; tẽperata elĩta nõ corrũpuntur, sed adhuc sunt. anima igitur est harmonia, siquidem corruptio animæ nihil aliud nisi corruptionem harmoniæ corporis operata est. Aristoteles igitur cum dubitauerit, non solutionem subinde tulit ueluti ea sit manifesta, & aliquo modo in superioribus dicta. solueret aũt sic ipsam, quẽadmodum quoq; alibi diximus. Qđ rõ mistionis, & composita (quod est idem, ac si dicat, harmonia) rõnẽ eorum, sine quibus nõ sunt, ad animam habent: non enim fieri potest, ut, si hæc non sint, ipsum sit corpus organicũ, quod si neq; corpus organicum sit, animam ipsam in eo esse impossibile est, nõ tamen illa sunt anima, quemadmodum neq; sine lapidibus & lignis domus est. neq; tamẽ lapides, & ligna sunt domus, uelut etiã non sine aëris perspicuitate lux ipsa agit, neq; tamen lux, & perspicuitas idem sunt, eodẽ modo sic se habet in anima, & in corporis harmonia. Quid ita igitur harmonia ablata, anima quoq; ipsa tollitur, imo animæ in corpus actio tollitur: quẽadmodum etiam transparente aëre ablato, non ipsum lumen, sed ipsius luminis in trãsparens actio tollitur, uidelicet eorum, sine quibus esse nõ potest, rõnem ad animæ operationem harmonia habet. Rursus autem ẽcõuerso si defecerit anima, harmonia ipsa statim deficiet. Quare qđ ipsam continet atq; apparet, id est, quod aptata eius semper conseruauerat deficit. qđ autem ipsa anima non est harmonia, id quidem per plura ostensum est, cum uero dicimus adesse citharœdũ citharæ, chordarum dissoluta harmonia, simile est ac si ignarũ musices, aut omnino inanimatũ quodpiam citharæ adesse aliquis dicat, nõ eni ut citharœdus, & aptus ad citharam ille adest, sed ueluti, si etiam lapis adsit. non enim unquã citharœdi modo in ipsam citharam nõ aptam operatus est, quẽadmodum neq; anima in corpus nõ aptũ operatur. Quare magis exemplum illi, quod per animam fit, adest, quã contrarium fit. adesse enim fortasse animã corpori aliquando, etiam post exitum nihil prohibebit, non tamen quod in eo operetur admittitur, quemadmodum neq; citharœdum in cithara non apta operari conceditur.

Per accidens autem moueri (quemadmodum diximus) potest, & mouere seipsam, veluti moueri quidẽ in quo est, hoc autẽ moueri ab anima, aliter autẽ impossibile est moueri secundũ locũ ipsam.

Cum illud confutauerit, quod anima per se moueatur, quod & Democritus, & Timæus dicebant, alter quidem secũdum lineam, alter uero circulariter mouens, cũ inquam ostenderit animã per se esse imobilem, nunc dicit qđ ipsa per accidẽs motu solo locali se mouere dicitur. ex quo enĩ corpus ipsa mouet, & in eo est dum corpus mouetur, cum eo simul mouebitur. quare mouendo corpus in quo est, seipsam per accidẽs mouet. per se autem, & secũdum substãtiam, neq; mouetur, neq; in loco est, nãq; est incorporea. motu igitur solo locali mouere seipsam per accidens anima dicitur. nullo autem alio motu: neq; enim etsi mutatur corpus ipsa mutaẽ, neq; augeẽ, neq; minuiẽ, per accidens autẽ moueri (quẽadmodum diximus.) Dixit enim quando contra Timæum dicebat, non autem patet causa, quare cœlum circulariter feratur. neq; enim animę substantia causa est, qđ cœlum circulariter feratur, sed per accidens.

Rectius autem dubitauerit quispiã de illa, vt quæ moueatur, in talia cũ respexerit, dicimus enim animam tristari, gaudere, confidere, timere, atq; etiã irasci, & sentire, & cogitare, hæc autem omnia motus esse videntur, vnde putauerit quispiam ipsam moueri, sed hoc non est necessarium.

Cum animam in loco per se moueri confutauerit, si nãq; mouetur inquit in loco per se, in loco est, quod si hoc est, etiam corpus, nunc igitur hoc cõfutato, quoniam maxime motibus uariatiuis moueri uidetur, timore enim, & ira, & aliis affectibus mutatur, nunc inquã ad hoc instantiam fecit, contexit igitur sic, quod anima eo modo moueri uideatur, anima tristatur, & gaudet, & timet, & similia, hi autem sunt motus, anima igitur mouetur. harum autem propositionum maiori quidẽ concedit, ubi timor, & ira, & reliqua, motus esse dicuntur, minori uero nequaquàm, non enim cõcedit, quod anima per se hisce affectibus patiatur, sed hoc esse utriusq; simul, nãq; sunt hi affectus in animalis anima, ex manifestis autem huic ipsi rei fidem facit, quemadmodum enim inquit texere, uel ędificare esse opera animæ non consentaneũ est dicere, at ne quidem corporis, sed animalis cũ corpore, eodem modo irasci, & timere, & similia esse animalis cũ anima dicimus, nãq; illud est animal, quod per corpus texit, & ædificat, in corpore uero per animam irascitur, & tristatur, quare si motus eius esse concedantur, non tamẽ sunt animæ per se, sed utriusq; simul, nos autem id quærimus, an ipsa per se moueatur anima, & quispiam id quæsiuerit, quomodo cogitationem utriusq;

simul esse dicat,nãq; & alia,quæ sunt irrationalis partis animæ,quæ quidem non est à corpore separabilis,sed est animati corporis forma,ut in materia corpore existens forma inseparabilis quod si per se esse non potest,consequens illud est,ut nulla operatio eius solum,sed utriusq; simul dicatur: cogitare uero est ipsius animæ rationalis propriũ,quæ quidẽ separabilis est,hoc igitur quomodo utriusq; simul est? ad hoc ergo dicimus quod anima rationalis cũ extra corpus est,& separata habitu,quẽ cũ corpore habebat,cogitatio nõ utitur,nõ enim quærit,& inuenit,neq; per propositiões ad conclusiones procedit,sed purus cum sit itellectus absq; inquisitione res ipsas perfecte percipit, ut ea,quæ omnium in se rationes habeat,& hisce non corpore perturbata, quãdo uult,absq; tempore occurrit.etenim corpus est illi ignorantiæ causa,quãobrem inquisitionis, & inuentionis indiget,& quia non est eius uinculum ad corpus inuictum,sed compatiens,propterea ex ipsius animę motibus in corpus, & ex corpore in animam uestigia trãseunt. alia est igitur rei cogitatę species,& alia rei,q̃ tristitia affecit:& in reliqs(ut dixi)in corpore uestigium qddã motus,aiq manifestat,unde ipsi quoq; physiognomi ex aspectu corporis animæ dispositiones coniiciunt: quod autem ex affectibus corporis quidam in animam transeat,manifestum est, nam cum dolẽte simul dolet, & cum lætante lætatur.quod autem corpus tali, uel tali modo dispositum sit, uel non sit illi impedimẽto, nullus est,qui ignoret,quod quidem impedimẽtum non erat ex eo in illam futurũ,nisi ex habitu, quem ad corpus habet naturalis quidam consensus, & affectus cõmunis in aiam transiret sic,quẽadmodum si retro alicuius cerebri uentriculus patiatur,ipsam memoratiuam uirtutem pati dicimus,alio autem uentriculo patiente,ratiocinatiuam,atq; eo modo pro dispositione bona,aut mala bene,aut male imaginari animam,eæq; differentes animarum aptitudines,& hoc,quod in hos,aut in illos affectus propensæ sint,ex eo habitu,quem ad corpus habeat,& ex cõmuni in affectiones cõsensu aduenit. unde etiam quidam id putauerũt: quod animę uirtutes corporis temperationes sequantur.hac igitur de causa cogitationem,cum sit imperfectus itellectus,esse utriusq; simul dicit, at hoc minime necessarium est.

Nam si & quàm maxime tristari,vel gaudere,vel cogitare motus sunt,& vnumquodq; moueri borum,moueri autem est ab anima,veluti irasci,vel timere dum cor sic mouetur,cogitare autem, vel tale,fortasse autem aliud quodpiam est.

Non est inquit necessarium ex his,quæ dicta sunt,ut animam moueri dicamus.quomodo autẽ non id necessarium sit,per ea,quæ sequũtur confirmat. nam cum prædicta per concessionẽ motus esse dederit,hoc enim per hoc manifestat dicens,nam si & quãmaxime,pro eo quod est,& si quàm maxime concedamus.præterea superius,cum dixisset,hæc autem omnia motus esse uidentur.sed litera obscuritatem habet,nãq; sententiæ redditionem interlocutione usus lõgam fecit,est enim dictorum redditio.Dicere autem irasci ipsam, quod quãtum ad literę cõstructionem superfluũ est. at quoniam multa usus est interlocutione,iterum sumpto intellectu coniunctione inceptiua usus est,literæ igitur cõstructio sic se habet.Nam si & quâmaxime tristari,uel gaudere, uel cogitare motus sunt,& unũquodq; moueri dicere,irasci ipsam,similiter & quæ sequũtur,quẽadmodum enim inquit texere,& ædificare esse animæ non aliquis dixerit,sed ipsius hominis cum corpore,sic misereri,discere,irasci,& similia sunt hominis opera cum anima,quare motus hi non sunt animę ipsius per se motus,sed utriusq; simul propter animã.Quod uero quæritur est,an ipsa per se anima moueatur,ea est igitur literæ constructio:reliqua uero in interlocutione dicta sunt, cum nãq; dixisset quod tristari,& gaudere,& talia si sunt motus,quomodo sint hi motus enarrauit,irasci enim inqt, aut timere,& similia motus ab anima facti sunt,quod autẽ sint ii motus,in prõptu est, unus enim quisq; ipsorum pro motu cordis fit,nãq; in iracũdia circa cor sanguis feruet,& in superficie dispergitur,in timore uero in profundo cõtrahitur,& ipsum cor hoc uel illo modo mouetur:hæc autẽ talia non solum fiunt ab anima quodam motu,uerũ etiam ipsa cogitationis actio non sine tali quodam motũ fit,cerebro scilicet aut alia quadam parte motum quẽdam ferente, hinc illud est, quod eorum qui cogitant,uultus mutabiliores fiunt.

Horum vero contingunt alia quidem secundum lationem quibusdã motis,alia vero secundum alterationem, qualia vero & quomodo,alia ratio est . dicere autem irasci animam,simile est ac si quispiam dicat animam texere,vel ædificare,melius enim fortasse est, non dicere animam misereri, vel discere,vel cogitare,sed hominem anima.

Horũ.ſ.qđ iraſcaẗ,qđ timeat,qđ cogitet,& reliquorũ alia qdẽ ↄtingũt ſm lationẽ,quibuſdã motis,alia uero ſecũdum alterationẽ,aliq̃ autẽ & ſm lationẽ,& ſm alterationẽ,nãq; illud,quod iraſcaẗ ex ambobus accidit:cor enim palpitat, qui motus eſt in loco,& ſanguis circa cor alteratur, nã iram ſanguinis circa cor eſſe feruorem dicimus,feruor autem eſt alteratio: miſereri autem, uel timere, uel gaudere alterationes quædam ſunt,at etiam fortaſſe fuſione quadam, uel contractione ſanguinis facta motus in loco ſunt:cogitare uero eſt alteratio quædam & cerebri,& alii corporis,maxime autem faciei,ſed ipſa qdem ſequitur eam,quæ eſt ꝑpter cerebrum,& ut cauſa quædam eſt, unde quoq; qualis eſt cerebri temperatio,tales,uel tales actiones circa rõcinatiuas facit:cogitare autẽ inquit,uel tale ſit,uel aliud fortaſſe quodpiam,uel tal,euidelicet motus in loco:hoc enim motu dicebat moueri cor palpitans in ira,uel ſi nõ hoc eſt cogitare,ſaltem tale quodpiam eſt,uidelicet alteratio. Quales autẽ & quomodo contingant, alterius rationis eſt, hoc eſt quales uniuſcuiuſq; partis, aut operis animæ ſint motus,ueluti quales in iraſcendo motus accidunt, utrum ſecũdum locum, an ſecundum alterationem,ſimiliter & in triſtando,& in gaudẽdo,& in cogitãdo,uel quomodo hi motus fiunt,ideſt qua parte cum animę affectu compoſita, ueluti epate cum ↄcupiſcibili, cum iraſcibili uero corde,& alia quadam parte cum alio quodam, & quali modo hoc moueatur,uidelicet quid ab affectus animalis motu patiẽs:alterius qdem rationis talia ſunt. ſunt autẽ ſiue de partibus animalium:ſiue etiam de animalium motu tractatus.

Hoc autẽ nõ vt in illa motu exiſtẽte ſed aliquãdo quidẽ vſq; ad illã,aliquãdo vero ab illa,veluti ſenſus quidẽ ex hiſce,reminiſcentia autẽ ab illa,ad eos,qui ſunt in ſenſoriys motus,vel mãſiones.

Quoniam dixit oportere dicere,quod anima mouetur homo,non ſic inquit ego dixi,ueluti in ea per ſe motus exiſtat, uerum quod aliquãdo quidem uſq; ad illam à corpore ſumpto principio motus fit,ueluti ſe habet in ſenſu,nãq; à ſenſibilibus principiũ fit ad ſenſoria. Deinde hiſce ſeparatis,uel comparatis,& ex ſenſibilibus talem quẽdam affectum patientibus in potentiam tranſit affectus,& ſic in ipſam animam,quæ ipſum affectum,& cognoſcit,& iudicat. fit autem quidam motus talis etiam circa ea,quæ carẽt anima:quæ igitur corpora leuia ſunt,& polita,ſi quibuſdam directe; ſtantia ponantur,hiſce,qui ſunt in uiſibilibus colores,illuſtrantur,ut ſpecula,ſed minime ſentiunt, quia in ſe non habent animã,quæ ipſam affectionem diiudicet,at ea ſentiunt,quęcũq; habent animam,in quã is,qui fit in ipſis affectus,remittitur:in eo igitur quod uſq; ad illam per ſenſus affectus diſtribuitur,anima moueri dicimus,nãq; & per animã ſentit animal,& affectus uſq; ad ipſam tranſit. Reminiſcentia ſanè ſumpto principio ab anima in corpus uiuũ factum deſcendit, reminiſcentes enim timoris alicuius nobis facti ſæpenumero palluimus,& memores facti nauigationis nauſeauimus.at quomodo in reminiſcentia motum ab anima,ſumere principium dicimus? non ut illa ipſa per ſe reminiſcẽte,ſed ut per ſenſus motum ab ſenſibilibus ſumpto principio eouſq;, ubi ſenſitiua; & iudicatiua potẽtia eſt,pertranſiſſe dicimus,hic autem ſpiritus eſt.ſic & i reminiſcentia dicimus, quod à ſpiritu,in quo anima eſt,principium motus eius,qui in reminiſcentia fit,factum eſt,ècõuerſo in ſenſu,in quod enim ſenſus deſinit,ab eo reminiſcẽtię eſt principiũ, nãq; reminiſcentia cuiuſdã phantaſmatis eſt inuentio , quod aliquãdo in ſpiritu fuit, in hoc enim ĩnaſcuntur phantaſmata,in quo anima ſenſitiua ſedet,ab his monumentis,quæ ſunt ĩ ſpiritu,ĩ quo eſt aĩa,quæ phãtaſmata uocamus,quæ monumenta ex apprehenſionibus,quæ per ſenſus fiunt,obtinuit,ab his(inquàm)motuum ſm reminiſcentiam principium fit:obiectam igitur rurſus phantaſmati,quod prius habuit: hoc eſt impſſiõe prius in ſpiritu inata reminiſciẗ,& per ꝓpriũ ſenſorium ſenſit, ſic igitur ſenſorio corpus diſponitur. ueluti ſenſus quidem ex hiſce:ut in exemplo ratio eſt ex his, ut ex ſenſibilibus principium motus habet:reminiſcentia autẽ ab illa ad eos,qui ſunt ſenſorii motus,uel manſiones; hoc autem,uel manſiones adpoſuit,quoniã non,ueluti cum ſentimus, ipſa ſenſoria moueri neceſſe eſt,deinde ſic in animam ipſum affectũ tranſire:& ſic quando reminiſcimur,penitus oportet illud ipſum ſenſorium moueri,per quod prius ipſum motum habuimus. Verum fit aliquãdo hoc ipm; uelut ex his,quæ propoſuimus,exemplis,aliquando uero non,neq; enim omnino cum reminiſcentia ſenſorium mouebitur:ſed illis requieſcentibus tantum cogitãtes reminiſcimur, nãq; per ipſum ſenſorium nobis ipſa apprehenſio facta fuit.

Intellectus autem videtur innaſci ſubſtãtia quędam exiſtens & nõ corrumpi,maxime enim corrumperetur ab ea,quæ fit in ſenectute,offuſcatione.

Poſtq̃

Postquàm demonstrauit animam per se localiter non moueri,inuestigauitq; quid ita maxime ira,& cupiditas,& timor,& similia motus animæ alteratiui,uiderentur, declarauitq; quod, & si id concederetur,motus esse,utriusq; tamen simul sunt,non ipsius animæ,consequenter in intellectũ sermonem traducit,& eum penitus esse immortalem dicit,quapropter Alexander,cũ quæ ab Aristotele perspicue dicta sunt respicere non posset,intellectum ipsum uelit nolit,esse immortalem fatetur.non enim aliam expositionem inuenit,quæ literę quadraret scopoq; suo consonaret,multis quidem in locis quadam cum dubitatione sermonem facit,et hic intellectum esse immortalem dicere Aristotelem fatetur.paulum autem progressus in continuatione sermonis incidens in literam quę dicit,intellectus fortasse est diuiniumq;,& impatibile,de diuino(inquit)itellectu sermo est,at si de diuino dicebat,quid ita,fortasse appofuit? uerum id diligentius,cum eo perueneri mus,cognoscemus,ille etiam idem Alexander de anima librum proprium scripsit,in quo ait.quòd cum duo sint in existentibus,materia scilicet & forma,unumquodq; secundũ propriam formam designatur, materia enim communiter omnibus substernitur,quare & homo ipse secundum propriam formã designatur,ea autem forma est anima rationalis,uerũtamen unaquæq; forma coruptibilis est,& inseparabilis à materia,igit aia quoq; rõnalis.eniuero nos dicimus qđ aliæ formę sunt à materia separabiles,aliæ uero nõ,aiamq; ipsam rõnalẽ separabilẽ eẽ,quãobrẽ Aristo. cũ animã diffiniuisset,nõ animam rationalem priuatim,sed simpliciter omnem animã diffiniuit,& cũ dixisset esse entelechiã corporis naturalis instrumentalis potentia uitam habentis,addidit,manifestũ est autem quomodo entelechia,utrum uelut inseparabilis,an ut nauiculator à naue,quare formã quoq; esse separabilẽ sciuit.Quod autem hoc in loco manifeste de intellectu humano differat,ex ipsa dictione cõsydera, intellectus autem inquit uidetur innasci substantia quędam existens,& nõ corrumpi.sed quis diuinum in nobis intellectum substantialiter innasci suspicatus fuerit? quis etiam corruptibilem diuinum esse intellectum coniectabit? uidetur enim inquit non corrumpi, deinde etiam manifestius, maxime enim inquit corrumperetur ab ea,quæ fit in senectute offuscatione,quid autem clarius quàm,quod hic sermo de nostro intellectu est? paulo autem progressus nomen intellectus in animæ nomen transumit.quare senectus inquit est,non quod anima quicquàm passa sit,sed quia id, in quo est,aliquid passum est,uelut in morbis,atq; ebrietatibus fieri solet.quãobrem illi quidem calumniantur, quicũq; Aristotelem rationalem animam mortalem dicere suspicantur,hoc autem in loco Alexander bene q̃rit,quomodo hæc ipsa cũ prędictis cõueniant,nãq; sermo in superioribus de hoc erat,an oporteat uocare motus ipsas animæ operationes,uidelicet iram,& timorem,& quæ sunt his similia,non autem,an incorruptibilia,an corruptibilia sint,quomodo igitur ueluti facta de illis inquisitione,de intellectu infert hoc,quod intellectus uidetur innasci substantia quædam existens,& non corrumpi? sed hoc dubium bene soluit,de illis enim inquit potẽtia demõstrauit, an corruptibilia sint,hoc ostenso quod hæ quæ propriæ eius operationes uidentur,in anima sunt utriusq; simul,quemadmodũ texere est in corpore simul utriusq;,potentia igitur eas operationes corruptibiles esse demonstrauit,in superioribus enim illud præsumptum est,quod si operationũ, aut affectuum animæ aliquid est proprium,eam eẽ separabilem probabile est,siu minime id conceditur,nullo modo.Quoniam igitur potentiæ illæ nullam habent ab corpore actionẽ separabilẽ, propterea ab ipso corpore inseparabiles erunt,uelut igitur hoc ostensum sit,id consequenter de intellectu quærit,quomodo se habeat.Hoc igitur dicit,quod intellectus nõ sic se habere uidetur,sed substantia quædam esse,& innasci,& non corrumpi,& dictionẽ ipsam cõsydera,nã dicendo innasci uidetur,maxime quidem significabat eum nõ ex corporis aut animę ad hoc ipsum complexione, germinare,sed extrinsecus accedere,quemadmodũ in his,quæ sequuntur,ait.Deinde quoniam in corpore accidentia quoq; innasci uidentur,& si non extrinsecus,opposuit,substantia quædam existens,at etiam quia formæ in materia innascuntur,& substãtia sunt,coruptibiles tamẽ,adiecit & nõ corrũpi. deinde huiusce rei fidem studiose addidit,maxime enim corrmperetur ab ea,quæ fit in senectute offuscatione,nam si ab corpore inseparabilis esset,& uigere,& corrumpi cũ eo oporteret, siquidem in eo subsistentiam haberet.talia igitur sunt ira,& cupiditas,& ea,quæ sunt ex his,intellectus autem è conuerso se habet,nam florente quidem corpore,uix apparẽs,at etiã fortasse nõ est, senescente uero,augetur,nãq; prudentiam,& ueræ gloriæ bonum Plato dicit,si sic in profundam senectutem adueniat.

Nunc autem quemadmodum in sensorijs accidit,si enim acciperet senex oculum talẽ,uideret quidem sicut & iuuenis.

Dubium quoddam iuſte ad ea, quæ dicta ſunt habens dubitationem, diſſoluit Ariſtoteles. Dixit enim, ſi qſpiam intellectum cum ſenectute nõ contabeſceret oſtendat, ipſum eſſe incorruptibilem demõſtrat, qđ ſi cum corpore contabeſcere eum ꝓbet, corruptibilem igitur in ultima ſenectute, & delirãtibus magis corruptus uidet. ualde enim ſeneſcentes delirant, hoc autẽ & in ebrietatibus, & aliis quibuſdã affectibus, ueluti melãcholiis, atq; etiam in ſomnis patitur. Quòd ſi corporis motibus alteratur, ob eam rẽ corruptibilis eſſe uidet. hoc igitur dubiũ ſoluẽs ait, idem in dictis affectibus intellectui contingere, quod potẽtiæ ſenſitiuæ quando ſenſoria læſa ſunt. nam quẽadmodum ſenſoriis læſis non qdem ſentimus, attamen iam ſenſitiua potentia minime lædit. non enĩ cũ huiuſce craſſi corporis inſtrumentis ea, quæ illis utitur potentia ſimul patitur. qđ enim non ipſa potentia patiatur, ſed ipſum ſenſorium laboret, id patet ex iis, quæ ſuppoſuimus, diximus enim q; ſi qualis eſt oculus iuuenis, oculum ſenex acceperit, quẽadmodũ iuuenis operabitur ſenex, quod quidem nõ eſſet ſi potentia læderet, exemplũ autem in ſuffuſionibus humorũ manifeſtius eſt, nã ſi humorem illũ deiiciamus illi uident. qui eo humore impediti prius non uidebãt. id autem propterea accidit, quod in hoc corpore ſenſitiua potẽtia non habet eſſe, ſed in ſpiritu. ſic etiam ſi oculus ſenum ex tẽpore debilitatus ſit, & tunicul ę craſſiores factæ, & tãquã ſordeſcentes, nõ ſic trãſluceant. Si præterea intus humor non trãſluceat, atq; etiam aridiores ex tempore, & ꝓpè congelatę, neq; poſſint affectus ſenſibiles in ſpiritum uiſiuum trãſferre, id accidit, qđ ipſi ſenes minus uidẽt, ſed non quod ipſa uiſiua potentia aliquid patiat. Quòd ſi in ſenſibus, in qbus id minus eſſe oportebat, hæc accidit, multo magis in intellectu. quare ſolũ corpus, cum quid ipſis itellectus operationibus paſſum ſit, impediri dicimus, non aliter, quàm ſi alicuius operationis ſtudioſæ cauſa, ueluti lectionis, uel cõtemplationis, uel orationis uicinũ uicinus nugator expellat. quòd ſi ille cum erga ſtudioſum reſpectum omnino nõ habeat, eũ tñ de propinquitate loci expellit, quanto magis intellectum? cum erga ipm corpus reſpectũ habeat pp naturale uĩculũ? nõ enim uinculũ hoc omnino ſimul eſt impatibile. Qđ ſi quiſpiam dicat, unde igitur id patet, quod intellectus, quẽadmodũ ſenſus non in aliquo, ꝑter hoc corpus eſſe habeat? uelut in ſpiritu? nõdum enim in iis, quę dicta ſunt, hoc manifeſtũ eſt, hoc autem tãtum patuit, quod in hoc non habet eẽ, ueluti ſenſus. Dico igit qđ hoc ipſum deinceps Phs demonſtrabit, eſſe. ſ. ipſum ab omni corpore ſeparabilem, neq; ueluti ſenſus ab hoc ſolum. non autem difficile eſt, & hoc prius explicare in aliquo eorum, quæ dicit. qđ enĩ quemadmodum ſenſus in alio, non habeat eſſe intellectus, inde patet. nam ſenſus ab ſenſibilibus maioribus ꝑoccupati, minora ſuſcipere non poſſunt, uelut auditus ſi maiorem ſtrepitum audiuerit, minorem nequaquã perceperit, & lingua ſi acerrimum ſuccum guſtauerit, inferiorem non ſenſerit, atq; in aliis ſimiliter. hoc autem, quoniam proprie ſenſuum inſtrumẽtiq;, & uehiculũ, ſpiritum dico, corpus eſt. Ipſe uero intellectus nimirum incorporeę itelligens, nulloq; corpore in intelligentiam utens quanto maiora intelligibilia ſuſcipit, tãto magis minora capit. atq; aliter: nulla potentia, quæ in ſubiecto corpore eſſe habeat, ipſa ad ſe conuertere poteſt, nam & corpus ad ſeipſum, in quo eſt, pariter conuertetur, nullum autem corpus ſibiipſi cohærere poteſt, neq; etiam alii niſi per ſuperficiem, ſed intellectus ipſe ad ſe conuertitur, ſeq; ipſum uidet, ipſe de ſe quærit, & ipſe inuenit, ſubſtãtia igitur à corpore ſeparabilis, neq; aliter quicquã aut contra ipſum, aut contra ſubiectũ ſuum pugnat, anima uero corpori repugnat cũ ſic, affectus corde feras. nihil autem ſubiectum ſuũ corrumpit: omnia enim eſſe cupiunt, at ipſa uirtute corpus conſumit, nõ igitur in ipſo eſſe habet, etſi aliquando ſeparatim operatur, quando in diuinorum contemplatione eſt, illud patet, quod etiam ſubſtantiam ſeparabilem tenet.

Quare ſenectus eſt, nõ qđ aĩa patiat aliquid, ſed illud in quo eſt, vt in ebrietatibus, & morbis.

Senectus, uidelicet non illud interpretamur, quod ita dicebat, maxime enim corrumperetur ab ea, quæ fit in ſenectute offuſcatione, & quod nunc ait, ſed ibi quidem moderatum, hic uero, quod multum, & ultimum eſt, ut enim dixi quod, quia non eſt omnino aduerſum corpus ſine reſpectu, noſter intellectus proportione corporis idiget, ut cum proportionabiliter ſe habeat, nihil turbetur, illi uero in flore ætatis aduerſus operatiões proprias per affectuum perturbationem immoderatũ fit, & in ultima ſenectute quia mortificatum idẽq; materię ꝓximum eſt, idẽ igitur (inquit) patitur, intellectus in ſenectute, quod in ebietatibus, & morbis, nã uelut ibi propter corporis intemperiem ad operationes impeditur, quod patet, quia cum de tali ſtatu corpus ipſum diſceſſerit, iterum relucet, ſic in ſenectute etiam accidit. quod autem poſt ebrietatis liberationem, non alius quiſpiam innaſcitur intellectus, quaſi rurſus ex temperamento fiat, perſpicuum eſt, quòd cum primo eſt unus,

& idem numero,nam ſi ſimpliciter ex temperatione fit,ut album,non quidem eſt unus,& idẽ numero,nam neq; ante,& poſt ebrietatem una,& eadẽ numero temperatio eſt,ſed certe ſpecie,quod autem numero intellectus eſt unus,& idem patet ex eo,quod poſt ebrietatẽ quæ prius facta ſunt recordatur,nam ſi,ueluti quiſpiam putauerit,idem ſpecie,nõ autem numero eſſet,non quidẽ quæ facta eſſent ante ebrietatem,ea recordaretur,ſed illi altera diſciplina opus eſſet,ſimile enim inquit Ariſtoteles hoc eſt,ac ſi quidem hoc ego,tu uero illud ſentires,neq; enim quoniã ſunt eędem ſpecie animæ,quæ iam ego ſcio,alius ſcit,quod ſi unus & idem numero eſt,& ante,& poſt ebrietatẽ,nihil quidem aliud,niſi operationes ebrietas impediebat,at illud ſciendum eſt,quod illi qui omnem animam eſſe ſeparabilem uolũt,has ipſas dictiunculas aſſumunt, ecce enim dixit (inquiunt) quod anima non patitur aliquid,ſed ipſum corpus,in quo eſt,uerũ nos dicimus quod illi non de omni anima ſed de intellectu ſermo eſt,& hunc ipſum animam uocat,quod & ex pręd ictis,& ex his,quę poſtea infert manifeſtum eſt,namq; adhuc de intellectu ſermonem facit,ſic enim cũ dixiſſet, quod intellectus ipſe non eſt qui patiatur,uerum corpus in quo eſt,quare inquit neq; intelligere,neq; cõtemplari ipſum corrumpitur,ſed alio quodam corrupto marceſcit,nam ſi intellectus nõ patiatur, operationes eius uidelicet intelligere,& contemplari minime patiuntur,de omni igitur nõ eſt eius ſermo,eſt enim ridiculum putare eum de omni dicere, cum & eius ſubſtantiæ,quæ à corporibus ſeparabilis eſt,& eius,quæ non ſeparatur,nobis regulas manifeſte tradiderit.& nota quod quem intellectum dixit incorruptibilem eſſe,& foris aduenire corpori,hũc ipſum ſtatim animam uocauit, ut intelligeres quod non aliter aliquem dixit eſſe intellectum præter animam rationalem extrinſecus nobis aduenientem,ſed animam ipſam rationalem intellectum uocauit,manifeſtiſſime igit̃ per hæc animam noſtram eſſe ĩmortalem Ariſtoteles demonſtrauit.corpori autem rationalis aĩa innaſcitur poſt animalis perfecti figuram aliis animæ uirtutibus, uidelicet rationibus ipſis ſimul coniectis cum ſpermate,quod ſi quiſpiam ad omnem animam hoc eſſe dictum accipiat,uidelicet quare ſenectus eſt,non quod anima paſſa ſit,accipiemus (ut Alexandro etiã uidetur) omnem quidem aĩam per ſe impatibilẽ eſſe,ſed irrationalẽ quidem,quia neq; illi eſt,ut per ſe ſit,ſed ut cum ſpiritu corrumpatur,intellectum uero,cũ ſit ſubſtantia ſeparabilis,eſſe impartibilem.

Et ipſum intelligere,& ipſum contemplari marceſſit alio quodam intus corrupto,ipſum autem impatibile eſt.

Alio quodã intus uidelicet ſpiritu,nam quia nõ in ſolis delirationibus intelligere ipſum marceſſere accidit,uerum etiam in flore ætatis ſæpenumero intellectionũ deſipientias,& hebetudines fieri contingit,hoc inquit fieri cũ ſpiritale corpus,in quo animales potentię primũ relucent,aliquã corruptionẽ ferat,cũq; non adſit ſymmetria,cũ ipſam illectionem turbet,atq; impediat.

Cogitare vero,& amare,& odiſſe non ſunt illius affectus,verum huius habentis illud,quatenus illud habet,quapropter & hoc corrupto neq; recordatur,neq; amat,non enim illius erat, ſed ipſius communis,quod peryt.

Quod ipſum cogitare per ſe non ſit ipſius animę,ſed utriuſq; ſimul iam diximus,non enim (inquit) ut ipſum intelligere,& contẽplari proprii ſunt ipſius intellectus affectus (affectus enim quẽadmodum ſæpe diximus,operatiões uocat) ſic & cogitare,& amare,& odiſſe,ſed huiuſce,uidelicet animalis habentis animam,quatenus illud habeat,hoc eſt inquãtum habeat animam,nã ueluti (ut ſæpius dictũ eſt) ipſum texere eſt animalis in corpore,ſic animalis ea ſunt in anima.Quare inquit animali corrupto nihil horum anima habebit,quæ ipſi ex complexione corporis aduenerant,cõſequenter autem neq; recordari ipſam dicit,quia ibi quidem cognitio eius præterfluens eſt, & in detentionem cognitorum memoria indiget,at poſt ipſum corpus,ut ea,quæ cognitionem ſtãtem habet,& ipſis rebus occurrit,memoria non eget,eorum enim,quæ quondam cognita ſunt,memoria eſt.tunc enim neq; prius,neq; poſterius habet cognitio,niſi per contemplationum reprę ſentationem,ſed ſemper inſtituta eſt,& in præſens inquirit.

Intellectus autem fortaſſe diuinius quiddam,& impatibile eſt.quod igitur impoſſibile eſt moueri animam,manifeſtum eſt ex hoc,quòd ſi omnino non mouetur,patet quod neq; à ſe.

Non ut dubitans illud fortaſſe adpoſuit,ſed ut qui nondum perfecte id demonſtrauit, quòd ſi & hic,& ſuperius,atq; etiam magis inferius uult ipſum intellectum eſſe ĩmortalem,hoc eſt ipſam

per se rationalem animam, dementes ideo sunt, qui putant ipsum opinari eam esse mortalem: manifestum est enim qđ non de diuino intellectu, uerum de nostra rationali anima sermonem facit. neq; enim ille in corpore, neq; ab iis, quæ dicta sunt, impeditur, ab iis enim, quę simul cognita sunt nobis de eo apertum est, illius autem sunt ignobiles operationes, alioqui si de diuino ītellectu eēt illi sermo, non quidem illud fortasse apposuisset ueluti dubitans/an ille sit impartibilis, atq; diuinus, ex ostensis autem summatim sermonem colligens inquit. quòd si id ostensum est, quod aia non mouetur, id etiam patet, qđ si nō omnino mouetur, neq; etiam per se mouebitur.

Multo vero dictorum stultissimum est, dicere numerum esse animam mouentem seipsum, sunt enim ipsis impossibilia, prima quidē, quę ex motu accidūt, propria autē, quia dicūt ipsam numerū.

Qđ propositum est, Xenocratis/qui fuit successor Platonis, opinionem de anima refellit, q animam numerum seipm mouentem dicebat esse, manifestumq; est, quòd si ita dicebat, quēadmodum apparet, facile redargui potest hic sermo. Sed (quod etiam in superioribus dixi) nullus qdem etiam qui summo digito disciplinas gustauerit, talia dixerit. dicebat igitur numerū animam propter spērum plenitudinem esse animam, & ex rationibus rationem, omniū nāq; rationum (sicuti diximus) in seipsa rationes habet. numeros autem uocabant species, ut dictum est. ipse etiam deinceps ait. & bene quidem dicentes animam spērum locum, ea de causa igitur numerū: seipsum uero mouentem dicit, quia ipsa per se uiuit. non enim est illi ab alio uita, est enim ipsa sponte uiuēs. At Aristo. quemadmodum consueuit, quod apparet rationis, id arguit. cōmunia igitur dicit esse, eas opiniones, quas cum hac ipsa redarguit. nam quæcūq; sequuntur absurda eos, qui dicūt animam moueri, eadem hunc ipsum sequentur, qui eam numerum seipsum mouentem dicit: ppria autem, quatenus dicit esse animam numerum, ad quod nunc instat.

Quo nanq; modo oportet intelligere vnitatem motam? & à quo? & quomodo impartibilem, & indifferentem existentem? si enim est motiua, & mobilis, differre oportet.

Videtur idem dicere cum bis quomodo dixerit. at non sic est, uerum primum est modi ipsius cognitionis. uidelicet quis est modus intellectionis, qui nos in unitatis motę cognitionem inducere potest. neq; enim sensu, neq; cogitatione hoc ipsum cognosci potest. id autem, quod dicit/à quo, id est utrum ipsa sibi motus est causa, an aliæ alia unitas? illud uero secūdum, quomodo est modi ipsius motus, utrum. s. per lineam moueatur, an circulariter? an alio quodam modo, ueluti p mutationem, aut augumētum, & corruptionem. quomodo igitur unitatem motam intelligere oportet? nam si omnis numerus est unitatum multitudo, id quidem necesse est, ut moto numero unitates moueantur, quomodo igitur unitas mouetur? nam si à seipsa mouetur, qa mouens inquantum mouet aliud quoddam est ab eo, qđ mouetur: necesse est & ipsam unitatem à seipsa differre, nāq; aliud quoddam est inquātum mouet, & aliud inquantū mouetur, quæ igitur est ipsius ab se unitatis differentia, cum sit indifferens & impartibilis? q si aliæ mouent, atq; aliæ mouentur quænam inter unitatem, & unitatem differētia est? oportet enim quod mouens/inquātum mouet ab eo, quod mouetur/differat. siquidem potentia quadam naturæ: hoc est aptum mouere, illud uero moueri, atq; aliter. Si aliæ unitates mouent, aliæ mouentur, quæ quidem mouent, eę erunt anima, non quæ mouentur. quēadmodum enim in animali, quod mouet est anima, quod mouetur corpus: sic etiam quia unitatum aliæ mouent, aliæ mouentur, quæ mouent qdem, eę erunt aīa, q si hoc est, non qdem numerus seipsum mouens erit anima, sed solum mouens.

Præterea autem, quia dicunt motam lineam superficiem facere, punctum vero lineam, ipsi ēt vnitatum motus lineę erunt, punctus enim vnitas est positionem habens, numerus autem animæ iam alicubi est, & positionem habet.

Aliud argumētum. in hoc autem loco ipsos deridet. hoc inqt ex geometria uidetur, quod punctus fluens lineam facit, linea uero itidem fluens superficiem, q si hoc est, ipsi animæ motus, cum sint unitatum motus, lineæ erunt ira, et cupiditas, & reliqua. nam/inqt/unitas nulla alia in re à pūcto differt, nisi quod qdem alicubi pūctus iacet, in linea enim, unitas uero nō est ex his, quæ positionem habent, nihil igitur aliud est unitas, quā punctus sine positione, punctus uero unitas cum positione. qui igitur numerum esse animam dicunt, ii in corpore eam esse fatent. quare numeri

unitates alicubi iacent,in corpore enim sunt.igitur unitates ipsę positionem habentes pūcta sunt, igitur ea cum mouentur,lineas faciunt.

Preterea autem a numero si auferat aliquis numerum,vel vnitatē, relinquitur alius numerus, plantę autem,& animalium multa diuisa viuunt,& videntur eandem animam habere specie.

Tertium hoc est epicherema,si inquit ab numero unitatem detraho,uelut ab decem,alium numerum facio nouem,alium quidem parem,alium uero imparem.similiter etiam si numerū auferamus,qui relinquitꝰ,specie alius fit,nam si ab sexdecim, qui tetragonus est auferamus tria, nō amplius tetragonus est,ꝙ si etiam gnomona à tetragono aufero,ueluti septē à sexdecim tetragonus nouem fit,non igitur est idem specie,sed genere. Quòd si(inquit) à plāta ramum absciderìs,eadem & in relicta planta,& in ipso ramo anima manet: similiterq; in diuisis animalibus hoc ipsum contingit :diuisa enim ad quoddam tempus animæ operationem habere uidentur, sensum,inquā,& motum,non igitur numerus est anima.in plantis autem ratio manifesta est.ꝙ si non in omnibus partibus rationem acceperis,in aliis animalibus uera est, qbusdam enim partibus amputatis eadē manet anima,quod etsi non omnino in animatis ratio uera est, attamen in quibusdam esse uerum argumentum sanum demonstrat.

Videbitur autē nihil differre vnitates dicere,vel corpuscula parua,etenim ex Democriti sphęrulis si fiant punctę,solum autē maneat quantitas,erit quiddam in ipso,aliud qdem mouens,aliud vero motum,sicut in magnitudine,non enim quia magnitudine differat, aut paruitate,hoc accidit,quod dictum est,sed quia quantum est,quocirca necesse est esse aliquod mouens ipsas vnitates,si autem in animali,mouens anima est,& in numero,quare nō mouens,& motū anima est,verū mouēs solū.

Xenocratis opinionē in opionē Democriti otrahere uult,ille enī de sphæricis atomis aiam cōstare dicebat,si igitur inqt atomorum magnitudinem quispiam auferat,pūcta erunt,unde eadem absurda utrisq; consequentia erunt.nihil autem suppositionem Democriti lædit, si atomorum continuum auferamus,neq; enim quia continua corpora essent,ea moueri dicebat,sed propter ipsorū multitudinem in impulsione mutua,sic etiam Xenocrates nō, quia supponeret impartibilia ea,de quibus anima constabat,dico autē unitates, ideo ipsas moueri dicebat. Verum quod erat quātum id,quod erat ex ipsis scilicet numerus,in hoc igitur conueniunt. inquātum moueri ipsam dicebāt, alter quidem atomos,alter uero numerum, sequitur necessario utrūq; hoc dicere, alia quidē siue atomorum,siue numerorum moueri,alia uero mouere.ab ipso autem in septimo,& octauo physices demonstratum est, quod idem inquantum idem & mouere, & moueri impossibile est,neq; in continuo,neq; in diuiso,hæc autem cōsequitur hoc, quod uterq; ipsorum animam sese mouentē diuisum quantum facit.Quapropter si atomorum,& numerorum alii quidem mouent,alii uero mouentur,erit quidem tota congregatio sese mouens,queādmodum etiam totum animal sese moueri dicitur,sed hoc quidē moto,illo uero mouēte,ut igitur in animali mouens est anima,& non motum,sic & in animæ numero,non omnis numerus erit anima,sed eæ, quæ mouent unitates,similiter & in sphæricis atomis,eæ,quæ mouent,atomi animæ erunt, sic igitur in eandem opinionē Democritus,& Xenocrates conferuntur,& ideo quæcūq; absurda Democriti opinionem sequi demonstráuimus,eadē Xenocratis opinionem sequentur.at fortasse quispiam diceret haud illud esse uerum,quod omnino Democriti,& Xenocratis opinio in idem conueniat,non enim animam quā tum diuisum Democritus simpliciter faciebat,ut Xenocrates,atq; ideo supponebat animā esse non ex quibuslibet atomis,uerū de sphæricis, ut motus causam ipsam traderet:non igitur utrasq; opiniones in idem simpliciter adducit.

Accidit autem quomodo vnitatem hanc esse? oportet enim esse ipsius differentiam ad alias, puncti autem vnici quę nam differentia est preterquam positio?

Vnitatem dixit,pro ex unitatibus,si igitur inquit anima est unitas,uel ex unitatibus : id patet quod unitates ex qbus anima constat,oportebit differre ab aliis unitatibus, quę non faciūt animas, non enim simpliciter omnes unitates,aut hæ,ex quibus anima cōstat, ipsæ sunt animæ factiuę,sed hæ mouentes solum.quę nam igitur unitatis ad unitatem differentia est? non hoc quidem potest intelligi,nisi quantum aliæ quidem ipsarum positionem habēt,aliæ uero non. uerum omnes uni-

tates,ex quibus numerus est,idest anima,positionem habent,in corpore enim sunt, quæ igitur ipsarum differentia est? esse autem differétiam hac de causa oportebat,ut aliæ quidem moueát,aliæ uero moueantur,quod quidem fieri non potest,non contingit igitur quod numerus, aut unitas anima sit.pulchre autem dixit puncti unici,nam si unitas accepta positione punctus fit,& unitates sunt ex qbus anima est in corpore,id sequitur,quod erunt puncta,quia auté non simpliciter púcta dicebant,sed unitates,& ipse hęc esse punctos ostendit,ideo puncta unica merito dixit.

Si quidem igitur sunt diuersæ.quæ in corpore sunt vnitates,vel puncta,in eodem erunt vnitates,occupabit enim locum puncti.

Adhuc contra Xenocratem sermo demõstrat,quod unitates ex qbus anima cõstat puncta sunt, quoniá punctus est unitas sine positione,sed unitates animæ positionem habent,nãq; sunt in corpore,qua de causa puncta sunt:similiter puncta sunt unitates positionem habétes,ꝙ si puncta sunt unitates,& unitates puncta,in toto autem corpore sunt puncta,utrum unitates quæ faciunt animam,siue puncta cum punctis siue unitatibus,quæ sunt in corpore,in quo est anima,sunt eædem, an diuersæ?quod si aliæ sunt unitates animæ ab unitatibus corporis,quando anima ipsa fit in corpore,puncta animæ cú punctis corporis cohærent,punctus autem puncto cohærens unú punctú facit,nam si impartibile cú impartibili componatur,fit impartibile.ꝙ si unum animæ punctum alii corporis puncto cohæret,& nihil magis ex ambobus fit,quid prohibet plures animæ púctos eidẽ corporis puncto cohærere? nãq; infinita impartibilia composita magnitudinem minime faciunt, quare fieri id potest,ut omnia animæ puncta uni corporis puncto cohæreant. quæcúq; auté púcta cohærebunt,ea punctum unú facient.quare in púcto suiipsius erit animatum corpus,inquantum omnia animæ púcta cohæserunt,neq; aliquod impossibile suppositio ipsa habet,ná si numerus est anima,quod idem est,ac si diceremus,punctorum distinctorum cumulus, accidit autem quod in finita puncta uni,& eidem puncto cohæreant,ut centrum circuli,in quod linearum circúductarú termini conducuntur:cõtingens erit etiam quod omnia puncta ex quibus anima constat,uni puncto corporis cohæreant,illud autem contingens est cuius,cum non sit necessariú,sed positú,nihil euenit impossibile,at uero si numerus est anima quod est,ac si dicam,multitudo punctorum,continget,utiq; quod omnes puncti uni corporis puncto,actu quidem distincti cohęreant,hoc autem sequitur quod in puncto uno corpus animatum est,quod quidem fieri nõ potest,nãq; totú uiuit, & animatú est,non igitur est anima numerus,hanc enim suppositionem hoc absurdum secutú est, atq; aliter id acciderit,quod anima sit unus punctus,licet etiam quispiam nõ hoc supposuerit,omnia animę puncta uni corporis puncto cohærere,sed unum animale punctum uni corporali puncto cohærere.at neq; sic absurdum hic sermo effugiet,ná sic etiam necesse est non idipsum totum corpus animatum esse,sed in quibusdam in se punctis,omnino autem neq; ipsum esse animatú corpus,omnino autem puncta,non corpus,quare animales púcti sunt in corporis punctis,non autem corpus,& púcta,quæ sunt in eo,sunt idem,quéadmodum neq; est idem dicere terminum,& terminatú.nullum est igitur animatú corpus,quod si animæ puncta eadem sint cú púctis corporis,omne autem corpus púcta habeat,id sequitur quod omne corpus animatum sit.siquidem igitur unitates quæ sunt in corpore diuersæ sunt & puncta,unitates,& puncta de eodem dicit.uidelicet de punctis corporis:dixit enim qđ puncta sunt unitates habentes positionem,si igitur/inquit/unitates, siue puncta,quæ sunt in corpore,diuersæ sunt ab unitatibus,siue púctis animę,locum puncti unitas occupabit,unitas uidelicet animæ locum puncti corporis occupabit,cõmunius autem locú puncti dixit.quia quod est indiuisibile,non est in loco,sed dixisse potest animalis púcti locum, ipsum, quod est in corpore punctum.

Atqui quid ꝓhibebit in eodẽ esse si duo & infinita sint? quorú eni locus indiuisibilis est,et ipsa.

Habet suppositio qđ consentaneum est,nam si duo puncta cõuenerunt ex necessitate,unde púcta animæ,quæ sunt in corpore,omnino cum punctis corporis cohæreát,quid prohibet,& plura, & omnia in idem conuenisse?Quare uel in uno púcto corporis animatum erit ipsum animal,uel omnia animæ puncta uni corporis púcto cohęrebút,uel in unoquoq; eorum,quæ sunt in corpore,punctorum animal ipsum habebit animam,uel etiam infinita erunt in corpore puncta,uel omnibus animæ púcta cohærebunt,& sic in animali erunt infinitæ animæ.erit autem sic & ipsum infinitum,uel omnibus,neq; erit totum idipsum animatum corpus,neq; omnino(quemadmodum

dictum est)animatum,nam quorum locus est indiuisibilis,& ipsa quoniam dixit nihil phibere in eodem puncto corporis infinita animæ pũcta cohærere adeo,ut unus punctus anima fiat, hoc ipsum confirmare uult.Si enim inumerabilium pũctorum locus animæ punctus est,idem punctus corporis,hic autem ipse punctus indiuisibilis.infinita.s.puncta cohęrentia cum uno corporis puncto erunt indiuisibilia.nam quemadmodum se locus habet,ita se habẽt ea,quæ sunt in eo,quapropter unus erit anima punctus,& uno in puncto ipsum corpus animatum.

Quod si quę sunt in corpore puncta sunt ipse numerus animę,vel siqui ex his,quę sunt in corpore,punctis,numerus est anima,cur non omnia animam habent corpora?pũcta enim in omnibus videntur esse,& infinita.

Hæc est altera diuisionis pars.id enim diximus,qđ uel eadem sunt animæ puncta cum punctis corporis,uel diuersa,cum igitur habueris ea esse diuersa,tunc quod reliquum est ante oculos ponitur.cum igitur dixerit quod pũcta,quæ sunt in corpore ipse est numerus animę,in id quod manifestius est sermonem repetit.non enim puncta numerum esse animæ dicebant,sed numerũ eorum,quæ sunt in corpore,punctorũ esse aiam,si idẽ supponerẽt eẽ pũcta aiæ cũ pũctis corporis.

Adhuc autem quomodo possibile est separare animas,& absoluere à corporibus,siquidem nõ diuiduntur lineæ in puncta?

Xenocrates ueluti is,qui esset Platonis discipulus à corpore separabilem esse aiam dicebat,quo patet ipsum,nõ hunc numerum cognitũ ipsam dixisse.quo enim modo fieri potest numerum p se esse nisi per analogiam?ad id autem qđ apparet Aristoteles occurrẽs ait.si anima separabilis est, & pũcta à corpore separari nõ possunt,id seqtur quod anima nõ est numerus.id eni sequæretur, si diceremus numerũ,ut etiam pũcta diceremus,numerus enim sunt unitates,quæ positionẽ habentia pũcta sunt.id autem fieri non potest,ut pũcta,quæ sunt in corpore separẽtur,quia non in puncta lineæ diuidũtur,quemadmodum neq; superficies in lineas,neq; corpora in superficies,linea nãq; lineæ pars est,punctus uero lineæ terminus est.quæ autem diuiduntur,in partes,nõ in terminos diuiduntur.non enim terminus ab eo,cuius est terminus,separari potest.

Accidit autem quemadmodum diximus,partim quidem hoc idem dicere his,qui corpus subtilium partium ipsam ponunt,partim vero vt Democritus moueri inquit ab anima,proprium hoc absurdum.siquidem enim est anima in omni sentiente,necessarium est in eodem duo esse corpora,si corpus aliquod aĩa sit,his vero,qui numerũ dicunt,in vno puncto,multa puncta esse,vel omne corpus aĩam habere,nisi differẽs aliquis numerus aduenat,& alius quidã eorũ,quę sunt in corpore,punctorũ.

Hæc inquit absurda Xenocratis opinionem sequũtur,partim quidem illorum opinionem, qui corpus aliqđ subtilium partium esse aiam dicunt,partim uero Democriti opinionem absurdum sequitur.illi enim aiam exile quoddam corpus esse dicebant,ut omnino posset per corpus procedere,& aiatum totum per totum faciens mouere:quare iuxta illos,si anima cum sit corpus, per totum pcedit corpus,& aiatum totum per totum faciens mouet,duo corpora erũnt in eodem,qđ quidem absurdum est.hoc igitur absurdũ his etiam,qui illam numerũ dicebant,accidebat:nam si animę unitates aliæ essent cum pũctis corporis,hoc sequeretur,qđ omnia animæ pũcta cum unõ corporis pũcto cohærere possent.Sic igitur cõmunicant,aliter etiam sic.unitates ex quibus eẽ animam Xenocrates supponebat,aut corporeę sunt,& numerabiles,aut non corporeæ,neq; numerabiles,sed impartibiles,& numerãtes magis:omnis enim numerus corporeus,omnino numerabilis est:at numerans,incorporeus.simpliciter igitur,aut sunt unitates animæ corporeæ aut nõ,sed sunt impartibiles,quòd si corporeæ sint,id qdem sequitur,ut corpus per corpus pcedat, & idem eueniat quod his,qui corpus subtiliũ partium animam esse dicũt.Quòd si sint impartibiles, in eadem absurda,in quæ Democriti opinio descẽdit,res ipsa deducetur,si quidẽ & ille cũ atomis corpus mouebat,non qđ ad quãtitatem molẽ habeant uel simpliciter molem,sed qa numerus eẽt.dictum est autem qđ non solum ex numeris atomis esse animam Democritus dicebat.sic eni q̃cũq; contingebant atomi aiam faciebant,uerum cũ mole sphæricę figurata.non enim fieri id potest ut sine mole figura sit,molis enim terminus est figura.hæc igitur,si nõ eadem sint animæ puncta,cũ punctis corporis.Quòd si sint eadem pũcta animę cum pũctis corporis,id sequitur ut omne cor-

pus animatum sit,magis autem cõsentaneum est,ut ipsi primum supponant,siqdem non omne animatum dicebant. Sic igitur idem absurdum sequitur & eos,qui animam subtilium partiũ corpus esse dicunt,& eos,qui numerũ eam esse uolũt.aliud etiam absurdum sequitur,quod his, qui numerum eam esse dicunt,cum Democrito cõmune est, in superioribus enim demõstrauit nihil differre utrum dicamus sphærulas paruas mouentes simul trahere corpus, an numerũ, neq; enĩ quia sint hę qdem magnitudines,illæ uero unitates impartibiles,propterea motus ipsi fiebant,uerum quantitate ipsa.quare quod absurdum alterum sequitur,id quoq; reliquũ seqtur. multa autem propria absurda seqbantur & opinionem Xenocratis,& Democriti,igitur quæ erant alterius alterum seqbantur,quę autem sint ea in superioribus dictum est. Accidit autem quemadmodum diximus partim qdem hoc idem dicere,hoc idem non ad opinionem,sed ad absurdum,quod seqtur referens protulit:non enim de anima eadem dicebant,uerũtamen in eadem absurda deueniebant.partim uero,ut Democritus moueri inquit ab anima,proprium hoc absurdum,quod animam moueri Democritus dicebat,hoc cum Xenocrate cõmunicabat,uterq; enim ipsorum dicebat. Alter quidem motas unitates mouere animam,alter uero atomos. hoc igitur cõmunicantes cõmune hoc absurdum sequens habebunt,quod absurdum est,quãtum ad opinionem dicẽtium animam exile corpus quoddam esse Xenocratis,& Democriti proprium est.in hoc igitur cõmunicabant,differebant autem quod alter quidem numeros dicebat,alter uero corpora atomos, siquidem enim est anima in omni sentientium corpore,necessarium est in codẽ duo esse corpora,si corpus aliquod anima sit.per hæc Xenocratis,& eorum qui subtilium partium corpus esse dicebant, cõmunionem demonstrat,nam eorum inquit,qui corpus exile dicunt,hoc est consequens, quod corpus per corpus procedit,siquidem oporteat animam per totum corpus ꝓcedere, quo totum sit animatum corpus,totumq; moueatur.quòd si quispiam dicat animam posse existentem in uacuis corporis,ipsum mouere,ueluti ea,quæ sunt in uasculis,maxime sic non quidem erit in corpore.illi enim adiacebit,non in toto erit.quomodo igitur totum animatum erit? præterea si extrinsecus adiacens non ipsum animatum facit,neq; intus id faciet.

Contingitq; ipsum corpus moueri animal ab numero,quẽadmodũ quoq; Democritum diximus ipsum mouere.quid enim refert sphęras dicere paruas,an vnitates magnas? vel omnino vnitates agitatas,vtroq; enim modo necesse est mouere ipsum animal,quia mouentur ipsæ.

Xenocratis,& Democriti per hæc opinionem comparat. eadem inquit absurda his quoq; contingent,utriq; enim moueri corpus dicebant,quod atomi,uel unitates mouerentur,quæ autẽ hos absurda sequũtur,ea non induxit,ut qui nunc eadẽ dixerit,uidelicet quod uel ab seipsis mouẽtur, uel ab aliis.quæ igitur differentia est unitatis uel ad seipsum,uel ad aliam? unitates enim potentia, & atomi Democriti sunt,quia nõ quatenus erant cõtinuæ mouebantur,sed inquãtum diuisa quãtitas,ut numerus.uolens autem has opiniones inuicem contingere,sphæras quidem paruas,unitates autem magnas appellauit,nam si de sphęris continuum tollas, puncta uel unitates de magnitudine abstractæ erunt,etsi puncta uel unitates magnitudinem assumerent,eę erunt,quales quoq; Democriti sphærę erant,uidelicet unitates magnæ : uel omnino unitates. Quoniam cum uellet ostendere nihil ad mouendum conferri,neq; atomis magnitudinem,neq; unitatibus impartibile, paruas dixit atomos, & unitates magnas,ut ostenderet hoc nihil interesse,ideo subintulit,uel omnino unitates.

His quidẽ qui cõiunxerũt in idẽ motũ atq; numerũ,hęcq; accidũt,& multa alia huiuscemodi.

Dictorum conclusio hęc est,demonstratur enim,quod non dicta solum absurda, uerum etiam alia multa eos consequũtur.quæ nam autem sint,infert.

Non enim solum definitionem animę impossibile est talem esse,sed etiã accidens,id autem patet, si quis conetur ex hac ratione affectus,& operationes animę assignare,veluti consyderationes,sensus,voluptates,mœstitias,& quęcunq; alia sunt istiusmodi,quemadmodum enim diximus prius,neq; vaticinari ex ipsis facile est.

Cum probauerit id esse impossibile quod animæ substãtię sit diffinitio ab Xenocrate data ratio, quod scilicet anima sit seipm mouens numerus,deinceps ostendit,quod neq; eorum quicquã, quę

animam

animam ſequũtur,& ipſi ad ſunt affectus,& operationes,ſeipſum mouens numerus eſſe poteſt,affectus nãq; animæ ſunt,conſyderationes,triſtitiæ,uoluptates,timores,& talia. quid igitur ſeipſum mouẽs numerus dici põt? nec qdẽ qſpiam,niſi uериſimili utatur ratione, uaticinabitur quomodo numerus motus cogitatio erit,aut quomodo ſenſus,aut quomodo triſtitia,& in reliquis ſimiliter, alio etiam modo,ſi numerus ſeipſum mouens eſt anima,quia differentes animæ partes,uel potentiæ ſunt,eundem numerum non eſſe animæ potentiam neceſſe eſt. Qualis igitur numerus erit rationalis animæ pars? atq; huius differentes potentię? qualis cogitatiua? q̃lis opinatiua? & circa eam partem,quæ ratione caret,qualis erit numerus imaginatiua,uel ſenſitiua, uel aliorum quodpiam, quod uere quidem facile fingi non poteſt? & hæc quidem ad ea, quæ dicta ſunt, abſurda Xenocratis opinionem ſequentur.

Tribus aũt modis traditis,per quos definiunt animam,alÿ quidẽ maxime motiuum enuntiauerũt, quia moueat ſeipſam,alÿ vero corpus,ſubtiliſſimarum partium,aut maxime incorporeum aliorum. Hęc aũt quas dubitationesq́;,& contrarietates hñt,penè ꝑcurrimus.reſtat vt conſyderemus quomodo dicatur,ex elementis ipſam eſſe.dicunt enim, vt ſentiat quid ſit eorum, quæ ſunt, & vnum quodq; cognoſcat:ſed neceſſario accidunt multa,& impoſſibilia huic rationi.

Quę dicta ſunt,ea concludit,ut quod reliquũ eſt,id apponat.dixit enim quod ex his,qui de anima dixerunt,alii quidem in motiuũ eius reſpexerunt,alii uero in cognitiuũ, alii autem in id,quod ſubtilium partium corpus dicebant,aut in incorporeum.poſtq̃ igitur eos,qui in motiuũ eius,aut in incorporeum reſpexerunt,confutauit,nunc in reliquũ deſcendit,ipſe enim quoq; uult illam mouere,& ſic qui reſpexerunt in hoc,eos admittit, quemadmodum etiã eos,qui in cognitiuũ,& in incorporeum mentẽ habuerunt.quæritur autem,de his quidem,quod quia moueretur,ſic mouere dicebant,de illis uero,quia imaginari incorporeum rationem non apprehenderunt,ſed ſubtilium partium corpus ipſam eſſe dicebant,hæc autem quas dubitationes, & contrarietates habent,penè percurrimus:id enim eos,qui maxime motiuum,& eos qui ſubtiliſſimarũ partium corpus eam eẽ dicebãt,ſequebatur,& quod per corpus corpus ꝓcederet,& quod ab anima ſi moueretur corpus, ut ab argento uiuo lignea Venus.ſic autem id ſequebatur,quod iterum in mortua corpora ingrediens,ea mouere poſſet,& quod ipſa anima non eſſet animali cauſa ſtationis. Rationes autem,quæ dictę ſunt ad id,quod ſeſe moueat,manifeſtę ſunt.id igitur reſtat,ut qui in eius cognitiuũ reſpexerunt,illi reprobentur,qui ex elementis entium illam conſtare dicebant,quo ſimile ſimili cognoſceret,quam ſententiam multa impoſſibilia ſequi dicit.

Ponunt enim cognoſcere ſimili ſimile,veluti ſi aĩam res ipſas ponant.non ſunt aũt ſola hęc,multa autem,& alia,magis autem fortaſſe infinita numero,quę ex his ſunt.ex quibus igitur eſt vnũquodq; horum,ſit cognoſcere animam,atq; ſentire,ſed ipſum totum quomodo cognoſcet,aut ſentiet? vt quid Deus,vel homo,vel caro,vel os,& ſimiliter quodcunq; aliud ex compoſitis? non enim quomodocũq; ſeſe habentia elementa horum vnũquodq; eſt,ſed ratione quadam,& compoſitione,quemadmodum dicit etiam Empedocles os ipſum.

Quoniam cognitiuam ſpeciem animam ipſam habentem potentiam dicunt,& ſimili ſimile cognoſci:ideo ferè dicunt omnia,quæcũq; ſunt, animam eſſe:ſed ut abſurdum fugiẽtes hoc ipſum, ex elementis eorum,quę ſunt,ipſam faciunt,at hanc ipſam ſententiã impoſſibilia multa ſequũtur, nam ſi ſimile cognoſcit ſimili,ea etiam cognoſcit,ex quibus ipſa componitur,dico autem elementa, & exiſtentium principia:at in his,quę ſunt,principia,& elementa,ſola non ſunt,uerum multa,& infinita numero præter principia.& ex ipſis compoſita,ſunt,quę quidem & inuicem,& ab principiis differunt.quomodo igitur hęc ipſa cognoſcet? ex quibus igitur ſunt hæc,ipſa cognoſcet,uidelicet elementa,ſed non ipſa, quæ ſunt ex elementis: cum quali enim compoſitione unũquodq; horum compoſitum eſt,ſi eius compoſitionis non ſit particeps anima, nequaq̃ cognoſcet, ſiquidem ſimili ſimile ipſum cognoſcit: quod autẽ uniuſcuiuſq; ratio compoſitionis propria eſt, hoc ipſum fidem faciens in medium ponit,& Empedoclis hoc authoritatem declarãtem affert. Quare ſi ea animam ipſam cognoſcere oporteat,id etiam opus eſt, ut ipſarum compoſitionum rationes habeat,quibus quidem ſi caruerit,nõ ipſa cognoſcere poterit.quãobrem in Timęo Platoni non ſatis fuit ex elemẽ-

tis animam facere, sed eius etiam compositioné per numeros harmonicos facit. Quòd si & elementa, ex quibus res in anima sunt, & rationes cōpositorum, per quos componitur, necesse rursus est omnes res esse animam, nam si elementa hominis in anima sunt, & horum compositionis rationes, id sequitur, quod homo anima sit, & similiter in saxo, & in reliquis, nihil enim unūquodq; rerum aliud est, nisi cum quadam compositione elementa, nam si rationes compositionis elementorū, ut forté sesquialtera, uel alia quæcūq; sit, per se ortę essent utiq; credulitaté figmentum haberet, quod habens elemēta anima, habens autem rerum quoq; rationes, cognoscit hoc modo ea, quæ composita sunt, sed quoniam rationes compositionum sunt in elemētis compositis, omnino necesse est ut is, qui in anima esse elementa dicat, esse autem & rerum compositionis rationes, nihil aliud dicat, nisi quod ipsę res in anima sunt, ut equus, & saxum, & reliqua, hoc autem dicere non oportet quia absurdum est, infinitæ autem (inquit) sunt res, non naturæ, sed nobis, uel si non est hoc, ideo sunt infinitæ, quia semper infinitæ fiunt.

Terra autem concinna cauis in pectoris, Aegles
Et fluxus binas cœpit de partibus octo.
Bisq; duas ignis, sunt ossa hinc candida facta.

Nihil igitur vtile est esse elemēta in anima, nisi & rationes insint, & compositio, cognoscet enim vnūquodq; simile ipsum, os autem, aut hominem nequaquā, nisi hæc ipsa inerunt, hoc autem quod impossibile sit, non oportet dicere. Quis enim dubitauerit an sit in anima lapis, vel homo? similiter autem & bonum, & non bonum? eodem quoq; modo in alijs.

Quoniā de carminibus his meminit ad faciendā fidem quod secūdum quādam compositionis rationem res ipsi faciebant, si quid illis inferat uerbis cōsecuturi sumus, de ipsis pauca quędā dicere opus est. in ossium generationé partes octo sumit Empedocles, quarum qdem quatuor ignis, duæ autem terræ, aëris uero, atq; aquæ duæ, una scilicet aëris, & una aquæ sunt. quid ita autem sic octo dicamus, illud scire debemus, quod in existentium generationem numeros harmonicos Pythagorici sumebant, in ossium igitur generationem sumit octo, quia octo primus cubus est, terræ autem figuram cubicam tribuunt, non quia terræ figura sit cubica, sed propter eius imobilitatem. quod igitur ossa terrena sunt, ideo in eorum generationem cubum merito assumpsit, ex harmonicis aūt numeris cubus componitur, habet enim latera duodecim, octo angulos, supficies sex, si ergo duodecim conferantur ad octo, rationem sesquialteram habent, si uero ad sex, duplam, sed octo ad sex habet rationem sesquitertiam, rationes autem harmonicas faciunt hi numeri, ratio enim dupla eā; quam diapason dicūt, harmoniā facit. uocatur autem diapason, quod ex sesquialtera, & sesqtertia ratione componitur, nam quando chordæ sic se habent, ut prima ad secūdam sesquialteram rationem teneat, secunda uero ad tertiam sesquitertiam, tunc ad tertiam prima duplam rationem tenebit, quēadmodum duodecim se habet ad sex, diapason igitur uocatur, ut ea, quæ omnes harmonicas rationes habet, quæ auté est in sesquitertia ratione harmonia, ea diatessaron uocatur, duę enim ponantur, latera igitur in subiecto cubo sunt ab A usq; ad M anguli uero ab N usq; ad V quod autem pertinet ad superficies, id esse. 6. manifestum est, cū enim tres dimensiones sint, unaquęq; duos terminos habet, quod auté octo sit cubus, id patet, cubus est enim qui tres dimēsiones habet ęqualem longitudinem, latitudinem, & profunditatem, sic autem mensuratur, accipiamus unum dimēsionis latus, & id in se multiplicemus, ut si latus unūquodq; habeat triū ulnarum, unum in se multiplicemus dicentes ter tria, nouem, deinde rursus in id, quod factū est, latus multiplicantes ter nouem uiginti septem solidarum ulnarum cubum esse dicimus, sic igitur & in numero, quādo enim tres numeri æquales in se multiplicati fuerint, qui fit ex illis cubus est, ut bis duo, quatuor, & bis quatuor, octo. Quamobrem definiunt ipsum dicentes cubum esse numerum æqualem ęqualiter ęqualem. rursus etiam, qui tetragonum numerum fecerit, si in tetragonum multiplicatus fuerit, is cubum facit, omnis autem numerus in se multiplicatus tetragonum facit, bis duo, quatuor, & bis quatuor, octo. (Terra autem concinna) concinnā dixit, ut quę cubica est, namq; ex harmonicis numeris cubus constat (in cauis pectoris) pro in cauis latis, nam pectora aliis partibus ipsius animalis latiora sunt. quēadmodum autem Vulcanū poëta fingit in fornacibus es, atq; aurū, & reliqua fundentem, sic & ipse Empedocles fornaces cauas terrę supponit. (Aegles, & fluxus binas cępit de partibus octo,) dicit auté duas aëris, & aquæ partes terræ iniectas esse. per fluxum autem, quod nomē

à fluo

à fluo deriuatur aquæ, & aëris liquidum significat, per illud autem, quod ait ægles, transparens ipsum notat, ægle enim splendorem significat, bisq; duas (inquit) ignis, reliquæ igitur duę terræ erũt, quot aëris & aquæ, partes terræ iniectæ, sic diuisim accepit, & in cauis cõmiscuit, sed quia ossa arida, atq; alba sunt, ideo terræ, atq; ignis plus accipit, duas quidẽ terræ partes, ignis uero quatuor, igneæ namq; substantiæ album tribuunt, utriusq; autem liquidarum substantiarum scilicet aëris, atq; aquę ... partem unam. item aliter, si opus erat ut numerus octo in numeros harmonicos diuideretur, non id poterat fieri ut in alios, quàm in quos diuisus est, diuideretur, cum enim in quatuor diuidi oportebat, ut unicuiq; elementorum quędam pars tribueretur, inęqualia autem non oportebat ob dictam rationem, relinquebatur igitur ut uel in duas ternitates, & duas unitates, uel ut ipse partitus est, diuideretur, uerum rationem harmonicam duæ ternitates inuicem nõ habẽt, quemadmodum neq; duæ unitates, ibi sanè plures habitus harmonici sunt, etenim ad duitatem quaternitas, & duitas ad unitates harmonicam rationem seruat.

Pręterea autem cum multipliciter dicatur id, quod est, significat enim hoc quidem quid, illud vero quantum, vel quale, vel aliquod aliud ex diuisis prędicamentis, vtrum ex omnibus erit anima, an non? at non videntur cõmunia omnium esse elementa, num igitur quęcunq; sunt ex substantijs, ex hisce solis? quomodo ergo cognoscit aliorum vnumquodq;? an dicent vniuscuiusq; generis esse elementa, & principia propria, ex qbus aïa constet? erit igitur & quantitas, & qualitas, & subã, sed impoßibile est ex quantitatis elementis substantiam esse, & non quantitatem, dicentibus quidem quod ex omnibus, hęcq;, & huiuscemodi alia accidunt.

Si simili simile cognoscit, necesse est ipsam ex elementis eorum, quæ sunt, esse, quoniã inquit multa sunt entia, diuiduntur autem in decem prędicamenta, cognoscit autem omnia, quæcunq; sunt, anima. uel necesse est decem prędicamentorum cõmunia quędam esse principia, & elementa, ex qbus anima existens quęcũq; sunt, omnia cognoscet, uel cũ principia cõmunia nõ sint, sed uniuscuiusq; prędicamenti propria principia ueluti substantiæ, materia, & forma, quantitatis autem siue cõtinua quantitas, & discreta, siue punctus, & unitas, punctus enim continuæ quantitatis principium est, discretæ uero unitas, & simili modo cum sint aliorum uniuscuiusq; principia quædam. Prædicamẽtorum autem nunc principia dico, quæ elementaria, & simul cõstituta sunt; quemadmodum quoq; lapidis fortasse principium, & substantia est, quatuorq; etiã sunt elementa, aut igitur ex omnibus p̃dicamentorum principiis erit, aut ex his, quæ substantiæ sunt. quòd si de substãtiæ principiis erit anima, quomodo aut quantitatem, aut qualitatem, aut alia prædicamẽta cognoscet? quod si ex principiis quantitatis erit, aut ex aliquo alio p̃ter substantiam, quomodo ex principiis quãtitatis substantia fit? nam si anima substantia est, & èconuerso. quomodo reliqua prędicamenta cognoscet? quòd si est ex omnibus prædicamentorum principiis, ipsa quidem, & substãtia, & quantitas, & qualitas, & unũquodq; ex aliis prædicamẽtis erit, sed hoc nequaquã fieri potest, q̃a quantitatis elementa quãtitatem faciunt, & qualitatis qualitatem, & in reliquis simili mõ, sed impossibile est ut anima, cum sit substantia, quantitatem, aut qualitatem faciat. Quòd si quispiam dicat aliud quidem eius esse substãtiam, aliud uero quãtitatem, aliud autem qualitatẽ, & aliud unũquodq; aliorum, is mihi dicat quomodo ex his una erit anima: ex his enim nullum compositum fit unum, præterea autem si eiusdem generis erit anima ipsa sibi, qualem animæ particulã, aut potentiam quali prædicamẽto reponemus fingere impossibile est. id igitur relinquitur ut cõmunia decem p̃dicamentorum elementa esse dicamus, de quibus fieri non potest ut fit anima, nullũ nãq; est decem prædicamẽtorum cõmune genus, sed ipsa sunt inter se diuisa, neq; cõmuni ulli generi coniuncta, de ipsis nãq; ens æquiuoce prædicatur. qđ si quispiam dicit esse & quantitatem quãdã, & qualitatem cum substantia coniũctam adeo, ut possit existens substantia accipi, & quantitatis, & qualitatis, nãq; ignis ut corpus existens habet consubstãtialem, sibiq; formam facientem trinam dimensionem. ut ignis autem calidam, atq; aridam qualitatem tenet, ad hoc igitur dicamus: qđ, etsi hoc esset, uellemus id scire, quomodo quæ sub reliquis prædicamentis continẽtur res ipsa cognoscet? deinde etsi q̃dam quantitas, & qualitas est quãdam substãtiam informans, attamen hoc ut accidens quãtum, & quale, quod accedit, & recedit ab eo, nisi ex principiis quãtitatis, & qualitatis extiterit, nequaq̃ cognoscet. Dicẽtibus aũt (inq̃t) ex principiis eorũ, quæ sunt, eẽ aïam, hæc accidũt absurda. p̃terea etiã ex dictorũ similitudine multa alia, quæ eos consequuntur, inueniri possunt.

Absurdum autem est dicere quidem impatibile esse simile ab simili, simile autem sentire simile, & cognoscere simili simile, sentire autem pati quoddam, & moueri ponunt, atq; similiter intelligereq;, & cognoscere.

Illi inquit ponunt simile non pati ab simili, quod & uerum est. nõ enim quod aridum est ab similiter arido patietur, neq; humidum ab similiter humido, neq; ex alius aliquid nã si lucerna ab lampade magna extincta patitur, nõ ut simile, sed ut dissimile patitur, uelut à fortiori imbecillior. q; si ab simili simile nõ patitur, quomodo rursus inquiũt quod ab simili simile cognoscitur? nam cognoscens faciente cognito patitur, & sensibile facit in sensorium disgregãs ipsum, uel congregãs, uel simpliciter mouens, & cognoscens à cognobili mouetur, ut illis etiam uidetur, nam sentire animam, ipsi moueri dicũt, quãobrem si ab simili simile nõ patitur, facit autem, & patitur cognitũq;, & cognoscens, id sequitur qđ ab simili simile non cognoscitur. ipse etiam in libro de generatiõe & corruptione ait, quodcũq; à quocũq; non pati, neq; enim penitus dissimile facere ad dissimile, neq; omnino idem esse, sed oportere agens, atq; patiens partim quidem simile esse, partim uero dissimile, potẽtia quidem simile, actu uero dissimile. facit enim in frigidum calidum, cum quidem potẽtia sit calidum, actu uero frigidum. quãuis autem ualde calidum in mediocriter calidũ faciat, non tamẽ ut calidum facit, sed ut frigidum, quod enim minus est calidum, frigidi particeps est. igitur ex his inducit eos sibiipsis contraria dicere, qui simili simile cognoscere animam dicunt, quiq; simile ab simili impatibile esse uolunt.

Multas autem dubitationes, & difficultates cum habeat dicere quemadmodum Empedocles, *quod corporeis elementis vnaquęq; cognoscuntur, & aduersum simile, testatur nunc dictum, quęcunq; enim insunt in animalium corporibus simpliciter terrę, vt ossa, nerui, pili, nihil sentire videntur, quare neq; similia, quamq̃ oportebat.*

Hoc dicere quod ab simili simile cognoscitur, ut ait Empedocles, terra etenim terram uidimus: & si hoc alius quispiam dicit, multas quidem dubitationes, & absurditates habere iam probatũ est, maxime autem confutabitur ab eo, quod nũc est dicẽdum, nunc enim dictum dicit, pro dicendum est. id enim significat hæc coniunctio, causalis enim quæ subinducitur sic, quæcũq; enim sunt, & reliqua. nam si ꝑpter hoc terra, etenim terram uidimus, quia ab simili simile cognoscitur, oportebat ut quæ terræ magis essent propinqua, ea magis terrã cognoscerẽt, at contrarium nunc est, nam quę sunt in nobis magis terræ participantia, scilicet pili, & ossa, & ungues, cum sensu penitus careãt, nullo modo (ut patet) similia sentiunt, atqui, si ab simili simile cognoscitur, oportebat ut ea sentirent, & magis ipsam terram cognoscerent, nõ est igitur ille sermo uerus. quod si quis nunc, & iam dictũ interpretetur, ad id, quod continuate dictum est, accipi potest. hoc enim quod ab simili simile pati non possit, atq; sentire esse, ut etiam ipsis uidetur, pati aliquid, & moueri, maxime arguit eum sermonem, quo simile ab simili cognosci dicit. Verum (quẽadmodũ dixi) quia infert enim coniũctionem, magis eum hoc nunc dictum, ad ea, quæ inducuntur, dicere putemus.

Prẹterea autem vnicuiq; principiorum ignorantia magis, quã intellectio aderit, cognoscet enim vnum vnumquodq;, multa autem ignorabit, omnia namq; alia.

Nam siquidem terra terrã uidimus, undaq; undas, id sequitur quod unũquodq; principiorũ si cognouerit unũ, plura ignorabit: quare ignorantiæ magis, quã cognitiõis elementa causa erunt, hoc autem argumentum non in absurdum sermonem ferre uidetur, sed illud dicere solum quod, hanc opinionem sequitur. Quid enim est hoc absurdum, si unũquodq; unum cognouerit, at ignorabit alia? eteni si tãgibile tactus cognoscit, at uisibileq; & audibile, & odorabile, & gustabile ignorabit, & alii sensus eodem modo. sed absurdũ, quod est in concordia, demonstrare magis hoc argumentum uidetur, de qua concordia, quæ sequũtur inducit, & ideo in elementis aliorũ præsumptũ est, ut quod in concordia consequens esset, illud induceret.

Accidit autem Empedocli *etiam imprudentissimum esse Deum, solus enim elementorum vnum non cognoscet, ipsam contentionem, mortalia vero omnia eam cognoscunt, ex omnibus enim est vnumquodq;.*

Hoc etiam inquit absurdum Empedoclis opinionem sequitur,quod illi deus omnibus concretis mortalibus imprudentior erit.cum nãq; omnia ex quatuor elemẽtis composita sint,atq; etiam ex concordia,& discordia,cũq; ea de causa cognoscant omnia,quod omniũ principia habeant,Sphærus,quem deum uocat Empedocles,discordiæ minime particeps ipsam discordiam non cognoscit, sic nãq; illi ex concordiæ continentia contingit, mortalia uero cũ sint ex omnibus elementis,omnia cognoscant,ea de causa ait:Terra etenim terram uidimus,& amore amorem, & discordia discordiã duram.quidam uero in concordia deum interpretati sunt,quia deus quem dicit,(is autem illi concordia est) discordiam,ueluti quæ cõtraria est,haud cognoscit. unde illorum compositorum,quæ hanc ipsam discordiam cognoscunt,imprudentissimus erit. Quòd si quispiã dicat,q neq; reliqua elementa ipsam cognoscent,is etiam sermo absurdior est, at concedamus alia elementa cognoscere concordiã,quæ in se horum unũquodq; habeat,ut & ipsa cognoscat,& si quis hoc concederet, elementa esse inter sese,discordiã sanè in se non continebunt sic enim simul cõtraria erunt,quod quidem fieri non potest.quod autem in Sphæro interpretãtur,id accõmodatius uidetur: bene etiam Alexander notauit id esse argumentum probabile.non enim deus imprudentior est,cum peiorum comprehensionem non habeat,nãq; melius est ipsa meliora sola comprehendere,quæ autem peiora sunt ignorare.

Omnino autem qua de causa quæ sunt omnia animam non habent? quoniam omne aut est elemẽtum,aut ex elemento vno,aut ex pluribus,aut omnibus,necessarium enim est vnũ quid cognoscere, vel quædam,vel omnia.

Id sanè,nam si elemẽta sunt anima,omnia autem, quæ sunt,ex elementis sunt, aut omnibus,aut quibusdam, aut uno, ueluti glacies ex una aqua: oportebat omnia animata esse, & sensitiua,& unũquodq; compositorum corporũ uel omnia cognoscere,quæ sunt.si ex omnibus esset elemẽtis, uel quædam,si ex qbusdam:uel unũ,si non esset cõpositum,sed ex uno elemento ueluti glacies.

Dubitauerit autem quispiam quid nam sit vniens ipsa,materia enim videntur elemẽta esse,maxime enim præcipuum illud est,quod continet,quicquid nam sit,animã autem esse quid melius,& dominans impossibile est,at etiam intellectu magis impossibile.

Quoniam animam ex elementis constare dicebant,ea autem discreta sunt,& materiei rationem retinent,siquidem non simpliciter elementa animã dicebant, sed ex elementis quid uniens:inquit hæc elementa,quæ in animæ generationem conueniunt.quòd si una cum sit anima ex pluribus est elementis,quod igitur eius unionis causa erit,id quidem erit aïa.in quibus uero aliud quidem cõtinens est,aliud uero contentum,in iis,quod continet,id primũ natura est,& pulchrius eo,qđ continetur. quare si in composito anima est continens,& præcipuum,quando enim illa abiuerit quod compositum est,illud intercidit,quod autem cõtinet,illud idem imperat natura,anima igitur ipsa dominatur,elementa autem quæ ex animæ unionem,& continuitatem habent, ea secundum tenẽt ordinem:quare anima magis,quàm elementa,primigenia est,etenim in iis,quæ sunt ex materia,& forma,quod primigenium magis est,& natura primum,illud est forma.nãq; propter formam materia est,siquidem forma est,cuius gratia est materia,& materia, quæ fit causa ipsius formæ,quæ ut suscipiatur,ipsius aptitudo materiæ paratur,in animatis autem anima ipsa forma est,anima igitur natura primum est. At illi elementa omnium esse principia dicunt,& eius,quod animam continet elementa contenta dicũt esse causam,atq; principia.sic autem fuerit argumentum. quod maxime præcipuum est,illud continet,anima autẽ maxime præcipua est,anima igitur continet, quod autẽ continet,illud est magis primigenium,magis igitur est anima primigenia,non igitur omniũ,quæcunq; sunt,elementa principia sunt.quod autem sit anima aliquid melius, atq; imperans, fieri non potest,nãq; anima hoc quidem corpore,atq; etiam spiritu pretiosior est,at itellectu solum non est antiquior,sed intellectus anima preciosius,& antiquius est, ut qui substantiam separabilem tenet, unde maxime omnium secũdum naturam intellectus principale est. quomodo igitur illi elemẽta dicunt? illud enim dicere contentaneũ est,quod id preciosius est,quod & natura antiquius est.

Maxime enim consentaneum est hoc esse antiquissimum, & dominum secundum naturam,elementa autem dicunt prima eorum,quæ sunt,esse.

cere uidebatur, illi igitur de omni anima nequaquã loquuntur, neq; enim id illi dicerent de ea anima, quæ neq; sensum, neq; intellectum habeat, sensus enim, & intellectus sunt partes animæ, quæ uim cognoscendi habent Quare neq; illi etiam de plantali disserunt, non enim plantæ sentiunt, & hoc quidem cõmune est his, quiq; motiuũ, & qui sensitiuum dicunt, nam plantæ neq; sentiunt, neq; mouentur. At qui sensitiuum dicunt, ii de pluribus dicere uident, nam plantanimalia quoq; complectuntur, quæ illi, qui motiuum dicebant, non conplectebantur. at quispiam cõtra illos, dubitauerit, quid ita si ex elementis anima est, ut cognoscat, alię quidem animæ sentiunt, & intelligũt? alię autẽ sentiunt solũ? idem quoq; aduersus eos, qui motiuũ dicunt, dicere cõuenit, quid ita enim cum sit anima eiusdem naturæ, aliæ quidem localiter mouentur, aliæ uero non?

Qđ si quispiam hęc concederet, & poneret intellectum quandam partem animę, & identidem sensitiuum, neq; sic quidem dicerent vniuerse de omni anima, neq; de tota, neq; de vna.

Videlicet si intellectum omnis animæ partem esse cõcesserimus, etiam sensitiuum, uel ut idem sit, uel ut hęc eadẽ concurrant adeo, ut ubi sit sensus, ibi sit intellectus, quẽadmodum dicere Pythagorici uidebantur, qui in omne corpus animam traducebant, non tamen, qui ab cognoscendo animæ substantiam definiunt, hoc modo, de omni anima id comprobare poterũt, non enim plantalis animæ natura ea est, ut cognosat, & sentiat, non igitur de omni, neq; de una tota, nam si etiam quãmaxime intellectumq;, & sensum omnis anima habeat, at etiam nutritiuam, & augumentatiuã, & generatiuam potentias habet, quæ quidem ab cognoscẽdi potentiis aliæ sunt, atq; in omnibus habentibus animam, manifestius, quàm illæ, sunt, de quibus nihil illi dicunt, at neq; etiam de ea, quæ localiter mouet, ideo si hęc in omni animato sunt, & si illi de illis nihil dicunt, id sequit, quod neq; de ulla tota dicunt. nãq; in unaquoq; indiuiduo uelut una quædam anima est, quæ pluribus potẽtiis, aut partibus utitur, de quibus omnibus cum non dicant, neq; de una tota dicant necesse est. & hoc fortasse solutio dissentientis est, ne enim quispiam pro his qui animam cognitiuũ ponunt esse respondens dicat nõ eos de omni anima, uerum de humana sermonem facere, cuius proprium est cognoscere, propterea inquit, neq; de una tota sermonẽ faciunt, nam si humana anima non omnis in se tota cognitiua est, in eadem nãq; est & iracundum, & appetitiuũ, & plantale, quorum nullum sensus particeps est, igitur neq; de tota humana disseruerunt.

Hoc etiam admittit sermo, qui fit in ijs, quę carmina Orphei dicuntur, dicit enim animam ingredi respirantibus latam à ventis. impossibile autem est plantis hoc accidere, & animalium quibusdam, siquidem non omnia respirant.

Quæ dicũtur (inquit) quoniam ea non uidẽrut esse Orphei carmina, quemadmodum ipse etiã in libris de philosophia, dicit ipsius etenim dogmata sunt. hæc autem asserit nomen melius accessit, quo latius explicarentur. ibi igitur dicit animam penitus à uentis portatam respirari ab animãlibus. Quare neq; hic de omni anima sermo est, non enim animata omnia respirant, nõ insecta, nõ plantæ. Dicunt autem carmina ęnigmatice significare per respirationem corporis animam suscipientis aptitudinem, quia respiratio calidum naturale refrigerans temperatum facit, uentos autem potentias quasdam significare aiunt, per quas ab uniuersali operatione in generationem anima deducitur, quam operationem ab hoc particulari corpore, & generatione liberata operatur.

Quod quidem latuit eos, qui ita crediderũt, quod si oporteat animam ex elementis facere, non oportet ex omnibus, namq; sufficiens est altera pars contrarietatis seq; ipsam iudicare, & oppositam, etenim recto & ipsum & obliquum cognoscimus, iudex enim amborum regula est, at obliquũ neq; sui, neq; recti.

Latuit inquit eos, qui animam, ut cognosceret, ex elementis faciebant, quod eam esse ex omnibus nõ oportebat, uerum satis erat eam ex altero contrariorum conficere, nãq; alterum contrariorũ sufficiẽs est & seipm, qđ congruat, cognoscere, & contrariũ & priuationẽ, & illud qđ minime cõgruat, ut inquit in recto, & obliquo se habet, nam recto rectum cognoscitur, quia congruunt inter se, obliquum uero nequaquã, neq; sibiipsi conuenit. est enim infinitum obliquũ, neq; omnino recto ꝓpter obliquitatis infinitatem congruit. Similiter ut ignorantiam cognoscamus, non indigemus ignorantiæ, uerum scientia seq; ipsam, & ignorantiam cognoscit, simili quoq; modo in uisu,

& cæcitate. uerũtamen hic, quia per priuationem, & habitum fit appoſitio, ad utriuſq; cognitionẽ, ſolo habitu opus eſt, quia autem infinita priuatio eſt, & nihil aliud, quàm formæ abſentia eſt, ideo merito formæ cognitio, eſt & ipſius formę, & priuationis cognitio hoc enim priuatio eſt, quod ha bitus non eſt. at ſanè in contrariis, quorum utrũq; informatum eſt, & naturam definitam habeat, non ſatis eſt hoc dicere, quod non eſt hoc. nam ſiqdem album cognoſcerem, ignorarem idẽ nigrũ. poſtea quiſpiam diceret nigrũ eſſe, quod albũ non eſt, album quidem. ſ. imaginatio tolleret, in infi nitate autẽ reliquum eſſet, ut in priuatione, cum non haberet, ubi niteretur. Oportet autem ſiqui dem cognitio nigri futura ſit, ipſius naturam nigri imaginatione circũſcribi. forte igitur quoniam in elementis quoq; alia quidem ſunt actiua, imo informatiua ignis, & aer, alia uero materialia ma gis, & paſſiua, ut aqua, & terra, quæ ſecũdum formam ſunt ordinata, quæq; actiua, ea erant ad ani mæ ſubſtãtiã ſufficientia, nãq; hiſce alia quoq; abſentia cognoſcebat. ex analogia igitur ſermo ſum ptus eſt, q; ſi forma, & priuatio ibi eſt, forma ipſa, & formam, & priuationem cognoſcimus: qd au tem peius eſt in contrariis, priuationis & materiei rationem tenet. altero igitur contrariorum cor reſpondenti forma alterum quoq; cognoſcemus. qd quidem priuationi cõuenit, an aliquando ẽt ut contraria ſufficit in contrariorum cognitionem alterum. ſiquidem ſciẽtia eſt una contrariorũ? Q uando enim cõtrarium dico, id patet, qd quaſdam paſſiuas contrarietates cognoſcam quare ſi album cognouero, quod eſt uiſuum diſgregatiuum, hoc uidelicet cõtrarium nigrum cognoſcã: nam diſgregationi cõgregatio contrarium eſt. igitur albo erit contrarium cõgregatiuum. quare ſi in aliquem cõgregantem inciderem, & ſi non ipſum cõſecutus cognoſcerem, cognoſcẽdo qd albũ diſgregat, hoc cognoſceret & ſuperueniens nigrum, quia albo contrarium eſt. ſic igitur ex uno ele mento eſſe animam ſufficiebat, uelut ex igne, nam ſi hoc eſt, & calidum, & ſiccum, uidelicet quan do in reliqua elementa incidero, quæ huic diſpoſitiones contrarias faciunt, contrarietate ea, quę ſe ad hoc habet, illa quoq; cognoſcam. quapropter ex uno elemento facere animã ſufficiebat, in uno quoq; enim elemento duarum contrarietatum ſimul altera pars eſt.

Et in toto quidam ipſam mixtã eſſe dicunt, vnde fortaſſe & Thales ratus eſt omnia plena deorũ eſſe. hoc autem quaſdam dubitationes habet, qua enim de cauſa in aere, vel in igne cum ſit anima, non facit animal? in mixtis autem facit & maxime cum prestantior in his eſſe videatur? quęſiue rit etiã quiſpiã, qua de cauſa quę in aere eſt anima, ſit ea, quę in aĩalibus eſt/melior/& ĩmortalior?

Aliam de anima opinionem exponit. putauerunt inquit aliqui animam in omni corpore mixtã eſſe, ut omne ſit animatum corpus, & ex hac opinione ipm Thalen omnia eſſe deorum plena puta uiſſe, credentes ipſius Thalę opinionem eſſe, quod ubiq; deus eſſet localiter, uel quod animã ipſam eſſe deum ſuſpicaretur, uel diuinę portionis eam eſſe putaret. Tale quoq; eſt illud Arati.

Omnes quæq; uiæ omnipatenti ſunt Ioue plenæ.
Pleni omnes hominum conuentus, & mare plenum.
Portusq;, & cunctis magnus dat Iuppiter uſum.

Stoicos etiã eſſe eiuſdẽ opinionis dicunt, corpus enim numen eſſe putabant. quod igitur deum eſſe ſoliter ubiq; putent, id quidem abſurdum eſt, & pręter rationem, ſiquidem neq; deum corpus eſſe poſſibile eſt, quando etiam ſenſum eſſe incorporeũ demõſtratũ eſt, & hoc eſt, aduerſum quod Ariſtotelis inſtantia eſt, operationibus ſanè ubiq; eſſe neceſſe, eſt, ſiquidem ipſe eſſe omnium demõ ſtratur, ſic quidem cognoſcimus.

Omnia plena deis, cunctis in partibus illi.
Sunt aures, & per terram, & per ſaxa, uirumq;.
Ipſum, occultauit quamcũq; in pectore mentem.

Contra igitur hanc opinionem, quæ in omni animam eſſe dicit, primũ quidẽ dubitat, quid ita cum ſit in omni corpore anima, alia quidem ſunt animalia, alia uero non? atqui oportebat ut om nia eſſent animalia, ex ſimplicibus autem nihil eſt animal, uelut elementa, quæ quidem magis eſſe animalia oportebat, nam quæ in igne aut in aëre eſſet anima, ea compoſitis melior eẽt, ueluti quæ in purioribus, & ſubtilioribus corporibus exiſteret, unde etiã magis eius actiões apparere debebãt, hoc autem uelut ab illis dictum cõmemorat, qd in igne, atq; aëre purior, atq; ĩmortalior eſt anima. debebat igitur magis quam compoſita interlucere, & ad hoc ipſum dubitat, quomodo quæ eſt in elementis, animã meliorẽ, & magis ĩmortalẽ eſſe dicant, ſimiliter enĩ cũ cõpoſitis ſimplicia corrũ puntur, & alterãtur, & mutãtur. quę igiĩ cauſa eſt, ut aĩę, quę ſunt in his, ſint magis ĩmortales?

Accidit

Accidit autem vtroq; modo quod absurdum est, & præter rationem, nãq; dicere animal ignẽ, aut aera pręter rationem est, & non dicere animalia, si insit anima, absurdum est.

Quoniam dixit cum sit anima in elementis, qua de causa non sunt animalia? nunc ait, qđ utrũ dent ex his, absurdum, finesq; rationis egrediẽs est id qđ sequitur, nam si animalia ea esse dicant, is quidem sermo stolidus, & temerarius est, qui quidem facillime ab sensu conuinci potest, id etiam absurdum est, si in ipsis anima sit, ea non esse animalia, talem nãq; animam ipsis uidelicet inesse, dicebant, qualis est animalium anima, quę autem subinferuntur, id ea declarant.

Putasse autem videntur animam esse in his, quia totum cum partibus est eiusdem speciei.

Quomodo adducti sunt illi ut elemẽta dicerent animata, nũc ipse declarat, ratiocinabãtur enim ex hoc, quod elemẽta similaria sunt, & ideo totum cum partibus est eiusdem speciei, partes autem totorum elementorum, quę sunt in animalibus, animatę sunt, igitur ex necessitate etiam tota animata erunt, nam si pars animata est, & totum parti simile est, id sequitur, ut totum quoq; sit animatum, propterea enim esse animalia animata, quod quandam totius corporis partem unumquodq; habeat, scilicet aut aëris, aut ignis, aut aliorum, quæ in eo sunt, quod si ea animata sunt, hęc etiã consequenter animata esse debent. quę autem hunc sermonem absurda sequũtur, ea subinde fert.

Quare necesse est ipsis, vt dicant, animam eiusdem speciei cum partibus esse, si quod acceperint aliqd de continente in animalibus, animata animalia fiunt.

Si propterea inquit unumquodq; animatum est, quod in se partem quandam totius accipiat, omnes autem partes & secum ipsę, & cũ toto sunt eiusdem speciei, necesse est ut similiter ipsę sint animæ. Quare in ipsis anima ipsa secum est eiusdem speciei, & similaris, nã si anima ipsa sibi nõ fuerit eiusdem speciei, & similaris, ut aër, non tota erit in singulo, sed alia eius particula alio in loco, uidelicet (ut ita dicam) in aere irascibilis, in alio uero concupiscibilis, & in alio alia. Qđ si hoc est, haud amplius aëris particulę sibiipsis erunt eiusdem speciei cum toto. siue autem id dicat uelut ab illis dictum sit, quod anima sit similaris, siue ut eam non esse similarem manifestum sit, in hoc absurdum sermonem deducit, neq; enĩ omne animatum omnes animę potentias habet, neq; in qbus omnes sunt. ut in hominibus, in illis inuicem sunt eiusdẽ speciei, pręterea dico quidem necessariũ esse ex hac ratione, q; anima sit eiusdem speciei, & quæ deinceps astruit, ad hæc etiam contra hunc sermonem hac uti diuisiõe possumus, ostendendo eos demõstrare quod nullo modo fieri potest, necesse est enim quod anima, quæ in toto aëre est, aut ipsa secum sit eiusdẽ speciei, aut non, quòd si est eiusdem speciei, quia in animatis accipiendo quãdam aëris partem animata fiunt, oportebat ut omnia eãdem participarent animam, at quidem secundũ manifeste falsum est, non enim sensitiuũ, & nutritiuum, & alia sunt eiusdem speciei, primum igitur quoq; falsum est. quod si dissimilaris est anima, aut omnes eius partes per aëra totum tendunt, ut in unaquaq; corporis parte nutriẽdi, & agendi uis est. ut etiam in unoquoq; arboris ramo, aut igitur omnes per totum tendunt, aut singula quæq; animę particula aëris quandam partem complexa est. quòd si in quacunq; aëris particula oẽs aię pticulę sunt, oportebat oĩa simr aĩata esse, & omnia rationis, & sensus eẽ cõsortia, atq; etiã cupiditatis, & iracũdiæ, sed secũdum falsum est. igitur & primum, quòd si unaquæq; animæ particula quandam aëris partẽ suscepit, oportebat ut aliud animal esset alterius animæ particeps, hoc quidem cupiendi uim solum teneret; illud autem irascendi, aliud uero ratiocinãdi, & aliud tãdem alterius cuiusdam potẽtiæ, siquidem recipiẽdo quãdam partem aëris animalia animata fiũt. at nũc aliqua uidemus, quæ omnes animales potentias participãt, alia autem plures, non unam solã potentiam cõmunicant. quòd si quispiam dicat ea plures animales potẽtias participare ideo, quod in animalibus plures aëris amplecti particulas accidat: dicat quęnam distributio est quasdam qdem particulas animæ ĩ omnibus simpliciter animalibus, aut animatis amplecti, quasdã uero nõ? etenĩ nutritiua in omnibus est, & augumẽtatiua, reliquæ uero non omnino, & rursus quęnam distributio est in sensum participantibus tactum quidem penitus esse, alias uero non? alioqui si sibiipsi similaris est aër; quęnam distributio est, hanc aëris partem ratiocinatiuam animæ complexam fuisse, hanc autem sensitiuam, & aliam aliam? nõ enim in qualibet materia naturaliter quæuis forma innascitur. Quare si necesse est unam quãdam diuisionis particulam ueram esse, siquidem animata sunt elementa, demonstratum est autem unumquodq; impossibile esse, id sequitur, quod animata dicere falsum est.

Qđ si aer distractus eiusdem speciei est, anima vero dissimilaris, alia quidem eius particula inest, vt patet, alia vero non inest.

Quia necesse est secúdum illorum suppositionem, animam, quæ est in uniuerso esse sibi similarem, propterea astruit. si enim non esset similaris, sed dissimilium partium, alia quidem eius particula esset in hac particula. s. aëris, alia uero non inesset. Qđ si hoc est, non erunt omnes aëris particulæ, & elemétorum sibiipsis eiusdem speciei, quod illi maxime uolebát. igitur sermonem redigit ipsis in contrarium. nácp illi confirmabant uniuersum esse animatum, quod quæ sibi cum toto essent eiusdem speciei partes accipetent. ipse autem de suppositióe facta animam dissimiliú partium esse astruit, quod est cótrarium. nam partes aëris, etsi inuicem sunt eiusdem speciei, quod aër sibi ipsi similis est; attamen quia pars animę non est eadem in unoquoqꝫ, non erunt eiusdem spéi: nácp animata secúdum animæ proprietatem maxime designátur, quoniam forma uniuscuiusqꝫ, & entelechia est anima. Quáobrem si fieri id non potest (quátum est in eorum suppositione) ut anima dissimilium partium sit, necessario erit eiusdem speciei. hoc aút manifeste falsum est: alterius enim speciei est animæ particula rationalis, & alterius irascendi uis, & reliquæ similiter. Vnde si necessitas est, ut qui animatum dicunt uniuersum, ii animam eiusdem speciei, & similium partium eẽ dicant, hoc aút falsum est, id sequitur qđ uniuersum dicere aiatum falsum est.

Necessarium est igitur ipsam vel similarẽ esse, vel nó esse in quacúqꝫ particula vniuersi.

Videlicet quátum est in suppositione illorum, quæ dicit in quacunqꝫ uniuersi particula animá esse, unde & animata particularum uniuersi cósortia animata fiunt, necesse est ut similium partiú sit anima. nam si similium partium non fuerit, in quacúqꝫ uniuersi particula minime erit eadem. qđ autem similium partium nó sit, neqꝫ in omnibus anima, demonstrari poterat etiam ex hoc, qđ aliquæ particulæ in eodem manifeste nó sunt animatę, ut lapides, & ligna, & similia, quæ sanè sunt aëris cósortia, quòd si ipsi conarétur demóstrare elementa esse animata ex eo quod similaria sint, & partes ipsorum animatas esse, eas uidelicet, quæ sunt in animalibus, eidem argumento astruere cótrarium possumus. etenim quia partes elemétorum, quæ sunt in iis, quæ animata nó sunt, eiusdem speciei cum totis sunt, at hæ sunt sine anima, ergo tota quoqꝫ carent anima. hoc auté, in quacúqꝫ uniuersi particula, siue in uniuerso aëre acceperis, cuius animata participantia eo ipso animata esse dicebant: ratio procedit, siue id in uniuerso & mundano corpore interpretatus fueris, id etiá magis absurdum demonstratur.

Patet igitur ex dictis, quod neqꝫ cognitio adest animę, quod ex elementis constet, neqꝫ moueri ipsam bene, vereqꝫ dicitur.

Quæ dicta sunt, ea concludit, hoc mõ. neqꝫ ergo cognitioné habet aía ex eo, qꝫ sit ex elétis, neqꝫ propterea quod moueat, ipsa mouetur, sed quidé mouetqꝫ, & cognoscit, at nó ut illi dicebant:

Quoniam vero cognoscere animę est, & sentire, & opinari, atqꝫ etiam cupere, & deliberare, & omnino appetitiones, fit autem & in loco motus animalibus ab anima atqꝫ etiam accretioqꝫ, & status, & declinatio, vtrú toti aíæ horum vnúqđqꝫ adsit? & nos tota intelligamusqꝫ, & sentiamus, & aliorum vnumquodqꝫ faciamus, & patiamur? an alijs partibus alia?

Quoniam cótinenter cómemorauit, esse speciei dissimilis animæ partes idipsum núc inquirere eius propositum est. nam cum plures, & diuersæ sint animæ operatiões, id quæritur, utrum, cum sit una, & indiuisibilis anima secúdum substantiam, ex una hæc substátia potétiæ diuersæ, & operationes adueniant adeo, ut & nutriédi, & augédi, & generandi, & ratiocinandi, & irascendi, & cupiendi uis, etsi quę alia animalis potétia est, una & eadem numero sit, & secúdum substantiá? an anima sit partibilis, & in alia, atqꝫ alia eius particula harum unaquęqꝫ operationum fiat? præterea utcúqꝫ sit potentia, per quam dicútur animalia uiuere, id quærit, utrum sit in una ex prædictis operationibus, aut potétiis, ut in ratiocinádi, aut sentiendi ui? aut in aliqua aliarum? an in omnibus ipsis? an in nulla? sed aliud quid præter ipsas animalibus uiuendi causa sit. hæc igitur, quæ in hisce inquirit problemata sunt. hic auté uidetur id uelle, ut substantiæ unius anima sit. uerúmamen hoc nó aperte declarat, sed ex quibus ad rationem dubitat, quæ supponit quod anima partibilis est, ostéditqꝫ fieri non posse, ut ea particulis differentibus utens ratiocineturqꝫ, & sentiat, & cupiat, &

reliquas

reliquas operationes operetur. Hic autem ipsi uisum est nihil ꝑponere, ex quo potuisset adducere, quod anima una quædam est, quæ iis utitur, quas diximus differẽtes potentias, & nos etiam sæpenumero demonstrauimus Aristotelem cognouisse quidem ipsius animæ substãtiæ differẽtiam solamq;, & imortalem, sed eum rationalem intellexisse. nam reliquam omnem mortalem iudicauit. nunc autem mediocria quædam hoc ipsum declarantia in usum proponemus. Quæ ergo hic dicuntur arripiunt, & qui omnem animam imortalem faciunt, & qui omnem mortalem esse uolunt, & dicunt, illi quidem, uides ne quod Aristoteles omnem aiam separabilẽ, atq; imortalẽ uult esse? ecce enim unius esse substantiæ omnem animam dicit, & intellectum, qui pars est animæ, separabilẽ esse, & imortalẽ dicere uult, unde etiam se uelle omnem separabilem, & imortalem fatet͂, siquidem omnis anima est unius substantiæ Hi uero èconuerso, qui mortalem esse animam uolunt, inquiũt. si unam esse omnis animæ substãtiam dicit, & irascibilem, & concupiscibilẽ, & plantalem non separari, id patet quod omnem uult eẽ mortalem, siquidem omnis anima est unius substantiæ. Quod autẽ (ut ego dixi) non animæ sint unius substantiæ id ante Aristotelẽ ex dissonantia, pugnaq;, affectuum, & rationis Plato declarauit, nam si ratio, & affectus inuicem pugnãt, unũ uero idem sibi non repugnat, id sequitur quod ratio, & affectus unius substãtiæ non sunt. Aristoteles etiam in secũdo libro cum diffiniuisset animam esse entelechiam corporis naturalis istrumẽtalis potentia uitam habẽtis, paulopost inquit. qđ igitur non est aia separabilis à corpore, uel partes nõnullas ipsius, si separabilis sit, nõ obscurum est, nam quorũdam ipsarum partium entelechia est. Quapropter aliquas animæ partes à corpore nõ separari, & ideo mortales eẽ cognouit. Quòd si quædam partes separãtur, quædam uero nõ, id. s. igitur patet, deinde subdit. Verũtamẽ aliquas esse nihil prohibet, ꝓpterea quod nullius corporis sint entelechiæ. manifeste igitur ibi quasdã aię particulas esse corporis formę dicit. unde quoq; sequitur non esse separabiles, nãq; est entelechia forma, & perfectio corporis, aliquas autem separari ideo, q̃a nullius corporis sunt entelechiæ. Rursus etiam cõfestim subinfert, adhuc quoq; obscurum est, an sit hoc modo entelechia corporis anima, quẽadmodmodum nauigii nauiculator. Quare etsi diceret omnem animam entelechiã, illud tamen cognouit quãdam esse separabilem entelechiam, quæ extrinsecus ipsum subiectũ instruit, ornat, & perficit, ut nauigium nauiculator. Quòd si alia quidẽ separabilis est, alia uero non, & alia quidem mortalis, alia uero non, id patet, qđ harum substantia diuersa est. igitur manifeste in secũdo sermone nõ solum diuersæ substantiæ, uerũetiam diuersi generis esse itellectum dicit, adeo ut anima rationalis cum ea quæ rationis expers est, genere nõ sit una. cum enim de aliis animæ potẽtiis quæsiuisset, singulum ne anima sit, an pars animæ, de intellectu inquit, & cõtemplatiua potẽtia nõdum patet, uerum animæ uidetur esse alterum genus, & hoc contingit solum separari, quẽadmodum à corruptibili ęternum, qđ etiam de diuino intellectu, ut putat Alexãder, hæc nõ dicat, id patet, nam quærens de particulis animæ separabiles ne sint, an non, subintulit. de intellectu autem, tãquã & ipse sit animæ pars, non enim intellectum diuinum esse animæ partem dixisset, alioqui quomodo de diuino intellectu, qui penitus à corporibus separatus est, eum posse separari dixisset? & quomodo de diuino intellectu omnino id quæsisset, an sit separabilis, an non? quod aũt neq; alium intellectum quem ipse contemplatiuum uocat, inasci nobis uelit, id patet, q̃a ipse rursus ait, intellectum contẽplatiuum solo fine ab actiuo differre, quoniã subiecto eadem sunt. actiui enim finis est bonum, contẽplatiui uero ueritas. etenim quãdo ad superiora se tollit, cõtẽplatiuus fit, uniuersi naturam disquirens, quãdo uero ad inferiora ꝯuertitur, euadit actiuus. q̃re si actiuus intellectus humanus est, hominum nãq; sunt actiones, isq; solo fine differt à cõtẽplatiuo: id sequit͂ quod intellectus contẽplatiuus humanus est. Quod igitur nõ omnem animam unius esse substãtiæ dicat, hæc dicta sufficiant, quæq; à nobis in pœmiis proposita sunt, atq; etiam magis per ipsa dicta percurrẽtes cognoscemus. hic sanè uidetur intendere sermonem contra Timæum, qui in particulis corporis animam esse diuisam dicit, & rationalem, & sensitiuam in cerebro sedem habere, in corde uero irascibilem, & in epate concupiscibilem, hisce igitur occurrens, quia secũdum particulas corporis animam esse in minutas partes diuisam minime concedit, uerum totam per totũ corpus, etsi multipliciter diuisum est, eam unam habere cõtinuationem, sic ait. unam esse ipsam, quia quoq; animal est unum, sed Plato, non ut qui putaret in cerebro simpliciter substantiam rationalem sedere, in corde uero iracũdiam, & in alia parte aliud quodpiam, in illis corporis partibus eam diuisit, uerum ut qui sibi persuaderet aliam quãq; partem corporis ad aliam animæ partem accõmodate se habere, ut inde illuminationes acciperet: quemadmodum enim nõ oculi omnes ęquabiliter solis lumen accipiunt, neq; quod magis in hoc oculo sol sedeat, ideo magis elucet, uerũ eius

aptitudinis causa id fit,& quæ inanimata transparentia sunt,ea propter aptitudinem propriã,ope rationis ipsius luminis cõmodum capiunt.Simili modo quoq; id putandum est,quod anima magis in quibusdam partibus lumen concipit,ea de causa,qđ eę partes maxime appositæ sunt. quãdo & ipse Aristoteles alibi uidetur opinari,quod animæ præstantissima pars in corde sedeat. Sed rursus ex his quędam exoritur dubitatio,num enim substantia una quædam est anima?& pro diuersis temperationibus,& aptitudinibus corporum in alia parte alias habet operationes?in oculo quidem uidendi uim,in aure uero audiendi,& in alia particula aliam potentiam?Q uòd si hoc patet,qđ uidẽdi potẽtia in oculo est,& eũ iformat:auditus aũt in pticula sede sua, & alia uis in alia,ꝗ si hoc fit,uiliora qdẽ,iformabũt nobiliora,& ipsius formæ materia cã erit,& forma pp materiã factã,nã qdẽ materia cuius gfa erit.uisus enĩ fuerit oculi gratia,& forma erit alicuius gratia,sed hoc est rerũ naturã puertere.ꝗ si hæc absurda,& impossibilia sunt,nõ quidẽ in partibus opatiões animæ diuersæ sunt,at substantia differunt,quoniam cognoscere animæ,horum q̃ enumerata sunt, hæc quidem sunt animæ rationalis,uidelicet cognitio,& opinio,& deliberatio, hæc autẽ.f.sensus, cupiditas,appetitio,& motus localis,animæ ratione carentis propria sunt.Plantalis uero accretio, & summum incrementum,& corruptio,utrum singulum harum adest animæ.hoc est nunquid una est aiæ substãtia,quę multiplicis potentiæ cum sit,operationes diuersas facit,an substantia nõ est una,sed multimembris de substantiis diuersis componitur,& una quæq; eius pars ex dictis aliquid amplectitur.

Atq; etiam ipsum viuere,vtrum in aliquo horum est? an & in pluribus? an & in omnibus?an alia quędam causa sit?

De his etiam quærit, de qua nam animæ parte iure optimo ipsum uiuere adueniat, sed ipse in sequenti libro dicet,id esse partis animę ultimę,& maxime humilis,potentiæ, scilicet plantalis,non enim quod huius animæ sit expers,uiuere quicquã potest,quare etiam quę participant hanc unã, scilicet plantæ uiuere dicuntur.

Dicunt autem quidam partibilem ipsam esse,& aliud quidem intelligere,aliud vero cupere, quid igitur tandem continet animam,si partibilis est? non enim quidem corpus,nam videtur contrarium potius,quod anima corpus contineat,quod ea egressa effluit,& putrescit.si igitur aliud quid vnam ipsam faciat,illud potissimum fuerit anima.opus erit autem rursus,& illud quęrere,vtrũ vnum,an multimembre sit,ꝗ si vnum sit,cur non statim & animam vnum esse? sin autem partibile,rursus ratio quęret,quidnam sit continens illud? & sic quidem ibit in infinitum.

Hinc est ad ea,quæ proposita sunt,obuiatio,nam, quia diuersę sunt operationes animæ,quẽadmodum propositum est, id merito quæsiuit an tota anima omnia operemur? an aliud in alia eius potentia?sed quia non consentaneum est,ut dicamus,ex eadem potentia diuersas operationes prouenire,necesse est ut anima sit multiplicis potentiæ, unde rursus in iis illud merito quærit,utrum in suas potentias diuidatur anima,habeatq; in hac quidem parte hãc potentiam, in illa uero illam? adeo ut in tot partes diuisa sit,quot etiam potentiæ sunt.an cum sit una, & impartibilis potentias diuersas habeat?ut ignis,qui unus,& idem secundum substantiã & calefacit, & siccat,& illuminat, multas quidem potentias habens,non autem in multas partes diuisus:uelut etiam pomum,quod quidem cum secũdum substantiam sit unum,diuersas tamen potentias habet,odorem, dulcedinẽ, colorem bonum,& figuram.& in aliis quidem ferè omnibus hoc uideri potest.igit contra eos,qui in partes animam localiter esse diuisam dicunt (hæc autem/ut dixi/contra Timæum Platonis latẽter dicit)nunc disputare instituit.nam si anima in partes diuisa est,id necessario sequitur quod aut inuicem diuisę sunt hæ partes,aut unitæ.Q uòd si inuicẽ partes animæ diuisæ sunt,quomodo erit animal unum?ꝗ si animal continuum est,& sibiipsi compatiens,necesse est ut animales potentiæ, siue partes animæ,quæ animal ipsum informant,unitæ sint,nam si ipsæ non erunt unitę,quomodo animali erunt unionis causa?Quòd si animæ partes unitę sunt,qđ nam ipsis unionis causa est? nam certe corpus non est,non enim fieri id potest,cum sit ẽcõuerso anima corporis unionis causa, anima enim corpus ipsum uilius est;quod aũt unionis causa est alicui,id necesse est ut eo,cui unionis est causa,sit melius,at aia corpore melior est,& illius unionis causa,unde ea egressa(inquit)ipsum corpus effluit,atq; putrescit,non est igitur aiæ partiũ corpus unionis causa.aut igitur unitæ sunt ab alio

ab alio quodam, aut à seipsis, ab seipsis qdem uniri eas impossibile est, diuersę enim substãtiæ sunt, oportet enim id esse unũ quoddam, quod ea, quæ diuersæ naturę sunt, unire debet, idq́; esse opus est aliud ab iis, quę uniuntur: quemadmodũ si fit aliquod unum liquidum, & alterum ex his corporibus, quæ inuicem conglutinantur, in unione enim terræ, cum aqua corporibus appositis inuicẽ, corporibus inquã aquę, & terrę, liqdi uero q̃litate per ea tota corpora ꝓcedente, & per se mediã conglutinante suppositorum corporum fieri unionem contingit. nam quę semel ab natura diuisa sunt, neq; eandem sibi sunt sortita substantiam, nũquàm ab sua ipsorum natura quæ semel ea separauit, in unum coniungerẽtur, uerum si uniri debent, opus est ut ipsis aliud adueniat, per qđ medium fiat illis unio mutua. quare illud est concludẽdum, quod animę partes, cum sint inuicem diuersę, ab seipsis, ut uniantur impossibile est. ꝙ si ex se nõ habent unionem, sed ex alio quodã illis uniri contingit: hoc rursus necesse est, aut ut sit unum, & impartibile, aut multimembre: ꝙ si multimembre erit, illud iterum interrogabimus, quæ nam sit illis unionis causa? nam quomodo quæ unita non sunt, ea aliis erũt unionis causa? & rursus, quod illas unit, utrũ unum illud erit? an multa? & hoc in infinitum. ꝙ si uniens animæ partes unum est, id quidem esse animã concedamus, & quid nam (inquit) animam quoq; non ex se unum faciunt? nam si unionis causa unum esse diuisis necesse est, animã autem corpori unionis, & coniunctionis causam esse uidemus, consentaneũ est, ut animam unum ex se esse supponamus, neq; eam alio tertio cõtingente se indigere dicamus. nec quidem absurdum est animam unam & subiecto, & substantia existentem diuersis usam esse potentiis, & propterea uarias operationes habere. ut ignis, pomumq́; habet, ita ut ferè corpora, quę subiecto unum sunt, diuersas potentias habeant. hęc autem dicit Aristoteles non in dogmate probabile id esse ostendens, quod iam diximus, uidelicet animam unius esse substantiæ, sed ipsum Timęum reprehendens, qui in partes corporis animã diuidit: etenim nõ ipse animam unam esse substantiam, sed ex diuersis substantiis cõponi, uniriq́, inuicem, & sic sanè contin uari, ut unus in easdẽ affectiones consensus fiat, de ratione enim quodpiam transit in affectus, & ex affectibus in rationẽ: nãq; hoc illis desuper de conceptione rationis aduenit, ut rationi subiiciãtur, & obediant, & rationi contingit, ut ex habitu, quem ad affectus habet, ad proprias operatiões impediatur: sic igitur una substantia est anima, unde & hominẽ totum unius esse substantię dicimus, & simpliciter, quę sunt ex forma, & materia. quoniam uero neq; anima ratione carens omnis est unius substantiæ, sępenumero inuicem pugnare affectus ostendit, iram scilicet, & cupiditatem, nihil autẽ sibi idem repugnat, igitur utplurimum rationis partes ira sequitur, uelut ea, quæ propter studiũ magnificentiæ generosior est, at cupiditas ipsa contẽdendo in diuersa retrahere conatur. Quòd si quispiã quęrat, quid igitur sit uniens diuersas hasce substantias, respõdemus, quod ipse in aliis dixit, non oportere quęrere quid sit uniens in iis, in quibus aliud quidem formę, aliud uero materię rationem tenet, nãq; ea de seipsis unionem habent. naturaliter enim materia, postq̃ ita disposita est, ut spõte formam suscipiat, ex nulla alia causa, quæ magis continua sit, ipsam suscipit, quemadmodum (ut ita dicam) cum ferrum politum sit aptum ad suscipiendam formam securis, uel serrę, non quidem est aliud quoddam, ferro talem quod uniat formã, sed hæc inuicem sponte producũtur, simili quoq; modo in naturalibus, ut in animalis formatiõe, reliquorumq́; omniũ: nam materia, & forma sunt ex his, quæ ad aliquid dicuntur, materia enim formę materia est, & èconuerso. quæ autem dicũtur ad aliquid, ea simul subsistũt, & simul destruũtur, neq; id opus est, ut ea sint prius, postea alicuius unientis indigeãt, neq; enim id opus est, ut in parte sint prius pater, & filius, deide mutuum habitũ suscipiant, sed altero cognito, simul alterum cognitum est. Hoc igitur modo etiam in partibus animæ diuersis habeť res, anima enim quę ratione caret ad animã rationalem materię rationem sustinet, hęc uero ad illam formæ, similiter plantalis ad irrationalem materię rationem tenet, ueluti etiã corpus ad plantalem se habet, in iis igitur nõ quæremus quid sit uniens: etenim simul ac illud, qđ materiæ rationem tenet, aptum est ad suscipiendã formam, hoc ipsum simul fit, quod quidem nullius unientis extrinsecus eget, uerum illud intrinsecus habet cum suæ ipsius naturæ potentia, quę unum facit, sed in humana quidem anima hic sermo ꝓcederet, cum rationis anima particeps una sit, eaq́; etiam, deinceps per ipsam uniũtur, quemadmodum in Herculeo magnete lapide & ferramentis quæ ex eo mutuo pendẽt. sed quid (inquit aliquis) in animalibus quæ ratione carent? nam si partes eius animæ, quæ in illis est, irę inquam, sensus, & cupiditatis sunt alterius substantię, quid erit uniens eas, quod sit in illis superius? nã eæ corpori sunt unionis causa, easq́; multo ante ab aliquo unitas esse oportet. deinde quomõ eæ, si non erunt unitę, poterunt esse unionis causa, iis quæ se post erunt? nec quidem illud dicemus, quod altera alteri ut materia subiiciatur, omnes enim eæ

ſunt eiuſdem ordinis,& in plantali anima dicemus, quod etſi totam inſtitutionem quiſpiam dicat eas partes unire,nondum tamen quod quærimus id dixit, etenim cui nam in unum coniũgitur? nãq; quod eius unionis eſt,ut cauſa formalis,id quęrimus,non id,quod facit.cui nam igiť eas partes ueluti cõtingens corpus naturæ,aut ſimpliciter alicui potẽtię naturali colligauit? Quòd ſi fuerit in partibus animæ quodpiam aliud eas uniens, id quidem uelut earum forma erit, & erit illud anima,nunq̃ autem in iis abſurdum eſt,quod inferiora materię rationem habeant ad meliora,nãq; in iis,quę carent anima,formis hoc ipſum accidere uidemus,qualitates enim, quæ ſunt elementorum formę,rationem materiæ habent ad ea,quæ ex ipſis corpora fiunt.

Dubitauerit autem quiſpiam etiam de partibus eius,quam potentiam habeat vnaquæq; in corpore:ſi enim tota anima totum corpus continet,conuenit etiam partium vnamquãq; continere aliquã corporis,hoc autem impoſsibili ſimile videtur.Qualem enim partem,aut quomodo intellectus continebit difficile eſt fingere.

Et hoc quippe merito dubitauerit quiſpiam,nam ſi tota anima totum corpus continet (paulo enim ſupra dixit,id enim potius contrarium uidetur,quod anima contineat corpus) ſi igitur tota totum corpus continet,& partibilis eſt anima,& in plures partes diuiditur,id neceſſe eſt,ut unaquęq; eius pars aliquam partem corporis contineat,quemadmodum quoq; illi dicere uidebãtur, qui ratiocinandi,& ſentiendi uim in cerebro,in corde uero iraſcibilem,aliamq; potentiam alio in loco collocabant.eius igitur unaquęq; pars corporis,in quo eſt,aliquam partẽ continebit,nõ enim in alia parte corporis alia pars animæ,aliam corporis partẽ continebit,una enim quęq; pars animæ partem,in qua eſt,eam continet,hoc autem inquit impoſſibili ſimile uidetur,ſcilicet dicere unamquamq; animæ partem quandam corporis continere.nam ſi hoc eſt,qualem partem inquit,aut qũo intellectus continebit difficile eſt ẽt fingere eſt.n intellectus quoq; pars animę,q̃ ſi corpus aĩa cõtinet & ipſa,& partes eius ſeparabiles ſunt,id quidem ſequitur,quod partem corporis cõtinebit. at intellectus eſt animæ pars,ipſum igitur aliquam partem corporis continere opus eſt,& hoc quidem etiam fingere difficile eſt.nam quãq̃ alię animę potentiæ uelut eę,quæ in operationibus corpus uel totum,uel in parte mouent,in quibuſdam ſeparatis particulis ſubintelligentur,quomodo intellectus,qui in corpore nõ utitur operationibus,in aliqua particula corporis eſſe ſubintelligeť? manifeſte igitur per hęc intellectum à corpore ſeperabilem dicit,quod ſi hoc,imortalem quoq; eũ eſſe fatetur,quod & ipſe ſæpenumero dixit,& nos huiuſce rei uſus in proœmiis propoſuimus.At Alexander hoc in loco cum penitus dubitauiſſet quid eſſet huiuſce conſydetationis proprium dicere,ſilentio locum prętериit.ex his igitur,quæ dicta ſunt,hic id patet,quod intellectum eſſe ſeparabilem,& ſubſtantiæ alterius Ariſtoteles declarat.

Apparent autem & plantę diuiſę viuere,& animalium quędam inſectorum,vt eãdem habẽtia animam ſpecie,& ſi non numero,vtraq; igitur partium ſenſum habet,& mouetur in loco in aliquod tempus,q̃ ſi non perſeuerant,haud eſt abſurdum,inſtrumenta enim non habent,vt naturam conſeruent,ſed nihilominus in vtraq; partium omnes inſunt partes animę,& eiuſdem ſpeciei ſunt inter ſe,& cũ tota,inter ſe quidem,vt quę ſeparabiles nõ ſunt,cũ tota anima,vt quę diuiſibilis eſt. 2

Cum redarguerit oratione dicentes eſſe animam ſecundum partes partibilem,nunc in ipſis rebus ſermonem falſum eſſe demõſtrat,ſi enim inquit plantę,& animalia inſecta diuidantur,una ſingula quęq; pars indifferenter animales potentias habere uidetur,quia in unoquoq; ramo & generandi,& nutriendi,& augumentandi uis eſt,& unaquæq; inſectorum diuiſorum pars habere motumq;,& ſenſum uidetur.quòd ſi ſecundum partes eſſet anima ſeparabilis,non hoc quidem eſſet, ſed in hac quidem particula ſenſus,in illa uero motus eſſet,generandi autem uis aut ſtatim cum diuiſione ſimul in inſectis corupta eſt,aut in utroq; potentia eſt,aut omnino nihil eſt.eteni multa ipſorum,fortaſſe etiam omnia,non generant.quapropter una,& eadem anima in his eſt numero quidem,priuſquàm diuidantur,poſtquàm uero diuiſa ſunt,ſpecie,non autem amplius numero, non enim fieri poteſt,ut quę in diuiſis ſubiectis ſunt,eę ſint una numero.quod autem inſectorum partes utplurimũ nõ uiuant,cãm eẽ ferũt,qđ q̃ potẽtiis aĩæ ſubſeruiũt ptes inſtřales haud habeãt, ut fortaſſe iteſtina,aut oculos,aut os,aut ſilia,p q̃ uirtus ea,q̃ in totũ corpus defluit,ſuppeditať.& eiuſdẽ ſpẽi ſunt inter ſe,& cum tota,inter ſe qdem ut eæ,quæ partibiles non ſunt,cũ tota uero aĩa ueluti quæ diuiſibilis eſt,nam partes inſectorum,necnon plantarum ſecum ipſæ ſunt eiuſdem ſpe

ciei.propterea quod animæ potentias minime separabiles habent,sed omnes in unoquoq; potētia sunt,hoc enim id est,inter se quidem,ut quæ separabiles nō sunt,cum tota autem anima sunt eiusdem speiei,scilicet ante quàm fiat animalis diuisio,cum ea autem hac de causa sunt eiusdem speciei,quod est,ut tota in partes similares diuisibilis,namq; similarium diuisorum partes cum totis sunt eiusdem speciei,diuisibilis autem per accidens,quia cum diuiditur illud in quo est,ipsa etiam simul diuiditur.cum igitur Aristoteles qubusdam exemplis exercuisset rationē,plantarum uidelicet,& insectorum,bene quidem succedentem comperit.at quispiam fortasse dubitauerit,an in omnibus hic sermo fit uerus,in aliis namq; animalibus cerebrum uidetur causa sensus,& motus, etenim si quodpiam iniciatur in cerebrum,id quidem imobile,atq; insensibile animal facit,etiam si neruus,unde in reliquum corporis è cerebro motusq;,& sensus aduenit,diuidatur,eius quidē pars diuisa superior tota & mouetur,& sentit,quę uero inferior est omnino motuq;,& sensu caret,illud idem quoq;,si in neruo fiat oppilatio,obuenire solet,pręterea iræ ipsius generatio de sanguine circum pręcordia cernitur esse,cupiditas uero aut simul cum epate disponitur,aut ex epate ipso oritur.q si potentię ipsę in subiecto corpore esse habent,neq; tamē omnes per totum corpus procedere uidentur,neq; enim uisus,neq; auditus,neq; odoratus,neq; gustus per totum progrediuntur,uis etiam concoquendi,quasdam sibi particulas designatas habet,ad hęc ira non per totum procedit,& in reliquis similiter dicendum est,quod omnino necessarium est,ut unaquęq; uirtus in illa parte sedeat,in qua etiam operatur.ad hęc igitur ita dicunt,quod harum potentiarum partes hæ principia quidem sunt, at non penitus in illis circunclusę potentiæ sunt,sed ex illis in reliquum quoq; corpus ueniunt,igitur totum corpus simul cū iracundia,cum cupiditate disponitur.ueruntamen hoc non sufficit,nam quod quęrimus,id dubium est, quod unaquæq; animę uis quandam sibi partem corporis sortita est,qua primum iuxta uirtutem animę in se sedētem operante,aut patiente,propter continuationem,coniunctionemq; naturæ reliquum quoq; simul corpus afficitur.nunqd igitur,quod ad plantas,& insecta pertinet,in ipso manifesto corpore anima habet esse,quare simul cum subiecto diuiditur,in reliquis uero animalibus uelut ea,quæ in alio quodam subiecto spiritu est,& secundū quandam aptitudinem reducet,cū priuata fuerit, ea aptitudine,quicquid diuisum,aut tale aliquod passum fuerit,haud amplius animæ opera admittet.q si ad hoc ut reluceat aptitudine indiget,id sequit,qđ unaquęq; eius pars maiorē cum potentia quadam animæ aptitudinem habens magis,uel sola inter alias eluceat,& ex ea propter continuationem in reliquum quoq; corpus dimittitur;in spiritu quidem sic se habent animales potentiæ,quemadmodum in arbore plantales totæ per totum procedentes spiritum.

Videtur autem & in plantis principium anima quædam esse, hæc enim sola communis est & animalibus,& plantis.

Postq̄ eos,qui fuerunt ante se physicos improbauit ea de causa quod omni de anima nō differuerunt,hoc ipse facit,deq; omni differit.cum igitur in superioribus dixerit etiam plantas esse animatas,in quibus cum diuisę sunt,esse speciatim eandem animam dicebat,ubi etiam refellit Orphei carmina,quæ nos ex uniuerso animam latam respirare dicunt,idq; uerbis ostendit impossibile esse plantis contingere,nunc quod anima est etiam in plantis huiusce rei fidem facit,ex eo quod & plantis,& animalibus hæc potentia cōmunis est;nam si nutriendi,& augendi,& generandi uis in animalibus animalis potentia est,& easdem in plantis uirtutes esse uidemus,id patet quod illę etiā sunt animatæ.illud autem quod ait,hæc enim sola communis est,hoc significat,quod hanc solam cum plantis animalia communicant,

Et hęc quidem separatur à sensitiuo principio, sensum autem nihil sine ipsa habet.

Ex hoc illud ait,plantale quidem principium sine sensitiuo potest esse,sed hoc non sine illo,hoc autem dixit,non ueluti potentias utraq; anima separabiles habeat,id enim paulo ante redarguit, uerum quod in quibus plantalis est,in iis omnino non est sensus,in quibus autem sensus inest,in iis plantalis est omnino,quod si fieri non potest,ut sine plantali sensitiua sit,id patet,qđ ipsa quoq; plantalis anima est,de hac autem ueluti potētia animali differitur,superius quidem quęsiuit quanam parte animę uitā habeamus,in iis autem,quę sequētur in animatis secundū hanc ipsam potentiam uitā esse dicturus est.Quę ergo à prioribus de anima tradita sunt,hæc dicta sufficiant.

Finis primi libri.

IOANNIS PHILOPONI INTERPRETATIO

IN SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

POSTQVAM In primo Libro, quemadmodum in proœmiis pollicitus fuerat Aristoteles maiorũ de anima opiniones exposuit, & ibi, siquid ab eis non bene dictum fuit, argumẽtis falsum esse demõstrãs confutauit: reliquum est, ut quæ sua de anima sit opinio, nunc exponat. In hoc igiť secundo Libro de potentiis animę, quę sunt extra partem rationis, in tertio autem de iis, quæ sunt rationis participes, differit: quãquàm in hoc etiam rationalium, & in tertio irrationaliũ mentionem facit. in principio autem ueluti cõmunem animæ diffinitionẽ declarat, cum eam dicat esse entelechiá corporis naturalis organici potentia uitam habentis, quam diffinitionem, quicũq; uoluerunt aĩam rationis participem dicere ĩmortalem, Philosophi correptam impugnant dicentes eiusmodi diffinitionem non esse omnis animæ, sed iolum plantali cõuenire: nam, si entelchia perfectio est, & forma, & animam esse corporis entelechiam dicit, forma autem corporum inseparabilis ipsa est, id patet, quod hic de ea, quæ non separatur à corporibus, sermo est: sola autem ea plantalis est. Verum illi male putát hæc enim diffinitio uere de omni anima data est, nam cum dixisset entelechiam esse animam, subintulit primam, nãq; entelechia alia est prima, & alia est secunda, prima quidem (inqt) ut scientia, secunda uero ut contemplatio. Dicit igitur entelechiam ut scientiam. non ut contemplationem, nam cum adsit anima, & somnus, & uigilantia est. ꝓportionabile autem sciẽtię somnus est, contemplationi uero uigilantia. Quare si entelechiam nõ uult esse aĩam, quẽadmodũ scientiæ habitus est, propterea quod animal, ubicũq; uiuat, animam semper habeat: neq; tamen secundum illam semper operetur, id quidem patet, quod ille de plantali sola non loquitur. Plantalis enim nõ secũdum scientiam, sed secundum contemplationem speculatur, semper enim plantalis anima per actum secundum. Q đ est ut contẽplatio opať, & id magis in somnis, ubi reliquæ animæ potentiæ quiescunt, & ideo tunc maxime digestiones fiunt, Venereaq; sæpenumero nos, etiam si nolimus, inuadunt. Quare magis & de rationis participe, deq; ea, quæ ratione uacat anima, hic sermo fuerit, quam de plantali, nãq; animis hisce, etiam si dormiamus, animati sumus, in secũdo enim habemus animam potentia, quod est actu primum, hoc autem est ut scientia, geometricum nãq; habitũ geometra dormiens habet, contemplationem uero nequaquã. Item cum ipse definiens dixisset animã esse entelechiam corporis naturalis organici potentia uitam habentis, subintulit. quantum ex diffinitione colligitur, necesse esse animam, uel aliquas partes eius, si partibilis ipsa sit, à corpore separari, de plantali. s. id enuntians. nam quid à corpore separata nutriendi uis nutriet? aut ipsa augendi quid augebit? etenim quarũdam inquit ipsarum partium est entelechia. Deinde subiungit. uerũtamen aliquas esse partes nihil prohibet, ideo quod ullius corporis entelechiæ non sunt.. Quapropter intellectum quoq; complexus est, is enim neq; circa corpus operationes habet, neq; quo operetur, corpore utitur: quod quidem, ut dictum est aduersatur illi, quoq, minus operetur, impedimento est, proptereaq; necessario separabilis. deinde rursus hæc adducit, adhuc autem nõ patet/an sic entelechia corporis anima sit, ut nauis gubernator. id autem manifestũ est; quod hoc ipse non dixisset, siquidem de plãtali sola sermonem faceret. At fortasse ex his, q̃ dicta sunt, aliquis contrario dubio fieri posset, num tali definitione plantalis anima concludatur: nam si animam esse entelechiam dicit, non ut contemplationem, sed ut sciẽtiam, plantalis autem anima entelechia est, non ut scientia, sed ut contemplatio. semper enim operatio in secundo est, quod actionem significat, id patet qđ animæ tali non conuenit hæc diffinitio. Sic igitur ad hoc dicamus quod nihilominus in diffinitione plantalem complexus est, nam cum dixisset entelechiam ut sciẽtiam, omnem animam complexus est, quod enim omnem consequitur, & semper, id extulit, etenim quando rationalis anima operatur, & quæ ratione caret entelechia ut sciẽtia diceretur, quod est ut habitus: quod qui/

dem

dem potestate secundum est, actu uero primum, propterea quod omnis operatio ab ea, quæ se secundum habitum habet potentia, descendit: operans enim uidelicet geometra geometrica exercendo habitum geometricum tenet, quem si non teneret, quomodo per eum operaretur, quem nō teneret? quapropter ubi est operatio, ibi quoq; penitus habitus est. at non contra ubi habitus, ibi operatio est. nam geometra dormiens (ut sæpe iam dixi) habitum quidem geometricum tenet, at operationem non habet, quod si latius habitus se habet, quàm operatio, semper enim, & omnes habentes consequitur, merito cum uellet omnis animę, quomodocūq; se haberet, siue uidelicet operaret siue non, definitionem dare, usus est ea, quæ & semper, & omnes consequeretur. s. entelechia ut scientia. Quēadmodum igitur de operante rationali anima dicens, irrationalem quoq; complectitur, hoc modo plantalem non prætermittit, nam quod plantali semper inest, operationem dico, illud aliis est aliquando. at sanè potentia secunda, quæ est in habitu, omnibus adest, & semper. præterea ipse in dictione omnis animæ esse redditam rationem uult, quod īquit si cōmune quoddā in oēm animam dicere oporteat, id erit entelechia prima, sermonemq; in omnem protendit, ostenditque non esse ut diffinitionem, cum dicat, si quoddam. sic igitur sit hoc ordinatū. In his autem quærere dignū est, qd ita, cū ipse id dixerit in priori sermone (at cauti simus, ne lateat utrū unus de ea sit sermo, ueluti de aiali, an alius de unoquoq; ut de equo, cane, hoīe) qd ita inquā hic ois aīę unā diffōnē assignet? ad hoc igitur dicimus quā maxime nō esse diffinitionem datā. nam si animæ, inquatū animæ non est cōmune genus, nam certe ut substantiæ est cōmune quoddam genus, uidelicet substātia, ueluti nec indiuiduorum est, inquantum indiuidua sunt, est quidem cōmune quoddam genus animæ, animatum particulari non, uel specie, differentiam nec est omnium quidem cōmunis quędam species, ueluti quę solo numero differūt, quemadmodum est animalium in his quę specie differunt cōmune quoddam genus, scilicet animal simpliciter, & hominum cōmunis quędam species est, homo simpliciter, omnis autem diffinitio genus habet, non igitur omnis animę simpliciter dare diffinitionem, sed discriptionem possumus. quare hæc ratio quæ de omni anima tradita est, descriptio est, non diffinitio, pręterea ipsa discriptio non est proprie una, nāq; æquiuocarum rerū animarum per ęquiuocas uoces descriptiōem reddidit, æquiuoca autem uoce quidem unū quoddam sunt, significatione uero plura, ipse autem dicit in Topicis possibile esse ęquiuocorum per uoces æquiuocas unam diffinitionem, uel descriptionem dari, dicimus enim cibum sanum, & medicinam sanam, similiter phlebotomiā, & exercitationem sanā dicimus, & urinas, & pulsum sanum. horum igitur, cum sint æquiuoca, possumus inquit unam per uoces æquiuocas diffinitionem dare dicentes illud esse sanum, quod ad sanitatem bene se habet, hoc autē quod ad sanitatem bene se habet, æquiuocum est, uel eo quod sanitatem facit, uel significat, uel conseruat. quod si cōmuni proponamus id, quod unicuiq; priuatim inest, tunc uniuscuiusq; priuatim diffinitio fit, uidelicet bene se habens ad sanitatem est, ut conseruet ipsam, uelut exercitatio, aut ut significet, uelut urinæ faciunt, aut arteriarum pulsus, aut ut faciat, ueluti cibus. Quaprppter uoce quidem una est hæc diffinitio, bene se habens ad sanitatem, significatione uero plures. hoc igitur modo neq; assignata animarum descriptio, cū sit æquiuoca, una erit, uerū plures. entelechia enim de forma separabili, & de ea, quæ nō separatur, dicitur, nam gubernator quoq; nauis perfectio est, & forma carnis perfectio est corporis ipsius carnis, uerum cum sit à nauigio separabilis gubernator, solam, quæ nauigii perfectio est, operationem suam tenet, forma uero carnis, & & uniuersaliter formæ quæ sunt in materia suorum subiectorum perfectiuę sunt. sic igitur & in animabus, anima qdem plantalis & ea, quæ ratione caret, cum substantiam ab subiecto habeant inseparabilem, & quæ sine subiecto nihil operari queat, ipsam quidem substantiam habent, quæ ipsius subiecti perfectio est, at sanè rationalis anima non substantia, sed operatione sola perficit animal, uoluntate enim sua utens anima irrationali uelut instrumentoriis modis ipsum mouet. præterea in animis est & prius, & posterius, namq; ubi rationalis est, ibi quoq; sunt reliquæ, neq; id sanè conuertitur, in quibus autē prius est, & posterius, horum non est cōmuniter prædicatum genus, non igitur animarum cōmune qddam genus est, uerum sunt æquiuocæ, uelut ea, quæ ab uno, & ad unum sunt. Dixi autem rationalem non esse sine aliis, ad hoc uidelicet animal mortale despiciens, quoniam quantum in substantia propria sua anima & ante animalia, quæ ratione carent, & post esse per se potest, at is sermo de animis est, quæ sunt in hisce animalibus, quæ morti obnoxia sunt. quare si animæ sunt æquiuocæ, diffinitio quoq; animarum tradita est æquiuoca, neq; propterea una est, unde & ipse cum sciret impossibile esse proprie unam animæ diffinitionem assignata hac ipsa diffinitione dixit si quoddam cōmune in omnem animā dicere oporteat. At quispiam fortasse ex his, quę dicta sunt

illud quęſiuerit,quid ita,ſi una omnis animę diffinitio dari non poteſt,de iis,qui fuerunt ante ſe, conqueſtus eſt Ariſtoteles,quod non de omni anima diſſeruerunt? Dico igitur primum quod illi facere poterant,ut ipſe fecit,de omni ſcilicet,ſi non diffinitionem,ſaltem cōmunem quandam deſcriptionem reddere,deinde non hoc eos accuſat,quod unam omnis animæ definitionem non aſſignauerint,uerum quia de omni,quæ cuiuſq; eſſent propria,minime diſſertarunt,quod quidē ipſe facit,nam poſt traditam cōmunem rationem priuatim de unaquaq; diſſeret,& de ipſis eo, quo dubitauit modo,docebit.etenim cum uelit de ea,quæ eſt extra partem rationis,explicare,de obiectis primum diſputat,ueluti de ſenſu doctrinam daturus,prius de ſenſibilibus ſermonem facit,& de uiſu dicturus de uiſibilibus prius loquitur,neq; ante de nutriendi ui diſſerit,quam de nutrimentis tractauerit,de aliis quoq; ſimili modo.deinde ſic ad operationes tranſit,& inde ad illas potentias,quæ eas ipſas operationes faciunt.

QVONIAM *autem ea quæ de anima tradita ſunt ab aliis,inquātum unuſquiſq; enunciauit, prius dictum eſt.*

HINC (ut iam dixi)opinionem ſuam de anima exorditur, & primum quędā de omni anima cōmunem ſermonem tradere uult,at prius ea,quæ in cōprehenſionē ipſius diffinitionis conferunt exponit,nam,cum uelit animæ genus accipere ad diffinitionis redditionem,idq; magis quod generi proportionabile eſt,nāq; etiam dictis de cauſis diffinitio diffinitioni proportionabilis eſt;primum merito oium,quæcūq; ſunt in decem prædicamenta diuiſionem facit.Cum ſit enim ex his quæ ſunt anima,eam ſub uno horum prædicamētorum eſſe neceſſe eſt.quod igitur anima non eſt accidēs,id patet,nec quidem quantitas eſt,hoc enim in ſermonibus contra Timæum demonſtrauit oſtendendo nullo modo fieri poſſe, ut anima magnitudo ſit.Præterea contra Xenocratem eam eſſe numerum impoſſibile eſſe declarauit.Quare neq; ut continua,neq; ut diſcreta quantitas erit,neq; propterea penitus quantitas,quod autem non ſit qualitas,id oſtendit in quibus eam non eſſe Harmoniam diſputat,argumentis enim iiſdem eam omnino qualitatem non eſſe comprobat, quòd ſi neq; qualitas, neq; quātitas eſt multo minus ex aliis accidentibus erit,reliqua enim ſunt ex his,id ergo relinquitur,ut ſit ſubſtantia.Quod ergo anima ſubſtantia eſt,ideo rurſus ſubſtātiam in ſimplicem,& compoſitam diuidit, atq; adhuc ſimplicem in formam,& materiam.Cum igitur ſit ſubſtantia triplex,ſubſtantia maxime corpora uidentur eſſe,præcipue autem ut ad homines multos, horum enim maxime cognitionem habent, corporū uero maxime ſubſtantiæ ſunt corpora naturalia,diſtinguēdo ſcilicet ab artificioſe factis,uel etiam mathematicis corporibus.fortaſſe autē corpora artificioſe facta appellat ea, quibus ab artifice formæ quædam inductę ſunt,ut eſt abaculus,& ſolium,neq; enim corpus aliquod eſt inquātum corpus artificioſum. cum autem naturalia corpora compoſita, ex forma, & materia cōponātur,in his forma magis ſubſtātia eſt,hoc enim & eſt,& dicitur compoſitum per ipſam formam,nam cum ſit una,& communis materia,diſcretio,& eſſentialis unio,quæ ſit in unoquoq; ex formis eſt.ex hac igitur diuiſione inuenimus corpora naturalia magis eſſe ſubſtātiam,& in his magis formam,quā materiam.hinc igitur quærendum eſt,in quo nam horum ueluti genere anima ponenda ſit,utrū compoſita quędam ſubſtantia (idem ac ſi dicam corpus naturale)ſit,an ſimplex? quod ſi ſimplex, forma ne,an materia? poſthac igitur,ut ex manifeſtioribus hoc inueniat,inquiſitionis principium facit,in quo autem magis anima manifeſtatur,ideſt animatum,animatum uero,quia uiuit,animatum dicitur.Corporum igitur inquit naturalium,alia quidem uitam habent,& ea animata uocamus,alia uero uita carent:quapropter in corporibus naturalibus uitam habentibus animam contemplantur,hācq; ipſam uitam uocamus animam,neq; enim corpus ipſum animam dicimus, nā corpus,poſtquā uita abiit,nihilominus corpus eſt,nec uiuit amplius,nec animam dicitur. Quare anima in habentibus uitam non corpus,uerum uita eſt,propter quam ea animata dicuntur. quæ igitur corpora uiuunt, ea compoſita ſunt ex corpore,& uita,quę in ipſis eſt, quāque uocamus animam,ex anima igitur,& corpore animatum compoſitum eſt,atqui ſubſtantia omnis ex forma, & materia compoſita eſt,igitur animatum cum ſit ex anima,& corpore,alterum quidem ut materiam,alterum uero ut formam habebit.Qđ ſi forma continua eſt,& finis materiæ cauſa,& hoc idē anima corpori eſt,nāq; ea egreſſa corpus ipſum diffluit,& putreſcit:forma quidē corporis erit anima,materia uero corpus ipſum.quod autem anima ſit corpori cauſa,ut ſit,patet ex eo,quod ani-

mata hæc ipsa re notantur, & inde habent, ut sint, unde etiam consuetudo est, ut anima priuata corpora, quãquã uel post animę separationem corpora sunt, nihilominus dicit, Aabiit, nec est amplius Admeti uxor. Quare si composita animata ex anima, & corpore constant. omne autem compositũ est ex forma, & materia, & quod in iis cõtinuum est, & essentiæ causa, forma est, & anima in animatis talis est, id sequitur, ut anima sit forma. Sic igitur animam esse substantiam secundũ formam inuenit, quam quidem formam uocat entelechiam ab ἓν, quod est unum, & τέλειον perfectum, & ἔχειν continere, idest quod unum perfectum contineat, etenim unionis, & perfectionis materiæ forma causa est. quia etiam subiecti perfectionis causa est, & ipsum cõtinet. assignat igitur hinc animæ diffinitionem dicens esse eam entelechiam. s. formam, & perfectionem. at cuius? huiusce corporis naturalis. hoc propterea dicit ut ab arte factis corporibus, & ab accidentibus distinguat. Deinde quoniam lapis quoq; corpus est naturale, & huius forma entelechia, quemadmodũ omnia quoq; anima carentia se habent, ideo adiecit, potentia uitam habẽtis, ea de causa, ut ab inanimis, ab mortuis corporibus, & à semine separet: neq; enim ex inanimis aliquid potentia uitam habet. neq; corpus mortuum, neq; semen, neq; etiam in utero infantulus. si nondum uitę instrumenta parata sint: in processu autem literę in idem deducit uitalibus organis instrui: cum potentia uitam habere, adeo ut q; una re hac uerborum serie uti liceat potẽtia. s. uitam habet, & organis instructum eẽ, non igitur mortuum potentia uitam habet. nam licet organis instructum uideatur: nihilominus (ut ipse ait) eius partes æquiuocę sunt. etenim sic mortui manus dicitur, ut lapidea, quia non manus officium facit, neq; ipsum semen potentia habet uitam, nãq; quia organa nondum obtinet, id haud est idoneum ut ex anima uitam suscipiat. Verũtamen semen ipsum, uel infantulus in utero non organis perfecte instructus potentia uitam habere dicetur: habens enim uitam potentia fieri potest. at ipsum perfectum, quodq; iam uitam susceperit, illud habere uitam potẽtia dicit. q̃uo igit̃ potẽtia, & nõ actu? Quoniam quatenus in suiipsius natura sine uita est, aptũq; solum ad suscipiẽdam uitam, secũdum autem potentia id est, quod habet habitum, nãq; per se habitũ tenet ut uiuũ fieri possit, & si semper ab anima, donec adsit, uiuificari potest, ut enim iã diximus, quæ secundũ habent actu, quod est ut contẽplatio, ea habitum habent. Quare etsi semper corpus uiuum sit, haud absurdum est, quãtum in eius natura est: id dicere, q̃d potentia uitam habeat: etenim patet ipsum, cum potentiam habeat, unde possit uiuum fieri, ita fieri uiuum, nam si ex se non habere potentiã, non quidem uiuum fieret. hoc autem, q̃d de potentia significatũ hic est, idem dixit in libro de interp̃tatione, ubi ipsum possibile diuidit: possibile enim inquit non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, uelut actu existat, ut possibile est ire, quia uadit, idq; omnino possibile esse ait, q̃d iam in actu est. secũdum hoc igitur id dictum est, & potentia uitam habẽtis. Dubitauerit autem fortasse quispiam cum sit anima secũdum formam substantia, quid ita non esse cõmune aliquod genus aiæ dicamus? cõmune enim animarum genus esse substãtiam, aut quid ita omnino entelechiam esse ęquocam? quid ita insuper, cum regula recta dicat, in quibus est prius, & posterius: horum cõmuniter prædicatum non est genus, & cum prius, & posterius in animis sit, ipsarum tamen cõmuniter prædicatum genus est, omnis nãq; anima secũdum formam, quam endelechiam uocat, substantiã est. quod igitur nõ simil̃r omnis anima subiecti sibi corporis entelechia est, id iam absoluimus, p̃pterea quod, etsi anima rationalis entelechia corporis dicitur, actu tamen solum corporis est entelechia, non substantia, quemadmodum sunt aliæ. Verum siquidem genus ipsarũ substantia est, & substantia quidem secũdum formam, nõne hoc dubium regula uniuersalis soluisse uidetur? ad hæc igitur respondeo, q̃d cum in quibus est prius, & posterius, horum non esse cõmuniter prædicatum genus dicimus cõmuniter prædicatum, non quoduis accipimus, uerum illud, quod continuare circũplectitur, nãq; est etiam animal lapideum, uelut equus, & ęreum, uel ligneũ, atq; ideo est illi animal prædicatum, uel equus nõ illi ut genus prædicatur, nihil autem hæc ipsa genera cõmunia p̃dicata remotiora habere p̃hibet, corpus igitur, & substãtia ut genus equi lapidei & lignei prædicatur, idemq; in omnibus. Sic igitur & in anima, genus quidem ipsarum esse substantiã nihil prohibet. at sanè quod ipsas continuare cõplectatur cõmune quoddam genus no habent, neq; enim anima, uelut ipsarum genus p̃dicat̃, neq; endelechia. nam quẽadmodũ dixi, entelechiæ: partim q̃dem substantia ipsa sunt corporis, partim uero operatione sola: non igitur similes omnes entelechiæ sunt, in ipsis igitur est & prius, & posterius,

Nunc vt ab initio rursum redeamus tentantes diffinire quid est anima, & quęnã sit eius maxime cõmunis ratio, Dicimus quidẽ vnum quoddã genus eorũ, quę sunt, esse substantiã.

Nam postquã,ea,quę prius ab antiquis dicta sunt enarrauit, aliud orationis principium facit, ac illa quæ sibi uidentur exponit.

Huius autem aliud q́dem vt materia, quod sané per se non est hoc aliquid,aliud vero formã, & speciem secũdum quã iam dicitur hoc aliquid,& tertium,quod ex his conficitur.

Hoc aliquid hoc in loco Aristoteli formã significat,in pdicamentis enim est indiuiduũ.substantia enim,inquit,omnis hoc aliquid significare uidetur,quod igitur unicuiq; est esse:& dici,uelut hominem,equum,scdm formam id est, nam cõmuniter omnibus materia substrata est. ideo dicit substantiam secundũ materiam per se nullam esse formam,quia neq; per se subsistit. Verum semp quadam cum forma materiam contẽplamur,per quã formam deinceps unũquodq; denominationem habet,nam per quod ab unoquoq; aliorum differt ,illud habet à forma. potestate autem materia est,nihil enim formarũ per se materia est. Verum potestate omnes, neq; enim id,nec absolute quidem,quod est alicuius susceptiuũ, illius materia est, ut in magis proximis materiis uidere est, nunq́ enim (ut ita dicam) fictilium instrumentorũ lapides materia erunt, quoniam non id habent à natura tributum,ut horum formã suscipiant,neq; id,quod non amplius potest, quia eadem obtinet formã,regula enim non fiet, neq; suiipsius materia:neq; consimiliũ formarum, quia iam speciem actu habet, igitur prima potestate solum consyderatur, unaquæq; autem proximarum potestate solum est illa forma,cuius est.

Est autem materia quidem potentia, forma vero entelechia.

Non dixit entelechia per ablatiuũ casum,sed per nominatiuũ,nam postq̃ materia ipsa formam sumpserit entelechia esse dicitur,& hoc utrũq; simul est, sed sané forma p se entelechia est. opposuit autem potentiæ entelechiã,quia imperfecta potẽtia est:entelechia uero ipsa perfectio, nãq; in perfectione significat ipsum esse,in quo autem unũquodq; habet esse, in eo quoq; ppriam habet perfectionem,sed unũquodq; scdm formam suam habet esse, igitur uniuscuiusq; perfectio sua ipsius forma est.q; si perfectionis est forma,& pfectio ipsa est entelechia decenter quidem formæ nomen in nomen entelechiæ transmutat. q; si uniuersę forma est entelechia,forma autem anima,id quidem sequitur quòd anima est endelechia, neq; uero solũ ut nunc loquimur, formam dicit entelechiam, sed etiam pro figura hoc nomine utitur. etenim de utrisq; in naturali differuit,nam statuæ figura,eius perfectio est.fortasse auté entelechiæ nomé p forma assumpsit ideo,quòd formę nomen in accidentia quoq; fertur,ueluti cum dico Socratem forma esse simum, uentre elato.sed hæc nun sunt Socratis perfectio,uerum sic illi acciderunt.

Et hæc duobus modis,altera qui dem vt scientia,altera vero vt contemplatio.

In duas partes entelechiam diuidit,alteram secundum habitum,alteram secundũ operationem dicit.hoc autem facit,quod sibi entelechiæ diuisio ad diffinitionis assignationem utilis est,cum sit enim duplex entelechia, altera quę est secũdum habitum quæ quoq; & tempore,& natura prima est.altera,quæ est secũdum eam,quæ ab hac est, operationem, inueniet animam (ueluti iam diximus) esse entelechiam primam.secunda enim quæ ut contemplatio est,à prima ut substantia sit habet, nam contemplatio per se substantia non est.

Substantiæ autem maxime esse videntur corpora, & horum naturalia, ea enim sunt aliorum principia.

In tria substantiam diuidens in materiam,in formam,& in utrũq; simul,quod est naturale corpus, ex hoc (ut iam dixi) uelut à magis manifestu doctrinam tradere incipit, ex hoc enim rursus inueniet,quod anima substantia est,& qualis substantia item sit,hæc igitur inquit maxime substãtia uidentur esse, plerią; enim materiamq;, & formam non cognouerunt, at simul utrãq; solum sciunt,eo igitur accepto quod corpora substantia maxime uidentur, & horum magis quæ naturalia sunt, distinguens uidelicet à mathematicis, & artificiosis corporibus, huius rei causam addit, Quia (inquit) naturalia aliorum principia sunt, nam tum mathematicorũ, tum arte factorum corporum constructio sunt,unũquodq; enim illorum naturale corpus habet subiectum,nãq; abaculo,quod est artificiosum corpus,lignum,quod est naturale,subiectum est.

 Sed

Sed naturalium alia quidem habent vitam, alia vero non habent.

Postq̃ id accepit, quod naturale corpus maxime ſubſtantia eſt, hoc ipſum in animatum, & in id, quod animam non habet, diuidit, & id oſtendit, quòd anima ſubſtantia eſt. nam ſi naturale corpus ex materia, & forma ſubſtantia conſtans utrunq; ſimul eſt, & naturale animatũ eſt, id ſequitur quod ex forma, & materia eſt. Veruntamen ex prima materia, & forma ſimplicia corpora dicimus eſſe, & hęc ex magis proxima, corporis materia, & animæ forma. quòd ſi forma ſubſtantia eſt, igitur & anima. & ſi forma quædam ſubſtantia ſimplex eſt, igitur & anima ſubſtantia ſimplex, anima inquam ſecundum formam.

Vitam autem dicimus nutricationem per ſe, & accretionem, & decretionem. Quare omne corpus naturale particeps vitæ, ſubſtantia quidem erit, ſubſtantia vero ſicut compoſita.

Diuiſis corporibus naturalibus in uitam habentia, & non habentia, deinceps quidnam ſit uita diffinit, ex hoc enim quæ uitam habent cognoſcenda ſunt. per ſe autem inquit nutricationem, & accretionem, quoniam additio uidetur eſſe accretio, ut ſi aquæ addatur aqua, quæ tamẽ accretio non eſt per ſe, uerum per aliud additum, nutriri etiam, atq; augeri ignis uideri poteſt, cum tamen uitam non habeat, quod quidem nequaquam uerum eſt, ea enim per ſe nutriuntur, quæcunq; habent inſtrumenta, per quæ nutrimentũ ſuſcipiunt, qbusq; ex nutricatione additioq;, & incremẽtũ in omni parte ſit, ignis uero, & aqua, & alia iſtius modi non per inſtrumenta ſuſcipiunt, nec in omni parte accretionem faciunt pręterea in igne generatio magis, & corruptio conſyderatur, cũ quod augetur manere oporteat. uerum de hiſce in libro de generatione, & corruptione diligenter dictũ eſt. hinc autem colligant in uentre non eſſe animal, nam ſi uita eſt nutritio per ſe, & incrementum, & decretio, idq; eſt per inſtrumenta propria, quod uita eſt, infantulus autem in utero non per inſtrumenta propria nutritur, dico autem per os, non eſt igitur cum non uiuat, animal, nutritur autẽ umbilico per cingulũ, qđ à matre recipit. uerũ hiſce iſtãdo reſpõdere poſſumus, quod & fœtus in utero per ſe nutritur, nam ſi augetur, patet quod etiam nutritur, manifeſtũq; eſt eam non eſſe additionem, nõ enim os oſſi apponitur, neq; carni caro, ſed à matre nutricatio præparatur, quẽadmodum quoq; nobis panem piſtores nutritionem parant, at pręterea puerulis præmãſum cibum matres pręparant, hoc igitur modo & in embrione accidit, ſecunda enim quædã nutritionis ꝑparatio eſt, q̃ ex matris natura procedit. at etiam per inſtrumenta propria nutritur. nãq;, & ſi non per os, quod in eo tamẽ primũ eſt, uenter digerit, tranſmittitq; ad epar, epar uero in unãquãq; partem per uenas, & ſic in unaquaq; nutrimentũ ſubiectæ ſubſtãtiæ aſſimilatur, ſed hæc in animalibus ꝑfectis accidere ſolẽt. Item aliter. ſi ꝑfectiſſimis animalibus in loco motus adeſt, manifeſteq; in utero fœtus motu locali mouentur, id ſequitur quod hi quoq; animalia ſunt. Verum qui hæc omnia cõfutare quærũt, id contra aſtruũt, dicentes ſi nihil quicquã fruſtra natura facit, neq; aliquod imperfectum, quod ſibi nequaq̃ ſufficere poſſit, quid nam, ſiqdem perfectũ erat animal, adhuc ipſum in uentre natura continet? non ne id patet quod adhuc imperfectũ eſt? eoq; tendit ut ſit animal? nõdum autem eſt. q ſi erat animal, quid ita non ꝓbuit illi per quæ uiueret inſtrumenta ꝑfecta, ut os? Verum nos poſſumus ad hoc cõtra reſpondere, quod ueluti, cum iam genitũ eſt animal, & adhuc firmitate roboreq; inſtrumentorũ indigeat. operari perfectas animalis operationes minime poteſt, hoc modo quoq; exiſtens in utero, ex quo omne corpus cum tempore ſuam ipſius perfectionem conſequitur, maiori etiam indiget auxilio, & propterea quod animalis formã ſuſcepit in utero cõſeruatur, qđ adhuc ſanè (ut dixi) magis inſtrũ, cuſtodia, & cura indigeat: ꝑterea ſi quiſpiam ad operationes perfectiſſimas reſpiciat, nec puerulũ quidem dixerit animal, niſi pubes fuerit, & iam deinceps generatiuas operatiões operatus fuerit, ſed eum, qui ſe ita habeat, animal ſolũ dicere abſurdũ eſt. Verum fortaſſe, quæ dicta ſunt, minime neceſſaria ſunt, neq; enim, etſi per ſe nutrit̃, iam eſt animal, quia non eſt idem uiuens, & animal, uigere enim, & uiuere ipm dicemus, at animal nondum. nam plantæ quoq; ipſæ per ſe nutriunt̃, neq; tamẽ animalia ſunt. at neq; quod ſenſus ſit particeps ideo iã eſt aial, q̃ igit̃ ſolũ tactũ ꝑticipãt, ea nõ ſunt aialia, q̃ eni media ſunt iter ſenſibilia, & uegetabilia, ea tactus cõſortia ſunt, alioqui aialium maxime ꝓprium eſt, ut tota per ſe tota de loco ad locũ tranſeant, quod infantulis in utero nõ adeſt, nãq; utero coniuncti, & colligati ſunt ueluti ſint eius pars, mouẽturq; ut plantanimes. quid autem uere, ſiquidẽ perfecte cõpoſuerat animal, natura ſic in uentre continuit? item aliter, ſi operationis inſtitutio hac uia progredit̃, ut ab imperfectioribus ad magis perfecta tendat, neq; aliter uitæ ſuperiores adueniũt, niſi quæ ſunt inferiores ꝓextiterint,

huiusce autem rei ordo sic se habet,ut primũ sit quod anima caret,deinde plantalis uita sequatur, tertio loco sit eorum,quæ cõmode plantanimalia dicimus,quarto eorũ,quæ sunt extra partem rationis,ultima uero sit rationaliũ uita.quomodo igitur hoc ordine constitutionis natura utatur cõsyderate oportet,nam postq̃ semen condensatũ est,illud quod simul stat inanimatũ quoddam est, deinde (ut ita dicam) organizatũ primo plantæ simile est, adhuc tamẽ extra partem sensus,paulo post autem cum processerit,& assumpserit sensumq;,& tactum,& motum,tunc plantanimi simile in sui principio utero coniunctũ est,ut circũpositis conchis,testisúe,aut lapidibus plantanimes hęrent,atq; hoc donec partu emittatur in lucem.tunc igitur in animalia perfecta euadũt, motuq; de loco ad locum mouentur,aluntur q; propriis instrumentis, ore scilicet,& talibus,& omnibus sensibus agunt,tandẽ autem (si de hominibus dicatur) uitam rationis participem suscipiũt cum prius extra rationem uitam ducãt.q; si primo uitę tẽpore non generãt,non ideo non sunt animalia,neq; enim omne animal generat,multa enim ex putrefactione nascuntur,quę quidẽ generandi potentiam non habent,& nihilominus animalia sunt,at etiã muli & quęcũq; ex diuersarum specierũ cõbinatione nascuntur,animalia quidem sunt,generãdi uero potentiã non habent,non enim animalium generare propriũ est,sed uti motuq;,& sensu.quod autem nõ sit animal in uentre,hinc illud patet,nam si animal est substantia animata sensitiua, uidelicet nata ut sentiat, si esset animal id oporteret,ut priusq̃ uel perfecto, uel immaturo partu ederetur, per sensus ageret,quod quidem minime facit,ergo non erat animal.

Quia autem corpus est,tale scilicet habens vitam,non quidẽ erit ipsum corpus anima,nõ enim est eorum, quæ sunt super subiecto corpus, verũ magis est vt subiectum,& materia,necesse est igitur animam substantiã esse,vt formam corporis naturalis potentia vitã habentis, substantia autem est entelechia,talis igitur corporis est entelechia,ipsa autẽ dicitur bifariam,altera quidem vt scientia,altera vero vt cõtemplatio.patet igitur quod vt scientia est,cũ enim adsit anima,somnus, & vigilia est,& respondet q̃dem vigilia cõtemplationi, somnus vero habitui sine operatione.

Quod ait ex his hoc est. quia corpus habens uitã corpus est,& tale corpus, quod est, ac si dicat compositum ex corpore,& uita, quæ uita anima est, necesse est hoc quidẽ aliquid horũ esse materiam, aliud uero formã, quod ostendit hoc modo. quod enim (inquit) animatũ corpus tale corpus est,ut si diceret,hoc quidẽ subiectum est,illud uero est in subiecto, corpus enim subiicitur,in subiecto autem hoc tale est,subiectũ uero non erit anima, quod est ac si dicatur materia. hoc autẽ declarauit dicendo nõ q̃dem corpus erit,pro subiecto scilicet accepta anima, corpore uero pro materia, nãq; hec subiecti, materiæq; habet ordinẽ. deinde causam subiicit, quid ita subiectũ non sit anima.non enim inquit super subiecto corpus est, super subiecto dicẽs,pro in subiecto, quod formam non esse significat,nam quod in subiecto est forma est,nõ subiectum.subiicitur autẽ corpus, dicimus enim corpus esse tale. Quapropter in ordine subiecti corpus est.ex hoc autẽ quod ait,uidelicet non erit anima ipsum corpus, pro subiecto corpus accepit, unde subintulit,nõ enim eorũ, quę de subiecto sunt corpus est,nam si ipsum corpus esset anima,uidelicet si anima esset subiectũ, corpus quidẽ in subiecto esset. quod si ipsum corpus nõ est in subiecto, non quidẽ fuerit anima subiectum, quod ipse dixit, non quidẽ erit anima ipsum corpus, horum nãq; duorum necesse est alterum quidem subiectũ,alterum uero formã.sed hoc in loco quidã quorum unus est Alexãder, sibi persuaserunt ipsum dicere quòd anima nõ est corpus, hac de causa (inquit Alexander) quod non esse corpus ostendit, simul nõ esse subiectum declarat, uerũ res non ita se habet, haud enim nunc est Aristotelis propositũ demõstrare quod anima nõ est corpus, sed quod incorporea, nãq; in iis, quæ deinceps sequuntur illud explicat, uel nunc quoq; demonstratũ id est, q̃bus eam non esse magnitudinẽ declarauit.nam si magnitudo nõ est,id sequitur quod neq; corpus est,nam corpus magnitudo superat.pręterea nũc demõstratũ id est,quod anima forma est,nõ materia,quodq; corpus subiectũ est,& materia,deinde ex additione articuli id patet, nõ enim dixit non quidẽ corpus erit anima, sed ipsum corpus, nam qui adponitur articulus cuiusdã diffiniti declaratiuus est, anima uero omnino incorporea est.uerũ (quẽadmodum diximus) corpus ipsum subiectũ materiãq; declarat. ex his autẽ patet quod anima forma est, quo enim differunt inuicem ea,quæ sunt eiusdem generis,illud est horum forma, corpora autẽ cum sint animato generis eiusdem differũt inter se,anima igitur animatorũ forma est,cum enim adsit anima somnusq;, & uigilia est,postq̃ di

uiſit entelechia in primã, & in ſecundam, uidelicet in habitum,& in operationẽ ex habitu,dixitq; animã ſic eſſe entelechiam,ut ſcientiã,manifeſte ſatis ſuperq; huiuſce rei demõſtrationes extulit, p ſomnum ſcilicet,& uigiliã,quod idem eſt ac ſi diceret animã operari,& nõ operari, operatio enim uigilia,cõtrarium uero operationis ſomnus eſt, cũ nihilominus habeamus in utroq; animã. Cauſam autem trãſumptionis de forma in entelechian Alexander pulcherrime cõſyderauit. nãq; ait, quoniã neceſſe erat diffinire utrũ dicere oporteat animal ex operationibus quæ ſecũdum animã fiunt,an ex eo,quod operari poſſit,quorũ quidem poſſe primũ eſt,operari uero ſecũdum.quodq; primo,& ſecundo ad diffinitionẽ uſurus erat, abſurdũq; eſt in forma primũ,& ſecũdũ dicere, nãq; una eſt uniuſcuiuſq; forma,propterea in entelechiam,& perfectionẽ formam trãſumpſit,neq; eni perfectionem aliã primam,aliam ſecundã dicere abſonum ab ratione eſt,hæc igitur (inquit) cauſa trãſumptionis eſt, formæ autẽ,& entelechię differentia inquit eſt,quod omnis quidẽ forma entelechia eſt, at nõ omnis entelechia eſt forma. nã quæ ab habitu eſt operatio entelechia quidẽ eſt, non tamẽ & forma.quapropter endelechia ſe latius habet, quã forma, forma autẽ uidelicet ſubaudiendum ſubſtantialis, nõ per accidens,nõ enim (quẽadmodum dixi) ſubiecti perfectio accidens eſt,q; ſi hæc ita ſe habent , non quidẽ qui diffinit animã dicens eam eſſe formã talis corporis,bene addiderit primam , ſed qui dixerit entelechiam , quod entelechia latius quàm forma ſe habet, huic quidem illa additio neceſſaria eſt.

Prior autem generatione in eodem ſcientia eſt.Quapropter anima eſt endelechia prima corporis naturalis vitam habentis poteſtate.

Cautiſſime quidẽ eſt uſus additiõe dicẽs in eodẽ,nãq; in alio,atq; alio fieri poteſt ut ſit habitus operatio prior,pręceptor enim tenet habitus operationẽ priorẽ, quam diſcipulus quia ſanè unius, & eiuſdem præcedit habitus operationis, hoc autẽ in hiſce quæ ſunt in generatione,& corruptiõe uerum eſt,in quibus naturaliter operatio poteſt ab habitu ſeparari, diuina enim cũ habitu cõcurrentem habent operationẽ, nam ſemper habitũ tenentia operantur,quia ſine potentia ſunt operationes, ut in libro de interpretatione ab eo dictũ eſt. quare in mortalibus quidẽ habitus operatio progreditur,& hoc in uno,& eodem, uelut in uniuerſo hæc inuicem ↄcurrunt, in uniuerſo enim habitus actio ſemper eſt,nam ſiue diuina,ſiue uniuerſale,quod eſt in mortalibus reſpiciamus, ſemper habitum cũ actione mutuo cõcurrere uidebimus,etenim ſemp in horũ totalitate ſemp utraq; ſunt, neq; omnino alterũ alteri adiunctum eſſe dicimus, quoniã in uniuerſo perfecta imperfectis præpoſita eſſent,ut enim dixi productiuæ cauſæ cũ ſint in actione perfecta præcedunt,& penitus uniuerſi opificium ex perfectis,non autem ex imperfectis incipere oportet.

Talis autem corporis,quod quidem ſit inſtrumentale.

Quoniã dixit potentia uitam habentis,hoc ipſum declarat, hoc enim inquit eſt potentia uitam habeus,quod eſt inſtrumentale,nõ enim prima ignis entelechia anima eſt, uidelicet potentia calefactiua,atqui hoc etiã naturale corpus eſt,uerũ quia non eſt inſtrumẽtale,nou eſt ipſius prima entelechia anima calefactiua, ſcilicet exiccatiua potentia, inſtrumẽtale autẽ id eſt, quod habet inſtrumenta, per quæ operationes in uita fiunt, talia autem ſunt ea, quæ diſſimilarium partium ſunt, quorum unumquodq; diuerſis operationibus incumbit.

Inſtrumenta autem plantarũ ſunt partes at omnino ſimplicia,veluti foliũ thecæ fructus plectio eſt,theca vero ipſius fructus,radices autem pro ore ſunt,vtraq; enim trahunt alimentum.

Quoniam plantę etiã ſunt animæ,anima autẽ entelechia eſt inſtrumẽtalis corporis,ideo plantarum partes inſtrumẽta eſſe dicit,nãq; operationẽ propriã unaquæq; habet. Simplicia ſanè inquit plantarum ſuut inſtrumenta, ſimplicia autẽ cõparatione inſtrumẽtorũ animalium, nam ſubiecto, & operationibus inſtrumenta plantarũ magis ſimplicia ſunt, in animalibus enim unũquodq; inſtrumentum ex multis ſimilaribus cõſtat. Plantarũ uero (ut ita dicã) truncus ex ligno,& cortice. uel alio quodã conſtat,at etiã quãtum ad operationes ſimplicia ſunt,in plantis enim una,& ſimplici operatione ſingula quęq; pars operatur,in aĩalibus autẽ multas,& uarias unaquæq; pars habet operationes,& hoc cõſequenter,nã cũ facta ſint inſtrumenta,ut appetitionibs animæ ſubſeruiant, cõſequens eſt,ut ꝑportionabiliter ad animæ motus parata ſint,animaliũ autem animæ ſunt appetitionibus uariæ,cum plantarũ uirtus ipſa ſit ſimplex,nam nutritiua potentia ſolũ nutrit,& augu

mentatiuá auget,& nihil plus operatur.Poſtq̃ autē demõſtrauit quomodo plantarũ corpus ſit inſtrumētale ſimul narrat quid inſtrumentale illud ſit,ueluti foliũ thecę fructus protectio eſt,theca uero ipſius fructus,ipſum quidē ſemen fructus dicitur,ut ficus acini,& oliuarũ nuclei,thecá uero intelligimus id, quod hiſce humore plenũ cum quadá quaſi pelle ipſum cõplectente circũfuſum eſt. facta igitur inquit folia ſunt, ut thecá protegant, ne quod adhæreat circũ nocumētum ferat, theca uero, ut fructum cuſtodiat, hac enim de cauſa omnia ſunt ab natura excogitata, ut omnium rerum ſucceſſio permaneat.

Quod ſi quiddam commune de omni anima oporteat dicere, ſit quidem prima entelechia corporis naturalis inſtrumentalis.

Videre potes quod ipſe non uult eſſe cõmune genus,uel definitionē cõmunē animarũ,nam (ue lut i dictũ iam eſt) in quibus eſt primũ, & ſecũdum, non eſt horũ cõmuniter prædicatũ genus. ex hac autem definitione,quæ nunc data eſt,id manifeſte patet quod idē eſt inſtrumentale,& potētia uitam habens.etenim cum ſuperius dixerit,naturalis uitam habentis,nunc ait,naturalis inſtrumētalis,nominibus hiſce altero pro altero uſus.

Quare non oportet quærere an vnum ſit anima,& corpus,quēadmodum neq; cæram neq; figuram nec omnino uniuſcuiuſq; materiam,nec id cuius eſt materia,namq; vnum,& eſſe,quia multipliciter, proprie entelechia eſt.

In ſermone,quē ante hunc fecit iis,qui in partes animá diuidunt,hoc dubiũ propoſuit, quidná ſit uniens eas partes ſi quidē unius exiſtentis,& eiuſdē animalis una eſt anima,nõ enim multę ſunt animæ,ná ſi unaquęq; pars eſſet animal,illud accideret , quod unuſquiſq; multa eſſent animalia, quibus quidē tale dubium cõuenit & omnibus,qui de anima, quidē dixerunt,ſed nihil circũſcripſerunt de conuenientia corporis ipſam complexi,quid.ſ.ſit uniens animam corpori,& faciēs unũ animal.at hęc quęſtio non habebit apud eos locum,qui entelechiam animam,materiá uero ſubiectum corpus eſſe uolunt.Quemadmodum enim in cera ſphærica non quæſiuerit aliquis,quidná ſit uniens figuræ ceram,náq; figura eſt affectio ceræ,nihilq; opus eſt,quod eas uniat,ipſa enim ꝓpria harum rerum natura,& conuenientia ceræ unionis eſt cauſa.ſic in corpore,& anima,náq; entelechia,& perfectio corporis eſt anima.quemadmodum quoq; ceræ ſphæricæ figura entelechia eſt:& ex ſe naturaliter uniuntur,ut enim diximus,quando alterum materia ſit,alterum uero forma,ipſa materiæ conuenientia ſtatim formæ perfectionem ſuſcipit,neq; ad eam rem alicuius medii indiget:etenim(inquit)cum unum,& eē multipliciter dicatur,náq; unum dicitur uel generē, uel ſpecie,uel numero,uel circulo,uel glutino,uel quæcũq; alia in phyſica unum ſignificantia numerat.Præterea eſſe etiam multipliciter dicitur cum aliud quidem ſit potentia,aliud uero actu. ſed unum proprie,& eſſe proprie ſecundũ uniuſcuiuſq; entelechiam rebus ipſis eſt,ſecundũ quá omnino eſt,& dicitur hoc aliquid.Quare ſi unio,& omnino ipſum eſſe hoc aliquid compoſitis rebus ex forma eſt,non illud quærendum eſt,quid ſit uniens animam corpori,uidelicet ut unum exiſtens,& ſuſceptiuum:hoc enim ipſum natura formæ eſt,& materiæ,q̄d alterũ ſit in altero.

Vniuerſaliter igitur eſt dictum quid ſit anima,eſt enim ſubſtantia ſecũdum rationē,hoc autem quod quid erat eſſe tali corpori, veluti ſi aliquod inſtrumentũ naturale eſſet corpus, vt ſecuris, eſſet enim ſecuri ipſum eſſe ſubſtantia eius,& anima hoc ipſum, ſeparata enim ipſa, non quidem amplius ſecuris eſſet,niſi ęquiuoce,nunc autē ſecuris eſt,non enim talis corporis quod quid erat eſſe, & ratio,anima eſt, ſed naturalis talis habentis principium motus,& ſtatus in ſe.

Poſtquá planiorem animæ diffinitionem dedit,per hæc ad eius partes declarandas ſubit,exemplisq; declarat,quàm bene ſit unaquęq; aſſignata,ſimul etiam per hæc oſtendit animam,quatenus entelechia eſt,à corpore non ſeparari,náq; pfectio non eſt ſeparabilis,quatenus perfectio eſt. Quomodo autem rationalis dicatur inſeparabilis,ordine progredientes enarrabimus.diximus igit,inquit,animam ſubſtátiam eſſe ſecũdum rationem,uidelicet ſecũdum formam:formam autem corporis naturalis inſtrumentalis.Quod igitur ſubſtantia ſecũdum formam bene ſit aſſignata, id declarat exemplis,& artificioſis,& naturalibus,etenim inquit ſecuris eſt artificioſum inſtrumentum. Si igitur naturale corpus uelut inſtrumentum eſſet,forma quidem ſecuris eſſet eius anima.ſ.inoi

ſiua

siua potentia, quæ tali figura facta esset, materia uero, & tãquã corpus ipsum ferrum, ex quo si separetur anima uidelicet figura, & incisiua uirtus, non quidem amplius erit securis, nec forma propria, quæ incidendi uirtutem habeat. Quod si forma securis, figura, & eius incidendi uirtus est, q̃ si separetur, nõ amplius securis est, & ut anima se habet ad corpus, hoc modo securis figura ad ferrum, forma autem securis est in hoc ipso, quod habet esse, & dicitur securis, talis autem figura est, quæ habet incidendi uirtutem, corporis igitur naturalis instrumentalis forma est anima, quapropter habet esse in ea, nam separata anima, non amplius instrumentale est corpus, nisi ęquiuoce, sic enim dicitur mortua manus, ut lignea, aut lapidea: etenim uniuscuiusq; forma, secũdum cuiusq; substantiales operationes designatur. Quemadmodum igitur forma securis mortua est, cum securis, ut securis operari non potest, hoc modo cum animatum perdiderit operatiões animati, forma quidem eius animata destructa erit, utrũq; autem suas amittit operationes, alterum qdem figura destructa, alterum uero, perdita anima. forma autem securis figura talis est, quę. s. habeat incidendi potentiam, animati igitur forma est anima. nãq; ut figura securis ad ferrum se habet, sic anima ad animatum, perfectio autem, & forma securis est figura, & incidendi potentia, corporis igitur perfectio, & forma est anima. Quare bene dictũ est animam perfectionem, & formam corporis eẽ. simul quoq; patet bene esse additum naturale, nam qdem securis corpus est, & instrumẽtale, uerũtamẽ entelechia eius non est anima, nãq; artis, non naturæ corpus eius est opus. postquã autem in artificioso exemplo sermone uersatus est, quod propius exponitur aggressus exẽplo magis affini usus est, in animatorum partibus sermonem faciens: si enim inquit esset oculus animal, anima quidem eius uisus esset. Corpus uero tunicularum, & suppositũ liquidum. informatur autem natura oculi in ipso uisu, nam si nõ uideret, oculus quidẽ non esset. Quapropter anima quidem eius esset ea, quæ secũdum formam substãtia est. nunc igitur, inquit, quã rationem uisus habet ad oculum, eandem tota anima ad totum corpus habet, q; si uidendi potentia cum sit ipsius animæ uirtutis sensitiuæ pars, est oculi forma, hoc etiam cõsequens est, quod anima tota totius animalis forma erit. & uelut in securi se habet incidendi uirtus, quãuis non incidat, & in oculo uidẽdi, & si clauserit, hoc modo in tota anima prima entelechia se habet, quæ, quãuis animal dormiat, inest tamen: est enĩ nihil minus animatum, & dormiens, & uelut in securi incisio est, & in oculo uisus, eodẽ modo in animali uigilantia est. Vniuersaliter igitur quid anima sit, dictum est, pro eo, quod est cõmunius, & planius, in correctione enim de unaquaq; animæ potentia priuatim quum pcesserit, substãtia enim secũdum rationem est, uidelicet secũdum formam, nãq; rationem in diffinitione fert, & per cãm, & per formam, ut hoc in loco, atq; etiam in physica de principiis eorum quæ sunt explicans, postquã de materia & forma disseruit, de materia ait. unum igitur ipsum principium est. s. secũdum materiam. alterum uero ratio est, idest forma, hoc autem est quod quid erat esse corpori tali. quia uero dixit animam esse substantiam secũdum formam, sed non omnem formam animã, propterea subintulit, hoc autem est quod quid erat esse corpori tali. s. hanc esse formam animam dico secũdum quam tale corpus, uidelicet naturale instrumentum esse habet, & diffinitionem, hoc enim significat quod quid erat esse. s. quatenus ipsi est esse, & inquantum esse aliquid dicitur: nam secũdũ formas rerum diffinitiones dantur. sic igitur & animatorum esse, & diffinitio est secundum animam, ex anima enim animata informãtur: esset enim securi ipsum esse substãtia eius, & anima hoc ipm, si securis inquit, cum sit instrumẽtum naturale corpus esset, naturale autem ait ut animatum, ac si esset utiq; ipsius secũdum formam substãtia, quod idem est ac si diceret, animam hoc esse ipsi securi, uidelicet quatenus habet securis hoc ipsum quod est securis esse, hoc quidem eẽt eius aĩa. qđ si separaretur eius anima, & fieret inanimatum, nõ amplius quidem securis esset, nisi ut picta, nũc autem dicit inanimata securis cum sit, securis est, quoniam corporis artificiosi entelechia non est anima, sed instrumẽtalis naturalis: hoc autem dixit uolens ostendere, quod bene in diffinitiõe positum est, instrumẽtalis. Deinde quia uult ostendere nobis quale istrumentale naturale corpus dicat, apposuit, hñtis principiũ motus, & status in se: etenim dixit in naturali naturã esse principium motus, & quietis: motus autem proprie in animatis est, qui in loco, & per incrementum, & per diminutionem fit, nam motus per alterationem in iis etiam, quæ carent anima, uidetur. Lapis enim multaq; alia animatorum ex se causam alterationis habent. ea igitur dico naturalia, quæ ex se principium motus, & quietis habent. securis uero inquantum securis, de se motum non habet, sed extrinsecus ab eo, qui illa utitur. artificiosa similiter omnia non in se principiũ motus, & quietis habent, at extrinsecus ex operantibus, aut mouentibus.

3. *Speculari autem in partibus quoq; oportet quod dictum est, si enim esset oculus animal, anima*

quidem illi esset visus, ipse enim substātia oculi est, quę vt ratio se habet, oculus autē materia visus est, qui si defecerit, nō est oculus, nisi ęquiuoce, quēadmodum lapideus, & pictus. oportet autem accipere hoc de parte in totum viuens corpus, proportionabile enim est vt pars ad partem, totus sensus ad totum corpus sensitiuum, quatenus tale est.

Exemplum ex artificioso ad naturale,& animatum traducit,nam partes animatorū dicit.si nāq; esset oculus animal,scilicet ipse per se sine corporis totalitate, notādum autem quod oculum quādoq; accipit pro utroq; ut & hic,& paulopost,ubi ait,uerū quēadmodū oculus,pupilla, & uisus, nomine etiam ipsius oculi pro solo corpore,quod uisus potentiæ subiicitur uisus est,igitur statim dicit oculus materia uisus est, hic autē pro utroq; oculū capiens ideo,quod ait,si nāq; esset oculus animal,manifeste declarat quod forma utriusq; simul est forma,non corporis,fit enim,& est in corpore,neq; tamen forma est corporis,at utriusq; simul,nam id est eius forma, quod illi causa est ut sit,utriq; autem simul forma causa est.cum igitur ipse dixisset utrūq; simul oculum, quia dixit,si enim esset animal oculus,subintulit,aīa quidem eius esset uisus oculi, uidelicet quod esset utrūq; simul,oportet autem accipere hoc de parte in totū animal , unūquodq; enim sensorium designat per quādam sensitiuam animæ potentiam,p̄ter tactum,tactus enim per totum corpus tendit.quā rationem unusquisq; sensus ad subiectum suū sensorium habet,eādem tota anima ad totum sensitiuum corpus habet,forma autem partis,tota igitur totius sensitiui corporis forma erit. illud autē quatenus tale est,significat in quātum sensitiuū est.non enim quatenus aut graue,aut albū,aut aliquod tale,corpus ab anima informat,uerum quatenus sensitiuū est.qui autem omnem animā immortalem facere uolūt, hoc dicto accepto uidelicet quod oporteat accipere quod de parte dicitur in animal totum conant demonstrare Aristotelē hoc idem dicere,si enim inquiūt ut se habet pars, ita quoq; totum se habet,& in primo sermone de uisiua potentia dixit ostendēs eam nihil offendi, quāuis sensorium patiatur,ueluti in eo non habeat esse.q; si senex oculum talem acciperet,ut iuuenis uideret.patet inquiūt,quod & anima tota separabilis est.dico igitur ad hoc,quod etsi concedemus hanc esse separabilem,scilicet animam sensitiuā,& qualicūq; sensibili p̄separata à corpore suscipietur non tamē plantalem,nāq; de ea nihil quicquā,ne rationem manifestā quidem,dedit.deinde, etsi ea,quę ratione caret,separabilis est,non tamē ab hoc solo corpore,neq; à spiritu,ut à nobis iam demonstratū est,& adhuc in iis,quę deinceps dicturi sumus,demonstrabitur.

Est autem, nō q̄ abiecit animam, potentia existens vt viuat, sed quod ipsam habet, semen vero, & fructus potentia tale corpus est. vt igitur incisio, & visio, sic vigilantia entelechia est, vt autem visus & virtus instrumenti, anima, corpus autem, quod potentia est, sed vt oculus, pupilla, & visus & ibi anima, & corpus animal.

Ex his declarat quomodo dixerit potentia uitā habētis,ut eni iam uitā habens,nō ut quod abiecit,neq; ut potentiā habeat,proposuimus autē superius usus ex libro de interpretatione, quod intelligit tale id esse potentia significatū,quod ut iam actu est,semen uero,& fructus potētia tale corpus, fructū dicit arborū, plantarumq; semen,ut ficorū acini,nam cortex cū alio esculento liquido ab eo picarpion idest inuolucrū uel theca seminis dicit,ut in Meteoris .quod autē dicit hoc est, qđ perfectū iam,& instrumētale corpus id est, quod potentia uitā habet, semen uero non est, habens uitam potentia,sed quod habere uitā potest,uidelicet quod instrumētale potentia est, quamobrē quod est potentia in semine,id secūdum aptitudinē est,quæ aptitudo est,ut instrumētale atq; animatum fieri possit,non enim nunc est,quod uero nunc perfectū est,& instructū, qualia nostra hęc corpora,id nunc potentia uitā habet, quod si quispiam dicat,quo actu uitā non habet id rursus dicimus.quod nunc ferè dixi, quod ut oculus ipse per se,potētia uisiuus est,at nō sine luminis illuminatione,nāq; ex lumine datur illi,ut actu uideat,(& si qs actu uidentis oculi oculū potentia uisiuum esse dicat,uera narrat,ipse enim secūdum suam ipsius substantiā,solam aptitudinē ad uidēdum habet,cum ex alterius lumine actus aduenerit) hoc modo in toto corpore totaq; anima dicimus,quod ipsum quidē corpus,quantū in eo est,aptitudinē solam uitæ habet,& ipsa sanè secundum actum uita ex anima illi aduenit.Bene igitur dictū est, potentia uitā habentis.ut igitur incisio,& uisio,sic uigilātia entelechia est,proportionē imaginū ad primitiuum demōstrat, proportionem autē iam diximus,incisionem uero,& uisionē secūdam dicit entelechian securis,& oculi,quę esset ut cōtemplari, sed uisum, & uirtutē instrumenti incisiuā primam entelechiam,quæ esset ut

scientia,

ſcientia,ſecundum quam etiā deſignauit animá, corpus autem potentia exiſtens, uidelicet corpus eſt,quod has operationes ſuſcipere poteſt,ut etiā in oculo ſubm pupilla eſt,quod aūt ſimul utrūq; eſt,in toto quidē animal eſt,quod ex anima,& corpore cōſtat,in parte uero,oculus,qui ex pupilla, & uiſu eſt,pupillam autem totum oculum dicit tuniculas cum liquidis.

Qđ igitur non eſt anima ſeparabilis à corpore,aut eius aliquæ partes,ſi partibilis ſit,obſcurū non eſt,aliquarum nāq; entelechia partium eſt ipſarum,veruntamen quod aliquæ ſint,nihil prohibet,quia nullius ſint corporis entelechia.

Data animæ diffinitione, ueluti cōcluſionem quandá ex neceſſitate diffinitionē ſequentē colligit animá nō eſſe ab corpore ſeparabilē, nam ſi forma, & perfectio corporis animati eſt anima neq; fieri id poteſt, ut alicuius perfectio ſit abſq; eo, cuius perfectio eſt, id quidē patet, quod anima ab corpore ſeparari non poteſt, nam forma, & perfectio ſunt ex his quæ ad aliquid dicuntur, forma enim materiæ forma eſt,atq; perfectio, quæ autē ſunt ad aliquid aut ſimul ſunt, aut nō ſunt,quārum igitur ex aſſignata animæ diffinitione colligimus, omnis quidē inſeparabilis erit à corpore,cuius eſt entelechia,ſiquidē omni diffinitio cōuenit,quod ſi non eſt,omnis inſeparabilis,at ſaltē partes animæ quædá manifeſte ſunt à corpore inſeparabiles, qbus diffinitio cōuenit, nāq; animati partium ſunt entelechiæ,etení corporis ipſius,quod alitur,nutritiua potētia perfectio eſt, ſimiliter & augendi,& generādi uis,præterea uirtus appetitionis eam partē,in qua eſt, informat, quod ſi corporum ſunt ipſæ perfectiones,neq; fieri poteſt,ut circa corpora eę animæ partes ſint à corpore ſeparabiles, nam cuius erunt perfectiones,aut circa quod operabuntur, ſi ſint à corporibus ſeparatæ? quid enim nutricatio nutriet? aūt incrementum augebit,ſi ſint à corporibus ſeparatę? Verūtamē ſi eæ/inquit/animæ partes à corpore neceſſario non ſeparātur,aliquas nihil ꝓhibet eſſe ſeparabiles, quia nullius corporis entelechiæ ſint. Manifeſte igitur non uult animam rationalē corporis eſſe entelechiam, ꝓptereaq; eſſe eam ab corpore ſeparabilē demonſtrat. Deinde,quia per hæc animæ aſſignatam diffinitionem particularem facere uidebatur,nam dixit aliquas animæ partes à corpore ſeparabiles eſſe,quia nullius eſſent corporis entelechiæ:atqui etiam cum dixerit, ſi quiddá cōmune de omni anima,curans hoc ſcilicet ut oſtenderet hoc modo nihilominus poſſe cōmunem eſſe omnis animæ,ipſius etiam rationalis aſſignatam diffinitionē ſubiunxit.

Adhuc aūt obſcurum eſt, an ſic entelechia corporis anima eſt, vt gubernator nauis. ſummatim igitur hæc diffinita, & deſcripta ſint de anima.

Quid enim inqt timemus circa omnem animam ſermonem extendere dicentes quod aliq̄ animæ partes ullius corporis non ſunt entelechia,propterea quod ſunt inſeparabiles,ut hac de cauſa ad omnis animæ potentiam diffinitio non faciat,nō enim dum ex his,quæ dicta ſunt,id nobis patebit,quomodo diximus animam entelechiá eſſe,utrum uelut inſeparabilem,quēadmodū ſe ad ſecurim forma ſecuris habet, an ut ſeparabilē? an ueluti ad nauem ſe gubernator habet? ꝑficit enim nauis formá gubernator, cum ſit ſeparabilis, ꝙ ſi fieri poteſt ut ſecūdum quid entelechia ſit,ſcđm quid autem ipſum ſeparabile ueluti nō ſit ſcđm ipſum entelechia, in omni igitur animali potētia fieri poteſt ut diffinitio conueniat. Quare cum dicebamus quædá partes animæ ſeparari nō poſſe, quod eſſent illarum partiū entelechiæ, ſic dicebamus ueluti ſeparari non poſſet entelechia. nam cuius erit perfectio nutritiua potentia, ſi ſeparata fuerit à corpore? rurſus etiam quando dicebam quod aliquas animæ partes nihil prohibet eſſe ſeparabiles, quia nullius ſint corporis entelechiæ, ita dicebam non eſſe entelechias, ueluti ipſarum ſubſtantia in corpore non haberet eſſe,nam ſunt ipſę quoq; aīalis entelechia,ueluti nauis gubernator, poteſt enim quodá modo(ut iam dixi) anima quoq; rationalis dici nō ſeparari à corpore,quatenus eſt entelechia,nam uarias operatiōes, in quibus animal perficit, ipſum mouens hoc uel illo modo, eas habet,ut nō ſeparētur à corpore, nam poſtq̄ de corpore exierit,haud ita amplius operabiē, ex habitu enim,quē ad corpus habet eas operationes tenet. Quapropter hęc quatenus entelechia eſt, ſecundum ſcilicet operationes inſeparabilis erit à corpore, quemadmodum quoque gubernatoris operationes, dum gubernat, à naue ſunt inſeparabiles, is quidem ſeparatur ut homo, ut uero gubernator ſi ſeparetur,à naue ſimul quoq; operatio ſeparata eſt, taleſq; operatiōes corruptas habet,ſic igitur & anima rationalis uelut ea,quæ ſeparabilē ſubſtantiá habet,non eſt entelechia corporis,ut uero, quæ talē ad corpus, habitum ſuſceperit,ſecūdum quem etiá anima dicitur(nāq; anima ad corpus dicitur) & eſt ente-

lechia corporis, neq; ab eo separatur, nã separata ab eo dimittit illas operationes quas ex habitu ad illud ↄsecuta fuerat, ueluti uiuum facere, & illi naturales omnes motus cõmunicare, & si qd aliud tale est, quid enim naturaliter mouebit, aut uiuificabit, si de toto corpore egressa fuerit? illud uero, si partibilis sit, nõ est intelligendũ quod sit partibilis corporaliter, neq; secũdum locum, sed secũdum substantiã, uidelicet si diuidatur substãtia, & alia animæ potentia sit alterius substantiæ, nec omnes animę partes sint cõsubstantiales, aliquarũ nãq; entelechia partium est ipsarũ. per hęc uidetur in partes corporis animã diuidere, aliquarũ enim inquit partiũ corporis entelechia sunt animę partes, quare sunt ab ipsis ĩseparabiles, uelut ab oculis uisus, & ab naribus odoratus, & in aliis, alia quædã. Dictio autem hæc, aliquarũ enim partiũ animæ entelechia est, id significat, quod aliquæ animæ partes, quarum unãquãq; diffiniuimus esse entelechiã ipsarũ corporis partiũ sunt entelechiæ, scilicet formæ perfectiuæ corporis partiũ, uelut eæ, quæ ab ipsis ea de causa nõ separantur. quid igitur Timæum reprehendit, quod in partes diuidat? de his autẽ superius dictũ est. Alexander uero hoc in loco aperte, cũ dicat Aristoteles quod aliquas esse partes separabiles nihil prohibet, quod ullius non sint corporis entelechiæ. Primũ dicit, quod Aristoteles dubitare uidetur an omnis anima sit inseparabilis, atqui cũ diffiniuerit hoc ipsum, quia nõdum demonstratũ id sit, an sit inseparabilis, deinde procedẽs dictione ipsa coactus dicit eũ uideri dicere intellectũ esse separabilem, hoc uero, nihil prohibet, nõ est dubitantis, uerũ quia definiuit animã omnem esse entelechiã, propterea ait, quod & sic nihil prohibet, aliquas animæ partes esse separabiles, possunt enim esse entelechiæ, ueluti gubernator nauis, uel aliter quia nõdum demonstrauit hoc ipsum, nihil enim de potentiis rationalibus hactenus disseruit.

Quoniã vero ex obscuris quidẽ, manifestioribus autem fit q̃ dilucidum est per rationem notius tentandum est rursus hoc modo de ipsa percurrere.

Cum cõmuniter dixerit animã esse corporis naturalis instrumẽtalis entelechiam, ex his, quod reliquũ est ostendere uult, quare ita dictũ sit, & quomodo anima sit entelechia, quomodo plantalis, quomodo sensus, quomodo tandẽ unaquæq; aliarum, in omni enim doctrina oportet, ut p̃p qd, p̃cedat quia, nã cũ quatuor q̃rẽda sint, an sit, quid sit, quale sit, & cur sit, hoc, an sit, in ordine primum est, non imeritò igitur quoniã quæritur an sit cõmunis quædã diffinitio, immo cũ diffinitioni ꝓportionabilem dictã rationem assignauerit, adeo, quod in ea habemus etiã quid sit, relinquitur ut duo reliqua problemata quærat, quomodo uidelicet unaquæq; animarũ potentia dicatur entelechia, & quamobrẽ ita dicatur. quoniã uero dicit ex obscuris quidẽ, nobis autẽ manifestioribus, quod per rationẽ dilucidũ est, etiã notum fieri, quæ autẽ nobis manifestiora sint, nequaquã subiunxit, hoc ipsum primũ quærere necessariũ est, nam quidẽ hac in re interpretes multũ dubitauerunt, cum uarii uario modo illud manifestum dicere Aristotelẽ sibi persuaderent. Dicimus igitur quod tribus modis id quod manifestius est contẽplamur, etenim hoc quod aliquid sit manifestius est, quã cur sit, nobisq; est ad cognitionẽ primum, quod enim habemus animã, quodq; ĩmortalis est, multis ad intellectionẽ magis in promptu est, quã ut id persequamur, & incũbamus orationi, quæ id ipsum probet, secũdo ut in physica dictum est, quod uniuersale & cõfusum est, id nobis manifestius est, quã particulare, & in mẽbris distinctũ, ueluti scire quod corpus est, notius est, quã quale corpus sit scire, ut cœleste, & terrenũ, uel tali, aut tali tẽperatura cõpositum. tertio nobis id manifestũ magis est, quod quidẽ quoad nos primũ est, secũdum uero quo ad naturã, nam quæ magis cõposita sunt, ea notiora sunt nobis, quã simpliciora, quæ natura prima sunt. cũ nobis igitur pateat quod dilucidius, & manifestius tribus modis cõstat, omnibus hisce primis hoc in loco usum esse Aristotelẽ inueniemus, etenim quod est ante edocuit, quã cur sit, nã docuit eẽ entelechiã corporis naturalis instrumẽtalis, & entelechiam posse esse & ut separabilẽ, & ut nõ separabilem, procedẽs autẽ docebit quomodo sit entelechia, quid faciat, & quomodo corpus perficiat, at nõ quẽadmodum sermone uno quid est anima, docuit, ita quomodo sit entelechia uno sermone docebit, etenim entelechia omnis non similiter se habet uerũ plantalis aliter, aliter sensitiua, & rationalis aliter, & uniuscuiusq; harũ partes alia aliter, sed ab cõfusis, magisq; cõibus facto principio ad planiora, magisq; propria procedit. nam cũ primũ nobis confuse tradiderit animæ notitiã per assignatam rationẽ, deinceps de unaquaq; animę parte ordinatim disseret, quomodo, & cuius unaquæq; pars sit entelechia, tertio ex ultimis natura, nobisq; magis cognitis facto principio, ad ea, quæ prima, & nobiliora naturaliter sunt, procedet, quo maxime modo in his ait pertrãsire, est enĩ natura prius, & posterius in qd, & in cur, q̃ è cõuerso in nobis, & in natura se habet, nã prius natu

ra est cur, quã quod. omniũ enim, quæcũq; facit natura, rationes in se repositas ante habet, nihil enĩ neq; frustra, neq; ex incerto facit, sed opus unũquodq; suũ ad scopũ quẽdam dirigit. quòd si eorũ quæ fiunt ab se cũ rationes habeat in se præexistentes, naturalia sic facit, illud est manifestũ, quod apud naturã prius est cur, quã quod, hoc autẽ (ut dixi) cur, cõfusum est, neq; audiuimus aliquod manifestũ, aut membratim cõpositum, cum discimus q anima sit entelechia, non enim similiter omnis anima est entelechia, uerũ nec quomodocũq; hoc ipsum est entelechia quid alicubi faciẽs, & aliquo modo scienter perficiens in quod, & cur, duo quoq; doctrinæ reliqui modi simul uenerunt. igitur hac de causa ex eo, quod est, doctrinę principiũ fecit, natura enim nostra ex imperfectis ad perfecta, & ex notioribus ad minus nota procedit. perfectius est cur, quã quod, & ea, quæ sunt posteriora natura & cõfusa, nobis manifesta. magis sunt. nam quẽadmodũ fieri non potest, ut is demonstratiuũ syllogismũ cognoscat, qui simpliciter quid sit syllogismus nesciat, neq; ut oxyrinchi piscis figurã pingat, qui simpliciter pingere nesciat, hoc enĩ cõfusum est, cũ dico simpliciter syllogismum, sunt enim plures eius differentiæ, similiter etiã simpliciter pingere, sed una quæq; species p membra diuisa est, sic igitur qui simpliciter nescit quid sit corpus, nõ potest ille scire quid sit aut ignis, aut aëris, aut cæli corpus, quiq́, simpliciter ignorat quid anima sit, haud quidem fieri potest, ut sciat. quid rationalis, aut ea, quæ ratione caret, aut plantalis anima sit, corpus autem simpliciter confusum est. atq; anima simpliciter, sed unaquæq; species in mẽbra disposita est, uerum facto ex imperfectis principio, uelut in generatione, procedimus in cęlestiũ cognitionem, & in eum, qui est in illis, ordinem, atq; inde ad eum, qui ea cuncta regit, atq; disponit. in ꝓgressu igitur, qui fit ab qđ ad propter quid, tres illi doctrinę modi quos diximus continẽtur. similiter in animaliũ potentiarũ repręsentatione eodem ordine utitur ab imperfectis, & ultimis principio sumpto, & ad prima, magisq́; perfecta procedẽs, prius enim de plantali disputat, deinceps de sensitiua, tertio loco de imaginatiua, interea ꝓgrediens ad rationales animæ potentias: rursus à posterioribus, & impfectioribus incipit, prius de opinatiua potẽtia differens, deinceps de cogitatiua, ultimo loco de intellectu, nam si ut ad animal prior natura plantalis est, nam destruit alias, non aũt destruitur. Secũda autem sensitiua, & reliquæ deinceps ut enumerauimus, uerũtamen ut ad uniuersum, se habent èconuerso; prior enim natura, est in uniuerso ea, quæ perfectior, & honorabilior est, posterior uero magis imperfecta: nam quæ magis perfecta sunt, & efficacia, ea, quæ minus perfecta sunt otinent. igit̃ quantum ad uniuersum natura prior intellectus est, & reliqua deinceps secũdum ècõuerso ꝓcedentiũ ordinem, quod igitur in animali, quantum ad cognitionem uostram plãtalis prima est, ideo ab ea doctrinæ principium dedit. hoc igitur ordine disciplinæ in animarũ potentiis usus est, in unaquaque autem parte potentiarum animæ, differens. ego de plantali, & sensitiua dico, eodẽ modo disciplinæ non est usus: non enim ab ultimis, sed à primis, & nobilioribus incœpit, nãq; de plantali differens, prius de generatiua potentia sermonem fecit, secundo loco de augumẽtatiua, tertio uero de nutritiua, atqui melior omnibus, & nobilior est generatiua, & augmẽtatiua, quã nutritiua melior est, etenim seruare speciem nutritiuæ est opus, nam eousq; seruamur, donec nutrimur. augmentatiuæ autem interest ad perfectam secũdum naturam mensuræ quantitatem reducere, in quam cũ uenerint animaliaq́;, & plantæ in exquisitissimum naturæ finem adueniunt ex generatiua potẽtia, is enim naturæ perfectissimus scopus ob desiderium sempiternæ immortalitatis animalibus morti obnoxiis successiuo apparatu aduenit, ut ipse in aliis quoq; dixit.

Quare augumentatiua materiæ rõnem tenet ad generatiuam, nutritiua uero ad augumentatiuam, in partibus igitur plantalis animæ ex perfectioribus incœpit, atq; etiam in partibus sensitiuæ idem facit, nam primo loco de uisu, secundo de auditu, tertio de odoratu, quarto de gustu, ultimo de tactu sermonem faciet, nobilior autem omnibus uisus est, & deinceps eo ordine, quem proposuimus sensus alius alio nobilior est, primum quidẽ quod gustus, & tactus, & odoratus ad eẽ conferuntur, auditus uero, & uisus, ad bene esse, per quos (ut ait Plato) philosophiæ genus diffiniuimus. Quare etiam Poëta soli solos hos attribuit sensus cum dicit, sol qui cuncta uides, quique auribus omnia sentis.

Et ex his uisum præposuit, & quidem uisus ea, quæ admodum longe sunt, percipit, operationemq́; habet sine tempore, sed auditus, licet ex remotiori loco sentiat, non tamen ut oculus ex longissimo interuallo percipit, propius uero odoratus olfacit, at gustus, & tactus nisi tangendo sensibilia percipiunt, inde quæcũq; aliquem ex nobilioribus sensibus habent, omnino reliquos habent omnes. at non sanè quod habet uiliores, id etiam nobiliores habet, nam quędam solum tactum habent, ut plantanimalia, ideo cõtrahuntur, & extenduntur ad ea, quæ proxime accedunt tristantia,

aut lætantia. Pręterea alia solum gustum tenent, ut ostrea, uidentur enim pasci, alia etiam odoratū solum participant, ideo quædam conchilia dicūt escas insequi, ueluti quę olfactu hiatulas psequūtur, alia autem sine uisu auditum habent, ueluti quę dicuntur talpæ. quòd si uisus sit animal particeps, omnino reliquos quoq; sensus habet. quid igitur in aliis potētiis ex ultimis, & ídignioribus facto principio, in partibus ècōuerso procedit? principiūq; ab nobilioribus, & primis facit? ad hoc igitur aliqui dicūt, quod in doctrina uias utrasq; cōmiscuit, in aliis quidem potentiis ab ultimis, & imperfectioribus facto principio, in partibus uero à primis, & pfectioribus, alii aūt solertius disputantes dicunt, primarum, magisq; perfectarum animæ potentiarum effectus inq; sensitiua, & plantali nobis esse manifestiores, generatiuę igitur effectus manifestus magis est, quā augumentatiuę, & huius magis, quā nutritiuæ, similiter habet in partibus animæ sensitiuæ, nam uisus auditu certior est, auditus odoratu, odoratus gustu, gustus tactu. nō igitur à tactu incipere oportebat: ut. n. ipse ait, in his quæ sequuntur dubitatᶜ omnino an sensus tactus sit. uidetur autem non esse sensus: unus enim quisq; aliorum sensuum, circa aliquod unū sensibile oppositionem exercet, circaq; ea, quæ inter opposita sunt, ut uisus circa nigrum, & album, & eos, qui sunt inter hos, colores operatur, auditus circa acutum, grauemq; sonum, & inter hos medios, odoratus circa bonum, malūq; odorem, gustus circa dulce, & amarum, & ea, quæ sunt horum media. Omnia enim sub aliqđ horum oppositorum reducit Aristoteles. ego dico dulce, & amarum. tactus uero se circa plures oppositiones habet, quæ non sunt alternatim, nam circa calidum, & frigidum, humidum, & siccum, durum, & molle: graue, & leue: rarum, & densum, quæ quidem inter se genere subalterna eē nō possunt, uersatur. quare, quod sermo de sensu tactus, est dubius, neq; ab dubiis incipere oportet, ea de causa à tactu principium nō fecit. igitur quia id in partibus euenit & plantalis, & sensitiuæ animę, quod quæ prima, & magis perfecta sunt natura, ea nobis magis patent, ab iis non ímerito doctrinæ principium facit. atqui in rationali anima à posterioribus inchoauit: nāq; quāpluribus opinione imaginatio clarior est, & ipsa opinio, quàm cogitatio dilucidior: cogitatione uero multo obscurior intellectus est, quod raro, & in paucos eius operationes euadant. post omnia tandem de localiter motiuo quærit, quidnam illud sit. utrum sit aliud ab animæ partibus enumeratis, an harum aliqua, an omnes localis motus causa sint. & uidentur omnes esse causa motus localis: in hominibus enim, qui secūdum intellectum uiuunt, intellectus huiusce motus causa est: ipse enim aīal mouet, in his uero qui ratione carent, sensus, at uere ab iis omnibus aliud est localiter motiuum. nam nutritiuum motus localis causa est, uerūtamen hoc diuersum est, nāq; in potētiis rationalibus est appetitus, qui quoq; in irrationalibus est, ut in principio diximus.

Quoniam uero ex obscuris quidem, manifestioribus autē fit ꝙ dilucidum est per rationem notius, tentādum est rursus hoc modo de ipsa percurrere. Quod hoc in loco ꝓpter breuitatē subobscuram fecit orationem, quo dictionū sententiam dilucidā faciamus, sic legamus cum adiectione uidelicet, quoniam uero ex obscuris, quidem naturę, māifestioribus autem nobis. hoc fit. quod dilucidum, est etiam ꝑ rationem notū, ęquale autem est fieri natura dilucidum, & per doctrinā notius, ut omne quod dicitur tale sit. quoniam uero ex obscuris quidē naturæ, nobis autem manifestioribus natura (manifestū enim primumq; nobis per rationē notius est) percurrētes tentare oportet uelut ab initio, ut de anima sermonē tractemus, incipientes ab iis, quę nobis manifesta sunt, obscuriora autem naturæ, sic enim quidnam sit anima inueniemus, quod quidē naturæ manifestū est, nobis est obscurum. igitur hac de causa ab sermone de anima rursus initium capiens exorditur ab animato, quod quidem nobis manifestū est, & quærit quanam in re differat ab inanimato, idq; ait esse animæ propriū. quæ autem sunt obscura naturæ, ea secūda facit, quæ uero manifesta, ea prima constituit, ueluti natura primū facit elementa, deinde ex his succos, deinde ex his similaria, deinde ex his instrumentalia. Deniq; ex ipsis animal: nos autem primū cognoscimus animal, deinde quod ex partibus similaribus componitur, & sic ordine conuerso procedētes elemēta, de quibus animal compositum est, tandem cognoscimus.

Non enim solū hoc quod est, oportet diffinitiuam rationem declarare, ut complures diffinitiones dicunt sed etiam causam inesse & apparere.

Propterea, inquit, ut ab initio de anima sermonē facimus, quod in antedictis de ea minime satis dictum est, cum id solum retulerimus, quod est. nō enim oportet aliquem uolentem cuiusdam exhibere substantiā rei, in eius diffinitione assignare in solum, quod est, sed eius etiam causam, ꝓpter quam illud est, in sermone autem de anima facto dictum est quod est entelechia corporis natura-

lis instrumentali. illud autē quomodo & ,ppter quid sit entelechia dictū non est, neq; enim fieri id potest ut qui uniuerse de anima sermonem faciat, hoc cur sit, id dicat, cum neq; sint animę omnes eiusdem speciei, neq; eiusdem generis. Quapropter hinc initio sumpto à manifestis, quæ in una quaq; animali potentia contemplamur, eo modo disputabit, ut propter quid, & quomodo sit una quæq; entelechia percipiatur.

Nunc autem ueluti conclusiones rationes diffinitionum sunt.

Dictum est etiam in primo sermone, quod aliæ diffinitiões ex materia, aliæ ex forma, aliæ uero ex utroq; accipiūtur, ut ex materia, quod ira est feruor sanguinis circa cor. & domus est lapidum, lignorumq; compositio. ex forma autem, quod ira ultionis desideriū impetuosum est. & domus ab imbribus, & caloribus defensio. ex utroq; uero, quod ira est feruor sanguinis circa cor, ex ultionis impetu, & domus protectio, quæ defendit ab imbribus, & caloribus ex tali lapidū, lignorumq; constructione cōposita. harum quidē diffinitionū, atq; uniuersè omnis diffinitio, ut ipse in demōstratiua ait, alia quidē principiū demonstrationis est, quæ est ex forma, alia uero conclusio, quæ est ex materia, alia autē demōstratio positione differens, quæ est ex utroq;, ut qui iram diffinire uult syllogismo tali utitur: iratus cupit supplicium sumere de eo, ex quo percitus ira est, eius autem qui cupit ulcisci sanguis circa cor feruet, deinde conclusionē sic affert, irati igit circa cor sanguis feruet. huius igitur syllogismi, & demonstrationis, quę ex materia iracūdiæ diffinitio est, ea est conclusio. quæ uero est ex forma, idest principiū, nam propositio prima est, quæ dicit, iratus cupit ultionem, quę uero est ex utroq; diffinitio, syllogismus est, siue demōstratio, quæ positione sola differt. Quāobrem in syllogismo quidem prima est ,ppositio, quę sic ait, iratus ultionem cupit, secūda autem, cupientis ultionem sanguis circa cor feruet, at sanè in diffinitione, quæ fit ex utroq; èconuerso incipimus, feruor enim (dicimus) sanguinis circa cor est, deinde, ,ppter ultionis cupiditatē. Quid igit ait: oportere tales diffinitiones assignare, quæ causam, unde talis est res, habeant, non enim multæ (inquit) ex assignatis diffinitionibus cōueniunt syllogismorū conclusionibus, quod in se cām non habent, unde ita sint, quæ causa ,pportionabilis medio termino in syllogismo, scilicet ex materia sola assignātur. ea igitur dictorum sententia est.

Alexander autem dictionem ita constituit nunc aūt ueluti conclusiones rationes, pro eo quod est, diffinitiões terminorū sunt, hoc est syllogismorū, nam syllogismos terminos uocauit, quia sunt ex terminis syllogismi. item aliter, ueluti conclusiones rationū, idest syllogismorum termini sunt, ut casus uice uersa faciamus, & rōni genitiuū demus, & termīo nominatiuū, sed simpliciter magis, atq; cōmodius expositores Attici dicunt, rationes terminorū, pro rationes definitionū, uidelicet rationes enūciatiuæ, per quas rerum definitiones assignamus, conclusiones autem sunt; scilicet syllogismorum, conclusiones enim syllogismorum sunt conclusiones.

Vt quid est quadratio? æquale ex altera parte longiori figuræ, rectangulū esse æqualiū laterū. talis autem definitio ratio conclusionis est, quæ autem dicit quadrationem esse mediæ inuentionem, rei ipsius causam dicit. Dicamus igitur, principio considerationis rei sumpto, seiunctum esse animatum ab inanimato uiuendi actu.

Postq dixit definitionem perfectā non modo quod est, uerū etiam causam ipsam docere, plurimasq; definitiones docere solū quod est, id enim declarat cū dicit, ueluti conclusiones sunt, ex his exemplum dictorū ponit, qualis quidē definitio sit demōstrationis principiū, qualis autē cōclusio, nam si (inquit) quadrationē ita definias, æquale ex altera parte longiori figuræ rectangulū facere æqualiū laterum, talis, inquit, definitio ratio cōclusionis est, ac si dicat. demōstrationis cōclusio est, ex materia enim sumpta est, quod si quispiā definiens dicat quadrationē esse mediæ inuentionem eiusmodi definitionē esse demōstrationis principium significat, nā formā dixit, & causam, quod si quispiam dicat hoc modo, quadratio est æquale ex altera parte longiori figuræ rectangulū facere, is quidem per inuentionē mediæ ex utroq; definiuit, talisq; hæc definitio demōstratio est positione differens, posset enim sic aliquis syllogismū formare, qui facere quadrationē uult ,pportionabilem mediā quærit, quòd si media inuenta æquale ex altera parte longiori figuræ ęqualiū laterum, & rectangulū facit, id scilicet est manifestū; quod ex altera parte longioris figuræ quadrationē dicit. est autem quadrāgulus & æqualium laterū, & rectangulus, spacium uidelicet est habēs latera quatuor æqualia, & angulos rectos, figura uero altera parte longior rectāgula quidē est, sed nō ęqua-

lium laterum. Qui uolunt igitur figurã ex altera parte longiorẽ quadrare, mediã proportionabilem quærunt, ut exempli gratia, sit spaciũ ex altera parte longius, quod alterũ ex lateribus ulnarũ octo habeat, alterũ uero duarum, id quidẽ patet quod totũ est ulnarum sexdecim, nãq; omne quadrilaterum mensurat latere in latus multiplicato. cũ igitur uoluerimus spacio huic ex altera parte longiori æqualem quadrãgulum facere, ut sit ulnarũ sexdecim, uelut etiã erat spaciũ ex altera parte longius, debemus duarũ ulnarum spacii ex altera parte longioris mediã proportionabilẽ inuenire, ut hanc habeat rationẽ ad maius latus quod erat ulnarũ octo, quã rationem ad ipsam mediã uidelicet ulnarũ duarum figuræ ex altera parte longioris latus habet, id aũt sit ulnarum quatuor, quam enim ad octo rationẽ quatuor habent, eandẽ ad quatuor habent duo, utrũq; enim est maioris dimidium, ea autem est media ꝓportionabilis. ex hac igitur designabitur quadrãgulare spaciũ ulnarum sexdecim, quod erit æquale figuræ ex altera parte longiori, & hoc modo in omni figura quæ sit ex altera parte longior ii facere debent, qui eidem figuræ quadrãgulũ uolunt æqualem describere. rursus enim sit ex altera parte longior figura, quæ latus unũ sexdecim ulnarũ habeat, alterum uero quatuor, ea uidelicet ulnarũ quatuor, & sexaginta spaciũ describit, quod si uelis huic æqualem quadrangulũ facere, mediã proportionabilẽ quærere debes, ea autẽ est ulnarum octo, octies enim octo sexaginta quatuor faciunt, nã quẽadmodũ figuræ ex altera parte longioris latus ulnarũ sexdecim duplũ est ad id, quod ulnarũ octo inuentum est, sic & ipsum latus duplũ est reliqui lateris figuræ ex altera parte longioris, quod est ulnarũ quatuor. mediæ igitur inuentio hæc est, quã dicit Alexãder esse in secũdo Euclidis, quod quidẽ non est, ibi enim nihil tale demõstratũ est, id autẽ uerũ est, quod eo in loco dixit Euclides, uidelicet inueniri mediã proportionabilem si duæ lineæ rectæ datæ fuerint, & si ꝓportionabiles lineæ rectæ tres sint, quod ab extremis est, illi, quod est à media, æquale est. dicamus igitur initio cõsyderationis rei sumpto sẽctũ esse inanimatum ab animato uiuendi actu. ueluti sæpius dictũ est, ex his, quæ natura posteriora sunt, & nobis magis manifesta de primis, & obscurioribus docẽdo uerba facit, nam cũ uelit animæ designatiuũ ꝓprium deprehendere, quid animati designatiuũ sit inquirit, quod animæ natura posterius est, nãq; animatum dicitur eo, quod animæ particeps est, ex qua etiã nomẽ animati cõsecutum est, hoc autem, unde dicitur, ab eo, unde est, secũdum est. quod si animatũ ab inanimato differt animę participatione, differt aũt & actu uiuẽdi, id sequitur, qđ ipsius animę designatiuũ esse uita uidetur.

Multifariam autem cũ viuere ipsum dicatur. & si vnũ quid horũ sit solum, viuere dicimus ipsum, uelut intellectus, sensus, motus, & status in loco, præterea motus secũdum nutricationẽ, & minutionem & accretionẽ, quapropter & plantæ omnes uidentur uiuere, nãq; apparent in se habere potentiã, atq; principiũ tale, per quod incrementũq;, & diminutionẽ suscipiunt secũdum cõtrarios locos, non enim sursum quidẽ crescunt, deorsum uero non, sed simul ad utrũq;, & semper nutriuntur, & uiuunt continue donec possunt accipere nutrimentum.

Postq̃ nobis animã uitæ nota designauit, nunc animã in diuersa significantia diuidit, etenim inquit cum multifariã uiuere ipsum dicatur, hoc est cũ multæ sint animales potentiæ, secundũ quas iis uita adest, q̃bus illarum participatio est, & quoniã hoc ait, subinfert, uelut intellectus, sensus, & reliqua, deinde facta fide quod in unoquoq; horũ uita est, ait, quod etiã si unũ quid horum sit alicui, quod eius particeps est, uiuere id dicitur. Vnde plantæ quoq; cũ nutriendi uim habeãt, uiuũt & si aliarũ nullam habent, neq; sensitiuã, neq; localiter motiuã, neq; ex his, quas supradiximus, aliquam, sequitur autem nutriẽdi, uel augendi uis, nã ut in perfectã speciem habeat, nutritio sit ideo nutrita augentur donec nõ magis inualescat diminutio, tunc enim nutricatio in qua est, eã speciem solum cõseruat, illud autẽ secũdum contraria loca, dictum est pro undiq;, nãq; (ut in libro de generatiõne dixit) ea nutriri, & augeri dicunt, q̃ in omni parte sua nutriunt & augent. nã quę per additionem incrementũ suscipere uidentur, nõ in omnibus partibus suis ea crescunt, quapp nec incrementum in illis dicitur, sed additio. si enim in frumenti cumulũ frumentũ aliud addidero, nõ per omnes cumuli partes additio fiet, sed in una parte solum, ubi additio ipsa facta erit. Corpus autem partibus omnibus totum crescit, hoc igitur modo plantæ etiam se partibus uniuersis augent: augentur enim sursumq;, & deorsum, nãq; radicẽ in profundum, inq; dextram, atq; sinistrã crescunt, utrinq; enim in latitudinem incrementum diffundũt, atq; etiam ante, & retro idem faciũt: etenim plana & æqualis in profundum fit accretio. Quare si hæc, quæ nutriendi uim solam tenent, uiuere dicuntur, id sequitur, quod unaquæq; animæ uis esse uita uidetur.

Separari

Separari autẽ hoc ab aliis, possibile quidẽ est, alia uero ab hoc, impossibile, in mortalibus, manifestum autem hoc est in plantis, nulla enim ipsis adest potentia.

Quod igitur unaquæq; animæ potentia uita est, & uiuere facit ea, q̃ participãtia sunt, iam dixi. id enim patet, quod ea, quæ sensum participãt, secũdum hoc unum uiuũt, manifestam uero magis uitam habent: similiter etiam quæ intellectus consortia sunt, scdm hoc ipsum uiuũt. Verũtam en, quãq; unaquæq; harum potentiarũ uita est, nutritiua inquit sine aliis esse potest, cum sit omnium ultima, aliæ uero sine hac minime sunt, & bene quidem addidit in mortalibus, in diuinis enim nutritiua inutilis est, quod ibi neq; incrementũ, neq; diminutio est, quæ quia sunt in mortalibus, propterea mortalia sunt, impossibile est meliorem uenire animalẽ potentiam, nisi adsit inferior, & propter eas, quas iam sæpenumero causas diximus. nam qui mortale est, influxus indiget, & quoniam effluit, omnino necessaria est ipsa nutriẽdi uis, quæ in corpore subtexẽdo sufficiat pro eo, qđ defluxerit, idq; ut species conseruetur. Quare sine uirtute nutritiua nihil est animatũ, quæ uero rõnalia sunt, ea quidem cupiditatis, & iracũdiæ consortia sunt, ut ea, quæ sunt animalis cõseruatiua appetant, quæq; ipsum destruũt aufugiant, id autem patet in plãtis, quod ab aliis potẽtia nutritiua separatur, nam cum plantæ hanc ipsam habeãt, ex aliis nullam tenent, neq; enim sentiendi, aut cupiendi uim habent, neq; multo magis aliquã ex his quæ superiorem locum tenent.

Viuere igitur propter hoc ipsum principium inest omnibus animalibus.

Cum dixerit in superioribus, quod & si unũ quid horum sit, uiuere dicitur, nunc ait uitam eẽ ex nutritiua potentia, q; si hoc ait, quod ubi aliarum sit una, ibi hanc etiam esse necesse est, q; si sola sit, statim etiam quę eam participat, uiuere dicunt̃, atq; insuper si illud est uiuere (uelut ipse paulo ante diffiniuit) per se nutriri, & augeri, nutricatio autem, & incrementũ ex ipsa nutriendi uirtute ꝓcedit. illud quidẽ merito cõcludere possumus, quod ex hac potentia uiuere datum est, quod, quãq; unaquæq; animæ potentia uita quædã est, mortalia quidẽ sine nutritiua esse nequaq̃ possunt, imo maxime per hanc ipsorum uita designatur, ꝓpterea quod eorum natura fluida est, nec nisi ꝓ eo, quod effluxerit, aliud sufficiatur, esse potest, hoc autem nutritiua facit, igitur animalibus eẽ uitam per hanc merito dixit.

Animal autẽ est propter sensum primo, etenim quæ nõ mouentur, neq; mutant locũ, habent autem sensum, ea animalia dicimus, nec uiuere solũ, sensuum uero est primus omnibus, tactus.

Quemadmodum per nutritiuã potentiam uiuentia designãtur, sic animalia per sensitiuã notãtur, adeo, quod hanc solam participantia, quãuis ex superioribus aliam nullã habeant, animalia dicuntur: primo autem sensuũ consortia dicit esse ea, quæ tactum participãt, nam, licet aliquid solius tactus particeps sit, non modo id uiuere, uerum etiã animal esse dicitur, sensu enim animal ipsum designatur, qualia sunt ea, quæ plãtanimalia uocãtur, ut spongiæ sunt, quæ solũ tangendi sensum participãt, & plẽtanimalia nũcupata sunt, quapp aĩalia quidem sunt eo, quod sensus cõsortia sunt. Plantarum uero nõ est mutare locũ de loco, magis autem in hoc ipso est animalium quid, & neq; hoc omnino plantarum est. nam plantæ loca scdm partes mutant, cum contrahãtur, & extendant. q; si animalia ex sensu designãtur: sensus autem in diuinis non est (sensum autem dico, quales nostri quinque sunt) id quidem sequit̃, quod ea nõ uideantur esse animalia, ueluti cœlestia. Sed ego dico quod de mortalibus nobis sermo est. q; si in illis ii sensus non sunt, meliores tamen, atq; diuiniores certe sunt. Quispiã fortasse hic dubitauerit, quid ita, cum ex eo, quod uiuit, animal designetur, & plantæ uiuant, nõ plantas animalia dicamus? ipse autem hoc soluẽs in his, quæ sequẽtur, ait quod quẽadmodum cursores dicimus, non eos, qui quomodocũq; cursus participes sunt, sed qui uehementiorem, & magis apertum cursum participant, sic animalia dicũtur ea, in quibus uitæ species manifestior est, sensibus autem manifestior est uita, quã nutritiua.

Et ueluti nutritiuũ potest separari à tactu, & ab omni sensu, sic & tactus ab aliis sensibus. nutritiuam autem dicimus talem partem animæ, cuius & plantæ participes sunt, animalia uero omnia uidentur tangendi sensum habere.

Et ueluti, pro ut enim, nãq; coniunctio causalis est, nam cum dixerit esse sensuũ primum tactũ, per hæc hoc ipsum cõfirmat. uelut enim quæ alias animales potentias participãt, multo etiam ma

gis nutritiuæ consortia sunt, nec contra quæ nutritiuã participant, necesse est ea in alicuius alterius parte esse, sed ea, scdm ipsam speculamur, ut in plantis. hoc modo etiam quę aliquẽ alium sensum participant, necesse omnino est ut in tactus participatiõe sint, quod nõ sanè ècõuerso se habet. multa igitur, quæ tactum participãt, nullum habent alterũ sensum, ut spongię, & ostrea, & quæ uocantur cochleæ, & oĩno cõchilia, quare si natura prius est, qd una cum alio infert, & ablatũ tollit, id sequitur quod tãgendi uis sensuũ prima est, potest aũt illud, & ueluti, ab alio principio dictũ esse.

Propter quam autem causam utrũq; horum acciderit, postea dicemus.

Quare & nutriendi uis ab aliis animæ potentiis separat, & tangendi uirtus ab aliis sensibus, in his, quę dicent post, ipse causam, quã ego quoq iam dixi, enarrabit, quod, cũ sit ipm corpus fluidũ, necesse penitus est ea, quæ uitæ cõsortia sunt, ut cõseruandæ speciei causa, nutriẽdi uim participẽt. hac etiã de causa tactus & ab aliis, & cũ aliis oĩbus separabilis est, qa sensus ꝓpterea datus est, ut quę domestica, quęq; aliena sunt, & quæ cõseruant, quæq; corrũpunt, discernat, ea autẽ nobis maxime domestica sunt, ex qbus cõstamus, ea autẽ sunt, aridum, humidũ, calidum & frigidũ, quæ sentire ipsius tactus est proprium, quapropter merito tactus inter sensus primus & maxime uniuersalis est, nec absq tactu ullus aliorum sensuum esse potest.

Nunc autem eo vsque dictum sit solum quod anima horum est principium dictorum, atq his definita est, nutritiuo, sensitiuo, cogitatiuo, motu.

Qui uolunt omnem animã facere imortalem, dicunt, augendi, & nutriẽdi uires, & alias eiusmodi, operationes esse animæ, quas dicunt Aristotelẽ quoq dicere inseparabiles esse, animã scilicet, & potentias, unde operationes ipsę ꝓcedunt, has esse separabiles. animã igitur cãm, & harũ principiũ operationum dicere ipm dicunt, uidelicet nutritiuæ, sensitiuæ & aliarũ. quod autẽ non hoc putet Aristoteles iam sæpius dictum est, sed cõmodius atq uerius Alexãder interꝑtatur, cũ dicat animã ipsam esse principiũ & causam nutriendi, augendi, & sentiendi quæ uere operationes animæ sunt. quod autẽ non dicat animã principiũ nutritiui & sensitiui, id explicuit ex eo, quod ait, his definita est, nutritiuo, sensitiuo, & reliquis pro eo, qd est, in his terminata est aia, & in his esse est aiæ, pręter omnia illa tandẽ motiuũ inducit eo, quod in omnibus dictis motus uidetur, in cogitatiuo etiã de quæstione in inuentionem, & à propositione in conclusiones.

Vtrum autem horum vnũquodq; sit anima, an pars animæ? & vtrum partes, sic vt sit separabile ratione solum, an etiã loco? de quibusdam quidem non difficile est videre.

Quod in primo sermone dubitauit, adhuc dubitat, utrũ per corporis partes animę potẽtię loco diuidãtur, quẽadmodum dicere Timęus uidebat, cum diceret in corde qdẽ esse irascibilẽ, in epate uero cõcupiscibilem, sentiendiq; uim in cerebro, at nõ loco, neq in partibus corporis, sed ratione solum, substantia scilicet inuicẽ diuersa sunt, nãq potentię uniuscuiusq diffinitio diuersa est, hoc igitur eodem modo soluitur, quẽadmodũ ab initio, & ex plantis, & ex insectis, nõ enim inqt difficile est in aliquibus animę potentiis uidere, qd loco separatæ nõ sunt, eteni in unoquoq plantarũ diuisarum ramo & nutriendi, & augẽdi, & generãdi uim inuenies, quapropter q̃ in plantis aia est, ea quidem actu una est, at potentia multæ, diuisa enĩ plãta in unaquaq parte diuisa plantalis aiæ species perfecta uidetur. q̃re prius quidẽ, scilicet ante, q̃ diuideretur, una erat numero, postq̃ autẽ diuisa est, plures quidẽ numero factæ sunt, una uero specie est, in plãtis enĩ per totum, & unoquoq in ramo semen quoddã medulla est, in qua anima esse impartibiliter habet, unde ꝓpter eius impartibilitatem in inciso etiã ramo, eius potentiæ omnes inueniunt. similiter quoq se habet in insectis, nã si ea diuidantur, unaquæq dissecta pars & sentiendi & mouendi uim habere cernit, quòd si loco diuisæ essent animales potentiæ, opus esset in hac qdẽ parte sensitiuã, in alia uero motiuã uirtutẽ esse. id autẽ in plantis magis exẽpli gratia sumptũ est, nãq eius est ꝓpositum declarare quasdã animæ potentias inseparabiles esse loco, solã autẽ animalẽ potentiã plantas habere, ex generatiua enim uirtute, illis est usus incrementi, ꝓpter incrementũ uero nutriendi uis data est. Dicit igit quod, ut in plantis diuisis, in unaquaq parte oĩs animalis potẽtia uidetur, sic in insectis, q̃ plures habẽt animales potentias, in unaquaq diuisorũ parte omnes inueniunt. igitur de tangẽdi, mouẽdiq; fm locum uirtute erit ipsi separatim sermo, de reliquis uero scilicet uidẽdi, audiendi, gustãdi, odorandi, fortasse etiã de cupiendi, & irascendi potentiis, haud adhuc declarare habet, nõ enim loco separatę

sunt,manifeste enim ſm partes corporis inuicē diuiſæ ſunt,niſi id quiſpiā dicat,impartibiles eas eē inuicem,qđ ex cerebro ꝓcedant omnes,unde ſi quid cerebrū patiatur,inſenſibile penitus,& imobi le fit animal,uā ſi feſtuca cerebro imponat ſenſus omnis,motusq́; ſine ulla manet operatione,inde etiā hoc ipm manifeſtius oſtēditur,nā ſi fiat in neruo oppilatio,uel ſi incidat,aut ligetur,pars qui dem ſuperior corporis ſentitq́,& mouet, inferior autē eſt inſenſibilis,atq; imobilis. quapropter è cerebro potentiæ ſenſitiuæ omnes ꝓcedunt.quod aūt inſtrumētis indigent,neq; iidē,ſunt enī uir tutes diuerſæ, unaquæq; in ꝓprio inſtrumēto apparet.Fortaſſe igit̄ tale dubiū quiſpiā cōmentus eſt.ueruntamē Ariſtoteles nō uidetur uelle ſic eas eſſe impartibiles,ut oēs in quadā parte ſint & ab ea in reliquū corpus ueniant,ſed in toto corpore ípartibiliter eas eſſe uult, & ideo his exēplis uſus eſt, quæ & de plantis, & de inſectis accepit. Sed eū dicunt uelle eas in ſpiritu ſedere,totū enim per totum illū uidereq́;,& audire, reliquisq́, ſenſibus operari, & ſic oēs eſſe in eo ſenſus, quēadmodū in plantis potentias plantales, & in inſectis tactūq́;,& motū localē,neq; enim eſſe organis inſtructū ſpiritum,ſed ueluti in dolio cōdenſata aqua,aut quoddā aliud tale, uaſis formā accipit, hoc modo ſpiritum,de uita, quam in corpore hoc flagitioſe duxit cōtractis uaporibus cōdenſari, & inde for mas quaſdam phantaſmatū in ſepulchris uideri,uelut hoc ipm corpus quia incōpoſitū eſt in alias quoq; mutari figuras ad imaginationē cōſictum,quare dicunt eos purgationibus uti, quo raros eos efficiat,quos atraxit uapores,uictusq́; tenuis,qui magis ſtudioſi ſunt,eos ſatagere, abſtinereq́; multis à cibis,quicūq; ſpiritum denſiorem faciunt,etenim uaporibus ipſum nutriri dicunt. Verū ad hoc ego dicerem,quòd ſi ſpiritus inſtrumentis inſtructus non eſt,anima eidem diffinitioni nō ſuccumbit,nam cū dixerit animam corporis inſtrumētalis eſſe entelechiam,ſic enim à formis inani matis ipſam ſecreuit,etenim illarū forma entelechia eſt,ſed lapis & ſimilia,corpus inſtrumētale nō eſt,quòd ſi anima,quæ in ſpiritu eſt,diffinitioni ſuccumbit,illud neceſſe eſt,ut ſpiritus organis in ſtitutus ſit.quòd ſi ita eſt,neceſſe eſt animæ partes ſimul cum ipſis inſtrumētis diuiſas eſſe,id.n. patet,quod unaquæq; potentia,in unoquoq; ſedens organo ſic operatur,neq; enim in alio quodā ſedet,nam in ſpiritu primo iacet.quòd ſi uerbi gratia,uiſus inſtrumētum proprium cum habeat, non in ipſo inſtrumento operatur ſolum,uerum etiam in reliquis ſpiritus ipſius partibus, id ſe quitur,quod ſuperfluum ſit,& fruſtra illud inſtrumētum.quòd ſi in ipſo ſolo operatur,inq́; ipſo ſolo ſedet,eur in alia ſpiritus parte uiſus habet eſſe,& in alia operatur:niſi quiſpiam id ficte ſuppo nat,quod in illo in una quidem parte ſint omnes,ex ea autem in reliquum ueniant,quomodo.n. hoc ipſum ſe ſic habere oſtenderit:quod autem de uiſu dictum eſt,hoc.ſ.etiam de reliquis ſenſi bus erit,quòd ſi hoc eſt uerum,neceſſe eſt per corporis partes animam eē diuiſam. igitur ſi orga nis inſtructus eſt,quod dixi,id ſequet,uidelicet animam per corporis partes eſſe diuiſam.Sin autē non organis eſt inſtitutus,animam rōnis expertem diffinitio nō comprehendet.Verum plātalem, atq; rōnalem ſolum,in ſpiritu enim habet eſſe irrationalis,niſi quiſpiā fortaſſe hoc dicat,qđ in hoc corpore rēpublicam gerentem animam diffiniuit,neq; enim cœleſtium animas diffinitio comple ctitur,nam neq; illæ ſunt organis inſtructæ.

Nōnulla autem dubitationē habent,quēadmodum enim in plantis quædā diuiſa apparent viuen tia, ſeiunctaq́; inuicem ut exiſtente in ipſis animæ,actu quidē unius in unaquaq; planta,potentia ue ro plurium, ſic & circa alias differentias animæ uidemus accidens in inſectis,in his,quæ incidun tur,etenim ſenſum utraq; partium habet,& motum localem.

Si non & loco diuiſæ ſunt,de intellectu autem dicit,ut deinceps enarrabit.

Quod ſi ſenſum,& imaginationem,etiam appetitum,ubi enim ſenſus eſt,triſtitiaq́;, & uoluptas conſequitur,ubi autem ſunt hæc,neceſſario quoq; cupiditas eſt.

Poſtquā demōſtrauit ſenſitiuum,motiuūq́; ſcdm locum,non eſſe inuicem loco ſeparabilia, ex his rōcinari uult quod appetitiuum,& imaginatiuum ſunt inſeparabilia,& de appetitiuo quidē rōcinatur,de imaginatiuo uero,nōdum,non enim quod ſenſum habeat,id illi ſtatim uidetur ha bere imaginationem,nam qđ formicæ,quod muſcæ,quod multa huiuſcemodi alia imaginatio nem habeant,id patet.latebras enim ſuas nō ignorant. Vermes autem(ut in his,quæ ſequentur,di cet) imaginationem habere minime uidētur,cum quoſdam motus uagos,atq; errantes faciāt.q̄re aut imaginatiuum nō habent,aut ſi habent,id quidem maxime hebes,atq; obſcurum tenēt, & ta

nota: potentia[?] ...

lis adiacentis huius particulam unam intellectũ separabilemq́;,& æternum esse dicunt.

Reliquæ autem partes animæ patent ex his non esse separabiles, quẽadmodum dicũt aliqui.

Patet igitur inquit ex his,quæ dicta sunt,quod reliquæ omnes animæ partes,præter itellectũ, non sunt separabiles,neq; inuicem altera ab altera,neq; à corpore,inuicẽ quidẽ,uelut in diuisis in, sectis ostensum est,à corpore aũt,quod eius entelechię sunt,neq; enim aut sensitiua,aut nutritiua uis,aut mouendi,aut cupiendi uirtus absq; corpore possunt esse,eius qđ nutriendi,quod sentiendi,quod mouendi uim suscipere potest,eę potentiæ sunt,ipse autẽ paulo ante eas non esse inuicem loco separabiles manifestum esse ex his quæ ostensa sunt,dicebat. quod aũt ait, quemadmodũ dicunt aliqui, clam aduersus Platonem dicit, qui non ratione solum, uerum etiam loco potentias ipsas discernit,ut dictum est.

Ratione autem quod alia est patet,sensitiuo enim esse,& opinatiuo diuersum est,siquidẽ sentire aliud est ab opinari,similiter quoq; & aliorum unũquodq; dictorum.

Et si enim loco separatę non sunt,attamen diffinitione non sunt eędem,alia enim sensitiui ratio est,& eius uis,quæ secundum locum mouet,& in aliis simili modo.

Pręterea autem aliquibus quidẽ animalium omnes insunt,aliquibus uero pauciores,& quibusdã una sola,hoc autem facit animalium differentias. uiuentiũ

Aliquibus autem quædam uidentur,quod scilicet animæ potentiæ sint diuersæ inuicem ratione,id autẽ per hæc declarat. Differentiæ enim animaliũ ex animarum differentia secundũ speciem fiunt, inuicem autem differunt animalia,quod alia quidẽ plures animæ potentias habent, alia uero pauciores quod si,animæ potentiæ essent omnes eędem ratione,nulla quidẽ inter animalia differentia esset,nõ enim secũdum materiæ differentiã differunt,ueluti Pythagorici dicunt,qui in diuersa corpora animas ascendere faciũt,uariasq́; animarũ operationes ex corporũ uarietate fieri uolunt.quod si non est hoc rationi cõsentaneum,ex forma enim unũquodq; designatur, formæ aũt rationem tenet anima, id sequiť, quod animæ uarias esse ex diffinitionibus differẽtias necesse est, atq; ex hoc animaliũ fieri differentias,non enim potentias omnes oĩa animalia habent,sed alia oẽs, alia aliquas,alia unam.illud autem,quod ait,aliquibus quidẽ aĩalium,& illud,hoc aũt facit animalium differentiam,animalium dixit, pro uiuentium, quę enim animalem unam potẽtiam habent, ut plantalem,ea non sunt animalia.

Quam autem ob causam,consyderandum postea est.

Qua causa inquit hæ quidem cõiunctę sunt,& plures in ipsis animę potentię,in aliis uero pauciores,& in aliis una sola,id postea dicemus,præterea etiam quamobrem aliæ primæ,aliæ secundę sint,de his enim in his quæ sequentur dicturus est.

Similiter autem & circa sensus contigit,alia enim habent omnes,alia autem pauciores,alia uero unum maxime necessarium tactum.

Quod(inquit)uniuersaliter in potentiis animæ contigit,hoc in sensitiua quoq; sola factum est, animalium nãq; alia sensus omnes habẽt,alia autem plures,alia uero unũ,atq; horũ causam, quod iam prædiximus,in his quæ sequentur,declarabit,

Quoniã autem quod uiuimus,& sentimus bifariã dicitur,quẽadmodum quo scimus,horũ autem dicimus,alterum quidem scientiã, alterum uero animã,utroq; enim horum dicimus scire,similiter etiam quo sani sumus,aliud quidẽ sanitate,aliud autem parte quadam corporis,aut etiã toto,horum autem scientia,& sanitas,forma,& species,quędã est,& ratio,& uelut operatio susceptiuorũ,altera quidem scientis altera uero sani.

Hanc ipsam diffinitionem interpretari eius ꝓpositum est, & ab quod in cur transire, naturæ enim cur est primum,nobis uero primũ manifestius est quod.cum igitur dixerit animã esse entelechiam,nunc eius uoluntatis est ostendere quod ipam entelechiã,bene diffiniuit,hoc est substan-

tiam esse secundū speciem, quod est ipsm cur. nam postq̄ illud acceptum est quod animata ab inanimatis actu uiuendi differunt, ex eo hoc in loco demōstrat, se bene diffiniuisse animā esse entelechiā corporis instrumentalis naturalis, in hac enim uiuere, & sentire animal ipsm dicit, ꝓprie quidem, & primo anima, secūdo uero propter illam corpore, quēadmodum animata informanť uiuendo, & sentiendo, cuius rei primo anima causa est, atq; ob id ea forma est, & entelechia animatorum. pręparatio autē procedit hoc modo, omnia inquit cōposita duplici modo dicuntur esse, & secūdum materiam, & secūdum formā, etenim primo secundū formam unūquodq; esse dicitur, quicquid est, secundo autem secūdum materiam, quoniā id quod per se esse dicitur, uidelicet forma in materia est, fides autem est ex inductione. Dicimur enim inquit scire duobus modis animaq;, & scientia, nāq; anima ipsa scientes esse dicimur, neq; enim corpore scimus, & rursus scientia scientes esse dicimur, sed proprie qdem, & primo scientia, propter scientiam quoq; anima, in anima eni scientia est, & ꝓpterea anima subiectum quoddā est, & uelut materia, ipsa aūt scientia ut forma. rursus sani dicimur esse aut sanitate, aut corpore, aut oculis, at rursus hic in utroq; simul corpore scilicet, & sanitate, primo quidem ꝓpter sanitatem sani sumus, secundo autē corpore ualemus & ꝓpter sanitatē, & ꝓpter corpus, qua in re formæ rationem sanitas habet, materiæ uero corpus, eteni scientia perficit animā, ueluti sanitas corpus. primo igitur est & ualere, & scire ꝓpter scientiā, & sanitatem, nāq; ꝓpter sanitatem, corpus ipm ualere dicitur, animaq; ipsa ꝓpter scientiam scire. similiter quoq; aut albi aut nigri, aut rubei dicimur, primo quidem propter talem colorem, secundo uero propter superficiem, & hæc quidem subiectum est, color uero forma. similiter calidi, aut frigidi dicimur, primo quidem ꝓpter caliditatem, aut frigiditatē, secundo autem ꝓpter corpus, quod quidē subiectum est, qualitas autem eiusmodi forma. quēadmodum igitur in hisce se habet, in omnibus eodē modo considerare possumus, quomodo necesse est etiam in animatis esse, uiuere enim dupliciter dicitur, nam uiuere dicimur aut anima, aut corpore: sed primo quidem anima, secūda autem rōne & propter ipsam, corpore, nam uita ipsa corpora animata ab inanimatis differūt, uelut ipsis ex anima uita adueniat, horum igitur necesse est, ut in aliis omnibus, eē animam formam. Quare primo dictum est unūquodq; esse secundū formam, quam in se habeat, corpus uero materia est, & subiectum, hoc autem, scilicet uelut operatio susceptiuorum, dixit, pro perfectio susceptiuorū. est enim scientis quidē, uidelicet animæ, perfectio scientia: sani autem scilicet corporis, sanitas perfectio est, nāq; sciens, & sanum potentia sunt, & imperfecta, perficiunť autem scientia & sanitate. Quāobrem si corpus materia est, anima uero forma, est autem materia quidem potētia, entelehia uero forma, quare ipsum, quod in materia potentia est, forma perficit, id sequitur quod bene entelechiam esse animam diffiniuit.

Videtur autem in patiente, & affecto factiuorum inesse operatio.

Quoniam cum dixerit scientiā & sanitatem esse scientis, & sani operationē, quod non cuiusuis operatio scientia, & sanitas esse uidetur, sed inducētis in sanum, & scire ut medici, & scientis, ideo ꝓdefiniuit quod in patiente & effecto facientis operatio est, hoc enim in naturali etiā demonstrauit. unam scilicet esse in ambobus operationem & in faciente, & in patiente, & est ipsa in patiente, & nō in agente, nāq; agens est imobilis, propriamq; perfectionē habet, at patiens mouetur, & ex potentia in actum deducitur. quæ igitur ibi dixit in memoriam nobis reducens, hæc ait, hac igitur de causa non simpliciter, operatio dixit, sed ut operatio.

Anima autem hoc est, quo viuimus, & sentimus, & itelligimus, primo: quare ratio quędam fuerit, & forma sed non vt materia, & subiectum.

Cum demonstrauerit inductione, id esse formam, secundum quod, unūquodq; primo dicitur, materia uero, & subiectum id, secūdum quod, secundo, sermonem ad id, quod inquiritur traducit scilicet ad animatū. primo enim dicimur anima uiuere & sentire, & intelligere, quare concluditur, animam esse formā, corpus autem materia, & subiectū. uiuere autē & sentire, & intelligere, plantalē, & rationis expertem animā, atq; rationalē se dicere demōstrauit ut omni aiæ sermo conueniat.

Tripliciter enim cum dicatur substātia quęadmodum diximus, quarum alia quidem forma est, alia autem materia, alia vero, quod est ex vtrisq;, & harū quidem materia potentia est, forma vero entelechia, & quoniam quod ex vtrisq; est, id animatum est, non corpus est entelechia animæ, sed

ipsa est corporis alicuius.

Quod ipsa substantia trifariam dicatur, paulo ante demõstrauit, quod autem tertium substantiam significãs illud est, quod ex utrisq; cõstat, & animatum est ex utrisq; substantia, ex anima. s. & corpore, quorum necesse est alterum eẽ formam, alterũ uero materiam, quod enim est ex materia, & forma id est quod ex utrisq; est. ostensum est autem quod anima, cum sit secũdũ formã substãtia, corporis naturalis instrumẽtalis forma erit, nõ autẽ corpus animæ forma. q; si anima forma est, igitur materia corpus est, materia autem (inqt) potentia est, hoc est in eo, quod potentia est, habet eẽ, corpus igitur potentia est, forma uero entelechia eius, quod potentia est, at forma est aĩa, igitur anima est entelechia. Quare concluditur ab eo bene datam esse animæ diffinitionẽ, cum dixerit, eã esse corporis naturalis instrumentalis entelechiam.

Et ob hanc rem bene opinantur illi, qbus videtur neq; sine corpore esse, neq; corpus aliqđ anima, corpus enim nõ est, sed corporis aliquid, & ppterea in corpore est, & in corpore tali.

Postq̃ demonstrauit bene dictũ esse, quod anima sit corporis entelechia, quod eius erat propositum declarare, nam cum per prima non id satis ostensum esset, neq; causa, quãobrem entelechia esset, assignata, in huius declarationem progressus est. ex his igiẽ declaratis eos laudat, qui neq; corpus, neq; sine corpore animã esse dixerunt, nam si corporis est entelechia, non quidem corpus ipsa erit, non enim perfectio alicuius est idem cum eo, cuius perfectio est, sed neq; corpus aliquod est anima, nam cuius erit amplius entelechia? & corporis talis, uidelicet naturalis instrumẽtalis. Hinc fortasse uideri posset Aristoteles omnem animam dicere ab corpore inseparabilẽ, sed ipsius Philosophi mentã totã respicere oportet, & ea, q̃ de itellectu ante dicta sunt, in memoriã reducere. Quòd si ubiq; intellectum separabilẽ, atq; imortalem esse demõstrat, hoc in loco animam plantalemq;, & irrationalem cum dicere credamus, alioqui itellectus, quatenus entelechia corporis est, eatenus inseparabilis est, entelechia autem corporis est, nõ substãtia, neq; suis omnibus operationibus, sed iis, quas ex respectu ad corpus habet, ex quibus maxime sunt actiuę, quæ qdem operationes ab corpe sunt inseparabiles, ac ueluti gubernator, qui nauis cum sit entelechia, quatenus gubernator est ab naue separari non põt, uerum quia non solũ gubernator est, sed etiam homo, ut homo quidẽ, non ut entelechia, ab naue separabilis est, hoc etiam modo anima nostra, q̃ quatenus entelechia est corporis non potest eẽ sine corpore, sed quoniã quasdam ab corpore separabiles operationes habet. s. circa intelligibilia, in quas nõ modo corpus nihil cõfert, uerũ etiam in illis intellectui impedimẽto est, id patet, quod substãtiam separabilem habebit, cum eatenus anima sit, & dicatur intellectus, nõ sanè amplius anima, nisi potentia, uelut etiã cum in corpore est, intellectus potentia est, ut ipse etiã dicit, & si oĩno naturalẽ imaginari potest actus, qui de itelligibilibus nõ sunt penitus imagiabiles, & hoc non frustra habeat, ex natura necessitas, quod aliquãdo sic operet, & hoc id sequitur, quod eius substantia separabilis est: uerum de his in superioribus diligentius diximus.

Et non veluti, qui prius in corpus aptabant ipsam, nihil diffinientes in quo, & in quali, & quidẽ cum non appareat quoduis suscipere quodcũq; contigerit, sic autem fit, & secũdum rationem, vniuscuiusq; enim entelechia in eo, quod est potentia, & in ppria materia nata est fieri. quod igitur entelechia quædam est, & ratio eius, quod potest huiusce talis esse, manifestum est ex his.

Prius quidem questus est, de anima multos quidẽ disserere, sed nullum sermonẽ facere de corpore animã suscipiente, uelut id fieri possit ex Pythagoreorũ uerbis, ut anima quęcũq; sit, in quoduis corpus ingrediatur, atqui inquit nõ uidetur quæuis forma in quodcũq; subiectũ uenire, non enim unquã strepitibus lingua subiectum fuerit, neq; odorabilibus auditus, neq; saporibus nasus. non cera ostrei, aut æris formam unq̃ susceperit, igitur si nõ quælibet forma in quoduis subiectũ uenit, forma autem corporis est anima non quidẽ in quoduis corpus ingredieẽ. quod quidẽ ueteres non diffiniuerunt, ipse autem diffiniuit, cũ dixerit esse formã corporis naturalis instrumẽtalis, nam corpus instrumẽtale simpliciter subiectum est animæ simpliciter quã quidem nunc diffiniuit. talis autem animę, tale quidem corpus instrumẽtale, uelut, exempli gratia, rationalis animę corpus rectum manibus utens in rationis seruitutẽ, aliis autẽ corpus unguibus curuis ad rapinã, atq; simpliciter ad uniuscuiusq; animæ & corporis operationẽ corpus præparatũ esse. Hoc autẽ Plato etiam ante ipsum diffiniuit, quẽadmodum nos prediximus, de figura eni corporis humani loquẽs

ait/nõ enim nisi cognouerit ens,in hãc figuram ueniet,ens autẽ dicit intelligibile,intelligibile autẽ sola rationalis anima cognoscit, animæ igitur rationalis solius humanũ corpus est ꝓprium,sic aũt fit secũdum rationem,uniuscuiusq; enim entelechia in eo,quod est potẽtia,& in ꝓpria materia nata est fieri,sic igitur illi(inquit)de anima dicebãt,decorpore, quod ipsam susciperet nihil definiẽtes, neq; est secundũ rationem,neq; apparẽtibus cõsequens,sic autem nos diximus, talis cũ dixerimus corporis entelechiã animam.quod autẽ apparentia sic se habeãt ipsa ratio testatur,etenim(inquit) alicuius entelechia in eo nata fieri solet,qđ ut sit tale potentiã naturaliter habet,at uniuscuiusq; materia ꝓxima tale est,non enim quãlibet formam,quæuis materia suscipere potest, neq; eni cera domus formam, neq; nauigii papirus suscipere unquã posset,nec cõsequenter cuiuslibet animæ qđcũq; contigerit corpus, erit susceptiuũ . Quare simul cũ sermone de anima de corpore eam suscipiente sermonem facere necesse est,nãq; materia,& forma sunt ex his,q̃ ad aliquid dicũtur,quę autem sunt ad aliquid,fieri nõ potest,quatenus talia sunt,quin inuicẽ aut sint,aut cognoscant.

Ex potentiis autem animæ, quæ dictæ sunt aliis quidem insunt omnes, vt diximus, aliis autem quædam ipsarum,quibusdam vero vna sola.

Quod paulo ante de potentiis animæ se inuenturũ promisit, uidelicet quibus nam, & quæ,& quot insint,quaq; de causa,& quales,quęq; à qbus separari non possint,& cõtra quæ à qbus separẽtur,id nunc declarat dicens,ꝙ inferiores animæ potẽtiæ, sequunt meliores,nec separantur ab illis. Sed sanè inferiores absq; melioribus esse possunt, aliis eni sola plantalis inest, aliis autẽ simul cum hac sensitiua,quas omnino appetendi uis sequitur,nãq; omne sensum participãs, necessario appetitionis particeps est,ut & paulo superius demõstrauit,& nunc ostẽdet.aliis autẽ præter eas, quę dictæ sunt,cogitandi uis inest,ut hominibus,uel quibusdã aliis talibus,uel etiã pręstantioribus potẽtiis.Smul autem per hæc ostendit,quod in animis est primum,atq; secundum.

Potentias autem diximus nutritiuum,sensitiuũ,appetitiuum,motiuũ secũdũ locum,intellectiuũ. inest autem plãtis nutritiuum,aliis autẽ & hocipsum,& sensitiuũ, & appetitiuũ,appetitus enim est cupiditas,& ira,& voluntas,animalia autẽ omnia vnũ habent ex sensibus tactum, cui autẽ sensus inest,huic voluptasq;,& tristitia,& iucundum,& triste est,quibus autem hæc insunt,inest & cupiditas,iucundi enim appetitus est ipse.

Id notandum est, quod in enumeratione animalium potentiarũ prius appetitiuum nõ posuit per se,ueluti id omnino sensitiuo cõiunctum sit,tũc dicebat animã hisce diffinitam esse, nutritiuo sensitiuo,intellectiuo,motu,nunc aũt cum aliis potentiis ipsm appetitiuũ reduxit in numerum dicens,aliis autem & hoc ipsm,& sensitiuum,& appetitiuũ.aliis aũt dixit pro animalibus, infert enim, animalia autẽ omnia unũ habent ex sensibus tactum, animalia igitur(inquit)nutriendi,& sentiendi,& appetendi uim participant. Deinde satis aperte cõfirmat hoc, quod omnino ubi sensus unus sit,ibi necessario sit ira, atq; cupiditas, hac igitur de causa sensum oia animalia habẽt, in omnibus enim omnino tactus est,& si nullus ex sensibus alius adsit, sensus aũt tristis, & iucũdi suscipit,ubi autẽ iucũdum est,ibi omnino & cupiditas & appetitus est,iucũdi eni desideriũ cupiditas est,unde quæ solũ tactum pticipant iucũdis adeuntibus diffundere se uident, tristi uero quodã ipellente se cõtrahere.Cum aũt dixerit,cui sensus inest,huic & uoluptas,& dolor adest, apposuit & iucundũ, & triste,bene quidẽ ualde,atq; utiliter trãsitione usus est,appetitus eni nõ est uoluptatis,at iucũdi, diffinit autẽ appetitũ cupiditate,ira,uolũtate,nã unũquodq; horũ appetitus quidã est,id aũt patet, quod simpliciter appetitus sensitiuo inest,at nõ omnis appetitus,iis eni,quæ solũ tactũ habent,appetitus est secundũ cupiditatẽ,quæ uero sensus omnes, iis est appetitus etiã secundũ irã, uidentur enim talia esse ad ultionẽ prona,sed rõnis solius uolũtas est.Quare cupiditas & appetitus ęquoca, significare uident,& ueluti dispositio, quæ qdem de habitu cõmuniter ꝓdicatur , & rursum magis ꝓprie ad habitũ distinguit, sic etiã dicit appetitus cõmuniter de ira, de cupiditate,& de rõne, dicimus eni quẽpiam diuina appetere,& scientiam appetere, magis quoq; proprie dicitur appetitus ad rationem distinctus , & simili modo cupiditas , est enim & communis , & ad iram , & ad rationem distincta.

Prężterea autẽ nutrimenti sensum habent,nam tactus nutrimẽti sensus est,aridis enim,& liquidis,& calidis,& frigidis nutriuntur animalia omnia,horũ aũt sensus est tactus.

Demonstrauit

Demonſtrauit quod habẽtia ſenſum ſunt appetitus conſortia,etiam ſi ſolum ex ſenſibus tactũ
habeant,nũc autem cõmunius,& manifeſtius declarat,quod ea,quæ ſenſum tenent, habent appe/
titum,ex eo quod ſimul ſentiunt iucũdum,& triſte:quæ autem hæc ſentiunt, iucũdum quidem
adeunt,triſte uero refugiũt.hoc autem cupit aliqd,quod adit,cupiditas uero,appetitus quidã eſt.
hac enim de cauſa diuiſionem fecit appetitus.quæ qdem ſentiunt,quod habent ſenſum,ea de cau/
ſa,appetitionem participant.nũc autem manifeſtius,& magis proprie id ipſum oſtendit , quod oĩa
tactum habentia,penitus appetitum quoq; habent.nam ſi(inqt)ea tactus ſentit,quibus animal nu
tritur,nutrit̃ autem ex his,qbus conſtat,quatuor aũt qualitatibus cõſtat,uidelicet,arido,humido,
calido,frigido,ut in libro de generatiõe demõſtrauit,ex his igit̃ nutritur animal,nãq; nutrit̃ unũ/
quodq; eo,qd ſibi proprium eſt.deinde quomõ iis nutriatur demõſtrauit.etenim(inqt)nutrimẽ/
tum per calida,atq; arida fit,potus uero per humida,& frigida,quas qdem qualitates tactus diſcer/
nit.quibus aũt nutrientium ſenſus eſt,his qdem ſitis,& fames eſſe ſolet.utriuſq; autẽ cupiditas ap/
petitus eſt:aridis.n.& calidis,frigidisq;,atq; humidis uiuentia nutriũtur primo.nãq; ſaporũ,qui ta
les nõ ſunt,cupido per accidẽs fit,nãq; ſapores,uelut ipſe ait,ſunt ut ciborũ condimenta,necnõ Me/
dici dicunt per humida,& frigida potũ fieri,naſci enim ſitim nõ modo per ſiccitatem,uerũetiam p
caliditatem,atq; ideo talẽ ſitim frigido aëre ſolo ſedari.Quare ſi ſitis eſt remedium potus, Home/
rus.n.dicit,bibebãt,& ſiti medicabãtur,ſitis autem per ſiccitatem,uel per caliditatẽ fit,nam patet in
febribus caliditatẽ ſitis eẽ cauſam,atq; ideo ſæpenumero cũ ſit humidis uẽter minime plenus,bibẽ/
di tamẽ eſt deſiderium,qd quidem per ſiccitatẽ etiam fit,quòd ſi cõtraria cõtrariis curant̃, ſitis aũt
uel per ſiccitatem,uel per caliditatem fit:id ſeqtur quod frigido,& humido potus fit.quòd ſi cali/
dum ſæpe potũ accipimus,hoc quidem per accidens.uidelicet(ſi ita cõtingat) ꝓpter ſtomachi im/
becillitatem,aut ex cõſuetudine facimus:quẽadmodum quoq; uina ſuauia,& quas ꝑſumimus po
tiones,non ꝓpter ſitim,ſed uoluptatis cauſa potamus.Quare ſi potus frigidis,& humidis fit,neceſ
ſario cibus fiet ex ſiccis,& calidis.nam ſi quibus conſtamus,iis quoq; nutrimur,conſtamus aũt ſic/
cisq;,& liqdis,calidisq;,& frigidis,fames autẽ,& ſitis eſt deſideriũ ſuppletionis eius,qd ẽ noſtra ſub
ſtantia abſumptũ eſt,at ſecũdum eas omnes,qbus compoſiti ſumus qualitates abſumimur,frigidis
autem,& humidis fit potus:id neceſſario ergo ſeqtur,ut ſiccis,& calidis fiat cibus:nam ſi nulla eſt
alia ſpẽs nutrimenti ꝑter potum,& cibũ proprie dictũ,potus enim cibus eſt qdam,neceſſe autẽ eſt
eſſe cibum ex his,qbus cõſtamus,id qdem neceſſario concluditur,qd cum potus ex humidis,& fri
gidis fiat,cibus ſit ex calidis,& ſiccis.q. ſi plãtarum nutrimẽtum fimus eſt,& ipſe fimus eſt calidus,
id ſeqtur,quod cibus nõ ſit ex aridis ſolum,uerũetiam calidis:& ſi uinũ ſæpenumero ſumptum fa/
mem ſedauit:id patet,qd hoc non fecit quatenus humidũ eſt,nãq; aqua id magis faceret,qd quidẽ
non facit.manifeſtum igit̃ eſt,quòd ſi calidũ nutriuit,ẽ calido cibus fiat:hoc autẽ rationabilius p/
bare poſſumus.diuiſio illorũ,quæ magis cõmunia ſunt in magis ꝓpria,ex oppoſitiõe q̃dam fit op
poſitorum,ut ſubſtãtia diuiditur in corpus & incorporeũ,& rurſus corpus in aĩatum & in id qd
caret anima,& animal in rationale & irrõnale,& rationale in mortale,& in id quod morti non eſt
obnoxium.ex qbus patet quod horum oppoſitio eſt,ueluti per habitũ,& priuationẽ,etenĩ qd de
incorporea ſubſtãtia nõ habuimus,quod ꝑdicaremus,eius corpus abnegauimus,& ſilr in aliis.ani/
mati ſanẽ diuiſio fit in animal,in plãtanimal,& in plantam,atq; ipſa qdem per quandam talem op/
poſitionem accepta eſt.nam quod aĩali ineſt ꝓprie,hoc ipſo plãtanimal priuatum eſt,qdq; planta/
nimali ineſt,hoc plãta non habet.Præterea coloris diuiſio primo fit in album,& nigrũ,alii nãq; co/
lores ſunt,ex his,hi autẽ contrarii ſunt.numerus etiã diuiditur in parem,& imparẽ.Quemadmo/
dum autẽ diſpoſitio diuiditur & in habitũ,& in eam,quæ ꝓprie diſpoſitio dicit̃,ſic etiam cibus,in
cibũ proprie,& potum.igit̃ horum diuiſionem,quæ fit ex cõmuniore per oppoſitorũ quoddã ſu
ſcipere debemus.at uero neq; ſic ut per habitũ,& priuationem põt accipi,neq; ut p affirmationẽ &
negationem,neq; multo magis ut ea,quæ ſunt ad aliqd.ea igitur diuidi ſolũ ut cõtraria intelligen
dum eſt.Quòd ſi potus eſt ex frigidis,& humidis,aperte qdem ex aridis,& calidis erit cibus.at nẽ
mirũ ſit quod ſæpenumero cõtraria ſimul cupimus,dico autẽ potũ & cibum , quod eſt,ac ſi dice/
remus,aridum,& humidũ,calidum,& frigidũ,ex his enim cõſtituti ſumus,qbus cõſumptis in ho
rum ſuppletionem decẽter appetitus mouet̃,nã ſimilia ſimilibus appetunt̃.Quare unoquoq; ele/
mentorum deficiẽte cõſequẽter oĩum fit appetitus,ex quo maxime patet ex aridis qdem calidisq;
cibum fieri,ex frigidis uero & humidis potũ.nam ſi quatuor cõſtamus,oĩumq;,fit conſumptio,fa
mesq;,& ſitis eſt appetitus ſupplendi ea,quæ cõſumpta ſunt,id ſeqtur quod calidorũ,ſiccorũq;,fri
gidorũq;,& liquidorum fames,& ſitis appetitus eſt:ipſę enim ſolę cõſumptorũ eſt appetitus,& fa/

mem quidem ficca, fitim uero humida appetere manifeſtũ eſt. ſed calidi, & frigidi diuiſio quodã modo facieda eſt. nam ſi ſiti calidum tribuamus, abſurdum uidet, in febribus. n. (ut dictũ eſt) ap te frigidi cupido eſt, nam quæ moleſtias affert, ipſa caliditas eſt, id igitur accidet quod una, & eadẽ cõtrariorum appetitio erit, & uni appetitioni tres duarũ contrarietatum partes aſſignabimus, quæ ambo abſurda ſunt, & cõſentaneum qdem eſt, cum duæ ſint appetitiões, & oppõnes duæ, quarum ſunt appetitus, ut utriuſq; oppoſitionis unã quãdam partem utriq; appetitioni natura diſtribuat. Quãdo autem dico frigidi cupido, nõ omnino tactu frigidi dico, ſed oino potentia, ſępenumero ẽt alterius horum fit appetitus, ut aut cibi, aut potus, quãdo horum alterũ deficit, aridum quidẽ di co, & calidum, aut humidũ, & frigidum. quod autẽ cibus ſit non ex aridis modo, ſed ex calidis etiã. Potusq; nõ ex liquidis ſolum, uerũetiam ex frigidis ita Philoſophus probat, etenim (inqt) aridũ ter ræ eſt, ex terra autem fumida exhalatio quædam aſcendit, quæ qdẽ calida eſt. Similr inquit ex hu midis euaporatio quædam exit, quæ quidem frigida eſt, igiẽ cum ſicco calidum, cum liquido frigi dum ſequiẽ. Verũtamen non eſt hoc argumẽtum munitum, nãq; totum mutat in totum & maxi me contraria in cõtraria, unde ſic dicẽdum eſſet qđ quæ calida & humida cupiunt, ea contraria cu piant, quod qdem rationi conſentaneum non eſt. ex his autẽ quæ dicta ſunt habes qua cauſa ſenſi bus omnibus tactus ſuppoſitus ſit, ſine quo nullus alius ſenſus eſſe põt, cum tamẽ abſq; aliis tactus ipſe poſſit eſſe. Quapropter horum nobis eſt apprehenſio, de quibus habemus eſſe, quod ſi tangen di ſenſus nõ adeſſet, nullum cõſumptæ nobis ſubſtantiæ ſubſidium haberemus, neq; hoc mõ no bis ulla deficientis eſſet cupido, quòd ſi eſſet, nec ullum quidem deſiderium ſuppletiõis hremus, at ex hoc aĩal ipm conſeruaẽ. igitur ſi non hoc eſſet, ex neceſſitate corrumperetur.

Aliorum vero ſenſibiliũ per accidens, nihil enĩ in nutrimẽtũ cõfert ſonus, neq; color, neq; odor, ſapor autẽ, vnũ quoddã tangibiliũ eſt, fames vero, & ſitis cupiditas eſt, & fames quidẽ calidi, & ſic ci, ſitis autem liquidi, & frigidi, ſapor vero veluti condimentum quoddam horum eſt.

In hoc expoſitionem duplicem ferũt, nam ſi tactum dicit alia ſenſibilia per accidẽs apprehendere, aut per appetitum, tactus enim primo, & per ſe calida, ſicca, liquida, frigida apprehendit, nam qualita tum ſunt ipſæ tangendi uirtutes, q ſi alia ſenſibilia ſentire tactus dicatur, id. ẽ. per accidens intelligẽ dum eſt, neq; ſolum de tactu, uerum etiam aliis de ſenſibus hoc dicere poſſumus, nãq; uidẽdi uir tus primo qdem colores apphendit, dulcedinẽ uero aut amaritudinẽ, aut fragrãtiam per accidens, ueluti ſi mel uideat per ſe quidẽ, id eſſe flauũ apprehender, dulce uero p accidens: etenim, quod ope rati ſunt aliquãdo ſimul duo ſenſus, uidelicet uiſus, & guſtus, hac de cauſa cognoſcit, quæ ſit eiuſ modi figura, eam eẽ aut dulcem, aut amarã, quæq; contigerit alio quodã modo, eam eſſe boni odo ris, aut mali. Sic etiam tactus primo quidẽ & per ſe quę dicta ſunt, apphendit, alia uero per accidẽs, nam ſi (exẽpli gratia) clauſis oculis partẽ tetigero, id quidem ſcio, quod habet & qualitatẽ, & colo rem talem, q ſi mel tetigero, id quidẽ cognoſco, quod eſt & dulce, & flauũ. ſimilia quoq; in reliqs ſenſibus dicenda ſunt, quarũ rerum cãm diximus eſſe, quod aliquãdo ſimul ſenſus operati ſint, et enim ſi quodpiã uideamus, in quo ſenſus nunq̃ ſimul operati ſint, qualis qdem ſit color ſcimus, at non ſanẽ qualitatẽ ſaporis diiudicare poſſumus, de tactu ſimilr, & de reliquis dicendum eſt. Si igiẽ tactum per accidens alia ſenſibilia percipere uolumus interptari, hoc quidem fuerit Alexandri di ctum. Siue quod aliqui ſenſus oẽs eſſe tactus putauerunt, & omnia ſenſibilia ſub tangendi uirtutẽ uenire, nãq; tangentibus fieri ſenſibiliũ ſuſceptio quædam uidetur, uiſus enim tranſparens, per qđ uidet, tãgit, & olfactus id, per quod odorẽ diiudicat, (id autem dioſmon dicunt) & auditus ſimilr. hac igitur facta diſtinctione dixit, alia ſenſibilia à nobis per accidens apphendi, non enim quatenus diaphanum tangit, uiſibilia uiſus apphendit, neq; olfactus ea, quæ ſibi ſenſibilia obiiciunẽ, neq; au ditus quæ ſub auditũ ueniunt, ſed iis ita accidit ea tangere, per quæ ſenſibilia ppria percipiũt, non enim ſic alii ſenſus apphendunt, ut tactus, qui ſibi ppria ſenſilia tangẽdo percipit, neq; enim uiſus tangendo colores apphendit, ſed ipm diaphanũ, per quod colorũ uarietates percipit: aliorum autẽ ſenſibilium, dicit Alexãder tactum per accidens eſſe ſuſceptiuũ, quod horum ſuſceptiuus eſt, qui bus alia cõtigerunt, nam ſimplicia, & prima corpora, de qbus alia quoq; ſunt, iis definita ſunt, quo rum tactus ſuſceptiuus eſt, ſuſcipit autem calidũ, & frigidum, & ſiccum, & humidũ, quæ quidem primorum corporum ſimplices, & ſpecificæ differẽtię ſunt. Quod igitur alia, quæ ſenſus alii per ſe ſuſcipiunt, accidẽre corporibus iis, quorũ tactus proprie perceptiuus eſt, illa quidem per accidens tactus apphendit. ſed hoc; uidelicet aliorũ uero ſenſibiliũ per accidens, magis qdem propriæ ad cu

pidîtatem

piditatem aptandum est,ut ita sit ordo,quibus autẽ hęc sunt,his etiam cupiditas est,nam iucundi quidem est appetitus ipse,aliorum autẽ sensibiliũ per accidẽs. Cupiditas enim primo cupit ea,per quæ nutrit̃ s.humida,& sicca,calida,& frigida,p accidẽs uero sapores appetit,& colores,& alia sensibilia,nãq; (exempli gratia)qui uinum cupit aut album,aut dulce, id qdem ex cõsuetudine quadã per accidẽs cupit.nam primo quidẽ liquidum cupit.& quod ad hoc magis subaudiendũ sit illud, aliorum autem per accidẽs,id ea,quæ sequũtur, declarant:nihil enim/inquit/in nutrimentũ cõfert sonus neq; color,quare ad appetitũ redditio est:per quæ enim inquit animal nutrit̃,ea appetit,alia uero per accidẽs,ut.n. ꝓgressus dicet,sapor est,ueluti nutrimentũ ꝯdimentũ qddã. Saporũ autem dicit quãdam gustabilem q̃litatem,quę nutrientibus inascitur,frigidũ autem potũ dixit,nam quã uis aqua calida bibatur,calida inquã,tactu,potentia tamẽ frigida est,unde eam depellit siccitatem, quæ de siti orta est,& qui ualde sitiunt,frigidũ cupiunt adeo,ut neq; uinũ,nisi cõpellantur,adeant. Quid igitur?nõne sapores alii animali ad salutẽ conferunt, & alii cõtra salutem lædendo uastant? ad hoc ego respõdeo,quod sic quidẽ simpliciter aridis & humidis,frigidisq;,& calidis corpora nutriuntur,sic autem/& tali modo affecta tali indigẽt in cibis q̃litate,alioqui ꝓpter hoc non in oĩbus eædem ciborum q̃litates accipiũtur,quod qualitas elẽtorum temperationis ad eas est imoderata. etenim/quod eiusmodi q̃litates ex tali elementorum tẽperatione in cõpositis scd̃m aliquã alicuius simplicis cõtinentiam fiunt,ea de causa merito iis quidẽ,in quibus(ut ita dicã) calidum p̃ualet,eos offerimus sapores,qui frigido cõtinente inascuntur. contraria enim contrariis curant̃.Quare non, quia talis est sapor/ipm/eius indigentibus ꝓferimus, sed qd̃ ita ut frigido, aut calido,aut arido,aut humido cõtinente factus est.Quãobrem rursus,hæc quidem primo nutrientia sunt, per accidens uero sapores,fames uero,& sitis cupiditas est.cum dixerit ea/quæ tactum habẽt,sentire cibum,quę autem cibum sentiũt,ea famescere,& sitire:famẽ uero,& sitim cupiditatem esse,cupiditatẽ uero appetitum,collegit,& demonstrauit quod oĩa q̃ tangendi sensum hñt oĩno sequitur appetitus.

Verum declarandum de ipsis est postea, nunc tantum diffinitum sit, quod animalibus iis, quæ tactum habent,appetitus inest.

Deinceps enĩ de unaquaq; animali potentia priuatim dicturus est,deq; uniuscuiusq; sensus ꝓpriis sensibilibus,cum de illorum sensibus sermo fiet.

De imaginatione autem obscurum est,at posterius consyderandum.

Prius quidẽ dicebat ut is,qui diceret appetitũ seq̃ ea,quæ sensum ꝑticipãt,atq; sic imaginationẽ, quãdo orationẽ de insectis habebat,nunc autẽ dicit obscurũ esse an ea penitus, quæ sensum habẽt, imaginatio sequat̃,nam spongię quidẽ triste,& iucundũ sentiunt,quas tamẽ habere imaginationẽ nullus merito crediderit, siquidẽ sensibus imaginatio melior est,& illæ nullũ aliũ sensum habent, pręter tactũ;quod si peiores nõ adsunt,neq; meliores adesse cõcedendũ est.de eo aũt in hoc sermone paulopost,& perfectius etiã in tertio,q̃bus animalibus adsit,quęq; eo careant,explicabit.

Aliquibus vero præterea inest & in loco motiuum,aliis autem & cogitatiuumq;,& intellectus, vt hominibus,& siquid tale est aliud,vel etiam præstabilius.

Potentiarum animæ ordinẽ tradit pariter declarãs in ipsis esse prius, & posterius,in aliq̃bus enĩ sola nutritiua est,in aliq̃bus autẽ & sensitiua, quã cupiendi uis cõsequit̃.pręterea in aliq̃bus est etiã imaginatio,in aliis autẽ & in loco motiuũ,in aliis uero etiã cogitatiuũ,quod intellectus potẽtia est, ut in hominibus,& in q̃bus meliora sunt,in illis quoq; peiora omnino sunt,qd̃ ẽ cõuerso non ꝓcedit.hoc autẽ,quod ait,& si quid tale est aliud,uel etiã p̃stabilius,aiunt esse de q̃busdam dęmonibus dictum,qui quodã modo cũ natura humana eiusdẽ sunt ordinis ꝑticipes,neq; enĩ(inquiũt)ex his quæ semp supra sunt delapsum,& descẽsum usq; ad nos esse sine medio oportet,neq; ita stati substantiæ rõnalis in ultimis casum fieri,sed esse ueluti medietatẽ quãdã,quę neq; sic,ut nos irrationalitati cõmista est,nec tamẽ ad illã sine respectu se habet, animãq; ipsam dicunt haud ita statim huc decidere,sed prius in aliqd̃ certũ tp̃s aëriam factã uitã quãdã nostra minus ꝑturbatã uiuere,quę sapẽ penitus ad rõne carentes potẽtias nõ sine respectu se habet,ut fortasse p hęc obscure loquat̃.

Patet igitur quod eodem modo vna est ratio animæq;,& figuræ.

Postq̃ demõstrauit in potẽtiis animalibus esse prius,& posterius reliquũ uult hinc ostẽdere, qd̃

bene de cõfuso ad id qđ per mẽbra cõpositum est,& ab diffinitiõe cõmunius assignata ad eam trãsit,quæ uniuscuiusq; potentiæ ꝓpria est,eteni,& si maxime animarũ cõmuniter prædicatũ genus fuisset,nõ tamẽ sic oportebat in generũ diffinitionibus physicũ imorari,sed ad spẽs specialissimas transire fuerat opus, uniuscuiusq; eni cognitio ex his,q̃ unicuiq; priuati adsunt, habet.nũc uero, quia non est animarũ cõmuniter pdicatum genus,sed uox æquoca,ut quæ ab uno,& ad unũ ridiculum qdem id est in sermonibus cõmunibus imorari, quẽadmodũ si quispiã definiẽs figurã,quę quidẽ uox æquiuoca est,eã dicat esse,q̃ termino,uel terminis claudat,neq; aliter ad pticulares figuras triãgulũ,quadraogulũ,& reliquas descendar,de figuris quidẽ nihil nos docuerit,neq; eni figuræ natura quædã ipsa p se absq; pticularibus est,ut etiã quædã specificãs animalis natura est,q̃ quidem pticularibus omnibus cõuenit,quæ etiã si nõ essent,aĩal nihilominus esse potest substãtia animata sensitiua:eodẽ modo q de anima cõmunẽ sermonẽ fecerit,nisi ad pticularia descenderit, nihil quidẽ docuerit,quia neq; genus est animarũ,nihil eni aliud est anima,pter id,qđ unaquęq; pticularis est,quẽadmodũ neq; figura alia quędã est,pter unãquãq; figurã,ueluti triangulũ,aut quadrangulum,reliquasq; sed ut in figuris triãgulus prima est,in figuris (inquã) rectilineis,nã circulus habet ordinẽ primũ,ut ea,quæ una linea cõtinetur, secũdum aũt semicirculus, uel simplr portio circuli,ut,quæ lineis duabus cõplectitur,tertiũ uero triãgulus,qui tribus lineis terminat,sed in rectilineis triãgulus prima figura est,secũda autẽ quadrangulus,q duobus triãgulis cõponitur, nã si lineam binos angulos includentẽ quadrangulo cõiunxeris,triãgulos duos rectilineos facis, cõpositi uero trianguli tres pentagonũ faciunt.uidelicet a/c/b.& a/b/e.& e/d/b.quatuor autem exagonũ, & a/f/e.& a/g/c.quinque uero septãgulum,& sic de reliquis,triangulo addito angulũ addideris: omnis enim multiangulus,ex triãgulis generatur,& in omni multiangulo,si lineam rectã duo latera prætendẽtem coniũxeris,triangulum facies,& omnis triãgulus in triangulos diuidit.quare destructo triangulo,nulla ex his,quæ deinceps oriũtur figuræ,erit,at quidem destructis illis, triangulus manet,unde in illis est & prius,& posterius,& hac de causa cõiter ipsarum pdicatum genus,nõ est figura,sed horum,de quibus pdicatur summaria qdam comphensio est.hoc igitur modo se res habet in animabus,nã si nutritiua interficiatur in mortalibus aĩalibus nulla erit alia . etenim cũm diximus alias sæpius,quòd si interficiantur aliæ,ipsa sola potest esse,uelut in plãtis.quòd si cõmuniter ipsarum pdicatum non est substãtia quædam,ridiculum certe est in sermone cõmuni immorari,ex eiusmodi enim dictis de substãtia animarum nihil sciemus,quare necessarium est ut de unaquaq; priuatim sermo progrediatur.

Neque enim ibi figura præter triangulũ est, & quæ deinceps, neq; hic anima pter dictas, fieret autem quoq; in figuris sermo cõmunis, qui conueniret quidem omnibus, sed proprius nullius esset figuræ, similiter autem & in dictis animabus.

Genus enim natura qdam est in spẽbus quidem existens, ꝓpriam sanẽ diffinitionẽ pter unamquãq; spẽm habens,ut diffinitio quæ qdem spẽbus conuenit,at nullius ipsarum ꝓpria est, sed cuiusdam substantiæ generis est ꝓpria,figuræ sanẽ ratio nihil aliud qcquã declarat,quã particulares figuras,de quibus pdicatur.Quare nõ solum in his est,ut in speciebus genus,sed harũ etiam aliqd est,nam qđ ab aliquo,uel aliquibus terminis continetur,est enumeratio figurarũ, nõ qdam ꝓpria natura significata,circulus qdem termino quodã,triangulus uero qbusdam cõtinet.Quemadmodum igitur sermo cõmunis in figuris,nõ aliquam naturam,pter figuras particulares declarat,hoc mõ sermo cõmunis aĩam non explicat,cuius rei signum est,qđ uno ablato auferũtur alia,nã si triangulus destruatur,destruũtur figuræ,& si quæ nutriẽdi uim habet potẽtia interficiat,aliæ quoq; animæ uirtutes extinguantur necesse est.in quibus autem ex unius spẽi destructione reliq destruuntur,horum cõmuniter prædicatum non est genus,sed uox ęquiuoca.

Quamobrem ridiculum est quærere cõmunem rationẽ, & in his, & in cæteris, quæ nullius est eorum, quæ sunt, ꝓpria ratio, neq; in ꝓpria, & indiuidua specie, relicta ea (quæ ꝓpria est) similiter autem se habent, vt in figuris, ea, quæ sunt animæ, semp eni in eo quod deinceps est, potentia prius est, inq; figuris, & in animatis, velut in q̃drato quidẽ triãgulus, in sensitiuo autẽ nutritiuũ, quaprõpter in vnoquoq; quęrendũ est, quę sit vniuscuiusq; anima, vt quę plantę q̃ hominis, aut bestię.

Quomodo igit ipse cõem circa oẽm aĩam rõnẽ quæ nulli animę ꝓpria est,assignauit,hoc tamẽ non

non dicit,cõem aſſignare rõnem non oportere,ſed neq; opus eſſe hoc ſolum quærere,neq; putare quod rõnis uniuerſalis aſſignatio ſufficiat ad ſubſtãtiam ꝓpoſiti declarãdam,uerũ partiũ quoq;, quas ſpecies ſpecialiſſimas uocant,diffinitiones reddere,ſiqdem uniuſcuiuſq; ſubſtãtia ſm ea,quæ proprie ſunt,eẽ dicit.hoc igitur oĩno dicit eſſe ridiculũ,qđ aliqui cõi rõne contẽti,uniuſcuiuſq; rationem ꝓpriam dimiſerint.maxime.n.& ſi aliqua erat abſtracta,& cõmunis q̃dam ſubſtãtia aĩa,nõ tamen in huius definitione phyſicũ imorari oportebat,ſed uniuſcuiuſq; ſpãliſſimum cũ materia illi ſuppoſita q̃rere,ueluti nec in aĩalis cõis intelligentia perſiſtere opus eſt,uerũ de ſpecialiſſimis cõſideratioñe facere oportet.nũc autẽ multo magis,quãdo anima nõ eſt ſimplr genus,quòd ſi genus non eſt,neq; eã interp̃tans oratio definitio eſt.at nos rerum ſubſtãtias per definitiones declaramus, igitur ridiculũ eſt ad uniuerſalem ſolã rõnem uenire,& ibi manere phyſicũ.Sed quẽadmodũ geometra cõmuniter figuram definiẽs uniuſcuiuſq; ſpãliſſimas earũ,quę ſunt in ſubſtãtia, figurarum definitiones appoſuit,ſic etiã nos oportet cõiter operatione aĩæ aſſignata,de unaquaq; animæ ſubſtantia priuatim ſermonem facere.ſemper.n.eorum,quæ deinceps collocata ſunt,poẽtia prius eſt, & in quadrato potentia triãgulus eſt,nam ſi(ut dictũ eſt)biangulum coniũxeris bina triangulã rectilineam facies,in aĩalibus quoq; ubi eſt in loco motiuum,ibi penitus neceſſe eſt eſſe ſenſitiuũ,ubi autem hoc eſt,ibi ſimul nutritiuũ ut ſit oportet,at nõ ſanè ubi priora ſunt,ibi poſteriora eſſe neceſſarium eſt.in plantis.n.ſine aliis per ſe ſtat nutriẽdi uis,& triãgulus abſq; aliis figuris quæ poſt illũ deinceps cõponuntur,eſſe põt.quare in ipſis prius eſt,& poſterius.non igitur ſermo uniuerſalis ſatis erit,ſed uniuſcuiuſq; ratio priuatim quærenda eſt.

Quem autẽ ob cauſam ſic ſe deinceps habeant cõſiderãdũ eſt,nam ſine nutritiuo ſenſitiuũ non eſt, ab ſenſitiuo aũt ſeparatur nutritiuũ in plantis.Rurſus vero ſine tactu aliorũ ſenſuũ nullus eſt.At tactus ſine alijs eſt,multa eni animaliũ neq; viſum,neq; auditũ habẽt,neq; odoris omnino ſenſum.

Hinc ordinis potentiarũ naturalium cãm declarare uult, quid ita.ſ.poſteriores abſq; prioribus minime ſunt,cum tamẽ priores abſq; poſterioribus eẽ poſſint.ſed anteq̃ aſſignet cãm, prius quem ordinem habeant ꝑcurrit,uidelicet quod ſenſitiua nõ eſt abſq; nutritiua,nutritiua autẽ ſine ſenſitiua eſſe põt.Rurſus in ſenſitiua aliæ qdem ſine tactu eſſe non poſſunt, at ipſa ſine illis eſſe poteſt, & ſimpliciter p̄ſtantiores abſq; deterioribus eſſe nõ poſſunt, cum tamẽ cõtra ſint abſq; p̄ſtantioribus deteriores,ut ſpongiæ quidẽ,& urticę(ut aiunt)& ſi quid ſimile, ſolius tactus participes ſunt, hiatulas uero,& oſtrea præter tactũ etiam guſtãdi uirtutẽ habent,paſcũtur enim,& in ipſis oris,& uentris rationem tenẽs qđdam uidetur, q; ſi os habent,neceſſe eſt etiã ut habeãt guſtandi uim,ſed odoratus participes nõ ſunt,neq; enim eſcarum illecebris attingi uident,teſtæ uero,& purpurę p̄ter tactum,& guſtatũ olfaciendi uim tenent,eſcas enim ſequi eas aſſeuerãt, at auditu carent,quod inde percipitur,quod nullo ſono,aut ſtrepitu pati uidẽtur.alia autẽ ſunt, quæ p̄ter hos tres ſenſus habent etiam audiendi uirtutem,ut talpæ,qui qdem ſunt oculis capti,imo uero dicit hos Ariſtoteles habere oculos,uerũ ſub cute,quod qdem naturæ ipſius artificio confectũ eſt,eiuſmodi enim animal ſub terra uiuit,ore terram confodiens, ſibiq; ita uictum q̃ritans, quare ne terram fodientis oculi lædantur,hos illi cute natura cõtexit:oĩbus enim,quæ localiter mouent, animalibus oculos neceſſario natura dedit,ne ex ipſo motu locali in p̃ceps lata malum habeãt.in aq̃tilibus quoq; poſſumus inuenire,quæ uiſu careãt cũ talis læſio illis eẽ nõ poſſit,qđ in aqua uiuãt. Quapropter ubi uiſus eſt,ibi quoq; ſunt reliqui ſenſus,eodẽ modo ubi eſt auditus,ibi quæ deinceps ordinantur,& in reliquis ſimilr,at nõ ſanè ultimos primi ſequũtur, ordinata aũt cõtinenter eſt inter ſenſus cupiendi uis,quæ qdem ſenſus oĩno,quãuis unus ſenſus dũtaxat fuerit,& p̃ter hũc in loco motiuum, quod ſm locum mota nõ ſequit,imaginatio eſt,formicæ.n.& apes,& ſimilia,manifeſtæ ſunt imaginationis participes, uermes aũt,& ſimpliciter quæcũq; motũ icompoſite faciũt,imaginationẽ nõ participant,etſi id qſpiam concedat,qa uidelicet ea poẽtia uix apparet,neq; an ſit facile cognoſcere poſſumus.idem in reliqs potentiis rõnalibus ordo ſeruãdus eſt.cõſentaneum.n.rationi eſt,qđ ipſa cœleſtia in ſua ipſorũ uita ordinatim cogitatiõe utant,quod omnino ſunt illis aſſignata corpora, opinione aũt non ſine rõne,ſed concluſione cogitationis utũtur.Plantales uero poẽtiæ nutriendi quidem,& augendi uis oĩno ſimul ſequũtur,quãq; non ſemp,nãq; cum tẽpore uirtus augumẽtatiua deſinit,nutritiua aũt manet,generationis autẽ poẽtia non eſt oĩbus,qbus adeſt incremẽtũ,& nutricatio,nãq; multa aĩalia ea ipſa uirtute carẽt,ut uermes,& omnia,q̃cũq; ex putrefactiõe naſcũtur.herbæ p̃terea multæ quæ ſponte oriunt,nullum ſemẽ ferũt,& tamẽ nutriunt,& amplificant.

omnino sanè (ut ipse dixit) in aĩalibus morti obnoxiis deteriores potẽtiæ sequunt̃ præstantiores: ab æternis.n. hoc ipso quod æterna sunt, plãtales defecerũt, quæ quod effluit in mortalibus non retexunt, ira aũt, & cupiditas absunt, cũ nihil ibi lædat̃, quod ulcisci oporteat. Quare neq; instrumentis, uidelicet particulis iis, quæ eiusmodi potẽtiis aĩæ subseruiãt, instructa sunt, sed ad aĩalis uitæ rationem corpora cõfecta, irrõnalium qdem curua, & prona terrã spectãtia toto suæ uitæ tẽpore: hominũ uero recta, & in parte superiori sphærica sunt, & cœlum uident, quẽadmodum supradictum est, id qdem ꝓpter rõnis expertem, hoc uero ꝓpter rõnis participem uitam, recto ipso demonstrãte quod rõnis expers aĩa rationali appensa est, & ipsi annuit, sola aũt cœlestiũ corpora rotũda sunt, uitam nãq; suam intellectualem, secũdum quam designantur, imitatione exprimunt, sed harũ causas rerum deinceps Philosophus explanabit.

Et ex sensitiuis alia quidẽ habent, quod est secundũ locũ motiuũ: alia aũt non habent.

Sicut, quæ sensum habẽt, nutritiuã quoq; facultatẽ omnino habẽt: sic &, quæ habent id, qđ est secundũ locum motiuũ, sensum quoq; omnino habẽt: qm̃ id est sensu melius. nõ itidẽ autẽ, & quę sensum habent, id quoq; habẽt, quod est secundũ locũ motiuũ: cuiusmodi sunt plantanima. ea enĩ in petris radices egerunt, & tota locũ non mutãt. Si itaq; motum acceperimus uniuersalem: contingit, ut sensum quidem aliquem res habeat, motũ autem non habeat. Si autem simpliciter omnẽ secundum locum motum, omnino ubi sensus, & solus tactus, illic & secundum locum motus generalis uel ꝑticularis. Propterea enĩ dedit natura hũc sensum: ut ad iucunda quidẽ & utilia ꝓcedat: ea aũt, quæ lædunt, declinet, eorũ simul sensum accipiẽs, id, qđ eius est particeps. Cernunt̃ itaq; spongiæ, & cochleæ, & alia plurima, eo quidẽ, quod est durũ, & quod resistit, tãgente, cõtrahi: humido uero diffundi & extendi. Sic ergo propterea sensus datus est, ut ad id quidem, quod est sibi cognatum, & gratum, se applicet: declinet autem quod nocet. se autem applicare & declinare sunt motus secundum locum.

Postremum autem quod & minimum, ratiocinationem, & cogitationem.

Vt homo, & siqua est alia huiusmodi species. Ratiocinationis aũt, & cogitatiõis meritò minimũ habet. Quò magis aũt res uni omniũ principio accedũt, quãtitate quidẽ minuunt̃, excedunt autẽ potentia. Quo fit, ut & ea, cum sit extra numerũ, sit omnipotẽs. Quare &, q̃ sunt eis ꝓpinquiora, quantitatẽ quidem cõtrahunt, augent autẽ potentiã. Propterea ergo, quę rõcinationis, & cogitationis partem ceperunt in mortalibus, minima sunt numero: & ideo sunt potentia maxima.

In quibus enim ex corruptibilibus inest ratiocinatio, ijs reliqua quoque omnia. Quibus autem eorum vnumquodq;, non omnibus ratiocinatio.

Necessario addidit ex corruptibilibus. In corruptibilibus enĩ omnibus insunt oẽs prædictę animales facultates, & dictus earũ ordo. Diuina aũt, & imortalia ratiocinationẽ quidẽ habere uidebũtur: aliarum autẽ facultatum nullã. Ad usum enim & mortaliũ salutem omnes illę fuerunt. Ratiocinationem autẽ dicit cogitationẽ. Non est aũt mirandũ diuiniora quoq; animalia, ut cœlestia, propter corporis cõnexionem, uti quidẽ cogitatione eorum uitæ cõuenienter: non sicut ea, quæ apud nos est, quæ ex dubitatiõe ad eius solutionẽ assequendã procedit, & à quęstiõe ad inuentionẽ. Sed quærit, per quædã prima colligens secũda, tantũ differente eiusmodi cogitatione à mente; q; hæc quidem sola applicatione comprehendit, quod cognosci potest: illa uero transitu aliquo indiget: non sine tamen negotio & dubitatio, & quæstio præcesserunt.

Sed illa ne imaginatione quidem: hæc vero ea sola viuunt.

Eorum enim, quę rationẽ non habent, quę sunt pfectissima, secũdũ imaginationẽ uiuunt. Illud autem, Hac sola uiuunt, dixit, ut rõcinationi opponatur, & ab ea distinguat̃. Nam & sensu quoq; uiuunt: sed unũquodq; secundũ id, quod in eo est pretiosissimũ, formã & figuram habet. Nõnulla autẽ etiã eorum, quæ sensu prædita sunt, imaginationẽ non habẽt. Hoc enĩ dicere uidet̃, est aũt dubia, & anceps oratio. Si enim, q̃ sensu prædita sunt, appetitũ quoq; habẽt: est aũt appetitus absentium: præsentis enĩ non est appetitus: quod aũt non est præsens appetere, fit p eius ueluti typo expressam repræsentationẽ: quomodo fieri potest ut, q̃ appetitũ habeant, idem est aũt dicere sensum, imaginationẽ quoq; nõ habeant? Eorũ autem rationẽ exactius quæremus: quãdo de imaginatio

ne tractare aggredietur Philosophus. De ea enim differet & hic quoq; maxime aũt in tertio libro. Potest aũt simpliciter dicere quędã imaginationẽ non habere, quęcũq; neq; sensum, ut plantę.

De contemplatiua autem mente alia est ratio.

Hic quoq; clarũ est eum mentẽ separare, & nõ cũ aliis animę facultatibus cõnumerare. Hic aũt rursus dicit Alexãder eum de diuina mente in æternis dicere. Sed ea nõ lõge absunt, q̃ de illa ab eo dicta sunt, ubi dicebat, Sed de mẽte, & cõtemplatiua facultate nihil adhuc apertũ. Videtur aũt animæ aliud esse genus, & hoc solũ cõtingere separari. Propemodũ autẽ hic quoq; eadẽ dicit. Illic enĩ dicebat, Nondũ est apertũ: Hic uero, alia ratio. Atqui non dixerit quispiã ea de diuina mente dici. Neq; enim ab illis separatur corporibus, siquidẽ sunt æterna. Deinde etiã subiũxit. Reliquę autem partes aiæ, ab his uidelicet distinguẽs. Si autẽ illæ nõ sunt earũ facultatũ participes, ut nuper dictũ est: nostra mens est. s. separabilis à corpore, in quo est, & est pars totius aię, quę est in aïali, alioqui & ipse in sequẽti libro, morali nempe tractatu, dicit, ꝙ actiua mens nostra est, & non diuina nostræ. n. sunt ẜm mẽtem actiones. Hæc aũt eadem est cũ contẽplatiua ẜm subiectũ, solo fine differens. Non aũt dixerit de diuina mẽte, dicens, De contẽplatiua aũt mẽte, sed de nostra. Pulchre aũt dixit de ea aliam esse rõnem, ut. n. sæpe dixi, ipse inqt, & in libro de partibus, & in quarto Metaphysi. ꝙ naturalis est Philosophi disserere de aïa, nõ omni, sed q̃cũq; nõ sine materia. Qm̃ ergo contẽplatiua mens est, merito ait aliã esse de ea rõnem. Est. n. Theologi de formis separabilibus disserere. Sed tamẽ, sicut cõsueuit, quẽadmodum in Physica in fine seipsum erexit ad separabilem naturaliũ rerum cãm, de ĩmobili causa disserens: ita & hic postquã de aliis disseruerit, seipm̃ quoq; ad mentẽ extollet. Necessario autẽ addidit contẽplatiua. etsi. n. eadem est cũ actiua ẜm subiectum: sed ut actiua tamẽ, habet inseparabiles corporis opationes. Circa id. n. omnis actio. quare mens separata, non ut actiua separatur. ea. n. ratione est inseparabilis, sed ut contẽplatiua: ꝓpterea de contẽplatiua dixit.

Quod itaq; de eorum vnoquoq; oratio, ipsa quoq; est tractatui de anima accommodatissima, & maxime propria, clarum est.

Ostendit. n. quòd in q̃bus cõmunis definitiua oratio nõ est ꝓpria q̃dam natura ꝑter ea, de quibus ꝑdicatur, ridiculũ in cõmuni definitione insistere: sed & doctrinam assumere oportet de unoquoq; eorũ, quæ significanẽ à cõmuni definitione. Qm̃ ergo eiusmodi est cõis animæ definitio: necesse est eũ, qui de aïa disserit, de unaquaq; aïali facultate uerba facere. Necesse est autẽ & eũ, qui de iis est cõsideraturus, q̃d est eorum unũq̃dq; assumere, tradita cõi aiæ definitione: & postquã ostenderit deinceps, ꝙ non oportet usq; ad cõem definitionem sistere: sed seorsum de unaquaq; aïali facultate disserere: q̃d. n. de eis cõiter ꝑdicatur nõ est genus: est. n. in eis prius, & posterius. In q̃bus enĩ sunt ꝑstantiores, ut rõnalis, in iis & reliquæ: nõ autẽ uiceuersa. Siṁr aũt & in partibus: sicut in sensitiua, quæ aliquã ex aliis sensitiuis facultatibus habent, tactũ quoq; oĩno hñt: quæ aũt tactũ, nõ omnino & aliquã aliã: spõgiæ. n. & urticæ, & siq̃d eiusmodi, solum tactũ hñt: cernũtur. n. cũ aliquid attingit, uel cõtrahi, uel diffundi. Qm̃ ergo de unaquaq; animali facultate oĩo necessaria est: oportet inqt, eũ, qui de his est tractaturus, q̃rere quęnã sit uniuscuiusq; substãtia. Deinde, inqt, & de iis, quę cohærẽt: idest de iis q̃ ꝓprie, & per se accidũt. Per se aũt accidẽtia dicit, q̃ eis facultatibus inesse in cõfesso est. Ea. n. ad assumendã definitionẽ, & subãm ɔferunt. ut ꝙ uiuere corpori à uegetatiua inest: quòd est in eis prius, & posterius: quòd sensus, qui maiora sensilia appꝛhendũt, minora appꝛhẽdere nequeunt. Qui. n. uehementiores succos, & qui nimis feriũt, gustauerit, leniores nõ sentiet. & q maiores strepitus audiuerit, minores nõ percipiet, ut susurros. Siṁr &, qui solẽ intẽtis aspexit oculis, legere non põt, neq; alia exacte uisibilia appꝛhẽdere. Siṁr &, qui in tactu ualde frigidũ, uel calidũ attigerit, tepidum nõ sentiet. Mens aũt contra habet. quo. n. maiora intelligibilia appꝛhendit, eo exactius circa minorũ appꝛhensionem uersatur. Et sensus q̃dem, sensilium excessus corrũpũt. luminis ènim uel tenebrarũ excessus uisum corrũpit. Siṁr & in aliis. Mẽtem autẽ maiorũ intelligibilium appꝛhensio perspicaciorem facit. Hæc ergo, q̃ per se aïalibus facultatibus accidũt, & quæ in confesso est his eẽ similia, ad substãtiam assumẽdam, & definitionẽ cõferunt. Dicit autẽ ipse, ꝙ postq̃ de substantia dictũ fuerit, de iis quoq; q̃ substãtiæ cohærent, dicere oportet, de incertis & obscuris dico ꝑ se accidentibus, q̃ quidẽ ex substãtiæ inuẽtione apparẽt: ut an separabilem habeat substãtiã, an inseparabilem. ex tradita. n. definitione inueniemus, ꝙ inseparabilẽ. & utrũ mortalis an ĩmortalis. Illud autem, de iis, q̃ cohærent, siue de iis, quæ ꝑ accidens insunt, ut an moueatur per accidẽs, & an in loco

est. Vel cohærētia qdem dixit, quæ ꝓpinquius ꝓprie accidūt, ut separabile, uel inseparabile: alia autem, quæ lōgius, ut mortale an imortale. uel ꝙ aliqua quidem per se apphendūt: aliqua autem per accidens: ut uisus per se quidem colores, per accidens autem fortasse figuras.

Necesse est autem eum, qui de ijs est verba facturus, accipere quid est eorum vnumquodq;, deinde sic de cohærentibus.

Hinc doctrinæ formā uult exponere, qua de unaquaq; usurus est aiali facultate. Cū.n. prima qdem sit facultas; secūda aūt operatio: prius qdem de aialibus opationibus disserit: deinde de facultatibus, eo ꝙ sint manifestiores facultatibus operationes: & adhuc ante hæc de iis, q̄ opponunt̃ facultatibus. Opponūtur autē ut ad aliqd: nutritioni.n. nutrimētum opponit̃. nutritio.n. nutrimento nutrit, & nutrimenti est nutritio. Simil'r uisus uisibilis uisus. & in aliis silr. hoc ipsum ergo uult confirmare, quòd doctrinam ab oppositis, utpote manifestioribus, oportet incipere.

Si autem dicere oportet, quid eorum vnumquodq;, vt intellectiuū: vel sensitiuum: vel nutritiuum: prius adhuc dicendum est, quid intelligere, & quid sentire.

Si de aialibus/inquit/facultatibus tractare oportet, idē est autem dicere de substantiis: qui.n. nouit facultatē, substātiam quoq; nouit: nouit.n. quòd substātia est incorporea, in subiecto corpore talem habēs facultatem. Quoniam ergo/inquit/de facultatibus tractare oportet: facultatibus autem priores sunt operationes: necessario de operationibus dicere primum oportet.

Facultatibus enī priores sunt operationes, & actiones scd̃m rationem. Quòd si sic, & ijs etiam adhuc priora opposita seu obiecta considerare oportet: de illis primum definiendum fuerit propter hanc ipsam causam.

Addidit, ꝙ rōne. tempore.n. facultates sunt actionibus priores, operatiōes utiq; tēpore quidem sunt secūdæ: rōne uero priores, idest doctrina. nobis.n. aptiores sunt opationes facultatibus. ubiq; autē oportet ab apertioribus initiū sumere. Vel/ut ait Alexā. rōne, idest pfectione. perfectio.n. eius, quod est potētia, ipsa est opatio. huius.n. causa facultas est seu potentia. Illud aūt cuius causa, prius est eo, ꝓpter qd̃ illud. cuiuslibet.n. finis tēpore qdem est posterior: rōne uero prior. Præposito aūt rationi fine, sic, q̄ ad ipm̃ sunt, inquirimus, & p̃paramus. & natura qdem oia ꝓpter aliquid facit. Et si.n. non nouit, quæ facit: neq; de iis ꝓponit: sed naturaliter tamē ad aliquē finē refert̃ eius opatio. Merito ergo prius q̄ de facultatibus loquat̃, de operationibus prius tractabit: ut q̄ nostræ cognitioni sunt priores, quòd sint aptiores: atq; etiam fini. Quòd si sic/inqt/idest de apertioribus, & primis prius uerba facienda sunt: opatiōibus aūt apertiora sunt, quæ eis sunt opposita: de oppositis ergo primū uerba facere oportet. Opposita aūt ut ad aliquid. sensus.n. sensilis est sensus. & intellectus intelligibilis est intellectus. & nutritio nutrimēti est nutritio. Quòd aūt facultate opatio prior est ratione, & opatione opposita, & q̄nam in uniuersum sunt rōne prima, in nono Metaphy. dicit. In quorum.n. definitione assumpta q̄dam sunt, ea illis priora rōne definimus. Atq facultatem definientes operatione opus habemus. ut uisum definientes dicimus, facultas, ex qua uidere est, qd̃ est opatio: non itidē autē operationē definientes, facultate utimur. Videre.n. est apphendere uisibilia, idest colores. rursus operatione fm̄ eādem rōnem priora sunt opposita, circa q̄ operationes. definiētes enī operationē, q̄ est in uidendo, uisibili quoq; utimur. uidere.n. esse dicimus apphensionē colorū. nō ita aūt in coloris definitione uidere cōphendit̃. Color itaq;/ut uisibilis qdem, est ad aliqd. Ad aliquid autem sunt, qbus esse idē est, eo, quòd ad aliquid quodāmō se habeant. In his.n. necesse est in utriusq; definitione alterū cōphendi: ut autē color, non est ex iis, q̄ sunt ad aliquid. Quare nō necesse est in eius definitione, uidere, assumi. Hæc ergo priora sunt illis, q̄ in definitione assumuntur, his aūt adhuc priora opposita cōsiderare oportet. & in principio libri dicebat, Quærere oportet an de iis, q̄ sunt opposita operationibus, prius tractare oportet. & nūc dicit, ꝙ ab illis doctrina est incipiēda, ut apertioribus, & naturę primis. ut.n. in p̄dicamētis ostēdit, cum est quidem sensus, omnino necesse est esse & sensile. & si sit nutritio, omnino necesse est esse & nutrimentum. & his sublatis, neq; sensus, neq; nutritio erit. Sensu autem sublato, & nutritione, ea, quorum est sensus apphensiuus, & ea, qbus nutriunt̃, q̄ nutriunt̃, nihil esse ꝓhibet. Etsi enim nō, ut sensilia, sunt sensu priora: sed illi tamen p̄existunt, ut hæc q̄dam. Quænam autem animalium facultatū operationibus opposita sint, ut ei quod est nutriri, sentire, & intelligere, subiūxit. De nutrimēto enim/inquit/& sensili & intelligibili. Et in nutritiua quidē facultate primū de nutrimento disserit. In generatiua autem, &

auctiua quoniã non inuenit oppositũ,quod cum nutrimento conuenientiam, & ꝓportionem habeat:neq; enim sicut aliqd est extra nutritionẽ nutrimentum,sic & in illis.In eo enim,quod auget, est auctiua facultas:Similiter,quod generat,simile est generanti:Quare quęcũq; de generãte dicũtur,eadem & de generato: & de eo nihil oportet separatim dicere. Et cuilibet apertũ est,ꝙ generãtis simile est,quod gignit:nam & de nutrimento anceps est, ut discemus,oratio:ꝑpterea ergo à finibus de eis doctrinã aggressus est,de auctiua dico,& generatiua. Generatiuæ autẽ facultatis finis est,rerum diuinarũ imitatio.Quoniam enim omnia primum quidem appetunt, & eam , quæ est in illo,ęternitatem:non possunt autẽ corruptibilia,eo quod sunt eadem fm numerũ,pei ęternitatẽ imitati : in aliis generandis , quæ sunt qualia & ipsa sunt, æternitem imitantur. Finis autem auctiuæ est,id,quod augetur,ad perfectam, & quæ fcdm naturam est,formã reducere. ad quã cum peruenerit,pfectissimas naturę operationes exercet,generatiuas autem dico operationes. A finibus ergo suam de iis doctrinã aggreditur. Si quis autẽ exacte cõsideret,nutritiuã quoq; à fine docuit: ut eius declarat definitio. Sic enim illam definit. Facultas,inquit,est,quæ seruare potest,quod illam habet,sicut eius esse est:hominem,quatenus est homo,& reliqua.

Vt de nutrimento,& sensili,& intelligibili.

Ante nutritiuã enim facultatẽ, quid est nutrimentũ docebit.& ante sensitiuã facultatem,quid est sensile.Non ita autem & de intellectu docturus,prius differet de intelligibili.Hic enim oppositum est obscurius,dico autem,intellectu intelligibile.Sed qm̃ hæc nõdũ dixit,dico autẽ de doctrina omnium animalium facultatem:propterea adiecit, & de intelligibili, ne perturbet doctrinam: quoniam,ut dixi,non eodem in eis ordine utetur.

Quare primum de nutrimento,& generatione dicendum.

Quoniam primũ est natura nutritiua facultas, ut sæpe dixi: dicit autẽ oportere ante facultates de operationibus dicere:ante operationes autẽ de oppositis:ad quæ operationes esse habẽt:ei aũt, quod est nutriri,nutrimentũ opponit:quod enim nutrit,nutrimẽto nutritur: ꝑpterea rursus incipiens ab ea,quæ est de nutritiua aĩa,oratione,de nutrimẽto primum ait oportere dicere. Nutritioni autem generationẽ cõiunxit, utpote cum nutrimentũ gignendi quoq; causa sit.Semen enim est nutrimenti excrementũ.Generationẽ autem,quod generat,dixit.hoc enim ei,quod est generare,opponitur.Quod enim generat,quod generat,generat. De generatiua ergo dicturis primũ de opposito dicendũ est.nõ est autem,sicut dicebam,quod generat,ut oppositum:sed magis ad finẽ. Hoc enim sibi,tanquã scopum, ꝑponit natura permansionis gratia, ut aliud faciat, quale ipm est. Nihil uero ꝓhibebit & ipm tãquã subiectum cõsiderare:quãdo,ut,quod generat,solum cõsideratur. Neq; enim generationẽ esse contingit sine eo,qđ generatur.neq; quod generatur,sine generatione.sicut ergo ędificatio ędificabilis est ædificatio:& sensus sensilis sensus:sic & generatio generabilis est generatio. Et sicut ædificationis finis est pficere ædificabile, id est domũ facere:sic & generationis facere aliud,qle est generans.Sicut ergo domũ nihil ꝓhibet,& ut oppositum,& ut finem considerare ædificationis:ut hoc ipm quidem,domũ,id est tegumentũ,quod arcet à pluuiis & ęstibus,finem:ut autem ædificabile,donec ædificatur,oppositũ:sic & generatiõis,id quod generat,ut quod adhuc generat quidẽ,oppositũ.Vt enim ędificatio ad ędificabile:sic generatio ad generabile. Vt autem iam generatũ,ad finẽ.Idem & in auctione,& eo qđ põt augeri,& eo qđ auctum est.

Nutritiua enim anima aliis quoq; inest:& prima,& maxime cõmunis est animæ facultas:per quam viuere inest omnibus. Cuius opera sunt generare,& vti nutrimento.

Hinc deinceps incipit,eam,q̃ de uegetatiua est anima,doctrinã aggredi. nutritiuam hic aĩam,uegetatiuam dicit.Quoniam ante facultates de operationibus prius tractare oportet: ante opationes autem de oppositis:aĩalium autem facultatum uegetatiua prior est:eo quod, q̃ alias habent aĩales facultates,eam quoq; habent:quæ autem eam hñt,non alias quoq; habent: ꝑpterea primũ de nutrimento,& generatione necesse est dicere. Hęc enim sunt animæ uegetatiuę opa:de qua primum tractandum est,ut maxime cõmuni.fcdm eam enim uiuere inest oĩbus uiuentibus:ut animalibus esse fcdm sensum.& prius quidem,ut iam dixi,de generatiua uerba facit:cuius sunt opera generare,& nutrimẽto uti. Vides,ꝙ illud,Nutritiua enim aĩa,dixit,pro eo,quod est,uegetatiua. Sic enim nutritiuæ,inquit,sunt opera generare,& nutrimento uti,pro eo,quod est nutrire.

Est enim maxime naturale corū, quæ in viuentibus sunt, operū, quæcūq; perfecta, & nō manca,
vel generationē non habent spontaneā, facere alterū, quale ip̄m: animal quidē animal: plantā au-
tem plātā: vt, quod semper, & diuinum est, aliqua ex parte habeāt, quatenus possunt. Omnia enim
illud appetunt: & propter illud agunt, quæcunq; secundum naturam agunt.

Ecce generatiuæ facultatis principiū à fine cœpit, docēs quisnam est eius finis. maxime naturale
autem, id est, finis, quē sibi tanquā scopum maxime ꝓponit natura, ut aliud faciat, quale ipsum est.
Quæcūq; ergo uitam habent, nisi uel māca fuerint, ut eunuchi: uel non perfecta, ut recenter nata:
uel nisi spontaneā hñt generationē, ut, q̃ ex putredine fiūt, ut uermes, & pulices, & cimices, & eius-
modi: habent à natura finem quē sibi maxime ꝓponunt, ut generent alterū, quale ip̄m. Muli autē
& si quid est eis simile, sunt & ipsi ueluti manci. Neutram enim sp̄ēm seruāt: quare neq; ex seipsis
inter se habēt generationem. Narrant autem, quod, cum quādoq; mulæ concepissent, abortum fe-
cerint: cum nō posset, quod erat cōceptum, natura perficere: eo quod neutra sit pura, & integra na
tura: neq; enim equi, neq; asini: sed utraq; est mutila. Non omnia autem concipiunt, q̃ ex putre-
dine fiunt. Refert enim Aristoteles in libro de historia aīalium pisces quosdam ex putredine gigni,
qui etiam concipiūt. atq; apes quidem, quæ ex taurinorū corporū putredine gignūtur, simil̄r ge-
nerant, ceris semen imittentes. Deinde & cām adiungit, ꝓpter quam maxime naturalis est finis ui-
uentibus alterum facere, quale ip̄m. Vt enim, īquit, id, quod semp est, & diuinū, aliqua ex parte ha-
beant, quatenus possunt. Videntur enim oīa, quæ natura cōstant, eius quod rerum est primum, &
optimum, desiderio teneri, dico autē diuini. Quare unūquodq; quatenus pōt, imitatur eam, quæ
est in primo, æternitatem. Dubitauerit autē quispiā: si est maxime naturale oībus uiuentibus face-
re, quale ip̄m: unūquodq;: est aūt similis generatiuū: an etiam in irrationali aīa continget esse gene-
ratiuam facultatem: & sensum, sensum gignere: iram, irā: & in reliq̄s simil̄r: an uegetatiuā esse irra-
tionalis generatiuā, ut fit ex deteriore melius: quod est absurdū. Nunquid autē dici potest, q̄ quē-
admodum abscissus ramus in seipso habet indiuisibil̄r naturales oēs facultates: & quēadmodū inse
ctorum, partes etiam à totis abscissæ, in se habēt sensitiuā facultatem, & sc̄dm locum motū: sic & in
semine, quod est ex aīalibus, indiuisibiliter insunt rōnes aīalium facultatum? nō enim uitæ expers
& mortuū egreditur. Sed si hoc datum fuerit, q̄ irrationalis quoq; aīę rationes sunt in semine: quę
cum augentur, uel ad pfectionem deducunt̄, irrationalis aīa tunc in corpus inditur: nec ulla irra-
tionalis animæ suba extrinsecus & aliunde in corpus adsciscit̄: multa eorum, q̃ sunt in cōfesso, sub-
uertemus. Consideretur aūt, ut in homine, q̄d dicitur. fertur humanæ aīæ ad generationē descen-
denti, prius q̄ in hoc corpus deciderit, ei adtexi spiritū, & illas, quę sunt in eo, irrationales facultates.
Quòd si hoc uerum est: necesse est ante semē p̄existere irrationalem aīam. Si enim in semine gene-
rationem habet: falsum est, q̄d dictum est. & si in spiritu esse habet, & post animalis dissolutionē re-
manet, fieri non pōt, ut in semine sint eius rationes. in illo enim esse quoq; habebit. Rationi autem
consentaneū est, ut & post corpus manens, ante ip̄m quoq; existat. Nunquid autē, quēadmodum
animalium, quæ sponte nascūtur, & plantarū generatio, non ex anima, quæ p̄existit, successione fit:
sed & apta existente materia, ab uniuerso opificio, herbarum, & aīalium species in eam imittunt̄, &
quę in ipso sunt, animales facultates: sic & in irrōnali anima, quę est in oībus animalibus, cum ea ex
uniuerso opificio subsistāt? Generatiua ergo facultas non est irrationalis animæ: nulla est dubita-
tio. neq; enim generatiua ei facultate opus est, quæ sc̄dm numerū habet æternitatem. Sed si omnia,
quod semp est, appetunt: & animatis ꝓpterea insita est generatiua facultas: quomō in ianimatis ꝓ
cedet oratio? neq; enim generatiuā habēt facultatem. Dico ergo, q̄ in eis quoq; pro modo eorum,
talem operationem licet intueri. Quemadmodum enim in animatis nō simile est eiusmodi deside
rium: sed in aīalibus quidem, quę electiuum habent motum, appetitus quoq; à natura immitti-
tur generatiuæ facultatis, qui, ueluti œstro perciens, aīalia cōmouet, & ad talem opationem cogit:
& in his ipsis plurima est differentia. Homo enim simul etiam, quod fit, inquirit: dico autē, q̄ suc-
cessionis gratia tales nobis insunt opationes. In plantis aūt, & arboribus, cum electionis expers mo-
tus sit, spontanea generatiua operatio ꝓcedit: sic non est mirum, si etiam ī inanimatis appareat re-
missa talis facultas. itaq; & elementa, quæ in seinuicem agunt, quod dominatur, & est potentius, in
suam speciem mutat, quod est imbecilius, & q̄d uincitur. Frigidum enim à calido superatū in ip̄m
mutatur. similiter & si calidū à frigido superet̄. & in sicco, & humido simil̄r. Quoniam enim elēta
non sunt incorruptibilia, eadē cā si fuerit à calido corruptū frigidum, fit alibi uicaria eius loco repo
sitio, superante frigido, ut cōseruetur species. Et corrupta quoq; metalla in alterius locum rursus
reponunt̄.

reponũtur. Etsi enim ne hic quidẽ lapis aliũ sibi similẽ generat: ipsa tamẽ metalli uniuersitas, siue, ut ita dicam, totitas generatiuã habet facultatẽ. Similis est enim hic lapis alicui aĩalis parti: ipsa uero metalli uniuersitas toti animali. Etenim & in animalibus, in totis est generatiua facultas, non in partibus. & sicut in animalibus, carne aliqua ablata, pro ea aliam generat natura: sic & in metallis pro ablato aliud reponitur.

Illud autẽ propter qđ duplex est. Hoc quidẽ cuius gratia, illud vero cui. Quoniã ergo eius, qđ semper est, & diuinũ, cõtinentia & ꝑpetuitate particeps esse nõ potest, quo'd nihil corruptile cõtingat vnũ & idem numero ꝑmanere: qua ratione particeps esse vnũquodq; potest, ea quoq; ratione cõmunicat: hoc quidem magis: illud vero minus. & permanet non ipsum, sed quale ipsum: numero quidem non vnũ: specie vero vnum. Quare semen, animalium, & plantarum est instrumentũ.

Illud autem, cui cõsequens est esse maxĩe nãturale uiuentibus ut, quale ipsum generent, fit eo q̃ omnia primũ appetũt, & illius æternitatem: & qm̃ oĩno finalis causæ meminit, ꝑpterea, inqt, q̃ illud, ꝑpter qđ, id est finis, duplex est: hoc qđẽ cuius gratia: illud uero cui: quod & in poëtica, & in libro de generatiõe dixit. Quẽadmodum dico, domus ædificator finẽ habet, ut faciat tegumẽtum imbriũ & æstuũ ꝓhibitiuum: hic finis cuius gratia est. Tegumẽti.n. gratia domũ facit. habet aũt & alium finẽ, nos uidelicet. hoc n. tegumẽtum nobis facit. Sumus ergo, & nos domus ædificatoris finis, ut cui. sicut ergo hic: sic & in oĩbus, q̃ natura cõstant, duplex est finis. eius. n. qđ diuinum est, desideriũ, ꝑpter qđ unũquodq; aĩatum facit aliud, q̃le est ip̃m, est finis cuius huius. n. gratia generatio. Qm̃. n. corpora sunt animis instrumẽta: aĩæ sunt fines, ut cui. Cũ artifice aũt domus extructore, cõuenientiã & ꝓportionẽ habet natura: cũ hoĩe uero tegumentũ fieri iubẽte aĩa. cũ corpore aũt domus. nõ solũ autẽ in aĩalibus duplex est finis, cuius, & cui: sed & in plantis. & in his. n. natura instrumẽtarium facit corpus: qđ refert ad usum eius, q̃ in eis est, aĩæ. Instrumẽtariæ. n. sunt plantarũ quoq; partes, radix, cortex, medulla, & folia, & eiusmodi. In animatis ergo duplex est finis, ut dictũ est, in reliquis aũt nõ est itidẽ inuenire duplicẽ finem. Metalla. n. & lapides, &, ut semel dicam, inanimata, q̃ à frigiditate qdem & caliditate ꝓxime fiũt, sed ab uniuerso opificio, separate, unũ habent finem, cuius gratia. ꝑpter mũdi. n. fabricã. non itidẽ autẽ, & cui, ut finis est in eis, neq;. n. sunt aliquorum instrumẽta: neq; ad aliquarũ usum aĩarum cõparant. Magis autẽ est, ut duplex finis, in oĩbus cõmuniter cõsideretur. & est, ut cuius finis, cõiter rerũ oĩum naturalium, & artificialiũ, boni desiderium. Boni. n. gratia & natura, & ars oĩa agit. finis aũt cui, ornãdæ materiæ gratia. est. n. finis forma quoq; simpliciter abaci, uel aĩalis, qđ est ornare materiã, & boni desideriũ, ꝑpter quod hæc fiunt: usus fortasse, uel diuinitatis imitatio. Notãt aũt hic, q̃ scopum Aristoteles finẽ dicit. cuius eñi desideriũ, hic scopus est. & ꝑpterea duplicẽ finem dixit. Appetitũ autẽ cõius dixit. ꝓprie. n. in solis sensum habẽtibus appetitus, ut superius dixit. Plãtæ aũt appetitum nõ habẽt, qm̃ neq; sensum. Appetitum ergo dicit naturalem ad hoc cõstitutionem. & sicut. s. ignem, qđ sursum est, appetere dicimus, & sic ad illud tẽdere. Oĩa ergo, quæ naturalẽ hunc impulsum & appetitũ habẽt, primũ æternitatem appetunt. Et quoniã corruptibilia, inqt, nõ possunt eadẽ numero manere: faciendo alia, q̃lia ipsa sunt specie, successione æternitatẽ persequũtur. Hoc qdem magis: illud uero minus, uel qđ hæc qdem sint uitæ diuturnioris: illa uero breuioris. uel ꝑpter ea, quæ deficiũt, & nõ sunt perpetuo, sed aliq̃bus temporibus fiunt. ut locustarũ genera, & uespæ, & culices. & si qua alia eiusmodi. Magis aũt proprie hoc audit aliquis, nõ de tẽporis diuturnitate, sed de q̃litatis participatiõe. sic. n. quod reliq̃s aĩalibus longe est ꝓstantius, homo, erit lõge deterioribus minus diuinitatis particeps. multa. n. animalia sunt diuturnioris uitæ q̃ homo, cornices, & elephãti, & serpẽtes: & alia plurima. non itaq; sic illud audiẽdum est. Hæc qdem magis, illa uero minus: sed fm̃ qualitatẽ participationis. Quẽadmodum & solis illuminationes nõ oĩa aĩalia simil'r admittunt. Aliter enim aquila solaris luminis est particeps: & aliter homo: & aliter uespertilio, pro modo uniuscuiusq; eorum facultatis: sic & dei illuminationes alia aliter suscipiunt, secũdum suæ substantiæ modos.

Est autẽ anima viuentis corporis causa, & principiũ. Ea autẽ multipliciter dicuntur. Sed tamẽ anima, secundũ diuisos tres modos, causa. Eteni vnde illi motus, ea est id, ꝓpter qđ. &, vt substãtia, animatorum corporum anima causa. Quo'd itaq; vt substantia, clarum est. Causa enim omnibus, quo'd sint, est substantia. Viuere autem viuentibus esse est.

Poſtquàm dixit de fine generatiuæ facultatis: & de nutrimẽto,& ſenſili,&, ut ſemel dicã,de iis,
quæ ſunt oppoſita animalibus facultatibus,eſt tractaturus:prius p hæc docet,ꝙ illi, q̃ habenda eſt
de anima,orat iõi,oppoſitorũ eſt neceſſaria tractatio. Animatũ enim,quatenus eſt animatũ, nutrit.
Quare,ꝙ ipſum nutriatur,ei anima cauſa eſt. Similiter & ut uita ſentiat,cauſa eſt aĩa:quod aũt nu
tritur,nutrimẽto nutritur:& quod ſentit,ſenſile ſentit. Quare ei,q de nutritiua & ſenſitiua aĩa eſt
tractaturus,prius ſciendũ eſt,quid eſt ſentire,& nutrire:& ei,qui illa noſſe uult,ſcire neceſſariũ eſt,
quidnã eſt nutrimentũ,& ſenſile. Senſus enĩ ſenſilis ſenſus eſt:&,qđ nutritur, nutrimento nutrit.
ea autẽ ſunt ad aliquid. Eorum autẽ, quæ ſunt ad aliqđ, qui alterũ noſſe uult,ei quoq; neceſſe eſt
reliquum cognoſcere. Quare neceſſe eſt,ut,q de aĩa dicturus eſt,de oppoſitis quoq; dicat. Frumẽ-
tum enim,ut frumentũ quidẽ,non eſt ad aliqđ. Vt nutrimẽtum aũt, eſt ad aliqđ. Similiter & lapis,
ut ſubſtantia qdem aliqua,non eſt ad aliqđ:ut autẽ uiſibilis,ad aliqđ eſt. Viſibile enĩ eſt uiſu uiſibi
le. Vnde ergo hoc eſt,ꝙ anima nutrimẽti, & ſenſus corporibus cã eſt, ut adeo neceſſario oſtẽdatur
de eis eſſe dicendũ,hoc oſtẽdit per ꝑpoſita. Cum enĩ cauſæ,inqt,multis modis dicant: Vel enĩ ma
terialis cauſa eſt;uel formalis;uel finalis:uel effectiua;Cum ergo q̃tuor modis cauſæ dicant: ſecũ-
dum tres modos oſtẽdit cauſam eſſe uiuẽtibus animã:& ut formã:& ut finẽ:& ut effectiuã. Quòd
enim nõ materialis cauſa anima eſt,clarũ eſt. Et ꝙ anima qdem,ut forma, uiuẽtibus cã eſt, duobus
argumẽtis oſtendit. Illud enĩ,ut ſubſtãtia,ei formã ſignificat. Anima,inqt,uiuentibus uiuẽdi cauſa
eſt. Quæ autẽ uiuunt,quatenus uiuunt,eſſe habent. Quicquid aũt eſt,quatenus eſſe habet,id eius
forma eſt. Anima ergo uiuentiũ forma eſt. Vel ſic potius. Anima uiuendi uiuẽtibus cã eſt: Viuen-
tibus autẽ uiuere eorũ eſſe eſt: Anima ergo uiuentiũ eſſe eſt. Cuiuſcũq; autẽ rei ipm eſſe eius ſub-
ſtantia eſt. Anima ergo omniũ uiuentiũ ſubſtantia eſt. Subſtãtia aũt,ut ſint,omnibus cauſa eſt. Ani
ma ergo,omnibus uiuẽtibus,ut ſint,cauſa eſt. Vt ſubſtãtia ergo,aĩa,ut ſit,cauſa eſt. Hoc ergo unũ
eſt argumentũ,ꝙ anima,ut forma,cauſa eſt. Alterũ eſt autẽ,quod iam etiã in p̃cedẽtibus dixit. Cu-
iuſuis enim,quod eſt potẽtia,inqt, perfectio,ſeu entelechia,forma, eſt. Potentia autẽ uitã habentis
corporis anima entelechia eſt. Anima ergo potentia uitã habentis corporis forma eſt. Sic ergo cau-
ſa eſt anima aĩati corporis,ut quæ eius forma eſt. Atqui & ut effectiua cauſa, cauſa eſt,& principiũ
anima:& ut finalis. Et ꝙ cauſa eſt,ut finis,aĩa,ſic oſtendi põt. Prius aũt accipit,ꝙ natura oĩa alicuius
gratia facit. hoc enim mõſtratur in auſcultatione naturali. Inſtrumẽtis p̃dita corpora,animę gratia.
Cuius autẽ gratia aliquid fit,hoc eſt illius finis. Anima ergo inſtrumẽtis p̃ditorum corporũ finalis
cauſa eſt. Quòd autẽ,ut effectiua cauſa,principiũ eſt anima,aperte oſtẽdit. Effectiua autẽ cauſa eſt
illa,unde eſt principiũ motus. Motus autẽ ſpecies ſunt q̃tuor. Primus enim,& maxime ꝑprius mo
tus eſt,qui eſt ſm locum: Deinde,qui eſt ſm alterationem: Deinde ſecũdum auctionẽ: Deinde ſecũ
dum diminutionem: Et,quod motus ſecundũ locum cauſa eſt animalibus,anima,clarũ eſt:ſed ſic
non omnem cõprehendit,animam:ſed eam,quæ eſt ſm locum motiua. Quare etiã oſtendit,ꝙ alte
rationis quoq; cauſa eſt. Senſuũ enim cauſa eſt anima. Senſus autẽ alterant,à ſenſilibus quodãmo-
do affecti. alteratio enim quędã eſt,diſgregatio,& ꝯgregatio uiſus. Sed nondũ per hęc plantas quo
que cõprehendit:ſubiũgit itaq;,ꝙ auctiõis & diminutiõis cauſa eſt anima, ut omnia aĩata cõprehẽ
dat. Non ſimiliter autẽ eſt effectiuũ principiũ,& formale. Formale enim principiũ ſimilr̃ eſt,ac fina
le. effectiuũ autem non amplius ſubſtantiæ, ſed aliquarũ operationũ, uel affectuum principiũ,&
cauſa eſt. Quomodo autẽ dicimus diminutionis quoq; cãm eſſe animã? Nihil enim neq; ipm ſibi-
ipſi,neq; ſuo ſubiecto corruptionis cã eſt. Omnia enĩ non ſolũ eſſe, ſed & ęternitatẽ pro modo ſuo
appetunt,ut iam dictũ eſt. Dicimus ergo,ꝙ quẽadmodũ dicitur & id,quod nõ eſt,& priuatio cau
ſa eſſe rerum generationis:nõ ꝙ cauſam effectiuã habeat:ſed ꝙ ex iis mutatur,qđ fit:& ꝙ ea cedãt
formæ eorũ,quæ fiunt. Omne enĩ,quod fit:ex iis,quæ nõ ſunt,& ex ꝑpria priuatione fit:ut dictũ
eſt in naturalibus: Sic & anima diminutionis eſſe cã dicitur:nõ ꝙ faciat diminutionẽ:ſicut facit au-
ctionem:ſed quod ꝑpter imbecillitatẽ ei deinceps cedat. Alioqui ad oſtendendũ,ꝙ effectiua cã eſt
anima,ſatis eſt ſcire, ꝙ auctionis cã eſt. Si itaq; ſm oẽs cauſarũ modos aĩato corpori anima cauſa
eſt,ut ſit,quatenus eſt animatũ: Si autẽ eſt animatũ,eo ipſo nutritur,& auget,& generat:& eorũ er
go anima cauſa eſt,quod erat ꝑpoſitum oſtẽdere. Ea autẽ multis modis dicunt. Cauſam aũt dicit
& principiũ multis modis dici. Quatuor enĩ modis dicit: ut forma:ut materia:ut effectiua cauſa:
ut finalis. Similiter aũt anima tribus definitis modis cauſa eſt. Ex q̃tuor enim modis cauſarũ in na
turali auſcultatiõe definitarũ,ſecũdum tres ſimilr̃ corpori aĩa cauſa eſt. Vnde enĩ motus, hoc eſt,ut
effectiua cauſa:ſic enim ipſam uocat:& cuius grã,id eſt,ut finis:&,ut ſubſtãtia, animatorũ corporũ
anima cauſa eſt,pro eo, quod eſt,ut forma. In ꝑpria enim forma uniuſcuiuſq; ſubſtãtiã characte-

rem & figurã accipit. Materia enim cõmunis eſt omniũ. Iam uero animata eſſe habẽt ſm animam. Quare animatorũ corporum anima forma eſt. Quòd itaq; ut ſubſtãtia, clarũ eſt. cauſa eni, ut ſint, omnibus eſt ſubſtãtia. Quòd cauſa eſt aĩa, ut forma, ꝑ hæc oſtendit. eſt aũt hoc primũ argumentũ. Anima enim, inqt, uitæ principiũ & cauſa eſt uiuentibus. Viuere autẽ uiuentibus eſſe eſt. Vniuſcuiuſq; aũt eſſe eius forma eſt, & ſubſtãtia. Anima ergo forma eſt & ſubſtãtia uiuentiũ. Vniuſcuiuſq; autem ſubſtantia cã eſt, ut ſit. Anima ergo uiuẽtibus ſubſtãtia, ut ſint, cauſa eſt. Nõ hoc aũt ordine ꝓpoſitiones ꝓtulit: ſed à poſterioribus incepit. Cauſa eni, inquit, ut ſint, omnibus eſt ſubſtãtia, ut ſic ſit oratio. Subſtantia, idem eſt aũt dicere, forma, ut ſint, oibus cauſa eſt, ſm hanc enim unũqdq; & eſt, & dicitur. Quare uiuẽtibus ſubſtãtia, & forma, ut ſint, cauſa eſt. Viuentia aũt eſſe habent ſm uitam. hac enim ratione ab aliis differũt. Vitæ autẽ anima cauſa eſt. Quare ſi omnibus, ut ſint, cauſa eſt uniuſcuiuſq; ſubſtãtia & forma: uiuentibus aũt uitæ cauſa eſt anima, quatenus eẽ quoq; habent. forma ergo & ſubſtantia uiuentiũ eſt anima. Ariſtoteles autẽ, cum ꝓpoſitiões dixiſſet, cõcluſionem non addidit, ut apertum eſt. Subſtantiã autem, ut iam dixi, formam dicit.

Eſt autem eius, quod eſt potentia, ratio entelechia.

Secundum argumentum. Ratio autem, inquit, pro eo, quod eſt, ſubſtantia, & forma.

Manifeſtum autẽ, quòd & cuius gratia anima, ſicut mens, alicuius gratia facit: eodẽ modo & natura. & hoc eſt ei finis. Tale autẽ in animalibus anima ſcd͞m naturã. Omnia enim naturalia corpora, animæ inſtrumenta: quemadmodum quæ ſunt animalium, ſic quæ ſunt plantarum, vt quæ ſint gratia animæ. Duobus autem modis illud cuius gratia: & cuius, & cui.

Poſtq̃ oſtendit, ꝙ, ut forma corporis, principiũ, & cauſa eſt anima: nũc oſtẽdit, ꝙ, & ut finis. Quẽadmodum eni mens alicuius grã facit: eodẽ modo & natura. Mentẽ dicit actiuã, ſicut mens architecti nihil fruſtra aſſumit: ſed omnia, q̃ ad aliquẽ finem ſpectãt, nẽpe domus cõſtructionẽ. Sic ergo nil fruſtra facit natura: ſed unũquodq; eius opus ꝓpter aliquid eſt. Hoc autẽ aperte oſtẽdit in naturali auſcultatiõe. Declarãt & de uſu partiũ medicorũ tractatus: ꝙ ne minimũ qdem naturę opus fruſtra eſt: ſed alicuius gratia. Cuius aũt gratia facit, hoc eſt, eius finis, inqt. Cuius ergo grã facit? animæ, inquit, gratia. Animatorũ enim, inquit, corpora oĩa, & animaliũ, & plantarũ, inſtrumenta ſunt animarum. Inſtrumentũ autẽ ſit gratia utentis: & eam habet finem. Quare &, q̃ fiunt à natura, corpora, animata dico, finẽ habent ipſam eis uſurã animã. Duobus aũt modis illud, cuius grã, & id cuius, & id cui. Hoc in loco uel ſic accipiendũ eſt, animã quidẽ finem, ut cuius: animal aũt, ut cui. facit enim inſtrumentariũ corpus natura animę quidẽ gratia, ut eo utatur, tãquã finis, anima, ut cuius. finis autẽ ut cui, animatũ, Vt enim citra impedimẽtum ſint animali operatiões, omnia facit natura. Vel igitur ſic eſt, illud, Cuius, & illud, Cui: uel, ſicut paulo ante diximus, Cuius quidem, gratia fabricæ mundi, & æternitatis: Hoc enim omnia expetunt; Sic & animæ. Ei enim præparat ad uſum inſtrumentum: quod & uerius eſt.

Sed & vnde primũ ſecũdum locũ motus, anima. nõ omnibus autẽ ineſt viuentibus hæc facultas. eſt autẽ & alteratio & auctio per animã. Senſus enim alteratio quędã eſſe videtur. nihil autẽ ſentit, quod non habet animã. Similiter autẽ & de auctione, & diminutiõe habet. Nihil enim diminuitur, nec augetur naturaliter, quod non nutritur. Nihil autẽ nutritur, quod nõ vitę ſit particeps.

Deinceps ad effectiuam tranſiit. effectiuã enim cauſam ſic ſemper uocat, unde principiũ motus. Cum autem multis modis dicatur motus, ut dictũ eſt: ꝙ motus quidẽ ſecũdum locũ anima cauſa eſt, clarum eſt. Sed non oĩbus, inquit, ineſt uiuentibus hæc facultas, id eſt ſecũdum locum motiua. Quare non ſic uidebitur omnis anima eſſe cauſa effectiua. & ideo eam aliorũ quoq; motuũ eẽ cauſam oſtendit: alterationis, inquã, & auctionis: & diminutiõis. & ſic in omni aĩa uniuerſalẽ fecit orationem. Quòd itaq; anima alteratiõis cã eſt, ſic oſtẽdit. Animalibus aĩa ſenſus cauſa eſt. Omne aũt, quod ſentit, alterat̃. Anima ergo alteratiõis cauſa eſt. Quomodo aũt ſenſum dicit alterationẽ, nũc quidem nõ addidit. Deinceps aũt adiiciet, ꝙ duplex eſt alteratio: & in uniuerſum pati duplex eſt: hoc qdẽ, qđ ducit ad corruptionẽ: illud uero ad pfectionẽ. à doctore eni diſcipulus patit̃, & alterat̃, & nõ ad corruptionẽ, ſed pfectionem ducit̃. Qđ eni potẽtia in eo eſt, ad operationẽ deducit̃. Sic & ſenſus alteratur, & à ſenſibilibus patitur ad pfectionẽ ductus, & à potentia ad operationẽ ꝓductus.

Quòd autẽ auctionis quoq;,& diminutionis causa est aĩa,sic ostẽdit.Quòd augetur,& minuitur, nutritur,nihil enim augetur,qđ non nutritur.Quicqđ autẽ augetur,uitæ est particeps.& fieri nõ potest,ut nutriatur, quod nõ est uitæ particeps. Vt ergo nutriaẽ,uiuere causa est. Totius aũt uitæ causa est anima.Iis ergo,quæ augentur,& minuunẽ, huius ipsius auctionis & diminutionis causa anima est. Si autẽ nonnulli quoq; lapides augeri uidenẽ: non est hæc ꝓprie auctio:sed potius additio.Hanc enim auctionẽ dicit,quæ fit p instrumẽta naturalia Instrumẽta autẽ non sunt in ii animatis non ergo augentur,& alioqui,qđ augetur,per omnẽ partẽ augetur.ut in libro de generatione ostensum est.Lapidibus autẽ,exterius fortasse addito puluere, quædã fit mutatio: & sic maius totum fit,non facta auctione,sed additione:sicut si ignis augeri dicatur,pluribus lignis additis sic & metalla augentur,humida,ex qua cõstant,materia circũcirca exterius cõcreta,eaq; in ipsorũ substantiam,ab ea,quæ est in terra,naturali facultate,ex uniuerso mutata.Si enim ꝓxima,& cõtinens, causa est anima.Cõtinentur autẽ,& sunt,& animalia,& plantæ,donec nutriunẽ.Nutrimentũ autẽ auctionis causa est. Anima ergo auctionis cã est. Male ergo materialibus pricipiis, terræ, & reliqs, auctiõis causa attribuiẽ.Sed ad hoc fortasse dixerit Empedocles. Sicut tu materiales,& effectiuas naturalium causas tradis:sic & ego nũc non effectiuas causas, sed materiales tradidi. Sed locũ non habebit responsio.Neq; enim terrestres radices magis augẽtur,q̃ rami.Vbiq; aũt terrenũ superabũdat.Quod ergo ad terræ substantiam attinet,nihil sursum augeri deberet.

Empedocles autẽ nõ recte hoc dixit,adyciẽs plantis augumentũ euenire,radices quidẽ deorsum agentibus:quòd terra sic feratur scđm naturã:sursum autẽ,ꝓpter ignem similiter.Neq; enim illud sursum & deorsum recte accipit.Non eni idem est omnibus sursum,& deorsum,& vniuerso.Sed sicut caput animaliũ: sic radices plantarũ:si oportet alia instrumẽtũ dicere,& eadẽ,propter opera, & quibus funguntur munera:idem autẽ instrumẽta dicere,in quo sit idẽ opus.Ad hæc aũt,quid est, quod ea cõtinet,quæ in cõtraria feruntur,ignem,terrã? Distrahentur enim,nisi sit aliquid prohibiturum.Si autem ita est:anima quoq; est causa,ꝙ augetur,& nutritur.

Postq̃ ostẽdit augmẽti cãm eẽ aĩam,rephẽdit Empedo.q nõ recte dixit auctionẽ in aĩatis fieri.Dicebat.n.augeri plantã, eo qđẽ,q in ipsa est, igne ramos sursum augente:terra aũt,q̃ in ipsa est,radices inferne agente.Auctionis enim cãm terræ,& igni adscribebat.Hic.n.sursum ramos auget,ut q sursum ferat:terra uero deorsum radices,ut q̃ deorsum ferat.Eũ aũt primo rephẽdit,ꝙ nõ recte dicat esse inferius plãtarum radices.nõ enim oĩbus idem est/iquit/quod sursum est,& deorsum.Deinde causam quoq; affert.instrumẽta enim/inquit/operibus diiudicanẽ.Si enim operationũ gratia sunt instrumenta:q̃ easdem operationes agunt,eadem fuerint.Quẽadmodum enim in aliis aĩatis, id per quod nutriẽ,est os:sic ergo & plantis id,per quod nutriũtur,os fuerit.Nutriuntur autẽ per radices.ipsæ ergo plantarũ os fuerint.aliorum aũt animatorũ omnium os,per quod nutriũtur,superne est.Omniũ enim caput,in quo os,superiorem locũ obtinet.Et plantarũ ergo os,& caput cõuenienter superius fuerit. Quare plantarum radices superne potius: rami autẽ inferne.ut ad uniuersum autem,siqdem in uniuerso sursum,& deorsum dicere oportet.quod circũcirca quidẽ est, sursum est.Dico autẽ cœlum.quod autem medium, deorsum,nempe terra. animata itaq; dicũtur superne caput habere,non oĩno,ut quod circũcirca est, sed ut unde principiũ motus: quãdoqdem & ex cœlo principiũ est motus eorum,q̃ hic sunt.Et cum irrationalia aĩalia plurima, ferè autẽ oĩa, prona in terrã spectent,ut ne posterioribus qdem partibus ad id, quod circũcirca est caput altius habeant;superiores tamẽ aĩalium partes esse dicũtur/caput/&/q̃ sunt circa caput.Quare caput superne dicimus.cum capite autem ꝓportionem & cõuenientiam hñt radices.illinc enim est plantis motus principiũ,ut superius qdem sint radices,& nõ inferius.Hoc ergo unum absurdũ ei obiicit: aduersus quod quispiam ꝓ eo respondẽs,& eum defendẽs dicit:ꝙ ille supra,& infra,ut ad uniuersum dixit.Radices enim ut ad centrũ,augentur.reliquũ autem,ut ad cœlum.Alterũ rursus absurdum ex eius dictis colligit admodũ apte,& cohærẽter.Non enim ab igne/inquit/& terra fit auctio. Si enim ignis sursum augetur:terra autẽ deorsum:distrahẽtur/inquit/& diuellenẽ plãtæ,cũ nihil sit,quod cõtineat.si aũt est aliquid,quod cõtinet:hoc fuerit aĩa,nutrimenti,& auctionis causa.

Videtur autẽ quibusdã ignis natura esse simpliciter nutrimẽti,& auctionis causa.Ipse enim solus videtur ex corporibus & elemẽtis,qui nutritur,& augetur.Quare & in plantis,& in anima-

libus

libus existimauerit quispiã id esse, quod operatur. is autẽ quodã modo cõcausa est: non autẽ simpliciter causa: sed potius anima. Ignis enĩ auctio in infinitum: donec fuerit, quod possit cõburi. Eorum autem, quæ natura constant, finis est, & ratio magnitudinis, & augmenti. ea autem animæ, & non ignis. & rationis potius quàm materiæ.

Postquàm ostendit aiam auctionis esse cãm: alia perimit, q̃ quibusdã auctionis uident esse cãæ. Empedocles quidẽ terram, & ignem cãm in plantis existimabat, eo q illorum qdem contrarii sunt motus, sursum, & deorsum. Videntur aũt & plãtæ in cõtrarias partes augeri scdm radices, & fm ramos. Alii autem ignẽ suspicabant solam esse auctionis causam: aduersus quos nunc insistit. Recte autem illud, Simplr, addidit. in hoc enim errabant, qui uim auctiuã igni tribuebãt, q eum simpliciter auctionis cãm dicerent. Concausa enim esse ignis, ut instrumentũ auctionis per quod, ei quoq esse uidetur: non autẽ simplr auctionis esse causa: sed tantũ abesse ait, ut auctionis simplr causa sit, ut & deteriorẽ, quàm scdm instrumenta, cõcausam esse dicat in libro de generatione, & corruptione. Instrumenta enim à ratione adaptata finem assequũtur. Si autem ab artifice dimittãtur, incõmodum. Sine artifice enim operari non possunt. Ignis autem ipse per se operans, exitii, & corruptionis causa fit. Cum enim cibus coquit, & medicamentũ, nisi à medica, uel coquinaria ratiõe regatur, qui coquit ignis, magis corrũpit, & à ꝓpria specie, seu forma abducit. Cum autẽ dixisset, q uidetur quibusdam ignis esse nutrimenti, & auctionis causa: undenã in hanc adducti sunt sententiam, subiũxit. Solus enim inquit ex simplicibus corporibus cernit augeri, & nutriri. in hoc enim solum cõsuetudo nutrimẽti nomine usa est: & ꝓpterea, auctionis quoq. Quod enim nutrit, hoc & augef. huius multum usum habemus in cõsuetudine, & apud antiquos. Omnes simul tecũ, inquit Poëta, edax ignis uorat: & rursus, Omniuoro igne, dictũ est. Si itaq ex simplicibus hic solũ nutritur, & augef: hic in cõpositis quoq fuerit nutritiõis, & auctionis cã, dico aũt, in animatis. Vbi ergo ostẽderit Philosophus, q non similiter nutriunt, & augentur animata, ut ignis: simul etiã per hoc ostẽderit, q non in animatis ignis nutrimenti, & auctionis causa est. Sic autẽ ostendit. Quæcũq natura nutriuntur, & augentur (id est aũt: Quæ in seipsis nutritiuã, & auctiuã habent facultatẽ. Quæ enim nõ sic nutriunt, & augent, ea nõ ꝓprie esse dicũtur illa, q̃ dicũtur.) Quæ ergo natura nutriunt, & per hoc augent, habẽt nutritionis terminũ: & definita est eorum ad certã usq mensuram auctio. Ignis autem non est definita nutritio, & auctio. in infinitum enim augebitur, si materia suppeditetur. Ignis autem non similiter ac animata, nutritur, & augetur. Si autem non similiter: ne animatis quidem auctionis causa fuerit. Ignis enim non est finis, nec ratio auctionis. Quæ autem natura augentur, aliquem finem habent, & determinatam auctionis rationẽ. Secundum rationem autem augere, & definite, fuerit aiæ, & non ignis. Sic ergo ostẽdit, q non ignis animatis auctionis causa est. Quòd aurẽ neq de igne ꝓprie dicit nutritio & auctio, sed generatio, ostendit in libro de generatione, & corruptione. Is aũt existimatus est ex elẽtis nutriri & augeri: quòd apte qdem in aliis superabũdantia, additio est: aqua n. aq̃ addita, & terra terra terræ, sic fit eorũ maior excrescẽtia. id aũt non esse nutrimẽtũ, nec auctionẽ, clarũ est. Ignis aũt excrescit, nõ addito igne, sed dissimili materia, sicut lignis, uel eiusmodi, iisq; ab ignis facultate in eius mutatis substãtiã, sic fit ignis excrescẽtia. Videt aũt tale qd esse, & q̃ est ꝓprie, auctio. Mutato. n. alimẽto in corporis naturã, sic fit aiatorum auctio. Ostẽdit aũt, ut dixi, quòd id, quod in igne fit, generatio est, & non auctio.

Quoniam autem eadem est animæ nutritiua, & generatiua facultas: de nutrimento primum definire necesse est.

Postq̃ dixit de fine generatiuæ facultatis: deinde ostendit, q ei, qui de aĩa dicturus est, de iis, quę sunt opposita aialibus facultatibus, tractare necesse est, ad ostẽdendũ aĩam eẽ cãm nutritionis, & auctionis, & alterationis, q̃ est fm sensus, & reliq: & Empedoclis sententiæ interea meminit, q nõ aiæ auctionẽ tribuit, sed materialibus causis: & eos penitus refellit, qui eius, q̃ fit in aiatis, auctionis igneã substãtiam cãm existimãt: hic deinceps de cohærẽtibus uerba facit, dico aũt de nutrimẽto, ut sic deinceps de facultatibus quoq tractet. Tãquã. n. de una uegetatiua facultate superius quoq uerba fecit, ubi dixit. Nutritiua. n. aliis quoq prima inest, & est maxime cõis facultas animę, fm quã uiuere inest oibus: cuius sunt opera generare, & nutrimento uti: & hic rursus, qm eadem est nutritiua, & generatiua facultas: de nutrimento primũ definire necesse est. Quod autẽ dicit, est eiusmodi. quoniam una est, & eadem uegetatiua facultas: cuius sunt opera generare, & uti nutrimẽto (p extrema

medium quoq; cõphendens,qđ eſt augere,& ad pfectam mẽſurã deducere,ꝙ augent.)diximus autem/inqt/de fine generatiuæ opationis,neceſſe eſt & de eo,qđ eſt oppoſitũ nutritiuæ facultati,dicere,dico aũt,nutrimẽto:ut ſic deinde de ipſa quoq; facultate loquamur. Vnã aũt dicit facultatem nutritiuã,& auctiuã,& generatiuã:nõ ſimplr:qm̃ uegetatiua cõmunis de eis ꝑdicat:ſed ꝙ unus finis eſt harũ oĩum operationũ.id aũt eſt,generare alterũ,quale ipm̃,pp deſiderium æternitatis.Oĩa autem/inqt/à fine,ad quẽ maxime tendit,denoĩare par eſt.Quare,quoniã omni uegetatiuæ facultati finis eſt generare alterũ,quale ipm̃:eam,ꝙ in oĩbus eſt,generatiuã appellare ęquũ eſt. Nutritiua enim,& auctiua facultas,ut ei ſeruiãt,factæ ſunt.Qm̃.n.fieri non põt,ut aĩata generent,quæ nõ ad definitã,& ſm naturã mẽſurã puenerint:ꝓpterea auctiua opatione,& facultate opus eſt. Sed quia rurſus fieri nõ põt,ut augeant,ꝙ nõ nutriunt:ideo nutritione opus eſt.Quare,ꝓpter generationẽ quidẽ auctio:ꝓpter auctionẽ autẽ nutritio.ꝓpter generationẽ ergo nutritio.Quare qm̃ à fine oĩa denominare par eſt:hæc eſt generatiua ab oĩbus appellãda.Nutritiuã aũt cũ auctiua ad idẽ deducit,ꝓpter eã,quã,cũ in dictionis cõtextu fuerimus,cãm dicturi ſumus.Quare neq; de auctiõe ſeorſum uerba facit:ſed coniunctim cũ eo,qđ de nutritione dicit.Vnde neq; auctiuã ſeorſum facultatẽ definit.Qm̃ aũt ipſa animæ uegetatiuæ facultas,eadem eſt,ac nutritiua,& generatiua facultas:defectiue ſm phraſim dicta eſt ſentẽtia.Sic.n.dicere oportebat.Qm̃ aũt eadẽ eſt animę facultas,nutritiua,& generatiua:de generatiuæ autẽ fine dictum eſt:neceſſe eſt & de nutritiuæ oppoſito dicere: nutritiuę aũt facultati oppoſitũ eſt nutrimẽtũ:oportet itaq; primũ de nutrimento dicere.

Hoc enim ab alijs facultatibus opere ſecernitur.

Nutritiua/inqt/anima ab aliis aĩalibus facultatibus ſecernit,quòd nutriat.hoc eſt enim eius ꝓprium.Nutrit autem nutrimẽto.quare de nutrimento primum dicere neceſſe eſt.

Videtur autẽ eſſe nutrimentũ cõtrariorũ cõtrariũ:non quoduis cuiuis, ſed quæcũq; cõtraria nõ ex ſe ſolum inuicem habent generationem: ſed & auctionem. Multa enim fiunt ex ſeinuicem: ſed non omnia quantitatem ſuſcipiunt, vt ſanum ex laborante.

Varia ſunt,ꝙ de nutrimento dicũtur.Alii enim dicunt, ꝙ quatenus nutrimentũ eſt ſimile eorũ, quæ nutriũtur,id auget.eſt autem ſimile ſimilis auctiuũ:nõ cõtrarium: id enim & cõtrarii quoq; corruptiuũ eſt.neq; eſſe põt,ut à cõtrario nutriat,quod nutritur,ſed à ſimili. Alii uero dicũt,ꝙ cõtrarium nutrit,quod nutrit.Si enim nutrimẽtum patit ab eo, quod nutritur:& contrariũ in contrarium mutatur:nutrimentũ ergo cõtrarium eſt eorũ,quæ nutriũtur.Hæc ergo ſunt,ꝙ de nutrimento dicunt:quæ cõtraria eſſe uidẽtur,cum reuera nõ ſint. Vtriq; enim eorum ad ptem aliquã reſpexit:& ad hanc uera dicit.Nutrimentũ enim eſt potentia qdem ſimile ei quod nutrit:actu aũt & operatione cõtrariũ.Panis enim & obſonia,prius ꝙ conficiãtur,& concoquãtur,ei ſunt,quod nutritur,contraria:poſtꝙ autem mutata,& alterata fuerint,tunc fiunt ſimilia.Mutatur aũt non ſimile in ſimile:neq; quodlibet in quodlibet: ſed cõtrarium in cõtrarium.Neq; enim albũ in calidum: ſed frigidum in calidũ.Etenim fuſcum,quod in album mutat, non quatenus eſt albi pticeps,mutatur.Quare,ſi nutrimentũ mutat,clarum eſt,ꝙ in cõtrarium mutat. Cum itaq; duplex ſit nutrimentum:hoc quidem incõcoctum:illud uero cõcoctum:incõcoctum qdem ei,quod nutritur,cõtrarium eſt:concoctũ autẽ,& mutatũ,iam ſimile.Cum autẽ dixiſſet,ꝙ uidetur nutrimentũ eſſe nutrimento contrariũ:ſubiunxit,ꝙ non quoduis cõtrarium cuiuis cõtrario eſt nutrimentũ:ſed quęcunq; dum mutant,in contrariũ mutãt,quod mutatur.Multa enim/inquit/cõtraria in ſeinuicem mutantur,ut ſanitas & morbus:album & nigrum:ſed ea nihil quantitati mutata adiiciunt.Quare non ſunt ſuiipſorũ inuicem nutrimẽtum.neq; album nigro nutrit,quãdo mutatur nigrũ in album:neq; ſanitas morbo.Non aũt hoc ſimplr dicit,ꝙ quę in ſeinuicem cõtraria mutant,& quãtitati addũtur,ea à ſeinuicẽ nutriuntur. neq; enim hoc uerũ eſt,ut & ipſe dicit: ſed ꝙ quæ ex cõtrariis nutriunt,ea quãtitati adiiciunt.Quãdo enim ab aĩa mutata fuerint eiuſmodi cõtraria, dico autem quæcũq; ei quãtitati,in quã mutant,adiiciunt,tunc fit nutrimentũ.Simplicia itaq; corpora augentur quidẽ inuicem inter ſe mutata:à ſe autẽ inuicem nõ nutriunt.& quod magis eſt, ne ꝓprie quidem in eis auctio dicit,ſed additio:ut in libro de generatione oñdit.Quòd aũt primũ nutrimẽtũ, & incõcoctum,eſt ei,qđ nutrit,cõtrarium,hinc planũ eſt.Si.n.patitur ab eo,qđ nutrit,& mutatur in illius ſubam:non qđlibet autẽ à quolibet patitur:neq;.n.qđuis à quouis mutat , ſed cõtrariũ in contrariũ:nutrimentũ.ſ.quod patit ab eo,qđ nutritur,ut in illius ſubam mutetur,cõtrariũ eſt ei,

quod nutrit. Certe qm̃ constamus ex frigido, & calido: humido, & sicco. i. in qualitates, q̃ eiusdem sunt ordinis cũ eo, qđ nutritur, nutrimẽtũ quoq; mutabit. Vel ergo, cũ sit calidius, in frigidius per concoctionem mutabit: uel frigidius in calidius: uel siccius in humidius: uel humidius in siccius. Quare ei, q̃ in corpore superabũdat, qualitati cõtrariũ nutrimẽtum afferimus. Si corpus qdem sit siccius, humidius afferẽtes: si calidius aũt, frigidius: & in reliquis sil'r. Clarum est. n. q; materia opus habet nutritiua facultas, q̃ suapte natura apta sit, ut mutet in eius, qđ nutrit, subam. Postquã autẽ iam passum fuerit nutrimentum, & ei, qđ nutritur, assimilatũ, non est amplius cõtrariũ, sed sile. Ipm aũt ultimũ, & in utraq; deinceps parte assimilatũ, est quoq; aggregãdum, & agglutinandum.

Videntur autem neq; illa eodem modo sibi esse inuicem nutrimentum. Sed igni quidem aqua nutrimentum. Ignis autem aquam non nutrit. In simplicibus itaq; corporibus, hæc esse maxime videntur, hoc quidem nutrimentum: illud vero, quod nutritur,

Postquã dixit ex cõtrariis ea sui esse inuicẽ nutrimentum, quæ non solum ex seinuicem fiunt, sed & seinuicẽ augent: ꝓpterea addidit, q; non omnia eiusmodi sui esse inuicẽ nutrimẽtũ dicũtur. & hoc per exẽplũ ostẽdit, q; non qcquid fm quãtitatẽ auget, nutrimẽtũ est cõtrario, sed qđ ex cõtrariis formalius est, seu formę magis particeps, auctũ à magis materialis, & cõtrarii in ipm mutatiõe, nutriri dicitur. nõ itidem aũt, &, quod est materialius ab eo, qđ est magis formale. Sic eni se habẽt inter se ignis & aqua. His ergo sic inuicẽ mutatis, aqua, inqt, igni est nutrimentũ: ignis aũt aquę nõ itidem. nemo enim dixerit aquã ab igne nutriri. Ignis autẽ nutriri dicitur. Omnes simul tecũ, inqt Poëta, edax ignis uorat. Vnde etiã quæsiuerit quispiã, si, quẽadmodũ aquæ in ignẽ mutatio, generatio solum est, & nõ auctio: sic & ignis in aquã, ut ostẽsum est in libro de generatiõe: cur aq̃ qdem igne non nutriri dicitur: ignis aũt aqua dicitur? Quod eni aqua ignis nutritur, clarũ est. Est enim oleum aqua aliquo modo affecta, & cera, & huiusmodi. & ligna quoq;, & similia, q; aliquid humiditatis habeant, materia sic ignis fiunt. Vndẽ oĩa exiccata ligna, ut quę putrefacta sunt, uel in cinerẽ redacta, nec uri qdem possunt: eo q; sint undiq; humiditatis expertia. Dicimus ergo, primũ, q; cõsuetudinem secutus est Philosophus. Dicimus eni nutrimẽtũ eẽ igni oleũ. hoc aũt nihil est aliud, quã aquam igni nutrimentũ esse dicere. Oleũ eni, ut in q̃rto Meteororũ ostẽsum est, est ex aq̃ & aere, quæ ambo sunt humida natura. Præterea in libro de generatione ostẽsum est, quod id, qđ auget, forma est, & nõ materia. Oportet enim, qđ augetur, unũ esse numero, materia aũt, quæ affluit, & effluit, nõ est eadẽ, in eo, quod auget. Forma aũt ipsa magis formalis, ut in elemẽtis, ignis: Aqua autem magis materialis, ut in illis ostẽdit. forma autẽ magis actiua, & icorporea, & cõprehẽsiua: siquidem patitur quidẽ materia: agit autẽ forma. & illa quidẽ diffundi & dispergi põt: à forma aũt continetur, & certis finibus circunscribit. Ea uero in igne quoq; cernunt. est enim & aliis elemẽtis agilior, & subtilior, & magis cõprehensiuus. Ignis eni sphæra reliqua elementa cõprehendit. Et, ut semel dicã, in cõtrariis, quod ex cõtrariis melius est, formæ rationẽ obtinet, quatenus dicit, Quare & eam, quæ est ad id, mutationẽ generationẽ dicit. Quod aũt deterius, materiæ. Quare corruptionẽ dicit, quę est ad id, mutationẽ: alioqui &, quod nutrit, nutrimentũ per seipsum cõficiẽs, inseipsum mutat. Hoc ipsum autẽ uidetur ignis quoq; facere, infuso oleo, & lignis subiectis. Mutatio quidẽ certe ignis in aquã nõ sic fit. Per hoc aũt quod dixit, In aliis ergo corporibus, & ut multis uidetur, hoc declarauit. Nutrimẽtũ. n. ꝓprie in corporibus est aĩatis. Hęc aũt sunt cõposita, q̃ & nutriunt.

Dubitationem aũt habet. Aiunt enim nõnulli simile simili nutriri, quẽadmodũ & augeri. Aliis aũt, vt diximus, cõtra videtur, cõtrarium, cõtrario. vtpote cũ simile tale sit, qđ pati non possit: nutrimentũ autẽ mutetur, & cõcoquatur. Mutatio autẽ est oĩbus in oppositũ; vel in id, qđ intercedit.

Postq̃ satis dixit nutrimẽtum esse cõtrariũ cõtrario: nunc dicit, q; dubitationem habet tractatus de nutrimẽto. Nõnulli. n dicunt simile à simili nutriri: alii uero cõtrarium à cõtrario. De his autẽ dixit in libro de generatione, nũc quoq; inqt necessariũ est de nutrimẽto loqui ei, qui de nutritiua facultate dicturus est. Postquã aũt dixit, q; dubitationẽ habet, eo q; alii sili quidẽ nutriri, q̃ nutriuntur, dicunt: alii uero, cõtrario: utriq; opinioni, q̃ eas confirment, paucis addidit, illinc qdẽ iis, qui sili nutriri cẽsent, dicẽs, sicut & augeri. Si. n. eodem nutrimur, & augemur: augemur autem simili: carnis. n. adiectione caro auget: simili quoq; nutrimur: hinc uero iis, qui cõtrario nutriri uolũt, dicẽs, Vtpote cũ simile à simili pati nõ possit. Qđ. n. patitur, à cõtrario patitur, & nutrimẽtum mutare & cõcoquere aliquid pati est. Oĩs. n. mutatio, etiã ea, quæ est eo, qđ inter cõtraria intercedit, fit, quodã

modo, quatenus fit, contrarii est particeps. & non fit mutatio ex ipso, & in ipsum. Oppositū autem hic contrarium accipit: & non omne simplr oppositū: & apertum est ex eo, quod addidit. Et quod intercedit. Inter contraria enim aliquid intercedit: & non simplr omnia opposita.

Praeterea nutrimentū aliquid patitur ab eo, quod nutritur: sed nō hoc à nutrimēto. sicut nec faber à materia: sed illa ab ipso. Faber aūt mutatur tantū ab ocio & cessatione ad operationē.

Cum dixisset, q̃ nutrire, & nutriri fit aliquo agente, & patiēte: utpote cū pati, inquit, nō possit simile à simili: per hoc ostendens, q̃ agere, & pati oporteat, qđ nutrit, & quod nutrif: deinde dixisset nutrimētum mutari: nūc ostendit q̃ nutrimētum quidē est, qđ patitur, & alteraf: actiuū aūt est, & à passione alienum, quod nutrit. Si.n. quod nutrif, idem manens fm formā nutritur: nutrimētum autē non idē manet: ipm est ergo, quod mutaf. Exemplo aūt usus, fabro, postquā ostendit, q̃ ab artifice, & forma materia patif: sed non cōtra, à materia artifex: qm̄ uidetur artifex quoq; in eo, quod materiā operef, mutari: quā enam fit eius mutatio, ostendit. Ab ocio.n. & cessatione, inquit, ad operationem mutaf: sed non fm passionem: neq; enim quicquā patitur, neq; alteratur, ostēdens, qđ talis q̄dam est nutritiuæ facultatis mutatio in nutriendo, non alteratio, sed perfectio. Perficif.n. facultatis operatio. Talis autem mutatio, non motus, sed perfectiōis potius generatio, ut ostendit in naturali auscultatione.

Vtrum autē est nutrimentū, quod postremū aggregatur, & adiungitur, vel primū, interest. Si autem vtrūq; : sed hoc quidē incoctum: illud vero concoctum: vtroq; modo cōtingat nutrimentum dicere. Quatenus enim incoctū est, cōtrariū cōtrario nutritur. Quatenus aūt cōcoctū, simile simili. Quare manifestū est, q̃ dicunt quodāmodo vtriq; & recte, & non recte.

Quęrit utrū nutrimētum dicere oporteat, id ne, qđ à principio afferimus, panem dico, & reliq;: an, quod postremū corpori aggregaf, cuiusmodi est, qui ex nutrimento sanguis mutaf, & in partibus fit, & eis assimilaf. hoc est.n. postremum. Nutrimēti.n. aiunt Medici, quod nutrit nutrimētum est. ex his.n. inuenietur, quod q̄ritur, utrū simili nutrimur: an cōtrario. Si.n. quod primū affertur, est nutrimētum: cōtrario nutrimur. Si autem postremū, quod corpori aggregaf & unitur, simili. Si aūt utraq; nutrimētum, quod etiā uidetur, & primū & ultimū: & simili, & cōtrario. Primum.n. & incōctum, est cōtrarium. Secūdum autem, & cōcoctum, simile. Quare uterq; corū, qui de nutrimento dixerūt, ut ad partem respiciēs, recte qdem dixit: nō aūt perfecte. Dubitauerit autē quispiā, quidnam est, qđ postremū aggregatur. Si.n. non primū fit caro, deinde carni aggregatur: hoc.n. est additio, nō auctio: quicqđ ante mutationem postremū fuerit, hoc cōtrariū esse necesse est. Si.n. mutatur: solū ergo cōtrariū nutrimētum. Si aūt postremū dicit, qđ iam est assimilatū: non est amplius eiusmodi nutrimētum, sed pars. Et soluēs Philosophus inquit, q̃ facta quidem caro est scdm nutrimētum, scdm partem aūt, eius, quod ante aggregationem fuit, corporis est nutrimentum: illo quidem ut toto considerato, dico autem, eo, quod post aggregationem pars est. De his autē exactius in libro de generatione & corruptione dictum est.

Quoniā autē non nutritur, quod vitę non est particeps: animatū corpus fuerit, quod nutritur, quatenus est animatum. Sic & nutrimentū est ad animatum: & non secundum accidens.

Quare nō proprie de igne nutrimētum dicif. Trāsit autē à nutrimēto ad operationē. ea est aūt nutrire. Nutrire.n. est eius, quod nutrif. & nutriri quidē fuerit, per operationē circa nutrimētum eius, quod nutritiuā habet facultatem, illius, qđ nutrif, seruare substātiam. Nutrire aūt, circa nutrimētum operari nutritiuā facultatē. Deinceps ergo ab operatione, q̄nam sit nutritiua facultas inuenit, & definiet. Si aūt nihil nutritur qđ nō sit uitæ particeps, inquit, ab aīa aūt uiuētibus uita: necesse est aīatum corpus esse, qđ nutrif, fm hoc ipsum, q̄tenus est aīatum: & nō fm accidens: nō.n. corpori, q̃ nutrif, esse aīatum accidit: sed q̃ est aīatum, ppterea nutrif. Si aūt, qđ nutrif, est aīatum: nutrimentū quoq; fm hoc ipm animati fuerit. Quare nō pprie ignis nutriri dicif. Eorū.n. quæ sunt ad aliquid, alia qdem pprie, & fm se ad illud sunt, ad qđ referūtur: alia aūt per accidēs. Vt seruus dicitur hominis esse seruus: & domini seruus. Sed domini quidem secūdum se: hominis uero per accidens. accidit enim domino esse hominem. Dicatur autem & grāmatici eē seruus, & rhetoris: per accidens, scilicet. Nutrimentum autem per se ad animatum dicitur.

Est autẽ aliud nutrimentũ, & esse auctiuum. Quatenus enim quantũ quid est id, quod est animatum, auctiuum: quatenus vero hoc quidpiã, & substantia, nutrimentum. Seruat enim substantiã, & eousq; est, donec & nutritur. & generatiõis effectiuũ, nõ eius, qđ nutritur, sed quale, qđ nutrit. iã enim est ipsa substãtia. Nihil autem ipsum seipsum generat: sed seruat.

Hoc quoq; iis est cõueniens, quę de nutrimẽto tractãtur. Hoc aũt in iis quoq; dixit libris, q sunt de generatiõe, q nõ ſm idẽ nutrimur, & augemur. Quoniã enim, qđ nutritur, & forma est, & quantum quid: Similiter autẽ & nutrimentũ nutrit, quod nutritur: nutrimẽti ppium est seruare formam eousq; dum nutriũtur, quæ nutriunt, & si non augeãtur. Si autẽ quantitatẽ augeat ei, quod nutritur, additũ nutrimentũ: non augetur autẽ semper, quod nutritur: quãdo excretio uel fuerit ęq̃lis, uel maior ea, q̃ ex nutrimẽto fit, aggregatiõe: ut dixit i libro de generatiõe: & sic qdẽ certe nutrimentum, quod in se est, quãtitati adiicit. Quoniã ergo idẽ nutrimentũ & nutrit, & auget: Si eni idem est potentia, quod id, qđ nutritur: nutrit, & seruat formã eius, qđ nutritur: Si aũt quantitate præditum est: ea quoq; rõne auget: clarũ est, q, quæ circa nutrimentũ operatur, facultas, idq; cõcoquit, & mutat, & corpori adglutinat, una, & eadẽ fuerit nutritiua, & auctiua. Quãdo eni sic habet, quod nutrit, ut & esse possit, & eius quãtitati adiicere: non solũ nutrit, sed & auget. Quãdo uero non potest, quod nutritur, eo q id, quod nutritur, tpe defessum sit & exhaustũ, nõ amplius quoq; auget. Cum eni partes sicciores seipsis euaserint, nõ suapte natura amplius extẽdi possunt, ut quãtitati adiiciant. Vnde & infantiũ, ac puerorũ uelox admodũ fit incrementũ. & cũ in totis sæpe duobus, aut tribus annis duorũ, aut triũ cubitorũ additionem ceperint, in aliis plurimis minimã adiectionem accipiunt: cum iã deinceps partes ad siccius mutenť, nec extendi possint, & quãtitati adiicere. Nam nutritiua facultas, quantũ qdem in se est, quãtitati semp adderet. Et alioqui, cũ deinceps magna facta sit effluxio, eo q ad diminutionẽ tẽdat animal, nõ sufficit nutritiua facultas ad reficiẽdũ quod defecit, & ei qđ à principio fuit, adiiciendũ. Quoniã ergo nutritiua facultas eadẽ est cũ auctiua: merito de nutritiua, & generatiua sola meminit, eãdẽ, ut dixi, existimãs cum nutritiua auctiuam. Et generationis effectiuũ, nõ eius, quod nutritur, sed q̃le quod nutritur. Postquã dixit, q nutrimentum ſm aliud & aliud nutrit, & auget, dicit generatiõis quoq; effectiuũ esse nutrimentũ: si qdẽ semẽ est excrementũ ultimi nutrimẽti, ut ostẽdet in libris de generatiõe animaliũ: certe ad qualitatem & quantitatẽ nutrimenti, rerũ uenereaũ magis uel minus motus fit. Non, est aũt eius, qđ nutritur, generatiõis effectiuũ nutrimentũ: nihil eni ipsum seipsum generat: iã est enim eius substãtia: sed quale ipm quod nutritur. Omnia enim, quæ generãt, ut plurimũ, & secũdum naturã, sibi ipsis similia generant. Aeternitatem enim desiderantia, sic eam ut superius dictum est, assequuntur, q alia, qualia ipsa, generent.

Quare eiusmodi quidẽ animæ principiũ, facultas est quæ seruare potest, quod eam habet, quatenus tale. Nutrimentum *autẽ ad operandum præparat. & ideo, quod nutrimẽto priuatũ est, esse non potest. Quoniã aũt tria sunt: qđ nutritur: quo nutritur: & qđ nutrit: Quod nutrit qdẽ prima est anima: quod nutritur autẽ, quod eam habet corpus. Quo nutritur vero, nutrimentum.*

Postquam dixit, q nutrimentũ est eius, quod nutrit, seruatiuũ, quatenus est nutrimẽtũ: ex hoc nutritiuam quoq; inuenit animã, & eam definit, q ea est facultas, quæ seruare põt, quod eam habet, quatenus tale. Illud aũt, Quatenus tale, pro eo, qđ est, secũdum hãc ipsam formã, id est in eadẽ forma seruans, quod nutritur. Et ipse qdẽ nutritiuæ solius facultatis definitionẽ tradidit. Ex hac autem etiã tradi potest auctiuæ & generatiuæ facultatis definitio. Est eni auctiua facultas animæ, quæ ad perfectã formam ducit, quod eã habet: ad quã cum peruenerit, potest oẽs naturales operationes perficere. Generatiua aũt est facultas animæ, quæ pparare potest id qđ eam habet, ad faciendum alterum, quale ipsum, ſm desiderium eius, quæ est in primo, æternitatis. Nutrimentũ autẽ inquit, pparat nutritiuæ facultati talẽ operationẽ. Nisi enim sit nutrimentũ, non operať nutritiua facultas. Est aũt nutrimentũ operationis pparatiuũ nutritiuę facultatis, per quã seruať, quod eam habet. Et ideo quod nutrimẽto priuatũ est, fieri nõ potest, ut sit animatũ. id eni est quod nutritur. Quoniã autem est quod nutritur, & quo nutriť, & quod nutrit: quoniã de nutrimẽto dixit: uult, quæ ab eo denominantur, definire, & dicere qđ est eorũ unũquodq;. Est eni aliquid quod nutrit, & quod nutriť, & quo nutrit. Quod nutrit aũt est prima animę facultas, quæ est nutritiua: sępe au

tem dictum est,cur prima.Quod nutritur autem,animatum corpus,quatenus hanc habet facultatem.Quo autem nutritur,nutrimentum.

Quoniam autem à fine omnia par est appellare: finis autem est generare, quale ipsum: fuerit prima anima,id quod est generatiuum, quale ipsum.

Sicut enim ab intelligendo intellectus appellatur:& à sentiendo sensus:nutritiuæ autem facultatis,quam primam uocat,ut inferius primam, finis est generare, quale ipsum: eorum enim,quæ nutriuntur,quæ perfecta sunt,& non manca,generant:ergo eam etiam à fine denominare par est, dico autem generatiuam:quia generare ei finis est.

Est autem,quo nutritur duplex,sicut,quo gubernat,manus,& clauus.

Postquã dixit qdnam est illud,quo nutrit,quod núc additur ĩstrumẽtariũ est/quo/tanquã per instrumẽtum,nutrit. Hoc ergo instrumentũ duplex est,ĩquit, hoc qdem quod mouet,& mouet, illud uero,quod solũ mouetur,nõ itidem etiã mouet.Innatum enim calidũ, quo qdem nutrit aĩa, tanquã per instrumẽtum,& mouet,& mouetur. A nutritiua qdem facultate mouet: reliquas autẽ partes mouet,ut dentes,uenas,uentrẽ,& alia,p quæ nutritio:q̃ quidem solũ mouentur: nõ ita aũt & mouẽt alia,qa ut instrumentũ:sed nutrimentũ.Ostendit aũt duplicem rõnem eius, quo nutrit, tanquã per instrũm,gobernatoris appositione.manus enim est,quod mouet,& mouet.mouetur enim ab aĩa:mouet autem clauũ.clauus autem solũ mouet. non enim ipse aliud mouet instrumẽtum.sed mare/uel nauẽ,sicut illa nutrimentũ. Alii aũt nutrimentũ dicunt,qd mouet quidẽ,& mouetur à calido.mouere autem,q̃tenus nutrit.Melius autẽ est id,qd mouet,& mouet,calidum accipere,quod ab aĩa quidem mouet:mouet autẽ nutrimentũ:nutrimentũ autem, qd solum mouet. Non enim mouet,quod nutrit in eo,qd nutrit,ut ostensum est.Dicit autẽ Alexãder aliã quoq; expõnem.id enim,quo nutrit,duplex,nõ de nutrimento accipiendũ nunc dicit:sed duplex eẽ,nutritiuam.s.facultatẽ,& innatum calidũ.Quorũ illud qdem est ĩmobile,nutritiua,scilicet,facultas:ipsa enim,cum nõ moueat,mouet.inatum aũt calidum,quod mouet,& mouet.mouet enim nutrimẽtum.mouetur aũt à facultate.Hæc autem expositio cõuenerit lecturæ,q̃ sic fertur. Hoc qdem,qd mouet,& mouet:illud uero,quod solũ mouet,uidelicet , cum ipm non moueat. & huic qdem lecturæ gubernatoris exẽplum ad hunc modũ adaptaueris. Clauus quidẽ, q mouet,& mouet,mouet qdem mare,uel nauẽ:mouet aũt à manu.manus autẽ,quod solum mouet:mouet enim clauũ, sed ipsa ab alio nõ mouet.Continẽtium.n.partes nõ mouentur p se:qm̃ neq; in loco per se, ut ostẽsum est in Physica:cõtinens aũt est manus gubernatoris. & aliter,q clauus qdem ab aliquo,quod est extra,mouet,nempe à manu:manus autẽ nihil habet, quod ad eam extra moueat. Si ergo scriptura habet,illud uero solum mouens,ultima interp̃tatio conueniet.

Hoc *quidẽ quod mouet,& mouetur:illud vero,quod solum mouet,omne autẽ nutrimentũ necesse est facultate concoqui: concoctionem autem operatur calidum: & ideo omne animatum habet caliditatem.* Typice *ergo, quidnam est nutrimentum, dictum est. postea autem de eo clare dicendum est in libris conuenientibus.*

Postquã dixit,q duplex est aiæ nutrire: esse, p̃ter dictũ nutrimẽtum/aliud/per qd fit duplex id, quo nutrit, nunc dicit:Innatũ enim/inquit/calidũ. deinde & quomõ nutrit,subiunxit.Oportet.n. inquit,nutrimẽtum cõcoqui.Quod autẽ cõcoctionem opatur,est calidũ.quare hac ratiõe nutrit. Si autem oẽ aĩatum nutritur:nutrimentũ autem à calido cõcoquitur:necesse est ergo oẽ animatũ habere caliditatẽ.Typice ergo,qd est,dictũ est.Postea autẽ de eo clare dicendũ est in cõuenientibus libris:q duplr est nutrimentũ,contrariũ enim,& simile:& q eorum,q̃ augere possunt,cõtrarium; & q concoquit,& mutat,& q scdm aliud nutrit,& secũdum aliud auget: & quod q̃tenus nutrit, seruat quod nutritur:& q generationis quoq; ipm est principiũ,non eius quod nutrit,sed quale, quod nutrit:& quæcũq; alia dicta sunt.postea autẽ de eo clare dicendũ est in cõuenientibus libris. De nutrimẽto quidẽ aliquo modo dixit in libris de generatione.dicet autẽ postea & in tractatu de generatione animalium,in quem differt.in quo etiam de semine dicet,q & ipsum est nutrimenti. Excrementum enim, inquit, nutrimenti est semen. Quare ad seminis generationem alia quidem nutrimenta sunt apta;alia uero contra.

His autem

His autem definitis, dicamus communiter de omni ſenſu.

Poſtquã dixit de aĩa, de plantali dico ſeu uegetatiua: ꝙ eſt facultas aiæ conſeruatrix eius, qđ eam habet, per ꝓpriam operationẽ, quæ fit p̄ſentia alimẽti: & per hoc oñdit, ꝙ eſt entelechia ſeu pfectio illam habentis corporis, & ab ea inſeparabilis: tranſiit ad ſenſitiuę aię definitionẽ. Et quẽadmodum prius in anima ſimplr̃ cõem de omni anima definitionẽ tradidit: ſic & hic prius cõiter de oĩ ſenſu differit. deinde de unoquoq; ſeorſum. Tradit aũt cõem ſenſitiuæ animæ rõnem. Senſum enim eſſe dicit facultatem aiæ, qua per alterationẽ ſenſilibus aſſimilať. hac rõne ſenſitiuã quoq; aiam dicet. Quæcũq; ergo ad ſenſum in uniuerſum definiendũ ei ſunt utilia, ea prius diſtinguit. Primũ autẽ eo uterur, ꝙ & ſenſus patiať, & altereť. Differet ãt & de eo quod eſt potẽtia, & de eo qđ eſt actu. & nõnullas mouebit dubitationes, & de eo qđ facit, & de eo qđ patiť, & de ſenſu: & eas etiã ſoluet.

Senſus autem in eo, quod eſt moueri, & pati, accidit, quemadmodum dictum eſt. Videtur enim eſſe quædam alteratio.

Primum ꝙ ſenſus in ſenſiliũ apþhenſione taliter uel taliter affectus alterari uideť. Si autẽ alteratur, & patiť. paſſio enim, alteratio. Si autẽ patitur, & moueť. non hæc autẽ dicit, perinde ac ſi ſit ipſe in ea ſententia, ꝙ ſenſus altereneť, & patiãtur. Addidit itaq; illud, uidetur. Oſtendet enim ꝓcedens, quomõ unũquodq; eorum in aia dicitur, ꝙ non ꝓprie neq; alterari, neq; pati ſenſus diciť. Hoc aũt ut dictum eſt, dicit, quia paulo ante eum oñderet, ꝙ anima etiã, ut unde incipit motus aialium, cã eſt, oñdit ꝙ non ſolũ auctionis, & ſm locũ motus, ſed & alterationis cã eſt, argumentatus, ꝙ ſenſus ſit alteratio. Senſus ergo alteratio. alteratio motus. Senſus ergo in eo eſt, qđ alterať & mouetur.

Dicunt autem aliqui & ſimile à ſimili pati. hoc aũt quomodo fieri poſſit, vel nõ poſſit, diximus quidem etiam in iis, quæ in vniuerſum dicta ſunt de faciendo, & patiendo.

Quoniam autem ſenſum eẽ accidit in eo ꝙ moueť & patitur: in his uniuerſalẽ dubitationẽ ꝓponit, quomõ patitur id, quod patiť, ab eo, qđ agit. Vtrum ſimile à ſimili patiť, uel cõtrarium à cõtrario. Vtrũq; enim aliqua rõne niti uideneť. neq; enim, quod oĩno aliud eſt, ab eo patiatur, ut nulla in re cõmunicãs. neq; enim albedo à dulcedine patiať. nihil eſt enim eis cõe, neq; calor ab albedine. Neq; uero ſimile à ſimili patiať. Albedo enim ad ſimilẽ albedinẽ nihil egerit: neq; enim quodlibet agit in quodlibet, ſed contrariũ in cõtrariũ. Albedo enim à cõtraria nigredine patieť. & frigiditas à caliditate, & cõtra. Videbitur ergo eẽ quoq; rationi cõſentaneum, ut à cõtrario cõtrariũ patiať, & ſimile à ſimili. Hac ergo dubitatiõe ſoluta, dixit & quomõ ſenſus à ſenſilibus patitur: cum partim quidem ſit ſimilis, partim aũt diſſimilis. Quia potẽtia qdẽ eſt ſimilis iis, q̃ ſm actũ ſunt, ſenſilibus: ſiquidẽ ab eis patiť: qđ aũt patiť: à ſic ſimili patiť: dico aũt, qđ eſt potẽtia ſimile, actu uero diſſimile, & cõtrariũ, ut oſtendet. Hãc aũt dubitationẽ ſoluit ẽt in libris de generatione, & corruptione. eũ enim tractatũ ſignificauit, cũ dixit, Diximus in iis, quæ in uniuerſum dicta ſunt. non ſubiũxit autẽ redditiue, qđ & nunc quoq; diceť. Alexãder quidẽ certe dicit haberi eiuſmodi quoq; lecturã. Dicẽdum aũt & nunc. Si aũt non hoc adſcriptum eſt, nihilominus hoc ipm̃ ſubaudiendũ eſt. ipſum. n. prætermiſit, ut quod ſit in cõfeſſo. Dicet autẽ de hoc ipſo in iis, quæ deinceps ſequuntur.

Habet autem dubitationem, cur non ipſorum quoq; ſenſum ſenſus ſit: & cur ſine iis, quæ extra ſunt, ſenſus non agunt.

Poſtq̃ in uniuerſum dubitauit, utrũ, quod patiť, à ſimili patiť, an à diſſimili: priuſq̃ hãc dubitationem ſolueret, aliã dubitationẽ adiũgit: & per ſecũdæ ſolõnẽ, priorẽ quoq; diſſoluit. eſt. n. hoc in more poſitũ Ariſtoteli. Quæ eſt ergo dubitatio? Si ſenſus, inqt, eſt ſenſiliũ apþhẽſiuus: ſenſilia aũt ſunt & ſenſoria, per q̃ ſentimus: cur nõ ea quoq; apþhẽdit ſenſus, etiã ſi nihil adſit exterius? ut, cur oculus ſeipm̃ non uidet, & ſi ſit cõpoſitus ex iis, q̃ ſunt uiſibilia, dico aũt elemẽtis? Hãc aũt dubitationẽ mouit, q̃ alioqui cõuenit iis, q̃ de ſenſu tractanť: nũc autẽ, quia eius ſolõ cõſtituit, ꝙ ſenſus in patiendo, & alterãdo accidũt. Quæ eſt ergo dubitationis ſolõ? Ait ergo: ꝙ ſenſus potentia ſolũ eſt, qđ eſt. Quodcũq; aũt eſt potentia, in actũ ꝓduciť ab aliquo, qđ actu eſt. Ergo & ſenſus, qui eſt potentia, in actũ à ſenſili ꝓducitur: Senſili aũt, qđ eſt exterius. Quicqd aũt eſt potẽtia, qđ in actũ ꝓducitur, à ſimili ꝓduciť, qđ iam actu eſt. Durũ. n. à frigido fit p accidẽs. Ei enĩ, qđ eſt eẽ frigidũ, durũ fuit oĩs, ut in glacie. Senſus ergo, q eſt potẽtia, à ſili ꝓduciť in actũ, qđ iã entelechia & pfectiõe eſt.

Quare & ſenſus potẽtia eſt,qđ ſenſile.Qũo aũt hoc dicit̃,hoc in ꝓceſſu' articulatim exponet.& ſi à
ſenſili in actũ ꝓducit̃:ſenſile aũt eſt & ſenſoriũ,in quo ſenſus: cur nõ ab eo quoq; in actũ ꝓducit̃?
alioqui ſi nõ poteſt ſenſus ꝓprium ſenſoriũ apprehendere,cũ ſit ſenſile:cur, quæ in eo modũ exce
dunt,apꝓhẽdit?eum enĩ,qui eſt ſm naturã calorem,qui eſt in uniuerſo corpore,ſenſitiua facultas
non apprehendit.Poſtquã autẽ calor nimius in nobis fuerit,& cõmoderationẽ exuperauerit. ut in
febribus:tunc eum ſentit.Et uiſus ſimiliter oculũ quidẽ ſecundũ naturam habentẽ non apprehen
dit:ut qualis ſit humorũ,uel tunicarũ color Poſtquã autẽ ei præter naturã aliquid acciderit,ut in
iis qui albugine laborãt,eius,quæ eſt in oculo, albuginis ſenſum habet: & ideo oĩa alba eſſe exiſti-
mant.Similiter & ſi quis alius humor cryſtallino incubuerit,& colorẽ,& eius figurã apprehendit.
Vnde & in ſuffuſionũ principiis,prius q̃ perfecte ĩpedita fuerit operatio obducta pupilla, in omni
bus uidere uidentur culices,& eiuſmodi.Dicimus ergo ad hanc dubitationẽ,dico autẽ,cur nõ ſen
tit ſenſus ꝓprium ſenſoriũ,cum ſit ipſum quoq; ſenſile.dicimus,inquã,ꝙ nõ eo modo ſenſilia ſen-
ſus apꝓhẽdit,quo intellꝰ ĩtelligibilia.Intellꝰ.n.qđ cognoſci põt,ambiẽs,& cõꝓhẽdens,ſuę eſt opera
tionis dominus,& à nullo impedit̃,quãdo uult ꝓpriam applicare operationẽ,in ſeipſo,ut dixi,ha-
bens intelligibilia.Ipſe enim in ſeipm̃ cõuerſus omnia uidet.Senſus autẽ,quod cognoſci põt, extra
habet,& ideo non aliter cognoſcit,q̃ ad id,quod eſt extra,extẽſus.Id autẽ eo fit,quoniã nõ ſeparabi
les habet operatiões.neq; enim ipſe in ſeipſum cõuerti poteſt,ut qui in ſubiecto eſſe habeat ꝓprio
ſenſorio,& cum eo ſenſilia apprehẽdat.Iure ergo non põt ſenſus ꝓprium ſenſoriũ apprehẽdere.Si
enim cum eo ſenſilia attingat:eo ꝙ in ipſo eſſe habet,& ſenſilia attingit,ſic ea apꝓhendit.Si aũt pro
prium ſenſoriũ apprehenderet: ipm̃ utiq; tangẽs,apprehenderet. Tangere autẽ ſine ipſo nõ poteſt.
Ipſum ergo ſenſoriũ ſeipſum tangere neceſſe eſſet,& ipm̃ ad ſeipſum cõuertere.Sed fieri nõ poteſt,
ut quod ſit corpus,ipſum ſeipm̃ tangat:neq; ergo ſenſoriũ,cum ſit corpus,ipm̃ ſeipſum tanget.Si
autẽ non tetigerit,nec ſenſitiua,quæ in eo eſt facultas,ipm̃ apprehendet.Sic enĩ ſenſiliũ fit apꝓhen-
ſio,ſcundũ ſenſorii quidẽ attactũ ad ſenſile,iudiciũ autẽ,& apꝓhenſionẽ eius quę in ſe eſt,ſenſitiuę
facultatis.Hęc ergo una cauſa eſt.Secũda autẽ,quòd opus habet interiecto aëre:& ideo,cum lema
eſt in oculo,non apꝓhendimus:neq; eo,qui interiectus eſt, aëre quomodocũq; ſe habente, ſed illu-
minato·Quare ſenſus fuerit potentia, quod ſenſile.Senſile autem , quòd aliquid agit in ſenſum,
ad propriam operationem deducit.Quod autem agit,in id, quod patitur,agit. Quicquid autem
patitur,mouet̃:ſenſus ergo à ſenſilibus patitur,& mouetur.Si autem ſenſus quidem eſt potentia:
actu autẽ quod ſenſile:eorum aũt hoc qdem agit:illud uero patitur.Quod ergo patit̃,ſimile qui
dem eſt potẽtia ei quod agit:actu diſſimile. Soluta eſt ergo & prima dubitatio per ſcđam. Si autẽ
ſenſitiuum,quod eſt potentia,patit̃ à ſenſili,& fit actu ſenſitiuũ:patitur aũt,quod patit̃,à diſſimili.
nihil autẽ eſt ipm̃ ſibiipſi diſſimile:nihil ergo ipſum à ſeipſo patitur.Merito ergo, qđ eſt ſenſitiuũ,
ſeipſum nõ apꝓhendit:qm̃ neq; ipſum à ſeipſo patit̃, dico autẽ utrũq; ſimul, ſenſitiuã facultatẽ cũ
ſenſorio.Et eſt hęc tertia,& maxime ꝓpria cauſa,ꝙ ſenſus ꝓpria ſenſoria nõ apꝓhendunt.Vtriuſq;
enim ſimul eſt apꝓhenſio,ꝙ ſi hoc eſt,ꝙ à ſenſilibus patitur:alterũ ergo,quod agit,neceſſario eſſe,
debet.Quid uero?an nõ ipſi ſentimus nos ipſos calidius,uel frigidius affectos,uel eiuſmodi aliqđ
à mala tẽperatura eorum q̃ ſunt in nobis,eſntorum?Et,quando humor cryſtallinus caſu,uel affe-
ctu aliquo fuerit coloratus:eodem colore putamus,& aërem,& alia uiſibilia eſſe colorata.Ad hoc
autem pulcherrime dicunt etiã Medici,ꝙ nobis febricitãtibus:uel in morbis refrigeratis, ſentimus
non ipſos neruos ſenſitiuos, uel carnes calefactas, ſed ſanguinis & ſpiritus humores.Quoniã ergo
ſenſitiua facultas eſt primo in carnibus,& neruis: merito cum humores male tẽperati fuerint,ſpi-
ritus,inquã,& ſanguis,& ſenſitiuis partibus appoſiti fuerint,eos tactu apꝓhendimus.quẽadmodũ
aërem calefactũ,uel frigefactũ tactu per appoſitionẽ apꝓhẽdimus.Quòd ſi febris ipſa etiã ſolida at
tigerit:qm̃ non æq̃liter caleſcũt,ſed inæq̃liter:ſunt oĩno q̃dam partes,quæ ſm naturã hñt,ut ea ap
prehendãt q̃ ſunt affecta ꝑter naturã.Neq;.n.fieri põt,ut ſit æq̃lis mala temperatura:tunc.n.ad exi
tium,& corruptionẽ deinceps tẽdit aĩal.Hæc eſt ergo ꝯſenſus cauſa,& ꝙ hoc uerũ,qui ethica,ideſt
in habitum deducta,febre laborãt,hoc aũt eſt,qui in ipſis ſolidis febricitãt,ſi æq̃lis in iis fuerit mala
tẽperatura per uniuerſa ſolida,nullũ cõſenſum accipiũt eius,q̃ in eis eſt,caliditatis,eo ꝙ æq̃lis ſit ca-
liditas per uniuerſas ptes:& nõ ſit hoc qdem qđ agit,illud uero,qđ patit̃.Quẽadmodũ ergo neq;,
qui à natura ad calidius tẽperati ſunt,hoc ipm̃ cõſenſu ꝑcipiunt,ꝙ æq̃lis ſit per uniuerſum calidi-
tas,idq; etiã alioqui ꝓpter cõſuetudinẽ:nã cum ii,qui ſunt in uẽtre & aliis cõcauitatibus,humores
ſm naturã cõmoderationẽ hñt,nõ ſentimus:quãdo aũt ꝑter naturã plus uel minus ꝓceſſerint:tũc
eorũ cõſenſum accipimus:qđ ſm naturã quidẽ habet aĩal,& uoluptate,& dolore priuatũ eſt.Quã
do autem

do aũt ad id,qđ eſt ſm naturã,ducit̃,eius qdem ipſius ſenſum hñs,lætat̃:ad id uero,qđ eſt ꝑter naturã,dolore afficit̃.De humore aũt,qui in oculo conſiſtit,qũo ipſum uidemus,& qũo ſenſorio ſm naturã hñte eũ non apꝑhendimus,ꝑter naturã aũt habẽte apꝑhẽdimus,nõdũ eſt per iã dicta ſolutũ.Qđ iam.n.dictũ eſt,ſoli tactiuo ſenſui conuenit.Atqui & guſtus,cũ ſm naturã habet guſtatiuũ ſenſorium,non apꝑhendit ſuccum,qui ineſt humiditati,quæ eſt in ſenſorio.Cũ aũt ꝑter naturam habet,apprehendit,ſicut in morbis,uerbi gratia,amaritudinem,uel ſalſedinem,uel eiuſmodi.

Cum inſit ignis & terra,& alia elementa,quorũ eſt ſenſus per ſe,vel ea quę illis accidũt.

Elemẽta.n.habent q̃litates:has qdem ſubſtãtiales,& eorũ cõpletiuas:illa uero p accidẽs. Subalium itaq; elmtorũ qualitatũ apꝑhẽſiuus eſt tactus:ut caliditatis, frigiditatis, humiditatis, ſiccitatis. Hæ ſunt.n.qualitates,q̃ illis formã tribuũt.Earũ aũt,q̃ per accidẽs illis inſunt,ut colorum, ſonorũ, odorũ,& aliarũ,alii ſunt ſenſus apꝑhenſiui.Illud aũt,Per ſe,uel quæ eis accidunt. Græcę καθ' αὑτὰ, ἢ τὰ συμβεβηκότα αὐτοῖς, pro eo qđ eſt, καθ' αὑτῶν, ἢ τῶν συμβεβηκότων τούτοις, id eſt,de ſe & iis,quæ illis accidunt,recto uſus pro genitiuo.Frequens autem eſt huiuſmodi uſus.l.q̃; duo ſcopuli, hic ad cœlũ peruenit uſq;,pro eo quod eſt,horum duorum ſcopulorum.

Eſt ergo manifeſtum,ꝗ ſenſitiuũ quidem nõ eſt actu, ſed potentia tantũ:& ideo nõ ſentit:ſicut quod comburi poteſt, non vritur ipſum per ſe,ſine combuſtiuo. ſeipſum enim vreret: neq; opus haberet igne,qui ſit perfectione,& actu.

Hinc eſt dubitationis ſolutio.Qm̃.n.inquit,potẽtia ſenſus eſt,& nõ actu:nõ apꝑhendet, niſi adſit actiuum,& ad operationem deductiuum.Sicut neq; quod comburi poteſt,niſi adſit ignis,ipm ſeipſum urit,ſicut lignum,uel oleum.Cõuenientiam ergo,& proportionem habet ſenſitiuum cũ igne:cum eo autem,quod comburi poteſt,ſenſitiua facultas.

*Quoniã autem ſentire duobus modis dicimus.*Nam *& id,qđ potentia audit,& videt,audire,& videre dicimus,& ſi forte dormiat:& id,qđ agit,& operatur:* Duobus *etiã modis dicatur ſenſus:ille quidẽ vt potẽtia:hic vero,vt actu.Similiter & ſentire,&,qđ potentia eſt,&,qđ actu.*

Quoniam potentia ſenſum eſſe dixit,niſi adſint ſenſilia:actu autẽ fieri,ſi adſint:hoc ipſum uult probare.Sicut enim,inquit,qđ ſentit duplex eſt:illud qdem ſcdm habitũ:ſicut dicimus ſenſitiuum eſſe dormientẽ hoiem:hoc uero ſcdm actum,ut uigilantẽ,& iam ſcdm ſenſus operantẽ: ſic,iquit,& ſenſitiua facultas,& eius operatio.Ipſum autẽ,ſentire dico,duobus modis dicit̃,illud quidem potẽtia:dico autem,quod habet habitũ,non autem operatur:hoc uero,quod iam operatur. Hoc ergo primum ſentire,pro eo,qđ ſentit,accepit:hoc eſt ipſum compoſitũ.Illud uero,duobus etiam modis dicatur ſenſus,hoc eſt,ſenſitiua facultas.Illud autem Similiter & ſentire,ipſa operatio.Vnde illud,quoniam ſentire,pro eo quod eſt,id quod ſentit,dixit.

*Primum ergo,tanquã idem ſit pati,& moueri,& agere,dicimus.*Et *motus enim eſt quidã actus, ſed imperfectus : ſicut in aliis dictum eſt.* Omnia *autem patiuntur, & mouentur ab actiuo, & eo quod eſt actu.* Eſt *ergo &, quod à ſimili patitur : eſt &, quod à diſsimili : ſicut diximus.* Patitur *enim,quod eſt diſsimile.*Paſſum *autem ſimile eſt.*

Poſtquã dixit,& obiter dubitauit,cur nõ ſeipſos quoq; ſenſus ſentiũt:& huius rõnem tradidit, ꝗ non adeſt actiuũ:tranſit ad oſidendum,quomõ,quod patit̃,partim qdem,ut à ſimili, patit̃:partim,ut à diſſimili.potentia qdem ſcđæ dubitationis ſolo hoc quoq; ſoluerit,ut oſidimus.Hic autẽ & hoc quoq; ſeorſum oſidit.Quoniã ergo id,qđ hic dicitur,dictionis cõtextui cõſequẽs eſſe dicũt, Et ſimile pati à ſimili.id autẽ quomõ fieri poſſit, uel nõ poſſit, in iis etiam q̃ de faciẽdo uel patiẽdo in uniuerſum dicta ſunt,dictũ eſt.Quibus ſi addiderimus:Nunc autẽ dicendũ eſt,in ordine fuerit conſequẽter,quod dicit̃.Primũ ergo perinde ac idem ſit pati,& agere,& moueri dicimus. Quoniã autem dixit,ꝗ ſenſus in eo,qđ eſt moueri, uel pati,accidit:& de patiendo oĩno dubitauit, à quo,& quomõ fit.Vtrum à ſimili,ut qbuſdam uidet̃ uel à diſſimili,ut aliis: hoc aũt non recte dici uidet̃, ſenſum pati,& alterari ſimpl̃r:nõ enim agere,& ab alio moueri,& pati eſt ſentire,ut deinceps oſtẽdet:nunc dicit.Dicimus,perinde ac idẽ ſit dicere, ſenſus pati & ſenſus moueri,uel agere:donec di-

ſtinxerimus,ꝙ non idē ſit ſenſus agere,qđ mouere,& pati. Eſt enim motus actus quidā. Actus q̃dem motu eſt uniuerſalior.Motus autē quā pati.Quicqd enim patitur,& mouef.Quicquid autē mouetur,agit.nō ita etiam qđ agit,& mouetur.Actus enim,ſeu operatio,eſt,ut ipſe in phyſica definit,coaceruata ab habitu ꝓductio. Motus autē eſt imperfecta actio.Hac ratione idē eſſe uidebif motus,& actio ſiue operatio.Quatenus aūt actus,ſeu operatio,nō eſt ab imꝑfecto ad perfectū progreſſio:hac rōne nō idem fuerit motus, quod operatio.Quēadmodum enim diſpoſitio dicitur & cōius de habitu.Dicitur,& ut ab habitu diſtinguaf,& diſcernaf,ſpecialius .Sic & actio dicif cōius etiā de omni motu:dicif & prout à motu diſtinguif:eo ꝙ motus eſt à primo potētia,ad ſm ꝓgreſſus alicuius eorum,q̃ ſunt circa ſubām,ipſa ſeruata ſubſtātia.Actio aūt eſt ꝑfecta habitus ꝓductio, nulla in re habitu magis alterato,& eſt reuera ꝑfecta actio coaceruatus habitus ꝓceſſus,qui non cū motu tēporis unà concurrit:ſed ſm uniuerſam ſui partē æq̃liter habet:qualis eſt luminis ꝓceſſus. Cum primū.n.illuminatiuū apparuerit,coaceruatim qcqd aptū eſt,ſimul repēte illuminaf, non cōcurrente luminis opatione unà cum tpis motu,ſed in omni ſui parte ſilr habēte.Talis eſt & ſenſus actio.Cū primū.n.aſpeximus,ſine tempore ſenſilia apphendimus.Vnde neq; ſenſus ait moueri,ſed agere.Hoc ergo ꝓprie eſt actio,ſeu opatio.Quare & de diuinis dixit ꝙ ſine potētia ſunt actus , ſeu operationes.Motus autē,ſicut diſciplina,q̃ eſt habitus mutatio ſm partē ad ꝑfectū ab iperfecto.Inter hæc aūt ſunt cogitatiui motus,ſeu actus:& ſi quid eſt his ſilē:qui qdē neq; ꝓprie motus ſunt. Neq;.n.mutatio eſt habitus,uel ulla ex parte actio,neq;.n.ſilr hn̄t in omni parte tpis:neq; coaceruatus eorū eſt ab habitu ꝓgreſſus:ſed alia ante aliā ꝓpoſitio,& extremū cōcluſio . Neq; ergo ſimpliciter motus tale quid,neq; ſimplr actio:niſi actionē ꝓprie quis diuiſerit in coaceruatā,& idiuiſibilē,& in diuiſibilē.Vnde & prius cogitationē quoq; utriuſq; ſimul motū eſſe dicebat. Sed & cogitatio ſm unūquēq; terminū coaceruatā habet applicationē,& eſt unūqdq;,ut qđ cognoſci poſſit, accipere,qđ in motu,naturali dico,nō cōtingit.Et ſi.n.ſit coaceruatū unūquodq; eorū,q̃ prius tradita ſunt:ſed nō oīno ſinē quoq; naturalē talē eſſe cōtingit,ſicut in iis,q̃ ſm locū mouenf,id qđ intercedit,neq; enī grauiū,neq; leuiū naturalis hic finis.Huius ergo actio eſt quodāmō & cogitatio. Sicut ergo amplior eſt actio motu,ſic motus paſſione.Qđ.n.patif,& mouef quodāmō.nō.n.ſine motu paſſio eſt.Qđ autē mouef,nō oīno & patif.nō.n.paſſio eſt & ſm locū motus. Pati.n.ad agēdum habito reſpectu dicif.Agere aūt eſt ſm qualitatē mutare.ex qualitate.n.agere.& agere ergo eſt ſm qualitatē moueri,& mutari.Quare ſi motus quidē eſt in tribus ꝑdicamētis/quātitate/q̃litate/ubi/pati aūt ſolū in quātitate:in plus ergo motus extenditur,q̃ paſſio:actio aūt,quā motus.Aliq̃ etiā rōne eadē ſunt,eo ꝙ q̃dam eſt actio motus:qdā aūt motus paſſio.Nō ut genus autem actio de motu ꝑdicaf:neq; motus de paſſione:ſed ut uox æquiuoca.Eorū aūt paulo poſt,ut dixi,differentiā oſtēdet.Nūc aūt,perinde ac eadē ſint,dicit quodāmō,& à quo mouef,& patif,qđ patif. His aūt oīno,ut eiſdē,uſus eſt,& ꝙ aliqua rōne eadē ſint,ut diximus,& ipſe cōſuetudinem ſequens,his,ut eiſdē,uſus eſt.Itaq; & ſuperius,ubi dicebat aiam eſſe cām,ut unde principiū motus,dicebat eam eē alterationis cām:eſſe.n.cām ſenſus:eū aūt eſſe alterationē:alteratio aūt paſſio.Tāq̃ ergo in ſenſu eadem ſint agere,& mouere,& pati,de patiendo,qūo fiat,dicit.Qđ.n.patif,inqt,ab agēte patif.Ad ſe enim inuicē referunf agere & pati.In Phyſica aūt oſtēſum eſt,ꝙ id,qđ alicuius actu actiuū eſt,agit in id,qđ patif,qđ potentia eſt id,qđ agit.Si aūt,qđ patitur,cū nōdū actu ſit ſed potentia, hoc ſit ab actiuo,qđ ipm̄ actu tale eſt:ſm aliqd quidē à ſimili patief:potentia.n.agenti ſimile eſt patiens:ſm aliquid aūt à diſſimili.Eſt.n.actu diſſimile.Potētia.n.aliquid eſſe,& actu,diſſimile.Poſtq̃ autē paſſum fuerit,eſt ſilē.Finis.n.huic quidē eſt agere.Patiēti aūt,ut aſſimilef,qđ patif,agenti,eouſq;.n.calefaciens calefacit,qđ potentia qdem eſt calidū,actu uero frigidū,donec ac ipm̄ eſt calidū ſimilr fecerit.Poſtq̃ autē ſimile fuerit,ab eo nō amplius patif.Nihil.n,à ſimili patif.Si.n.lucernę lumē à lāpade patitur:ab ea enim extinguitur:ſed tamen ut à diſſimili patitur.Tāquā enim defectus ab exceſſu patitur.Si enim duæ lampades eiuſdem poteſtatis fuerint:à ſe nihil inuicem patientur.

Diſtinguendum autem & de potentia, & de entelechia, ſeu perfectione & actu.

Diuiſionē facturus patiendi & agēdi,& eorū differentiā oſtēſurus,dixit.n. Nunc interea perinde ac idē ſit pati,& moueri,& agere dicimus,diuiſionē oportere facere dicit potētiæ,& entelechiæ. Potentiæ.n.noīe in ſenſu uſus eſt,& eorū ſoluit dubitationē,quā mouit:cur ſenſus non ſeipm̄ ſentit.Sed & ſenſum diuiſit in eū,qui eſt potētia,& in actū,eodē mō quo & ſentire.& hoc.n.dici duobus modis oſtēdit,Quoniam ergo non eſt ſimplex nomē potentię:in uniuerſum de potētia,& entelechia,id eſt,actu diſtinguere inſtituit:& quonā à ſeinuicē differāt:& quid eſt eorū unūquodq;:

& quot

& quot modis eſt,id qđ eſt potẽtia.Per quæ ſimul oſtẽdet,ꝙ ſenſus nõ eſt,quæ eſt ſm actũ,alteratio,nec motus.Neq; enim,quod quomodocũq; potentia eſt,in actum mutatum alteraẽ.Quo huc uſq;,tãquã ſic habeat,uſus eſt,ꝙ nondum diuiſum ſit,quot modis eſt,quod eſt potentia.

Nunc enim de eis ſimpliciter dicimus.

Simplr̃,id eſt indiſtincte & indefinite,de potẽtia,& entelechia ſeu actu dicimus,neſciẽtes eorum differẽtiam,& quid unũqđq; ſignificat,& quot modis diciẽ.Nũc aũt/inquit/qm̃ eo,qđ eſt potẽtia, in ſenſu paulo ante uſus eſt:eo aũt quod actu eſt,& actu,in faciendo,& patiendo.Omnia enim pati ait,ab eo,quod eſt actiuum,& actu eſt.Vel nunc dixit,uſq; ad factam ab eo diuiſionem eius,qđ eſt potentia,& eius,quod eſt actu.

Eſt enim ſic ſciens aliquid,vt ſi dicamus hominẽ ſcientẽ,ꝙ homo eſt ex ſcientibus,& ſcientiã habentibus.Eſt autem,& vt iam dicimus ſcientem , qui habet grammaticam.

Diſtinguit id,qđ eſt potẽtia,& oſtẽdit eſſe duplex.Qđ.n.natura aptũ eſt,& qđ põt habitũ ſuſcipere,potentia tale dicimus:ut hoiem potẽtia ſcientẽ dicimus,ꝙ ipſius natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua.Iuxta qđ ſignificatũ materiã quoq; potẽtia dicimus.& potẽtia ꝑterea dicimus,qđ iã habet habitum,& ſm eũ nõ operaẽ.Muſicus enim quãdo nõ operaẽ,potentia muſicus diciẽ. Hæc eſt autem potentia,quam prius dixit primam entelechiam,in qua animam quoq; eſſe oſtendit. Eſt enim in confinio primæ potentiæ,& ſecundæ actionis.Quare & utroq; nomine appellatur,& quęnam ſit utriuſq; eius,quod eſt potentia,differentia diſtinguit,aperte dicens.

Vterq; enim horum non eodẽ modo potens eſt, ſed ille quidẽ,ꝙ tale genus eſt, & materia: Hic *vero,ꝙ,ſi velit,potens eſt cõtemplari,niſi quid externũ ꝓhibuerit. Ille aũt iam cõtemplans,& qui eſt entelechia,ſeu actu,& qui ꝓprie ſcit hoc,A.Vtriq; ergo primi ſcđm potentiã ſcientes.*

Homo.n.cõiter ſciens diciẽ,ꝙ hoĩs natura eſt ſcientiæ ſuſceptiua.Hoc.n.illi ſignificat genus, & materia,ꝓ eo qđ eſt,Ipſa hoĩs natura,& ip̃m ſubiectũ.Genus.n.dicit,& ſubiectũ ſm hoc ſignificatum,& materiã potẽtia diximus.Oĩs.n.materia potẽtia illud eſt,cuius eſt materia,ꝙ poſſit ip̃m ſuſcipere.Aliud aũt ſignificatũ eius,qđ eſt potẽtia,diciẽ in eo,qđ iã habet habitũ,& nõ operaẽ,ꝙ uolens operari,operari poſſit,niſi qđ ꝓhibuerit.quare & hic quoq; eſt potentia.Qui uero præter id, quod habitũ habet,agit quoq; ſm habitum,hic iã entelechia eſſe diciẽ.Sciẽtiã aũt ſm actum oſtendit,eo ꝙ addidit hoc,A.Hic enim eſt qui ſm grãmaticam operaẽ,qui dicit,uel ſcribit hoc,A.

Sed ille quidẽ per diſciplinam alteratus,& ſæpe ex cõtrario habitu mutatus:hic vero ex eo ꝙ habeat ſenſum vel grammaticam,non operetur autem,ad operandum alio modo.

Exemplo oſtendit,quidnã dicti modi differãt eius,quod eſt potentia:ꝙ ille quidẽ,ſecũdum primum potẽtiæ ſignificatũ,qui eſt potẽtia ſciens,ad hoc,ꝙ habeat, quod poteſt,per diſciplinã alteratus,& ſic ſæpe per cõtrarium habitũ mutatus,ſciens fit.Vel enim ab ignorãtia in cognitionẽ mutatur:uel à falſa opinione in uerã.Quorum primũ quidẽ à priuatiõe in formã eſt mutatio:& eſt generatio,& nõ alteratio.Alteratio enĩ ẽ mutatio à formato ad formatũ,eodẽ manẽte ſubto.Hæc eſt ergo alteratio. Ipſe ãt,q nũc ulĩus eam,q̃ ex eo,qđ eſt potẽtia,ad id,qđ actu eſt,mutationẽ alterationem dixit,hoc corriget,& definiet,de quonã ꝓprie alteratio diciẽ.Eum aũt,qui ex eo,qđ ſenſum, uel ſcientiam habeat, non operetur autẽ, ad operandum procedit,in quo ſm erat ſignificatũ eius quod eſt potentia,non ꝑ alterationẽ,nec per mutationem fieri dicit : ſed alio modo ex tali potẽtia actum fieri.Similiter & in eo qui habet ſcientiã,ſed nõ operaẽ,& in eo q ſenſum.Alio aũt modo,dicens,ꝙ non magis alienus ſit talis:ſed ſolũ operationẽ aggrediẽ.Cum ergo duplex ſit,&,qđ potentia,& qđ actu eſt:quicquid potentia quidẽ eſt,ad alicuius abſentiã potẽtia eſſe diciẽ:quod aũt actu eſt,ad ꝑſentiam actionis. Quod enim potentia primum eſt, ad habitus, & actionis abſentiam dicitur:Secundum autem ad abſentiam actus.

Non eſt autẽ nec pati quidẽ ſimplex: ſed hoc quidẽ quædam à cõtrario corruptio:illud vero ſalus potius eius,quod eſt potentia,ab eo,quod eſt entelechia ſeu actu,& ſimili, ſic vt potentia habet ad entelechiam & actum.cõtemplans enim fit,quod habet ſcientiam:quod non eſt alterari.Fit enim

incrementum ad ipsum, & ad entelechiam & actum: vel alterum genus alterationis.

Postquã diuersa significata diuisit eius qđ est potẽtia,& eius qđ actu est,nunc uult ostẽdere, ꝙ ne pati quidẽ simplex est:pro eodem accipiẽs pati,& alterare,ut ipse paulopost declarauit.Postquã enim dixisset.ꝙ id,quod ab eo, qđ est potentia,discit & scientiam accipit,ab eo quod actu est,& doctrina ꝑdito,uel eiusmodi,pati dicendũ est:postquã,inquã,hoc dixisset,intulit uel non eẽ alterationem,uel eẽ duos alterationis modos,idẽ dicens,Pati,& Alterari.Duplex ergo pati esse dicit,hoc q;dem,qđ ad corruptionem ducit,qđ etiam ꝓprie est passio,& alteratio:illud uero, quod ad pfectionem,quod nõ proprie passio dicitur,neq; alteratio,sed potius generatio.Et,ut paucis dicam,cum duplex sit id,quod est potẽtia:siqdem ex eo,quod est ſm potentia,qđ erat , id quod scđm habitus in operationẽ mutaẽ,nullo mõ est alteratio, neq; passio:siqdem alterari diciẽ, cuiusmodi est,quod albescit,uel nigrescit,qđ manens ſm substantiam,& idem subiectum scđm passiuã qualitatẽ habet mutationem:ex cõtraria enim q̃litate in cõtrariam mutatũ, corrupto habitu mutatum est.Quod aũt ex eo,quod habet habitũ,sed nõ operaẽ, ad operãdũ mutaẽ: nõ ſm aliquã q̃litatẽ habet mutationẽ,neq;.n.alia q̃litate corrupta,in aliã mutatũ est: sed eodẽ habitu manente solũ actũ assumpsit. Neq; enim domus ædificatorẽ alterari dixerimus,à nõ ædificando ad ædificandũ mutatũ:uel geometram,quãdo theoremata aggreditur.Quæ ergo est à secũdo potẽtia, ad id,quod scđm actu est, mutatio,clarum est,ꝙ ne mutatio qdem possit existimari.uel si alicui placeat eam quoq; alterationem uocare/alterũ/inquit/hoc fuerit genus alterationis,& nõ,sicut ex consuetudine diciẽ:hoc autẽ est mutatio,q̃ fit scđm passiuas q̃litates, quãdo ex cõtraria q̃litate in qualitatẽ cõtrariam mutatur, quod mutaẽ,eodem manente subiecto. Quæ autẽ ex eo,qđ est prius potẽtia,ad id, quod scđm est potentia,primus aũt actus,mutaẽ,si ex cõtraria qdem in contrariã mutaẽ,est alteratio.Vt qñ qd fit ex calido frigidũ,& ex albo nigrũ.Potentia enim est contrariũ,qđ cõtrariũ.Quãdo autẽ ex priuatione ĩ formã fuerit mutatũ:est hoc generatio,& nõ alteratio.Vt quãdo ex nõ homine fit hõ,& ex nõ igne ignis,& in similibus.Vel ergo ne hoc qdem ꝓprie est alteratio, sed simpl'r generatio:Vel duo fuerint modi alterationis,&,q̃ ex priuatione est in formã mutatio,&,quę ex cõtrario in cõtrarium. Est autem,q̃ ex cõtrario in cõtrarium est mutatio,generatio q̃dam, & corruptio, & simpl'r generatio:ut in libro de generatione dictũ est.Corruptio qdẽ eius,ex quo mutaẽ: Generatio autẽ eius,in quod mutatur.Non est aũt nec pati qdem simplex: sed hoc quidẽ q̃dam à ɔtrario corruptio: illud uero potius salus eius,qđ est potentia,ab eo,quod est entelechia seu actu,& simile.Videtur autem quicquid ex eo,qđ potentia est, in entelechiã & actum mutaẽ, pati & alterari.nõ autem sic habet. Vnde & ipse usus est in oĩ,quod ex potẽtia in actũ mutatur,passionis noĩe, idem est autẽ dicere,alterationis.Dixit enim ꝙ hoc quidẽ est à cõtrario corruptio:corrũpiẽ enim nigrũ accedẽte albo:est autem hoc,qđ est prius potẽtia.Est enim potentia cõtrarium,quod ɔtrarium,qm̃ in id mutari sua natura aptũ est:illud uero perfectio.Est enim domus extructoris,& aliorũ scientiis ꝑditorum perfectio,scđm habitũ operari.Cum hic autem cõiter de omni, qđ est potẽtia, pati ꝑdicauerit,hoc aũt est alterari:eo ꝙ cõsuetudinis curã non habuerit,in horũ nominũ differentia,de his sigillatim & articulatim deinceps dissereret:& dicet quid ꝓprie est alteratio,& qd, quæ nõ est penitus alteratio:uel uniuersum hoc,æquoca alteratio dicet,&,q̃ à nobis prius sunt cõsiderata.Postquã autẽ dixit hanc quidem mutationẽ à cõtrario fieri contrariũ corrũpente:illam uero à simili:similitudinis modum declarauit agentis,& patiẽtis,subiũgens,Quòd sic simile, ut potẽtia habet ad entelechiã & actum. Quod qdem æquale est huic,Vt habitus ad ꝓpriam opationẽ. Ab habitu enim ꝓcedẽs operatio sic est ei æq̃lis,ut ꝓprium opus & propria operatio unicuiq; cuius est opus. Sicut ergo similis est domus extructiuo,uel geometrico habitui domus extructiua,& geometrica operatio:sic simile est, quod actu habet,id qđ habet habitũ,à quo in actũ ꝓducitur,hoc qdem agente, illo uero patiente. Quoniam enim & intelligere, & sentire fit scđm imaginũ assumptionẽ intelligibiliũ,& sensibiliũ:idẽ ferè est,quod scđm actum itelligit,& sentit, qđ intelligibilia,& sensilia.Sic ergo sensus est potentia, quod sensile.& intellectus,quod itelligibile:ut habitus est similis operationi ꝓprię.Sicut ergo habitus ꝑsenti actu & operatione ꝓpriam sui eẽ pfectionem recipit,nõ corruptus nec alteratus:sic & sensus,qui est potẽtia idem,quod sensile.Potentia autẽ,quod est scđm habitũ, à sensili,qđ est actu, deducitur in actũ,sic ei assimilatus,ut ei natura assimilari datum est.Sicut enim ceram potentia dicimus id,quod annulũ:fieri autẽ ab eo actu exꝑssum,quod ille:non ꝙ facta sit cera,quod annulus scđm materiã:sed ꝙ exꝑssam eius figuram scđm supficiẽ accepit:sic & in sensibus oportet intelligere,quãdo eos fieri dicimus,quod sensile:nõ quod albus fiat uisus,uel niger:sed qđ sensiliũ formas,

quæ possunt sine materia cognosci, in seipsis sensus admittant. Cum autẽ dixisset salutem eẽ talem affectionẽ seu passionẽ, & mutationẽ eius, qđ sic potẽtia dicit: declarauit quomõ salus, subiungens: Contẽplans enim fit, qđ habet sciẽtiam. Habitus.n. salus est ꝓpria opatio. Hi certe, qui ſm habitus operãtur, eos magis seruant. Simul aũt per hoc exposuit, quomõ illud dixit, ut potẽtia habet ad entelechiam & actum: & declarauit, de q̃li potentia, & entelechia dicit: q̧ de scđa potentia, q̃ est scđm habitum, & scđa operatione, ea enim est pfectio, & salus operationis ꝓpriæ. sicut contẽplatiui habitus, & scientiæ pfectio, & salus, est ipsa cõtemplatio. quod qdem uel nõ est alteratio: in ip̃m enim fit incremẽtum: uel alterũ alterationis genus. Qui enim habet scientiã, deinde eius operationes aggreditur, nõ ꝓprie dici possit, eo ipso, q̧ illas operatiões aggrediat, pati, & alterari. Neq; enim ulla in eo facta est mutatio: sed solum pfectio, & habitus manifestatio. Vel ergo ea nõ est ꝓprie alteratio: Vel si cui placet eam quoq; alterationem uocare, alterum fuerit alterationis genus, & æquiuocum: & nõ, quod uulgo fert, & dicitur in ea, q̃ est ſm locum, mutatione: quã qdem motum quoq; dicimus. Illud aũt, In ip̃m enim est incremẽtum, est maxime huius susceptiuũ, quod nõ fit huiusmodi alteratio: siquidẽ, alteratio qdem, manẽte subiecto scđm eius substantiã, secundũ passionem est mutatio, ex alio in aliud mutato eo, qđ p̃extitit: id aũt, quod in suã ipsius perfectionẽ ꝓcedit, in seipsum incrementũ suscipit, idẽ manens, & nõ ex alia forma corrupta in aliam mutatum.

Quare non recte habet si dicatur, id, quod prudens est, quãdo prouidet, alterari: sicut neq; domus ædificatorem, quando domum ædificat.

Sicut enim ædificator, quãdo iam operatur, nullã secundũ artem alterationẽ sustinet: sic neq; qđ est scientia p̃ditum, quãdo secũdum scientiã operatur. neq; sentiens, quãdo sentit. Ab ocio eni & cessatione ad operationem est mutatio: non ex forma in formam: quod facit alteratio.

Quod ergo ducit ad entelechiam & actum ab eo, quod est potentia, iuxta id, quod intelligit, & prouidet, non doctrinam, sed aliam cognominationem habeat, æquum est.

Hoc est, id, quod iuxta secũdam potentiam cõsideratur, sicut, quod prouidet, quãdo ad secundam operationẽ deducitur, non doceri dicat ab eo, qđ in operationẽ ducit. Nõ.n. discit ab eo, quod ipsum mutat: hoc aũt est scibile, uel sensile. Non enim qcquã ab eo patit. Quare neq; illud agit.

Quod autẽ ab eo, quod est potentia, discit, & scientiã accipit ab eo quod est actu, & quod docere potest, vel dicendum est non pati, vt dictum est, vel duos esse alterationis modos: & eam, quæ ad priuatiuas fit dispositiones, mutationem: & eam, quæ ad habitus, & naturam.

Hoc est, quod ſm priorem potentiã, cuiusmodi est scientiæ susceptiuum: qualis est puellus, q̃ ab eo, qui est actu sciens, ad habitũ prouehitur. Postquã autem dixit, quomodo habet, quæ ex secundo potentia, in actum fit, mutatio: nunc dicit de ea, quæ ex priore potentia in prius actu fit, mutatione: cuiusmodi est puellus, qui in scientiam deducitur. Quod itaq; sic mutat, inq̃t, ne pati qdem omnino dicemus. Proprie.n. pati in his, q̃ corrũpũtur, dicit, ſm consuetũ usum. uel si qs hoc quoq; pati dicat, duos, inquit, esse modos dicendũ est patiendi, & alterãdi: partim qdem, quando in priuationem mutatur, à sciendo ad nesciendũ traductum: quod est & ꝓprie passio: quoniã passio corruptio quædã est, & in deterius mutatio. Proprie enim patiunt, quæ fiunt deteriora: & p̃terea quãdo ex cõtraria forma in cõtrariã mutatur. & hic eni corruptio quędã est eius, ex quo fit mutatio. & ꝓpterea passio eiusmodi est. Partim aũt, quãdo in perfectionẽ & naturã, id est ad id, qđ natura datũ est, & quod sibi natura ꝓponit, ut scientiæ susceptiuũ, quãdo iam scientiã susceperit. Quãdo enim ad id, quod natura insitũ est, mutatur, in pfectionẽ quodãmodo eorũ quoq; mutatio est, & in ip̃m incrementum: non similiter aũt ad id, quod habet habitũ. à priuatiõe eni in habitũ in his fit mutatio: non ab habitu in actum. Prius itaq; passionẽ diuidens hãc quidẽ dixit in his, quæ ex cõtrario habitu in cõtrarium mutantur, & sic potẽtia dicuntur: illã uero in iis, quæ ab habitu in operationem ꝓcedunt. Nũc autẽ non sic. sed secũda quidẽ ne passio qdem omnino est, neq; alteratio. Quare neq; motus fuerit, neq; doctrina, quæ est secundũ hoc, mutatio. Quod autẽ est in eo, qđ est prius potentia, dupliciter diuisit: & in id, quod est in priuationẽ mutare: quod quidẽ dixit ꝓprie pati, & alterare: & in in id, qđ est in habitũ à priuatione: qđ neq; passio est, neq; alteratio, uel ęquiuoce.

Sensitiui autẽ prima quidẽ mutatio fit à generante. quando autem generatũ est, habet iam tanquã

scientiam, & sentire. Ac quod secundū actum quidē est, similiter dicitur ac contemplari.

Cum de sensibus dicere cœpisset, & cōmuniter de oī sensu tractare ꝓposuisset: deīde dixisset, ꝙ sensus in eo, quod est moueri & pati, accidit: uidetur enim sensus esse quædā alteratio: & cū in uniuersum dixisset de agente, & patiente, utrū simile à simili patitur: uel cōtrariū à ɔtrario: huic dubitationi alterā dubitationem adiunxit, cur non ꝓpria sensoria apꝑhendit sensus: cū sint sensilia? hāc autem soluēs dubitationē dixit, ꝙ sensus est potentia, nō actus. Quare quēadmodū, quod uri pōt, à seipso non uritur absq; ustiuo: sic & sensus proprium sensoriū non apꝑhendit, utpote, qui extra ipsum operari non possit. Quoniā ergo nihil ipm à seipso agit, neq; à seipso patitur: sensus aūt sentit eo ꝙ patitur: clarū est ꝙ ipse seipsum nō apꝑhendat, hoc est ꝓprium sensoriū, cū quo opationes exercet: quādoquidē neq; in seipm potest agere. Dupliciter itaq; sensus est, inqt, hic qdem potētia: ille uero actu. similr & sentire. Patitur aūt, quod patitur, inqt, ab actiuo, & eo qđ actu est. lignū eni, quod est potentia, qđ ignis patitur ab igne, qui actu est. & discipulus, q est potentia, quod ꝑceptor, patitur à ꝑceptore, qui actu est. Prius ꝗ ergo passum sit, qđ patitur, dissimile est agenti: Passum aūt simile est. Est itaq; ut simile à simili patiatur: est ut & à dissimili. Si eni qđ potentia passiuū est theorema, est agenti dissimile: Sæpe autē, inqt, & cōtrariū. Si aūt iam passum, simile est. Hinc ergo quoniam omnino uenit ad mentionē eius, quod est potētia, & eius qđ actu, & agendi & patiendi: utriusq; diuisionem fecit, & dixit, duobus modis esse, qđ est potētia, &, quod actu est: & ꝙ pati quoq; dupliciter: hoc quidē corruptio à ɔtrario: illud uero salus potius. Deinde dixit, quomodo se habet sensus secundū id, quod est pati: ꝙ à sensili quidē patitur, nō ad corruptionē ductus, sed pfectionē. Hæc ergo postquā dixit, nunc dicit quomodo se habet, & secundū id, quod est potentia, & secūdū id, quod actu est. Quoniam enim duplex est, quod est potentia: hoc quidem primum: illud uero secundum: hoc quidem secundum solam aptitudinem absq; habitu: illud uero secundum habitum citra operationē: dicit ꝙ sensitiuū potentia est secundū aptitudinem semen, & omnino animalis materia. Sicut eni se habet nuper natus puellus ad hoc ut sit grāmaticus: sic se habet quoq; animalis materia ad hoc, ut sit sensitiua. Quid ergo est, qđ id, quod potentia primū est, ad habitū deducit: hoc est, quod potētia quidē est sm, actu uero primū? Generās, inquit. In cōceptione enim deducitur aptitudo ad habitū. Sicut ergo puerū ad habitū ducit, is q est actu grāmaticus: sic & semē, & omnino animalis materiā deducit ea, quæ in matre est, natura, ad sensum, q est secundū habitū. Est ergo cōceptio alteratio, & mutatio eius, quod natura sentire aptū est, ad sensum, q est secundū habitum. Postquā aūt natus fuerit, iam habet habitū. Postquā enim perfecte insitus fuerit sentiēdi secundum omnē sensum habitus, statim paritur. Sic eni generatur animal cū habitu sensitiuo. Quæ ergo à potētia primo in habitū est mutatio, fit in cōceptione ab ea, quæ est in generāte, natura. Ab habitu aūt in actum mutatio fit à sensilibus. & ideo, cum primū natus fuerit, si adsit sensile, id statim apꝑhēdit. Vnde & ꝓtinus uagit in non cōsuetū & frigidū aērem incidēs, & nō solū cū ambiētis aēris ɔtactu cōcertans, sed & cū uisu luminis. Clarū autē, ꝙ sicut ea sentit, sic, & si reliquorū sensuum sensilia inciderint, oīno & ea sentiet, sonos dico, succos, & odores. Sic itaq; in sensitiua aīa, &, qđ potētia, &, qđ actu est, &, ꝗ secundū ea mutatio est ab aptitudine in habitū, is est qui generauit: ab habitu autē ad operationē, sensilia: quādo & ipsa adfuerint, & quæcūq; alia, qbus opus est ad eorum apꝑhensionem. ut lumē quidē in uisibilibus, & pspicuus, purus, & nō caliginosus aēr: diuisus autē in sonis: & redolens in odorabilibus. Quoniā autē & in rationali animal duplex est, &, qđ potentia est, &, quod actu: quænā fuerit in ea quoq; causa mutationis? Cū est ergo extra corpora, ab eo quidē, quod potētia primū est, omnino separata est, ut ꝗ sit mens pura, & oīa intelligibilia habens secundū habitum. Postquā autē in generationē decidit, sicut, qui morbo, uel tpe, uel loriōe sciētiam mutauit, ex scientia in inscitiā mutatur: & fit primo potentia sciens, aptitudinē solam habens, non etiā habitum. Ad habitū autē à ꝑceptore deducitur, uel etiā à sensilibus, ipsa ꝗrens & inueniēs, & per particularia ad uniuersalia cōscēdens. Postquā autem habitum cōparauerit, tūc habet uoluntatem, quæ est causa effectiua, ut ab habitu in operationē mutetur. Quādo enim eligit, assumit, quæ in se sunt, rationes ad operationē: dico aūt sensilis. Mens aūt nullo externo opus habet: sed ipsa seipsam ꝓducit. Huius ergo causam tradit, ꝙ sensus quidē alicuius particularis habet apꝑhensionē: particulare autē aliquod corpus est. Merito ergo exterius est. Mens autem uniuersalia apꝑhendit. Vniuersalia autē rōnes, seu definitiōes. Hæ autē nō exterius, sed in ipsa sunt aīa. Mens itaq; aliquo exteriore nō eget, qđ eam perficiat. Dixit autē eam iam habere, ut sciam, & sentire: non ꝙ aīalia, statim ac generata fuerint, sciam habeant: sed id quod in sensu duplex est uolens oñdere, & quod est

secundum habitũ,& quod est ſm actũ,eum qui est scdm habitum,sensum sciæ pſentiæ similẽ esse dixit.Exempli ergo gratia sciam addidit.habet enim sensus sensitiuã facultatẽ,sicut quãdam sciam. Sicut enim,qđ discit,ꝑ disciplinam mutatũ habet scientiã: sic & genitũ statim eum, qui est ſm habitum,sensum.Quod enim est in illo disciplina,in hoc est generatio. Si autem statim ac fuerit genitum,habet eum,qui est scdm habitum,sensum:nõ per alterationẽ ergo fit sentire secũdum actum: sicut neq; operari scdm sciam fit per alterationẽ.Et illud, Secũdum actũ,simil̃r dicitur ac contẽplari.sicut & scdm potentiã sentire, simile est ei,quod est,scire. Sic & secundum actum sentire ei,quæ est secundum scientiam,contemplationi simile.

Sed hoc quidem ab illo differt:ꝙ illius quidẽ operationis effectiua foris sunt,visibile,& audibile. Similiter autẽ & reliqua sensilia.Causa autẽ,ꝙ singulariũ est,qui est secundũ actum,sensus:Sciẽtia autẽ vniuersalium.Hæc vero sunt in ipsa quodãmodo anima. Quãobrem intelligere quidẽ in ipso est,quando velit:sentire autem non in ipso.necesse est enim adesse sensile.

Postq̃ dixit simile esse ſm actũ sentire ei,qđ est cõtẽplari:nũc dicit quanã rõne differat:ꝙ eius q̃dem,qui est ſm actũ,sensus foris sunt effectiua:externe.n.incidẽtibus sensilibus sentimus:ea aũt,q̃ cõtẽplari possumus,nõ foris sunt.Deinde & cãm addit,cur illa qdẽ exterius incidãt:hæc uero nõ: ꝙ sensus quidẽ est singulariũ:ea aũt per se sepatim subsistũt,quibus aial quoq; ad hoc,ut sit,opus habet.Eo.n.ꝙ illis opus habeat,sensus aiali datus est.Scia aũt ea,q̃ sunt uniuersalia, apphẽdit. Vniuersalia aũt(inqt)sunt in ipsa quodãmõ aia.Exacte aũt illud,Quodãmõ,adiecit:uel qa illud, In ipsa, ut in aliquo loco:sicut & ipse in iis,q̃ deinceps sequunt̃,dicit,Et recte qui aiam locũ formarũ eẽ dicũt:nõ ꝓprie aũt illud,uidelicet,In loco:sed ſm ꝓportionẽ,& cõuenientiã:uel ꝙ etiam uniuersalia in singularibus subsistant: quando autem ut uniuersalia & communia accipiuntur,sunt in anima.Eis enim cõmuniter suum esse est in intelligenda eorum cõmunione.Intelligentiæ autẽ in anima.Intelligere autem in ipso dixit,sed non in ipsa,hoc est,in eo quod habet animam.

Similiter autem hoc habet & in sensilium scientiis, & propter eandem causam: quòd sensilia singularium sunt,& externorum.

Non solũ(inquit)sensus,qui circa particularia,& sensilia uersat̃,externis pſentibus opus habet,ut agat:sed & eæ,q̃ circa sensilia uersant̃,sciẽtiæ,cũ in seipsis nõ habeãt,ut possint opari quãdo uelint; sed & iis opus est,sicut & in sensu,exterius adesse id,circa qđ eorũ uerset̃ operatio.Ipsæ.n.circa singularia,& externa,& q̃ separatim subsistũt,uersant̃:ut Politicus:Mechanicus:&,ut semel dicã,particulares artifices.Eorũ.n.sciẽtia est circa singularia.ut Politicus ↄsiderabit,an hic sit exercitus Imperator assumendus.& ędificator,an sit hoc lapide utendũ.Horũ aũt,q̃ sunt particularia,cõsideratio scientiæ est,uidelicet,& nõ sensus.Vniuersalis ergo ſm artes cõsideratio in his est.Quæ autẽ ab artibus circa singularia fit contẽplatio,non amplius in his.Materia.n.& istrumẽtis opus est.

Sed de his quidẽ aperte dicendi fuerit quoq; occasio postea.nũc autẽ tantum definitũ sit,ꝙ,cũ non sit simplex,quod potentia dicitur:sed hoc quidẽ,vt si dicamus puerum posse exercitus ducem esse:illud vero,vt eum,qui est in ætate: sic habet sensitiuum.

Qũo uniuersalia cõtẽplari in nobis,& qũo actiuus intellectus particularia apphẽdit,nũc differt de his cõsiderationẽ.De his.n.in tertio libro dicit.Cur aũt eius,qđ est potẽtia,& eius qđ actu est,diuisionẽ fecerit,nobis in memoriã reducit:nẽpe ut ostẽdat,qũo dicant̃ aialia,quãdo non sentiũt,sensum habere potẽtia.iuxta scdam.n.potentiã,q̃ de iis,qui actũ iã hñt,ꝑdicat̃:de qbus nec pati,nec alterari ꝓprie dici possit.in ipsum.n.est incrementũ,& nõ in contrariũ mutatio,ut dixit.

Quoniã autẽ est inominata ipsorũ differentia:de his autẽ definitum est,ꝙ sunt alia,& quomodo alia : necesse est vti eo,quod est pati,& eo,quod est alterari,vt propriis nominibus.

Qm̃ utit̃ eo,qđ est pati,& eo,qđ est alterari,ut ꝓpriis noibus,in sensu,qui est ſm actũ:dixit aũt, ꝙ nec pati,nec alterari sentire est:causam,cur his noibus,in eo,qđ est sentire,utitur,dicit.Qm̃(inqt) est inominata harũ facultatũ differentia:neq;.n.propriis noibus distinctã habemus utrãq; facultatem:rõne aũt didicimus,q̃nã sit harũ facultatũ differẽtia:necesse est,ut utamur in his eo,qđ est pati,& alterari,ut ꝓpriis noibus:quia,ut dicebam,nõ sunt in usu,quæ sint illis iposita nomina.

Sensitiuum autẽ potentia est, vt sensile iam actu, quemadmodum dictum est.

Quia dicturus est sensitiuũ pati à sensili:nõ sine iusta rõne p̃sumit,potẽtia sensitiuũ eẽ ut sensile est actu.hoc aũt prius dixit etiá,quádo q̃rebat,an simile à simili patiť,an dissimili. Potẽtia aũt est sensitiuũ ut sensile,iuxta scđam potẽtiá,neq̃.n.passum,nec à cõtrario habitu mutatũ,ei assimilať: sed eius forma suscepta.Neq̃.n.albus fit sensus,sensilis forma suscepta(q̃re nec pati,nec alterari proprie diciť)sed formæ rõnem in se cognitiue suscipiẽs.Sicut.n.ceram dicimus id eẽ potẽtia, qđ annulũ:eo q̃ ab ipso passa id fit,qđ ille actu,non ipsius materia suscepta,sed solũ forma:sic & sensus à sensilibus passus ipsorũ formas in se imp̃ssas incorporaliter habet.Differt autẽ,q̃ cera qdem ipsa fit formæ materia,q̃ est in annulo:Sensus aũt nõ fit sensilis materia:sed ipsi illius forma cognitiue imprimitur.Habet aũt sensus aliqd plus q̃ cera.Cera.n.& si sit materia formę,q̃ est in annulo,nõ tñ p totá ipsam formá suscipit,sed in sup̃ficie:Sẽsitiua uero facultas p totá uitalẽ formas sensiliũ ip̃rimit.

Patitur itaq;,cum non est quidẽ simile:Passum autem assimilatur,& est quale illud.

Postq̃ dixit superius,q̃uo diciť pati,qđ patiť à simili & à cõtrario:hoc etiá sensui quoq̃ accõmodat,q̃ antequá qdem passus sit à sensili,nõ est ei ſm actũ similis:ei aũt fit similis,eo mõ,qui sæpe dictus est.Cũ aũt p̃posuisset de omni sensu cõiter dicere:sensitiuæ aíæ definitionẽ tradidit,q̃ ipsa talis est potẽtia,qualia sunt sensilia actu eius,q̃ est ſm operationẽ,sensitiuæ aíæ,tali uidelicet existente operatione,qualia sunt sensilia.Si autem est eiusmodi:sensitiua fuerit anima ex necessitate inseparabilis:siquidem est facultas,per quam,quod eam habet,sensilibus assimilatum,eo quòd ab eis quodammodo patiatur,& alteretur,ea apprehendat.

Dicendum est aũt secũdum vnũquẽq; sensum de sensilibus primũ. Dicitur *autẽ sensile tribus modis.Quorum duos quidem per se sentiri dicimus:vnum autem per accidens.* Duorum *autem,hoc quidem proprium est vniuscuiusq; sensus:illud vero omnium commune.*

Postquá rõnem tradidit,& sensitiuá facultatẽ definiit,q̃ est potẽtia id,qđ sensile, & dixit qđ non passa qdem à sensili est dissimilis:ab eis autẽ passa,fit illis similis:transit ad separatim dicẽdũ de unoquoq̃ sensu: q̃m, sicut iam dixit,in q̃bus,quod cõiter prædicať,non est genus, sed uox æquiuoca, non est sufficiens cõis definitio,ad rei naturá nobis significádam:sed uniuscuiusq̃,qđ ab æquiuoca uoce significať,seorsum oportet definitionẽ tradere:quádo neq̃,q̃ est generum definitio ad singulas species cognoscẽdas satis est. Vniuscuiusq̃ aũt sensus definitiõem traditurus, prius de unicuiq̃ sensui sensilibus tractat,p̃pter sæpe dictam rationẽ: Deinde de ipsis opationibus:& sic de facultatibus.Quęsiuerit aũt quispiá,cur non ante oẽm sensus definitionẽ prius de simplr̃ sensili tractauit. Dico ergo,q̃ huius simul definitionẽ cõp̃hendit in cõi sensus definitione: ubi eľntorum sensum esse dicebat per se,uel per ea,q̃ eis accidũt.& rursus,cum dixit,q̃ actu sensile,hoc est potẽtia sensus: & q̃ sensitiui effectiua foris sunt singularia:intellectiui autẽ in ipso,& uniuersalr̃.Per hęc ergo oía, qđ est simplr̃ sensile,significauit:q̃ ea,quæ eľntis accidũt:q̃ particularia:q̃ ea, quibus sensus ſcđm actum ab eis patiẽs assimilať,qui prius erat eis potẽtia similis.Porrò & hic de unicuiq̃ sensui sensilibus separatim dicturus,prius quádá tradit diuisionẽ oium in uniuersum sensiliũ,quot modis dicantur:ut q̃ sunt p̃prie sensilia,à sensilibus per accidens,q̃ neq̃ p̃pria sunt rõne sensilia,separans,de his uerba faciat:ne & illa incidát,& doctriná perturbent. Tribus ergo modis/inquit/dicũtur sensilia.Sensiliũ enim alia qdem sunt per se sensilia:alia uero per accñs.Et eorum q̃ sunt p se, sensilium, alia quidẽ sunt cõia sensuũ:alia uero uniuscuiusq̃ p̃pria. Vniuscuiusq̃ ergo sensus sunt p̃pria sensilia,q̃ illi soli subsunt.ut uisui quidẽ colores: auditui soni: olfactui autẽ uapores gustui uero succi seu sapores:tactui, q̃ ei sunt coordinata/caliditas/humiditas/frigiditas/siccitas/resistentia seu repercussio/grauitas/& similia.Propria aũt ea dicunť sensilia,q̃ nulli alii sensui subsunt.neq̃ enim uisus uapores,uel succos,uel tangibilia app̃hendit.neq̃ ullus alius sensus, quæ sunt alii sensui app̃hensibilia,app̃hendit.Hæc ergo sunt p̃pria sensilia.Cõmunia aũt sensilia dicit esse quinque:motũ quietem/numerũ/figuram/magnitudinẽ. Ea autem oium dicit esse cõia:nõ q̃ unũquodq̃ eorũ oibus sensibus subsit:sed q̃ unũquodq̃ pluribus,& nõ uni:q̃dam autem simul oibus.Magnitudo enim est cõe sensile uisus,& tactus.Videmus enim magnũ esse hoiem,uel magnum montẽ.& tangentes quoq̃ sentimus,magnam eẽ,uel paruá molẽ,quæ subiiciť,uel interuallum:Si autẽ sonũ quoq̃ dicimus magnũ sentire,uel paruũ:hic ſm cõuenientiá & p̃portionẽ magnitudo accepta est,non proprie.Magnitudinem enĩ nunc dicimus ɔtinuam eẽ ex cõibus sensilibus.Magnus aũt sonus est q̃li

tatis intensæ, uel remissæ declaratiuus. Quare exile, uel uehemens magis ꝓprie in sonis dicere cõuenit. Figura autem cõe est & ipsa sensile tactus, & uisus. Figuram autẽ dico, nõ ꝙ hic est triangulus, uel circulus: hoc enim est rationis dicere, Figura est, q̃ ab una linea cõprehendit, uel tribus, uel quotcũq; illæ fuerint: sed ꝙ simpliciter est quidpiam circũscriptum. Omnis autem circũscriptio fit secundum aliquam figuram. Itaq; & irrationalia, cum in paruam terræ altitudinem, & leniter accliuem inciderint, ad transeundum conscendunt: ut quæ sciant, quòd si circũscripta magnitudo, & quòd transire possint. cum autem in ualde altum, & arduum, & præcipitem locum casu uenerint, ne trãsire quidem tentant: ut quæ simul magnitudinem sentiant, & figuram. Quare & ipsius formæ & figuræ exilis quędã, & obscura est eis pceptio. Eas itaq; uias fugiunt, q̃ in acutũ uel cõcauum sunt figuratæ: eligunt aũt planã, & quę in recta est. Numerus aũt cõmune est omniũ sensilium. Videmus eñi quinq; fortasse esse homines. Sed & palpãtes hoc ipm scimus. Atq; audientes scimus, plurium, uel paucioꝝ, uel unius uocẽ esse, q̃ ad nos peruenit. In his autẽ dubitauerit quispiam, quomodo Aristoteles dicẽs numerũ esse cõmune sensile, nõ solũ aliis aduersaẽ Philosophis, ac ipsi rerum opationi, sed & sibiipsi. Cum enim in Physica dixisset tp̃s esse numerũ motus: numerare dixit solius esse mẽtis. Nihil enim, inq̃t, potest numerare, ꝑterquã anima, & animę mens. Quo modo ergo illic solã mentem numerũ dicit apphendere, hic aũt sensum? Dicimus ergo ipam quidem numeri formã mentem apphẽdere. Sensus autẽ non, ut tãtum numerũ, apphendit, sed simpliciter ut eũ, q̃ plures cõtineat: uel unitatẽ & ut minorẽ multitudinẽ, uel maiorẽ. Mens est, aũt, q̃ per sensum numeri quoq; formã cognoscit. Quòd aũt auditus quoq; hunc numerũ apphendit, clarũ est. Aures pnicũ strepitus quoq; pulsat equorũ, iquit ille. Scit eñi eas, q̃ accesserũt uoces, pluriũ eẽ, quã unius. Quòd aũt gustui quoq;, & olfactui sensilis est numerus, clarũ est. Sentit. n. & odoratus differẽtes odores: ut quãdo bene olens, & male olens uapor simul accesserit. Sunt aũt & specie differentes uel bene olentes, uel male olentes. Similiter & gustus, si misceaẽ absinthiũ cũ melle, utrũq; simul sentit. Et motus quoq;, & status sunt omniũ sensuũ cõmunia sensilia, ꝑterquã gustus. Si eñi ex eodem loco ad nos sonus puenerit: sentit id cõstitisse, qđ sonat. Si aũt non ex eodẽ, sed & alius ex alio: sentit moueri. Et in uaporibus simil͛r. Tactum quoq; manifestũ est sentire, id ꝙ moueẽ, & qđ stat. Sentit certe corpus quod est in aq̃, ea uel cõsistente, uel diffluente. Nũquid aũt & gustus, si gustabile ꝑtercurrit sensoriũ, sentit motũ, uel statũ? Si quis ergo uitgã melle unxerit: deinde eã per os circũferat: apphendet succũ non stantem. Quòd si quis huius causam tactũ esse dixerit, non gustũ: non magnope cõtendimus. Est ergo numerus oĩbus quidẽ sensilis. Status aũt, & motus, ꝑterquàm gustui, reliquis. Figura aũt & magnitudo tribus: uisui: auditui: olfactui. Per accidẽs aũt sunt sensilia. Per seipsm enim uisus apphendit colorẽ, uel figurã: Per accidẽs aũt, ꝙ hoc est Socrates. Est enim intellectus substantiarũ apphensiuus. Vniuscuiusq; autẽ ꝓpria sensilia sunt reliqs per accidens sensilia. Viso enim aliquo flauo, ut arbore, q̃ styrax dicitur, dicimus, Vidi aliqd bene olens. Per accidẽs enim, bene olens me uidere dico. Et olfacta styrace, dico me flauũ olfecisse. & si sonuerit argentũ, dico me argentũ audiuisse: uel albũ, audiuisse. Simil͛r & si fuerit lignũ, quod sonat. Et in oĩbus similiter. Gustato eñi melle, quispiã dicit flauũ gustasse. Hęc ergo sunt omnia p accidẽs sensilia: & sunt unicuiq; ex aliis sensilia. Quæ sunt itaq; ꝓpria sensilia, & q̃ cõmunia, & quæ per accidẽs, dictũ est. Quomodo autẽ ea à se inuicẽ discernantur, &, q̃ sint ea, quæ unicuiq; figurã & characterẽ ꝓbeant, sciemus cõtextum ꝓsequentes. Sciendũ aũt, ꝙ, quę uisui, & auditui, & gustui subiecta sunt, sensilia, cõmunibus à cõsuetudine nominibus appellata sunt. Visus qdem, colores: auditus autẽ, soni. Gustus uero, sapores uel succi. Quę aũt tactui, & olfactui subiecta sunt, nõ amplius cõmunibus nominibus appellata sunt. Si eñi tangibilia, uel odorabilia dicas, nõ est eorũ denominatio. sed eorũ habitudinis, q̃ est ad sensum. Sicut & si in reliquis uisibilia dicas, uel audibilia, uel gustabilia. Sed neq; uaporũ nomine utemur ꝓprie in odoratu. Vapores eñi sunt & qui ex aq̃ ascendũt, sed nõ odorabiles. Vni qdẽ odoratui quædã oppositio cõtrapposita est, q̃ est secũdum bene olens, & male olẽs: quæ quidẽ, ut dixi, ꝓprie impositũ cõmune nomẽ non habet. Similiter neq;, q̃ tactui subiectæ sunt, plures oppositiones: calidum, frigidum: siccum, humidum: durum, molle: & reliquæ.

Dico autem proprium, quod non contingit alteri sensui sentire, & circa quod non contingit decipi: vt visus, colorem: auditus, sonum: gustus, succum.

Propria sensilia ab aliis discernit, ꝙ nõ alii sint sensui sensilia: ꝙ neq; cõmunia, neq;, quę secundũ accidens sunt sensilia, habent: illoꝝ enim plus uno apphendimus. Ac de cõmunibus qdem sensilibus clarũ est: De his aũt, quæ sunt secundũ accidens, ꝙ non solũ, uiso hoc albo, p accidẽs sentimus,

ꝙ est Socrates:sed & audita uoce,rursus per accidẽs substantiã cognoscimus:& nõ solũ uisu cognoscimus hoc lignũ,uel aliqd eorũ,quæ bene,uel male olent,sed & odoratu.Postq̃.n.talẽ odorẽ sensimus, etsi nõ cõspexerimus,subam scimus,ex qua odor est,& colorẽ.Similr̃ & gustu cognoscimus subam:uel tactu.Gustu quidẽ,ꝙ est mel,uel qd tale.Tactu autẽ,panẽ,lapidẽ,carnẽ:& silia. Hæc est ergo una eorũ,quæ sunt ꝓprie,sensiliũ,& cõium,& eorũ,q̃ sunt fm accidens,distinctio. Alia uero, ꝙ circa ꝓpria quidẽ sensilia fm naturã hñtibus sensibus,&,ex qbus locis apphẽdi sua natura apta sunt,sensilibus admotis,circa ea nõ fallunẽ. At circa ea,q̃ sunt cõiter sensilia,& per accidẽs, fit deceptio Neq̧.n.si ægri fuerint,nec p̃ter naturã se habuerint sensus,neq̧ si à suis spatiis,& interuallis se iuncta fuerint sensilia,apphendunt:Nec si cõsulto,& de industria sita sint.Neq̧.n.à tergo positos uidet uisus colores,sed qui sunt anterius.Ita.n.ei natura datũ est. Sed neq̧ anteriora à quouis interuallo:sed quãdo & ea adfuerint,& p̃terea lumen.Circa cõia aũt sensilia fit error,&,q̃ sunt per accidens. Hoc.n.albo eminus cõspecto,ꝙ albũ quidem est,scimus:utrũ aũt lapis est,uel lignũ,uel qd eiusmodi,ignoramus,& sæpe erramus,aliud pro alio existimãtes.Et uoce quidẽ audita,eo aũt non uiso,qd uocem edit,circa locũ erramus,unde uox est. Atq̧ locus qdem est eorũ,q̃ sunt fm accidẽs, sensiliũ,ut deinceps ostẽdemus.Prerea aũt & circa figuras fit error.Itaq̧ &,q̃ sunt rectilinea, eminus aspecta rotũda esse uidenẽ:& q̃ angulos hñt,angulis carere.Sed &,q̃ sunt rotũda,rectilinea eẽ uidenẽ iis,qui fm ipsam lineã eminus se applicantq.' fit in luna dimidio orbe cæsa. Lineã itaq̧,qđ est illuminatũ,à nõ illuminato discernẽtem,rectã existimamus,cũ sit rotũda . Sed & qdpiã,qđ mouenẽ,uidentes,stare putamus,quãdo ꝓcul fuerit:& qđ stat,moueri:Vt quãdo nauigãtes terrã moueri putant: seipsos aũt stare. Similr̃ & magnitndines,q̃ cominus,& eminus apparẽt,nõ se nobis similiter exhibent,Neq̧,quæ per aërem,& aquam.Maiora enim apparent,quæ per aquam. Sed & circa numerum fit error. Pluribus itaq̧ simul canẽtibus auditis,propter similitudinem unam uocem esse putamus:&,quæ sunt procul discreta,unita sæpe ducimus.

Tactus autem plures habet differentias.Sed vnusquisq; quidem de his iudicat:& non fallitur, ꝙ color,neq; ꝙ sonus:sed quid,est,quod est coloratum, vel vbi vel quid est,quod sonat,vel vbi. Talia ergo dicuntur vniuscuiusq; propria.

Nõ sicut gustus succorũ solũ est apphensiuus:& uisus colorũ:& olfactus odorũ:& auditus sonorũ:sic & sensilia tactus licet uno noie cõplecti.Vnusquisq̧.n.aliorũ sensuũ circa unã oppositionem uersaẽ. Visus.n.circa albũ,& nigrũ,&,q̃ interiecta sunt. Gustus aũt circa dulce,& amarũ,&,qđ intercedit.Odoratus uero circa bene olens & male. Auditus aũt circa sonũ grauẽ,& acutũ. Atq tactus circa plures oppõnes uersaẽ,q̃ nõ pñt sub unã cõem oppõnẽ reduci.Leuia.n.& aspera apphendit:dura,& mollia:grauia,& leuia:frigida,& calida:humida,& sicca:q̃ quidẽ sub se inuicẽ nõ sunt. Vnde & deinceps dubitabit,nũquid ne sensus qdem tactus est:uel si etiã est sensus,nõ unus est,sed plures:siqdem alii quidẽ unã oppõnem apphendũt:ipse aũt plures.Sed & plures habet differẽtias tactus,quarũ apphẽsiua causa est.Nõ ppea aũt huius,magis q̃ aliorũ,alienũ est iudiciũ. Sed unusquisq̧ sensus similr̃ iudicat de ꝓpriis,nec in eis fallitur.Illud.n.Sed unusq̧sq̧ de his iudicat,de omnibus dixit sensibus:non de solo tactu:sed eius est deceptio circa illa,quibus propria sensilia accidunt.Non enim circa colorem est deceptio:sed circa id,in quo color est:neq̧ circa sonum:sed circa id,quod sonat:quæ sunt sensilia per accidens.

Cõmunia autẽ,motus:quies:numerus: figura:magnitudo. Talia eñ nullius sunt ꝓpria: sed omnibus cõmunia.Eteñ & tactui aliquis sensilis motus est,& visui.Per se itaq; hęc sunt sensilia.

Postq̃ de ꝓpriis sensilibus dixit,nũc dicit de cõibus.Cõia autẽ hęc dicit,ꝙ nullius ꝓprie,sed omnium sunt cõia.Oĩum autẽ dixit,nõ ꝙ ea quinque sint qnque sensibus sensilia:nõ.n.unũquodq̧ eorũ oibus sensile eẽ uidetur:sed ꝙ hæc quidem oibus,illa uero pluribus,ut iam diximus. Potest enim magnitudo secundũ conuenientiam,& proportionem in odoratu quoq̧ accipi,& gustu. Sũt enim & hi propriæ magnitudinis apprehensiui:ille quidem in odoribus:hic uero in succis: etsi non nouit in his consuetudo nomen magnitudinis.

Secundum accidens autem dicitur sensile,vt si album sit Diares.*Per accidens enim hoc sentit, ꝙ huic albo accidit,quod sentit.*

Postq̃ dixit de ꝓprie sensilibus,dixit aũt & de cõibus:nunc dicit,& de his,q̃ sunt per accidẽs. In

hæc

hæc.n.tria sensiliũ diuisionẽ fecit. Dicit̃ autẽ hic Diares fuisse amicus Aristoteli. Eius itaq; feruntur ad eum epistolæ. Album ergo, quod in hoc est, per se quidem uidet uisus: per accidẽs autem, ꝙ est Diares nouit. Quædam autem exemplaria habent, Diaris filius.

Quare etiam nihil patitur, quatenus tale, à sensili.

Propria qdẽ sensilia à cõibus sensilibus, &, iis q̃ sunt ſm accidẽs, distinxit: ꝙ circa illa qdem error nõ accidat: circa hæc aũt nõnũq accidat. In collo.n. colũbæ, & in eiusmodi, q̃cũq; habent uariorũ colorum mixtionem, uarietas, & mixtio, &, quæ est ad radium, quædam eorum habitudo, ꝙ ea alias aliter apprehendantur, & decipiamur, causa, est. Nunc autem ab iis, quæ sunt per se, sensilibus, ea q̃ sunt per accidens, discernit. Ab iis enim, quæ sunt per se (inquit) sensilibus patiuntur sensus. Non ita autem & ab iis, quæ sunt secũdum accidens. Et quòd propria quidem sensilia agant circa sensus, clarũ est. Quòd aũt & cõia, hinc manifestũ est. Qđ acutos.n. habet angulos aliter agit circa uisum (eũ.n. molestia afficit,) q̃, qđ obtusos habet angulos, & ẽ magis planũ, & carẽs angulis. Iã uero & circa tactum ꝑspicuũ est, ꝙ non simil̃r agunt diuersę figuræ, sed aliter, q̃ acutos habet angulos, & q̃ obtusos, uel nullos. Simil̃r & in motu & statu. Neq; enim similẽ affectũ sustinet auditus, sonũ, qui mouetur, uel qui stat, audiens. Simil̃r & odoratui fit qdam diuersus ab his affectus: etsi eorum ꝓprietates oratione exprimere nõ possumus. Sed & tactus aliquẽ alium affectũ patitur, cum mouet̃ tangibile: & alium quãdo stat. Si enim nõ ita esset, in fluente stãtes fluuio, cum una sit aquæ continentia, & eodẽ modo, q̃tenus aqua est, agit in tactum, nõ simul sensu perciperemus ꝙ mouet̃, etsi stat, ꝙ stet. Et ex hoc ergo clarum est, ꝙ fit ob hæc sensui diuersus affectus. Neq; uero dicendũ est, q̃uo se habet & in numero. Diuersum enim affectũ patimur, cum plures, q̃ cum unũ audimus. Vnde & à uocum multitudine cõmouemur, & cõcutimur. Quod qdem non eueniret, nisi à multitudine aliquid pateret̃ auditus. Sed & duos colores uidentes, & si sint similes, uisu aliter afficimur. Et hoc fit manifestum, si duabus simul lucernis uisus se applicet: nam & hic uisus dimouet̃, & excutit̃ in sensilium ap̃phensiõe. Atqui hoc nõ pateret̃, si unitũ esset, quod duarũ lucernarũ ignitum est, sed & plurium. Vnde autẽ & multitudinẽ tactu ap̃phendimus, uel gustu, nisi ab ea diuersum affectũ patiamur? Nisi quispiã ad hoc cõtradixerit ꝙ tactus, quãdo sentit multitudinẽ, nõ alium patit̃ affectum. Sed quia per uniuersum corpus tactiua est facultas, plures sunt partes, quę apprehendunt ea, quæ appropinquarũt: & sic imaginatio, uel ratio potius colligit, ꝙ sunt plures, qui tetigerunt. Nunqd autẽ hoc ip̃m contingit & in uisu? Cum enim alii uisus uisibili aliter se applicãt, accidit ut cum facultas, q̃ iudicat, sit circa corpus diuisibilis, & diuulse ac diuisim uisibilia ap̃phendat, cõfundatur uis imaginatiua, q̃ plures simul typos non põt admittere. Quare nõ alium affectũ sensus sustinet. Oportet enim si nõ imaginatio cõfundẽda est, unum & cõtinuũ sensus affectũ ad eam trãsmitti. Præterea aũt & magnitudo aliqd agere uidebitur & in uisum, & in tactũ. A maiore enim colore, uel maiore calido magis cõgregant̃, uel disgregant̃ sensoria. Tactus itaq; & uisus uel tãtam habet magnitudinẽ, uel in tãta est magnitudine: si quidẽ sub eo, qđ est in minori simil̃r magnitudine albo. Atqui q̃tenus album, uel quatenus calidũ fit, magis aget magnũ paruo: multum pauco. Sed ad hoc dixerit qspiam, qđ cum densæ sunt facultates, firmiores, & ualidiores fiunt, atq; adeo seipsis potentiores euadunt: ut in grauibus clarum est: coeuntes qdem certe grauitates grauiores fiunt, q̃ quãdo erant disiunctæ. Quãdo ergo in maiore fuerit subiecto color: etiam si idem q̃litate fuerit: magis aget confirmatus, & ualidior effectus à similiũ cohærentia, & cõtinuitate. Quod & in igne quoq; fit. Si plus enim fuerit, magis urit. Sciendum autẽ, ꝙ cõia sensilia à ꝓpriis separata sensilibus in sensus nihil penitus agunt. Neq; sunt oĩno ap̃phensibilia: sicut figuram uisus nõ ap̃phẽderit, si, quod figuratum est, coloris expers fuerit. Sed neq; tactus, si nullã, ex simplicibus q̃litatibus habeat. Et in reliquis simil̃r. Quare uideri possint & ipsa esse ex iis, q̃ sunt per accidens, sensilibus. Per alia enim sui ap̃phensionẽ prębent. Sed dico, si, q̃ sunt ꝑ accidens, sensilia, ꝓpter hoc ip̃m in sensus nihil agunt: ab his autem sensus patiũtur, nõ fuerint.s. per accñs sensilia: sed sc̃dario quidem fortasse sensilia, uerũtamen per se. Et sicut non, quoniã sine lumine uel perspicuo, uel eo, quod intercedit, non agunt propria sensilia circa sensus, ꝓpterea ea esse dicimus per accidens sensilia: sic & si cõmunia sine propriis non agant, qm̃ cum illis oĩno sunt, & agunt, sc̃dm hoc & eis sensilia fuerint, circa quos agunt. Quare si qs sensus ab his nõ patitur, ei nõ fuerint sensui sensilia, nisi ſm accidẽs. Quæsiuerit autẽ quispiã, si, quæ sunt per accidẽs sensilia, sunt substãtiæ, eas aũt sola ratio cognoscit, instrumẽto sensu utens: quã ob causam etiã omnino per accidẽs sensilia dicunt̃: qui fit, ꝙ canis dominũ cognoscit: & asinus ꝑsepe: & si qd aliud eiusmodi in irrationalibus uidet̃? Dico ꝙ nõ, ut substãtias, hæc

cognoscunt: sed ut tales figuras, q̃ sensui amicę, uel infestæ fuerint: eisq; adhærẽtia typos in imaginatione cognoscũt. Si autẽ in irrationalibus quoq; eorũ sensus est: figurarũ dico: & numerorũ: & reliquorũ: discernũt enim, quod sibi aptũ est, & cõueniens ab alieno: & quod mouet appetendũ persequuntur: sicut & multitudinẽ sentimus, et numerũ: & hinc quoq; q̃spui, q ea sint p se sensilia cõfirmabit. Agunt enim & circa irrationalia aĩalia. Neq; eñi ab eis cognoscerẽtur. Illa eñi nihil p accidens sentiunt: quoniam neq; ratiocinari possunt. Quę eñi sunt secundũ accidens sensilia, in sensus nihil agunt, & rõne opus habẽt, quæ ex aliis rõcinãdo colligat. Sed & locus est, p accidẽs sensilis ab eo enim nihil patiunt̃ sensus. Neq; eñi formã loci apphendit sensus, nisi ut figuras, idq; non ppter se, sed eo q in loco est. Quare & hic quoq; est ex sensilibus q̃ sunt secũdum accidẽs. Quòd autẽ cõmunia sensilia nõ sunt per accidens sensilia, sed per se, est & logice hoc mõ ostendere. Si eñi figura & magnitudo, & numerus, & motus, & status sunt sensilia: neq;.n. sunt intelligibilia: Quæcũq; eñi sunt, uel intelligibilia sunt, uel sensilia: Si ergo nõ intelligibilia sunt, quæ dicta sunt, sunt secundũ se sensilia: Si aũt sensilia, oportet esse sensum, q ea apphendat. Quod eñi est sensile, sensu est sensile. Si ergo neq; ullus alius sensus ea per se apphendit: neq; ullius ex quinq;, sunt ppria sensilia: qd restat nisi ut uel omniũ, uel plurium sint cõmunia? Si eñi, neq; his per se, neq; aliis fm se fuerint apprehensibilia ne fuerint quidẽ penitus sensilia. At qui nec sunt intelligibilia. Neq; ergo sensilia fuerint, nec intelligibilia. quod fieri nõ potest. Præterea autẽ & magitudo in uisum quoq;, & in tactũ aliquid agere uidebitur à maiori eñi colore, uel maiore calido cogũtur sensoria, uel disiungũtur. Tactus, & uisus uel tantã habet magnitudinem: uel in tanta magnitudine albo similiter existẽte. Atqui, quatenus est album, uel calidum, magis aget.

Eorum autem, quæ sunt per se, sensilium sunt propria proprie sensilia, & ad quæ vniuscuiusq; sensus substantia natura est.

Quænam sunt secũdum accidens sensilia, aperte declarauit. Ea, nempe, q̃ sua natura nõ sunt sensilia, insunt autẽ iis, quæ sunt per se, sensilibus. Albo aũt accidere dixit Diaris filiũ. Non, q albo Diaris filius accidat: neq; eñi substantia accidẽtibus accidit: sed q fortasse accidat hoc uisibile albũ Diaris esse filium. Quòd aũt nihil patiat̃ uisus à Diaris filio, quatenus Diaris est filius, signũ est q per accidens eum uisus sentiat. Cum aũt sint duplicia p se sensilia: hæc q̃dem cõmunia: illa uero uniuscuiusq; sensus ppria: uniuscuiusq; ppria ea esse dicit pprie sensilia. cuius cãm declarauit dicẽs. Et ad quę uniuscuiusq; sensus substãtia natura est. Si eñi uniuscuiusq; sensus esse est ad ppria sensilia: hęc sunt maxime sensilia. Ad aliquid enim est sensus. Ad aliquid autem sunt, quibus esse est unicuiq; sensui. Et ea sunt maxime pprie sensilia: uisui q̃dem ad uisibilia, auditui autem ad audibilia: & in reliquis similiter.

Cuius ergo visus est, hoc est, quod videtur.

Postquã cõmuniter dixit de sensu, & sensilibus: & de unoquoq; sensu seorsum est dicere aggressurus: prius differit de unicuiq; sensui sensilibus: & ante oĩa de uisui sensilibus: quãdoquidẽ ante alios quoq; de uisu differet. Deinde dicit q id, quod uisui est apphensibile, color est: &, q̃d oratiõe quidẽ explicatur, usitatũ autẽ nomẽ nõ habet, cuiusmodi sunt Lampyres, & squamę, & quędã alia. Deĩde definit, quidnã est color: nẽpe id, quod est motiuũ eius, q̃d est secũdum actũ, perspicui. Q m̃ ergo in coloris definitione meminit perspicui, docet nos quidnã sit perspicuũ. q natura q̃dam est, quæ in pluribus inest, in aqua, in aëre, in uitro, & in aliis, colorũ trãsportatrix. quæ, nõ p̃sente, quidem luce, potentia est hoc ipm perspicuũ: actu aũt fit pspicuũ p̃sente lumine. Quoniam ergo lucis meminit, de ea prius uerba facit. Cuius ergo uisus est, subaudiendũ apphensiuus, hoc uidet̃.

Visibile autem est & color, & quod licet quidem oratione dicere, est autem sine nomine. Clarũ autem erit progressis, id quod dicimus. Quod enim visibile dicimus, color est.

Postq̃ dixit, q, cuius est uisus apphẽsiuus, & circa quod ipsa facultas operatur, hoc est uisibile, deinceps subiũgit, quęnã sunt uisibilia: q & color, & q̃dam alia, quæ cõe q̃dem nomẽ nũ habẽt, oratione autem explicãtur. De quibus in pgressu dicet: ut sunt lampyres: capita pisciũ: squamæ: oculi echinorum: testæ marinorũ: quę in luce quidẽ nõ uident̃, sed in tenebris. Neq; enim eis color esse uidetur, quod in eis igneum q̃d apparet in tenebris. Est enim coloris ppriũ in luce uideri. Quod autem est in eis igneum, in luce non uidet̃. Quod enim uisibile est, color est.

Hoc autem est, quod in eo est, quod est per se visibile, Per se autem non ratione, sed in seipso causam habet, q̃ sit visibile.

Cum dixisset in ꝓgressu nobis apertũ fore, quænã sint ea ĩnominata, q̃ uisibilia esse dixit: trãsiit ad dicendũ de colore, sed ut de uisibili. id ergo est, inquit, color, dico autẽ uisibile, quod in eo inest, qđ est per se uisibile. Per se aũt uisibile, dicit superficiem. Q̃uo aũt per se uisibile sup̃ficies, ipse explicauit. Non enim, iquit, sic per se dictũ est, ut rõne pse, id est definitione. In demõstratiuo enim dicit Per se esse, uel, quod in subiecti definitione adsumit̃: ut animal. & rationale in definitione hominis: ea.n. per se homini insunt: uel cuius in definitiõe subiectũ assumit̃: ut in simitatis definitiõe, naris. & in definitiõe paris, & imparis, numerus. Ea.n. per se numero insunt. Dicimus.n. parem eẽ numerũ, qui in duas p̃tes scindit̃. imparẽ aũt numerũ, qui in duas p̃tes diuidi nõ põt. Sist simitatẽ eẽ cõcauitatẽ in nare. Nõ sic aũt, inquit, per se uisibile, sup̃ficiem: sed ut, quæ in se habet cãm, ut sit uisibile. Id aũt est color. Qui.n. in superficie color est, id est uisibile: & eũ uisus ap̃phendũt. Neq̃.n. apprehẽdunt eũ, qui est in ꝓfundo, colorẽ. Perspicuos.n. lapides uidemur qdẽ uidere per uniuersum ꝓfundũ coloratos: sed uisu fallimur. Eo.n. qđ sunt perspicui lapides, per ꝓfundũ trãseunt uisus, uel colorũ operationes. Per solũ aũt colorẽ, qui est in sup̃ficie, lapides ap̃phendimus: & propterea uidemur eũ quoq̃, qui est in ꝓfundo, colorẽ uidisse. Huius aũt signũ est, q̃, si uitri, uel p̃spicui lapidis una sup̃ficies colorata fuerit, totũ corpus nobis uideat̃ per ꝓfundũ esse coloratũ. Et si ad nõ coloratã superficiẽ aspexerimus, ipsa quoq̃ eiusdẽ nobis coloris eẽ uideat̃, cuius & colorata, & si illo colore colorata nõ fuerit. Vitreorũ itaq̃ speculorũ externã superficiẽ plũbi colorẽ hr̃e putamus. Et interius colorata pocula toto corpore colorata esse uident̃, utpote q̃ uisus per p̃spicuũ extremã sup̃ficiem uideãt, & illius colorẽ ap̃phendãt. Quid igit̃, dixerit quispiã, in p̃spicuis lapidibus non uidemus, si quẽpiã alienũ colorem interiectũ esse contigerit, ut, q̃ in electro intercipiunt̃, culices? Porrò & in aliis perspicuis lapidibus, si quẽ alienũ colorẽ in ꝓfundo in aliq̃ esse parte contigerit, fit nobis sensilis. uisu itaq̃. s. ap̃phendente colorẽ, qui est in ꝓfundo, sic euenit, ut fiat distĩctio eius, q interiectus est, alieni coloris à reliquo. Dico ergo, qđ si sit qdem, q est in ꝓfundo in aliq̃ parte p̃spicui lapidis, alienus color actior, & uehemẽtior, quiq̃, sensum magis feriat, q̃ is, qui est in toto lapide, colore ap̃phendunt eũ uisus ꝓpter eã, q̃ est in lapide, perspicuitatẽ. Sed si sit ĩbecillior, nõ fit eius ap̃phensio. Sunt.n. q̃dam gẽmæ aperte p̃lucidæ, ut sardiæ, & q̃dam aliæ, coloratæ: nõ per ꝓfundũ, sed q̃ in ꝓfundo sunt albæ: q̃ quidẽ ad ꝓfundũ usq̃ eodẽ colore coloratæ esse uident̃, nempe, q̃ uisus profundũ nõ ap̃phendat. In qbus aũt interiectus apparet alienus color, eo q̃ imbecillior color est, q est in superficie, nõ impediunt̃ uisus, quominus ap̃phendãt eũ, qui est in aliq̃ ꝓfundi parte, ꝓfundiorem colorẽ. Si itaq̃ uitri exiliore, & nõ satis copioso colore tincti alterã superficiẽ nigro ꝓfundo illiueris, totũ tibi nigrũ uidebit̃. Atq̃ nõ totũ est nigro coloratũ. Quare & si in gẽmis trãslucidis coloratã ꝓfunditatẽ cernere uidemur: nõ reuera qdẽ ꝓfunditatẽ, & si colorata fuerit, sed solã sup̃ficiẽ ap̃phendimus. Quẽadmodũ.n. & si uisus per aërẽ uel aquã permeãtes, q interiecti sunt colores, uident: qui.n. in quouis sunt trãslucido, colores uides: eorũ qdẽ certe, q̃ uident̃, non p̃tingit ad ꝓfundũ usq̃, uisus: sed s̃m solã superficiẽ ea ap̃phendit. Sic & trãslucidis lapidibus cõtingit ꝓpter eã, q̃ in illis est, perspicuitatẽ, quãdo nõ totus lapis à uehemẽti aliquo, & efficaci colore occupatus fuerit, q interiectus incidit color, uidet̃, ꝓpter lapidis perspicuitatẽ. Ipse qdem, qui uidet̃ color, s̃m solã paetis superficiem, in quã est, uidet̃, non autem uniuersum ꝓfundũ. Q̃m ergo, q in sup̃ficie color est, id est uisibile: ꝓpterea s̃m se uisibile superficiem dicit, ut q̃ sit subiectũ eius, qđ est per se uisibile.

Omnis aũt color est motiuus eius, quod est secundũ actum perspicuũ. Et hoc est eius natura. Quapropter non est visibilis sine luce. Sed omnino vnusquisque color in luce est visibilis. Quare de luce primum dicendum est, quid est.

Hæc fuerit coloris definitio, ab accidẽte, & ꝓprio ip̃m declarãs, nõ à substãtia. In libro.n. q est de sensibus, & sensilibus, eius definitionẽ, q̃ est à substãtia, tradidit. Dicit ergo colorẽ esse motiuũ eius, qđ est s̃m actũ perspicuũ: id est, illuminatũ. Qđ.n. nõ est illuminatũ, est potẽtia p̃spicuũ. Motiuum autẽ, pro eo qđ est, perfectiuũ. Est.n. eius lux quoq̃ perfectiua, q̃tenus ip̃m perficit, & actu p̃spicuũ reddit. Perfectiuus uero est eius & color, q̃tenus per traiectitiã eius facultatẽ ad operationẽ deducit. Apparat̃.n. ip̃m & quodãmõ disponit̃ à colore, qui ip̃m quodãmõ subigit & cõprimit, ut natura subigi citra ullũ affectũ põt, idq̃; uisui tradit. Sed lux quidẽ eius est p̃fectiua, qđ est potẽtia p̃spicuum. Ip̃m.n. perficit, & actu perspicuũ reddit. Colores aũt sunt perfectiui eius, qđ est s̃m actũ per

ſpicuũ.Ipm aũt perficit,nõ q̃tenus eſt perſpicuũ,ſed q̃tenus,qđ ſm actum eſt,perſpicuũ, eſt poteria traiectitium,& colorũ annũtiatiuũ.Poſtq̃ ergo colores adfuerint,actu fit tale.Si ergo color eſt motiuus eius,qđ eſt ſm actum perſpicuũ : quod aũt ſm actum eſt perſpicuũ,eſt illuminatũ:& p eius motũ uidere euenit:ꝑpterea ergo ſine lumine nõ uident colores.Neceſſe eſt itaq; ei,qui de uiſibilibus dicturus eſt,ut de luce differat,eo q̃ ſunt colores uiſibiles.Poſtq̃ autẽ dixit colorẽ eẽ motiuũ eius qđ eſt ſm actũ perſpicuũ:q̃ actus perſpicui lux eſt,declarauit,ſubiũgẽs, Quapp nõ eſt uiſibilis ſine luce.Nõ uiſibilis aũt.ſ.color:perſpicui.n.actus lux eſt.Color aũt motiuus eſt eius,qđ eſt ſecundum actum pſpicuum.Quoniam ergo ei,q de uiſibilibus eſt diſputaturus,de lumine neceſſario dicendum eſt:Primum,inquit,dicamus de lumine:ſed quoniam lux perſpicui actus eſt : anteq̃ de luce uerba faciat,de perſpicuo differit.

Eſt aliquid perſpicuum.Perſpicuum autem dico,quod eſt quidem viſibile,non per ſe autem viſibile,vt ſemel dicam,ſed per alienum colorem.

Cum iam dixiſſet q̃ ſibi q̃dem ꝑpoſitum eſt de uiſibilibus dicere:ad differendũ aut de uiſibilibus,de luce neceſſario dicendũ eſt:ad dicendũ uero de luce, de pſpicuo prius agẽdũ eſt:de eo differit.Perſpicui itaq; differentiã ab aliis quoq; uiſibilibus,dico autẽ coloribus,tradidit,dicens, uiſibile eſſe perſpicuũ,non ꝑpter ꝑprium,ſed ꝑpter alienum colorẽ.Colorem autẽ dicit lucem. Eſt enim ueluti color pſpicui.Et nũc q̃dem ipſam colorẽ dicit. ꝑgrediens aũt exactius dicit,Veluti colorem. Lux enim eſt color.Perſpicuũ itaq;,iq̃uit,qđ per ſe nõ uiſibile,ſed accepta luce,q̃ alienus color eſt, ſic ſit uiſibile:luce autẽ uel ignis,uel ea,q̃ eſt ex cœleſtibus,ſole:luna:& aſtris.Dubia autẽ eſſe mihi uidet oratio.Videri enim poſſit eſſe & uiſibile pſpicuũ, & non uiſibile. Si.n.in olla,uel aliquo alio eiuſmodi uaſe,lucernã depoſueris,lumine p foramẽ ſurſum aſcendẽte:ſi in aërem,q̃ eſt ſuper foramen,per quẽ lucẽ emittit,ſuſpexeris:ipm illuminatum nõ uidebis: niſi forte uel tectũ,uel aliquod aliud corpus ſolidũ eſſe ſuperius contigerit.Nam quãtum in ſe quidẽ eſt,uideri nõ poſſet.Nunq̃d ergo,q̃,qui in ipſo ſunt colores,appareat,eſt uiſibile per accidens? Quod autem in particulari hoc exemplo diximus,hoc etiam in lumine ſolari eſt dicere. Nũq̃d autẽ,q̃ ſolari lumini ſolida undiq; corpora obuia fiant, ꝑpterea fit uiſibilis,qui eſt circa nos,aër?Clarum enim eſt,q̃ quocũq; reſpexerimus,ſiue ſurſum,ſiue deorſum,ſiue oblique,& ad latus,uel cœlũ,uel terram,uel aquã uidemus. Quòd,ſi,ut in pdicto exemplo i ſuperiorẽ locum reſpicere poſſemus,in quo ſolari lumini corpus ſolidum nõ occurrat:fortaſſis in ea parte non uideremus illuminatũ aërem. Sic ergo uidebit illuminatus aër,quãtum in ſe eſt,nõ eſſe uiſibilis. Sed q̃m aperte ſcimus,quãdo dies eſt,& quãdo nox, nõ alio ſenſorio,quã uiſu iudicãtes:nec nos ſolũ,ſed &,q̃ ratione carẽt,aĩalia:ſpelũcas enim ſubeũt, & ex eis exeũt noctẽ diſcernẽtia, & diem:hac.ſ.ratione fuerit uiſibilis illuminatus aër:& queadmodum,quoniã ſine lumine nõ eſt uiſibilis, ꝑpterea nec uiſibilẽ ipſum dicemus:quãdo quidem neq; quicquã aliud ſine lumine uideri põt.Et nõ ſolum ſine lumine,ſed & eo,quod interiectũ eſt,& pſpicuo opus eſt,ad hoc,ut ſint uiſibilia:& ideo ſenſuũ ſumptuoſiſſimũ eẽ uiſum dicebat Timęus, eo quod pluribus,quã alii,ad ꝑprias opationes exercendas opus habeat:Sic etiam illuminatus aër in luce non uidet,niſi in ſolidũ corpus lumẽ incidat, ꝑpterea ne uiſibilis q̃dem fuerit. Si enim lux nihil eſt aliud,quã actus, & pfectio eius quod eſt potẽtia perſpicuũ:lux autẽ nullo alio indicatur, quàm uiſu:eſt uidelicet illuminatus quoq; aër uiſibilis,quatenus eſt illuminatus,etſi aliis indiget. Lux aũt nõ eſt aëris ſubſtãtialis q̃litas.Quare nec ꝑpter ꝑpriã q̃litatẽ eſt uiſibilis,ſed ꝑpter alienã, dico aũt lucem quã colorẽ abuſiue appellauit,eo qđ maxime uiſibilis color eſt.

*Eiuſmodi autẽ eſt aer & aqua:& multa ex ſolidis.*Non enim,*quatenus aqua,neq; quatenus aer, eſt perſpicuũ:ſed q̃ eadẽ eſt in his utriſq; natura,& in æterno,quod ſupra eſt,corpore.*

Non enim per ſolum aërem,& aquã uidemus ut quæ pſpicuum habeant:ſed & p multa ſolida corpora.ſunt autẽ multa eiuſmodi:Vt gemmæ: cornua: uitrũ: gypſum perſpicuũ:& multa alia. Quare ſi in pluribus corporibus eſt perſpicuũ,clarũ,q̃ nõ, quatenus aqua,uel aër, uel aliqđ aliud ex perſpicuis, perſpicuũ habet.Si enim ſecundũ aliquid eorũ eſſet perſpicuũ, ut,ſi aër nõ eẽt,nõ eſſet, quod non eſt aër pſpicuum.Nunc aũt ſunt pſpicua,&,quę nõ ſunt aërea.Simiſr & in aliis. Quare eſt aliqua pſpicui natura,quæ in pluribus ſubſtãtiis,& ſubiectis eſſe habet. Queadmodũ enim eſt humiditatis natura,uel caliditatis,uel oĩs,ut paucis abſoluã,qualitatis: ipſæ autẽ qualitates,cũ aliæ ſint pter ſubiecta, pluribus inſunt corporibus: ſic eſt & pſpicui natura,q̃ eſt in pluribus ſubiectis,

ut quæ sit alia ab ipsis. In his autẽ utrisq; dixit, id est in aëre, & aqua: quoniã eorũ alioqui meminerat, ut quę sint maxime pspicua. Perspicuitatis aũt ait esse pticeps, & ,quod superiorũ corporũ ęternum est. Dicit autẽ ipsam sphærarũ effusam latitudinẽ. Sunt autẽ omnes pspicuę. Videmus enim, quæ in primo mobili sunt, astra per alias sphæras. Ipsæ ergo sphæræ sunt pspicuæ. At nõ itidem & astra. Vnde & per interpositionẽ, sui inuicẽ aspectum auferunt. Hinc eni solis est defectus, cũ ab interposita luna eius lumẽ adimitur. Si aũt esset pspicua: non subter eũ currẽs eius lumẽ obscuraret & aliæ stellæ subter currentes interpositione, & cõgressu aliarum stellarum nobis aspectum adimunt. Vnde clarum est, q non est in astris natura perspicui.

Lux aũt est huius pspicui actus, quatenus est pspicuũ. Potẽtia aũt in qbus hoc est, & tenebrę.

Postquàm dixit quid est perspicuũ, q uisibile quidẽ, non per pprium autẽ colorem uisibile, sed per alienũ: confert se ad dicẽdũ de luce: & dicit lucẽ esse actum perspicui, q̃tenus est perspicuũ, pro eo, quod est, eius forma, & perfectio. Cum eni potentia pspicuum, si lux accesserit, eiq; formã dederit, & ipsum pfecerit, ipsum actu perspicuũ effecerit. Est eni in aere, & aqua, & eiusmodi pspicui natura: quæ si lumen quidẽ non adsit, nõ est actu pspicua: neq; eni eius colorũ aliquid uidemus: Si adsit autẽ lumẽ, habet ppriam formã, & perfectionẽ. Si lux itaq; adsit per aërem qdem uel aquã uidemus: Per terrã autẽ non utiq;, ut quæ in se, scilicet, potentia nõ habeat pspicui naturã. Eorum autẽ, qui de luce dixerunt, hi qdem eam dixerunt esse corpus: illi autẽ incorporeũ. Quòd lux non est corpus, neq; uero ex uisu per aliquorũ corporũ emissionẽ uidere fit, oportet hoc ipso pbato, q fieri non possit ut uel lux, uel uisus corpus sint, sic eam, q̃ est Aristotelis, de his exponere sententiã, & deinceps, quæ ad eã spectant, dubitatiões cõsiderare. Si itaq; secundũ aliquorũ corporũ emissionem fit uidere: quomodo fieri põt ut simul ac suspexerimus, simul & semel cœlũ repente apphendamus? Quomodo fieri potest, ut absq; tẽpore tãtũ spaciũ moueatur? Ostensum enim est duorũ Zodiaci signorũ esse distantiã à terra usq; ad cœlum. Quę eni à centro est, spatio ęqualis est duorũ signorum sexãguli lateri. Et triplus est ambitus ad diametrũ. Est autẽ, q à cẽtro est, dimidiũ diametri. Clarũ est ergo, q cum uniuersus diameter q̃tuor signa habeat, & pterea ambitus duodecim habeat, dimidiũ diametri duo habet signa. Quomodo ergo fieri põt, ut corpus tantũ spatiũ moueat? ipse quidẽ motus omniũ uelocissimus, dico aũt primi mobilis, duabus horis sextã uniuersi partẽ, dico autẽ duo signa, mouetur. Quomodo ergo nõ est ab omni rõne alienũ, ut, q̃ ex uisu corpora emittũtur, ipso quoq; primo mobili uelocius moueri psumãtur? Rursus si per radios, q sunt corpora, uidemus: quãdo, cum suspexerimus, quartã cœli partẽ uidemus, omnino necesse est, q uisus, qui per aërem pcedunt, uel trãseant: & sic corpus p corpus trãsiuerit: qđ nequit fieri: uel ipm secẽt. & si secant, non oporteret nos neq; cœlũ, neq; ea, quæ sunt uisibilia, fm cõtinuitatẽ uidere: si qdem non per totũ aërem pcedunt, sed ipsum secant. Clarũ est, ergo q partes uisibiliũ, q̃ sunt sub ptibus secti aëris, uideri nequeãt. Et sic nihil eorũ, quæ uident, cõtinuũ uidemus, sed diuisum per partes. Præterea, quoniã suspicientes quartã cœli partẽ uidemus: si p corporeorũ quorundã radiorũ emissionem fit uidere: necesse est, ut uisus eiusmodi corpora statuamus, ut à nobis ad cœlũ usq; ptingant, & eius quartã partẽ cõprehendant: quod qdem absurdũ est, ex parua oculi parte, uel potius non toto, sed ex pupilla, tanta corpora emitti dicere, ut quartã uniuersi partẽ cõprehendãt. Sed ad hæc dicunt, q uisibiliũ fit occursus ad uisus. Quædã enim lumina ex cœlestibus emittunt, quę quidem occurrentia uisui, sui apphensionem pbent. Ad hoc dicimus, q si nõ ipsis cœlestibus se applicat uisus, sed luminibus, q̃ ex ipsis exeunt: unde sciũt astronomi magnitudines astrorũ: unde motus: unde distãtias: unde coitus, & recessus, & quęcũq; alia de cœlestibus demõstrant? Tanquã eni ipsas sphęras apphendant, sic de eis demõstratiões faciũt. Deinde ipsa quoq; lumina, q̃ ex eis exeũt, necesse est uel corporea esse: uel incorporea: Si corpora itaq; fuerint: iisdem refellent rationibus, quibus eos, q lucẽ corpus eẽ dicũt, refellimus. Si aũt incorporea, qsnã usus est uisuũ emissiõis, & occursus? Si eni incorporei oĩno actus fuerit: ẽt si nullus fuerit penitus occursus, ad uisus usq; ueniẽt. Et sic de uisu, & lumine idem dicẽt, q Aristoteles, ut paulo post sciemus. Vt paucis aũt cõplectar, si uidere fit scdm eam emissionẽ, q̃ fit ex oculis: uel corpora eẽ necesse est, q̃ emittunt: uel lineas, ut dicere uidentur Mathematici. Sed si lineæ qdem fuerint uisus, qui exeunt. s. secũdum signa uisibilia attingunt. Videre autẽ fieri dicunt, q uisus uisibilia attingant: scdm signa ergo attingũt. Secũdum signa ergo & uisibilia apphendent. Magnitudines ergo nõ apphendent, qđ est absurdum. Si autem corporea: uel esse pforatam circa pupillã corneæ ptem necesse est: quod falsum: est enim cõtinua: & postquã perforata fuerit, humores quoq; statim effundũtur: uel corpus p corpus trãsire: quod &

ipsum fieri non pōt:uel per quosdá poros seu meatus uisus exire necesse est. Sed ꝙ corpora q̃dem non sunt poris seu meatibus ꝑdita, in libro de generatiōe ostēsum est. Et alioqui necesse est aliquas omnino esse magnitudines, & corpora in tunicis, q̃bus intercipiūtur meatus. Per illa itaq; neq̃quá fieri pōt, ut uisus ꝓcedant. Quare non oporteret uidere pauimentú, seu q̃duis aliud, scḋm ꝯtinuitatem: sed aliquas quidē partes uidere, aliquas uero nō. Visibilis enim partes, è quarú regione sitæ sunt magnitudines, q̃ meatus intercipiūt, eæ ut uideant, nequaq̃ fieri pōt. Nihil ergo ſm cōtinuitatem uisum est, qđ q̃dem fit ꝑter rei ueritatē, & id qđ aperte fit. Sed neq; ut incorporeus actus ex oculis exeat, fieri pōt. Vel.n.cū ꝓpria figura exit, uel nō. Si cū ꝓpria quidē figura in alio esse subto oīno necesse est. Qm̃ ergo sensitiua facultas uita q̃dá est: neq;.n.fieri pōt, ut qđ nō uitam habet, sit sensus particeps: cui aūt uita insuerit, illud facit uiuere: & sensitiua ergo facultas ex oculis egressa: cū in aëre fuerit, uel in aq̃, uel, ut semel dicā, in aliquo eorū, q̃ sunt perspicua, illud facit uiuere. Est itaq; & aiatum: qđ est ridiculū. Vel si ita nō est: erit uita in nō uiuenti: qđ fieri nō pōt. Maxime autem, si uisiua facultas actu exiens ex oculo, fuerit in aere, uel aq̃, uel eiusmodi, ille erit, qui uidet, & qui sensitiuus factus est. Quòd itaq; nihil ex oculis ꝓcedit, neq; corpus, neq; incorporeū, & ex aliis quoq; multis ꝓbari pōt: hæc tñ sufficiunt, q̃ dicta sunt. Quòd aūt lux corpus nō est, hinc clarum est. Si.n.corpus esset, qūo fieri posset, ut corporis tá citus, & tá repentinus eēt motus? Simul.n.ac super horizōtem seu finitorē sol euasit, repēte sine tēpore, qđ super terrá est, hemispęrium illuminatur. Et si abscōsam lucerná in domū intulero: deinde extra operculū eduxero: ꝓtinus simul & semel tota domus illustrat̃. Qūo ergo fieri posset, ut sic corpus sine tēpore moueret̃? Deinde si lux corpus est, cū sit simplex.s. simplici motu mouebit̃. Simplices autē motus duo sunt: qui ſm rectū, & qui ſm circulū. Si itaq; recta moueat̃ lux: uel, cū sursum moueat̃, deorsum non mouebit̃. Vel, si deorsum moueat̃, sursum nō mouebit̃: nunc autē & sursum, & deorsum, & à dextris & sinistris uidet̃ moueri. Quodcūq; autē corpus recta fert̃, uel, qui sursum est, uel, qui deorsum, motu mouet̃. Quòd aūt nō mouet̃ circulo, ex ipsa rei euidētia clarum est. Si.n.in angustá domūculá altera parte lōgiorem lucerná intulero: in domūculæ principio statim recta totū illuminauerit: & si inferne posita fuerit, q̃ superne quoq; sunt, illuminauerit: & si superne, silr̃ q̃ inferne. Ostēdunt autē &, q perspectiua demōstrát, ꝙ ſm rectū lux ꝓcedit, & nō ſm circulū. Si.n. asserem pforaueris, uel in eo incisionē aliquá feceris: & in altera quidē asseris parte ſm incisionē lucerná accēderis: in altera aūt parte asserē statueris: ueniet, qđ per incisionē ingredit̃ lucernæ lumē, in alterá tabulá. Si ergo à luce, q̃ est in assere, rectá extēderis, per id qđ est incisum, tráſibit ad lucerná. Fit itaq; ſm rectū, uidelicet, lucis motus. Quare si nō ſm rectū mouet̃, ut corpora, neq; eo, qui sursum est, solo, neq; eo, qui deorsum est, solo motu mouet̃, neq; ſm circulú: omne autē corpus uno ꝑdictorū motuū mouet̃: uidet̃ lux nō esse corpus. Rursus, si lux est corpus, necesse est oīno, si per totū quidē aërem ꝓcedit, eē corpus in corpore: si autē non p totū, sed uel ipm̄ scindit, uel per eius poros & meatus ꝓcedit: necesse est nō in omni parte aëris lucē eē: Sed eē aliquas q̃dem eius ptes illustratas: alias uero obscuratas. Quare neq; oīs aër erit illuminatus: neq; ubiq; erit aër: sed ubi lux q̃dē fuerit, non esse aërē: & ubi aër, nō esse lucē: & sic cōtinget ut lucē, & aërę respiremus: aliquádo uero & lucē tātū, non etiá aërē, ut quádo p ipm̄ illuminatū nos respirare cōtigerit. Hæc aūt sunt manifeste absurda, & ꝑter ipsam rei euidentiá. Oporteret aūt & uentū, dū simul coactus, & ꝯtinuus mouet̃, oēm quoq; locum undiq; obscurare, in quem inciderit, extrudentem lucis corpus: uel locum certe obscuriorem reddere, utpote qui lucis corpus, uel eius partes extruserit, & in eorum locis fuerit. Nunc autem hæc non eueniunt. Videmus autem, quòd & illuminato aëre iidem sunt aëris actus. Spiramus enim similiter, & refrigeramur. Atqui lucis certe naturę insitum est, ut aërem calefaciat, non refrigeret. Accedit his, quòd, quandoquidem, qui lucē corpus eē dicūt, luminis sphęrá quádá ex sole ꝓcedere inquiunt: quoniá & sol ipse est sphęricus: est autē & aër quoq; sphęricus: omnino necesse est lucis sphærá ad nos ꝓcedentem, uel aëris sphærá trudere, & sic eius locū occupantē, qui circa nos est, locum illuminare: uel nō trudere: uel per ipsam ꝓcedere. Si itaq; aërem trudit, & eius locū occupat: erit aëre uacuū illuminatū hemisphęriū: quod fieri nō potest. Sicut enī dixi, omnia aëris opa fiūt, etiá uniuerso, ꝙ circa nos est, illuminato. Si autē non truserit: nec illuminauerit, ut, qđ ad nos non perueniat. Si autē per ipsam ꝓcedat: erit corpus, qđ per corpus ꝓcedet: quod fieri non pōt. Si autē dixerint, corpus imateriale posse per corpus ꝓcedere, id certe dicitur qđ maxime fieri nequit. Sic enim fieri posset, ut coelū esset in milio. Præterea, si ideo, ꝙ sit imateriale, pōt per corpus ꝓcedere, ꝓcederet non solū per aërem, sed & p aliud quodlibet. Quid enī uetat, si, q̃tenus est imateriale, pōt corpus per corpus ꝓcedere, quo minus per oē quoq; ꝓcedat? Oporteret itaq; lucē p solida corpora tráſire

ra transire:per terrā.inquā,& aliquid ex similibus.Cur ergo,cū sol est sub terra,nō lucē quoq; uidemus uel per terrā ꝓcedentē? Deinde,si lux,cū sit corpus,per corpus,aëre,ꝓcedit, oporteret totum,densius,& crassius fieri.Nunc aūt cōtrarium est,qđ uidetur.Subtilior eni fit,& magis tenuis, luce suscepta:quod qdem nō usu ueniret,si corpus esset.Quēadmodum enim,si terra aquā continuerit,nec maior ex utrisq; locus factus sit,qđ ex utrisq; corpus ē,oīno crassius fieri necesse est.Sic & aërem crassiorem esse necesse esset,si lumē inesset. Nunc autē contra,fit illuminatus subtilior.Si quis autē dixerit aduersus eam,q̃ de lucis motu est, rationē insistens:ꝙ radii qdam sunt,qui à sole dependent,& motus transitu illumināt,eo nō egentes motu,qui superne est, à sole enim semp dependent in terram,hoc qdem est maxīe præter ea,q̃ cernūtur.Similiter enim & sol illuminat,& luna,& ignis,& alia oīa.Non poterit aūt hoc dicere & in igne,& in aliquo alio. Et,quādo in tenebris ex silicum collisione ignē accēdero in maxima domo,lux totā domū sine tēpore cōphendit.Iam uero & cōdēsato aëre sol nō qdem apparet:totus uero,qui circa nos est, locus cōphenditur.Deinde & de solaribus radiis sciscitabor,utrū corpus sunt, an incorporei:& utrū per totū aërem radii feruntur,uel nō totum:& eædē rursus dubitatiōes incidēt. His ergo,& talibus adducti necessario cogimur neq; lucē,neq; uisus corpus esse dicere. Quid ergo,quomodo fit uidere,& quænā est lucis natura? De uidendo ergo primū dicimus Aristotelē sequētes,ꝙ habet,quod est perspicuū,nēpe aër,traiectricē colorum facultatē, cum sit ipse coloris expers. Si enim ꝓprium aliquē colorem haberet,ad alios traiiciendos colores ei impedimēto esset. Certe,si uitrū, quod colorē non habet,oēs traiicit colores:neq; enim,q̃ sunt obscura, & uix apparentia, adeo exacte traiiciet: habet itaq; & aër per oēm sui partem traiectricem colorū facultatem.Est.n.totus p totum seipm perspicuus.Quod enim hic situm est,& qui ante,& qui retro,& ꝙ,ut semel dicā,in oī parte sunt,uident. Operationes ergo q̃dam ex uisibilibus,citra affectionē ullam,in aëre insunt,ipm non colorantes. Neq; enim sua natura,ut coloretur,aptus est.Vnde per eandem aëris partem diuersi uidentes diuersos colores uidemus.Quod quidem non fieret,si ipse coloratus esset.Neque enim simul posset colorari contrariis.Vt si O/aër esset: M/autem nigrum:album uero L:uideret autem A album : B autem nigrum: procedent nigri , & albi operationes per aërem . Si autem per O procedunt , cum sint contrariæ: clarum est,ꝙ ipsum non colorant.Neq; enim fieri pōt,ut eadē pars contrarios simul colores suscipiat.Quod autē in duobus,idem & in pluribus coloribus licet dicere. Cum enim plures sunt,qui uident,& plura,quæ uident,uenient plures colorū operationes per eundē aërem inuicē cōcurrentes.Si autē coloratus esset aër,hoc nūquā fieret. Transeunt ergo per inuisibile colorū opationes,& uisui ꝓpria subiecta renuntiāt,ipsos,inquā,colores,in ipm quidē sensum agētes, taliter,uel taliter: in ipsum uero perspicuū aliquē affectum non īmittentes. Neq; quærere oportet,qūo coloris operatio à ꝓprio subiecto ꝓgressa ad uisum uenit.Fit eni in subiecto aëre:& sic per eū agit in uisum.Sicut fabri operatio ꝓcedit p securim in lignū:& in lignū quidē agit,ei talem uel talē figurā ꝓbens: in securim autē nihil tale agit,q̃le in lignū.Sicut ergo in his,sic & in luce,dicimus opationem quādam incorporeā ex illuminatiuo corpore in pspicua īmitti,quæ eā suscipere sua natura apta sunt. Et sicut ignis etiā à nobis longe situs nos calefacit:nō,ꝙ ipse ad nos ueniat:sed ꝙ ipse qdem sibi ꝓximum aërem calefaciat, qui ab igne pati sua natura aptus est: calefactus autē ille talis fit,ut possit & ipse,q̃ iuxta se sita sunt,calefacere:& id ad totū usq; fit:& sic ea quoq;,q̃ ab igne sunt longissime remota,calefacit.Et primo qdem ab igne:ꝓxime aūt,& per secundā rationē,ex iis,q̃ iuxta sita sunt. Sic & perspicuis corporibus per ordinē sitis(sphæræ eni se inuicē attingunt. & deinceps extremā sphæram attingit,qui circa nos est,aër:& deinde eā aqua)Sol ergo ꝓxime in id,qđ iuxta se situ est, corpus,& quod eū attingit,agens,ipm facit actu perspicuū.Illud autē sic factū habet facultatē,ut & ipsum,in ea,quæ prope sunt,ut & ea talia faciat: & sic ad ultima usq; ꝓcedit illuminatiua facultas, non solis opatione ad ultima citra intermediū uenīēte, sed ꝓpinquis,& primo patientibus,ualētibus & ipsis in susceptiua similē operationē exercere.Si autē repentina fit in oībus operatio:& sicut si quis funis longi & extensi summū mouerit,totus funis sine tpe mouet,ꝓpter partiū cōtinentiā, priore,quod cohæret,mouente:sic oportet intelligere in lucis quoq; opatione fieri,eo ꝙ oīa mundi corpora per seriem se inuicē attingant.Est ergo lux nō corpus,sed pspicui operatio,quæ est perspicua.quæ qdem fit ab effectiuo.Effectiuū autē primo,& maxime ꝓprie sol est.Secūdo aūt, quæcūq;,ꝙ alicuius ex eo fluxus partē nacta sint,fiunt & ipsa illuminatiua,sicut luna:& astra:& ignis. Primum enim lucis fontē Deus in Sole collocauit. Sic ergo dictas oēs dubitatiōes effugiemus. Et neq; corpus p corpus ꝓcedet: neq; fieri nō poterit,ut repētina,& tēporis expers simul & semel fiat opatio,cū sit icorporea.Sed ad hæc,q̃ de luce,& uisibus statuimus,nobis dubiū mouēt; Si corpus

nõ eſt lux & uiſus: unde ergo, q̃ in ſpeculis fiũt, reuerberatiões, ſeu reflexiões? Vñ & q̃ in balneariis ſoliis? Vñ &, q̃ ex radiorũ fit refractiõe, colliſio, & ex eo calefactio? Qui fit, q̃ ꝓmõtoria planicie minus caleſcát? Cur aũt, ſi uiſibiliũ opatiões ſunt in aëre, non &, q̃ ſunt poſteriora, uidemus? Si. n. per oẽm ſui ptẽ aër habet colorũ opationes, ut ſatis declarat, q̃, qui undiq; uidét, eũdem colorẽ uideát: ut ſi ponatur/a/color: circa eum autẽ ſint plures uidentes: b c d e f g: oẽs ipm uident: clarũ eſt autẽ hoc ideo fieri, q̃ aër per oẽm ſui partem colorũ opationes habeat. Quòd ſi ita eſt, cur nõ &, q̃ à tergo ſunt, uidemus? Vnam ergo his oĩbus ſolõnem afferemus, iiſdem ſuppoſitionibus uſi in dicẽdo de operatiõibus, qbus uſi ſunt, & qui corpora dicunt uiſus, & lucem. Sicut ergo illi ſtatuũt uiſus, & radios ſcdm rectas lineas emitti, & à planis, & leuibus corporibus per æq̃les angulos reflecti: & ideo ea quoq;, q̃ ſunt in ſpeculo, ſimulacra apparẽt, non noſtris qdem uiſibus ad uiſibilia refractis, ſed illis operationibus ad nos: propterea ergo neq;, q̃ retro ſunt, uidemus: qm̃ operationes ad uiſus ſecundũ rectã ferũtur. Non aliter autẽ per rectam è uiſibilibus ad uiſus opationes deferentur, q̃ ſi uultu aduerſo fuerimus. Opatiões. n. ſemper ſunt in aëre citra ullã affectionẽ: in nos aũt nõ agũt, niſi quãdo ſenſilia fuerint directo uiſui oppoſita. Sicut neq; uiſus per ſe uiſibili ſe applicant, niſi ei directo obiecti ſint. Propterea ergo, qui à tergo ſunt, colores, ne ſi oblique qdẽ aſpexerimus, nõ uidemus: quãuis in aëre ſit colorum operatio: eo q̃ non recta ad uiſus ferat operatio. Sic ergo lucis repercuſſiones, & operationũ uiſibiliũ, fieri dicimus à planis, & leuigatis corporibus, per æq̃les angulos refractis operationibus, & ꝓpterea eadem uiſuũ ratione, quãdo cõtigerit ſpeculũ talem ſitũ habere ad nos, & uiſibile, ut, quæ in ipm operationes inciderint: inæq̃les etiam angulos reflexæ ad oculum ueniãt, ea etiam, q̃ non ſunt oculo directe oppoſita, uidemus: ut, q̃ ſunt retro, uel ſuperne, uel infernè, uel oblique. &, q̃ illi dicunt ſimplr̃ in uiſu, ea nos imutabiliter in operatiõibus dicẽtes, quæ cernũtur, ſeruamus. Quid enim refert, an uel ab oculo recte ꝓcedentes ueniãt ad ſpeculum, uel à ſpeculo ad uiſum reflectãtur, ſiqdem eadem & illi, & qđ Ariſtoteles dicit, ſupponit? Sed hic qdem in opationibus, illi uero in egrediẽte uiſu. Innumerabilia autẽ abſurda, & q̃ fieri nõ poſſunt, eã, quæ eſt de egrediente uiſu, ſuppõnẽ cõſequunt. Eſt ergo potius eligẽda Ariſtotelis ſuppoſitio, quæ &, q̃ cernunt, ſeruat, & abſurda declinat. Vnde ergo in aëre calor fit, ſi quidem Sol nõ eſt calidus, radii aũt corpus nõ ſunt? Si. n. corpus nõ ſunt, attritus nõ eſt. Si aũt attritus nõ eſt, qũo aër caleſcet? Quòd. n. attritus ſic calefaciat, ut ignitum ẽt reddat, ſi frequentior fiat, ex rei euidentia clarũ eſt. Ex lignis certe, & lapidibus, & ferro colliſo accẽdit ignis. Quin & in igniariis, niſi ſic radium ad id, qđ accendere uolumus, adaptauerimus, ut nõ obtuſum angulum radiorũ refractio efficiat, ſed ſic acutum, ut duplicatus ferè in unã rectã deſinat, & ſua denſitate aerem, q eſt interceptus, atterat, accenſio fieri nõ põt, & id ſenſiliter uidemus. Quare ab iis qdem, qui radios corpus ſtatuunt, q̃ manifeſte cernunt, colligunt: at non itidẽ ab iis, qui opationes. Qũo. n. calefaceret eius, qđ non eſt calidum, opatio? Qũo autẽ attritus fiat ab incorporeo? Ad hæc ergo dico, q̃, quẽadmodum ab aia, q̃ non eſt calida, uiuificatiua q̃dã operatio fit in corpore, q̃ innatum calidũ excitãs, aial uiuificat: poſtq̃ aũt receſſerit aia, ſtatim quoq; calidũ innatum extinguit: ſic & uiuificatiuã quãdã operationem ex ſole dico ineſſe in aëre, eãq;, qđ inſitũ eſt aeri calidũ, mouẽtem ipm calefacere. Et ſicut aioſa ſeu iraſcibilis aiæ facultas, & ſi nõ ſit calida, poſtq̃ tñ fuerit cõmota, qui circa cor eſt, ſanguinẽ calefacit: ſimilr̃ & cura calefacit, q̃uis ſit incorporea aiæ operatio: ſic & ſolem ſatis eſt ꝓbabile, q̃uis non ſit calidus, uiuificatiua ſua opatione, q̃ lux eſt, eã, q̃ eſt in aëre, caliditatem excitãtem, ipſam calefacere. Si autem calefactiua operatio: ubi plus eſt opatiõis, illic quoq; caliditatis plus eſſe neceſſe eſt. Quare, cũ in repercuſſionibus duplex opatio, & exiguũ, qui intus eſt, aërem cõphẽdat, utpote à maiori operatione exiguo aëre calefacto, nõ per attritũ, ſed q̃ dicto iã mõ moueat innatũ calorẽ, iure cõtingit accenſionem fieri. Quòd aũt meridies magis caleſcat, q̃ aurora, & ueſper, ruſus eaſdẽ cauſas reddemus: Quòd oriente qdem, & occidente ſole reflexæ opationes obtuſos angulos faciunt, & multũ aërem intercipiũt, ꝓpea minus calefaciũt. Et alioqui Sol & oriens, & occidens p multã caliginem ad nos accedit: caligo aũt aquoſa eſt: uapor. n. &, ꝓpterea minus calefaciunt opatiões, q̃ per multã caliginem ad nos accedũt. Quòd aũt plus eſt caliginis uerſus oriẽtem, & occidẽtem, q̃ uerſus id, qđ eſt ſupra uerticẽ, hinc planũ eſt. Statuat. n. unus qdem ſtans circulus, terra: alius aũt exterius ex caligine terrã ambiens. Quæ itaq; ex centro terræ. ſ. emittuntur: æq̃les erunt. Quæ. n. ex quouis circulo ad circũferentiam rectæ lineæ emittunt, erũt inter ſe æq̃les. Si aũt à noſtra habitatiõe rectas emiſeris, ſiqdem in cœlũ, clarũ eſt, q̃ qm̃ tota terra centri ad uniuerſum rõnem obtinet, & ſi ſint inæquales, tñ, eo q̃, ut ad uniuerſi magnitudinẽ, ſit earũ differentia ſenſu nõ pceptibilis, æq̃les erunt. Si aũt à noſtra habitatione ad caliginẽ lineas miſeris, qm̃, ut in Meteoris oñſum eſt, non in magnã altitudi-

nẽ ferť à terra uapor:sunt qdem certe & mõtes,qui nubes trãscendũt,neq; uero nos in cẽtro habitamus:ex necessitate nõ erũt inter seinuicẽ æq̃les. Sed minimę qdem,q̃ in uertice:reliquę uero, eæ qdem,q̃ ab eo,qđ est supra uerticẽ,plurimũ distant,sunt maximę. Quæ aũt ei,qđ est supra uerticẽ, sunt ꝓpinquiores,minores sunt. Est aũt earũ,q̃ ex supficie ducuntur,in qua & habitamus,rectarũ minima,q̃ est in uertice:maxima aũt,q̃ per centrũ:reliquarũ aũt,q̃ ad uerticẽ quidẽ magis accedũt, minores:reliq̃ uero maiores. In calido aũt,& lõgiori tẽpore supra terrã manens,magis calefacit. Luminí.n.hoc natura insitũ est,ut quãdo in leue aliqđ,& splẽdidũ corpus iciderit,sic in illud agat,ut & ipm similẽ opationẽ remittat:ut in argẽto,& speculis,& in aq̃,& uitris,& aliis plurimis. Quodcũq; ergo corpus luminis opationem admittit,ad eã quoq; remittendã sua natura aptũ est:pcipue aũt plana,& leuia corpora,ut,q̃ dicta sunt. Propterea ergo & luna,solis luce accepta,q̃ hic sunt,illuminat. Et hoc esse dicimus refractionẽ seu repcussionẽ luminis,q̃ fit ab iis,q̃ susceperũt,& exercere similr operationem possunt. Aestate itaq;,& meridie,cũ plures siles opationes in eodẽ fiãt,aërẽ magis calefcere ↄtingit. Sic ergo,q̃ aduersus ea,q̃ de operatiõibus dicuuť,afferunť,dubitatiões soluũt. Sed ad hoc dico,qđ prius dicebã,ꝙ quẽadmodum luna,q̃ solis operationes suscepit,& per sui corporis splẽdorem illuminať,ipsa quoq; sua natura apta est ad operationẽ cõtra reddendã,& ea,quæ hic sunt,illustrãda:sic & alia sunt plurima,q̃ lucis operationibus acceptis,ad eas quoq; ↄtra reddẽdas sua natura apta sunt:ut aq̃/uitrũ/argẽtum/ęs:&,ut semel dicã,leuia & splẽdida oĩa. Quãdo ergo à leuibus corporibus reflecti diciť opatio,nihil aliuđ diciť,q̃,ꝙ eiusmodi corpora,q̃ lucis & uisibiliũ operationes susceperũt,nõ easdem uumero,q̃s susceperunt,reflecti,& reuerberari faciunt,sed ꝙ eiusmodi quoq; opationes ↄtra reddere sua quoq; natura apta sint. Et ꝑpea diligentiã & studiũ adhibemus,ut sic illumineť igniaria,ut,q̃ à sole operatio in ignẽ icidit,&,q̃ ex eo rursus fit,à seinuicem nõ distent,sed ꝓpe siut,& ea densitate calefaciãt. Eadem & in uisu. Sit ergo hoc sic tractatũ. De illo nõ citra rõnem quispiã dubitauerit. Si uõ per uisuum emissionẽ uidere fit: sed uisibilium operationes ad oculũ ueniunt:uudenã interualla,q̃ inter nos sunt,& ea:q̃ uideņ,cognoscimus? Si enim ad oculum usq; operatiões uenirẽt:&,q̃ lõge suut,&,q̃ ꝓpe,eodẽ mõ cerni oporteret. Si autẽ uisibiliũ distãtias cognoscimus:nõ ad nos.f.imagines seu uisiliũ opatiões ueniunt. Qũo aũt imaginari possit qspiã figurarum,& colorũ operatiões ueniẽtes p aërẽ? sed ad hoc dicebat Phs,nõ operationes uenire ad oculũ,sed totum,ut semel dicã,aërem oĩbus esse uisibilibus repletũ. Hoc aũt est & magis dubium,& multo magis absurdũ. Primũ.n.& hoc ipm adhuc manet dubiũ. Si.n.aër cõiter uisibilium simulacris & imaginibus plenus est:unde interualla cognoscimus? Oporteret enim &,ꝙ ualde longe est,& quod ꝓpe,eodem mõ apparere. Sed neq; oporteret,q̃ sunt longissime,sensum effugere:si quidẽ totus aër oĩbus simulacris plenus est. Sed ad hoc fortasse dixerint,ꝙ sicut,qui uisus statuũt,eos longe ꝓcedentes imbecillos esse dicũt,& ꝓpterea,q̃ procul suut,non uidere:id ipm & nos in operationibus ponimus,eas longe ꝓcedentes imbecillas fieri. Sed ad illud qd dixerint? Si enim totus aër est plenus imaginibus,quis est usus,ut dicentes statuamus fm rectam operationes procedere? Oporteret enim ea,q̃ non longe suut à nobis,& quę,ut paucis dicam uidere possumus, quoq; aspexerimus,uidere,cum totus aër penitus sit simulacris plenus. Cur ergo cœlum nõ uidemus,& unũquodq; uisibilium,nisi ad ea aciem intendamus? Qui autem Aristotelis sniam defendere uoluerit,hanc ipsam opationem in testimoniũ adducere poterit. Videmus enim,ꝙ,quãdo p speculũ flauo,aut alio colore tinctum,solis radius trãsierit nihil affectus,nec qcq̃ passus aër manẽs, & speculi colorẽ quẽdam,& figurã traiicit,donec corpus aliquod solidũ attigerit:& deinde in illo imprimit,& colorẽ,& figuram. Et si operatio lux est,& nõ corpus: ꝑterea autem & nõ scdm uisuũ aliquorum,q sunt corpora,emissionẽ uidere fit:sed uisibiliũ operationes ad nos ueniũt:cur in Meteoris usus est Aristoteles iisdem suppositionibus? Dicit ergo,ꝙ,ut apertioribus, usus est suppositionibus radiorum,& uisuũ. Neq; enim cogitatione cõplecti facile est operationes refractas,uel per aërem oĩno procedẽtes colorũ operationes. Quæcũq; autem p illas suppõnes confirmata sunt,eadem & per has quoq; cõfirmabuntur. Sicut enim conos illic dicebamus ex oculis ab aliquo centro exire,deinde ꝓcedentes latiores fieri: sic & in operationibus,uidelicet,dicetur. Quoniã enim ad aliquod angustũ crystallini humoris centrũ operationes uisibiliũ iudicãtur:necesse est ab ipso qdem lato uisibili initiũ sumere:desinere autẽ in angustũ,nempe oculum. Id aũt est conus,habẽs uerticẽ quidem pupillã,uel crystallini centrũ:basim aũt ipm uisibile. Quare ex iis,q̃ ostensa sunt,nõ lędiť suppositionũ diuersitas. Et,q̃ de refractionibus qdem dicta sunt,similr habebũt in utrisq; suppositionibus. Hæc itaq; sint,quãtum ad defendendas Aristotelis suppositiones attinet. Imaginatu autẽ difficile uideť,quod de operationũ refractione dicitur: quomõ fieri potest, ut operationes,q̃ sunt

res incorporeæ, repcutiantur, & angulos faciant. Est enim obtusus, & acutus distãtiæ angulus. Est autem distantia magnitudinis. Est uero magnitudo corporũ, & in corporibus. operatio uero est incorporea, esse non hñs in aere, sed ĩ eo quod operaẽ. Quomõ ergo sine ꝓprio subiecto repcutitur? Et alioqui, si repercutiẽ, uel cum aere repcutitur, uel per se. Si itaq; per se, quõ rursus res aliqua incorporea repercutieẽ, & angulos faciet? Si autem cum aëre: quoniã aër, cum sit humidus, seipm ex aduerso circũsistit & cõprimit: necessario refractus aer alium trudet aërem, ĩ cuius loco est: & eius locum alia aëris pars occupabit. Clarum est autẽ, ꝙ, qui refractũ ex aduerso circũsistit, cum ea, quę in eo est, operatione luminis, cedet refracto. Non cõduplicabitur ergo luminis operatio in uno & eodem aëre. Pro ea enim, q̃ inter aërem repcussa est, alia cum aëre circũsistente secessit. Si autem cõduplicata nõ est opatio, nõ magis calefecit. Est ergo superuacaneũ, quod de opationum refractionibus dicitur, ad hoc ut maiorem caliditatẽ faciãt, quãdo ex aduerso circũsistit reuerberatã cum aëre, quæ in loco, cuius est reuerberatio, fuit prius opatio. Et est re uera uisu mirabile. In aëre enim, per quẽ transit solis radius, intẽdens quis oculos, ipm nec à uitri colore, nec figura affectũ uidet: in solido uero corpore, in quo finitur radius, in illo & color, & figura cerniẽ. Neq; uero uisuũ reuerberationẽ illic quoq; causari licet. Neq; eni in leuibus fit simplr tale corpus: sed & in lana, si illic radius inciderit: & in ueste: & in arena: & in quolibet, & quomodocũq; fuerit uisus. Quare ne illinc quidem potest ad speculũ fieri repercussio. Hinc ergo manifestũ est, ꝙ uisibiliũ opationes citra ingeneratam affectionẽ per aërem ꝓcedentes, cũ sic in sensorio fuerint, utpote in alio corpore, illic & colores, & figuras uisibiliũ imprimunt: & sic ab eis affecto sensorio ad sensum iudiciũ puenit. Sed dici ad hoc potest, ꝙ non id ipm uidemus fieri in uisibilibus, qđ fit in imaginis repſentatione. Neq; enĩ fit aliter, quod dictũ est, nisi radius per speculũ acciderit. Visibilia aũt uideneẽ, etiã si nõ à sole radius eis se per rectã applicauerit: Et alioqui, qđ ad speculũ qdã attinet, qbus radius acciderit, in eis fit imaginatio coloris: sed nihil eiusmodi in uisibilibus apparet. Nihil enĩ agere cernunẽ in reliq̃ corpora, etiã si per ea radius feraẽ: sed est, quod fit in imaginis repſentatione, ꝑter uisibiliũ operationẽ, uel simplr assumptionẽ. Et hoc quoq; in hoc, quod de opationibus dicitur, dubitant. Quid uero, inquiunt, quãdo humor aliqs in oculum inciderit, eum nõ uidemus, cũ intus sit? Si eni nõ omnino sensilium opationes, q̃ in ipso sunt oculo, agunt, & nõ uisus nostri ad eas ueniũt, oporteret humorem, q intra nostrũ oculũ coactus est, uidere: nũc autẽ hoc nõ fit, sed ipm extra apphendimus, & si figuratus fuerit, figurã quoq; rursus extra sentimus. Neq; dixerit quispiã huius opationem foras egressam, in aëre rursus ab eo in oculum esse refractam. Neq; eni uisus simplr ab aëre, idq;, cum sit subtilior, natura reuerberari aptus est, etiã si opatio. Alioqui si ita esset, cur nõ uueæ quoq; color hoc ipsum faceret? Oporteret eni ab hac quoq; opationẽ egressam, & ad nos repercussam, nobis esse apphensiuã: nũc aũt nõ ita est. Nõ est ergo manifestũ, inquiũt, ꝙ uisiuus spiritus ab eo, q intus est, humore passus, deinde extra ꝓgressus, & tanquã uehiculo illuminato aëre usus, sic indirã in se affectionem ab eo humore, qui intus est, apphendit? Qui in seipso cõtinuus est spiritus, parte illa, quę humori applicaẽ, affecta, eius semel mutatæ per cõtinuitatẽ deinceps alternationẽ retinet. Et quoniã uisibiliũ non fit aliter apphensio, q̃ per illuminatũ aërem, uerisimile est, ꝙ, cũ extra fuerit, affectum apphendit. Ad hęc ergo illud dicimus, ꝙ uisus ex oculis exire nõ prius admittemus, q̃ ea, q̃ ad hanc suppositionẽ sequunẽ, absurda dissoluerint. Si eni uisus ex oculis exire omnino sublatum est: non utiq;, tanquã sit uera suppositio, feremus eos, q illa utunẽ, ꝓpositorũ rationes reddere. Dicimus ergo nos easdem suppositiones sequentes, hũc humorẽ in oculo cõcretũ, nõ alibi habere cõcretionẽ, q̃ circa ipsum uueæ foramẽ extra humores. Si enim magis interius cõcretus fuerit, q̃ in humoribus, uel in neruo uisiuo, uisum omnino ĩpediet. Visiuũ ergo spiritũ à cerebro re uera descẽdere dicimus per uisiuos neruos: eũq; ad Crystallinũ usq; peruenire: & eũ in ipso desinere. Quare & illic fiunt uisibilium iudicia. Est itaq; & ipse pspicuus, ut uisibiliũ opationes per ipm ad uisiuũ spiritum trãsportentur: & ideo pforata est pars uueæ, q̃ interiecta est. Quia eni colorata est uuea, & ꝓpterea impeditura erat, quominus colorum opationes trãsirent: pforata est ea pars, quę est ad crystallinũ, ut citra impedimentũ perueniant opationes uisibiliũ per corneam, & humores perspicuos. Per eos ergo deuenit ad uisiuũ spiritum, uel cõcreti coloris, uel figuræ opatio. Et quãdoquidẽ, etsi sunt humores pspicui, eorũ tamẽ perspicuitas luminis ꝑsentia pficitur, & fit actu pspicuũ, qđ erat prius potentia: ꝓpterea clausis oculis nõ uidemus. Nec nobis obiicieẽ, cur nõ uueæ quoq; colorem uidemus, ostensa per humores eius opatione. Diximus, ꝙ pars eius, q̃ est ad crystallinum, perforata est, cũ nõ sit illius in ea parte substãtia, in qua uisibiliũ iudicationes fiunt: & ꝓpterea illic uisiuus spiritus terminatur, merito ergo nec fit eius apphesio. Quid ergo, inqunt, uisiuus spiritus

tantum locũ solum occupat, quantũ est pupillæ spatiũ? Deinde si tantũ occupauerit,& in illa parte imobilis permanserit, nõ est rõni cõsentaneũ ipsum etiã ad utraq; diffundi: non aũt eius auctio & diminutio totũ oculum uel cõcauiorẽ uel eminentiorẽ reddit? Ad hęc ergo paucis dico,ꝙ etiã si ad utraq; euenit spiritus diffusionẽ fieri: sed uisibiliũ tamẽ apꝓhensio in ea solũ parte fit, in qua pupilla cõsistit.idq; & ex ipsa rei euidẽtia,& ex rõne clarũ est. Videmus enĩ, ꝙ si in ipsa q̃dem pupilla affectus aliq̃s seu uitium insuerit: uel humoris,inquã, cõcretio,uel sordes aliqua,& corneæ cõdẽsatio: statim quominus uideamus ipedimur. Si ipsa q̃dẽ talis sit,&,q̃ circa illã sunt partes, secundũ naturã se habeãt,quæ autẽ utrinq; sunt partes,oẽs affectę fuerint,& uel scirro, uel humoris suffusione,uel aliquo alio uitio laborauerint: citra ullũ impedimentũ est uisus: ꝓinde ac apertũ sit,ꝙ ꝑ illam solam fit apꝓhensio. Et causa manifesta est. Si enĩ ad eã ꝓpterea ꝑforata est uuea,ne uisibiliũ apꝓhensionẽ suo colore impediat,ubi hoc nõ euenerit,ei,scilicet,impedimentũ afferet. Quare etsi in toto oculo spiritus diffusus fuerit:fieri nõ potest,ut per totũ apꝓhendat. Et quẽadmodũ si aliq̃ domus fuerit quæ unũ solum foramẽ habeat,in eo autẽ foramine sit ꝑmultũ uitri nigri,ita ut per id lux nõ possit domũ illuminare,cũ neq; eius,neq; alicuius alius rei,quę intus sit,fiat apꝓhensio: sic & in cornea accidit. Si.n.oĩa,q̃ intra illã sunt,essent perspicua:cum lux non possit ꝓpter corneæ colorẽ,q̃d in eis est,perspicuum in actũ deducere,nõ apꝓhendet ea,q̃ est intra illa,facultas ne ipsam quidẽ uueã. Quare si oĩno per totã corneã nõ uidemus,sed per solã pupillã:superuacaneum est q̃rere,cur nõ & ipsam uisus uueã apꝓhendit. Maxime,inq̃t,& si eum,qui est intus,humorem uidemus,cum extra uisus tñ non ꝓcedãt,cur non intus esse affectionẽ sentimus,sed extra esse existimamus affectionem,q̃ intus est? Ad hoc ergo dico,ꝙ oĩbus ferè,q̃ p̃ter naturam sunt,dispõnibus tale quid naturalr̃ accidit. Qui.n.capitis uertigine laborãt,iis quoq;,q̃ extra sunt,affectionẽ suã addunt, nõ utiq;,ꝙ spiritus aliq̃s foras ex cerebro exierit. Sed &,qui in ore p̃ter naturã saporẽ aliquẽ hñt,cũ & cibis,& potibus quoq; inesse existimãt. Vnde & dictũ est,& rursus dicet̃,id,q̃d aliquid sit apꝓhẽsurum,nulla eorum,q̃litate esse ꝑditũ,quorũ est apꝓhensionẽ retenturũ.& silr̃,q̃d est eorũ trãsportatiuum,eorum nulla q̃litate ꝓoccupari. Et ꝓpterea,q̃m aër est & colorum,& sonorũ,& odorum trãsportatiuus:& coloris,& odoris,& soni per se expers est. Si.n.colore aliquo eẽt ꝓoccupatus,hoc reliquorũ trãsportationi impedimento esset.& ꝓpterea,ut iam dixi,colorata specula reliquos colores trãsportare nõ possunt. Quẽadmodũ ergo rubro,uel ceruleo colore tincta specula,q̃cũq; per ea uident̃,eiusdem quoq; esse coloris ostẽdunt:sic & unũq̃dq; sensorium,quando ab una aliq̃ q̃litate eorum,quorũ iudex esse debet,ꝓoccupatũ fuerit ex morbo aliquo,eãdẽ quoq; q̃litatem oĩbus sensilibus adiiciet. Sic ergo & lingua,quãdo fuerit aliq̃ q̃litate affecta,oĩbus quoq; gustabilibus eandẽ inesse q̃litatem existimat,quã ipsa iã prius habebat. Gustabile.n.gustãs,q̃m acriorem,& efficaciorẽ habet,qui in se est,saporẽ,ei quoq;,qui accedit,idẽ adesse existimat.& ideo,qui ita hñt, uehemẽtiores,& acriores succos adhibent,ut,uerbi gr̃a,acetum,uel quid eiusmodi: ut cũ eo,qui est in lingua, p̃ter naturã succo potentius fuerit,à sensitiua possit facultate apꝓhendi. Q̃d ipm̃ in uisu quoq; accidit.eo.n.colore,qui nobis p̃ter naturã insuerit,colorata quoq; ea eẽ,q̃ extra sunt,putamus: Vt in iis,qui regio morbo laborãt. Oĩa.n.esse flaua existimãt. Q̃m.n.perspicuæ oculi partes,ꝑ q̃s uisibilia apꝓhendimus,ut humores,& cornea,pallidæ euaserũt,quæ per ea quoq; uident̃,talia existimamus: sicut &,q̃ per specula cernunt̃,eũdem quoq; colorem hr̃e uident̃,quẽ specula. Sic & in eo humore,qui in oculo cõcrescit,eũdem colorẽ,& figurã in aëre apponimus. Et quẽadmodũ iã dixi,si sicut in reliquis sensoriis,quando p̃ter naturã se hñt,sensilibus quoq; eorũ affectio inesse uidet̃, & si id nõ fiat per sensus emissionem,est rõni ɔsentaneũ id quoq; in uisu euenire. Non ergo ꝓpterea ꝙ sensorium ꝓpriũ foris affectionẽ apꝓhẽdat,ex oculo exire spiritus admisimus. Contingit aũt & ad figurã eius,qui incubuit,humoris,talia etiã exterius uideri ꝓpter hãc cãm. Si.n.humor, qui incubuit,oẽm pupillã inuaserit,tota operatio lædit̃. Si aũt in aliq̃ pupillæ parte in uisiuã facultatẽ inciderit,undiq; ingredientibus uisibilibus,& luce:cũ in ea q̃dem parte sit uisus priuatio,ꝓpter incursionẽ & interpositionẽ humoris,fit quidã error:& uidet̃ pars illa,per quã non uidet,aliq̃d corpus extra esse clarũ,& silr̃ figuratũ:& ideo si ɔtigerit ut nõ stet,sed moueat̃ humor,extra quoq; uidet̃ esse aliq̃d corpus,& semꝑ moueri:cũ in alia parte uisus fuerit priuatio. Quid mirũ aũt si sunt specula,q̃ imaginũ reꝑsentationẽ extra exhibent? Atqui suspicari posset quispiã imaginem,q̃ apparet,extra circũferri,& hoc ipm̃ in iis,q̃ sunt p̃ter naturam,oculi affectionibus,seu dispõnibus fieri. Cur ergo,inq̃t,cum nimia pupillæ latitudo,fuerit,nõ uidemus? Qui.n.uisus causant̃,rõni consentaneã cãm hñt,ꝙ uisus exeuntes disperganṫ,& diffundant̃,& in emissione nõ seruẽt figuram, quã seruarent,si pupilla s̃m naturã habeat. Quid aũt dixeris in operationibus? Latiore.n.existente pu-

pilla ingredientibus operationibus magis uidere oportebat. Rursus ergo est & ad hęc ex eisdē suppositionibus occurrere: ꝙ, ut sæpe dictū est, oportet sensilia sensorio ex directo opponi. Dicet ergo aliqs diffundi operationes, & nō in ipm centrū ferri, ubi est iudiciū: sed hoc est ridiculū. Si. u. essent corpora, esset ꝓbabile, qđ dicit. Nunc aūt qūo fieri pōt, ut diffundant opationes incorporeę? Nam oīno qūocūq; sita cētra fuerint, uisibilia sensorio directe opponunt, in quo est iudiciū. Quid ergo uetat quominus exacta sit illorū apphēsio? Quæ aūt causa est, ꝙ cū puersæ sunt pupillæ, & nō sub una & eadē recta sunt, siue ex naturali uitio, siue de industria, ut quādo in inferiore cilio infixo digito alterius oculi situm superius amouemus, in hoc ergo statu cū sumus, res duplices uidemus? Ego itaq; huius causam aliquando interrogatus, & uisuum suppositione usus, sic eius quod fit rationem reddidi: quòd si duos ex oculis conos exire dicimus ab una & eadem recta, & indeclinabili linea, quæ per crystallinorum humorum centra defertur, & se uisus uisibilibus applicant, & triangulos faciunt basim quidem habentes, sensile: latera aūt axis coni, utrinq; æqliter distantes uisus, per quos & uisibiliū iudicationes fiunt: Sunt aūt duo axes uniuscuiusq; coni, circa quē reliqui sunt uisus: Clarum est utiq;, ꝙ si nō declinauerit qdem recta linea, quæ per centra crystallinorum è conis deducit, qui æqualr ab axibus uisus distāt, se in iisdem signis uisibiliū ita applicāt, ut uisuū inter se fines ɔueniant, & angulos æqles faciant, qm̄ discernūtur qdem sensilia per angulos, qui fiūt ex uisibus utrinq; æqliter distātibus: Qm̄ autem coni nō declinant: q̄ ab axibus utriusq; coni ęqualiter distant merito, ut unū, unū apphendunt. Quēadmodum ergo & si duo sensilia fuerint, eo ꝙ alii, & alii eis uisus incidant, qui neq; per se inuicē cōueniunt, & diuersos angulos faciunt, ꝓpterea duo quoq; apparent, quæ uident, uel plura: ita si inuersus fuerit uisuū situs, euenit, ut in idē sensile ex utroq; cono se uisus applicet ab axibus nō æqualr distantes. Et qm̄ ab iisdem signis diuersi sensilis anguli fiunt, merito & duo sunt iudicia, & ꝓpterea duo esse unū quoq; sensile uidetur. Sic ergo ex ea, q̄ est scđm uisus, suppōne, est eius quod fit cām probabilr assignare. Quam autē huius cām dixerit esse quispiā, operationū suppōne utens? Ad dubitationem aūt de interuallis, dico autē eam, quæ dicit, ꝙ si ad nos operationes ueniūt, & nō ex uisibilibus ad sensilia aliqd emittitur, unde nam interuallorū sensum & magnitudinē accipimus? Neq; enim aliud alio ꝓpius uel longius uideri possit, cum oīa similiter sensilia ad sensoriū ueniāt. Quomō autem maiora uel minora appareant, q̄ in unum signū terminātur oīa? Hoc ergo soluentes dicūt, ꝙ si in auditione aperte sentimus an ꝓpe uel longe sit, quod sonat: & si manifeste sensilia ad sensoriū non accedāt: nec ex sensitiua facultate egredit aliqd: quid mirū si in uisu idem quoq; accidit, uisibiliū opatione in uisus incidēte? Quòd ipse enim aër percussus, & sonū edens auditui nō appropinquat: sed per quādam suam sonorum transuectricē facultatē aër sonos traiicit, sicut & operationes colorū: ex eo clarū est, ꝙ cum sumus in aqua, eos, qui aëre sonitus fiuut, sentimus, nō ipso utiq; sonāte aëre per aquā transeunte, sed ea, q̄ in aqua est, soni uectrice facultate. Et in aqua enim est, quod transuehit renūtiatiuā sonorum facultatem. Quāquā si & ipse sonans aër ad sensoriū accederet, ꝓ eo quod ꝓpositū est adhuc magis faceret. Vnde. n. sonāte aere ad sensoriū ueniente, sentimus, an longe sit, quod souat? Quare etsi huius cām tradere quis non pōt, sed tamē ꝙ non ex eo refellatur Aristotelis de uisibilibus opinio, ośdit, quod fit in sonis, & in iis sonorū transuectrix aeris facultas, q̄ sonos sensorio renūriat, & si nihil ex sensorio exeat. Et tamen an longe sit, an ꝓcul ante uel retro, sentimus. Potentia autē ꝓpemodum idem est lumē, quod & tenebrę. Quoniā enim perspicuū non est semp actu perspicuū: ꝑspicuum autē dico, quod apud nos: cœlestia. n. sunt semp perspicua: in qbus est potētia ꝑspicuū, in his sunt necessario quoq; tenebrę. Priusquā enim sit actu perspicuū, tenebræ sunt. Quod enim adhuc est potentia, scđm hmōi potentiam, dico autē primā, est in priuatione eius, quod pōt. Priuatio autem luminis sunt tenebræ. Quorū ergo ꝑsentia lucem facit in eo, quod est potētia perspicuum, ei absentia facit lucis priuationem in eo ipso. Lucis autem priuatio sunt tenebræ. Sicut uisus quidem est aliqua species: eius autem absentia non aliquā aliam speciem affert, sed uisus solum priuationem. Et hæc est cęcitas. et sicut gubernatoris absentia nauem submergit, & si nulla alia forma in naue insit, sed solum gubernatoris priuatio: sic & luminis absentia necessario sunt tenebræ. Si autē lux tenebris opponit: sunt autē tenebræ priuatio: lux est forma necessario. Forma enim priuationi opponitur secūdū ea, quæ iu Physica dicta sunt. Si autē lux forma est: sunt aūt formę incorporeę: corpus enim est, qđ constat ex materia, & forma: clarū ergo est, ꝙ lumē corpus nō est. Si autē nolit quispiā lucem tenebris opponi, ut habitū & priuationē, sed ut cōtraria: eo ꝙ habitus qdem mutat in priuationē: nō itidē aūt & priuatio ī habitū mutat: lux aūt & tenebræ in se īuicē mutant: & ipsa ꝓpterea uolunt esse cōtraria, quoniā cōtraria in se inuicem mutant; & sic nihilo secius lux esse in

corporea

corporea ostendetur. Si enim lux cõtraria tenebris: in cõpositis autẽ substátiis nulla est substátia alicui substantiæ cõtraria, ut in ꝑdicamentis ostensum est: sunt aũt corpora cõpositæ substantiæ: non ergo corpus lux est. Nihil eni est corpori cõtrariũ: quoniá neq; quicquá est cõpositæ substantiæ cõtrarium. Si enim ignis est aquæ oppositus: non quatenus corpus est, sed q̃tenus ẽm cõtrarias q̃litates est qualitatibus ꝑditus. Quare tenebræ qdem secundũ quid sunt cõtrariũ: secũdum quid autẽ non cõtrarium. Similiter secũdum quid qdem sunt priuatio: ẽm quid autẽ non. Si quis enim priuationem esse dicit, quæ ad formá non reuertiť: non sunt tenebræ priuatio, sed ↄtrariũ. Si priuationem autẽ dicit, ut in Physicis dictũ est, solá formę absentiá, quę ad formam etiã reuertiť, fuerint tenebræ priuatio. Rursus si cõtraria quidẽ dicat quispiá, quæ forma ꝑdita sunt, & q̃ ꝓpriam habent operationẽ, non sunt luci tenebræ cõtrarię. Nullá enim formá habet, nec ꝓpriam facultatẽ, uel operationem. Si quis autẽ omnia dicit simplr cõtraria, quæ in se inuicẽ mutanť, sunt luci tenebræ cõtrariæ. Quòd autẽ tenebræ forma non sunt, hic est apertũ. Lucis enim causa est sol, uel ignis, uel luna, uel tale quid aliud. Tenebrarũ autẽ nullá uidemus cám, sed ad hoc, ut sint tenebræ, satis est illuminatiui absentia. Sed neq; aëris est q̃litas, ut quispiã existimauerit, tenebræ. Si eni est aëris q̃litas, cur non in luce uidẽtur? Quomodo autẽ repente absq; tẽpore luminis statim ꝑsentia euanescũt? Nulla enim q̃litas absq; tẽpore à suo subiecto recedit. Si autẽ illuminatiui opationis priuatio sunt tenebræ: est ergo lux opatio. Nulla autem opatio corpus est. Lux ergo corpus non est.

Lux autem est veluti color perspicui, quando actu fuerit perspicuum, ab igne, vel eiusmodi. quale est corpus quod est superius. Ei enim inest idem.

Cum superius lucem colorẽ esse dixisset: Perspicuũ enim, inqt, dico quod est uisibile, non per se autẽ, sed per alienũ colorẽ, lucẽ: cum ergo superius indistincte lucẽ colorẽ esse dixisset, hic oratione corrigit, cum dicit, ꝙ, ueluti pspicui color lux est. Non eni color, sed ueluti color. Quòd enim non simpliciter pspicui color lux est, declarauit, cum addidit, quádo actu est. Est enim semp perspicuũ: non semp autem lucẽ habet. Quare nõ in sua natura est, ut color pspicui, sed per ꝓportionẽ & cõuenientiam ueluti color. Sicut enim uisibilia, ꝙ colorẽ habeant, fiunt uisibilia: sic & uisibile, quádo habet lucem, fit uisibile. Quoniá ergo nõ habet, ꝓprium colorẽ perspicuũ, sed alienũ: non citra rationem adiicit, à quo eum habet. Ignis enim ꝑsentia, uel, quod est superius corporis, solis & lunæ, & astrorum. Iis enim iest unũ & idem Igni enim, & quod est superius solis corpori, & lunæ, unũ & idem illuminatiuũ inest, per quod utrũq; eorum ad operationẽ deducit, & pficit perspicuũ. Sicut ergo perspicuũ, cum sit unũ & idem, inest pluribus substantia differẽtibus: sic & lux, & differentes mensuræ & pspicuitatis, & luminis. Quæ enim sunt apud nos pspicua, aliquádo qdem potentia, aliquádo uero sunt actu perspicua. Cœlestia uero actu semp hñt perspicuũ, à sole enim semp illuminantur. Ostensum est enim, ꝙ terræ umbra, & si ad lunarẽ usq; sphærá, uel etiam Mercurii, pueniat, sed tamẽ ualde exiguus est locus, qui adumbrať. In sui enim ipsius uertice conus lunari sphæræ, uel Mercurii se admouens, minimam partem adumbrat.

Quid est perspicuũ, & quid lux dictũ est, ꝙ neq; ignis, neq; omnino corpus, neq; vllius corporis effluxus, esset eni sic quoq; in corpore: sed ignis, vel alicuius eiusmodi ꝑsentia in perspicuo.

Neq; enim perspicuũ corpus est, eo ꝙ est in corpore. In aqua enim uel in aere, uel in aliquo eiusmodi, q̃ sunt corpora. Vt corpus aũt sit in corpore, fieri non põt. Sed neq; lux corpus est, siquidem actu perspicui quoq; forma est: Sic enim eẽt corpus quoq; in corpore: & si quidẽ perspicuum est in corpore: huius aũt perfectio & forma lux est. Si aũt nõ est corpus: neq; ignis, neq; ignis effluxio, ut in Timæo uideť Plato dicere, quẽ in his quoq; tacite innuit: sic.n.corpus quoq; eẽt: corporis.n. effluxio corpus est: & alioqui si nõ solus ignis illuminať, sed & alia, non fuerit ignis effluxio: Effluxionẽ aũt in cœlestibus luminaribus cogitare stultũ est. In qbus.n. est effluxio, in iis affluxu quoq; opus est: In iis autem auctio, & diminutio cõsiderať: Si aũt nihil est horũ in cœlestibus: necesse est nec ẽm effluxionem corporũ ipsa illuminationẽ facere. Si aũt nõ est corporis effluxio lux, nõ corporum effluxionem dicit, sed qđ ipse dicit Arist. emissionẽ, & opationẽ, hoc ipse effluxionẽ dixit. Sed ignis, uel alicuius eiusmodi ꝑsentia in perspicuo. Nõ ꝙ ignis insit in pspicuo. Neq;.n. perspicuum, igne in se suscepto, sic fit actu perspicuũ, sed ẽm cõicationem potẽtiæ icorporeæ. Cum.n. sit aliquo interuallo ignis dissitus, qđ ei directo oppositũ est perspicuum, illuminatur. Præsentiam, habitudinem, q̃ est ex coitu ignis ad pspicuũ, appellauit: pinde ac si diceret dextrũ fieri dextrũ sinistri pñtia.

Neq; enim fieri potest, vt duo corpora in eodem simul sint.

Postq̃ dixit lucẽ nõ esse corpus:addit & demõstrationẽ.Neq;.n.fieri põt,ut duo corpora sint in eodem.Quòd aũt fieri non põt,per plura ostendit.Si.n.fieri posset,ut corpus p corpus ꝓcederet, ut ipse alibi dicit,eẽ posset mare in cyatho,& in milio cœlum.Si.n.cyathus aq̃ in eodẽ loco alterum cyathũ exceperit:& tertiũ admittet,& quartũ,& innumerabiles.Si.n.duo corpora idẽ unius locus oĩno caperet,cur nõ & plura,uel infinita,& sic mare in cyatho esse posset?Si aũt fieri non posset,ut corpus per corpus ꝓcedat:lux aũt ꝓcedit per aerem:corpus ergo nõ fuerit.Si qs aũt dixerit, q̃ in aëris poris seu meatibus ꝓcedit:est maxime quidẽ absurdũ.itroducet enim uacuum.Vacuũ enim ab aere separatum relinquet locum,in quo erat:Deinde oporteret aërem crassiorem & densiorem fieri impletis meatibus:nunc autem lucis fit præsentia subtilior.

Et videtur lux esse tenebris contraria.Sunt autem tenebræ talis habitus priuatio ex perspicuo. Quare manifestum est,q̃ huius præsentia lux est.

Argumẽtum à cõtrario,q̃ lux nõ est corpus.Si.n.tenebræ luci opponunt:tenebræ autem nihil sunt aliud q̃ lucis priuatio:neq;.n.cũ aliquid fuerit in aëre,fiunt tenebræ,sed lucis tãtũmõ absentia: qd autem priuationi opponit,est habitus:lux ergo talis facultatis est habitus in pspicuo,& nõ cor pus.Vt iã aũt diximus,etiã si luci cõtrarium quis dicat eẽ tenebras,oĩno necesse est ipm nõ eẽ cor pus:qm̃ nihil est substãtiæ cõtrarium.Sed & si qs lucis priuationẽ tenebras esse dixerit:eis aũt op positã eẽ lucem,ut formã,ꝼm ea q̃ in Physica dicta sunt:& sic quoq; nõ est corpus.Est.n.oĩs forma incorporea.Ipsa.n.corporis forma,q̃ triplicẽ habet dimẽsionẽ,siqdem particularibus oĩbus conue nit corporibus,corpus nõ fuerit.Si.n.corpus esset,definitã aliquã magnitudinẽ hrẽt.Sic aũt nõ cõ ueniret filo & cubitali,& unius digiti corpori,& reliquis.Quare necesse est ipsa per se corporis for mam incorpoream habere,& ipsum enim corpus est cõpositum ex materia,& forma.Quare & si lux forma est in perspicuo:sunt.n.tenebræ priuatio:necesse est ipsam nõ esse corpus.

Et non recte Empedocles,*nec si quis alius sic dixit,q̃ lux fertur,& est aliquãdo inter terrã,& id quod ambit,nos autẽ latet.* Hoc *enim est præter eam, quæ est in ratione, veritatem,& ea, quæ cernuntur : in exiguo enim spatio latuerit: vt ab oriente autem ad occidentẽ lateat, admodum magnum est postulatum.*

Postq̃ ostendit lucẽ nõ esse corpus,eos,qui in hac fuerũt opinione,reprẽhẽdit,quorũ est & Empe docles,q dicebat effluẽtem lucẽ,cũ sit corpus,ex illuminãte corpore,eẽ primũ in eo loco,q est inter aërem & cœlũ:deinde ad nos puenire:talẽ autẽ eius motũ latere ꝓpter celeritatẽ.Hoc aũt/ingt/est & ꝑter rõnem,& ꝑter ea,q̃ apparent.Neq;.n.uidet,cũ sic mouet,& ad nos deuenit:& insensile quĩ dẽ motũ dicere in paruo interuallo posset aliqs.ab oriẽte aũt ad occidẽtem insensiliter moueri ma gnũ re uera est postulatũ.Per ea aũt,q̃ dicit aduersus Empedoclẽ,rursus ostẽdit,lucẽ corpus nõ eẽ. Si.n.corpus eẽt,ei motu opus eẽt,ut ad nos deueniret.Si aũt motu:& tẽpore. Omnis.n.motus est in tẽpore.Nunc autem simul illuminãtur,& q̃ ꝓpe sunt,& quæ lõgẽ ab illuminãte. Est.n.ꝑter rõ nem,ut iã dicebã,dicere,q̃ tãtus motus sit isensilis.Illud aũt,Et si qs alius dixit,sic aduersus Plato nẽ intendit.Videt.n.& ipse in Timæo ipsam quoq; corpus dicere,& ad nos p effluxionẽ uenire.

Est autem coloris quidem susceptiuum,quod est coloris expers:& soni,quod sine sono est.

Postq̃ ostẽdit,lucẽ corpus nõ esse,sed tãq̃ colorẽ aëris:& tãq̃ alienũ colorẽ eum aërẽ suscipe. Nũc infert aliqd,qd est ꝑdictis accõmodatũ,q̃ id qd debet colorẽ suscipere,nõ oportet ipm ꝓpriũ colo rem hre.is.n.imixtus nõ finit purũ esse,qui adiicit.Oportet ergo aerẽ,si uel colores,uel lucem,uel sonos,uel odores est traiectũrus,ipm & coloris,& soni,& odoris eẽ expertẽ.Et hæc cã est,q̃ per p spicuũ uideant colores,q̃ ipse sit coloris expers,& ꝼm ꝓpriã naturam.Vnde & in pspicuis lapidi bus,in quibus actior fuerit color,ut nigrũ,uel rubrũ,in his impeditã uidemus pspicuitatẽ:in qui bus aũt tale quid nõ est,minus ĩpeditã,& magis uidemus,q̃ p eã uident.Et ideo p albũ qdẽ uitrũ exacte uidemus:eo q̃ ꝓpemodũ coloris expers est eiusmodi.Per id aũt,qd habet aliũ colorẽ,ꝼm ꝓ portionẽ coloris.Est.n.pspicuitas per quã alii quoq; colores trãsportant,uel magis,uel minus.

Est vero expers coloris &,quod est perspicuũ,&,quod est inuisibile, vel quod vix videtur,cu iusmodi

iusmodi videtur, quod est tenebricosum. Tale autem est perspicuum quidem: sed non quando actu fuerit perspicuum: sed quando potentia.

Cum dixisset id, quod est colores susceptur͂u, eosq́; traiectur͂u, coloris expers esse oportere: quid nam sit illud coloris expers intulit. Potentia enim, inquit, pspicuũ, q̀ uel est inuisibile, uel uix uidetur, cum non adsit eius color. Id auté est lux: ut cum sit aer p se pspicuus poẽtia, & sit eius ueluti color lux, quãdo nõ adest lux, uel oĩno non uidet̃, ut media nocte, uel uix & euanide, ut circa diluculum: Tunc enim euanide & illuminat̃ aer: & uidet̃, cum nondũ sit, pfecte pspicuus. Vel sic ergo, quod uix uidet̃, accipiendũ est: uel, ut Alexãdro uidet̃, de eodẽ inuisibile, & quod uix uidet̃. Dico autem de oĩno obscurato aere: qm̃ uidẽtur quodãmõ & tenebræ à uisu iudicari. Quod si ita est, & uideri. Cognoscitur auté à uisu tenebræ, ut sæpe dictũ est, scdm negationẽ, priuatione lucis, & uisibilium. Vnusquisq; enim sensus, per accidẽs etiam propriũ sensilium priuationem apphendit. Pro pterea, &, quod uix uidetur, dixit, quoniam non per se, sed per accidens est uisibile. Tenebricosum enim dicit, quod obscuratum est.

Eius enim natura aliquando quidem tenebræ, aliquando vero lux est.

Eius enim pspicui natura, hoc est ipm subiectũ, & lucis est susceptiuũ, & tenebrarũ. Lucem aũt dixit, quod actu est perspicuũ, & tenebras, qd poẽtia. Ea enim sunt eius ueluti colores. Sicut ergo nix alba dicitur, ut quæ habeat albedinem, sic & dicitur. Nam & statua hoc ipsum statua dicitur, & non æs. Sic & locum, qui est solis particeps, solem dicere iuxta cõsuetudinem solemus. Ponè enim, dicimus, ad solem. Et ipse quoq; sic dixit.

Non omnia autẽ visibilia sunt in luce, sed solus pprius color. Nonnulla enĩ in luce quidẽ nõ videntur, in tenebris autẽ sensum faciunt, vt, quæ ignita apparent & splendentia. Hęc autẽ vno quidẽ sunt nomine innominata, vt fungus, cornu, capita piscium, & squammæ, & oculi: sed nullius horum videtur proprius color.

Cum paulo ante dixisset uisibile esse & colorẽ, &, quod definitione qdem dici põt, uno auté nomine appellare nõ licet: deinde autem dixisset quomõ color est uisibilis, qm̃ est motiuus eius qd est scdm actũ perspicuũ: & ideo de luce dixisset, q̀ in ea & per eam color est uisibilis: nũc transit ad ea, quæ uidẽtur pter colores, q̃ nõ sunt in luce uisibilia: hoc est enim colorũ pprium, & enumerat quænã ea sint: ut fungus: cornu: capita pisciũ: & reliq̃: &, q̃ lampyres appellãtur: &, ut semel dicam, quæcũq; ignita sunt, & splendida. Et eorum alia qdem noctu tm̃ uidẽtur, alia uero & noctu, & interdiu. Et ut sumatim dicã, q̃tuor sunt uisibiliũ differẽtiæ. Eorum enim alia qdem interdiu solum uidentur: alia uero noctu solum: alia autẽ & noctu, & interdiu: alia uero ne cum tenebris quidem simul esse sua natura possunt. Quid aũt est horũ unũquodq; hinc manifestũ est. uisibilium. n. alia quidem sunt colores: alia uero inominata, q̀ ad ea qdem uno nomine appellanda attinet: q̃, ueluti quędam colorẽ splendorem hñt. Colores itaq; interdiu tantum uident̃: noctu autem nequaquã. Splendidorũ autẽ alia quidẽ noctu solũ uident̃: alia interdiu solum: alia & noctu, & iterdiu. Eorũ enim q̃dam sunt ualde splendida: alia uero obscure & exigue splendida: alia aũt mediocriter. Quæ ergo habẽt splẽdorem exiguũ, noctu solũ uidẽtur: ut lampyres: & squãmæ: & similia. Eorũ enim splendor interdiu nõ apparet, ut qui à maiore uincat̃. Præterea aũt & plures stellę. Quæ autẽ sunt media & noctu, & interdiu uidẽtur: ut luna, & q̃dam astra: ut hesperus, si terræ sit ppinquior. Prę terea autẽ & ignis, is enim, quãtum põt, aerem pficit, & eius perspicuũ in actũ, & operationem deducit, ut & eos, qui in eo sunt, colores ostendat: in reliquo autẽ seipm qdem ostẽdit, quod est autẽ illius perspicuũ, in actum nõ deducit. Vnde ipm quidẽ uidemus, etsi pcul in tenebris sumus, sed nullũ eorum, qui circa nos sunt, colorũ. interdiu aũt rursus ignis apparet, ut nihil qdẽ splendidũ in aërem agens, q̀ à maiore iã splendore affectus sit: sic aũt quodãmõ apparet, ut & reliq colores: uel potius, quẽadmodũ lunæ splendor, eo qd sit ualde obscurus & exiguus, interdiu appet: sic & ignis quãdo non pcul ostendit̃, dum lux est. Quæ autẽ sunt ualde splẽdida, solum interdiu, ut sol, quãdoqdem ipse & lucis, & diei causa est. Ei autẽ, qd dicit, Nõ oĩa autẽ sunt in luce uisibilia, adiiciendũ est, solum. Nõ. n. omne uisibile in luce solũ est uisibile: sed uniuscuiusq; inquit, pprius color. Sunt enim colores in sola luce uisibiles. addidit autẽ illud, soli: qm̃ ignis quoq; splẽdor, & si nõ sit color, in luce uidet̃: sed nõ in sola luce; sed etiã in tenebris: sed nullius horũ uidet̃ pprius color. Sex ergo

esse in uniuersum dicit uisibilia.quorũ quinque quidẽ dicit,alterũ autem,ut apertũ, fortasse ꝑter mittit.Nã & colores in sola sunt luce uisibiles.Quædã autẽ alia in tenebris solũ,ut lampyres , & similia. Alia uero & in luce,& in tenebris,ut luna,ignis,& q̃dam astra.Plurima.n.solum in tenebris uidenť:eo ꝙ à sola solis maiori luce uincanť.Præterea aũt uisibile dicit,&,qđ est actu perspicuũ,id est,illuminatũ aërem.Vt prius.n.ostẽdimus,nullo alio diem esse iudicamus,ꝑterq̃ uisu.Ad hęc autem,&,qđ est potẽtia ꝑspicuũ,id est tenebras,uisibiles eẽ dicimus negatiõe.Est autem,qđ his accedit,sextum uisibiliũ genus,sol.Quod,cũ sit oĩum lõge lucidissimum,neq; in tenebris apparere dixeris:is.n.est,qui tenebras amouet & expellit:neq; interdiu:ipse.n.diei effectiua cã est. Atq; oĩa quidem p̃ter colorem,& tenebras,sunt ipsa sibiipsis causæ ut uideãtur,ut q̃ sunt luminosa. Noctu.n. lampyrum uel squãmarum,uel aliorum color noctu nõ uideť,sed interdiu: neq;.n.eorum splendor adeo perspicuum potest aërem efficere,ut colorẽ,qui est in alio ab eis corpore,traiiciat,sed tantas habet uires,quantæ ad seipsum manifestandum satis sint:non ita autem & colores.

Propter quam ergo causam hæc videntur,alia est oratio.

Propter quã,inquit,causam, quæ noctu cernunť,uidentur, non est ꝑsentis orationis dicere.In libro enim de sensibus & sensatis dicit,ꝙ aer suapte natura à splendido illuminari aptus est:cuiusmodi sunt cœlestia.Quæ ergo huius partẽ habẽt,exiliter & obscure noctu illustrant eũ,qui est circa illa,aërẽ,quãdiu non à magis splendido illustratus, eorũ penitus lumẽ euanescere fecerit. Tantũ autẽ illuminant,ut seipsa ostendant.Nã & ignis,si multus sit,adeo ꝑspicuũ illuminat,ut & colores quoq; possint uideri.Si aũt pauca sit, eousq; ꝑspicuũ illustrat,ut & ipse uideať,& si multũ mãserit. Talia autẽ astra quoq; noctu sunt. interdiu enĩ lumẽ solis ea apparere nõ sinit. Atqui semp q̃dem lux solis cœlestia illuminat.sicut enĩ paulo ante dixi,exigua est aeris pars,q̃ obũbrať:sed si noctu,& interdiu solarẽ lucẽ omnia cœlestia suscipiunt,cur nõ noctu cœlestia illuminata uidemus? cur aũt noctu stellas uidemus? cur enĩ interdiu potius q̃ noctu earũ lucẽ sol abscõdit,siquidẽ semp illuminantur à sole? Dico ergo, ꝙ cono umbræ circa nos diffuso, nõ possumus eũ,qui est supra umbrã, utrinq; illuminatũ aërem uidere. Astra aũt,& quę ex eis sunt splẽdidiora,se ipsa nobis,ut dictũ est, annunciant.Quòd autẽ satis fieri põt,ut hoc accidat,hinc clarũ est.multo enĩ igne aërẽ aliquẽ clare illuminante ut iam dixi,qui procul sunt,illuminatũ q̃dem non uident aërẽ: ipm autẽ ignẽ quãdo que uident.Quòd autẽ stellæ quamuis à sole illuminatæ noctu uideanť,causa est,ꝙ nõ ualde disiungatur à solaribus radiis uisiuũ sensoriũ.Et ꝙ hæc causa est,hinc didiceris:Quãdo enĩ sol est in meridie,nõ possumus intentis oculis in eius discũ aspicere,uisiuo,ut dixi, spiritu ualde disgregato, quando autẽ in finitore fuerit,& maxime quãdo fuerit caliginosior,tũc intentis oculis discũ aspicere possumus,& exacte eũ uidemus, ꝙ p caliginẽ eum uideamus,& nõ disgregenť uisus. Hoc ipm & in nocte fit,non ueniẽtibus radiis ad eum,qui est circa nos,aërem,ꝓpter illã,quę fit à terra,interpositionem & obstaculũ.certe si quis sereno quoq; cœlo in ꝓfundũ puteũ descenderit,stellas uidebit,etsi supra puteũ non uideat.Quæ enĩ in putei ꝓfundo umbra est,instar noctis uisus cõgregãs, & à lumine disgregari nõ sinens, uisibilia facit apꝑhẽdere. Atq; ex hoc q̃dem collegerit quispiã nõ exire quicquã ex oculis,quod sensilia apꝑhendat :sed,ut in aliis sensibus,ad ipm uenire sensoriũ uisibile.Si enim uisus exirent,quatenus clarũ est,ꝙ in lõgitudinẽ ꝓcedentes imbecilliores fierent: sic quoq; luci se applicantes magis disgregarenť . Nunc autẽ neq; noctu, cũ ad fixarũ stellarũ cœlum peruenerint,ab ea,q̃ illic est,luce disgreganť.Et quãdo ex puteo quispiã aspexerit,oportebat uisus, qui fuerint supra puteũ,ubi se ad lucẽ,quę est,adiũxerint,simiľr disgregari. & sic nõ amplius astra uidere oporteret.nunc aũt uident.nõ ergo discernunť.clarũ est ergo ꝙ disgreganť tunc uisus,quãdo lux ipsi se oculo applicarit.Quare & qui est in puteo, ut pote cũ sit circa eum umbra, & lux se oculo nõ applicet,neq; ipm disgreget,uisibiliũ põt opatiões suscipere:qđ noctu quoq; euenit.

Nunc autem eousq; manifestũ est,ꝙ id,quod in luce quidẽ videtur,color. Quare neq; sine luce videtur. Hoc enim erat ei color esse, esse motiuum eius, quod est secundum actum perspicuum. Perspicui autem actus,& perfectio lux est.

Quòd id,quod in luce quidẽ uidetur,color est,clarum est:quoniã noctu nõ uidetur color,sed lucis p̃ntia.Lux.n.est habitus ꝑspicui.Color aũt est actus,q est fm habitũ perfectiuus.Pręsente enĩ colore fit &, quod est actu perspicuũ, colorũ trãsportatiuũ. Quare & ipsa est coloris definitio.esse motiuum eius,quod est secundũ actum perspicuũ,actum,uidelicet, secundũ habitũ. Motiuũ aũt

pro eo, quod est perfectiuum, & exhibitiuum actus.

Huius autem signum est. Si quis enim id, quod habet colorē super ipsum visum posuerit, nō videbit. sed color quidē mouet perspicuū, videlicet aerem. ab eo autē, vt quod est cōtinuum, mouetur sensorium. Non hoc eni recte dicit Democritus, si esset vacuū, quod intercederet, videri posse, etiā si formica in cœlo esset. Hoc enim fieri nō potest: Patiēte eni sensitiuo fit videre. Ab ipso itaq; eius quod videtur, colore fieri non potest. Reliquū est igitur, vt ab eo, quod intercedit. Quare necesse est aliquid intercedere. Si autē fuerit vacuū, non solū nō exacte, sed nihil penitus videbitur.

Signum dicit, non eius, ꝙ lux sit actus & pfectio perspicui: sed ꝙ colores in luce uideant, & sint ipsi motiui eius, quod est fm actum perspicuū: ꝙ si in ipm sensoriū, oculū dico, positū fuerit coloratum, ipsum non uidemus. neq; eni uidemus, si pupilla inuncta fuerit: neq; id ꝓpterea ꝙ non sit uisiuum sensoriū: est eni: sed ꝙ non sit id quod intercedit, dico autē pspicuum, quod à colore moueri suapte natura aptū est, & est uisibili cōtiguū. Democrito autē, qui dicebat, si esset aliqđ uacuū inter uidentes & uisibilia, multo exactius uiderent, quæ uident, adeo ut etsi formica in cœlo esset, uideretur, nullo, quod impediret, interiecto corpore. Nō eni solū, inquit, nō uideremus exactius si esset id, quod intercedit, uacuū: sed nec omnino qdem uideremus, utpote cū nō esset, qđ opationē uisibilis in oculū traiiceret. Deinde & hoc cōfirmat per ea, q̄ deinceps sequunt. Patiente eni, inquit, sensorio fit uidere. Si quid ergo patit sensoriū uisibile apphendens: (affectionē autē seu passionē pfectiuam esse clarum est:) necesse est oino uel ab ipso colore ipm pati, uel ab eo pati, qđ intercedit, hoc est ab illuminato ꝓpinquo aere, & sensoriū attingēte. Eo itaq; intermedio indiget, qđ moueri potest, & mouere. uacuū autē non est tale. Si uacuū itaq; esset, nihil uideret. Hic autē merito dubitant. Si nō uideremus aliquo nō interiecto, quō suffusiones circa corneā coactas extra humores uidemus, cum nullus interiectus sit aer? Qualē eni habet colorē coactus humor, talia uident uidere externa omnia, eum, q in eis est, colorē externis admouētes. Vident autē sæpe uidere & conopea exterius, cū densus humor sit in oculo, quē sensus uidēs, eum esse existimat, & nominat. Ad hoc dicendum est, ꝙ uisiuus spiritus in crystallino humore uisibilia diiudicat. Ostendunt eni medici ex dissectionibus illic fieri iudiciū. Crystallina autē est magis intima, q̄ humores, uidelicet nō solū tunicarū, corneæ, & uueæ q̄ dicit, sed & albuginei seu aquei humoris, q est & ipse pspicuus. Hic ergo albugineus humor cū sit pspicuus, sicut & crystallinus, interiectus est inter uisiuū spiritū, q̄ in crystallino diiudicat, & suffusionē q̄ uueā cōstituit. Quare est hic quoq;, qđ intercedit. Ideo autē colorem, q itus est, qđ exterius est suscipit, qm̄ & quādo per uitrū quædā colorata uidemus, talē quoq; illa colorem habere existimamus, q̄lem & uitrū. Id autē ꝓpterea fit, ꝙ, ut ostēsum est, q in supficie color est, is est uisibilis: qui autē in ꝓfundo est, eum nō uidemus. Sed si, qđ uidetur, est perspicuū, eodē colore tinctū ꝓfundū existimamus, quo & supficies. & si qd aliud apposuerimus obscuriore & exiliore colore coloratū, illud quoq; eiusmodi apparebit. Qm̄ ergo p coactū humorē, qui est coloratus, uidemus: existimamus ea quoq;, q̄ sunt exterius, eodē esse colorata colore: & ꝓpterea dicebat, quod est colorū susceptiuū, id colorū expers esse oportere: ne ipso colore uisibilia ipediat, ne talia uideantur, q̄lia sunt. Sed & ad hæc rursus dubitāt, & dicunt, ꝙ si sufficit albugineus humor ad supplendū eius, quod interiectū est, usum: & ꝓpterea uidemus humorē coactū circa corneā: oporteret saponē oculū attingentem, &, ut semel dicā, quicquid est uisibile, uisum nō impedire, eo ꝙ nō intercedit aer: sed uideri. Nā & in iis oporteret albugineū humorē intermedii usum supplere. Dicimus ergo, ꝙ sicut aër lucem suscipiēs, fit actu pspicuus: sic & omnia pspicua. Quādo ergo saponē oculo admouerimus, tenebras offundit, nec finit eos, q̄ sunt in oculo, pspicuos humores potentia, actu fieri pspicuos. Humor autē non coactus, cū sit pspicuus, lucē in humores traiicit. Vnde si oculos clauserimus, humorē non amplius uidebimus, eo ꝙ luci sint impedimēto cilia. Iam & ipse humor, quando fuerit cōdensatus, nō amplius uidet, & neq; quicquā uideri pmittit, lucē intersepiēs. Quādo autē cōdensatus humor fuerit exiguus, ut nō totā pupillā occupet: eā qdem, quæ in eo est, humorū partē non perspicuā non amplius uident, qui in illā partē incidūt, uisus. Quare in illis partibus sunt tenebræ. Iis autē, qui circūcirca sunt, uisibus, quod exiguū est, uidentibus, cōtingit conopeorū seu telarum imaginationē pbere. Sed si sapo superpositus, eo ꝙ nō sit res perspicua, lucē impedit: oportet, si quidē cogitari posset uitreus sapo, uel ex alia pspicua materia, eū in oculū impositum lucē nō impedire: q̄re & ipm uideri: sed oporteret, etiā si in ipm oculum esset imissus, uideri, quod & euenit. Si. n. in ipso speculo oculum adglutinauerimus, per ipsum uidemus. Sed ueriti ne

tactu oculos lædamus, tactum spõte nõ sustinemus, sed cilia cõcludimus. Quòd si sustinuerimus fixos & intẽtos oculos alicui perspicuo admouere, oĩno uidebimus. Sicut etiá tãgente aẽre oculus uidet, sed & qui aquas subierũt, uident, q̃ sunt in ꝓfundo, cum oculi eorum aquá ꝓxime attingãt: sed quãdo durum qd fuerit, qđ est tacturus oculus, nostra spõte ueriti ne contactu lædamur, cilia claudimus: & ꝓpea euenit, etiá si perspicuus sit lapo, per ipm nõ uidere, nõ aũt eo q̃ sensorio incũbat: sicut in nõ pspicuo. In eo.n. etsi intẽtus sit oculus, cũ nõ sit pspicuus, per ipm nõ uidebimus.

Propter quam ergo causam in luce colorẽ videri necesse est, dictũ est. Ignis autẽ in vtrisq; videtur, & in tenebris, & in luce: idq; ex necessitate. Perspicuum enim ab eo fit perspicuum.

Eo q̃ est motiuus eius, qđ est ſm actum, pspicui. Qđ est ergo ſm actũ perspicuũ, fit ꝑsentia lucis. Ignis aũt in utrisq; uidetur. Et in luce: ꝓpterea ignis nõ solum in luce uidet̃, sed & in tenebris, eo q̃ habeat illuminatiuá operationem, q̃ suum colorẽ renunciare possit. Idq; ex necessitate. Perspicuum.n. ab eo fit perspicuũ, natura.n. apta est ignis substãtia ad efficiẽdum actu pspicuum, qđ est potẽtia perspicuum. Quare & noctu uidemus colores cum ignis est. Sed non hoc dicit, q̃ ꝓpea uidet̃, qm̃ factus aẽr actu perspicuus, ad uisus suá operationẽ traiicit: ná & cum ꝓcul est ignis, & in eum, qui est circa nos, aẽrem non agit, uidet̃ tamẽ: & lápyres: & multæ stellæ: sed q̃ si naturá habet ignis, ut perspicuum ad operationem deducat, ut per ipm uisibilia appareãt, quãto magis ipse etiá noctu uidebitur? Hoc ipsum autem dicimus, & in iis omnibus, quæ noctu uidemus. Nam & lampyres, si ualde prope fuerint, & in manu positi sint, ostendunt partis manus colorem, in qua positi fuerint. Sed quoniam ualde exilis est earum lux, uidetur nihil penitus in aẽrem agere.

Eadem autẽ est ratio de sono, & odore. Nihil enim eorũ tangens sensoriũ sensum facit, sed ab odore quidẽ, & sono, id, quod interiectũ est, mouetur: ab eo aũt vtrũq; sensoriũ. quãdo aũt ad ipsum quis sensorium apposuerit, quod sonat, vel quod olet, nullum sensum faciet.

Postquã de uisibilibus uerba fecit, transit ad dicendũ de audibilibus: & eodẽ modo de odorabilibus, ordine ꝓcedens à pfectioribus ad impfectiora. Quæsiuerit autẽ quispiá, quomodo, cum superius dixerit, ab impfectioribus, & cõmunioribus incipere oportere, non suá à tactu doctriná inciperat: ipse enim est sensuũ maxime cõmunis, & ordine ultimus, & cęteris ignobilior: sed à uisu, qui est aliis & particularior, & pfectior. Dicimus ergo, q̃ superius qdem dixit à cõmunioribus, & imperfectioribus esse incipiendũ, utpote q̃ sint manifestiora cõmuniora & impfectiora. oportet autẽ à manifestioribus incipere. Est autẽ manifestior uegatiua rõnali: magis autẽ & sensitiua. Atq in sensibus ꝑter opinionẽ accidit, ut pfectiores, & pticulariores sensus, iis sint quoq; manifestiores. Quibus itaq; uisus est manifestior. Ná & uisibile, dico aũt colores, sunt & tãgibili, & aliis sensilibus manifestiores. Propterea ergo hoc ordine usus est doctrinę: & cũ de uisibilibus dixisset, trãsit ad audibilia. ea enim erant, q̃ auditui erãt opposita: & sic dicet odorabilia. De sono ergo, & odore eadẽ est rõ, sicut & in uisibilibus. Quæ sit autẽ ea ratio, aperte intulit: q̃ & ea sunt motiua alicuius, qđ inter ipa, & ꝓpria sensoria intercedit. Qđ cum mouet̃, id autẽ dico qđ intercedit, ipsorũ quoq; sensoria mouentur. Quẽadmodũ enim uisibilis operatio p id, quod intercedit, ad sensoriũ trãsportat̃, nec ipm ab ipso attingitur: sic & odorabile, & audibile ad eorũ sensoria trãsportant̃ per aẽrem, uel p aquá. Ambo enim sicut habẽt pspicuá potentiá, ita & sonorũ, & odorũ traiectricẽ. Quòd eni in aq̃ quoq; sint hæ facultates, sonorũ. s. & odorum trãsportatrices, declarant pisces, & sonos fugientes, & odore escas persequentes. Qui itaq; apud nos in lacu piscant̃, in cymbarũ asseribus strepitũ edere cõsueuerunt, ut pisces in retia cogãt. Quòd aũt & odorent̃, clarũ est qdem ex eo, q̃ noctu quoq; piscent̃. Deĩde si uisus & auditus sunt manifeste pticipes, fieri non põt, ut pfectiora habeat, qui nõ sit impfectiorũ quoq; particeps. est ãt impfectior odoratus: & eius ergo sunt pticipes. Est itaq; in aq̃ nõ solum sonorum, sed & odorũ trãsportatrix facultas. Et nos quoq;, cum aquá subierimus, eum q clamat superius, sentimus. Odores quidẽ in aq̃ non sentimus, ut pisces. Quęcũq; eni respirãt, p respirationẽ olfaciunt, ut in aq̃ autẽ respiretur, fieri nõ potest, cũ non sit aẽr. Pisces autẽ nõ respirant, qm̃ nec pulmonẽ habent. Propter quá autẽ causam quæcũq; respirant, non sine respiratiõe odorent̃, dicet in libro de odoratu. Quòd aũt & odores, & soni eo, qđ illos trãsuehat, opus habeãt, clarũ est. Si quis eni, inquit, odorabile ipsi sensorio admouerit, ut attingat, nõ olfaciet. Neq; eni naris est sensorium, sed quiddá intus instar pelliculæ, quod à cerebro ꝓcedit. Si quis ergo per narẽ in subtilissimas partes cõminutum odorabile ei admouerit, ut ipm attigat, nõ sentiet. Simil'r neq; auris est au-

ditiuum

ditiuum sensorium: sed uel, q̃ intus est, mẽbranula, uel, q in ea est, spiritus: ad quã si audibile admoueris, non sentiet. Hoc autẽ in uisu quoq; apertũ. Si ergo hi tres sensus eo, qđ intercedit, opus habent, & sine eo non sentietur: reliqui quoque, uidelicet, ut ostendet: etsi uideantur ipsi, nullo intermedio sensile attingentes, ab ipso pati.

De tactu autem & gustu similiter habet, sed non apparet. Propter quã aũt causam, postea apertum erit. Quod autẽ inter sonos quidẽ est, aer: quod vero inter odorẽ, nomẽ non habet. Est enim cõmunis quædã affectio in aere, & aqua. Quẽadmodum perspicuũ colori, sic ei, id quod habet odorem, in his vtrisq; inest. Videntur aũt & aquatilia animalia habere sensum odoris. Sed homo quidẽ, & pedestrium quæcunque respirant, odorari non possunt, nisi respirent. Causa autem de his quoq; posterius dicetur. nunc autem prius de sono, & auditu definiamus.

Similiter, inquit, & tactus, & gustus per quidpiam, qđ intercedit, gustabilia, & tangibilia apphendunt. Videnť autẽ ipsi opus nõ habere eo, quod intercedit. cur autẽ uideãtur nõ uti eo, qui intercedit, aëre, in loco ĩ quo de tactu agitur, diceť. Quod enim inter eos intercedit, nõ est extra. sicut aliorum: & ideo nõ est apertũ. Quod autẽ inter sonos qdem est, aër: qđ uero inter odorem, nomẽ non habet. nunc qdem aërẽ solũ esse dicit sonorũ trãsuectiuũ. nam & pisces sonos exaudiũt, ut diximus. Quòd aũt terra, neq; sonorũ, neq; odorum trãsportatricem facultatẽ habeat, hinc clarũ est. Si quis enim cera, uel luto, uel terreno aliquo aures obturauerit, uel nares: nec audiet, nec olfaciet. Innominatam autẽ dicit cõem aëris & aquæ facultatẽ, per quã odores transportanť. Posteriores autẽ, quorum est Theophrastus, ei nomen imposuerunt Græce δίοσμον, idest odorum transportatiuum, sicut sonorum transuectrici facultati, δίηχες, idest personas. Quemadmodum Aristoteles traiectrici colorum facultati, διαφανὲς, idest perspicuum.

Est aũt duplex sonus: hic qdem actus quidã: ille vero potẽtia. Quędã enĩ sonũ nõ habere dicimus, ut spongiã: lanas. Quędã vero habere, vt ęs, & quęcũq; solida, & leuia: quia sonare possunt.

Quemadmodũ in uisu duplex eẽ dixit uisibile: hoc qdem actu, illud uero potẽtia. Color enim luce nõ pñte est potẽtia uisibilis: sic & in audibili: Id aũt ẽ sonus: hic qdẽ est actu: ille uero potẽtia. Similiter & in aliis sensilibus. Quisnã autẽ sit potẽtia sonus, ofidit: Quæ absq; sonantibus penitus sonare nõ possunt, ea autẽ sunt solida & leuia, in iis est potẽtia sonus, quãdo nõ agunt, q̃tenus sunt sonatiua. Ipsa enim aptitudo, ut possint sonare, is est sonus potentia. Quãdo autẽ potentia agunt, is est actu sonus. Est autẽ duplex sonus. De sono dicere ꝑpositum est, quoniã & de auditu. Oportet autem primũ dicere de oppositis. auditui autem opponiť sonus. Dicit aũt, quod & in tractatu de coelo dixerat, ꝙ sonus est, ut paucis dicam, ꝑcussio aëris, q̃ taliter fit. Oportet enim ad hoc, ut fiat sonus, duorum durorũ, & leuium corporũ simul inter se uehementẽ cõcursum fieri. In iis enim, qui intercipitur aër, ꝯglobatus & uiolẽter expssus, sonũ facit. neq; n. mollia corpora sonũ edunt, ut spõgiæ, lanę. neq; dura qdem, nõ uehementer autẽ collisa, sed sensim & paulatim: Prius enim per ptes aer ueluti cõstringitur. Vehementi ergo durorũ corporũ cõcursu opus est, ut multus aër intercipiatur: qui interceptus, & uehemẽter extrusus sonũ facit. Præueniẽs enim ictus eius exitũ impedit, & aceruatim elidit. Mollia autẽ nõ sonãt, ꝙ non possint interceptũ aërem aceruatim extrudere. Per poros enim & meatus (nam mollia rara sunt) frustatim cõminutus egreditur. Leuitate autẽ opus est iis, q̃ feriunt, & maxiẽ ad hoc, ut maior sit sonus: eo quod oĩs, qui intercipiť, aër aceruatim reprimitur. in nõ leuibus autẽ frustatim cõminuiť in pluribus, quæ sunt, concauitatibus: & nõ aceruatim egreditur. Nolæ autẽ, & cymbala percussa cõstantẽ & diu pmanentẽ sonum edũt: id autẽ, propter cõcauitatem. In cõcauitate enim aër intercipiť: quiđ diu circa concauũ circũactus, exire nõ ualens, sonitũ extendit. Et in incuruis suis partibus pcussum tintinabulũ, longiori tẽpore sonat, quãdo à tenui aliquo loro fuit suspẽsum. eadem aũt est causa. Percussum mouetur: motũ autẽ mouet, qui est in cõcauitatibus, cõphensum aërem: qui diu rursus circũactus, & æri allisus, sonitũ extẽdit. Et ꝙ hoc ita est, si non sit tenui loro suspensum, sed manu detentũ, ut ab ictu nõ concutiať, sonitũ non extendit: idq; ideo, ꝙ non motũ tintinabulũ nõ mouebit aërem, qui est intus: uel si ligno pulsauero. Quomodo ergo nõ fit sonus simił, quãdo ęs, uel aliquã eiusmodi materiã quispiã pulsauerit? In cõfesso ergo est opus esse & materia aptissima eorũ, quæ percutiũtur, corporũ. fortasse ergo, ꝙ in æris, uel argenti, uel talium metallorũ substãtia multus sit aër disseminatus, qui est sonorum

causa, ꝑpterea sunt sonora eiusmodi metalla. Est enim & in ligni substãtia aër, sed terra cõmixtus: quare soni expers est, uel parũ admodũ sonat. Qui est autẽ in æris substãtia, uel eiusmodi, aqua est cõmixtus, q̃ habet & ipsa ꝑsonãtem facultatẽ. Eorum autẽ, quæ dicta sunt, signũ est, &, qđ in poculis accidit. Si enim humidum digitũ circa labrum circunduxerimus: fit sonus qdam expꝟssi à digito aëris in poculi cõcauitatem icidentis, & ictu sonũ perficiẽtis. Et ꝙ hoc ita est, hic fit sensiliter apertũ. Si enim aquã in poculũ imiseris: uidebis in digiti circũductione inferius motũ, & subsultationem: cum in aqua. s. insit, qui cõpꝟssione incidit aër, digito aquæ motũ faciente. Si enim ferè plenũ aqua fuerit poculũ, plurimæ quoq; & continuæ aquæ aspergines sursum mittunť. & si qdem ex fundo quis poculum teneat, hæc accidũt. Si aũt nõ ex fundo, sed ipm qs tenet poculũ: sonus oĩno non fit: idq; ideo, ꝙ oportet id, qđ pulsať, sensim moueri, & agitari, ne extrudať aer: sed interius ↄtinue reuerberatus, & poculi parietes feriẽs, & ad alterã partẽ repulsus p circũferẽtiã, & cõcauitatẽ, diu manet, & nõ dispergiť, & sic manẽs magnũ sonum efficit: sic & ferrũ, uel aliqd aliud eiusmodi, si subtili fibra, uel chordula appẽderimus, & ære, uel aliquo eiusmodi, sensim pcusserimus, diu manet sonus: ꝑpterea ꝙ, ut dixi, eo qđ moueať, & agiteť ferrũ, eius, & aëris diu fiat aduersa ꝓtrusio. Vnde si interea dũ sonat, ferrũ tenuerimus, cessat ei sonus aeris deinceps dispersi, & q non amplius reuerberať ad id, qđ est sonorũ, qđ in nolis fit, & in tintinabulis. Quare & si nõ à fibra, seu chordula ferrum apꝑhenderimus ut uibreť, & agiteť: simiľr autẽ & tintinabulum: sed manu tenẽtes semel percusserimus: statim sonare desinit, eo ꝙ aëris non fiat repercussio. sed & si tenui qdẽ chordula ferrũ appẽderimus: nõ sensim aũt, sed magnũ ictũ dederimus: nõ pmanet sonus: eo ꝙ non sæpe fiat ferri & aëris reuerberatio, sed à uiolẽto ictu aër semel trusus nõ recurrat. Et fortasse tintinabulũ græce κωδὼν noĩatũ est ἀπὸ τοῦ κινεῖν & ᾄδειν ꝙ, dum moueť, canit. postq̃ enim qspiã eam tenẽs stiterit, cessabit sonare ꝑpter prædictam causam. stante. n. & qui intus, & q extra est agitatus, aere, sistit.

Id autem est, inter ipsum & auditum sonitum actu efficere.

Postq̃ dixit, qđ est, id, qđ habet sonũ: id autẽ dicit, qđ est auditui sensile, subiũxit, Id autem est, & cætera. Põt sonus esse & in eo, qđ est inter id, quod sonat, & aliqd aliud, & nõ auditũ, sed is potẽtia est audibilis, & nõ actu. Vt ergo, quod actu est audibile significet, adiecit, Id quod est inter ipsum, id est id, quod sonat, & auditum.

Fit aũt, qui scđm actũ sonus est semꝑ alicuius ad aliqd, & in aliquo. Est eñi ictus, qui facit.

Postquã dixit in quibusnam est sonus, qui est fm potentiã, ꝙ in iis, q̃ possunt fm actum sonare: quomõ fit, qui fm actum sonus est, per hæc adiungit. Quoniam. n. inquit, ictus est, qui sonũ facit: Ictus autẽ est alicuius, ad aliqd, & in aliquo: alicuius qdem pcutientis: ad aliqd autem, quod percutitur: In aliquo aũt, quod intercedit: Ictus enim fit motu, qui est fm locum: Ipse autem est alicuius in aliquo: alicuius aũt, eius, qđ mouetur: in aliquo autẽ nõ in quolibet: neq; enim per inane, neq; p solidum fieri põt, ut sit motus: sed in aëre, uel in aq̃: Omnino ergo necesse est & sonũ esse alicuius ad aliqd, & in aliquo: alicuius qdem, eius qđ percutit: ad aliquid aũt, quod pcutitur. i aliquo uero, in aëre. Neq; enim fieri põt, ut in aqua fiat sonus. Si enim in ꝓfundũ imersus, manus in aqua inter se percusseris: sonitũ nõ facies: qm̃ ut iam dicebam, qui inter ea, q̃ feruntur, aër exprimiť, sonũ facit. Nam habet qdem aqua transuectricẽ sonorũ facultatem, quã διηχῆ seu personantẽ dicimus: sed citra aërem sonũ efficere nõ põt. Quod qdem etiã dubitatione dignũ est. Si. n. qui in pcussis solidis corporibus aër intercipiť, ꝑpterea sonat, ꝙ sonorũ traiectricẽ ipse facultatẽ habeat: & ideo aëre omnino opus est, ut fit sonus: cur & in aq̃ percussis solidis corporibus, q̃ intercipiť aq̃, sonũ nõ edit, cum & ipsa personãtem habeat facultatẽ? Ad hoc ergo dicimus, primũ qdem ꝙ, ut iã diximus, coaceruatum eorũ, q̃ feriunť, cõcursum fieri oportet, ut frequens, & densus exprimať, & nõ paulatim, aer q intercipiť. Hoc aũt in aq̃ nequaq̃ fieri põt ꝑpter eius partiũ crassitudinẽ. cõcurrentibus itaq; iis q̃ feriunť, ante percussionem aq̃ prius paulatim exprimiť. Præterea aër, cũ sit suapte natura mobilis, eo ꝙ sursum ex principio ferať, si impelli ↄtingat, à ꝓtrudẽte impetu ferť, eo, qui illi deinceps est ꝓximus, diuiso. in aq̃ aũt nõ hoc itidem accidit. Cũ. n. natura grauis sit aqua, multa ui opus habet, ut ꝓtrudať. Hoc aũt, ut dixi, in aq̃ fieri non põt. & cũ alioqui neq; motu sit facilis aq̃ q̃ ꝓtrudiť, neq;, quæ ei deinceps ꝓxima est, facile diuidať, nec trãsitum ꝓbeat, cõtingit aq̃ ꝓtrusionem fieri, & si nõ sufficiẽtem. Quare neq; sonũ fieri cõtingit. Nã & in aëre nõ qlibet motus aëris facit sonũ. & alioqui existimare oportet, etiã si personatrix facultas sit in aq̃ & in aëre: nõ tñ simiľr: sed aër magis personat. Qm̃ ergo & magis personat aër, & est magis mobilis: in, eo merito quidẽ fit sonus; in aq̃ nõ iti-

dem.Sed & ſi non ſonet aq̃,ſonantis tñ aeris ſonos pôt aq̃ tráſuehere.Propterea ergo habet omnino tráſuectricem ſonorú facultaté.non.n.aquá hic moueri oportet,ſed eius tátú perfici potentiá.& ideo,ut dixi,qui in aere fiút,ſonos ſentiút urinatores,& piſces,etſi non ſilr. Quéadmodú.n.neq; ſimiliter perſpicua eſt aq̃ ut aer:ſic neq; odorú,nec ſonorú tráſportatrix.Quare ſonorú qdé effectrices cauſæ ſunt ſolida & leuia corpora,& eorú q̃ ſunt cõcaua.Materialis aút cauſa eſt aer.in eo.n.ſubſiſtit,& eius ueluti forma ſonus eſt.Nõ ſolú aút in effectiuis,magnitudine,& ſoliditate, & leuitate opus eſt:ſed & q̃litate ꝑdita ſubſtátia.Aliter.n.ſonat æs,& aliter ferrú,& plúbum,& argétum,& lignum.Quare láces quoq; ſolent ex diuerſa cõponere materia:ut ſonorú diuerſitate harmoniá ꝑficiant. Eſt.n.harmonia,mixtorum.& eorum,quæ ſeparatim ſapiunt,unio.

Quare fieri non poteſt, vt ſi vnũ ſit, fiat ſonus. Eſt enim alterum,quod percutit,&,quod percutitur.Itaq;,quod ſonat,ad aliquid ſonat.

Quoniá ictus quidá ſonus eſt:quod autẽ percutit,quod ꝑcutitur,percutit:quid ergo,cú flagello aërem percutimus, non ſonú facimus? ſimiliter & uirgis, ſed aër túc duos uſus ſupplet,& eius, quod ꝑcutitur,& eius,quod intercedit. Qui eni à flagello aër ictu ꝓtruditur, exprimitur,cú eo,q eſt poſt illum,collidens.ille auté eius, qui ꝑcutitur locú,ſuſcipit. & medius expreſſus,& à flagello, & ab eo, qui eſt poſt illum aëre,ſonat. Sæpe auté trium quoq; uicé in ſe aër ſuſcipit,& ꝑcutientis, & eius quod ꝑcutitur,& eius quod intercedit:ut quádo ualde inflauerimus.Hic eni ꝓtinus egrediens ꝑcutit.ille uero deinceps ab ipſo ꝓtruſus ,alterú ípellit,& ab utriſq; ſubactus,expreſſus trudit.uel potius hic quoq; eſt,quod ꝑcutit.labra,eni & palatú,& ea ípellens aer, foras extrudit.Quare & inflantes labra cõtrahere oportet,ut cú anguſtiora fuerint,ea expreſſus aer ípellat.Atq; in hiatibus qdem à pulmõe trudit:aſperá aút arteriá,& totú os impellit. Sed & in flagello aër nõ ab uno ꝓtruditur,ſed quodámodo à duobus. Inflexú enim flagellú duorú uſum efficit. Itaq; utraq; eius pars ꝑcuſſum eum,qui intus eſt interceptus,aëré ꝓtrudit.Certe ſi ſit lignú craſſum, uel lapis,uel aliud quidpiá,quod in motu nõ inflectat,nõ ſimilr motú facit, uel certe admodú exiliter, ut neq; ſit audibilis. Quare & in flagello, & in uirga aërem feriente, ꝓpter prædictam cauſam fit ſonus, duorum percutientium uſum perficiente flagello.Vnde &,q̃ ſæpe multis ea flexibus inflectatur, plures in uno ictu ſonos ſentimus.

Ictus autem non fit ſine lationis motu.

Poſtq̃ oſtendit,q̃ alicuius ad aliquid ſonus eſt,& dixit,quod ictus q̃dam eſt,per hęc cõfirmat,q̃ & in aliquo.Si enim ictus ſonus eſt.Ictus aút non ſine motu.Id aút eſt,qui eſt ſm locú,motus.motus aút non per uacuú,ſed in aliquo uel aëre,uel aq̃. & ſonus ergo eſt in aliquo uel aëre,uel aq̃,ut iam oſtendimus.Hic enim coaceruatim à ꝑcutiente interceptus,ad leue,uel cõcauú,quod ꝑcutit, corpus ſonat. Leue igitur percuſſum ꝓpterea ſonú edit, q̃ denſus à ꝑcutiente ſit ad id aër interceptus.Concauú auté,q̃ aër,q in iis exire non pôt,primus ꝑcuſſus,ꝓpter cõcauitaté eius, quod ipſm ambit, nunc ad has, nunc ad illas concaui partes latus, & repercuſſus,& uiolenter reuolutus, plus ſonat,quòd plures ictus faciat.

Vt autem diximus,non quorũlibet ictus ſonus.nullum enĩ ſonũ faciunt lanæ pulſatæ,vel ꝑcuſſæ,ſed æs,& quæcunq; leuia & concaua.Aes quidem, q̃ leue.Concaua autem reuerberatione multos faciunt ictus poſt primum,dum,qui motus eſt,egredi non poteſt.

Quoniá dixit,q̃ ictus qdam eſt ſonus:non omnis autẽ ictus ſonus, neq; à q̃buſlibet factus: hoc ipſum per hæc definit,quorũ ictus ſonus,& quomodo ſe habentiú, népe ſolidorú.nõ eni lanę percuſſæ ſonant:ſonant autem & aſpera,quæ percutiuntur.ſed illa magis.

Præterea auditur in aere,& aqua, ſed minus.

Id quod ſuperius defectiue dictú eſt hic corrigit.ſupius eni dicebat aëré eſſe ſolú ſonorũ tráſuectorem.nunc auté dicit aquá quoq; talem eſſe,ſed minus aëre.Eſt enim aq̃ craſſior,& quę meatus auditiuos obturat.Aliud eſt auté in aq̃ audiri:aliud per aquá, ut ꝓcedens oſtendet. ſonus enim p aërem auditur tantú:fit auté & in aq̃:& ſubaudi,ut procedens oſtendet.ſonus enim per aërem auditur tantum:fit autem & in aqua,& auditur,ſicut & in aëre.

Non est autẽ soni proprius autor aer, neq; aqua: sed solidorũ ictũ in seinuicẽ esse oportet, & ad aerem. hoc autẽ fit, quãdo sustinet & manet ꝑcussus aer, & non fuerit diffusus. Quare si celeriter, & vehementer percussus fit, sonat. Oportet enim motum pulsantis præuenire fractionẽ aeris, vt si quis cumulum arenæ, vel aceruum verberet, qui velociter fertur.

Non quoniã, inquit, dicimus sonorũ esse trãsuectores aerem, & aquã, hæc iam sunt soni ꝓpria. Hæc enim sua natura sunt soni expertia. Quare soni quoq; sunt susceptiua, ut colore carens, coloris: sed soni ꝓpriæ sunt, & effectiua, quod pulsat, & qđ pulsat᷑, cũ sint solida. Ex causis eni maxime ꝓpriæ sunt effectiuæ. Vel hoc ergo dicit, uel qđ magis est, ꝙ nõ sufficit aẽr, & aq̃, ad sonũ faciendũ sed & uerberãtibus quoq; solidis corporibus opus est. Et hoc declarãs subiunxit, sed solidis opus est, ut ictus in se inuicẽ, & ad aerem fiat. Nã & ipse ab eũ intercipiẽtibus solidis corporibus ꝑcutit᷑: & tunc qdem sonũ facit, quãdo à ꝑcutientibus fuerit celeriter ꝓtrusus, ut prius ictus fuerit, q̃ aer sit cõfractus, tũc eni aceruatĩ extrusus sonũ facit. Quẽadmodũ ergo, si ab aliquo infundibulo fluat ueluti aceruus arenæ, si qs ergo coaceruatũ subtus uerberet, ut prius ueniat ictus, q̃ arena comminuta fuerit, illic quoq; sonum facit: si autem sensum, non itidem, confringitur enim arena. Idem contingit & in aere. nam & is facile confringi potest.

Fit autem Echo, quando ab aere, qui vnus fuerit, per vas, quod definijt & terminauit, & confringi impedijt, aer abstrusus fuerit, vt globus.

Postq̃ de sono cõmuniter disseruit, de Echo quoq; cõmuniter uerba facit. Dicit ergo fieri Echo, per reuerberationẽ à duris, ac resistentibus, & leuibus corporibus, maxime autẽ cõcauis, à uoce ꝑcusso aere. Qui eni loquit᷑, trudit omnẽ ferè qdem circũcirca aerem, maxime aũt eũ, q est anterius. & ideo magis audiuimus eum, q ad nos respicit, loquentẽ, q̃ auersum. Hic ergo aer, q anterius est, trusus, quãdo ad aliqđ durũ & resistẽs, qđ habet concauitatẽ, cuiusmodi antra sunt, delatus fuerit, cõtinuus existens, & ita manẽs, ut diffundi possit, eo ꝙ ab ea cõcauitate ↄtinet᷑, quã uas nominauit, in illud durum, & resistens corpus incurrẽs, retro impellit᷑, ut ꝓiectus fortasse globus: & sic ꝓcedit ad eum, qui ꝑcussit, operante, uidelicet, aere per utrũq;, ſm suã sonorum trãsuectricẽ facultatẽ. Nõ solum enim, ꝙ non à cõcauo loco permittat᷑ dispergi, q̃lis delata est à duri corporis resistẽtia, in cõtrarium retruditur: sed qa in hoc concauũ incidit, & nõ in uacuũ, sed in aere plenũ incidit, qui aer est & cõtinuus & unitus, ꝓp id qđ ambit. Eũ igit᷑, q ab eo, qui uocẽ edidit, ꝑcussus est aer, & sonat, motu diuisum, & ab ipso, q est cõtinuus, & unitus, dispergi ꝓhibitũ, duro corpori allidit: & cũ anterius ꝓgredi non possit, retro repercutit᷑ cum ꝓpria operatiõe, dico aũt, sono: & sic sonũ cõtingit recurrere. Oportet aũt existimare, ut Alexãdro uidet᷑, sic fieri echo, nõ tanquã omnino ipse primũ percussus aer ad uas usq; ferat᷑, & idẽ ipse rursus ad eũ usq;, q percussit, reuerberet᷑: sed ꝙ primus qdem aer percussus, ꝓpter ictus celeritatẽ cõtinuus, & indiuisibilis manẽs, eũ, q post illum est, eodẽ ictu figurat, ut ipse ab ictu est figuratus: hic uero rursus eum, q est post ip̃m: & sic per cõtinuitatẽ, processus ad uas usq; fit. Quãdiu eni manet traditus ictus aeris fractiõe ualidior, eousq; manet alius ab alio figuratus: Postremus autẽ ad uas ꝑcussus, & figuratus, & ictũ anterius tradere à uase ꝓhibitus, rursus à solidi resistentia retrusus, ut globus ab aliquo solido, eũ rursus, q post illum est, ꝑcutit, & figurat, & sic rursus ad eadẽ trãsmittit᷑ & ictus, & sonitus. Articulata autẽ fit Echo, qm̃, qui à nobis loquentibus primus ꝑcussus est aer, ad nos quoq; reuerberat᷑, referẽs, primę dictiõis sonũ: & secũdus secũdæ: & sic seruatur ordo loquelæ. Hinc aũt ꝓbabiliter rõcinari licet & de uisibiliũ operationibus. Dubitabat᷑ enim, qũo fieri põt, ut, cum sint incorporeæ uisibiliũ operatiões, reuerberationes supponãtur. Quæ eni incorporei fuerit reuerberatio? Si ergo sonus est aeris operatio, & transportatricis sonorũ facultatis, q̃ in eo est, perfectio: ipsa autẽ operatio apeı te reuerberat᷑, quãdo in aliquod leue & concauũ inciderit, ut in Echo (nulla eni hic dubitatio est, quin reuerberatio fiat) qdni ergo fieri põt, ut hoc ip̃m in uisibiliũ quoq; opatiõibus accidat? Dico aũt ad hoc, ꝙ etiã si sonus reuerberat᷑, non tamẽ ipse per seip̃m, sed cum ꝓprio subiecto, dico aũt aere: hoc eni dicebat, ꝙ ꝓpterea maxime à ↄcauis. Echo eni est, ꝙ nõ dispersus, sed cõtinuitatẽ seruãs, ꝓpter id, quod ambit, reuerberat᷑. Nunqd autẽ ne in sonis qdem uerũ est hoc, reuerberari sonantẽ aerẽ? Videmus. n. ꝙ non solum, qui directo iis, à qbus fit reuerberatio, obiecti sunt, sed &, qui ex obliquo siti sunt, uocem exaudiunt. Si itaq; fieri nõ põt, ut coaceruatus aer recedat: cõfractus aũt & diminutus nõ amplius sonuerit: nunquid hic quoq; solius operatiõis, dico aũt ipsius soni, fit reuerberatio? Si. n. non

peruenientе ad sensoriũ aëre,uel aq̃,facultaté soni ad sensoria trásmittunt:clarũ est utiq;,ꝙ ad leue, uel cõcauum,in quod incidit,nõ cum pcusso aëre aduolauit:sed sicut in luce, q̃litate quadá pdita materia,luce suscepta, põt & ipsa apposita simil'r illuminare: & eiusmodi operationé reuerberationem appellamus: quid prohibet hoc ipsum in sonis quoq; accidere? Quòd autem lux corpus non est, aperte ostensum est.

Videtur autẽ semper fieri Echo, *sed non aperta. Si quidẽ accidit in sono, sicut & in luce.* Nam *& lux semper reuerberatur.* Neq; *enim vndiq; lux esset, sed tenebræ extra id, quod est apricũ, & soli expositum. sed non sic reuerberatur, sicut ab aqua, vel ære, vel aliquo alio ex leuibus, vt vmbram faciat, qua lucem definimus.*

Breuiter cõfirmat ex operatione oẽm locũ esse illuminatũ,nõ solũ eum,q soli directo est expositus,sed & remotũ,& ab aliquo solido corpore tectum:ut,q̃ sunt sub tecto,uel pariete. Si.n.nulla in iis esset lucis repcussio,uel à terra,uel à pariete:obscurata futura erát,& nõ illuminata.Sed non est æq̃lis reuerberatio,q̃ à quolibet fit corpore,& q̃ ab aq̃,uel ære,uel aliquo ex leuibus.Est.n.manifestior,q̃ à talibus fit corporibus repercussio,& q̃ easdem ꝓpemodum uires habet,q̃s prima illa,q̃ fit per solis accessum,illuminatio.Vmbra itaq; circũscribunť reliq̃,q̃ à sole illustranť.Simil'r &,q̃ fiunt à talibus reuerberationibus.obiiciẽte.n.se corpore ei,q̃ ab huiuimodi fit corporibus,lucis repcussioni,umbra fit in ea,q̃ obiiciť,parte.Repercussionum aũt diuersitas hinc aperte clara est.Si.n.sint duo loci:hic quidé apricus & soli expositus:ille uero per aliqué muri obiectũ obũbratus: ꝙ lucis quidem reuerberatio facta est in obumbratũ locũ,uel à terra,uel ab aliquo alio,clarũ est ex hoc, ꝙ nõ sint in eo tenebræ,sed lux.Breuis qdem certe est reuerberatio,ut umbrá nõ faciát, q̃ in eo sunt solida corpora.stantes.n.in obũbratis locis umbrá nõ facimus.Sed si in aprico loco & soli exposito æs quis,uel aquá,uel uitrũ,uel ex leuibus aliquid obumbrato loco aduersum posuerit,uidebis ad obumbratũ locũ aliá fieri reuerberationem,ut & obumbratus locus apricus fiat,ut & reliquus:& sic ut,quéadmodũ iá dixi,alia umbra in eo possit fieri,si quid obiectũ fuerit.Sicut ergo(inqt)in lumine ab omni qdé corpore fit reuerberatio:nõ à quolibet auté similis:sed aperta qdé,q̃ à leuibus: obscura aũt & exilis q̃ à nõ talibus:sic(inquit)& in sono,uideť quidé à quolibet,qd repcussit,reuerberatio fieri,sed nõ similis,neq; sic aperta,ut in sono,qui fit à cõcauis simul & leuibus locis, ꝓpter prædictas causas.Si.n.nõ fuerit ɔcauũ,sed planũ:dispergiť aër,& nõ fluit ad nos,sed diffundiť,uel exiguus ad nos peruenit.Si aũt leue nõ fuerit,qd planũ est,adhuc exilior fit reuerberatio ꝓpter p̃dictas causas:sed nõ sic reuerberať sicut ab aq̃,uel ære,uel aliquo ex leuibus,ut umbrá faciat,qua lucé definimus.Vbi.n.multa lux fuerit,illic se aliquo obiiciẽte fit umbra.In alia ergo pte, ubi neq; à leuibus fit reuerberatio,neq; illic sol resplẽdet,fit quidé quædam reuerberatio.non tanta auté ut umbram faciat,obiiciente se aliquo,ut fit in ea,quæ est à leuibus,reuerberatione.

Vacuum autem recte dicitur auditionis autor & princeps. Videtur enĩ vacuũ, aer. is aũt est, qui facit audire, quãdo motus fuerit cõtinuus, & vnus. sed quia est friabilis, non sonat, nisi leue sit, quod percutitur. tunc autẽ vnus est simul ꝓpter superficiem. vna est enim leuis superficies.

Postq̃ dixit aërem soni,& audiendi esse cám,& nõ solá,sed & cõcausam,ut materiá:dixit.n.sonũ esse ictũ alicuius ad aliqd,& in aliquo,& eius,qd percutit,& eius,qd percutiť,& eius, quod intercedit:qd aũt intercedit,id eẽ aërem:Præterea aũt id rursus mõstraturus,uult eius testes oẽs eos,q ante se fuerũt,Physicos adducere.Oẽs.n.(inquit)dicebát aërem eẽ auditionis autoré & principem. Quatenus ergo aërem uacuũ existimátes,uacuũ dicunt esse soni principé & autoré, recte dicunt. Quatenus auté aërem uacuum existimabát,nõ itidé recte.Hic ergo aër est auditiõis autor,ut concausa,quádo cõtinuus existẽs,à pcutiente,& percusso motus fuerit. Cõtinuus aũt,& unus est,qñ leue est qd percutit:totus.n.simul moueť.leue.n.inest.Táquá ergo ab uno,& eodem motus unus est.Asperum autem nõ unum.Secũdum unáquáq;.n.eminentiá & inæq̃litaté aliá superficié emittit.Cum ergo sit aër friabilis,quádo ab aspero trudiť,nõ unus manẽs moueť,sed cõminutus.

Sonatiuum itaque est, quod vnius est aeris continuitate motiuum vsq; ad auditum. est autem auditus aeri congenitus.

Quoniam nõ omne simpl'r,quod pcutit,& percutiť sonũ facit,definit quidná est sonatiuũ,nẽpe

id,quod pôt unum & continuũ aërem seruatũ ad auditum usq; mouere.eiusmodi autẽ est solidũ, & leue ,ppter pdictas causas.Cum autẽ dixisset motiuũ unius aeris,addidit ɔtinuitate,ferè dicens, numero:ut sit continuus,& nõ friabilis ,ppter ictum, & talẽ reddat figuram ei,qui est post illũ,& hoc fm cõtinuitatem usq; ad auditũ. Hoc autẽ dictum fuerit non simplr de sono,sed de sono,qui auditur:& ideo etiam addidit,Vsq; ad auditũ.Pôt.n.& ultra auditũ moueri sonus,sed nõ usq;,ut audibile.Postquã hæc dixit:ne quis existimaret eum dicere,q; ad mẽbranam usq; exterius motus aer uenit & ipse est,qui mouet cohærẽter sensoriũ:subiunxit deinceps,Quòd auditui est congenitus aer.Est enim congenitus quidã aer,in cõcauitatibus aurium inędificatus ad ipsam mẽbranam, qui ab exterius moto aere primus affectus,& sonorũ operationes suscipiens,ad primũ sensitiuum transuehit.id est autẽ sensitiuus spiritus,qui in ipsa est mẽbrana collocatus.Sensus enim sunt à cerebro incipientes per neruos,usq; ad auriũ radices,quas mẽbranas appellant.Est autẽ neruus à cerebro ,pcedẽs,poris & meatibus pditus, in quo longe est auditiuus spiritus. Est ergo aer quidam in aurium cõcauitatibus contẽtus,qui est mẽbranæ,& pelliculę congenitus.Hic ergo aer sonos ab externo aere suscipiens,habẽs & ipse sonorũ transuectricẽ facultatẽ,per seipm ad mẽbranam sonos transuehit.Procedit autẽ à latiore meatu ad angustiorẽ,dico autẽ,à cõcauitate auris usq; ad meatũ mẽbranæ.Non oportet autẽ existimare hunc aerem,& si est cõgenitus,iam esse & incorruptibilẽ, ut qui sit unus,& idẽ numero:sed est per ptes corruptibilis,& generabilis, sicut & aliud hominis corpus:si aũt per totum seipm hic aer passus & corruptus sit,perit & auditiua aialis operatio.Propterea enim & à natura ante mẽbranã positus est,ut exteriores aeris incursiones excipiat, & non in membranam incurrat exterior aer, sicut & in uisu . Nam & in eo constituit natura aliquod oculo congenitum perspicuum . dico autem & crystallinum humorem,&, ut semel dicam , humores, & corneam tunicam, quæ cum sint perspicua , & prima exterioris perspicui operationem admittant,eam per seipsos transuehũt ad neruum uisiuũ:qui neruus à cerebro descendens , terminatur ad finem principii crystallini.Sicut ergo in uisu,si hęc q̃ sunt ueluti obiecta ,ppugnacula,aliqua ex parte affecta sint,uel eorum aliqd,corrũpitur uisus operatio: sic & in auditu, si hoc aereum ,ppugnaculum corruptũ sit,auditiua corrumpit̃ operatio,affecta membrana:q; nullo intermedio excipiat exterioris aeris incursiones. Quare et magnis sonis afficit̃ auditus, exteriori aere uehementer protruso,& congenitũ in auribus aerem uiolenter ,ptrudente,& eum sępe dispergente:Propterea ergo natura hunc aerem in auribus ædificauit,& ,ppter circũstãtes aialis operationes,&,q̃ fiunt in aquis,ĩmersiones:erat enim aqua ipsi sensorio appropinquatura,& ipm læsura,nisi aliquod ,ppugnaculum natura excogitasset. Quia aũt aqua ingreditur,nõ erat auditurũ, quod aqua obrutum est,aĩal,nisi esset quid psonatoriũ,quod ad sensorium usq; sonos trãsuehat.Ad sensorii ergo custodiam inædificatus est. Propterea ergo & circũuolutos aurium meatus natura fecit,ne facile ingrediens,uel aër,uel aqua,uel aliquid aliud,membranam feriat.

Eo autẽ q; sit in aere,exteriore moto,quod intus est,mouet.Quare nõ vndiq; animal audit : neq; vndiq; ptransit aer.neq; enĩ vndiq; habet aerẽ mouenda pars,& aĩata, sicut pupilla humorẽ.

Id est,eo q; inædificatus auditui congenitus aer sit externo aeri cõtinuus(hoc enim ei significat, q; sit in aere)moto externo aere per cõtinuitatẽ,&,qui intus est mouet̃, cum sit per se imobilis,ut congenitus.Fortasse autẽ non dicit eum scd̃m locũ moueri.Nam & ĩmobilem eum deinceps dixit: sed q; sonos perfert,secundũ hoc eum,qui mouet̃,perfert,&,q intus est,ut q sit exteriori cõtinuus. Et hoc dicit esse cãm,q; per aures solum audiamus,& nõ per omnẽ partem corporis,q; in solis auribus est inclusus cõgenitus aer,externo aeri & auditiuo sensorio cõtinuus, ut possit per se tradere affectiõem,q̃ in exteriori fit aere. Sicut ergo uisiuus spiritus nõ habet undiq; humorẽ,q ad se pferat,quæ fiunt in aere,colorẽ operatiões:neq;.n.ad eum tendint crystallinus humor,uel aliqd aliud eiusmodi,quod sit aeri & neruo uisiuo cõtinuũ: sed aliud crassum corpus, & qđ ĩpedimentũ afferat:sic qm̃ nõ est undiq; quidã cõgenitus aer cõprehensus,& externo aeri,& auditiuæ parti cõtinuus,sed in solis auribus: ,ppterea per aliã partẽ nõ audimus. Quòd aũt in auriũ cõcauitatibus est cõgenitus aer,hinc clarum est. Si qs enĩ digito aures obturauerit,sentiet sonũ quendã,& motũ eius,q intus est,aeris.Fit aũt hic affectus externo circa aures aer digito truso,& in breuiorem locũ cõstipato,& cõgenitum aerem cõstipante.Vi aũt cõstipatiõis motus corpora, q̃ intus sunt,cartilaginosa,& dura ĩpellit.& sic facit sonũ.Et dicit magnum eẽ signũ,q; sana sit auris,q; sonet aer,q est intus.Si.n.sana nõ esset,nõ sentiret sonũ,q fit ab aere,q ẽ intus. Nõ eñi undiq; habet aerem mouenda pars & animata,ut pupilla humorem.Sicut ante pupillã humor est collocatus,ut p eum uisibilia apphendat.

lia apphendat. Pupillã aũt dicit, nõ foramen, qđ est in uuea tunica: sunt eni magis interius humores: sed nerui uisiui sensoriũ, per quem uisiuus spiritus egredit: sic & ante auditiuũ sensoriũ aer cõgenitus positus est. Quoniã ergo animata, & auditiua pars (dico aũt membrana) nõ habet undiq; congenitum aerem: qui fit & sibi cõtinuus, & externo aeri, sed solum in auribus: ideo non undiq; est animal auditiuum, sed solum per aures.

Ipsum quidem certe soni expers, aer: quòd sit friabilis & fractu facilis. Quando autem frangi fuerit prohibitus, huius motus sonus.

Et in principio dixit, q sicut coloris susceptiuũ est exps coloris: sic expers quoq; soni est, qđ est soni susceptiuũ. Sed non quodlibet soni expers est soni susceptiuũ, sed tale, quale est aer, & cãm cur sit soni expers addidit. Nam qa est friabilis & fractu facilis, ppterea est soni expers. Quãdo autẽ secundum ,ppriam naturam frangi fuerit ,phibitus ab alicuius leuis, & solidi coacervato ictu, tunc huius motus fit sonus. In his autem aperte sonum dixit motum esse continui aeris, & qui unus mansit, per ictum certa qualitate præditum frangi prohibiti.

Is autẽ in auribus, inędificatus est, vt sit imobilis, vt exacte sentiat oẽs motus differentias.

Quemadmodum exterior aer per se est soni expers, q sit fractu facilis: sic & qui est intus, q sit immobilis. Ait enim talem aeris motũ esse sonũ. Propterea ergo, qui est in auribus, aer imobilis cõstitutus est, ut cum sit ipse soni expers, oẽs transuehendi sonos facultatẽ habeat. Si haberet enim ,prium sonũ, eum, qui exterius aduenit, expelleret. Quare & hæc fuerit causa, q in auribus aer immobilis iædificatus est; ut oẽs possit sonos transmittere. Si enim moueret: deinde ab ictu motus sonaret: præter id, quòd, ut prius dixi, læderetur sensorium, nec omnium quoq; posset esse sonorum transuector, nam &, qui exterius est, aer, postquã sonuerit, non eos, qui sunt in alio aere, sonos similiter transuehit, sed confundit.

Propterea autẽ & in aqua audimus, q non ingreditur ad ipsum cõgenitum aerem.

Quòd audire fiat non p ingressum externi aëris in aurẽ, sed per cõtactum, q fit ad in auribus iædificatum aẽrẽ, est argumentũ, q & in aqua audiamus, in aquã non ingrediente aẽre. Si enim ingressa fuerit, corrũpit quidẽ, & extrudit eum, qui inædificatus est, aẽrem, qui auditiui subseruit. & mẽbranam nullo intermedio attingẽs, ictu eam lædit: & ꝑterea in cõcauitate manẽs, corrũpitur, & sic sensorium lædit. Multi ergo hinc læsi sunt. ea autẽ læsa corrũpitur sonus. Sicut ergo cum in aq̃ sumus, audimus aqua nõ ingrediẽte: sed fm personatricẽ eius facultatem transeunte sono usq; ad congenitum aërem, & ab illo deinde usq; ad mẽbranam. Et hoc ipm est maximũ argumentũ, q est quidam aẽr mẽbranæ ueluti congenitus, q & eorum, qui sunt in aq̃, in aurem aq̃ nõ ingredit, nisi nimis uehemẽs & magna uis fuerit, eo q eius extrudat ingressus ab eo, qui est intus, aere: & multa ui opus est, ut aquam, quæ est intus, eiaculetur, uel quempiam eiusmodi humorem: quę simul etiam confert, ne à foris ingredientibus extrudatur aer. & tortuosa quoq; auris constitutiõe opus est. Et ipse itaq; causam, cur aqua in aurem non ingrediatur, subiunxit, dicens.

Sed neq; in aurem propter flexus. Quãdo autẽ hoc contigerit, non audit. neq; si mẽbrana laborauerit, quemadmodum, quæ supra pupillam est, pellis, quando laborauerit.

Non.n. solũ inquit non extrudit inædificatum aerẽ ingrediẽs aq̃: sed neq; in ipsam autẽ ingredit, ,pter eos, qui in ipsa sunt, flexus: simul etiã p hæc cim nos docẽs, cur à natura talis auris facta sit: ne qđq̃ facile ingrediens, aerem, qui in ea inædificatus est, corrũpat, & lædat. Neq; si mẽbrana laborauerit. queadmodũ, q̃ supra pupillã est, pellis, quãdo laborauerit. Pupillã uocat, uel, quæ sunt ei subiectæ, partes, uel q̃ ante eã sitæ. ea aũt sunt & tunicæ, & humores. Quẽadmodũ ergo, quãdo qđ eorum laborauerit, nõ uidemus: sic & quãdo membrana aliquo morbo laborauerit, nõ audimus. Vel etiã pupillã simplicius audiẽdum est, fm cõsuetudinẽ, ipm uuæ foramẽ. Quæ supra illã est aũt pellem, tunicã, q̃ dicit cornea. Quẽdmodũ ergo, quãdo hæc tunica laborauerit, uel cõdensata, uel q busdã alioqui cicatricibus ex uulneribus in scirrũ in ea induratis, nõ uidere cõtingit, cũ uisibilium operationes per ipsam amplius trãsire nõ possint, q ipsa perspicuitatẽ amiserit: sic quãdo mẽbrana laborauerit, à tẽpore, uel morbo nõnihil affecta, sonorũ operationes nõ põt amplius suscipere.

Sed & audiendi, vel non audiendi signum est, q auris semper sonet, vt cornu. Proprio enim

motu semper mouetur aer, qui est in auribus.

Qm̃ dixit, φ si cõgenitus aer, uel membrana nõnihil affecta sit, nõ audimus: sæpe aũt accidit, ut quãuis horũ nihil sit, nõnulli tamẽ obsurdescãt: ut quãdo sordes aliq̃ ante ꝯgenitũ aerem ꝓiecta, prohibet, ne citra impedimẽtũ ab externo aere tradat̃ sonus, φ sonorũ transuectricẽ facultatẽ tertia non habeat: uel si qd aliud eiusmodi cõtigerit. Dicit ergo esse iudicãdum an sana sit auditiua facultas, an nõ, uel aure digito obturata, uel aure manu operta. Si.n. sana sit, bõbũ quẽdã sentimus. Digiti.n. uel manus cõstipatio, exteriorem quẽdã aerẽ extrudit, qui in angustũ redactus, & ꝯgenitũ pulsans, bõbũ facit. Deinde cõgenitus, ut ꝯsueuit, hũc bõbum ad sensum trãsmittit. Sicut, inq̃t, & qui in cõcauis cornibus est cõceptus aer, semp & ipse sonũ quẽdã motus facit, quando moueẽ ab externo aere: tumescens.n. & motus ferit cornu: sic ergo &, qui est in auribus, quando ab externo sono motus fuerit. Hoc aũt dictũ est, tãq̃ eo ostẽdi possit, φ sit in auribus aer ꝓprius. Is.n. est, qui est soni exterioris susceptiuus, qui quãdo aliq̃ rõne affectus est, ut qui ꝓprio motu nõ moueat̃, sonos in sensum nõ traiicit. & hinc fit ut nõ audiat̃. Merito aũt q̃runt, cur, cũ imobilẽ in auribus inædificatum aerẽ esse dixerit, nũc dicit, φ ꝓprio quodã motu moueẽ aer, qui est in auribus. Immobilẽ aũt superius accipiẽdũ est, motũ ab alio, ꝓ eo qd est, eũdem semp aerẽ manẽtem in auribus, neq; alias aliud factũ, ut in ꝯcauis cornibus, sed semp manẽtẽ ꝯgenitũ. Quòd aũt semp aer ꝓprio quodã motu moueẽ, clarũ est ex hoc, φ sereno, & trãquillo tẽpore tamẽta moueri uideant̃ in ea, φ est per fenestras, luce. Fieri aũt põt, ut moueri dicat̃ ꝯgenitus aer, nõ sm̃ locũ, sed uiuifice, motũ eo appellãte, sonorũ trãsuectionẽ ad sensum. Et hic est eius ꝓprius motus, nõ simplr̃ trãsuehere (hoc.n. exterior quoq; aer habet) sed ad sensum trãsuehere. Quãdo ergo cõgenitus aer pro more sonos sensui renunciat: sensus autem apꝑhendit: clarum est, φ sana est facultas auditiua.

Sed sonus alienus, & non proprius. & propterea dicunt audire vacuo & sonante, quòd audimus, eo quòd habet definitum aerem.

Sonus.n. qui factus est in auribus nõ est cõgeniti aëris, nec quãdo nobis aurem obturãtibus fit bombus, sed exterioris aëris uel cum strepitu externe igredientis, uel cõstipatione intus sonũ emittente. Est autẽ congeniti aëris eum, q in alio fit, sonũ renũciare. nõ enim, qm̃ mouetur, etiam sonat. Neq;.n. qdcũq; moueẽ sonat, sed oportet, qd sonat, uiolento ictu moueri. Et ꝓpterea, inq̃t, dicũt audire uacuo, & sonãte. Vacuo enim dicebant audire, qm̃ uacuum aërẽ existimabãt: audimus autem contento in auribus aëre. Sonãte autem, φ hic est definitus aër, & semp idem: & sonos transmittit, non ipse sonans, sed solum scd̃m suam ꝑsonatricem facultatem operans.

Vtrum aũt sonat, quod verberatur, vel q̃d verberat, an etiã ambo, alio aũt modo.

Postquã dixit sonũ esse alicuius ad aliqd, & in aliquo, dico autẽ uerberantẽ, & uerberatũ, & eum qui itercedit, aërem: hoc merito q̃rit, quid est, quod soni est effectiuũ, utrum, quod uerberat, an, qd uerberat̃, & dicit, φ ambo. Illud enim, An etiam ambo, est & perfectã esse diuisionẽ exponẽtis, siquidem & uerberãs eẽ necesse est, quod sonat, &, qd uerberat̃, uel utrũq;: & ꝑterea iudicantis, φ nõ alterum, sed utraq; faciunt sonũ. Sed si utraq;, nõ eodem mõ. Sed uerberans qdem, ut, qd mouetur, & aerem trudit. Quod uerberatur aũt, ut manens, & ipm̃ pertransire nõ sinens, ut ex utriusq; expressione resiliens sonet: &, illud qdem agit: hoc uero patit̃. Fieri autem potest, ut utraq; intelligantur, & quæ uerberant, & quæ uerberantur: quando non hoc quidem immobile manet: illud uero motum: sed utrũq; motum pulsatur.

Est enim sonus motus eius, quod potest moueri, eo modo, quo, quæ à leuibus resiliunt, quando quis pulsauerit.

Quòd non alterũ est, quod sonat, sed utraq;, per hæc ostẽdit. Quoniam.n. sonus est motus cõstipati aeris tanquã resilientis, ut, q̃ à quibusdã leuibus corporibus repellũtur: hoc aũt à seipso aer facere non põt: Oportet ergo leue aliquid eẽ, à quo ipm̃ resilire oportet. sed qm̃ rursus, ut ipse resiliat ab aliquo leui corpore, si nihil sit, qd percutiat, & ad leue hoc, & solidũ, ꝯdensatum aerẽ intercipiat, fieri non põt: clarum est, φ nõ ab uno solo resiluerit, sed utrisq; opus est, & eo, quod percutit, & eo, quod percutitur. Quòd enim utrisq; opus est, hinc quoq; apertũ est. Si enim nõ fuerint utraq; leuia, & solida, nõ faciunt sonũ. Vt si lana, uel spongia ꝑs percusseris, sonus nõ fiat. Non ois ergo aeris

motus sonus est, sed talis q̃lis est, qui à leuibus. Si enim nõ fuerint leuia, q̃ percutiũtur: non aceruatim resilit aer, sed in cõcauitatibus retinet, ut in murũ proiectus globus. Si leuis q̃dem fuerit murus, resistentia, & repercussione ab eo resilit globus. Sin minus sæpe manet in cõcauitatibus. Sicut ergo talia à leuibus resiliũt, sic & aer. Secũdum hoc autẽ solum, q aer à leuibus retorqueat, accepit similitudinem eorũ, quæ à leuibus retorquẽtur, ut globi: non autẽ etiam s̃m causam retortionis à similibus quoq;: nisi quis hoc dixerit, q sicut globũ quis uiolenter emittẽs: unà cum eo trudit aërem: qui uiolẽter extrusus, & à globo expressus, & à muro excutitur, & retortus, unà secum globũ quoq; cõtrudit: sic & in iis q̃ se illinc inuicem feriũt, resilit aër, & motu sonat. Est.n. sonus motus. potest motũ non localem dicere, sed operationem. Illud autẽ, Eius q̃d potest moueri, localẽ motũ exponere oportet, ut sit totum, q sonus est operatio eius, quod potest secundum locum moueri, eo modo, quo, quæ resiliunt à leuibus, ut globus à muro. Quòd si etiam in eo, qui est sc̃dm locum, motu audiuerimus, ut iam exposuimus, nihil absurdi. Non enim simpliciter omnem aeris motũ sonum dicemus, sed eum, qui fit à leuibus.

Neq; vero quodlibet, vt dictum est, sonat, quod verberat, & quod verberatur, vt si quis acum acu pulsauerit.

Quoniã dixit duobus solidis se inuicem ferientibus opus esse ad hoc, ut fiat sonus: ne quis existimet, cuiusmodicũq; solida & leuia corpora sufficere ad faciendũ sonũ: hæc addidit, q nõ solum duo eẽ oportet leuia & solida, q̃ sonũ faciant, sed & cõmoderatã magnitudinẽ ipsa habere oportet, & talem figurã. Si enim ualde paruę fuerint magnitudines, ut acus, minimũ aerẽ intercipiũt, ut ne sensilis q̃dem sit sonus. Sed quẽadmodũ in Physica dixit, q forma à definita magnitudine incipit, ubi aduersus Democritũ cõtendebat, insectilia corpuscula refellens. Magnitudines enĩ, inq̃t, natura potentia q̃dem sunt in infinitũ, ut magnitudines, diuisibiles. Fieri enĩ põt, ut, quãtũ ad ꝓpriam naturam, datum cogitatiõe & intellectu secetur: & illud in aliud, idq; in infinitũ: formã autẽ aliquam habentes uel carnis, uel nerui, eorũ nec potentia ad infinitũ diuisionẽ admittere possumus, sed necesse est ultimas aliquas partes indiuisibiles accipere, ut deinceps ab illo nõ amplius diuidat̃ in aliud tale, quale ip̃m. Vt caro quidẽ diuidi põt in partes, q̃ seruent formã carnis: & illę rursus in alias, quæ eandẽ formã seruent. hoc autẽ in infinitũ fieri non põt, sed in aliquã omnino magnitudinẽ definit. quã si secueris, nõ amplius seruas carnis formã, ꝑp multã paruitatẽ. Sicut.n. dixi, formæ quẽadmodũ tali tẽperatura indigẽt, ut subsistãt: sic & tãta magnitudine. & sicut nõ ꝯtingit hoiẽm uel equũ unius digiti fieri: sed iis cõmoderatã magnitudinẽ esse oportet: sic & aĩalis instrumẽtarias partes, & similares, & oẽm, ut semel dicã, formã in definita aliq̃ magnitudĩe eẽ natura statutũ est. Sicut ergo in iis habet, sic & in sonis. Nõ oĩs magnitudo, q̃ uerberat, & q̃ uerberat̃, sonũ facit, ut acus: sed cõmoderatã magnitudinẽ eã hr̃e oportet. Figura quoq; opus est. Si globus.n. globũ attigerit, non faciet sonũ. Ostẽsum est.n. q globus globũ s̃m signũ attingit. Qm̃ ergo sufficiẽtẽ aerẽ nõ itercipit, sonũ nõ faciet. Eorũ aũt, q sunt apud nos, artificialiũ globorũ, qm̃ fieri nõ põt, ut exacte tornet̃ superficies, nihil mirũ si globus globũ feriens, breuẽ sonũ ediderit. Nã, cũ nõ sit apud nos exacte globus, neq; se exacte secundum signum attingunt.

Sed oportet, quod verberatur esse ęquale, vt aer cõdensatius resiliat, & cõcutiatur.

Aequale dixit, ꝓ eo q̃d est, latũ. Pulchre aũt dixit, q uerberat̃, latũ esse oportere: nõ oĩno aũt &, q̃d uerberat. Etsi.n. q̃d uerberat, nõ fuerit latũ, sed cylindricum, fit sonus. Cã aũt est, q nõ solus aer ab ea, q̃ uerberat, parte intercipit̃, qui est fere indiuisibilis, sed & q à reliquis cylindri partibus aer ꝓtrudit̃: qui si in tenue aliq̃d & acutũ corpus aduersum inciderit, diffundit̃, & nõ sonat. Si aũt in latum inciderit: nõ diffusus, sed interceptus à lenitate, & referiente duritie, torquet̃: & sic resiliens sonat. Cõcuti aũt eũ dicit, non qui simplr̃ à quolibet resilit, sed qui in ꝯcauis, & sonoris intercipitur. Quẽadmodũ in nola accidit à calculo ꝑcussa, ea.n. ꝯcussa, cõcutit̃, &, qui in eius ꝯcauitatibus intercipit̃, aer, & nũc in has, nũc in illas ꝯcauæ nolæ superficiei partes incidẽs, sonũ facit. certè si nolam retinuerimus, cessat & sonus: eo q nola cessante moueri, simul etiã aer moueri desinit. Põt itaq;, ut dixi, æq̃le & pro lato accipi. Cũ.n. dixisset, q non q̃dcũq; uerberat, & uerberat̃, sonat: neq; enim sonat acus acũ uerberãs: tãq ut acubus opponeret, & ab eis distingueret, subiũxit, Sed oportet, q̃d uerberat̃, esse æq̃le: nõ utiq; tãquã sint acus inæq̃les per partes: sed clarũ est, q earũ magnitudini, & figurę æq̃le opposuit, ut ab eis distingueret. Põt aũt æq̃le, & de æquato, & non aspero audire. & hoc clarũ

est ex hoc,qđ subiungit,Vt aer cõdẽsatus resiliat.Ab asperis enim,& inæqualibus cõminuitur,& non densus resilit:sed ab æqualibus,quòd sit continuus & unus.

Sonantium autem differentiæ in eo,qui est secundum actum,sono declarantur.Sicut enim sine luce non videntur colores:sic neq; sine sono,quod est acutum,& graue.

Sonãtium dixit,p eo qđ est,sonorũ.Nã fm sonorũ differẽtias diuersi quoq; soni fiũt.Sonorũ er go differẽtias esse dicit acutũ,& graue.eas autẽ cognosci dicit nõ in iis,qui sunt fm potentiã,sonis, sed in iis,qui sunt fm actũ.Quæ.n.sunt potẽtia,ppemodum neq; sunt.Sunt autẽ quodãmõ eorũ, quæ nõ sunt.Vnumqđq;.n.fm pprium actum & pfectionẽ iudicaẽ.Sicut.n.pprios,inqr,colores apphẽdimus:nõ quãdo potentia fuerit aer pspicuus,sed quãdo actu:hoc est,quando illuminatus fuerit:sic neq; quãdo est potẽtia sonorus,sonorum differẽtiã sentimus:sed quãdo actu fuerit, hoc est,iam sonum admiserit.Soni.n.à coloribus tãtum differunt,q colores sunt quidem alii à perspi/ cuo,& cum alii sint,ipsum mouent:eorum enim solas operatiões perspicuum transuehit.Soni au/ tem non sunt alii ab eo,qui actu personat,aere,sed in eo suam habent constitutionem.

Ea autem per translationem dicuntur à tangibilibus.Acutum enim sensum mouet exiguo tem/ pore multum:graue autem multo parum.

Acutum & graue,& q̃dã sunt sonorũ differẽtiæ:& p trãslationẽ,inqt,q̃ est à tãgibilibus,appella/ tæ sunt.In magnitudinibus.n.q̃ sunt pprie tãgibiles,est acutũ & graue:per quorum trãslationẽ di cunẽ,& q̃ sunt in sonis.Acutũ.n.diciẽ in tactu,qđ celeriter operaẽ:ut gladiolus acutus,q celeriter pungit.Obtusum aũt qđ tarde operaẽ,& ueluti nõ pũgens,sed trudẽs,ut pistillus.Quæcũq;.n.ad pũgendum apta facere uolumus,ea acutis angulis facimus.Quæcũq; aũt ad trudẽdũ,obtusis an/ gulis.Sic & in sonis acutũ qdem dicimus eũ,q ad sensum uelociter accedit,& pmanet.Grauẽ aũt,q cum obtuso habet pportionẽ,eũ,q ad sensum tarde accedit,& celeriter cessat:sicut in una fidiũ po strema,q̃ nete diciẽ.cũ.n.ipsa sit aliis magis tensa,dũ pulsaẽ,ppter tẽsionẽ aerẽ uelociter feriẽs,acu/ tissimũ facit sonũ:& paruo qdem tẽpore hoc facit,diu aũt seruat:sicut arcus duri,& magis tẽsi.Eo rum.n.chorda à sagittario tensa,deinde remissa,exiguo tpe,ppter tensionẽ in pprium locũ reuertiẽ. Quare sagittã exiguo tpe trusam ppter hoc ipm in lõge remotũ spatiũ mittit.Est.n.maioris uir/ tutis exiguo tpe idẽ mouere,q̃ lõgiori.qđ & in magis intẽsis chordis otingit:in minus aũt intensa uiceuersa:queadmodũ supma lõgo qdẽ tpe,qđ est aeris personatoriũ,mouet,exiguo aũt seruat.cã aũt est,q subtiles qdem sunt,& nõ multũ hñtes occurrẽtẽ aerẽ,celerius eũ mouẽt.Præterea cũ sunt tensæ,& à multo aere nõ impeditæ,celerius pperãt suũ pprium locũ,& rectitudinẽ recipere,ex q̃ per cussæ motæ sunt,q à finibus & extremis otẽderenẽ.Propterea ergo paruo tpe mouẽt id,qđ in ae/ re uim habet psonatiuã.Diu aũt sonũ seruãt,q ualde extẽsæ aerem ueheméter feriũt. Vehemẽtius autẽ percussus,repcutit & ipse chordã,& rursus ab ipsa repcutiẽ:idq; longiori fit tpe.Agitata autẽ chorda,sonus necessario diutius extẽdiẽ.Crassæ aũt chordæ,& minus intẽsæ,ut supmæ,oino con trariũ euenit.Multum.n.habens occurrẽtẽ aerem,& neq; sic intẽsa,& breuius aerem mouet,& tar dius reuertiẽ.Quare & tardius sonant,neq; diu sonũ extendũt,q neq; aerem ueheméter moueãt, neq; ualde repercutiãr,& ideo nõ diu agitanẽ.Id autẽ si nõ fiat,celerius perit sonus.

Et sic velox est,quod est acutũ:illud vero,graue.sed sit quidẽ illius ppter celeritatẽ motus talis: huius aũt ppter tarditatẽ.Et videtur pportionẽ habere cum eo,quod est circa tactũ,acuto,& obtuso. Acutum enim veluti pũgit.Obtusum aũt veluti trudit,eo q illud quidẽ moueat in paruo:hoc vero in multo.Quare contingat hoc quidem velox esse,illud vero tardum.

Postq̃ dixit,q sonus acutus celeriter mouet sensum,& sensilis factus in lõgius tps manet:grauis aũt uiceuersa:ne qs existimaret eũdẽ acutũ sonũ celeriter,uel tarde moueri:est.n.aeris opatio incor porea:incorporeũ aũt nõ mouet fm locũ:sed acutus diciẽ sonus,acute moueri aerẽ,cuius est opa/ tio:silr & tardus:uel hoc ergo significat p hoc qđ dicit,sed sit qdẽ illius ppter celeritatẽ motus talis: huius uero pp tarditatẽ,p eo qđ est,pp celeritatem eius,qđ mouet,corporis,in quo est,talis fit & motus sensus à sono:uel q,queadmodũ in tãgibilibus,per aciẽ in magnitudinibus fit uelox ab eis diuisio.& est aliud qdẽ eẽ acutũ:aliud aũt ab eis uelociter corpus diuidi.Hoc.n.illud cõsequiẽ:& accidit acuto celeriter diuidere.Acutũ.n.erat,etiã nõ operãs.Silr & in obtuso.Sic & in uoce acuta

aliud qdē est acutū:hoc aūt cōtingit,ut auditū moueat celeriter. Silr aūt & tardū in graui. Illud autem, Quare otingit hoc qdē uelox esse:illud uero tardū,perinde est,ac ꝙ hæc fm accidens hñt uelox & tardum,& non sunt eorum substantia. Accidit aūt acuto qdē celeriter mouere,ut gladiolo: ꝙ ei ab exiguo corpore occurraꝶ:obtuso aūt tarde,ut pistillo,ꝙ ei à multo corpore occurraꝶ.

De sono ergo hæc sit ratione definitum.

Dixit qd est sonus.s.ꝙ motus eius,qđ pōt moueri eo mō,quo,q̃ à leuibus resiliūt,quādo repercusserint:& quomodo fit,nempe ꝙ uerberante aliquo,& uerberato:Per quod.s.ꝙ ictus est aliquorum inter se solidorum in aere,uehementiore in iis aeris diuisione,& confractione:sed & qualia eē oporteat,quę feriuntur:per quod auditur:& quomodo sonus.

Vox autem sonus quidam est animati. Ex inanimatis enim nihil vocem edit: sed per similitudinē vocem emittere dicuntur, vt tibia, & lyra.

Postq̄ dixit de sono,ɔsequenter & de uoce disserit. Vox.n. spēs est soni. Dicit ergo uocē quādā eē sonum. Nō.n.ois sonus uox est,sicut inanimatorū.neq̧.n.qui ex fluctibus,uel uentis fit, strepitus, neq̧,qui ex allisis fit lapidibus,fragor uox est:sed aiati aliqs sonus uox est. Sed neq̧ quiuis animati sonus uox est.neq̧.n.qui per cōplosionē manuū,neq̧,qui fit per screatū,uel tussim,uox est. Sūt.n. hæc soni,& nō uoces,sed uox est aiati sonus,qui per uocales fit partes. Sūt autem uocales ptes,pulmo,& oēs respiratiuæ partes:& aspera arteria:& fauces. Sed neq̧ ab iis quōcunq̧ factus sonus uox est. Tussis.n.ab iis fit:nec uocē dicitꝶ emittere,qui tussit. Sed quādo cum imaginatiua significatione hæc mouenꝶ,tūc demū factus ab iis sonus uox dicitꝶ. Qūo aūt per hæc istrumēta uox fit,& in quo differt uox à tussi,eo dicēte,pgrediētes sciemus. Aiati ergo quidā sonus uox est. Etsi.n.q̄dā ex inanimatis uocē edere dicunꝶ,per trāslationē,& silitudinē quādā dicunꝶ,ut quæ uoci hois sile qd habeant. Hæc.n.tria circa hois uocē cōsideranꝶ:numerus:harmonia,& dictio. Versatur aūt numerus circa tps plationis lōgū,& breue.& ideo antiqui,q̄ ex uocalibus maiori tpe pferunꝶ,lōgas noiaue-runt. Quæ aūt in minore,breues. Si.n.fm ipsam naturā ptulerimus,uidebimus eas,q̄ dicunꝶ longæ,ut & maiori tpe pferri:breues aūt minore. Ex eorū aūt ad seinuicē compositione numerorum existit.est hoc.n.carminū. Harmonia autē circa acuti,& grauis cōmoderationē uersaꝶ. Dictio uero uersaꝶ circa syllabarū formationē & expssionē,ex qua eorū,q̄ dicunꝶ,intelligētia significatur. Qm̄ ergo pprie hæc habet uox humana:eā aūt quodāmō imitanꝶ & instrumēta musica: ppea dicunꝶ & ipsa fm pportionē & ɔuenientiā uocē edere. Nō solū.n.numerū,& harmoniā imitanꝶ,sed & dictiones. Sciunt certe & q̄lis sit cantilena,q̄ dicitꝶ:& cū instrumētis ɔcinunt. Imitanꝶ aūt nō simpliciter uocē hois,sed loq̄lam. Vt dixi.n.in dictiōis cōpōne uersaꝶ,q̄ fit per linguā. Quæsiuerit autē quispiā,in quo differt numerus à metro. Dicimus ergo numerū eē qd generalius:numeri aūt speciem eē metrū. Si quid enim est metrum,id est & numerus:nō ita autem & contra. Consideraꝶ.n. numerus in iis,qui pulsant pedibus,& manibus. Quādo enim uelox,& tarda pedū eleuatio, & positio,inter se rōnem,& pportionē hñt,fit numerus. Et hinc ab horū trāslatiōe talis syllabarū cōnexio,q̄ ad metrorū generationē accipiꝶ,pedes appellati sunt. Scdm eādem conuenientiam & in manuum,& tibiarū,& aliorū eiusmodi pulsatiōe numerus appellatus est,qui est cōmoderatio tēporis,in quo fit motus. Nam & in tibiis numerus quoq̧ cōsideraꝶ. Tibię eni foraminū alia qdem longiori tēpore obturant:alia uero breuiori. Et sic resonantiarū hanc qdem leniorē,illam uero asperiorem emittunt. Et foraminū alia quidē sunt maiora:alia uero minora.& hæc qdem sunt lingulę propinquiora:illa uero remotiora.&,q̄ sunt angustiora,sunt latioribus acutiora.in pueris itaq̧,& mulieribus sunt uoces acutiores:Quæ aūt latiora,tardiora. Simlr &,q̄ sunt ppius,sunt remotioribus acutiora.quorū cōmoderatione fit harmonia,& melos:numerus aūt uelocis,& tardi. Quòd in reliquis quoq̧ instrumētis numerus cōsideraꝶ,omnibus apertū est. cōmoderata eni digitorū eleuatione,& positiōe pficitur. Qui ergo in aliis est numerus,fm tarditatē,& celeritatē figuraꝶ. Qui aūt in oratione,q̄ est pnunciāda,fm longum & breue:qui etiā metrū solus dicitꝶ. Cum tardo autē proportionem & cōuenientiā habet lōgum: cum celeri uero breue. nō solum autē in poētitis scriptis ɔsideratur metrum,sed & in oratoriis. Dicimus ergo lōgum esse mēbrum uel curtum & mutilū: & ex eo,ꝙ nō sunt cōmoderata membra,nō est numerosa oratio. Qui itaq̧ de forma oratiōis scripserunt,tradiderunt,quot,& q̄les pedes assumpti ad oratoriū mēbrum,hoc recte efficiāt. Hęc quidem in digressione:sed redeamus ad dictionis contextum.

Et quęcunque alia ex inanimatis extensionem habent, & concentum, & sermonem.

Extensionem dixit, pro eo quod est, numerū. Sicut eni dixi, circa tēporis extēsionē, quæ fit plus uel minus, & eorū cōmoderationē, cōsideraī numerus. Melos autē dixit, pro eo quod est, harmoniam, quę circa acuti, & grauis cōmoderationē uersaī: Sermonē aūt dictionū cōpositionem.

Videtur enim vox quoque hæc habere.

Similis est, inquit, musicorū instrumentorū sonus uoci, quatenus eius habent imitationē, quæ dicta sunt. clarum est aūt, quod uocem maxime nūc dicit sermonē. circa eam eni solā cōsideraī dictio. In uocibus enim inarticulatis est melos quidem, & numerus: dictio autem non ita. nam etsi de Pica, uel Psittaco dixeris, uel aliis eiusmodi, non proprie est dictio: nisi secundum imitationem, & conuenientiam, sicut & in inanimatis.

Multa aūt aīalia vocē nō habēt: vt &, quę sanguine carēt: & ex iis, quę sanguinē habēt, pisces.

Quoniā dixit uocem esse animati sonum: non omne autē animatū uocē habet: sed sunt quædā, quæ uoce carent: hoc ipm definit. Non enim simplr animata sunt uoce pdita, sed aīalia. & nec oīa animalia, sed ea sola, quæ habēt pulmonē, hoc est, quæcūque respirāt. Vocis eni materia est respiratus aer, ut ipse in processu ostendet. Neque insecta, ut muscæ, apes, & similia: nec quę sanguine carent, uocē edunt, ut uermes. Sed neque omnia sanguinē habentia, ut quęcūque ex aquatilibus nō ancipitem uitā agunt, ut pisces. neque eni habēt pulmonē. & ppterea uocē nō emittūt. & ideo ἰλλοπες appellati sunt, quasi ἴσχειν τὴν ὄπα, hoc est uoce destituti. Sed neque quæcūque ancipitē uitā agunt, ea uocē emittunt: nam neque, quæ testaceā cutē habent, ut cochleę. neque, quę mollioris sunt testæ, ut cancri, & mures aranei. Ex iis aūt, quę ancipitē uitā agunt, uocem edunt & fluuiatilis equus, & crocodilus. Dicitur eni & hic breuē, & exiguā uocem edere. Dubitauerit, aūt quispiā, quō dicantur insecta uocē nō edere. Quid est enim cicadis uocalius? Quin & muscæ inter uolādum nō minimū bombū edunt. Dico ergo non eē uocem, eorū uocalē soni emissionē. neque eni per uocalia hæc instrumēta fiunt. Est eni quædā pellicula circa superficiem sub pectore cicadarū, quā alis uerberātes, & interceptū aerē exprimentes, sonum emittunt. Similiter & muscæ asperis alis percutientes sonant; stantes certe bombum emittere desinunt.

Idque non citra rationem, siquidem aeris motus est sonus. sed, qui dicuntur vocem edere, vt in Acheloo pisces, branchiis sonant, vel aliquo alio eiusmodi.

Postquā dixit pisces nō habere uocem, huius ipsius cām subiunxit. Si eni, inquit, ut ostēsum est aeris motus sonus est: uox aūt est sonus quidā: in aere aūt nō degunt pisces, sed in aquā: merito uocē, non habent, ut qui nō aerem moueāt, sed aquā. Et ex iis, quę utrobique indiscriminati uiuunt, quęcūque uocem habent, non possunt uocem in aquā emittere. Neque eni nos, cū aquā subierimus, edere uocem possumus. Sed &, qui dicunī uocem edere in Acheloo, magni sunt, quos quidam uocem emittere existimant, quādo circa aquę fuerint superficiē. Dicit ergo nō oportere existimare eos uocē emittere. neque eni per uocalia mēbra sonū faciunt, sed sm aliquē branchiarū motū. Quādo eni ii circa aquā superficiem natant, cū magni sint, & multū aquā intercipiāt, deinde branchias cōtrahāt, aquā emittūt, & emissione turbant: eaque turbata aliqd aeris intercipit, qui ictu aquā expressus sonat & hoc modo uidentur illi uocem emittere, ut de muscis, & cicadis diximus. Quare extra aīal fit sonus, & nō per instrumenta uocalia. & in talibus simile euenit. ut in colūbis, quę uolantes alis sonāt. Similis ergo est is sonus plausui, qui fit per manus. Quare si & scari uocem edere dicunī, idem de iis existimādū est. Illud aūt, Vel aliquo alio eiusmodi, adiecit, quod cōtingit non solū brāchiarum cōtractione eos dicto modo sonare, sed & ore aquā excipientes, & cū strepitu extrudentes. Certe cū sunt in ꝓfundo, non sonant. Fieri enim nō potest, ut in aquā fit sonus. Propterea ergo, ut iā dixi, si in aquā manus simul percusserimus, nō sonant. Est eni aquā quidē sonorū transportatrix, sed quæ sonum non emittit.

Vox aūt est animalis sonus, & nō quālibet parte. Sed quoniā quodcūque sonat, verberāte aliquo, & aliqd, & in aliquo sonat: id aūt est aer: ea sola vocem merito ediderint, quę aerē suscipiunt.

Postquā discreuit ea, quę uocem edunt, ab iis, quę non edunt: & ex iis ad uocis rationē tradendā ingressus est: uult deinceps eius, quę est ꝓprie, uocis rōnem tradere. Eam aūt ab aliis sonis dupliciter discernit,

scernit,& ex modo generationis,& ex fine. Ex modo itaq; generationis, q uox qdem fit expiráto aere expresso cõtractione thoracis, sm eam,quæ illi inest,sonatiuá facultaté,& in asperá arteriá incidente,& in eum,qui in illa est interceptus,aerem:q denso ictu infractus, retortus,& uibratus,cohærétem aerem ad auditú usq; percutit.Est ení oris hiatus,q est ad radicé usq; linguæ, gula. Illinc autem duo uasa seruntẽ:hoc qdem ad thoracem, qd aspera arteria dicit: alterú aút secus tendinem usq; ad uentriculú,quod dicitur oesophagus.Per oesophagú itaq; fit ciború aditus:per asperá aút, spiritus, qui fit sm inspirationé,& expirationé. Qui qdem dicto modo expiratus facit sonú, q uox dicitur, quádo fit cum aliq̃ imaginatiõe significatiua. Ex modo igitur generatiõis hac rõne differt uox ab aliis sonis.Quicúq; enim soni nõ sunt animalú,uel, qd magis est,animalú qdem sunt, sed non per pdicta uocalia instrumenta fiút, nõ sunt uoces.Ex fine aút,q uox fit p aliqué animalis impulsum ad aliquid significandú.itaq; & cú imaginatiõe.Quare & irrationalú soni,uoces.Cõpascétem,inquit,suem psequés ululat Nam & canis,quádo habet imaginationé alieni,latrat: quádo aút familiaris & domestici,blâdiens mouet caudá.Et,ut semel dicá,cú talem,uel talem typú sm imaginatiõem susceperit,diuersas uoces edút.Sunt itaq; uoces significatiuę aię affectuú. Nam cú cibum appetunt,quadá uoce utuntur:& aliá edunt uocem,cú tristitia afficiunẽ:aliá,cú lętátur. Tussis aút, quæ fit per exitum spiritus per asperá arteriá,non est uox. Differt ení & modo generatiõis,& fine. Modo quidé generatiõis,q in uoce,qui extrudiẽ spiritus,sensim & sm naturá egrediens, percutit ordinate eum,qui est in aspera arteria,& ipsam arteriá.& ille paulatim trusus,& à percutiente,& ab aspera arteria,sonat numerose:fit enim uolente aiali.Intussiétibus aút,spiritus,ut q pter naturá mouetur,aceruatim,& inordinate è thorace egrediẽ,& seipm quoq; ferit,& id qd est in aspera arteria. Cum enim humidú pręter naturá in thorace cõtractú fuerit,id natura uult per spiritú extrudere. Deinde cum nõ ualet spiritus id extrudere,ipse ab eo repercutiẽ,& sępe enixus interrúpitur. Vnde fit etiá corporis cõcussio.Ipsum aút interrúpi & cõcuti signum est, q non ualet spiritus extrudere adiacentia. Et quando laborat aliquis inflammatiõe:spiritus,qui est circa thoracé in angustias redactus,difficultatis anhelitus,& inordinati per tussim motus cá est. Hac itaq; ratione differt tussis à uoce.& fine,q non fit cú imaginatiõe.non ení alicuius significandi gra,sed fit coacte.nisi secúdú aliquam cõuentioné fiat, ut si excreauero,uel tussiuero, hoc significabo.túc enim &, ea uoces quędá sunt. Sic ergo, ut paucis cõplectar,licet dicere uocé esse animalis sonú,per uocales partes cú imaginatione factum,imaginatione,scilicet,alicuius rei significádæ gratia. Quare & in thorace inspiratú aerem paulatí mouemus,prout elegerimus cú celeritate, uel tarditate loq.Hæc itaq; sunt uocis instrumenta. Sermonis aút,lingua:palatú:dentes. Taliter ení,& taliter uocé edenté spiritú per quádá eiusmodi circúactioné lingua figurás,sic dictiões facit.Quare qbuscúq; lingua supra modú uel relaxata,uel alligata est,ii nõ loqui,uel nõ articulate loqui possunt:cú lingua nõ amplius possit sm rationem motus facere,p quos uox figuraẽ.Sicut ení in tibiis, & in instrumétis musicis, q per utres, uel corpus in tibias efflaẽ,spiritú,& taliter, uel taliter sonat, figurátes digiti,in dictiões adaptát: sic & lingua eú,qui ex thorace efflatur,& ad arteriá sonat,in dictiões figurat.Vnde & irrõnalia animalia,quoniá animá rationalé non habent,remissam linguá,& labra diducta habent. neq; ení ea opus habebát ad lingue ministerú.Vnde & ex uolucribus,quæcúq; linguę & genarú cõpositioné & speciem habét hominibus psimilem,nec ualde hianté,possunt imitari smonem,cuiusmodi sunt picę, & psittaci,& similia.Sed quoniá qdcúq; sonat, uerberáte aliquo,& aliqd,& in aliquo sonat: aliquo qdem,quod pcutit:aliquid uero,qd percutiẽ:in quo aút ipse declarauit dicens.Id est aút aer.Si aút sic fit sonus,merito quęcúq; pulmoné non habent,&,quę in aquis degunt,uocé nõ habent.

Materia enim,eo quod respiratur,vtitur natura ad duo opera:quéadmodú lingua ad gustú,& ad sermonem:Quorú gustus quidé est necessariú:vnde & pluribus inest.Sermo aút,& interptatio, vt bene fit. sic & spiritu,& ad caloré,q est intus,vt necessariú:causa auté in aliis dicet:& ad uocé,ut sit,qd bene est.Respiratiõi aút instrumentú guttur.cuius aút gratia hęc quoq; pars est,pulmo.

Qm̃ dixit ea aíalia uoce uti,q̃ respirát:est aút respirationé pcedens alius qdam usus in iis,q̃ respirát:qúo ad uocé quoq; respiratio cõfert,per hæc addidit.Sicut.n.inqt,linguam fecit natura ad duo opa:quorú alterú qdem ad hoc,ut sint,ɔfert iis,q̃ hńt,gustus:alterú aút ad hoc,ut bene sint,sermo: Sic & respirationis duo fecit opera,quorú unú qdem ad hoc,ut sit:alterú uero,ut bene sit.Cõpendiú.n.sibi uédicat natura.& ideo iisdé in pluribus utiẽ.Natura ergo lingua utitur,& ad succorum usum,& ad sermoné.Quorú alterú qdé,ad hoc,ut sint,cõducit:ná sine aliméto uiui nõ põt.Sermo

aũt ad hoc, ut bene sit. Hinc.n.fit aïal,qđ societate delectať,& cũ aliis cõicat,hõ:& per cũ docti,& scientia pditi à pceptoribus reddimur. Propterea gustus qdem est in oĩbus aïalibus:sermo aũt nõ in oĩbus:sed neq̃ oino uox:sed in pfectioribus. Sicut ergo in lingua habet,ita & in respiratiõe. Nã & ad interni caloris refrigerationẽ cõfert,qđ est naturæ opus necessariũ. Nã ad hoc,ut sint,respirantibus cõfert,ut in libris dictũ est de partibus aïaliũ,& in tractatu de respiratiõe,& expirat.õe.ad quę etiã differt,ut q sit in illis dicturus. Opus.n.inqt/habet & pulmo respiratione.ut qui sit fm naturã calidior in pedestribus aïalibus,eo q̃ sit cordi superpositus:& multo prius cor.ab eo.n.in pulmone quoq̃ calidũ nimis abũdat. Propterea ergo dixit primũ refrigeratione opus hře eum,q est circa cor,locũ.refrigerať.n ipm per pulmonẽ respiratum aërem recipiẽtem,& ppria refrigeratione illud quoq̃ refrigerãtem. Hic est ergo necessarius respiratiõis usus,q ad hoc,ut sint,aïalibus cõfert. Confert autẽ & ad sermonẽ,qui nobis inest ad hoc,ut bene simus.siqdẽ & uox ad sermonem. Vox.n.est materia sermonis. Vocis aũt materia est expiratus aer. Est aũt causa effectiua natura. Instrumẽtaria uero aspera arteria. Est.n.ueluti tibia.certè iuuenes qdẽ sunt uocaliores,ut qui eam lenem habeãt: sunt aũt senes minus uocales,ut qui eã habeãt asperã. Finalis aũt,significatio. Aïali.n.uocis finis est, ut per eã aïæ motus,& habitus significet. Sermonis autẽ materia qdem,ut dictũ est,uox est.effectiua aũt causa,rõnalis aïa.instrumẽtaria uero,lingua:& palatũ:& dentes. Finalis uero,mentis conceptuũ significatio. Vocis aũt instrumẽtũ est guttur,qđ Gręce φάρυγξ. φάρυγξ autẽ fœminino genere quãdoq̃ diciť,& significat fauces.eę aũt sunt uastus ille hiatus,qui est post linguę radicẽ: quando uero masculino,significat laryngem,seu guttur,sicut & hic. Est aũt larynx seu guttur asperę arterię extremũ:qđ à tribus cartilaginibus cõtineť:ab ea q̃ diciť arytanoeides:à clypeiformi:& ab ea, quæ est inoïata. Quæ qdẽ extẽsæ,& ɔtractæ ab iis,qui illic sunt,musculis uocẽ cõponunt. A tali.n. horũ cõtractione,& extensione/ uel magis/uel minus formať uox fm acutũ,& graue:& siqua alia forma circa eã ɔsiderať:sicut à lingua,& palato,& dentibus formať sermo. Vocis ergo instrumentũ,ut paucis totũ absoluã,esse dicit asperã arteriã. Huius.n.principium est pharynx,seu larynx,seu guttur,ut ipse dixit. Cuius aũt grã hæc quoq̃ pars est,pulmo. Propter pulmonẽ.n.ait factã eẽ asperam arteriã,quã pharyngẽ appellauit:ut p eã ingrediẽs spiritus eũ refrigeret. Quæcũq̃.n.hñt pulmonẽ,ea habẽt quoq̃ asperã arteriã. Quæcũq̃ ergo hñt pulmonẽ,aspera arteria refrigerať eorum, quod est intus,calidum ingrediente aere. Pisces autem per branchias refrigerant calidum, quod est intus,eas contrahẽtes, & aquam admittentes. Quare pulmone non indigent,& alioqui aquatilia non ualde opus habent,ut exterius ingrediatur frigidum,ut refrigerentur. Nam cum ea aqua circunstet,ipso tactu refrigerationem facit. Si autem & eo,qui est in profundo,frigidi aditu opus habeant,per brãchias hoc faciunt contractas,& extensas.

Hac enim parte plurimum habent calidi pedestria animalia. respiratione autem opus habet, &, qui est circa cor, locus primus.

Pedestria/inquit/aïalia/q̃ pulmones habẽt,superãt aquatilia in ea,q̃ est in pulmone,caliditate. Nã cum pulmonẽ non habeãt,neq̃ eam,q̃ in eo est, caliditatẽ habebũt. Pulmonẽ enim nõ hñt:quoniã, neq̃ cor. Quæ.n.cor hñt,pulmonem quoq̃ habent. Non oportet autẽ existimare eum hoc dicere q̃ sunt calidiora pedestria aquatilibus:sed hac parte calidiora:quoniam,ut dixi, non habẽt illa pulmonem. Sunt enim q̃dam aquatilia pedestribus natura calidiora. cõcoquunt certe pisces quidam arenam,& limosa omnia:quę pedestria non concoquunt.

Quare necesse est, eo intro respirante, ingredi aerem.

Inspirationis & expirationis cõe genus respiratio. Hic itaq̃,respirante,dixit, pro eo,qđ est,inspirante aïali,necesse est ingredi aerem in eum q est circa cor,primũ locum. Is enim est primus,qui infrigidatione indiget. Fons enim innati calidi est cor. Quoniam aũt ei est suppositus pulmo,& ex eo multum calidi recipit:ipse quoq̃ infrigidatione indiget. Primo ergo cor refrigeratione indiget: propter ipsum autem & pulmo. Per inspirationem ergo refrigeratur:per expirationem autem fuliginosa excrementa excernuntur.

Quare ictus respirati aeris ab ea, quę est in illis partibus, aïa ad eam, q̃ dicitur, arteriã, vox est. Nõ.n.oïs animalis sonus vox est, sicut dixit. est enim lingua sonare, vt, qui tussiunt. Sed oporte & animatum esse, quod verberat, cum imaginatione aliqua.

Hic uocem definit à mõ generationis. Primum.n.uox est,inquit,ictus expirati aeris ad asperam

arteriam,ab ea,q̄ eſt in ſpiritu,& in thorace, animali facultate. Addet autẽ etiã deinceps definitioni id,cuius cauſa,dicens:ꝙ uerberans eſt animatũ, ut hoc cum aliqua imaginatiõe faciat. Quare talis quoq; eſt ſonus ſignificatiuus,dico autem uox.

Significatiuus enim quidam ſonus eſt vox, & non reſpirati aeris, vt tuſsis: ſed illo verberat eum, qui eſt in arteria,ad ipſam.

Duobus modis,ut iam dixi,ſeparat tuſſim à uoce, & à fine,ꝙ non ſignificatiua, ſed coacta ſcdm aliquẽ fit affectũ,& ꝙ nõ in oĩbus ſimilem habet uoci generationem. In uoce.n.qui ex thorace exprimitur ſpiritus,paulatim incidẽs in ſpiritũ in aſpera arteria interceptũ, percutit ad ipſam arteriã ipſum cõprimens:& ſic ea percuſſa ab illo,qui eſt in ipſa,ſpiritu,fit ſonus,qui eſt in uoce. Fit autem articulatus,quãdo ex arteriæ cõcauitate truſum aerem circa fauces lingua taliter,uel taliter figurauerit. In tuſſi aũt extrudiť quidẽ ex thorace,ſed aceruatim: & nõ ſolum ꝑcutit eum, q eſt in aſpera arteria,aerem,ſed & ab eo percutitur:& alia fiunt,ut iam prædixi.

Signum aũt,ꝙ nõ poſsit edere vocẽ reſpirãs,neq; expirãs, ſed detinẽs.eũ enĩ mouet retinẽs.

Reſpirantem inquit,pro eo,qđ eſt,inſpirantẽ. Generali enim noĩe pro ſpeciali uſus eſt. Quid ergo,inquit,ꝙ expiratus aer facit uocẽ? Signum aũt, ꝙ non poſſit uocem edẽs inſpirare, ꝙ egreditur ſpiritus,& ſi alii ingredienti obuius fuerit,interrũpitur. Non ſolum aũt,inquit,fieri nõ poteſt,ut inſpiret,qui uocem edit,ſed neq; ut expiret. Atqui hoc ipm expirãtium fit uox. Et hanc dicit generationem uocis expiratũ aerem. Fortaſſe ergo illud dicit, ꝙ aceruatim expirãtes non poſſumus uocẽ edere. Denſa enim expiratione cõſumitur ſpiritus.& nõ prius uocẽ edere poſſumus,quã aliud inſpirauerimus:quod expiratũ ſubſeruiet ad uocis generationẽ. Tragœdos itaq; admiramur, qui carmina ſine interruptione cum uehementia extendũt,ꝙ diu eis ſufficit ſpiritus. Quod aũt ſic habet; hi ipſi declarãt,quãdo ſunt cãtaturi,multo prius ſpiritũ inſpirãtes,& ſic uocem emittere incipiẽtes, ut eis ſufficiat circa expirationẽ. Quare neq; ſine reſpiratione diu loqui poſſumus,eo ꝙ conſumatť ſpiritus,q eſt in thorace. Opus ergo habemus prius aliũ inſpirare ad ſubminiſtrationẽ uocis. Fieri autem non põt, ut ſimul inſpiremus, & loquamur. Nam neq; fieri poteſt, ut ſimul inſpiremus,& expiremus. Ei enim cõtraria mouet,qui retinet. Qui enim eſt uocem editurus, retinens eum,qui eſt in thorace,ſpiritũ,mouet eum,q eſt in arteria. Cõuenientiam autem & ꝓportionẽ habet,qui in aſpera arteria intercipiť ſpiritus,cũ eo aere,q eſt inędificatus in auribus:niſi,ꝙ is qdem,q eſt in auribus,eſt imobilis,& ſemp idem: Qui eſt autem in aſpera arteria,eſt aliquãdo alius.

Clarum eſt enim,cur & piſces ſint muti: non enĩ habent laryngẽ, ſeu guttur: quia aerẽ non ſuſcipiunt,neque reſpirant. Sed &, qui dicunt, piſces vocem emittere, errant. Sed propter quam cauſam, eſt alius tractatus.

Ex ꝑdictis clara eſt cauſa,ꝓpter quã piſces ſunt muti: qa uox ex expirato fit ſpiritu, in aſperam arteriam incũbente: qm̃ nec pulmonem habẽt,cuius gr̃a hęc pars eſt,merito ſunt muti. Et quicũq; inquit,eos uocẽ edere exiſtimãt,ꝙ in Acheloo ſonent piſces,ii fallũtur,ſonũ uocem eẽ putãtes. ſunt autem quidã,qui dicunt piſces quoq; reſpirare: & ꝑpea nõnulli conãtur oñdere, ꝙ eſt aer in mari. eſt autẽ hoc falſum. Si enim aerẽ reſpirarent piſces, cum ſunt in aqua: cur non piſces quoq; in aere uiuunt? ſicut nec nos in aqua. neq; enim branchię ſufficiũt ad attrahendũ intro aerem. Vnde cum breui tẽpore ſuffecerint,pereũt. Propterea ergo qa nec inſpirare,nec reſpirare poſſunt,merito uocẽ non edunt. Et alioqui,quomõ fieri põt,ut aer ſit in aqua? neq; enim aeri natura inſitũ eſt, ut in aq̃ ſubſidat. Declarant aũt inflati utres,& amphoræ inanes,q̄ ſupernatant, & bullæ,q̄ fiunt,ubi parua aeris particula intercepta eſt. Propter quã autem cãm, eſt alius tractatus. Vel dicit cauſam ꝓpter q̄ fallũtur,& adducũtur,ut uocem edere exiſtiment; uel potius ꝓpter quam cãm nõ reſpirãt. Huius autem cãm quoq; dixit ĩ libris de partibus aĩalium. neq; enim ſufficit eis, q̄ fit ex aere,refrigeratio: & ideo nõ habent reſpiratiuas aeris partes. neq; enim hñt circũſtantem aerẽ: ſed aq̃ eis hunc uſum præbet, quæ iuxta rõnem reſpirati aeris ab eis p branchias attrahiť,& rurſus expelliť. Neq; q̄ ſanguine carent refrigeratione indigent,eo ꝙ in eis nõ ſit tm̃ calidi. Inſecta aũt,ut iam diximus,ꝑſciſſuras,ſi qd opus ſit,refrigeranť.& ea qdem,uel oĩa,uel magna ex parte,ſanguine carent.

De odore autẽ,& odorabili,prędictis minus definitu facile eſt. Neq; enĩ clarũ eſt,cuiuſmodi qđ

sit odor, ita vt sonus, vel lux, vel color. Causa aũt est, ꝙ hunc sensum nõ habemus exactũ, sed multis animalibus deteriorẽ. Homo enĩ male odoratur: & ex odorabilibus nihil sentit ꝓter id, qđ est iucundum, &, quod molestũ: cum nõ sit exactũ sensoriũ. Rationi aũt cõsentaneũ est, &, quę duris sunt oculis, sic colores sentire, nec eis esse apertas colorũ differẽtias, præter quã eo, quod est terribile, & eo, quod est tutum, & metum non afferens. Sic autem odores quoq; genus hominum.

De odoratu, & odorabilibus doctrinã mediam collocauit: tertiã quidẽ à uisu & auditu: priorẽ autem gustu, & tactu: idq;, qm̃ mediam sortitus est aliorum naturã, & s̃m operationes, & secundũ subiecta. scdm̃ opationes quidem, ꝙ uisus, q̃ sunt longissime, apꝑhendit: auditus aũt & ipse qdem, quæ lõge sunt: sed minus uisu. Neq; enim ex eodẽ spatio, ex quo uidemus, ab eodem quoq; sonos audimus. Sic itaq; in Meteoris dicebaẗ, ꝙ ꝓpterea tonitru posterius audimus: fulgur aũt prius uidemus: ꝙ citius uidere, q̃ audire possumus. Spiritu enim nubes irrũpente fit tonitru: ex irruptiõe autem spiritus accendiẗ: sicut in lapidibus, qui allisione, & cõfractione ignem accendũt. Cum ergo primã tonitru generationẽ habeat, primũ fulgur uidemus: ꝙ uisus sit acutior, &, q̃ sunt remotiora magis apꝑhẽdat, q̃ auditus, & ꝓpterea facto tonitru statim fulgur quoq; audimus. magis.n. opus habet auditus, ut ꝓpinquius aer à sono afficiaẗ, ut sic eum apꝑhendat. Et in remigatiõe, si quis lõge fuerit, sublatũ prius remũ uidebit: deinde sonum sentiet. Gustus aũt, & tactus post eos, ipsa sensilia attingentes apꝑhendunt. Odoratus itaq;, neq; q̃ sunt eminus, apprehẽdit, ut uisus, & auditus: neq; opus habet tam ꝓpinquũ habere sensile, ut gustus, & tactus. Ad utrũq; ergo eorum est medius. Sic ergo s̃m operationes medius est odoratus. Secundum subiecta uero, ꝙ uisus qdem circa colores uersaẗ, & lucẽ, q̃ sunt ignea. est autẽ ignis subtilissimus, ut in corporibus incorporeus. Auditus autẽ circa sonos, qui sunt aeris, qui est igne qdem crassior, reliquis uero subtilior. inane itaq; quidam existimat esse aerẽ. Gustus aũt circa succos, qui sunt aq̃: succis enim uehiculũ est humidũ. Tactus uero circa solida, & terrestria. Inter hæc aũt quatuor olfactus est medius, qui circa uapores uersatur & medii cuiusdã generis corpus. Qui qdem sunt medii uel inter terrã & ignẽ, ut sicca exhalatio: uel inter aerem & aquã, ut humida. Sic aũt & Plato, scdm̃ dictum elhtorum ordinẽ, sensus uniuscuiusq; secernit & definit. Iure ergo cum mediũ locum odoratus habeat, mediã quoq; de eo fecit doctrinã. Dicit ergo, ꝙ odoratus ratio est reliquis sensibus minus definitu facilis. & ideo odorabilium quoq; ratio nõ est aperta. Huius autem obscuritatis, & incertitudinis causam esse dicit: quòd hunc sensum non habeamus exactum, sed multis animalibus deteriorem. Sicut enim tactu reliqua omnia superamus: sic in hoc inferiores sumus. Declarant autem & uestigãtes canes, & quędam uolucres, quæ à longo interuallo olfaciunt.

Velut, inquit, Lacenæ gradum sagacis canis. & rursum.

Non pernix pedibus sursum lepus aufugit illum.

Propterea ergo dico, ꝙ obscurum, & pro aliorũ sensuũ rõne exiguum habeamus odoratũ. In aliis qdem sensibus, solum, qđ sensilium genus unicuiq; sit sensui subiectũ, cognoscimus. sed & q̃ sunt species sub genere. Scimus enĩ colorẽ eẽ genus uisibiliũ, & huius generis spẽs exacte discernimus: ut album: nigrũ: rubrum: fuscũ: & alia. Simil'r & in auditu, genus quidẽ, soni: spẽs uero, acutus: grauis. Simil'r in gustabilibus genus qdem, succi: species aũt dulce, & amarũ: & reliq̃. Et in tãgibilibus qdem genus non est apertũ: neq; enĩ habemus uno nomine appellatũ. Quãobrẽ & de eo dubitat an sit unus sensus, an multi, qa fieri non põt ut tangibilia uno genere cõprehendamus: cũ sint multæ secundũ species oppositiones: eorũ qdem certe spẽs sunt ualde manifestæ: calidũ: frigidũ: siccũ: humidũ: graue: leue: durũ: molle: & reliq̃. In odoratu uero nõ solum qđ sit odorabiliũ genus ignoramus: sed neq;, q̃ sit scdm̃ spẽm ipsorum differentia, cognoscimus. Vnde neq; ea nominare possumus. Quãdo enim odorabilia dicimus, ea denominatiue à sensu nominamus: sicut & colores, uisibilia: & succos, gustabilia: & sonos, audibilia. Ea enim noĩa non sunt naturæ sensiliũ, sed eorum ad sensus habitudinis. Coloribus enim ꝑ se inest, ut sint colores. Etsi.n. non sit uisus, qui eos apꝑhendat, sunt nihilominus colores. Vt sint aũt uisibilia, eis inest in habitudine, q̃ est ad uisus. Sic & quãdo dicimus odorabilia, & tangibilia, nomina dicimus habitudinis eorum, quã hñt ad sensus: eorũ quidem naturæ significatiuũ nomen nullũ habemus, sicut in uisibilibus, colorẽ & in gustabilibus succos, & audibilibus, sonos. Sed in tangibilibus qdem, etsi cõe non nominatũ est, unaquæq; certe spẽs discernitur, ut frigidũ: calidum: molle: durũ: & reliqua. in odorabilibus uero, neq; cõis eorum natura, q̃nam sit, nobis cognita est; neq; unaquęq; spẽs. Discernere enim odorabilia scdm̃ spẽm non

possumus: solo autẽ iucũdo, & molesto discernimus, nescientes q̃nam odorabilis ꝓprietas nos uoluptate affecit, uel quæ molestia, sicut in coloribus scimus: Quòd hic qdem color, uerbi gratia, ualde albus molestus fuit, niger autẽ non est sensui molestus: & ꝙ dulcis quidẽ succus delectat: amarus autẽ molestia afficit. Simĩlr & in sonis, & aliis. Bene olens eni & male olens nõ sunt noĩa naturę, q̃ ex eis sensui inest. Sicut & ĩ uisibilibus dicimus formosum, & deforme: & in audibilibus, bene sonans, & male sonans. Quod aũt odorabiliũ spẽs discernere, nequeat, cã est, ꝙ exilem, & exiguum habeat hunc sensum homo. Qm̃ ergo imbecillũ hunc sensum habemus, si cum aliis aĩalibus cõferamur: ꝓpterea & eius ratio est difinitu difficilis. Sic ergo, inquit, habemus nos olfactum, ut &, quę duris sunt oculis aĩalia, uisũ: ut cãcri, pisces. Propterea ergo nec teguměta eis fecit natura, ut in aliis aĩalibus supcilia, ꝙ nõ facile lædi possint ꝓpter duritiẽ. Sicut ergo nos odorabilia exacte nõ apprehendimus, ꝙ eum sensum exactũ non habeamus: sed ea solo iucundo, & molesto discernimus: sic rationi consentaneum est ea quoq;, q̃ duris sunt oculis, colores apprehẽdere: nõ sic autẽ, ut album uel nigrum: cum reliqua aĩalia norint & albi colorem, & ꝙ delectat uel molestia afficit. Quòd reliqua enim aĩalia insistant & colorũ, & aliorum sensiliũ drĩæ, ex operatione clarũ est. Sicut enim dominum norunt, tali figuræ insistẽtia, ꝙ adunco fortè est naso, uel simo, uel quid aliud eiusmodi, ita norunt & ꝙ est albus, uerbi gratia, uel æthiops. & panẽ discernũt, uel fœnũ, non solũ odoratu, sed & tali colore. Vnde & ad id, quod est eiusdẽ coloris, errauerint. Sic itaq; reliqua aĩalia. Sed q̃ sunt duris oculis, rõni consentaneũ est, inquit, non eandẽ colorum differentiã apphendere: iucũdo autẽ, & molesto, ea solum discernere. Vt ergo, q̃ duris sunt oculis, uisum hñt: sic & nos odoratũ, ꝙ odorabilium subæ non insistentes, ea ne nominare qdem possumus: sed per circũlocutionẽ odores appellamus, croci odorẽ dicentes, uel acrem, uel amarũ, uel q̃dam alia ex gustabilibus. Quæ est autẽ conuenientia, & cur sic appellamus, in dictionis cõtextu ɔsiderabimus. De odoratu autẽ, & odorabili: Græce est ὀσμὴ, quod & odorẽ, & odoratũ significat. Vel ergo idem ὀσμῶν, id est odorẽ, & odorabile dicit, quod est ueluti odorabiliũ genus: sicut audibiliũ sonãs. Genus aũt non ꝓprie, sed simplr nomen cõe, denominatiue ab odoratu deductũ: sicut à uisu uisibile, & auditu audibile. Vel ὀσμῶν, id est odoranũ, siue ipsam olfactus opationem, odorabile aũt id, quod est sensu apphensibile, ut uaporem: uel, ut semel dicam, talẽ affectũ, qui est odoratu apphẽsibili. Non enim clarũ est, qui est odor, ita ut sonus, uel lux, uel color. Ecce odorẽ sono, & luci, & colori assimilauit, ut generalioribus. Rõni autẽ cõsentaneũ sic. Quoniã incertum est, an sic uidẽt, q̃ sunt duris oculis, pulchre dixit, Rationi consentaneum. est enim uerisimile, cum dura sit pellis, colorum operationes nõ exacte ad sensum transportari. Illud autem, Præterquam eo, quod est terribile, & eo quod est tutum & metum non afferens, pro eo quod est, iucundo, & molesto.

Videtur enim habere quandã ꝓportionem & cõuenientiã cum gustu: & succorũ species cũ odoribus. sed exactiorem gustum habemus, ꝙ is sit tactus quidã: eum autẽ sensum habet homo exactissimum. In aliis enim, ab animalibus longo interuallo superatur: scd̃m tactũ autẽ est reliquis insigniter exactior. Quare & est prudentissimũ omniũ animaliũ. Signum autẽ est, ꝙ & in hominũ genere, iuxta hoc sensoriũ, sunt ingeniosi, vel non: sed scd̃m nullũ aliud. Qui eñi sunt dura carne, sunt hebetioris ingenii: Qui molles autem carnes habent, ii sunt ingeniosi.

Conuenientiã, inquit, & ꝓportionem quandã habet odoratus cum gustu: ꝙ per trãslationẽ fm quandã cõuenientiã succorũ nominibus odorabilia uocamus, dulcẽ odorẽ dicẽtes, & acrẽ, & alios. Sed etsi quædã est cõuenientia in odoratu, & gustu: odoratũ tamẽ exiguũ & exilem habemus: exactissimum autẽ gustum. Deinde & cãm intulit, ꝙ gustum exactum habeamus: eo ꝙ, inquit, tactus quidã est gustus: tactũ autem exactissimũ habemus nos hoĩes. In aliis, n. sensibus à multis aĩalibus supamur: in hoc autẽ omnibus sumus supiores. Quare, inquit, omniũ est aĩalium homo prudẽtissimus. Nã cum molles carnes habeat, ex quo sentiendi quoq; uirtute est magis ꝑditus fm tactum: excrementa celerius exudanẽ & differunẽ: nec uis eius imaginatiua, & rõcinatiua pturbatur. Sciendum autẽ, ꝙ ut materialem cãm causificaẽ carnem. nõ est eñi prudentiæ effectiua, nisi ut cõcausa. per colligamentũ eñi disponunẽ aĩales motus corporis tẽperaturis, nõ quĩ à tẽperatura qdem generentur, sed, non sine tali tẽperatura, taliter, uel taliter operenẽ. Si autẽ quædã alia fuerint, q̃ molliorem homine carnem habeãt, ut uermes, aliis uidelicet carent. Neq; eñi perfectã habẽt imaginatiuã facultatem. Nunc autẽ de pfectis aĩalibus agitur. Fortasse autẽ ne uermium qdem caro est, ut neq; muscarum. Quòd autẽ, eo ꝙ molliorẽ carnẽ habeat, homo est prudẽtior, ex hoc cõfirmat: ꝙ & in

ipsis hominibus,q mollibus sunt carnibus, sint prudentiores, & ingeniosiores.& ideo stultos,& q ingenio carent,crassipelles,& crassos nominamus. Clarum est, ꝙ aliis iisdē seruatis,ut,eadē educatione,& eodē sexu,ne uirū cū muliere cōparaueris,si utriq; sint eiusdē sexus,& naturæ,q mollibus sunt carnibus,sūt igeniosiores:eo ꝙ,ut dixi,excremētis & supfluitatib' celerius dispsis,& resolutis, purior fit sanguis,in quo est imaginatiua facultas.Diximus autē,si alia sint eadē,qa cōtingit nōnullos ex pluribus exercitiis, & circa illiberales artes operationibus duriorē carnē hře iis, q umbratilē uitā agunt,& in otio uersanť.ratio autē quærit eā,q̄ est ex natura, cōstitutionē. Oportet ergo alia omnia eadem esse,& tunc eius,qđ dicit,ueritatē quærere.Secundū aliud aūt nullum,ꝑ eo qđ est, secūdum nullū aliud sensoriū peius se habēs,uel melius, esse igeniosos,uel nō,sed ſm solum tactū. Si quis autē,cum ipse dixerit esse tactū aliis exactiorē,dubitet, qūo à uisu inceperit,cum ab apertioribus incipere oporteat.Dicimus ergo,ꝙ etsi tactū habemus exactiorē,est tamen aliis ſm doctrinā difficilior De eo enim dubitabit,nūquid nullus est sensus tactus,sed plures. Cum ois enim sensus circa unam oppōnem uersef:uisus qdem circa album,& nigrum,& q̄ intercedunt:auditꝰs autem circa acutos,& graues sonos:gustus circa dulce,& amarū,& qđ intercedit:tactus circa plures uersatur oppōnes:calidū & frigidum:siccū,& humidum:graue,& leue:& alias plures.

*Est autem sicut succus,hic quidē dulcis,ille vero amarus:sic & odores.Sed hæc quidē habēt proportione cōuenientē odorē,& tactum:illa vero cōtrarium.*Dico aūt,*vt dulcem odorē,& dulcē succum.Similiter autē & acris,& acerbus,& acutus,& pinguis odor.Sed,sicut diximus,qa non sunt valde manifesti odores,ab eis nomina accepta sunt,secundū rerum similitudinē.*Dulcis *enim à croco,& melle.acris autem à thymo & talibus.*Eodem *modo & in aliis.*

Postquā dixit,ꝙ ꝓportionem quādam habent odorabilia ad gustabilia:&,ꝙ non simiľr odoratus odorabilia apphendit,ut gustus gustabilia:& oňdit cur gustus sit odoratu exactior:uult ostēdere,ꝙ est ꝓportio,& cōuenientia odorabiliū ad gustabilia.Sicut.n.in succis,hi qdem dicūtur succi dulces:illi uero acres:illi pingues:sic & in odorabilibus p trāslationē hęc noīa dicimus, exili quadam, & exigua participatione in utroq; ɔsiderata. Gustabilium aūt simul & odorabiliū alia qdem habent succū odori ɔuenientem,ut crocus,& mel.Dulcis enim in utrisq; odor dicitur,sicut & succus.Simiľr thymum,alliū,porrū,gustu sunt,& odoratu acria.Alia uero nō cōuenientē:ut aloe gustum qdem habet amarum:odorē uero dulcē: simiľr & styrax.Clarum est autē, ꝙ in gustabilibus quidem ꝓprie dicunť hæc noīa:quoniā & eorum suba cōphensa est. In odorabilibus autē ſcđm conuenientiam, quoniā mordax est succus acris:est autem & odorabile eo modo:propterea & id acre appellauimus.Et in aliis eadem est conuenientia.

*Est autem,sicut auditus,& vnusquisq; sensus,hic quidē eius, quod est audibile,& eius, qđ est inaudibile:ille vero eius,quod est visibile,& eius, quod nō est visibile: & odoratus quoq; eius, qđ est odorabile,& eius,qđ nō odorabile.*Non *odorabile aūt,hoc quidē,qđ fieri nō poßit,vt odorē habeat: Illud aūt,quod paruū,& malum habet.Similiter aūt & gustabile,& ingustabile dicitur.*

Sicut & in aliis sensibus dixit,uisu,& auditu,ꝙ nō solum ꝓpria sensilia apphendunt,sed & priuationes,& excessus:tenebræ.n.q̄ non sunt uisibiles,nō alio q̄ uisu:sic & in odoratu dicit, ꝙ apphēdit nō solū odorabile,sed & nō odorabile. Qđ.n.odorē non habet, quo alio iudicamus, q̄ olfactu? Nō qcquid aūt simpľr est sine odore,iudicat:sicut neq; uisus,qđ est inuisibile.Neq; enim,qm̄ soni, & succi sunt & inodorabiles,& inuisibiles,p̄ ea dicemus uel uisum ea posse apphendere, uel odoratum.Ratio est,q̄ iudicat sonū esse inuisibilē,& inodorabilē,nō sensus:sed eam apphēdit priuationem,q̄ proprio sensiliū habitui est opposita,ut quādo,qđ est aptum uideri natura,nō uideť,ut pspicuum:uel qđ natura olfieri cōsueuit,odorē non habet,ut malū putrefactum. Hoc aūt clarū est, ꝙ per accñs,& per negationē apphendit.Non odorabile aūt rursus duplex eē dicit,uel quod nullo modo est odorabile,& ſm priuationē,ut qđ est absq; odore:uel,quod est qdem odorabile,sed exiliter admodū odorabile, ut crepusculum dicebatur inuisibile. ut sunt soporiferi odores, qui sunt suffocatorii, & alia eiusmodi. Sic autem,inquit,& ingustabile dicitur dupliciter, sicut & in odorabile.Dicet autem,ubi tractabit de gustu.

*Est autem & odoratus per id, quod intercedit, vt aerem, vel aquam.*Nam *&, quæ sunt in aquis,videntur odorem sentire.*

Sicut

Sicut in uisu,& auditu,eo,qđ intercedit,opus erat ad sensiliũ apprehẽsionem: sic & in odoratu. per id.n.quod intercedit,est apꝑhensio. Est autẽ,quod odoratui intercedit,aer,& aq̃.ea enim odorum platrix facultas,est cõis aeris,& aquæ. Quòd enim aq̃ quoq; sit odorũ transuectrix,aperte ex piscibus cõfirmat. Multa enim ex iis,q̃ degunt in aquis, olfaciũt,& odore ꝓcul ad escam accurrũt: sicut & multæ uolucres,ut uultures. Ii.n.ex ualde remotis interuallis cadauerũ odorẽ apꝑhendũt. Præterea aũt & in pedestribus,ut uenãtes canes; sicut & Sophocles inquit.

Sicut lacænæ sagacis gradum canis.

Sicut ergo multæ uolucres,& multa pedestria animalia odores eminus apꝑhendunt,ꝓpter odoriferam aeris facultatẽ; sic & multa aq̃tilia: q̃ ea quoq; sit in aqua facultas. Conchæ certe,& murices, quæ uisum nõ habent,escam ꝑsequi cernũtur. Simil'r & crocodili carnes sup aquę supficiem eis appensas persequũtur. Quòd autẽ nõ uidentes simpl'r pisces escas ꝑsequunt,& ex muricibus,ut dixi, apertum est,q̃ cum uisum nõ habeant,escas ꝑsequũtur. Declarant aũt & alii pisces,qui noctu uenãtur. Dubitauerit aũt quispiã,si per id,qđ intercedit,odoratus apꝑhendit,quod est aer & aq̃,quare est odor odore potentior? Sæpe.n.si male olens odor fuerit,accedens,qui bene olet, eum superat: uel contra. Quod qdẽ fieri nõ oporteret,si odorũ transuector esset aer, non aũt ipsi odorabiles uapores ad sensoriũ accederẽt; sicut oẽs colores trãsuehit,& nũquã fit ualidior operatio,uerbi gratia, albi,uel alicuius alterius coloris, ut nigri; eo q̄ non ipsi colores sint in aëre, sed eorum oꝑationes. Sic oportebat & in odoribus fieri,siqdem eorum solũ operationes transueheret, & nõ ipsos uapores,qui sunt corpora. Præterea autẽ hanc dubitationẽ auget & hoc, dico autẽ, q̄ non per id,qđ intercedit,sensus apꝑhendit odorabilia,sed ipm odorabile deuenit ad sensorium. Tunc.n.thymiamata apprehẽdimus,quãdo in ignem imposita in ipm resoluũtur. Fumus enim aperte uidetur ad nos ascendens,& ad nos ꝑueniens. Certe & quãdo citius odorẽ apꝑhendere uolumus,manibus fumum ad nares adtrudimus. Quare fit q̃dam aperte corporalis effluxio ex ipsis bene olentibus corporibus:& nõ aër eorum oꝑationes transuehit, ut in coloribus,& sonis. Atq; dubitationẽ illam sic resoluimus. Dico aũt eam,q̃ uidentur ostẽdere ex pomi bono odore,q̄ qualitates separãtur à subiectis:& dicimus,q̄ non ipse p se ex malo bonus odor ꝓcedit, & ex similibus, sed cum aliqua subã. & quod dicimus,ↄfirmamus ex eo q̄ malũ tẽpore corrugeť:& q̄ panno naribus supposito,aerem quidem ĩspiremus:nõ respirãtes enim nõ uiueremus:odores aũt non apꝑhendamus:nẽpe,q̄ crassior sit subã,in qua collocatũ est odorabile,nec possit per pannũ percolari:aër autẽ percoleť. Quomodo ergo utraq; hæc dicta cõciliabũtur,&,quod nũc dictũ est,& quod diciť per odoriferã aëris facultatem incorporal'r transuehi odores ad sensoriũ? Ad hæc ergo dicimus,q̄ reuera fiunt fluxiones q̃dam subtiles corporũ à bene olẽtibus,& maxĩe à suffitis.& ꝓpterea,cum sunt in aëre,quæ est maior,& odorẽ habet efficaciorẽ,superat minorẽ. Nã & in sonis,ubi nõ est corporũ effluxio,maior sonus uincit minorẽ,& magis splendidũ minus splẽdidũ. Sed etsi fit q̃dã effluxio,nõ ipsa tñ i sensorio facta apꝑhensionẽ pbet:sed opus habet eo,qđ itercedit,uel aqua,uel aëre,qui odorabiliũ operationes transuehat. Quõ enim aquatilia,q̃ sunt super aquæ supficiem,olfaciunt? Neq; enim est ꝓbabile hanc effluxionẽ per aquã deorsum ꝓcedere,sed potius sursum:siue sit uaporosa,siue fumosa, ut deinceps dicet. Iam uero & crocodili olfaciunt,q̃ sunt super aquę supficiem appensę,carnes.& q̄ non uidentes ad eas accurrunt,sed odorantes,ex hoc clarũ est,q̄ noctu quoq; uenanť. Et uultures ex infinitis interuallis cadauera sentiũt:non cousq; autẽ utiq; è corporibus effluxiones ꝑueniunt. Sed uidetur noster odoratus,cum sit exilis, & imbecillus,uehementiori egere oꝑatione. Qm̃ ergo, quæ in multo aere transuehitur operatio,minor fit,sicut in uisibilibus habet,& audibilibus: ꝑpea opus habemus,ut ꝓpius narem fiat odorabilis effluxio; ut cum est ualida effluxio,ab ea facile afficiatur odoratus,in nare alterato aëre. Sicut &, qui imbecillos oculos,uel nares habẽt,nisi uisibilia, & audibilia ꝓpius admouerint,nõ apprehendũt. & ꝓpterea panno sup sensoriũ posito,contingit odorem nõ apꝑhẽdere:& maxĩe,si pannus crassus fuerit,uel non sit uehemẽs,& efficax odor. Nam si uehemens odor fuerit,& si sit pannus suppositus, sufficit aëris odorifera facultas, etiam si bene olens odor sensorio nõ admotus fuerit,ut agat in sensoriũ. est autẽ olfactiuũ sensoriũ, in anteriori parte cerebri,eius excrescentia,mamillę formã pręse ferens,post ossa,quæ ἠθμοειδῆ ab Isthmi formã, Latine autem colatoria appellantur,ut ad id,quod est interius.

Similiter autem,& quæ habent sanguinem,& quæ sanguine carent. Nam & eorum nonnulla procul ad cibum accurrunt odore incitata.

Hoc est παρένθεσις, id est,orationis interpositio. Sic autẽ habet dictionis cõtextus cõsequentia.

Nam &,q̄ in aquis sunt, uident odorem sentire, ut q̄ sunt in aere. Deinde, qđ sequit, id cõfirmat, ꝙ aquatilia olfaciãt. Eorũ enĩ nonnulla ad cibum accurrunt, eorum, scilicet, aquatiliũ. Illud uero, Similiter autẽ, & quæ habent sanguinẽ, & q̄ sanguine carent, & in aq̄tilibus, & in iis, q̄ sunt in aere. in utrisq; enim eadem est differentia. Olfaciunt aũt &, q̄ sanguine carent, ut insecta. Si uero illud, Autem, superabundet, eius, quod est, Similiter autem, pura fit constructio.

Quare & dubiũ videtur, si omnia quidẽ similiter olfaciant: homo aũt respirãs quidẽ, non respirans vero, sed expirans, vel spiritũ cõtinens, nõ olfacit, nec eminus, nec cominus, nec si super narẽ intus positũ fuerit. Et quod super ipm quidẽ ponitur sensoriũ, esse insensile, est cõmune omniũ. sed, præter quã respirando, non sentire, est ꝓprium in hominibus. Est aũt manifestũ iis, qui experiuntur. Quare, quę sanguine carẽt, quoniã nõ respirant, habent alios sensus ꝑter eos, qui dicti sunt.

Postquã dixit, ꝙ non solũ terrestria, sed & aquatilia odorant, &, quæ sunt in utrisq; & sanguinem habentia, & sanguine carẽtia: & quòd omnia per id quod itercedit: Quoniam autem eorum alia quidẽ respirantia olfaciunt, ut homo, & quæcũq; habent pulmonẽ (Hominẽ enĩ exẽplum accipit pro oĩbus respirantibus) nõ respirãt autẽ pisces, & ex terrestribus, q̄ carent sanguine: & ab iis, q̄ carent sanguine, fit odorũ apphensio per odoriferã aeris facultatẽ: in iis dubitat, an oĩa qdem, quæ olfaciunt, odores similiter apphendãt: homo aũt (idem est autẽ dicere, quęcũq; respirant) inspirans odorat: non autẽ expirans, nec spiritũ cõtinens. ut operatio declarat: sed neq;, si procul fuerit odorabile, neq; si adeo ꝓpe, ut ad ipam narẽ ponat, q̄ est intus, cõsequens fuerit & alia, q̄ olfaciunt, respirantia odorari. Nã & alia simil͂r olfaciunt, ut q̄ respirãt, nec, si ꝓcul fuerit, odorabile apphendũt, nec si intra narem fuerit. Per inspiratiõem autẽ, inquit, odorari est ꝓpriũ hominis. idẽ est autẽ dicere, omniũ respirantiũ. Si autẽ hoc sic habet, & omnia quidẽ, q̄ odorant, in aliis inter se cõmunicant: q̄ autẽ respirant non recte odorant, nisi per inspirationẽ: est ergo uerisimile animalia, q̄ non respirãt, ut quæ sanguinẽ non habent, nõ odoratũ, sed alium habere sensum. Si eni odorifera aeris facultas, iis etiã non respirantibus, ad eorum sensoriũ odores transuehit, cur non hoc etiã in respirãtibus cõtingit, sed inspiratione opus habent, Hęc est ergo dubitatio. Deinceps autẽ solutionẽ quoq; adiungit: & primum qdem ostendit, ꝙ etiã, q̄ non respirant, non alium sensum habent. Deinde & cãm infert, cur, q̄ respirant, non nisi inspirãdo olfacere possunt, cum alia, ad odorabiliũ apphensionẽ, respiratione omnino non indigeant. Respirationẽ autẽ dixit pro inspiratiõe, generale ꝓ speciali. Quod autem odorabile odoratiuo sensorio superpositũ, eius apphensionẽ nõ ꝑbeat, ex opatione argumẽtum nõ habemus: neq;.n. nobis in hoc aptũ sensoriũ incidit. Est aũt hoc & ex aliis sensibus colligere, qui opus hñt eo, qđ intercedit: & ex hoc, ꝙ neq; expirãtes, neq; aerem ꝯtinẽtes olfaciamus: tãquã oporteat oĩno aliqd pati aerem ab odorabilibus, & is in nos agat. In iis, qui eo, qđ intercedit, nõ habent opus, gustu dico, & tactu, si nõ ipm attingat sensoriũ tãgibile, & gustabile, non ꝑbet nobis sui apphensionẽ: eo ꝙ aër nequaquã à succis afficiat: idq; merito. Succorũ.n. est aq̄ uehiculũ: odorum aũt uapores. hi aũt magis ex aere. Nõ est aũt existimãdũ, sicut dixi, oportere ipsos uapores, in qbus sunt odores, ad sensoriũ accedere: idq; ex eo manifestũ est, ꝙ pisces quoq; olfaciũt: sed, ꝙ hi aquę, & aëris odoriferã faciãt facultatẽ, nõ utiq; aq̄ suba odorẽ admittẽte, sed eius tã facultate ꝑfecta: sicut et à coloribus nõ ipsi aëris subę q̄litas indit: sed colorũ eius trãsportatrix facultas perficitur.

Sed fieri non potest, si quidẽ odorẽ sentiunt. Eius enim quod est odorabile sensus, & male olentis & bene olentis est odoratus. Deinde & corrũpi cernuntur à vehemẽtibus odoribus, à qbus & homo, vt bitumine, & sulphure, & eiusmodi. est itaq; odorari necessariũ, sed nõ respirantia.

Quòd, q̄ nõ respirãt, nõ alio utunt sensu, q̄ odoratu, per hæc ostẽdit. Si.n. inquit, odoris sensum hñt: odor aũt nullo est alio sensu sensilis, q̄ solo odoratu: ergo odoratũ, non aliũ hñt sensum. Quòd aũt odorẽ sentiũt, ex hoc confirmat, ꝙ eã, q̄ est ſm ipm, oppõnẽ apphendit, bonũ, dico, & malũ odorẽ, qđ superius dixit, iucũdũ, & molestũ. Vno ergo hoc argumẽto ꝓbauit, ꝙ odoratũ, & nõ aliũ habent sensum, dico aũt, ex hoc, ꝙ easdẽ operatiões operent, quas &, q̄ olfacere in cõfesso est. Quoniã autẽ eædem sunt operationes, eorũ sunt oĩno quoq; facultates non aliæ. Id autem est, ꝙ sicut, quæ respirant, ab iis, qui corrumpere possunt, odoribus corrumpuntur, ut bitumine, sulphure: sic &, q̄ non respirant. Quod si ita est, hæc quoq;, scilicet, olfaciant.

Videtur autẽ hominibus hoc sensoriũ differre ab iis, quę sunt aliorũ animaliũ: sicut oculi ab iis,

quæ

quæ duris sunt oculis. Illa eni habent sæpē, & veluti velamē, superciliaq; quibus nō motis, nec reuul sis, non vident. quæ aūt sunt duris oculis nihil habēt eiusmodi: sed ea statim vident, quæ sunt in perspicuo: sic & olfactiuū sensoriū illis quidē esse intectū, vt oculū: ea vero, quę aerē admittunt, habere tegumentum, quod inspirantibus detegitur, dilatatis venulis, & meatibus.

Hoc in loco tradit cām, cur alia quidē nō respirātia olfaciant: alia uero sine respiratione odorari nequeāt. Dicit ergo. Tale qd cōtingit in odoratu, cuiusmodi & in uisu. Sicut.n. in hoc, q̄ duris quidem sunt oculis aīalia, supercilia nō hn̄t, q̄ ptegāt oculos, & cōseruent: sed, q̄ mollibus sunt oculis, superciliis tectos hn̄t oculos ad sensoriorū custodiā, utpote q̄ facilius pati possint. & ppea, q̄ supcilia qdem hn̄t, iis egent: quæ nō hn̄t aūt, eo nō egent: sic & in odoratu, aīalia qdem q̄ respirāt, uidentur ptegumentū, & uelamentū odoratiuæ partis hr̄e, ut q̄ sit, put est uerisimile, imbecillior. Quæ aūt nō respirāt, ea & hoc sensoriū intectū hn̄t, neq; ante locato tegumēto indigent. Quæcūq; ergo hn̄t ad sensoriū, ueluti tegumētū, ea inspiratiōe opus hn̄t, ut uenulā dilatent. Venulā aūt dicit neruum sensoriū, ut pure odorabiliū operatiōes suscipiat. Atq; ipse qdē hoc tātūm dixit: fortasse autē qm̄ intra ossa ἠθμοειδῆ, seu colatoria est, odoratiuū sensoriū: in huius autē ossis foraminibus cōtrahūtur & excrementa, q̄ sunt ēt, q̄ lenta & uiscosa sint, emūctu difficilia: ppterea etiā uehemētiore inspiratione opus habemus, ideo fortasse, ut iis foraminibus purgatis, odorifero aëri uiam patefaciamus. Fortassis aūt est & q̄dam carūcula, seu pellicula superposita, q̄ & ipsa inspiratiōe leuaẽ. Dubitauerit aūt quispiā de iis q̄ sunt uitæ ancipitis, utrū, si, queadmodū cū sunt in aq̄, inspiratiōe nō habent opus, ut olfaciāt, sic, neq; cū sunt in aëre, inspiratiōe opus habēt, ut odorenẽ. Et nō est qdē admirabile, ea, cū sunt in aq̄, cōtēta eē ea, q̄ est ex aq̄, refrigeratione: quādo aūt fuerint in aëre, uti respiratoriis partibus. Qm̄.n. sunt uitæ ancipitis, ad utraq; eis instrumēta præparauit natura.

Et propterea, quæ respirant, non odorantur in humido. necesse est enim odorari ea, quæ respirauerint. vt hoc autem in humido fiat, fieri non potest.

Tradita causa, cur, quæ respirant, sine inspiratione non olfaciant, merito inqt, eiusmodi ne in aq̄ quidem odorari, propter prædictam causam. In aqua autem, ut respiretur, nequaquā fieri potest: quoniam enim ne illic quidem est aër: merito in aqua olfacere non possunt.

Est autem odor sicci, sicut succus humidi.

Gustabilis materiā ait esse humidū. Quare &, q̄ sunt ualde exiccata, etiā succo penitus carēt. Dicet aūt de iis quoq; postea. Sicut ergo, inqt, est succus humidi, sic odor sicci. Siccū aūt dicit, nō terrestre, sed igneū, q̄lem eē dicebamus fumosam respirationē, ostendūt autē thymiamata, q̄ talē reddūt, dum euaporanẽ. Quòd aūt odor est ex maiori parte ex sicco, dicit in libro de sensu. Non est aūt audiendū siccū, qd nullā in se habet humiditatē, id.n. est sine odore penitus, ut declarāt ēt q̄ sunt ualde exiccata thymiamata: sed, qd est alicuius qdē humiditatis pticeps, est aūt magis siccū, q̄ humidū. In Meteoris quoq; ostēdit fumosam è terra exhalationē nō aliter emitti, q̄ si terra madefacta fuerit.

Odoratiuum autem sensorium potentia tale.

Postq̄ dixit de odorabili, dicit & de sensitiuo. In uniuersum aūt oēm sensum dixit id eē potētia, qd est sensile actu. Idē itaq; dicit & de odoratiuo, idē esse potētia, qd odorabile. Fit aūt sile, quando odorabiliū opationes susceperit, & fit actu odorās. Nō.n. fit bene, uel male olens, sed à sensili uel disgregaẽ, uel cōgregaẽ. Dixit aūt iā psectius, qūo fit sensoriū, id qd sensile. Qd autē nunc dixit de sensu, hoc postea dicet quoq; de uisu, & de reliqs. Videẽ.n. in pcedētibus, cū de uisibilibus, & audibilibus dixit, de uisu, & auditu nihil dixisse. Iure aūt qspiā dubitauerit, qūo odorū materiā siccū esse dicit: succorū aūt humidū. Neq;.n. magis sicca sunt odorabilia q̄ humida, ut opobalsamū, & qcūq; alii succi bene uel male olentes. Sed neq; succus magis est in humido, q̄ in sicco. Esculēta.n. sunt omnia sicca & nōnulla, q̄ esculētorū uel pharmacaliū succorū partē hn̄t, sunt sæpe & tactu & potētia adeo sicca, ut & eos, qui offerūt, exiccent. Et alioqui aq̄, q̄ maxime ex humidis est succis subiectū, uel oino, uel ppemodū est succi & saporis expers, q̄litatē autē accipit ex sicco, quo mixta erat. Sic itaq; & ipse in Meteoris mare ex subiecta terra amarū, & salsum succum hr̄e dixit. Sed & aq̄, q̄ est in terra, diuersos herbarū & arborū succos retinet. Sic ergo magis ex sicco succos suscipit. Quare si qs eius partes tuens, qui in sicco odores esse dicit, eos, qui sunt in succis, bonos uel malos odores, ex sicca terræ

uel arborũ ſuba,quibus aq̃ cõmixta eſt,generatos eẽ dabit:ſic neceſſario eadẽ rõne ſuccos quoq; ex ſicco magis eſſe,ſiqdẽ & eos ex ſicca imixta ſuba humidũ accipere. Sed ad hęc dicunt,humidũ qdẽ, ut materiã,ſuccis eſſe ſubiectũ:ineſſe aũt,aq̃ ſicco imixta.ſed in humido,tũc ueluti efficiente ſuccos ſicco:ut ſuccorũ efficiẽtem cãm accipiamus ſiccũ:materiã autẽ humidũ. Sed hac primum qdẽ rõne ut in odoribus quoq; utamur fieri põt. Aqua eni odoris expers,q̃ eſt in humido,inumerabiles odorũ ſpẽs admittit,q̃ prius actu in terra nõ inerant. Fieri ergo rurſus põt,ut dicamus,ꝙ,ut materia qdem,humidũ odores ſuſcepit:ſiccũ aũt effectricẽ habuit. Deinde fieri põt,ut etiã orõnem cõuertamus,ubi ſunt q̃dã ſicca uel odorabilia,uel guſtabilia,q̃ citra tẽperaturã ſicca manẽtia, ut terra, neq; odorẽ hñt,neq; ſuccũ:humido aũt imixta utrãq; hñt. Et dici põt aquã effectricẽ eorũ habuiſſe cauſam. Nõ eſt ergo bona orõ,q̃ ſicco qdem ſeparatim odores attribuit:humido uero ſuccos. Sed quẽadmodũ coloribus nõ ſimplr̃ unũ aliqd̃ ſimplex ſubiectũ eſt:ſed talis tẽperatura talibus ſubta eſt coloribus:& huic quidẽ,uerbi gr̃a,colori humidius eſt ſubiectũ:aliud uero ſiccius:ſic qdẽ & odoribus,& ſuccis cõpoſitũ eſt ſubiectũ. Si aũt ad ꝓprietatem reſpicias ſuccorũ,& odorũ : ſubiectũ ſiccum eſt,uel humidius. Si uero oporteat reuera duo in partes diſſecare,& diſtribuere,humidũ dico,& ſiccũ:humidum ſuccis eſt tribuẽdũ. Cibis.n.ſuccus maxime ab humido,& ab ea,q̃ in ipſo eſt, qualitate ineſt.&,ut iã dixi,quãdo exiccatus fuerit,ne ſucci qdem eſt particeps. Humidũ aũt,ut aq̃, q̃uis fuerit ſimpliciſſimũ & imixtũ,eſt tñ alicuius ſucci particeps:ſic & in ſiccis,quoad odores. Aq̃ enim,quãdo ſimpliciſſima fuerit,eſt penitus odoris exps. At ſiccũ nihil ꝓhibet,quo minus ſit odorum particeps:humido autẽ opus habet,nõ ut ſit odoris particeps,ſed ut facilius euaporet,& ſiccã ſimul exhalationem emittat,& ſic affectus aër in nos agat. Sic itaq; & terra ab imbre ſæpius madefacta,ea exhalante,& uapores emittente,quidam bonus odor aſcendit.

Guſtabile autem eſt aliquid tangibile. & hæc cauſa eſt,cur non fit ſenſile per id,quod intercedit, vt quod ſit corpus alienum. Neq; enim tactus.

Cõſequenter de guſtu & guſtabilibus tractat. Hũc aũt ſenſum à tribus ꝑdictis differre dicit:ꝙ illi qdem per id,qd̃ intercedit,ꝓpria ſenſilia app̃hendãt:hic uero nõ per aliqd,qd̃ intercedit,guſtabilia app̃hendit:ſed oportet ſenſile ipm̃ attingere ſenſoriũ.& cauſam tradit,cur opus nõ habeat guſtus,ad guſtabilium app̃henſionẽ,aliquo,quod intercedit. Tactus.n.inq̃t/quidã eſt guſtus,& guſtabile eſt aliqd tangibile.tactus aũt nõ fit per aliquid,qd̃ intercedit. Ab ipſo.n.tangiẗ ſenſorio ſenſile. Vnde & tactus appellatus eſt. Qm̃ ergo & guſtus quidã eſt tactus,merito eo,qd̃ itercedit,nõ eget. Tactum autẽ quẽdã dicit guſtum,nõ ꝙ ſub tactus ſenſum reducaẗ,ſed ꝙ per tactũ fiat. Qm̃ ergo in utriſq; cõtactus eſt cõis:ſicut in tactu nõ eſt,qd̃ intercedit:ita nec in guſtu,cãm aũt dicemus,ubi de tactu diceẗ. Adiecit aũt, Vt qd̃ ſit corpus alienũ,qm̃,ut dicet,ubi de tactu aget,eſt utriq; & in iis, id,qd̃ intercedit,ſed nõ alienũ,ſicut in tribus ſenſibus. In iis.n.duplex erat id,qd̃ itercedit:hoc quidem alienũ,illud uero ꝓpriũ. Alienũ quidẽ aër,& aq̃. Propriũ aũt & cõgenitum,in oculis qdẽ humores,& tunicæ:In auditu autẽ inædificatus aër:In odoratu uero,ſeu naribus,uel circa colatoria oſſa,q̃ ſunt,ἠθμοειδῆ,congenitus aër,uel qd eiuſmodi habet.n.qd̃ aliis cõueniat. Sed in guſtu, & tactu nihil alienũ intercedit,per qd̃ ſentiunt,ſed ſolũ ꝓpriũ:carnẽ.n.uult eſſe,qd̃ intercedit:aliqd aũt aliud,qd̃ ſentit,ut illic ſciemus exactius. Sicut autẽ tribus perſpicuum,& pſonans,& odoriferũ eſt ſubiectum,per q̃ colores,ſoni,& odores ad ſenſus trãſuehunẗ:ſic & ſuccis humidũ eſt ſubiectum, ſed illius quidem non fit materia perſpicuum,uel perſonans,uel odoriferum:ſed eorum ſolũ operationes renũciat:ſuccis autẽ humidum,ut materia,ſubiectum eſt,ut quod ab eis patiatur,& qualitate ſuſcepta ex contactu ad ſenſorium,eorum apprehenſionem ſuſcipiat.

Atq; corpus quidẽ,in quo eſt ſuccus,guſtabile in humido,vt materia. Id aũt eſt,qd̃ tãgibile.

Quòd tactus quidã eſt guſtus,& ꝓpterea non habet opus eo quod intercedit,per hæc probat. Corpus enim,inquit,in quo,ut in materia, eſſe habet ſuccus,q eſt guſtabile, eſt humidũ. Quare ſi guſtabile quidẽ,ſuccus,in humido eſſe habet:eſt autẽ humidũ tãgibile:eſt enim tactus humidi apprehenſiuus:eſt ergo guſtabile tangibile. Succus eni ipſe ſeu ſapor per ſe eſt incorporeus,ut color, & aliæ qualitates:ſed in corpore qdem certe, nẽpe humido,eſſe habet. Quare ſi humidũ eſt ſucco ſubiectum:id eſt aũt tãgibile:eo ergo,quod intercedit, guſtus merito opus nõ habet. Oportet eni eum,qui ſuccũ eſt app̃henſurus,tangere corpus,in quo eſſe habet,dico aũt humidum.

Quare & ſi in aqua eſſemus,eiectum qdem dulce ſentiremus:nobis aũt nõ eſſet ſenſus per id qd̃

intercedit:

intercedit: ſed ꝙ eſſet humido commixtum, ſicut & in potu.

Quòd humidum eſt ſuccorum materia,& ꝙ opus nõ habemus eo,qđ intercedit,ad ſuccorũ apprehenſionẽ,per hæc probat.Si eni in aqua eſſemus,in eã aliquo dulci iniecto, ipm ſentiremus. nõ ſic autem ut & colores per aquã uidemus, neq; ſicut, q̃ per aquã olfacimus.In illis eni, etſi nõ ſint in aqua colores,neq; ea,quorũ eſt odoratus,ipſorũ fit tamẽ apphenſio. Hic autẽ in ipam aquã dulce iniectũ eſſe oportet,&,ut materiã,aquã dulcedinem ſuſcepiſſe,& ab ipſa formã accepiſſe,ipamq; dulcem factã eſſe. Itaq; & in mulſo motu opus eſt, ut uel in aq̃ in minimas partes cõminuat, quo ipſa mellis ſubſtantia in aq̃ immiſceat. Non autẽ odorabilia,uec ſonatoria.eo ꝙ hic qdem,guſtata aq̃,dulce apphendimus:illic autẽ per ipam,& uõ ipam attingentes.Dicit aũt Alexãder & aliter ſcriptum haberi.Et corpus,in quo ſuccus,guſtabile,in humido,ut aq̃.Hanc aũt lecturã dicit ſignificare,ꝙ ſuccus in tali eſt humido, cuiuſmodi eſt aq̃. Non eni uidet eſſe aer humidorũ ſuſceptor,& ſi ſit humidus,niſi ſit ualde uehemẽs & efficax ſuccus.Sæpe eni ſi adſit abſynthiũ, unà quoq; guſtu amaritudinem ſentimus,aere,ſcilicet,ꝓpinquo qualitate affecto,& appoſitiõe paſſo uel aliq̃ defluente ſubſtantia,& ei imixta,ut in melle,& aq̃.Propterea id fit maxĩe,cũ eſt recenter collectũ,& non exiccatũ.Sed in pluribus guſtabilibus qualitatibus non fit aer earũ ſuſceptiuus. Eſt aũt aq̃ uel ſua natura penitus inſipida,ut medicis uidet,uel ꝓpemodũ iſipida.Sentimus eni dulcẽ & ſalſam aquã. & huiuſmodi ei dicunt acceſſiſſe qualitates,eo ꝙ,quæ ſunt aq̃ ſubtiliores,eæ magis ſunt oĩs q̃litatis expertes.Signum aũt,ꝙ quæ colat aqua,& euaporat,& horũ aliquid ſæpe ſuſtinet,fit ꝓpemodum omnis penitus qualitatis expers.Si autẽ colare,& euaporare, eſt à craſſiori,& terreſtri ſeparare:ipſa,ſcilicet,ſm ſuam naturã eſt qualitatis expers,ſiquidẽ terreſtris mixtiõe fiũt ſucculenta,& ſapida.ſed etſi per ſe eſt omnino ſucci expers,& inſipida,uel ꝓpemodũ,habet tamẽ facultatẽ omniũ ſuccorũ ſuſceptricẽ. Omni itaq; ſucco fruitur, ſi ei appropinquerit:& eius fit materia. In humido ergo ſuccus eſt,ut in aqua.Non eni in humido,ut in aere.nõ eni eſt guſtabile,aer:neq; ſuccorũ materia.Illud aũt,Sicut in potu,eſt exemplum,quomodo,cum ſumus in aqua,dulce ſentimus: quod guſtare,ſicut in potu,& non per aliquid quod intercedit.

Color autem non ſic videtur,eo ꝙ miſceatur,neq; per effluxiones. Vt itaq;,quod intercedit,nihil eſt: vt autem color,viſibile: ſic guſtabile ſuccus.

Succum enim ſentimus,cum in aqua ſumus,ꝙ ei imiſceatur dulce corpus. Quare,ut dixi,motu quoq; opus eſt;non ſic autẽ uidemus colores per aerẽ,uel per aquã.neq; eni miſcent colores ꝑſpicuo.neq; eni eorum materia ſit perſpicuũ,ut ſuccorũ humidum .neq; coloratũ perſpicuũ uiſui ſubiicitur,ſed per ipm colores uident.ſed neq; ſic ſunt colores uiſibiles,ut effluxiões in uiſum mittant.Hoc enim oſtendet in libro de ſenſibus & ſenſilibus. Si enim uidere eſſet ſm effluxionẽ colorum,corpus eſſet effluxio.Si aũt eſſet corpus,eã ſuſtinere & pati rõni eſſet cõſentaneũ,& admotis paulatĩ tactibus effluere.Præterea ſi eſſet effluxio,cur nõ à uentis diſpergit? Neq; ergo, ut mixto aeri colore,uidere fit,neq; ſm effluxionẽ:ſed tanquã per mediũ pſpicuum:nõ eſt eni materia coloris,neq; ab eo colorat. Quare non ſimilr & guſtum,cum in aqua ſumus, & colores ſentimus.ut ergo,qđ intercedit,nihil eſt:ut color aũt,uiſibile:ſic guſtabile ſuccus.Poſtquã dixit,in quo differat guſtus ab aliis ſenſibus;nunc dicit,in quo guſtus cũ omnibus aliis,ut ſemel dicã,ſenſibus ꝯueniat. Guſtus itaq;,inquit,in hoc qdem,ꝙ non per aliqd,quod intercedit alienũ,ſubiecta ſibi ſenſilia apprehendat,cum tribus aliis ꝑdictis nihil habet cõmune:in hoc aũt cũ tactu cõmunicat.Habet autẽ aliquid cõmune cum uiſu & auditu. Sicut eni utrũq; eorum habet ſibi ſubiecta,q̃ uno noĩe appellantur:uiſus qdẽ colores:auditus uero ſonos: ſic & guſtus ſibi ſubiecta ſuccos habet. At odoratus non habet ſibi ſubiecta,q̃ ꝓprio nomine appellent. Si quis eni odorabilia dixerit,ea ex ſenſu denominatiue nominat,ſicut & uiſibilia: & audibilia: & guſtabilia. Huius aũt cauſa eſt, qm̃ non exactũ homines habemus odoratũ. In eo eni ab aliis animalibus uincimur,cum eni nobis habent exactiorem: ſicut & uos tactũ aliis perfectiorẽ habemus. Quare neq; ſicut ſm ſpeciem,& ea q̃ intercedũt, acutum ſonũ,& graue,& molle,& durum,& graue,& leue,humidũ,& ſiccũ,calidũ,& frigidum:& uerbi gratia,dicimus ꝙ ceruſa, & lac,& cygnus unũ etiã habent colorẽ album: aqua uero, & lac,& uinum,humidã ſubſtãtiã participant:ſic & in odoratu ſm ſpeciẽ odorabilia diſcernere poſſumus: ſed iucundo & moleſto ea ſolum diſcernimus.Neq; n.ſcimus, cuius ſit hic odor odorabiliũ ſpeciei.Quid enim eſt,ex quo eſt odor,ſæpe cognoſcimus.ipſe autem odor,cuius ſit odorabilium ſpeciei,diſcernere non poſſumus.

Nihil autem succi sensum facit, sine humiditate. sed habent actu vel potẽtia humiditatem, vt salsum. Est enim & ipsum liquefactu facile, & linguæ liquefactiuum.

Postq̃ dixit omnem succũ esse in humido, ut materia: nũc ostendit ea quoq;, q̃ sicca esse uidentur, succi nonnihil habere, quod humiditatẽ habeant, & sic succum habent, cuiusmodi sunt sales. Nã & ii, quando gustus eos apprehenderit, ipsiq; liquefiũt, ut qui sunt potentia humidi, & sunt linguæ præterea colliquefactiui, ex ea humiditatẽ exhaurientes, & sic eam humectantes, & siquid ex aliis præterea siccis fuerit gustabile, ut panis, & similia, nõ q̃tenus est siccus, ea est rõne gustabilis: sed q̃tenus est humiditatis particeps. certe, quæ nimiũ exurũtur, proptemodu, uel etiã omnino, fiunt ingustabilia, ut quæ per solũ deinceps tactiuũ sensum operentur. Si aũt cum humiditate fit succorũ sensus, merito quẽdam tactum dixit esse gustũ. Si enĩ in humido quidẽ esset, non aũt eius cũ eo fieret apprehẽsio: non esset tangibilis. neq; enim color est tangibilis, quoniam intangibili esse habet, eo quod nõ cũ ipso colore est apprehensio. Non uidetur aũt uerũ esse, quod separatim sit succis attributũ humidũ. cur enim magis humidũ, q̃ siccum? Piper enĩ, & gleba Armenia, & præterea lapis, & infinita alia, q̃ natura sunt sicca, & neq; actu, neq; potentia quicquã humiditatis habẽt, siccũ tamẽ habent. & alioqui, qui sunt in humido succi, & pauci sunt, & qui possunt facile circũscribi: Qui aũt in siccis, sunt plures, Plures enĩ sunt cibi, quã potus: maxime, cũ & ipse in Meteoris ostenderit, quod, quæ sunt in aquis, diuersę qualitates, ut quæ nitri gustũ, & bituminis habeãt, & q̃ sunt amarę, & salsæ, ex subiecta eis terra tales sint: & omnino ostendimus, quod aqua, quod ad suã naturã attinet, uel ferè, uel omnino, q̃litatis est expers. Quare in humido potius uidebitur succus suam hr̃e consistentiã, nempe terra. Deinde & aqua, cum sit simplex, & in terra insit, inumerabiles ex ea q̃litates accipit. Est ergo ad hæc dicere, quod reuera qdem nullũ simplex est uidere, qđ succum contineat. Neq; enim ignis, neq; aër, neq; aq̃: sed neq; terra. Nam, ut dixi, &, q̃ sunt ualde exusta, ea sunt proptemodũ insipida, & succi expertia. Sicut enim diuersi fiũt colores iuxta q̃litate prẽdictam simpliciũ cõtemperaturã: sic existimãdum est succos quoq; fieri. Quòd enim ne in terra qdem sunt operationes, ex hoc clarum est, quod earũ ne sensum quidem habemus. Deinde uidemus, quod, qui sunt in ipsis plantis, succi cõcocti in alteram trãsmutantur spẽm. Sępe enim est primũ amarus: deinde acris: deinde dulcis: & rursus dulcis: deinde acris. In simplicibus. s. non est, sed fit in cõpositis. Cur ergo eis potius humidũ secreuit & attribuit, Aristoteles, quã siccum? Dico ergo, quod aiaduertit humidum qdem oẽm posse succũ suscipere: Quoduis enim siccum aqua imixtum, ei põt aliquã qualitatẽ tribuere, si uel quis solũ aquã madefecerit, & nõ subtilem effectã imiscuerit. Hoc aũt fieri non põt in sicco. neq; enim qđlibet siccum potest succũ suscipere: neq; ullum omnino omnẽ quoq; succum admittit, non solũ, qui est in humidis, sed & multo magis, qui est in siccis. Sed in humido quidem certe, & quocũq; humido, & eum, qui est in siccis, & eum, qui est in humidis, succum immiscere contingit. Propterea ergo, ut uidetur, aliud subiectum esse dicit succis humidum.

Sicut autem visus est & eius, quod est visibile, & eius, qđ inuisibile: tenebræ enĩ inuisibiles: has autẽ visus quoq; iudicat: Præterea & valde splendidi: hoc est enĩ inuisibile: alio autẽ modo quã tenebrarum: Similiter autem auditus quoq; soni, & silentii: Quorum illud quidem audibile, hoc vero inaudibile, & magni soni, sicut visus splendidi. Sicut enim exiguus sonus est quodammodò inaudibilis, sic & magnus, & violentus.

Dixi, quod postq̃ dixisset, qđ gustus ab aliis differt sensibus: uult dicere, quid cũ eis habet cõe. Postq̃ itaq; dixit, quid cũ uisu & auditu habet cõe: nũc dicit quid cõe habet cũ oibus sensibus. Sicut ergo alii apprehendũt & propria sensilia, & eorũ priuatiões, & sensiliũ excessus, & defectus: sic & gustus. Ve, uisus apprehẽdit quidẽ (inquit) uisibile, & inuisibile: uisibile qdẽ ut colores: Inuisibile aũt, uel secundum priuationẽ inuisibile, ut tenebras. Vnusquisq;. n. sensus per se propria qdẽ sensilia apprehendit: per accidẽs aũt & priuatiões: sicut & uisus tenebras: eo. n. quod nõ à uisibilibus afficiatur, per accñs dicitur apprehendere tenebras. Apprehendit ergo &, qđ est secundum priuationẽ uisibile, & qđ est per se qdẽ uisibile, sed propter nimiũ excessum sensum corrũpit, & ea rõne dicitur inuisibile. Splendidũ. n. cũ sit uisibile, quando nimiũ excedit, corrũpit sensum. Apprehendit &, qđ est ualde exile & exiguũ, qđq; priuationi est propinquius: ut lucẽ esse dulcẽ dicimus. Ea. n. ferè etiã dicitur inuisibilis, quod nõ possit sensum exacte mouere. Sicut ergo in uisu habet, sic in auditu: Est. n. audibile qdem, ipsi soni: inaudibile aũt, qđ est secundum priuationẽ, ut silẽtium, quod per accñs dicitur sensile: uel ingẽs, & nimius sonus. Corrumpit enim & is sensum,

sicut &

ficut & in attonitis, uel exiguus, ut susurrus. Sicut ergo in iis habet, & in aliis sensibus: sic & in gustu. eadem enim in omnibus conuenientia & proportio seruatur.

Inuisibile autẽ, hoc quidẽ omnino dicitur, sicut & in aliis, qđ videri nõ potest: illud vero, si cum natura aptum sit, non possit, vel male, ut græce ἄπουν, id est, pedum expers, & ἀπύρηνον, baccis uacuum. Sic quidẽ est gustus eius, quod est gustabile, & eius quod ingustabile. Id autẽ est, quod paruũ, vel malum habet gustum, uel, quod gustum corrumpere potest.

Postq̃ dixit uisum esse uisibilis, & inuisibilis apprehensiuũ: est aũt multis modis inuisibile: inuisibilis significata diuidit. Dicit.n.inqt, uisibile, uel qđ penitus uideri nõ põt, ut dicunt esse & incorporea, & q̃ sunt post colorẽ inuisibilia. Sic itaq; uox est inuisibilis, & odor, &, ut semel dicã, quę sub alios sensus cadunt: uel qđ natura qdem aptũ est ut uideat, nõ autẽ uidet, ut est id, qđ est in priuatione, ut, qđ est potentia perspicuũ si nõ adsit lumẽ: uel qđ sic dicit inuisibile, ut male uisibile. Eiusmodi aũt est, uel, qđ ꝑpter splẽdoris excessum uisum põt corrũpere: uel, qđ ꝑpter exilitatẽ & imbecillitatẽ nõ agit in sensum. Apprhẽdit ergo inuisibile uisus, q̧ est inuisibile, nõ id qdẽ, quod uideri nõ est aptũ natura, ut sonos, &, q̃ sunt aliis sensibus sensilia: ea.n.nõ eẽ uisibilia rõ est, q̃ iudicat, per instrumẽtũ sensus, nõ aũt ipse sensus: sed id, qđ est fm priuationẽ uisibile, sensus põt apprehendere: & alia quoq;. Visu.n.iudicat etiã irrõnalia eẽ tenebras per accñs, q̧ nõ à uisibilibus patiant. itaq; & in antris quiescũt. Nũqd aũt &, qđ est fm priuationẽ uisibile, imaginatio est, q̃ iudicat, & nõ uisus? Si quidẽ sensus iudiciũ hñt in eo, q̧ aliqd patiant: nõ patiẽtes aũt in tenebris, operatione carẽt. Quare & solũ habitũ cõsiderãt: nõ operãtes aũt, quo iudicauerint? Pedũ aũt expers, & baccis uacuũ, nõ qđ nullos penitus habet pedes, sed quod paruos, & malos: nã & sine baccis oleas dicimus, nõ q̃ nullas, sed q̃ paruas baccas hñt. Sic & ἄποδα, id est, sine pedibus aĩalia dicimus, non q̃ nullos, sed q̃ paruos hñt pedes. Est aũt q̃dã hmõi uolucris hirũdini similis, noctu uolãs, q̃ uespertilio dicit. His dictis, dicit. Et gustus gustabile & ingustabile apprhendit, non quod non potest succum suscipere: sic enim esse posset coloris, & soni iudex, sed ea, quæ possunt quidem suscipere, non autem susceperunt, uel male susceperunt, aut propter excessum, aut defectum.

Videtur aũt esse principiũ, id, quod est potabile, & qđ impotabile. Gustus eni quidã vtraq;: sed hoc quidẽ malum, & quod gustum possit corrũpere: illud vero secundum naturam.

Quoniã dixit omnem succũ esse in humido: nã & sicca dicit, quatenus humidi partẽ habẽt, esse gustabilia: humidũ autẽ maxime & primo est potabile: merito potabile est gustus principiũ: principium, scilicet materiale. Sed & ingustabilis ĩpotabile humidũ principiũ: q̧ ĩpotabile factũ est per succi ĩpotabilis mixtionẽ: sicut & potabile poculentũ redditũ est, ꝑ boni succi admixtionẽ. Illud aũt, Gustus enim quidã utraq;, prò eo quod est, gustabilia. Quomõ autẽ ĩpotabile gustabile, ipse subiũxit, quòd nõ, ut quod ꝑficiat, sed ut quod possit gustũ corrũpere, ꝑpter succi malignitatẽ. Vel si ergo audiemus esse gustabiliũ principiũ potabile, & impotabile: uel principia gustabiliũ potabile, & impotabile, tanquã in hæc primo diuisis gustabilibus, iis autẽ rursus subdiuisis, in ea, quæ sunt per species, gustabilia. Rursus potabile quidẽ est gustabile, & cõseruatiuũ, & ꝑfectiuũ eius, qđ est secundũ naturã gustabile: Impotabile autẽ, ut ꝑter naturã, & quod possit corrumpere.

Est autem commune tactus, & gustus, potabile.

Quoniam potabile humidũ: est autẽ humidũ tactu apprhensibile: ut humidũ qdem, tangibile: ut talem autẽ habẽs succum, gustabile: ꝑpterea gustus & tactus est cõmune: tactus quidẽ, ut eius proprium sensile: gustus uero, ut materia, & uehiculum gustabilium.

Quoniã autẽ humidũ est gustabile, necesse est eius sensoriũ, neq; esse actu humidũ, neq; tale, quod humectari nõ possit. Gustus eni à gustabili patitur, quatenus est gustabile. necesse est ergo humectatum esse, quod potest humectari seruatum. non humidum autem gustatiuum sensorium.

Quoniã potentia est sensorium, quale sensile secũdum actum: est autẽ gustabile humidũ: oportebit gustatiuũ sensum esse potẽtia humidũ, non actu: ut humiditate, in qua est succus, apprhensa, illi assimilatus, fiat actu humidus. Si.n.esset actu humidus, ab ea, q̃ est in succis, humiditate nõ amplius pateret: ut quæ iam ante talis esset. Sic aũt neq; succos apprhenderet, propriã humiditatẽ ad

miscens,& fucci uires faciens euanescere. Iam uero & eo succo, qui in ipsa est in ꝓprio humido, oblatum pturbans,& cõfundens, eum nõ apphenderet. Quod eni est ꝓprius, id, quod tãgit, attingit. ꝓpriã itaq; humiditatẽ sentiret: nã & eã primã tãgeret. Sicut ergo in aliis sensilibus,& sensibus habet: potẽtia eni erat unũquodq; sensoriũ tale, quale erat actu eius propriũ sensile: sic & in gustu habet. Necesse est ergo esse humectatũ, quod humectari quidẽ põt, seruatum, non humidũ autẽ gustatiuum sensoriũ. Si eni sensus patitur à sensili: humidũ autẽ gustabile: necessario ergo gustatiuũ sensorium sic natura aptum est humectari, ut etiã in humiditate propriã seruet naturã. Nõ est enĩ corruptiua, quę sensorio imittitur humiditas, sed cõtra seruatrix,& pfectrix. Quòd aũt nõ omnino à succis humectet̃ gustatiuũ sensoriũ, scilicet, lingua, sed à nonnullis etiã fiat siccior, iam dixi in iis, quę prius dicta sunt. Neq; ergo piper, neq; salsamẽta, neq; siccus panis, neq; alia inumerabilia huiusmodi linguã humectant,& si sint gustabilia: sed potius exiccant, nõ ut succulenta & sapida, sed ꝓpter aliquã tangibilem qualitatem, ut siccitatẽ,& caliditatẽ. Neq; eni siccus panis exiccat, uel, uerbi gratia, cicer frixũ, aut bellaria,& similia: sed eo q; sunt sicca, uel calida, eam, q̃ est in lingua, humiditatem exhauriunt. Illud autẽ, Seruatũ, dici potest, etiam ut ab aliis separet,& distinguat, ut nitro,& similibus. Ea enim humectantur non seruata, utpote quæ liquescant.

Signum autẽ, q; neq; cum est exiccata lingua sentiat, neq; valde humida. Ipsa enĩ fit tactus primi humidi. sicut quãdo prægustato quis vehementi succo, alium gustet. & quemadmodum ægrotantibus omnia videntur amara, eo q; lingua tali humiditate plena sentiat.

Signum, inquit, q; oporteat linguã esse potentia humidã, non autẽ actu, q; quicũq; habent linguam imoderate siccã, uel humidã, hi non apphendunt gustabilia. Deinde huius quoq; cãm adiũgit. Ipsa, enim, inquit, fit tactus primi humidi: id est, ꝓpterea non apphendit lingua ualde humida succos, quod, quæ in ipsa est, boni succi humiditas, ipsa quoq; prima est linguæ accedens tactus, ipsa sui ipsius apphensionẽ pbens,& ea rõne nõ sinens exteriorẽ apphendere. eius enim, quod est appositum,& quod primũ tangit, fit gustus. Signũ autẽ huius dicit, q;, qui aliũ succũ & maxime paulo uehementiorem pgustarunt, secũdos non amplius simil̃r sentiunt. Sed & iis, q regio morbo laborant, omnis uidet̃ amarus succus: eo q; humiditas, q̃ est circa linguã, hunc succum habeat: quẽ primum gustans, nõ apphendit eos, qui adhibent̃. Sed quęsiuerit aliq̃s. Atqui si est amarus, qui est circa linguã, succus, oportebat, quãdo mel adhibet̃, uideri minus amarũ, dulci imixto,& amari imoderationem castigante: nunc uero quãdo dulce adhibet̃, tunc magis amaritudinẽ apphendit. Hoc autem non est uerũ: nõ enĩ tunc magis apphendit: sed quia iam ante hoc quiescit sensus: eum, qui est circa illam, succũ non apphẽdit. nam & si nihil adhibitũ fuerit, magis amaritudinẽ sentiet. Sicut ergo is, qui humidã habet linguam, minus sentit: sic &, qui nimiũ siccã. Oportet enim, ut dixi, sensorium affici à gustabili, quod est humidũ: qd est aũt nimis siccũ, ab humido minus affici,& lõgiori tẽpore. Declarãt autẽ id exiccata coria, quæ longo tẽpore ab humido non afficiuntur.

Succorum autẽ species, sicut & in coloribus, simplices quidẽ sunt cõtrarię, dulce, & amarũ. Cohęrentes autẽ, illi quidẽ, pingue: huic vero, salsum. Inter hæc autẽ, acre, & austerũ, & acerbum, & acidum. Ferè enim hæ esse videntur succorum differentiæ.

Enumerat species gustabiliũ. Sicut enim in coloribus alia q̃dem sunt simplicia, q̃ & cõtraria, album,& nigrum. neq; enim hæc ex aliis sunt mixta coloribus, neq; inter se. Quæ autẽ inter illa intercepta sunt, non sunt amplius simplicia: sed quadã eorũ inter se mixtiõe pficiunt̃. & sunt nõnulla q̃dem eorum albo ꝓpinquiora, ut flauũ: alia uero, q̃ ad nigrum ꝓpius accedunt, ut ceruleũ. reliqua uero sunt intermedia, ut fuscũ, rubrũ. sic & in siccis. Nã & in iis simplicia quidẽ sunt rursus ꝯtraria, dulce,& amarũ. Reliqua uero mixta & intermedia. sed dulci quidẽ ꝓpinquius est pingue: amaro uero salsum. Reliqua aũt, quæ enumerat, ea sunt intermedia. nõ autẽ &, quæ sunt intermedia, mixta. Quæ enim sunt mixta, ea sunt quoq; intermedia: nõ ita aũt & cõtra: Vt in coloribus, fuscum quidẽ quod mixtũ est, est & intermediũ. Rubrũ uero, uel uiride seu porraceũ, non omnino fiunt ex cõtrariorũ mixtione: sed intermedia dicunt̃, ut quę neutrius extremi partẽ habeãt. Sic aũt & in succis, mixtũ quidẽ est salsum, ut sales. ex amara enĩ aq̃ marina,& dulci generant̃. Acre aũt,& austerũ,& acutum, q; neutrius extremorum partẽ habeant, sic sunt intermedia. neq; ex extremorũ mixtione oĩno generant̃. Octo aũt spẽs succorũ enumerat. & ferè hæc q̃dẽ sunt, q̃ dicit esse. Si quid enim est aliud, prope est, ut sit succi & saporis expers: ut flaccidũ, uel q̃d huiusmodi.

Quare gustatiuũ qdem est, quod est potentia tale: gustabile aũt, qđ est eius actu effectiuũ.

Postq̃ dixit de gustatiuæ facultati oppositis seu obiectis, dicó aũt gustabilibus: deinceps dicit de gustatiua, ea, inquã, facultate, cuius gr̃a & de oppositis uerba fecit, ut & in aliis sensibus. Hoc autẽ declarauit, cũ dixit, Quare gustatiuũ qdẽ est, quod est potentia tale, ueluti orationem cõcludẽs. Tale est ergo, inquit, gustatiuum potentia, q̃le gustabile actu, uel dulce, uel amarũ, uel quid eorũ, quę sunt intermedia. Quod quidem gustabile facit gustatiuum actu tale, quale est ipsum.

De tangibili autẽ & de tactu eadẽ est ratio. Si enim tactus nõ est vnus sensus, sed plures: neces se est & tangibilia esse plura sensilia. Habet autẽ dubitationẽ, vtrum sint plures an vnus: & qdnam est sensoriũ tangibilis tactiuũ, vtrũ caro, & quod in aliis habet ꝓportionẽ, & cõuenientiã, vel non. Sed hoc quidẽ est id, quod intercedit: primũ autẽ sensorium est aliquid aliud intus.

Adhuc superest, ut de tactu dicat, ex oĩbus sensibus, de qbus nunc tractat. Duas aũt dubitabiles ꝓpõnes q̃ sunt p̃ter opinionẽ, & fidẽ, in iis cõfirmat. Vnã quidem, ꝙ tactus non est unus sensus, sed plures. Scdam aũt, ꝙ nõ est caro tactiuũ sensoriũ: sed est aliud quidẽ sensorium: caro aũt intercedit, ut in aliis, uel perspicuũ, uel odoriferũ, uel sonorũ transuectiuũ, uel ut, qđ est cõpositum, aër, & aq̃. Quòd itaq; nõ unus est tactiuus sensus, sed plures, per duo argumẽta cõfirmat. Vnum quidem, ꝙ oĩs unus sensus circa unã cõtrarietatẽ uersaẽ: tactus autẽ nõ circa unã uersaẽ contrarietatẽ, sed plures. Nõ est ergo tactus unus sensus. Visus.n. uersaẽ circa albũ, & nigrũ, & ea q̃ itercedunt. Similr̃ gustus circa dulce, & amarũ, &, q̃ sunt itermedia. Auditus circa acutũ, & grauẽ sonum. Odoratus uero, cum sit, ut diximus, exilis, & exiguus, odorabilia per sp̃ẽs non diiudicat, p̃terq̃ iucundo, & molesto. Sed tactus circa plures uersaẽ ɔtrarietates, q̃ neq; sub se inuicẽ sunt collocatę, neq; ullã iter se societatẽ, & cõicationẽ h̃ñt, ut calidũ, & frigidũ: siccũ & humidum: molle & durũ: graue & leue: asperum & lene: uiscosum, friabile: & filla. Quare si hę sunt plures oppõnes, q̃ nõ sunt sub se inuicẽ collocatæ, qd.n. cõe habet graue, & leue cũ sicco & humido, uel reliq̃s, uel unumqdq; aliorum cũ cæteris? unusq́sq; autẽ unus sensus circa unã sensilium oppõnem uersaẽ: uideẽ nõ unus eẽ sensus tactus. Vnum est ergo principium hoc argumẽtum. S̃m uero, Oĩs qdẽ unus sensus circa unũ genus: tactus autẽ nõ circa unum genus. Visus.n. circa colores. Gustus circa succos. Auditus circa sonos. Odoratus uero ꝓpter eã ipsam cãm ꝓpter quã odorabiliũ sp̃ẽs non discernit, nec ipsorũ genus habet noĩatum. Tactus autẽ, & si sit apud nos exactissimus, unum tñ genus nõ habet, nec noĩatum, nec inoĩatum, qđ ꝓpria sibi sensilia possit compr̃hẽdere. Hæc sunt ergo argumẽta, ꝙ tactus non est unus sensus. Themistius aũt dicit hæc qdẽ esse uera: re uera.n. nõ unum esse sensum, sed plures sensus, tactũ. Duorũ autẽ, inqt, argumẽtorũ ad scdm qdẽ nihil dicere conatus est Aristo. prius aũt labefacere aggressus est: sed nos sophistice fefellit. Dicit.n. ne alios qdẽ sensus circa unã oppõnẽ fieri, sed plures. Vox.n. nõ solum circa grauẽ & acutã uersaẽ: sed est etiã in uocibus aspera & lenis: cãdida, & fusca: magna, & parua: lõga, & breuis. Silr̃ autẽ & in coloribus est asperũ, & leue. Leue qdem, qđ uisum delectat, ut color luciferi: asperũ uero, qđ molestia afficit. Hæc aũt, inqt, dicẽs, nos falsa argumẽtatione decepit. Cũ.n. dixisset oẽm sensum circa unã sensiliũ oppõnẽ uersari: clarũ est, ꝙ ꝓpriorum dixit sensilium. Deinde hãc oẽnẽ labefactare tentans, dicit, ꝙ etiã auditus nõ solũ uersaẽ circa acutũ, & graue: sed & circa magnũ, & paruũ. Magnũ autẽ & paruũ est ex cõibus sensilibus. Oportebat aũt ostẽdere, an alii sensus circa plures oppõnes ꝓpriorũ sensiliũ uersenẽ. Hæc quidẽ Themistius: seipm̃ aũt decipi nesciuit. Magnum.n. & paruũ, qđ de sonis diciẽ, solius est auditus ꝓprium. Quare nullus alius sensus põt, quod est in sonis, magnũ & paruũ iudicare, p̃ter auditum. Dicebaẽ aũt esse cõe sensile magnũ, & paruũ, qđ est in corporibus cõtinuũ: Huius aũt est tactus, & uisus iudex. Clarum est autẽ, ꝙ si uocẽ candidã & fuscã dicimus, s̃m ɔuenientiã, & silr̃tudinẽ, q̃ est à coloribus, dicimus. Silr̃ & in aliis. Sed est & ad hoc dicere, ꝙ magnũ & paruũ, qđ est in sonis, nõ est alia q̃dã oppositio ab acuto & graui sono: quẽadmodũ in tactu à calido & frigido, alia est penitus oppositio, graue & leue, uel asperũ, & planũ, & unaquæq; aliarũ: sed sonorũ intẽtionẽ, uel remissionẽ declarat. Id autẽ nõ est alius oppõnis ꝓpriũ. Tale ergo magnũ & paruũ dicis, ut mellis, uerbi gr̃a, magnum: caricæ autẽ fortasse paruum, ꝙ est quidẽ intẽsa in melle dulcedo, in carica autẽ remissa. Sed & nigrũ colorem, qui satis quidẽ est copiosus, magnum quispiã dixerit: q aũt nõ sic habet, sed est remissior, paruum: qđ est, ut semel dicã, uehemẽs, & exiguum, magni, & parui uoce noĩans. Sed etsi fuscã uocem & cãdidã dicamus, nõ aliã oppõnis uocum sp̃ẽm dixerimus, neq;.n. eorum ab acuto & graui

distōnē est inuenire, ut durum & molle est ab aliis separatū uidere. Silr autē & asperum & leue: sed sunt ueluti qdā ꝓprietates, q̄ in acuto & graui cōsiderant̄. Non est autē qdā à forma recessus circa acutum, & grauē sonū. Est autē operęp̄ciū q̄rere, quānā ob cām, cū magnum & paruū de solis magnitudinibus dicat̄, in solis uehemētibus & exilibus sonis trāslatiōe utimur, dicentes magnum & paruum sonum: nō autē magnū dulce, qd̄ est admodum dulce, neq; paruum dulce, qd̄ habet exiguā, & nō satis apertā dulcedinē, neq; in ullo alio. Dico ergo, q̄ sonus nō est res aliqua accumulata subsistēs: sed in eo, q̄ fiat, subsistit: fit autē in tēpore: est autē omne tp̄s continuum: ꝓpterea cum, q̄ fit in multo tempore, sonum magnum dicimus: qui autē in paruo tēpore, paruū. Valde dulce autem, & ualde nigrū in aliis quoq; ꝓpter qualitatis uehementiā sunt talia, non autem propter temporis longitudinem. Non recte itaq; Themistius aduersus ea, quæ ab Aristotele dicta sunt, argumento institit. Illud autem dici potest, quòd in tangibilibus quidem plures assumptę sunt oppositiones, quę nihil inter se habēt cōmune, sed sunt penitus sepatæ, à calidi. n. & frigidi oppositione separata est, q̄ fit per humidum, & siccū. Vnde ignis qdem calidus, & siccus: aq̄ uero frigida & humida. Similiter durū, & molle: asperū, & leue: uiscosum, & friabile: hæc oia sunt à seinuicem separata. Nihil ergo horū neq; in igne cōsyderatur, neq; in aere, nec aqua: neq; oia cōposita, corpora ɔsequitur, neq; enim quodlibet est uel uiscosum, uel friabile. Qui itaq; sunt rigidi, & fractu difficiles lapides, neq; uiscosi sunt, neq; friabiles. Est enim in humido uiscosum. Oppositiones aūt, quas dixit in sonis Aristoteles, in oi uoce est inuenire. Omnis. n. uox magna est uel parua. Nam & acuta, uel magna est, uel parua, uel lenis, uel aspera, & grauis similr. Omni itaq; uoci cōtingit. scd̄m enūtiationis enim quātitatem, magnum hr̄, & paruū. Similr & lene & asperū scd̄m q̄litatem: quare nō sunt oppositiones diuersorū audibilium, uel sonorū. In tactu sunt à seinuicem, ut ondimus, separatę oppositiones, & nihil habētes inter se cōe, neq; aliæ cum aliis cōcurrentes. Vnde nec in oibus quidē tangibilibus cōsyderātur. Cur enim non, sicut ois uox uel magna est uel parua, uel aspera uel lenis, sic quodcūq; tangibile est uel uiscosum, uel friabile, uel asperū, uel leue? Si autē unūquod est calidū, uel frigidum, uel siccū, uel humidū: id est eam ob cām, q̄ hę sint oppositiōes, q̄ corporū substantiā constituāt. Si aūt graue, & leue oia sunt sortita corpora, sed nō, ut q̄ cum aliis q̄litatibus cōcurrant, caliditate, inquā, & frigiditate, uel siccitate, & humiditate. Non sicut quātitatem sonorū, quorū & q̄litatē ɔsecutū est magnū, & paruū, & asperum, & lene: sic & quātitatē calidi, & frigidi, & sicci, & humidi, intensionē, inquā, & remissionē, cōsecutū est asperū & lene, uel graue & leue, & reliqua similr. Neq; quoniā oē compositū est uel asperū, uel lene, ꝓpterea q̄litates ipsę aliarum sunt q̄litatū quædam sequelæ. Potius enim partiū pōnem cōsequūtur. Circa æq̄lem enim uel inęqualē partiū positionem fit asperū & lene. Sunt itaq; hæ oino à seinuicem separatæ, & nihil ipsis simile est in aliis sensilibus uidere. Ad scd̄m autem argumentū existimat qdem, ut dixi, Themistius nihil ab Aristotele dictum eē: dico aūt, q̄ cum ois sensus circa unū aliquod sensile uersēt, tactus nō uersatur circa unū cōe genus sensiliū. Attici aūt interp̄tes recte itelligentes dicūt, q̄ admodū cōpendiose huius quoq; solōnem posuit Aristoteles, dicens ip̄m quoq; circa unum aliqd̄ genus uersari: nō esse aūt apertum unum genus, qd̄ sit tactui subiectū. Per hoc ergo significauit, q̄ est quidē, sed non est apertū. Quid ergo hoc est? dicimus q̄ resistēs. Resistens autē dico, nō quod est molli oppositū, & tactui nō cedit: sed oē naturale corpus, quod admouet̄, & tactū attingit: ad Mathematicorū corporum dr̄iam, quæ neq; attingūt, neq; tactui resistunt. Quod igit̄ quomōcūq; tactui resistit, hoc dicimus eē resistēs, & esse cōe genus tangibiliū. Non uidet̄ aūt hoc caliditatē, & frigiditatem compr̄hēdere. Horum enim non fit p̄m trusionē apprehēsio: nisi quis dicat, cum corporibus, q̄ sunt his q̄litatibus subiecta, fieri appr̄hensionem. Hæc ergo erit uniuersalis oratio. Sed si ita est, cur tangibiliū genus magis fuerit resistens, quā uisibiliū, & audibiliū, & reliquorū? Est enim hoc subiectū non solū tāgibilibus q̄litatibus, sed & coloribus, & sonis, & succis, & odoribus. Si enim nihil aliud significamus dicendo resistens, quā corpus naturale: cur ip̄m magis subiectū esse dicemus tangibiliū q̄litatum, quā aliorum omnium? Et, si oē unum aliqd̄ genus oino in unam primā oppōnem diuidit̄: ut color qdem in album, & nigrū: succus in dulce, & amarū: odores in bene olēs, & male olēs: sonus in acutū & grauē: dent resistentis quoq; differentiā: & dicāt in quā primā oppositionē diuidet̄: p̄ter id, q̄, ut iam dixi, non est rationi congruū, ut ad id referat̄ caliditas, & frigiditas: siccitas, & humiditas. Est ergo hoc resistens, tangibilium nō genus, sed subiectū, sicut & aliorum. Non sic autē dictum est illud, omnē sensum unum circa unū aliquod sensiliū genus uersari: id est circa unū aliquod subm̄ sensilium. Cōmuniter enim oium unum est aliquod subm̄, sed genus dictum est, quod de pluribus, & specie differētibus in eo, qd̄ quid est, p̄dicat̄: sicut color de albo, & nigro: utrūq;. n. color: sonus de acuto,

& graui:utrūq; eni sonus:Succus de dulci,& amaro:utrūq; enim est qdam succus,& i reliquis silr. Quare,q ad hæc attinet, nullū argumētum solonem habuit. His duobus argumētis positis q nō est unus tactiuus sensus dehinc tertiā ponit rōnem, q̄ tuetur nō unum esse sensum tactū,sed plures:nō autē ex hoc loco id astruit:sed est instātia aduersus syllogismū, qui conaſ ōndere, unū esse tactiuum sensum,& nō plures Qui syllogismus nō ponitur qdem:sed quia Aristotelis confutatio uidetur,ut aduersus talem syllm,instātiam facere: ,ppterea interptes syllogismum, quē Aristotelis confutationes soluunt,ɔiectura assecuti,eum eiusmodi eē dicunt.Si tactus sensorium unum est caro:necesse est,& tactiuū sensum unum eē.Quorum.n.sensorium unum est,ea sunt inter se quoq; eadem.eorūdem autē sensilium & unus quoq; sensus est. Atqui unum tangibilium est sensorium caro:& tactiuus ergo sensus unus est.Huius ergo syllogismi & cōnexum,& assumptionē ostendit esse falsam. Et cōnexū qdem sic.Nō necesse est,inqt,si unū est sensoriū, ppea sensum quoq; eē unū. Ecce enim unum quidē est sensorium,lingua:diuersi autē sensus, & sensilia:& tactiuus, & gustatiuus:& tāgibilia & gustabilia. Et q diuersi,clarū est,q p totū qdē reliquū corpus sentimus fm tactum:nō autem gustamus:sed tamē in lingua, q̄ est unum sensorium, utriq; sensus ɔcurrunt. Est ergo falsum dicere,q si unū est sensorium,est unus quoq; sensus. Nam si,ut dicit,ambo in lingua cōcurrerint,sic cōngerit & in toto corpore cōcurrere, ita ut nō solum toto tangamus, sed etiā gustemus:neq; eos eē diuersos sensus discreuerimus, sed unum esse, & eundē existimauerimus. Iam uero qa nō cōuertunſ,nec qdcunq; tactum habet,gustus quoq; est particeps:ostendiſ esse alium à gustu tactum:nō ergo,eo q sit unum sensoriū,unum quoq; eē sensum necesse est. Cōtra autē,q plura sint sensilia,plures quoq; eē sensus,est rationi ɔsentaneum:sicut in lingua. Quare nō si tactiuum est sensorium unum,oino est & tactiuus sensus unus. Sic ergo connexum sustulit. Tollit aūt & assumptionē,q oino caro nō est tactus sensorium. Qm autem in idem cōcurrit & syllogismi assumptionis cōfutatio,& scda ,ppositio:utrūq;.n.uult nō esse carnē sensorium:cōfirmat utrūq; cōībus argumentis. Hoc autem ōndit,dico autē nō esse carnē sensorium.rōnes,quibus uidebanſ,qui carnem uolunt eē sensoriū ad ,pbandum eā esse sensorium,& exponens,& refellens. Hæ autē sunt tres numero. Vnā qdem ex apphensione,q̄ fit sine tpe,eo q sine tēpore,simul ac carne tangibilia attingimus,ea apphendimus. Si enim caro esset,qd intercedit,& nō sensorium:aliquo ad apphensionem tēpore opus eēt:in quo oporteret carnē affectā,in sensorium,qd est intus,suā affectionē transmittere. Est.n.rationi cōsentaneum:sicut in auditu,cuius p id,quod intercedit, nō absq; tpe fit apprehensio,simul ac factus est sonus:maxie quando fuerit longe qd sonat: sed aliquo tpe opus est, ut afficiaſ aēr,deinde eum ad auditum traiiciat. Sic itaq; in Meteoris ōnsum est,q quāuis prius fiat tonitru,ipm posterius apphendimus:Fulgur autē prius,& si posterius factum sit:idq; & pp auditus crassitudinē,& uelocē motum luminis. Similr & in remigatiōe,remū prius sublatū uidemus deinde sonum sentimus. Similr olfactus,q est auditu corporalior,lōgiori ad apphensionē tpe opus habet,etiā si ualde ,ppe fuerit odorabile:donec affectus aēr ad nares transierit,ut celerius ad sensorium pueniat affectio. Sed & ipse uisus, q est sensuum acutissimus, non oino sine tpe habet exactā uisibilium apphensionē. Si enim circulus eminus in oculum iciderit,in eadē supficie situs, in q̄ est & oculus:uideſ eē recta.&,q̄ sunt triangula,eminus circularia uidētur, etsi ea uisus attingat Sicut ergo in his,q̄ per id,qd intercedit,apphenduntſ,qui est corporalior sensus, lōgiori ad apphensionē tempore opus habet:sic utiq; est rationi congruū,& tactum,siqdem caro nō est sensoriū,sed quod intercedit,nō sine tēpore,simul attigerit, apphendere:sed aliquo tēpore ad apphensionē opus esse, donec affecta caro,ad sensorium,qd est intus,affectum trāsmittat. Ea est qdem unā rō eorum,qui uolunt carnē esse sensorium. Hæc uero est alia. Si,inqt,ne aliud qdem tactiuū sensorium uidemus pter carnē:supuacaneum & ineptum fuerit hoc qdem ptermittere, aliud uero q̄rere,quod nō apparet. Tertia uero ratio est instātiæ solo. Qui enim nolunt carnē esse sensoriū, sed id qd intercedit, quādam eiusmodi instātiā iis,qui uolunt eē sensorium,afferunt. Si caro est sensorium:qd in oībus inest sensoriis,necesse est utiq; in ea quoq; uideri. Sicut ergo in illis,p aliqd,quod intercedit,fit apprehensio,aerē dico,uel aquā:sic & in hac oportebat,per aliqd,quod itercedit,carni sensilia admouere. In aliis itaq; sensili sensorio supposito nō fiebat sensus:si autē hoc nō fiat:sed ipm tāgibile caro ad eius apprehēsionē attingit:uidetur nō esse sensorium,sed id, qd intercedit:siqdem in oībus sensibus eādem seruare oportet ɔuenientiā,& tactum ab aliis sensibus nō differre. Gustus enim tactus qdem est,& habet eadē dubia. Hanc instantiā labefactare conatur, q̄ apertissime fieri pōt,eorū partes defendēs,qui carnē sensorium eē uolunt. Dicit ergo,q in tactu quoq; eadē sensuū ,pportio, & cōuenientia seruaſ,& per aliqd,quod itercedit,fit apphensio. Quēadmodum.n.si digitos in aq

uel in oleo intingamus, deinde hoc tangamus, est inter digitum, & id, qđ tangit, humidũ aliquod corpus: seiũcto certe digito adhuc in eo uidemus humidã subam: sed ꝑpter exiguitatẽ eius, quod intercedit, uidẽtur citra medium ea q̃ tangunt̃, tangi. Sic necessario & in aere cõtingit esse inter ea quę tãguntur, aërẽ aliquẽ, latere autẽ ꝑpter exiguitatẽ. Quare & in tactu nõ citra mediũ carnis est apprehẽsio, sed per aliqd, quod intercedit. Quòd si ita est, hic quoq; seruat̃ tactus cum aliis cõcentus & cõuenientia. His ergo rõnibus, per q̃s adstruere uidet̃, ꝙ caro sit tactiuũ sensorium, perẽptis, satis oñdit carnem nõ esse sensoriũ, sed id, quod itercedit. Quòd si ita est, & hic quoq; seruat̃ tactus cum aliis cõcentus. Has itaq; rões per quas astruere uidet̃ carnem eẽ tactiuũ sensorium, & nõ id, quod intercedit, earum qdem primã, q̃ ex tẽpore apṗhensionis, ↄfirmat carnem eẽ sensorium, sic refellit. Non est necesse/inqt/ad oñdẽdum carnẽ esse sensoriũ, ut simul cum eius tactu fiat apṗhensio tangibilium. Iam.n. si quis/inquit/ circa digitum pelliculã extendat, ut oui, uel allii corticẽ, uel alicuius huiusmodi, nihilo secius sic quoq; fit cum tactu apprehensio. Quòd si quis digito quoque congenitum corticem cogitauerit, multo magis minimum impedimentum afferet. Si alieno itaq; corpore carni circũposito, nullum extitit impedimentum ad apprehendẽdum sine tempore, multo magis carne sensorio congenita, impediri nõ oportere apṗhensionẽ sensiliũ. Nõ ergo apṗhẽsio, quæ fit sine tempore, carnem esse sensorium ostendit. Aduersus scđam aũt rõnem, quę dicit ne apparere qdem aliquod aliud sensorium præter carnem, illud dicit. Quẽadmodũ/inquit/si congenitus nobis esset aer, adeo cõdensatus, ut & uisiuũ, & audituũ, & odoratiuum sensoriũ tegeret: existimaremus, eo ꝙ per unum & eũdem, dico autẽ nobis ↄgenitum aërẽ, & uideremus, & audiremus, & olfaceremus, quẽdam unũ esse sensum horum oium apprehensiuũ: ꝙ nõ uideant discretas partes, ꝑ quas horũ apṗhensiones particulatim fiunt: nũc autem qm̃ uidemus diuisa sensoria, quia nõ est nobis aër cõgenitus: uel ꝑ unum diuersa apṗhendimus, dico aũt aërem, qui sua ꝑspicua, & per sonatrice, & odorũ trãsuectrice facultate nobis sensilia adducit. Simil̃r & ꝙ diuersæ sunt facultates, sicut & sensoria, sic nõ oportet existimare, qm̃ per unũ aliquod, nẽpe carnẽ, diuisa tangibilia nobis fiunt apprehẽsibilia, iam & unũ aliquod esse sensoriũ. Sed qm̃ diuersæ sunt tãgibilium oppõnes, plura quoq; sensoria eẽ oportet, ea autẽ occultari, ꝙ caro sit nobis cõgenita, q̃ inter sensilia & sensoria media itercedit. Nam si caro nobis nõ esset ↄgenita: sed separari suapte natura posset, sicut aer: appareret, q̃ nunc per eam occultant̃, tangibiliũ sensoria. Quẽadmodũ è contrario, si quis in dicto exemplo uisibiliũ & odorabiliũ & audibiliũ dr̃iam nesciret, ꝙ esset, uerbi grã, nobis cõgenitus aer, existimaret eẽ horum omniũ sensoriũ, nobis ↄgenitum aerẽ. Non ergo ꝑpterea ꝙ nõ aliud uideat̃ tangibilium sensorium ꝑ̃ter carnem, id satis est ad ꝓbandum carnẽ esse sensoriũ. Ego uero ad hoc dixerim, ꝙ si plura essent tangibiliũ sensoria, à carne, q̃ intercedit, occultata, qm̃ necesse est in corpore esse sensoria, necesse est utiq; ea eẽ locis diuisa: sicut & nũc locis à seinuicem diuisa sunt sensoria. Quòd si ea locis diuisa esse necesse est, oporteret nõ qđlibet tangibile cuilibet parti carnis admotũ esse apprehẽsibile. Quẽadmodum, si aër esset nobis cõgenitus, & admotum esset uisibile, nõ in illa aëris parte, q̃ oculo directo obiicit̃, sed, q̃ audituo meatui, non uideret̃: ita scilicet & nunc oino necesse esset, si plura essent tãgibilium sensoria à carne occultata, quãdoqdem ea sunt locis diuisa, non qualibet carnis parte quãlibet tangibilẽ ſpẽm admotã esse apprehẽsibilẽ. nunc aũt ita est. clarum est ergo, ꝙ nõ plura sunt intus sensoria. Si quis aũt dicat plura qdem esse: unũquodq; autem oia apṗhendere: sup̃uacaneum. unum.n. sufficeret. nõ sunt ergo plura tangibiliũ sensoria, sed unũ. Quòd si unum est, oino carnem esse necesse est. Cum sit.n. similarium partium, per uniuersum aĩal scđm cõtinuitatem peruadit caro. Sic itaq; scđam rõnem & Aristoteles refellit, & nos aduersus illum cõtradiximus. Tertiã autem rõnem hoc modo. Ea aũt erat, q̃ instãtiam dissoluebat, quę aduersus eos opponebatur, qui carnem uolunt esse sensorium. Instantia autem erat, quòd non seruat caro eam, quæ est in aliis sensoriis, proportionem, & conuenientiam, dico autem apprehensionem, quæ fit ꝑ id quod intercedit. Dissoluitur autem, ꝙ sit hic quoq; similiter id, quod intercedit: ut in iis, quæ in aqua attinguntur, est adhærens humidum: sic & in aëre est rationi ↄsentaneum esse breuẽ quẽdam inter ea, quæ tanguntur, aërẽ. Hanc ergo solonem refellit Aristoteles. Et si enim/inqt/& in iis, quæ tanguntur, est aliqd, quod intercedit, sed non qđ cũ aliis sensibus ꝑportionẽ, & cõuenientiã habeat: cõmune tamẽ est id paruũ, quod intercedit, in aliis quoq;. Incũbente enĩ oculo lema, est necessario eiusmodi, qđ intercedit. Tangit enĩ lema uidelicet cornea. Si ergo, q̃ tangunt̃, per aliqd, qđ intercedit, tangunt̃: est, scilicet, inter oculũ, & lemã, aliquid qđ intercedit: sed lemã tamẽ non uidemus: qa non oportet simpl̃r esse, quod intercedit, sed id quoq; interuallo cõmoderatũ esse oportet. Neq; enim, si oculi, & uisibiliũ ꝑportionẽ magnitudine lõge superet, eo uisibilia uidebimus: neq;

si ualde

ſi ualde paruũ fuerit, ut in lema, quæ oculo incũbit. Oportet ergo in tactu quoq; id, quod intercedit, cum aliis habere ꝓportioné, & cõuenientiã: nunc uero non habet. Clarũ eſt ergo, ꝙ & ſi quis eorũ ſolutioné admittat, ne ſic quidẽ ſeruatã inueniet, quæ in aliis eſt ſenſibus, ꝓportioné. Eſt auté & ad hæc, dico auté, quæ ab Ariſtotele dicta ſunt, cõtradicere. Oculus eni non aliquo ſimpl'r, quod intercedit, opus habet: ſed & pſpicuo: nec eo ſolũ, ſed & illuminato. Dicet ergo quiſpiã, nos nõ uidere per id, quod inter oculum, & lemã intercedit: non ꝙ ſit ipm exiguũ, ſed ꝙ lucé lema interſepiat, & impediat, ne, quod intercedit, fiat actu pſpicuum. Quare niſi lema lucem interſepiret, eã uideremus. Eandem autem omnino ꝓportioné, ſecundũ eius, quod intercedit, quãtitaté, in omnibus ſenſibus ſeruari, eſt à ratione alienũ. Qui.n. ſunt corporaliores ſenſus, minore opus habẽt eo qđ intercedit. Neq; enim quãto uiſus uiſibilia apphendit, tanto auditus quoq; audibilia, ut declarat, qđ in remigatione accidit: Dico auté, ꝙ remũ primũ ſublatum uideamus: deinde ſonũ ſentiamus. neq; uero per quantũ auditus, per tantũ & odoratus. Eſt itaq; rõni cõſentaneũ tactũ quoq;, cũ ſit oibus craſſior, minore quã omnes egere eo, qđ intercedit. Omnino auté, ꝙ opus habeat tactus eo, qđ intercedit, non neceſſario cõprobatũ eſt ex ea, q̃ eſt cũ aliis ſenſibus, ꝓportione, & cõueniẽtia. Iam eni maxime neq; guſtus indiget. Neq; enim quæcũq; in uiſu accidunt, in aliis quoq; euenire neceſſe eſt. Neq; quæcũq; in auditu & odoratu, in aliis quoq;. Vt ꝙ uiſus qdem per emiſſioné ſentit, reliq auté per imiſſioné, etiã ſi ipſe quoq; per imiſſioné. In aliis itaq; ſenſibus oportet ipm aerem materialiter affici, ut ſic afficiatꝰ ſenſus, ueluti, redolenté fieri, uel ſonare. Non ſic auté in uiſu. Non eni coloratur aer. Et ꝙ uiſus quidé ſine luce non operatꝰ: reliqui aũt maxime. nõ eſt ergo neceſſe eadé in omnibus ſenſibus euenire. Quare nõ eſt mirãdum, ſi cũ alii opus habeát eo qđ intercedit: guſtus, & tactus non egent. Et ipm quidé nomé hoc ſatis declarat, ꝙ tangẽdo tactus apphenſioné habeat. Hęc ſunt ergo per quę ꝓbare uiſus eſt Ariſtoteles, & ꝙ plures tactiui ſunt ſenſus, & nõ unus, & ꝙ caro non eſt tactiuũ ſenſoriũ, ſed id, quod intercedit: & quõ nos aduerſus ea, q̃ dicta erant, oppoſuimus. Nunquid auté ne duo quidé, quę dicta ſunt, cõfirmare ꝓpoſuit, ſed unũ ſolũ, ꝙ plures ſenſus ſunt tactus: ſecundũ auté ad hoc referebatꝰ. Syllogiſmũ enim oſtẽdenté, ꝙ unus eſt ſenſus, ex eo, ꝙ unum ſit ſenſorium, refellens, oſtẽdit, ꝙ neq; cõnexum eius eſt rectũ, neq; adſumptio. Adſumptio autem erat, ꝙ caro, cum ſit unã, eſt ſenſoriũ tangibilis. Vt ergo oſtẽdat, nõ unũ eſſe ſenſoriũ, ſed id, quod intercedit, hoc p tria arguméta oſtẽdit, talibus Ariſtoteles, in duabus quęſtionibus, ſi qdem duæ ſint, argumẽtatiõibus nos exercẽs, ut dixi, & aſſuefaciẽs, ne ſimpl'r, & temere ꝓbabiles orationes admittamus, ſed ueras. Eſt aũt Ariſtotelis opinio, & ꝙ unus eſt tactiuus ſenſus, & ꝙ caro ſenſorium. Quòd enim unũ intellexit eſſe tactum, in tertii libri ꝓœmio declarauit. Quòd eni, inquit, nõ eſt ſenſus ꝑter quinq;, tiſq; enumeratis, unũ ex quinq; tactũ quoq; cõnumerauit. Quare ſi qnq; ſunt ſenſus: unus aũt eorũ eſt tactus: unus ergo eſt tactiuus ſenſus. Et carné qdé ſenſoriũ eſſe uult, ubi dicit. Tactus auté eſt eo ipſo, ꝙ tangatꝰ, & adhuc magis in his. Rurſus, inquit, & quæcũq; ipſa tangentes ſentimus, tactu ſunt ſenſilia, quę habemus. Si auté ꝙ tangatꝰ ſentimus: tangitꝰ auté caro: Senſoriũ ergo caro eſt. Magis auté ex iis, q̃ ſparſim, & diuerſis in locis ab eo dicta ſunt, Philoſophi mentem colligendo dici põt, ꝙ & unũ, & multos ſenſus nouit tactũ: & non ſolum ipm, ſed & reliquos ſenſus: & carné eſſe & ſenſoriũ, & quod eſt intermediũ. Simil'r & reliq̃ ſenſoria. Nã & noſtra anima & una eſt, & multiplex. Quẽadmodũ enim coloris qdem ratio eſt p ſe indiuiſibilis, & figurę expers: cum ſubiecto auté corpore ſimul & diuiſioné, & figurã ſuſcipit: Sic auté & irrationalis aia, ſecundũ ſubſtantiã quidẽ habet, ut ſit carens ptibus, & indiuiſibilis: Quomodo enim ſimul ſcđm idem, & album, & nigrum apphenderet? Fit aũt diuiſibilis circa corpora in eis diuiſa: Qm̃ ergo eſt ſecundũ aliquid indiuiſibilis, & diuiſibilis: merito unã dici poſſit, & multæ. Et propterea itaq; etiã unaquæq; eius facultatũ & una fuerit, & multæ, ut & quæ ſimul cũ ſubiecto diuidatꝰ, & alia parte aliud ſenſile apphendat. In tactu auté hoc merito q̃ſiuit. Qm̃ enim ipſe eſt lõge materialior, & corporalior: partium multiplicitaté iure habet apertioré. Et alii qdem magis unum, quã multi. Ipſe auté magis multi, q̃ unũ. Et quid dico in aia irrationali, cum & rõnalis, ut ad menté collata, eſt quodãmodo diuiſibilis, ut q̃ ipſa utatur ꝓpoſitionibus, & cõfirmationibus, & concluſionibus? Eſt aũt rõni cõſentaneum ſenſorium quoq; carné eſſe. Si ea eni eſſet id, qđ intercedit: qm̃ & aere, & aq̃ eſt craſſior: in illis auté, etſi ſint ſubtiliora, eſt aliqđ tẽpus; ut per ea ſenſus ſenſilia apphendant: Remũ enim prius reuulſum uidemus: deinde poſtea ſonum audimus. & cum ſit tonitru, primum nobis fulgur apparet. & nõ ſimul atq; odoriferum appropinquauerit, odoré ſentimus: ſed ad apphenſionem aliquo tẽpore opus aſt. Si itaq; p aëré, q eſt ſubtilis, tẽpore tamé opus eſt ad odoré, & ſonum ſentiendum: multo magis in tactu, ſiqdem caro nõ eſſet ſenſorium, ſed id, qđ intercedit, nobis tẽpo

re opus eſſet ad tágibilium apꝑhenſioné, ꝓpter carnis craſſitudiné:niſi qs in aliis interuallum cau
ſetur. Sed in odoratu, quáuis ꝓpe ſit ſuffitus, tépore tamé aliquo ad apꝑhenſioné opus habemus.
Sed tamé etiá ſi ſenſorium eſt caro:ſed & id etiá qđ intercedit: ſicut & in aliis ſenſoriis. Senſorium
ení ꝓprie eſt ſpiritus. Atq; in oculo qdé cryſtallinus, & reliq humores, & tunicæ, ut ad ſpiritum q/
dem intercedunt: ut ad aeré auté, & alia, ſunt ſenſorium. Sed hic qdé hæc potius ſenſorium, q̃ id,
quod intercedit. In tactu auté caro eſt potius id qđ intercedit, q̃ ſenſorium: ꝓpterea q; eſt materia/
lior, & q̃ terreni plus cõtinet. Spiritui ení eſt cõuenientius uiſiuũ ſenſorium, q̃ caro. Et hæc eſt Ari/
ſtotelis opinio. Sciẽdum auté, q; Themiſtius aliá quoq; ꝓbatioñé ponit, cum oſtédit carné nõ eſſe
ſenſoriũ. Sẽſoria ení, inqt, cõtraria diiudicát. Viſus ení albũ, & nigrũ diiudicat: guſtus dulce, & ama/
rum: auditus graué, & acutum ſonũ: tactus auté leue, & graue oppoſitũ. Graue quidé, q; eius fit cõ
ſtipatio, & ꝓtruſio: leue auté non itidé, qm̃ ab eo nõ afficitur. Dico ergo, q; queádmodũ in aliis di/
ximus, ea apꝑhendere nõ ſolũ ꝓpria ſenſilia, ſed & priuatiões: apꝑhẽdit.n. uiſus quidé tenebras: ſi/
lentium aũt auditus: apꝑhendere aũt ea dicimus nõ ſm̃ affirmatioñé, ſed negatioñé, q; nihil patiá/
tur: ſic & leuitaté tactũ apꝑhendere dicimus ſm̃ negationem. Ná eadé rõne dicemus ne alia qdem
oppoſita apꝑhendi poſſe. Nõ.n. uiſus afficit̃ à tenebris. Neq; auditus à ſilentio. Lux aũt tenebris op
ponit̃. Sono aũt ſeu uoci ſilentiũ. Sic & quádo frigidũ, & calidum apꝑhẽdit: ſiccũ, & humidũ: aſpe/
rum & leue, q̃ ſunt cõtraria. Quòd aũt & unũ eſt tactiuum ſenſorium, idq; nõ aliud quá caro, licet
hoc mõ oſtẽdere. Et q; unum eſt ſenſoriũ: oſtẽdemus hoc mõ. Quodcũq;.n. ex tágibilibus, ut cali/
dum, in q̃cunq; parte corporis admoueris, eius oĩno apꝑhenſioné retinet. Silr̃ & frigidum, & ſiccũ,
& humidũ, & reliq̃ oĩa. Quare ſi unumqđq; ſenſile in q̃cunq; parte caro apꝑhẽdit: clarũ eſt utiq;,
qđ nõ ſunt plura ſenſoria. eſſent.n. locis ſeparata. Quòd ſi ita eſſet, nõ cuilibet parti carnis idem ad
motum ſenſile eſſet apꝑhenſibile. Clarum eſt.n. q; in aliq̃ carnis parte poſitũ, ſi nõ eét ſubtũ, qđ id
apꝑhenderet, ſenſorium, nullá ſui ipſius apꝑhenſionem ꝑberet. Sicut ergo uiſibile, qđ eſt retro, non
uidemus: Neq;.n. ſi, ut ita fingamus, nos circũcirca ambiret aër, & uiſiuum, & auditiuum, & odo/
ratiuum ſenſorium tegeret, in q̃libet pte ambientis aëris poſitũ uiſibile uideret̃: Si.n. ad eá pté po/
ſitum eſſet, q̃ eſt directo è regiõe auditiui meatus, nõ uideret̃: Atqui ſi audibile in eodé loco poſitũ
eſſet, magis auditum eét: Sic & odorabile ſui magis ſenſum ꝑberet, ſi ex odoratiui meatus regiõe ſi
tum eſſet. Quare hac quoq; rõne etiá diſcreta tũc eẽnt diuerſa ſenſoria: & ꝓpterea diuerſi ſenſus.
Quare ſi nunc quoq; ambiens caro plura tegit ſenſoria: cur in qualibet parte qđuis tágibile ſentit̃?
Quáobré ſi in aliis quoq; ambiente aëre oĩa ſentirent̃: in tactu quidem certè hoc euenire nõ debe
ret: q; nõ ea, q̃ lõge ſunt, ſed quę ꝓpe, tactus apꝑhendit. Quòd itaq; nõ ſunt plura tactiua ſenſoria,
hinc clarum eſt. Quòd auté neq; aliqđ aliud eſt ꝑter carnem tactiuum ſenſorium, hinc manifeſtũ
eſt. Si.n. aër intercederet: in qbus auté ſenſoriis eſt aliquid, qđ intercedit, in iis, ſi ſupra ipm̃ ſenſoriũ
ponat̃ ſenſile, ſui nullá apꝑhenſioné ꝑbet: clarum eſt, q; hic quoq; hoc ipm̃ eueniret. Nũc auté ſi qs
de carne paululum quid detraxerit, deinde ſupra reliquum ipoſuerit uel calidum, uel durum, uel
aliqd eiuſmodi, ſentiet oĩno. Et rurſus ſi ab illa aliquá aliá partem abſtuleris, idq; uſq; ad ipm̃ os.
Quare ſi hoc uerum eſt, clarum, q; caro eſt tactiuum ſenſorium. Si.n. aliqđ aliud intus eſſet, carne
paulatim ablata oporteret ad ipm̃ aliquádo ꝑuenire ſenſorium. Quare ſuperpoſito ſenſili conſen/
ſus nõ amplius fieret. Quòd auté una quoq; eſt ſenſitiua facultas, & nõ multę, hinc rõcinatiõe col
legeris, ſiqdé cuilibet ſenſitiuæ facultati ꝓprium aliqđ ſenſoriũ natura attribuit. Dicere.n. liguá eẽ
& guſtatiuũ, & tactiuũ ſenſoriũ, eſt ridiculũ. Tactiuum.n. ſenſum nõ ſola habet lingua, ſed totũ p
totum corpus. Et cá dicta eſt, q; ex iis cõſtamus, calido/frigido/ſicco/& humido. Cur ergo in ligua
magis utrũq; ↄtingit, q̃ in oculo, & auditu, & odoratiuo meatu? Ná & hæc ſimul ſunt & talia, & ta
ctiua. Quòd aũt guſtatiuum tágens ſentiat, ſicut tactiuum, eximium qđ uidet̃ hr̃e ꝑter alia. Nam,
ut dixi, nihil habet, qđ ſit ꝓprium ꝑter alia. Et clarum eſt, q; neq; ualidũ eſt, qđ dicit̃, in tactu opor
tere eſſe, quod itercedat, ut cũ aliis ſenſibus cõueniat. Ná cum ſint qnque ſenſus: duo quidem, ui/
ſus, & auditus, q̃ ſunt lõgiſſime apꝑhendũt: Duo auté, tactus, & guſtus, q̃ ſunt ꝓxime. Ipm̃.n. opor/
tet attingere ſenſoriũ, ſiqdem oſtẽſum eſt, q; caro eſt ſenſoriũ, reliquus aũt odoratus mediũ locum
ſortitus eſt, ut qui neq;, q̃ ualde lõge ſunt, apꝑhendat, neq; ipm̃ ſenſorium tágũt odorabilia. Quare
cum ſic habet tactus & guſtus, magis cõſenſus quidá, & ordo ſeruat̃ in ſenſibus. Si.n. q̃tuor ſimilr̃
externa apꝑhenderent, ꝓbabilr̃ dici poſſet, cur nõ reliquus quoq;? Si auté nõ ſic habeat: ſed lingua
quidé tágens: olfactus auté, q̃ ualde ꝓpe ſunt, & ferè tágũt: quid neceſſe eſt, ut tactus per id, quod
intercedit, apꝑhendat? Dicere.n. q; guſtus quoq; tactus eſt, nõ eſt uerum. Cur.n. nõ tactus guſtus?
Aperte.n. diſtincta ſunt & ſenſoria, & facultates. Si autem ꝓpterea q; tágens guſtat, ideo tactus eſt:

hac rõne

hac rõne dixerit quispiã auditum quoq; uisum,& uisum auditũ:ambo.n.per id,qđ intercedit. Tãgibilia auté sentire,ut dixi,totius est corporis cõe. Reliquum est ergo ut q̄ramus,nũquid uerũ est illud,qđ dicit,oẽm sensum uersari circa unã oppõnem sensilium:& circa unũ aliqđ & cõe genus ꝓpinquum. Visus quidé circa album,& nigrum,&,q̄ sunt itermedia:& cõe genus eorũ est color. Auditus circa acutũ & graué:& cõe genus,sonorũ. Gustus circa dulce,& amarũ,&,q̄ intercedũt:& eorum cõe genus,succi. Odoratus aũt ut exilis,& euanidus,neq; spẽs discreuit,neq; genus,q̄a non discreuerit species. Apte aũt in tactu multæ sunt oppõnes,ut dictũ est,& q̄ sub cõe aliquod,& ꝓpinquum genus nõ reducunt. Ostẽdimus aũt,ꝙ nec in aliis quidem est sile. Magnũ.n.& paruũ in sono,& asperũ & leue in quolibet sensili sm ꝓportioné. Tale est.n.in uisibilibus quidem,qđ est uehemẽs & nimiũ nigrũ,& exilius:in gustu aũt ualde & minus dulce. Silr & in odorabilibus. Asperum aũt & lene in auditu q̄dem id,qđ delectat,& id,qđ molestia afficit. Idipm aũt est in omni quoq; sensu. Clarũ autem,ꝙ hæc nõ recte accepta sunt apud Arist. Ea.n.quoduis sensile cõsequunt,nec sensilium differentiã cõstituũt. Vt ipse.n.in q̄nto naturalis auscultatiõis ostẽdit:Quæ quodlibet genus cõsequunt,ea spẽrum differentiã nõ faciunt. Sic aũt habet dictiõis cõtextus in naturali auscultatione. Quare nõ sunt spẽs motus,uelocitas & tarditas,q̄m oẽs sm spẽm differentes motus ↄsequunt. Quare neq; grauitas & leuitas,q̄ est ad idẽ,ut terræ ad ipsam,& ignis ad ipm. Alia.n.dicit alia terra,uel grauior,uel leuior. Sed hoc nõ facit terræ dñiam. Quælibet.n.terra alia q̄dé est grauior, alia uero leuior. Similr ignis igne grauior,& leuior. Quare nõ hac rõne ignis differt ab igne, uel terra à terra. Terra aũt ab igne. Neq;.n q̄ in igne est leuitas,terrã aliquã ↄsequit:neq;,q̄ in terra est grauitas,aliquem igné. Atq; oĩs motus alio q̄dem est tardior:alio uelocior. Quare si oĩa sensilia ↄsequit, nõ dico sola audibilia,sed oĩa simplr,ut alia aliis magis intẽsam ꝓpriã habeãt q̄litaté,uel remissam, qđ accepit Aristoteles magnũ,& paruũ:silr ut & delectet,uel molestia afficiat,sicut accepit asperũ,& lene in auditu:Nõ ergo sensiliũ differẽtiã eiusmodi fecerint. Quãdoq̄dem neq; uelocitas & tarditas motuũ differẽtiã ↄstituebat:quãdo etsi in uno solo sensu hoc cõtingeret,ne sic q̄dé sensuũ differẽtiam ↄstitueret. Magnũ.n.& paruũ oẽm sonũ ↄsequit:Similr & asperũ & lene. Non sunt ergo sonorũ differẽtiæ hmõi. Nõ oẽm auté tãgibilem q̄litaté ↄsequit asperitas & lenitas:friabilitas, & lentor. Sed neq; eæ,q̄ sunt corporũ ↄstitutiuæ q̄litates,caliditas,& frigiditas,siccitas,& humiditas se inuicem cõsequunt,ut sonum magnitudo,uel paruitas. Sed cũ sunt diuersæ,& sm spẽm separatæ,ad cõstitutionem corporũ cõnectunt. Illic aũt quãtũ est magnũ & paruũ in uoce,q̄le aũt asperũ,& lene:nõ aũt quãtitates. Et aliog fatemur tactũ hac rõne differre ab aliis. Si aũt hoc facit ut non unus sit sensus tactus,sed plures:q̄rendũ,nũquid,quẽadmodũ solus quidé uisus sm emissioné uisibilia apphẽdere uisus est,cũ nullus alius hoc facere existimatus fuerit:sic & tactus hoc habet eximiũ,& ab aliis separatũ,ꝙ plures oppõnes apphendat. Oĩno aũt dicendo ꝙ plura apphendit,statuere q̄dé licet,ꝙ eximiũ quid habeat ꝑter alios,nõ utiq; aũt ꝓpterea necesse est eũ nõ unum eẽ,sed plures. Si enim ꝓpterea plures,ꝙ aliquã habeat ab aliis differẽtiam:cur nõ una potius,ex eo,ꝙ unũ habeat sensorium? De lingua.n.respõdimus,ꝙ non,tãq̄ lingua,tactiua est:sed q̄tenus totũ corpus tale est. Itaq; & uisorium sensoriũ,& reliqua simul etiã sunt tactiua. Quare nullũ apertum indiciũ,nec aliqua probabilis ratio ostendit,tactum non unum esse sensum,sed plures.

De tangibili autem,& tactu eadem est ratio.

Quænam? Quòd ab appositis est incipiendũ:ꝙ hic quoq; per id,quod intercedit,est apphensio ꝙ hic quoq; circa unum genus, & unam oppositionem tactus est operatio, quantum quidem ad eam,quæ est ex reliquis,consequentiam.

Si enim tactus nõ est vnus sensus, sed plures:necessariũ esse quoq; plura sensilia.

Coniunctio,enim,causæ redditioné significãs,totũ cõtextus intellectũ talem facit. Q̄m de tactu & tangibili eadé est ratio. Vt eni se habet tangibile,sic necesse est,& tactũ habere. & cõtra,necesse est utiq;,siue sint plura tãgibilia,multos quoq; esse tactus:siue plures tactus,multa quoq; esse tangibilia,siquidé in utroq; eadé est ratio. Potest auté & cõiunctio,enim,nõ ad ꝑdicta referri,sed ad intelligentiã eorũ,quæ subiungunt. Erit auté apertus intellectus,si cõtextus ordiné sic imutemus. Dubitatio auté est utrum sint plures, an unus. Si enim tãgibilia sensibilia plura sunt: necesse est tactũ quoq; non unũ esse sensum,sed plures. Fortasse auté & tanquã oratione,quæ cõuertitur, indifferéter usus est. Oportebat eni,ut dixi,ita dicere. Si sensilia plura,& tactus plures, ut ex cõfessis incerta cõfirmaret. Nunc aũt cõtrariũ dixit. Si plures tactus,& tãgibilia. Potest auté, ut dixi,& dictio trãsi-

liri. Hic ergo dubitatiue ꝓponiť duas, q̃ mihi in p̃cedente cõtemplatiõe dictæ ſunt, quæſtiões oſtẽdere: Vtrum unus eſt tactiuus ſenſus, an plures. Et utrũ caro eſt ſenſoriũ tangibiliũ, ut uiſus uiſibilium etiã in aliis aialibus, quæ carnẽ quidẽ non habent, ſed aliqd, quod cũ carne habet ꝓportionem & cõuenientiã: ſunt enim quædã animalia, quæ carnẽ qdem non habent, ſed aliquid, qđ cum carne ꝓportionẽ habeat, ut inſecta, formicæ, & muſcæ, & ſimilia. An nõ eſt qdẽ caro ſenſoriũ, neq; quod cum ea habet ꝓportionẽ, & cõuenientiã: ſed ipſa quidẽ eſt intermedia, per quã ſenſus: ſicut erat & in aliis ſenſibus, qđ inter ſenſilia, & ſenſoria itercedit. Quod aũt ꝓprie, & primo tãgibilia ſentit, eſt aliquid aliud intra carnem, quod cum aliis ſenſoriis habet ꝓportionem.

Nam & omnis ſenſus vnius cõtrarietatis eſſe videtur, vt viſus albi, & nigri: & auditus acuti, & grauis: & guſtus amari, & dulcis: in tangibili autem multæ ſunt cõtrarietates: calidum, frigidũ, ſiccum, humidum: durum, molle: & aliorum quæcunq; eiuſmodi.

Hic eſt primum argumentũ, ꝙ non unus eſt ſenſus tactus. Si quilibet enim ſenſus unã cõtrarietatem iudicat: tactus autem plures: neceſſe eſt utiq;, quot ſunt, contrarietates, quas tactus apprehẽdit, tot eſſe tactiuos quoq; ſenſus.

Habet autẽ aliquã ſolutionem ad hanc dubitationẽ, ꝙ in aliis quoq; ſenſibus ſunt plures cõtrarietates. Vt in voce non ſolum acumẽ, & grauitas, ſed & magnitudo, & paruitas, & lenitas, & aſperitas vocis: & eiuſmodi alia. Sunt autem & circa colorem tales aliæ differentiæ.

Labefactat per hæc prius argumentũ: ꝙ non ſolũ tactus circa plures oppoſitiões uerſatur: ſed & reliqui. Iam eñi p̃diximus, ꝙ aſperũ & lene in uoce, & candidũ & fuſcũ ſcdm ꝓportionẽ dicitur: & ꝙ magnum & paruũ, qđ eſt in ſonis, non eſt idẽ cum eo, qđ eſt in magnitudinibus. Vt dicimus magnã lineam, uel magnum corpus. In coloribus autẽ, magnũ quidẽ, & paruũ non dicimus: aſperum autẽ & lene, ꝓ uehemẽs & exile. Similr neq; odor magnus & paruus diciť: ſed dulcis, & amarus, & acris, & grauis. Clarũ eſt ergo, ꝙ hic quoq; nõ ſcdm ꝓportionẽ magnũ & paruũ dicitur: ſed in ſonis tantũ, eo ꝙ magnũ & paruũ eſt quãtitatis ɔtinuæ, & lõgum & breue. Sicut ergo longũ & grauem ſonum dicimus, qui fit in maiore uel minore extenſiõe tẽporis: eo ꝙ tẽpus eſt quantũ cõtinuum, ſonum, q magno, uel paruo motu factus eſt, uel magnũ, uel paruũ dicimus. Qm ergo ſonus fit oĩno cũ motu, dico aũt eo, q eſt ſcdm locũ: ipſe autem eſt quãtitatis: nullum aũt aliorũ opus habet ſubiecto motu, qui eſt ſm locum: merito in illis nõ ſeruať magni & parui proportio.

Sed quidnam eſt ſubiectum, ſicut auditui ſonus, ſic tactui, non eſt clarum.

Secũdum argumentũ, ꝙ nõ eſt unus ſenſus. Quilibet. n. ſenſus circa unum aliquod genus uerſatur: uiſus colores: auditus ſonos: guſtus ſuccos: olfactus odores. Quæ autẽ tactui ſubiecta ſunt, non hñt unum cõe genus. Videať autem neq; uiſus circa unũ aliquod uerſari genus, ſiqdem ipſe prius dixit, ꝙ uiſibile qdẽ eſt & color, &, quod oratione qdem licet dicere, caret aũt noie. Dico autẽ ꝙ hoc quoq; ſub colorem eſt reducendũ. Eſt enim hoc totum ſplendidus color.

Vtrum autẽ eſt ſenſoriũ intus vel nõ, ſed ſtatim caro, nullũ videtur eſſe ſignum, ꝙ ſenſus fiat ſimul eorum, quæ tanguntur. Nam & ſi quis circa carnẽ veluti factam pelliculam extenderit, ſimiliter ſenſum, ſimul ac attigerit, ſignificat. Atqui clarum eſt, ꝙ non eſt in ea ſenſorium. Si autem congenitum quoq; fuerit, adhuc celerius ſenſus permeauerit.

Eum, qui à nobis in p̃cedente ɔtemplatione dictus eſt, hypotheticũ ſyllm non eſt aperte in uerbis cõtextus inuenire: ſed eo ꝙ & eius aſſumptionẽ, & cõnexum potẽtia refellit: ſyllogiſmus quoq; in iis cõprehẽditur. Quis erat aũt ſyllogiſmus? Si ſenſoriũ tactus unum: id aũt eſt caro: neceſſe eſt ſenſum quoq; unum eſſe. Atqui ſenſoriũ caro. Et tactus ergo unus eſt ſenſus. Probat ergo, ꝙ neq; ſi ſenſorium unum ſit, unum neceſſe eſt eſſe ſenſum: ſicut habet in lingua. Cum enim unum ſit ſenſorium, duo ſenſus: tactus, & guſtus: & quòd omnino caro non eſt ſenſorium. Sed nos quidem in præcedente contemplatione priorem connexi confutationem expoſuimus: ſecundam autem aſſumptionis, ut ɔtinentem redderemus orationẽ, q̃ adſtruit, carnem nõ eſſe ſenſoriũ, ſed id, quod intercedit. Ipſe autem nõ eſt uſus eo ordine. Sed qm̃, ut dixi, & ſcđa ꝓpoſitio, & aſſumptionis hypothetici ſyllogiſmi cõfutatio erat unum & idem: prius duo argumenta, per q̃ oñdit non eẽ carnem

ſenſorium,ponit:& deinde ſyllogiſmi cõnexum redarguit,& aſſumptionẽ in hac ſecundæ ꝓpoſitionis ↄfirmatione.Potentia aũt utiq; & dictum à nobis hypotheticũ ſyllogiſmũ poſuit. Cum hic enim ſitus nõ eſſet ſyllꝰus apud Ariſtotelem: ex dictis collegerũt interpretes,ꝙ quẽdam eiuſmodi ſyllogiſmum ↄſutaret. Vtrum aũt eſt ſenſorium intus uel nõ,ſed ſtatim caro,nullum uidet̃ ſignũ, ꝙ fiat ſimul ſenſus eorum q̃ tangunt̃. Trium argumentorũ,per q̃ oñdit,non eſſe carnẽ ſenſorium, unum per hęc ponit.Id autem eſt, qđ refellit argumentũ quo oſtendere uidebat̃ carnem eſſe ſenſorium: quando etiam ſi per pelliculam tangibilia attingamus, ſine tempore ea apprehendimus: etiam ſi non ſit illa pellicula ſenſorium: intercedit autem inter carnem,& ſenſilia. Quid ergo prohibet carnem eiuſmodi quid eſſe?

Quare & talis pars corporis ſic habere videt̃,quẽadmodũ ſi circulo nos cõgenitus ambiret aer. Videremur eñi vno aliquo ſentire,& ſonũ,& colorẽ,& odorẽ:& vnus eſſe ſenſus,viſus,& auditus,& odoratus.Nunc autem quia definitum eſt,per quid fiunt motus:manifeſtum eſt dicta ſenſoria eſſe alia.In tactu autem hoc nunc incertum eſt.

Secũda ratio,q̃ confirmat carnem ſenſoriũ,ex eo,ꝙ nihil aliud p̃ter hanc appareat,per qđ tangibilia ap̃phendimus. Hanc itaq; refellit,ꝙ hoc uidet̃ eſſe caro,q̃le cõtingeret,ſi nos aër circulo ambiret,& cõgenitus nobis eſſet,ueluti ↄdenſatus. Quẽadmodum ergo ſi hoc cõtingeret,ꝓpterea ꝙ tegerentur ſenſoria,ꝑ unum aũt,& eundẽ aerem,& audiremus,& uideremus,& olfaceremus,exiſtimaremus unũ eſſe ſenſorium oĩum dictorum uiſibiliũ,audibilium,& odorabiliũ,cõgenitũ nobis aerẽ:& ne eſſe q̃dem oĩno aliquod aliud ſenſoriũ p̃ter ip̃m:neq;.n.apparet nobis aliq̃d aliud:quod nunc redarguitur:qm̃ aperte ſenſoria diſcernant̃: hoc nunc exiſtimãdum cõtingere in carne nobis congenita,& ambiente,& tactiua,ſenſoria tegente. Quare,nõ ideo,ꝙ nõ appareat aliq̃d aliud p̃ter carnem,per qđ ſenſilia ap̃phendimus,hoc iam ſatis eſſe ad ꝓbandũ exiſtimãdum eſt,ꝙ caro ſit ſenſorium. Poteſt aũt hoc argumentũ & cõnexi ſyllogiſmi eſſe cõſutatio. Hoc itaq; deinceps,& dictã à nobis cõnexi ↄſutationem ponit Ariſtoteles,& huic noſtro argumento cohęrere,& ab eo dependere facit. Vt aũt hoc oſtendamus,dico autem,ꝙ per p̃dicta ſyllogiſmi connexũ refellitur,ſuperius propoſitum dictionis cõtextum & exponemus,& interpretabimur.

Quare & talis pars corporis ſic habere videtur, quemadmodũ ſi circulo nos cõgenitus ambiret aer, videremur uno aliquo ſentire & ſonum, & colorem,& odorem:& vnus quidam eſſe ſenſus, viſus, auditus, odoratus.

Poſtquã oſtendit carnem nõ eſſe ſenſorium:eo cõſutato, per quod eſſe ꝓbabilis coniectura uidebatur carnem eſſe ſenſoriũ,dico autem ap̃phenſionem, quæ fit ſine tẽpore: Cum itaq; relinquat̃, ut ea quidem ſit,quod intercedit congenitũ corpus,& intus eſſe tactiuum ſenſorium:hac opinione utens,hypothetici ſyllogiſmi cõnexũ redarguit,oſtẽdens nõ eſſe neceſſe unã eſſe tactiuã facultatẽ:q̃ per unũ & idem,nẽpe carnem,fit tãgibiliũ ap̃phenſio. Si.n.inq̃t,circũfuſus nobis aer congenitus eſſet,& cõdẽſatus,ut ſenſoria tegeret:quia per idẽ uidemus,& audimus,& olfacimus:nobis uiderent̃ hi tres ſenſus unus eſſe:eo ꝙ per unũ quidẽ aerem,uiſibilia,audibilia,& odorabilia ap̃phẽdimus:tecta ſunt aũt,q̃ illa diiudicãt,ſenſoria. Quẽadmodũ ergo etiã ſi ꝑ unũ nobis cõgenitũ fieret ap̃phẽſio,nõ ꝓpterea unus eẽt & uiſus,& auditus,& olfactus,ſed plures,eo ꝙ ſint plura quoq; ſenſilia:colores:ſoni:& odores: Sic neq; qm̃ nobis cõgenita caro cohæret,unaq; eſt,per quã oẽs tãgibiles,q̃ plures ſunt,cõtrarietates ap̃phẽdimus,unus fuerit tactiuus ſenſus,ſed multi,ꝓpter ſenſilium diuerſitatẽ. In aliis.n.ſenſibus,ꝙ ſeparatũ ſit id,qđ intercedit,per qđ fit ſenſiliũ ap̃phenſio, dico aũt aërem,& eorũ inſtrumenta ſint à ſe inuicẽ diſtincta,manifeſta eſt eorũ diuerſitas:in carne uero,ꝙ ea nobis cõgenita cohæreat,cũ ſit intermedia,incertũ eſt,an ſint multi tactus. Sed tãgibiliũ diuerſitate diſcernimus ſenſuũ tactiuorũ multitudinẽ. Nũquid aũt & ꝓpoſitũ argumẽtum eſt etiã ſyllogiſmi aſſumptiõis refutatoriũ? quod etiã magis uerũ eſt. Vult.n.etiã per hoc oſtendere,ꝙ nõ,quoniam per unum,ſcilicet carnem,ſenſilium eſt apprehenſio,iam & unum eſt tactiuum ſenſorium. Nunquid.n.cõgenita quidẽ caro eſt,quæ intercedit,intus aũt ſunt plura ſenſoria,ut in exẽplo?

Ex aere enim,vel aqua,fieri non poteſt,vt conſtet corpus animatum. Oportet enim eſſe aliquid ſolidum. Reſtat vt ſit mixtum ex terra,& his,cuiuſmodi vult eſſe caro,&,quod cum ea habet proportionem. Si enim omnis ſenſus per id,quod intercedit:& tactus.

Vult cām dicere, quāobrē id, per qđ tactus fit, nobis cōgenitū adhæret, caro, inquā: nō ita aūt & aër, & aq̄, per q̄ dicti sensus apꝑhendūt, nobis cōgeniti cohærēt, sed sunt exterius. Quia.n.ingt, fieri nō pōt, ut corpus aiatum & in terra uicturū ex uno ex simplicibus cōstet, uel aëre, uel aq̄: oportet.n.unúquodq; iis maxime adsimilari, in quibus est uersaturū: per hæc autē ꝑdictorū sensuū fit apꝑhensio, aerem, dico, & aquā: merito hæc nō sunt nobis cōgenita, & cohærētia. Nā & qui in auribus inclusus & inædificatus est aër, nō cohæret quidē cōgenitus, sed est inseparabilis. Qm̄ autē tactus per carnē habet apꝑhensionem: eaq; est illi id, quod intercedit: tale autem est & animalis corpus solidum, & mixtum: iure ergo nobis cōgenita cohæret. Et propter hanc causam, per congenitum nobis cohærens corpus, quod intercedit, tactus fit apprehensio.

Quare necesse est corpus quoq; esse congenitum, & cohærens, tactiui intermedium, per quod fiunt sensus, qui plures sunt.

Neq;.n.amplius ꝓhibeant, quominus cōgenita cohærerēt, ut alia, ꝙ nō possit tale eē aialis corpus. Nā si possent, illa quoq; necesse eēt cōgenita cohærere. Si.n.& ex tali cōstaremus, & ꝑ tale sensiliū fieret apꝑhensio: qd uetaret per ꝓpriū, & familiare uidere, alieno aūt nō egere? Qm̄ ergo tāgibiliū est apꝑhensio per carnē: id est, ut itermediū, per qđ fit sensiliū apꝑhēsio: eius.n.qđ est necessariū, & qđ fit cōpendio, est natura: propterea ergo, ꝙ in partibus aialis carnē inuenit, per quā tāgibilia sunt apꝑhēsibilia, natura ea usa est, nec aliquo alio opus habuit, qđ intercederet exterius.

Declarat autē, ꝙ plures, qui in lingua tactus est. Omnia enī tāgibilia sentit scđm eandē partē, & succum. Si itaq; alia caro succum sentiret: videretur idem & vnus esse sensus, gustus & tactus, Nunc autem duo, quia non conuertuntur.

Vides, quomodo, ut dicebā, priora quoq; erāt refutatio cōnexi syllogismi hypothetici. Dico aūt ꝙ non necesse est, si per unū aliquod sentimus, etiā unū esse sensum. Vt q enim per ꝑcedentia ostēdisset, ꝙ cōtingit, etiā si unum sit sensoriū caro, plures esse sensus, ex eo ꝙ supponat hoc circa carnē ɔtingere, quod cōtingeret, si nobis cōgenitus, & cohærens esset aer, per quē uidemus, & audimus, & odoramur, sic subiūxit, Declarat aūt, ꝙ plures, qui est in lingua tactus. Qm̄ enī nō ex ipsis rebus ostensio ꝓcessit: sed per suppositionē collegit, cōtingere ꝑ unū qdem fieri sensiliū apꝑhensionē, nō esse aūt unā sensitiuā facultatē: & ꝙ nō est eiusmodi suppositio, ut fieri nō possit, in ipsis rebus hoc cōfirmat, dico aūt in tactu, qui est in lingua. Ecce ergo lingua, & gustabiliū, & tāgibiliū est sensoriū. Sed tamē alia est gustatiua facultas, q̄ tactiua. Non est ergo uera oratio, q̄ dicit, si unū sit sensoriū, necesse est unū quoq; esse sensum. Quod.n.alius est tactus à gustu, apertū est: qm̄ in reliquo qdē corpore tactus est, gustus non: lingua autē & omnia tangibilia apprendit, & præterea succos.

Dubitauerit autē quispiā: si omne corpus habet ꝓfunditatem: id aūt est tertia magnitudo: quorū autē est inter duo corpora corpus aliquod, non cōtingit ea se inuicē attingere: Humidū autē non est sine corpore: neq; madefactū: sed necesse est esse aquā, vel aquæ cohærere: Quæ autē se inuicē in aqua tangunt, si nō sint sicca extrema, necesse est aquā habere intermediā, qua plena sunt extrema: Si autem hoc verum est, fieri non potest, vt aliud in aqua aliud tangat. Eodem autem modo & in aere. Similiter enim habet aer ad ea, quæ sunt in ipsa aqua. magis autem nos latet, vt &, quæ sunt in aqua animalia, si madefactum attingit madefactum.

Hic est tertium argumentū eorū, qui ostēdunt, carnē non esse sensoriū, sed id, qđ intercedit. Est autē eiusmodi. Instantiā, ut dixi, ꝓponit iis, q carnē sensoriū esse uolunt, & eā soluit, & rursus solutionem refellit. Instātia autē est, ꝙ si in aliis sensoriis per aliqd, qđ intercedit, est apꝑhensio: caro aūt, ꝙ tangat, tangibilia apꝑhendit: uidet nō esse sensoriū. Ostendit ergo qd est qđ intercedit. Si enī oē corpus, inquit, habet ꝓfunditatē: id est autē tertia magnitudo, pro eo qđ est, tertia dimēsio. Prima enim dimensio est longitudo: secūda latitudo: tertia ꝓfunditas. Inter q̄ aūt intercedit aliqđ corpus, necesse est eorū ꝓfunditatē esse alienā: q̄ intercedit, quātacūq;, & qualiscūq; sit. Quorū autē est profunditas aliena, fieri non pōt, ut hæc se inuicē tangāt. Quæcūq; aūt alienā habent humiditatē in superficie, circūfusum aliqđ corpus habent. Quæcūq; ergo in aq̄ se inuicē attingunt, ut q̄ sunt madefacta, habent aliquod corpus qđ intercedit, & se inuicē nō tāgunt. Sicut autē, q̄ sunt in aq̄, se inuicē

tangunt: sic & q̃ in aere. Et in iis ergo, quæ in aere tangunẽ, eſt aliqd, qđ intercedit, aer. ſed id nos latet ꝓpter paruitatẽ. Nã & in iis, q̃ in aq̃ ſe inuicẽ tangunt, ignoratẽ eſſe aliqd aquæ, qđ intercedit. Sed non ꝓpterea dixerimus non eſſe inter ea aliqd. Dubitauerit aũt quiſpiã: ſi oẽ corpus habet ꝓfunditatem. Inordinatus uidetẽ locus. Poſtq enĩ dixit, Dubitauerit aũt quiſpiã, nõ ſubiũxit qđ dubitauerit. Eſt autẽ eius dubitatio inferius. Opoitet enĩ ſubiũgere, Madefactũ attingit madefactũ. Hoc enĩ, inquit, dubitatẽ, an madefacta ſe inuicẽ attingunt, & non intercedit aliqđ alienũ corpus. Et oſtendit, ꝙ eſt humidũ: id autẽ corpus: humidũ autẽ non eſt ſine corpore: neq; qđ eſt madefactũ. Humidũ qdem eſt, qđ cõgenitã habet humiditatẽ, ut aq̃: madefactũ autẽ, qđ alienã, ut lutũ. Humidum autẽ in corpore habet eſſe. Eſt ergo neceſſe humidũ qdem eſſe aquã: madefactũ autẽ eſſe aq̃ particeps. Qm̃ ergo, quæ ſe in aqua inuicẽ tangunt, non habent ſiccas ſupficies: oẽ autẽ humidum eſt cum corpore: inter ea ergo corpus aliqđ intercedit, & ſe nõ inuicẽ tãgunt. Sic ergo &, q̃ in aere, etiã ſi aer, pluſq̃ aqua, ignoretẽ intercedere. Quãdo & in iis, q̃ ſe in aqua attingunt, neſciatẽ, an ſit aliquid, quod intercedit. Magis autẽ nos latent, q̃ ſunt in aere & aqua aĩalia, ſi madefactũ attingit madefactũ. Et ad id, ꝙ cohæret, ꝙ quæ in aqua ſunt aĩalia, & q̃ in aere, nos latent, an ſe inuicẽ tangant, cum madefacta ſint, q̃ tangunt, hoc eſt ſupficies. Propter cõtinuitatẽ enĩ, q̃ eſt ad aerem uel aquã, non eſt apertũ. Hoc autẽ oſtendit ꝙ ſi madefactos in aqua digitos tetigerimus, poſtq̃ ſeparati fuerint, adhuc ſeruant humiditatẽ. Sed etſi nos latet, ipſa tamẽ ratio cõuincit ex eo, qđ cõtingit in madefactam carnẽ habentibus, & ſic tactis. Videtẽ enĩ poſt ſeparationẽ caro adhuc eſſe humida. Et ſi aqua, cum ſit craſſior, ꝓpter humiditatẽ tamẽ nõ exprimitẽ, ſed carni inſidet, multo magis fieri nõ poteſt, ut aer, qui eſt ſubtilior, omnino exprimatẽ ab iis, quæ ſe attingunt. Quid ergo? ſi hæc ita habent, & uera eſt hæc oratio, eueniet, ut nullum ſolidum corpus tangatẽ: ſi qdem oĩa, q̃ ſe inuicẽ tangunt, uel in aere, uel in aqua tangunẽ: euenit ergo ut ſolida qdem corpora ſola humida tangant. Solidum autẽ à ſolido nunquã tangitẽ. Ad hęc autẽ dici põt, ꝙ quãdo, madefacto digito, uel aliqua alia parte corporis, aliquod aliud ſolidũ tetigerimus: caro, q̃ eſt rara, & mollis, in cõpreſſione admittit in eos, qui in ipſa ſunt meatus, ſeu ꝯcauitates, humidũ, & in ſeipſam ꝓpter raritatẽ: & ſic poſtq̃ ſeparata fuerit, humiditatẽ rurſus apparere cõtingit. Cõtingit ergo totĩ exacte carnẽ tangi, ſed in illis cõcauitatibus, in quas cõfluxerat humidũ, non aliqd aliud tangere. Poſtq̃ ergo ſeparata fuerit, diffunditẽ rurſus, qđ in illis eſt humidũ, & replet ſupficiem. Cõtingit autẽ & in obſcuris meatibus ꝓtruſum eſſe humidum, qđ rurſus poſt uim factã diffunditẽ circa ſupficiem. Nã & ſi ualde dura, & leuia corpora acceperis, ut uitrea, uel ærea exacte ſplendentia, & ſic figurata, ut ſi alia aliis inter ſe admoueantẽ, exacte quadrent ſupficies, ut ne ullã qdem uacuã regionem, q̃ intercedat, relinquãt: deinde ea madefacta inter ſe admoueris, & cõpreſſeris, ut ſe exacte tãgant: deinde ſeparaueris: nullam, puto, in eis inueneris humiditatẽ. Neq; enĩ aqua ſua natura apta eſt, ut ſolidis corporibus reſiſtat. Eſt ergo rõni cõſentaneum, illis cõpreſſis, cum aqua ſuapte natura ſolidis corporibus reſiſtere nequeat, neq; ullus ĩtercedat locus, nec apertus, nec obſcurus, in quo aquã ſeparare oporteat, ipſam elidi, & cedere: & multo magis aerem, q eſt & motu facilis, & miniẽ reſiſtẽs, & q cuilibet corpori cedere ſua natura aptus ſit. Et alioq non omnino neceſſe eſt, q̃ tãgunẽ, ꝑ aliqd tangi qđ intercedit. Si enĩ neceſſe eſt, q̃ tangunẽ, per aliquid ſe inuicem tãgere: in ĩfinitum neceſſe eſt hoc cõtingere. Si enĩ aer, & aqua tãgibilia: ipſa utiq; ſentimus, q̃ ſunt frigida, uel calida, quãdo aquã uel aerem tãgimus. Vtrum autem eſt aliquid ĩter nos, & aerem, uel aquã, uel nõ? Si ergo nõ eſt, de illo rurſus eadem dicenda ſunt: ſiue aliqđ eſt inter ipm̃, & nos, ſiue nõ, idq̃, uſq; ad ĩfinitũ. Non eſt ergo neceſſe, q̃ tanguntur, per aliqđ mediũ ſe inuicem tãgere. Oĩno aũt quæ ꝓprie ſe tãgunt, neceſſe eſt ut nõ habeãt aliquid, qđ ĩtercedit: quãdoqdem ne ſe inuicem qdem tangere dicantẽ: qm̃ ea ſe tangere dicunẽ, ut ipſe in quinto Phyſicæ definiit, quorũ ſunt ſimul extrema. Simul aũt non ſunt, inter q̃ eſt aliquid intermediũ, quod ꝓhibet. Quòd aũt non neceſſe eſt, q̃ in aere tangunẽ, aliqd habere aeris ĩtermedium, hinc quoq; didiceris. Mollia enĩ corpora, ut caro, uel qd eiuſmodi, ſi qs ea digito uiolentius ꝓtruſerit: cedunt: ita ut à ꝓprio ſitu recedãt. & qd dico mollia? ꝯtingit ut, q madefactas manus habeat, lapidem trudat, uel qd eiuſmodi. Si ergo nõ citra mediũ manus tãgens ſic trudit, ſed per corpus ĩtermediũ, dico aũt humidũ: cõtinget ſic per ipm̃ trudi, ut per baculũ ianuã. Quomodo ergo non eſt abſurdũ, dicere ſolidum corpus à fluido, & cedente cuilibet ꝓtrudi? Dicet autẽ fortaſſe qſpiam. Sic per mediã humiditatem, q̃ eſt in manu, trudit, ut ſi qs manui pellicula, uel ueſtem obtendens ſic truſerit. Et quid dico? ipſa caro eſt mollis: ſed tñ qa non ipſa ꝑ ſeipſam trudit, ſed cum oſſibus, quæ per ipſam intermediã trudunt, põt etiã duriſſima ꝓtrudere. Ad hæc ergo dico, ꝙ caro, cũ ſit ſibi ipſi cohærẽs, nec diſpergi poſſit, nõ diffluit: neq; in ꝓtruſione, decidit: etiã ſi re uera uideatẽ

utrinq; in ꝓtrusione cedere. Quare & si qs multa ui usus fuerit, disrumpaᷓ quoq;. At nõ similr ꝙ & ipsa dispergi nõ possit, & sit circũcirca extensa, & ueluti cohærens, & cõgenita, eadẽ, quę caro, sustinet. Aqua aũt & aer dispergi possunt, & sunt friabilia, & cuilibet ui cedunt, & locũ dãt trudentibus. Hinc aũt didiceris. Clarũ est utiq;, ꝙ uacua amphora aere plena est. Quãdo ergo eam aq̃ ipleuero, oĩs aer recedit, ut ne eius qdem aliqd uel minimũ relinquaᷓ. Certe si qd relictũ sit, ꝙ aquę nõ cesserit, bullas facit: usq; ruptis, se ꝓprię uniuersitati, seu, ut ita dicã, totitati adiũgit. Si ergo aq̃, quę est adeo mollis, & fluida, & ei ꝓpemodũ similis, subesse nõ põt, neq; eius cõpressionẽ sustinere: quãto magis solidis quibusdã, & duris inter se occurrẽtibus corporibus, itermedius relinq nõ poterit, qui ne culicis qdem uim sustinet, sed qui oĩbus cedit? Quare fieri non põt, ut inter ea, q̃ se tãgunt, aliquid aeris uel aquę relinquaᷓ: nisi itercedant loca aliq̃ aperta, uel obscura, scdm quę nõ quadrãt inter se, q̃ se attingunt. Neq; eñi sic sunt corporũ figuratæ supficies, ut totæ exacte totis quadrent. Humiditas itaq; in iis locis, qbus defectus est, residet. Quæ, postquã disiuncta sunt à se inuicẽ, q̃ se prius tangebãt, rursus diffusa implẽt supficiẽ: & maxime si sint mollia, q̃ se attingunt, & trudunt, uel ambo, uel alterũ. Cõpressa eñi carne, q̃ maxime cõprimi põt, in cõcauitates cõfluit humiditas. Postquã ergo seiuncta fuerint, q̃ se tangebant: in ꝓprium situ caro reuertitur: & sic, cũ in una planicie fuerit humiditas, ad reliquas quoq; partes circunfunditur.

Vtrum ergo omniũ similiter est sensus, vel aliorũ aliter, quẽadmodũ nunc videtur? Gustus eñi, & tactus, ꝙ tangãt: alii aũt procul. Hoc autẽ non ita est. Sed & durũ, & molle per alia sentimus: sicut & sonatiuũ, & visibile, & odorabile. Sed hæc quidẽ eminus: illa vero comnus. Quare latent. Quãdoquidẽ omnia per mediũ sentimus: Sed in his latet. Atqui quẽadmodũ prius quoq; diximus, etiã si per pelliculã omnia tangibilia sentiemus, quę nesciatur ꝙ ꝓhibeat, similiter quidẽ haberet, ut & nunc, in aqua, & aere: Putaremus enim ea tangere, & nihil esse intermedium.

Postquã ostendit, ꝙ neq; in aq̃, nec in aere se inuicẽ attingunt, q̃ in eis se tangere uidenᷓ: eo ꝙ intercedat, uel aer, uel aq̃: hoc ueluti cõpendio utẽs, trãsit ad ꝓpositũ. Id aũt erat ostẽdere, ꝙ in tactu quoq; seruaᷓ eadem ꝓportio, q̃ in aliis sensibus. Dico aũt, ꝙ per id quoq;, qd intercedit, in tactu fiat apphensio. Hac eñi rõne uidebanᷓ ostendere carnẽ non esse sensoriũ, ꝙ nõ eandẽ seruaret ꝓportionem, quæ erat in aliis sensibus. Non est ergo, inqt, diuersa sensoriorũ apphensio, ut nũc uideᷓ. Videtur eñi gustus, & tactus, ipsis sensoriis sensilia tãgentibus, sic ea apphendere: reliq aũt nõ sic: sed cũ procul sunt à se inuicẽ & sensilia & sensoria, sic p id, qd intercedit, ea apphendere. Hoc ergo, inquit nõ est uerũ, sed & in tactu est aliqd, qd intercedit, sicut & aliis. Sed in auditu, & uisu & olfactu multum est, quod intercedit. & ideo manifestũ est, & non latet. In gustu autẽ, & tactu paruũ, itaq; latet. Si enim ita habent, q̃ in aere se tangunt, sicut &, q̃ in aqua: illa autẽ sic se tãgunt, ut sint extrema humida: ergo &, quæ sunt in aere, nõ citra mediũ se inuicẽ attingũt. Sed qm est exiguus, qui in medio intercipiᷓ, aer: merito latet, & nec esse uideᷓ. Nec est mirandũ, si latet: quãdo, si nobis tãgentibus esset circũcirca extensa pellicula, citra mediũ tãgeret, illa ꝓpter paruitatẽ latente, nec apertẽte, ꝙ per se ipsam intermediã arcet ea, q̃ tanguntᷓ. Sic ergo & nunc nos latet ꝓpter paruitatẽ aer ꝓhibens, nec sinens, ut citra mediũ tangat tangibilia. Sed & si latet sensum: ratio tamẽ cõuincit ex eo, qd in iis accidit, quæ in aqua se tangunt, & madefactam carnem habent.

Sed differt tangibile à visibilibus, & sonatiuis, ꝙ illa quidẽ sentimus, eo ꝙ id, quod intercedit, nobis aliqd faciat: tãgibilia aũt, non ab eo, qd intercedit, sed cũ eo, qd intercedit, sicut qui est per clypeum percussus. Non eñi *clypeus percussus percutit: sed vtrũq; percussum esse euenit.*

Postquã dixit cõmune esse in omnibus sensibus, ut per aliqd, qd intercedat, fiat apphensio: nunc dicit in quonã differt gustus, & tactus à reliquis. Alii.n. sensus, inquit, nõ ab ipsis primo sensilibus patiuntur, sed eo, quod intercedit, primo à sensilibus affecto, sensoriũ ab eo, qd intercedit, patiᷓ. Nã & colores motores esse dicti sunt eius, qd est pspicuũ scdm actum, & sonus psonatiui motor: similiter autẽ & odores eius, qd sonos trãsuehit. In tactu autẽ & gustu, non eo, qd intercedit, primo patiente à sensilibus, sic ad nos per id, quod intercedit, transmittiᷓ affectio, eo in nos agente: sed simul cum eo, quod intercedit, afficimur à sensili. Tangibilia enim simul &, quod intercedit, & sensoriũ afficiunt. Aperto aũt ad ꝓbãdũ hoc exemplo utiᷓ. Qui.n. à lãcea, uel lapide, uel aliquo alio, per clypeũ percussus est, simul cũ clypeo ipse quoq; à lãcea, uel lapide uulneratus est: sed nõ ipse à clypeo: clypeus aũt à lãcea: sed cũ ea ipse quoq;. Hoc.n. illud, Simul, declarat. Sicut.n. humidũ, succis susce-

ptis,ſit ipſum ſenſile,ꝙ ſuccũ in ſeipſo ſuſcipiat:nõ itaq; per ipm ſuccũ ſentimus:ſed cũ ipſo ab humido patimur.Sic & tãgibiliũ,qui per ea,q̃ intercedũt,ſunt ſenſus,ſiũt ipſis patiẽtibus ſilr ac ſenſorium.Nõ ſic aũt & uiſus colores apphẽdit,ꝙ coloreẽ aër,ſed per eũ intermediũ. Sed differt tãgibile à uiſibilibus & ſonatiuis.Qm̃ oſtẽdebat ſentẽtia,q̃ carnẽ uult eſſe ſenſoriũ,refellit̃ aũt,ꝙ in tactu nõ ſeruet̃ ſilitudo ad alios ſenſus,eẽ in tactu quoq;,qđ intercedit,ſicut & in aliis,& nõ citra mediũ carnẽ ad tãgibilia accedi:In idipm qđ dixerat rurſus incidit,ꝙ nõ amplius ſeruet̃ tactus ꝓprietas, & ſignificatio.Nõ.n.ſe mutuo tãgunt,q̃ per aliqđ,qđ intercedit,arcent̃. Ea itaq; rõne & tactus appellatus eſt,ꝙ alii qdem nõ citra mediũ à ſenſilibus afficiunt̃:ſed à ſenſilibus quidẽ id qđ itercedit ab eo aũt ſenſus.Tactus aũt ab ipſis tãgibilibus citra mediũ afficit̃.Hoc autẽ qđ cõtra opponit̃ uelut diſſoluens,hæc ſubiunxit,ꝙ etſi eſt,qđ intercedit,in tactu quoq; ut in aliis,non tñ,ꝓpterea pereunt,q̃ ſunt tactiuæ facultatis ꝓpria.Afficit̃.n.ſenſus nõ ab eo,qđ itercedit,ut alii:ſed ab ipſis ſenſilibus cũ eo,qđ intercedit.Quare & ſilitudo,q̃ eſt ad alia ſenſilia,ſeruat̃ in tactu quoq;,ut ſit in eo quoq;,qđ intercedit:&,quod tactus eſt ꝓprium,nõ perit.Ipm.n.qđ intercedit,ꝑditũ q̃litate redditur,& ſit materia calidi,uel frigidi,uel ſicci,uel humidi:& cũ ipſo ſenſoriũ,qđ nõ ſiebat in aliis:ſenſilium.n.operatiões ſolum ſuſcipiebãt ſenſus.Sciendũ aũt,ꝙ neq; tactiuũ ſenſoriũ ab omni ſenſu q̃litatẽ ſuſcipit.Neq;.n.quãdo graue & leue apphendit,lẽtum & friabile,aſperum & lene,talis ſit caro: ſed ſolum cognitiue eius ſpẽs ſuſcipit.Qm̃ autẽ,ut ſæpe dictum eſt,oẽ corpus ex cõtẽperatura humidi,& ſicci,calidi,& frigidi cõſtat:ꝓpterea & quãdo ab eis afficit̃,ut ſenſus quidẽ ea apphẽdit. Et eſt qdem hinc colligere,ꝙ hæ ſolæ ſunt duæ oppõnes,ex qbus cõſtat oẽ corpus naturale,& ſolæ q̃litatem tribuunt iis,q̃ ab illis afficiunt̃,ſenſoriis,& in eis ſubalr inſunt.Grauitas autẽ & leuitas etſi omne corpus ꝯſequant̃:omne.n.corpus quod generari põt,eſt uel graue,uel leue:tñ qñ in tactum agũt,nõ mutãt carnẽ in ſuã ꝓprietatem,ſicut caliditas,& humiditas,& frigiditas,& ſiccitas.

Omnino autẽ videtur caro,& lingua,vt aer,& aqua ad viſum,& auditũ,& odoratũ habent,ſic habere ad ſenſoriũ,ut eorum vnũquodq;.Cum ipſum aũt tangitur ſenſoriũ:neq; hic,neq; illic ſit ſenſus.Vt ſi quis corpus,hoc,verbi gratia,albũ, ſuper oculi extremũ poſuerit,certe vel manifeſtũ eſt, ꝙ id,qđ eſt intus,eſt tangibilis ſenſoriũ:ſic eni cõtingat ſicut & in alijs.Impoſita eni ſup ſenſoriũ nõ ſentit:impoſita autẽ ſuper carnẽ ſentit.Quare,qđ inter tactiuũ intercedit,caro eſt.

Poſtq̃ dubitauit,nunqđ in tactu,& guſtu eſt aliqđ,qđ inter carnem,& tãgibilia itercedit,ſicut & in aliis ſenſibus,ut ex eo in tactu quoq;,eadẽ ꝓportione ſeruata,ſit caro ſenſorium:hic rurſus contra argumentat̃,ꝙ nõ eſt ſenſorium,neq; lingua,neq; caro.Hoc autẽ cõfirmat,ut iã dixi, ex cõuenientia,& ꝓportiõe,q̃ eſt ad alia ſenſilia.Sic autẽ format ſyllogiſmũ in ſcđa figura.Sup ſenſoria ipoſita ſenſilia nõ faciunt ſenſum.Super linguã autẽ & carnem ipoſita faciunt ſenſum.Non eſt ergo caro,& lingua ſenſoriũ.Atqui albo corpore ſuper oculum ipoſito,oino neceſſe eſt eſſe aliqđ,qđ itercedit,ſicut erat & in tactu.Sed tñ nõ apphendit,eo ꝙ certa quãtitate prædito opus eſt eo,qđ itercedit.Si ergo oportet eãdem ꝓportionẽ in oibus ſenſibus ſeruare:In aliis aũt,ſup ſenſoria poſitis ſenſilibus,nõ ſit eorũ apphenſio:ſit autẽ poſitis ſup carnẽ tãgibilibus:Videt̃ nõ eſſe ſenſoriũ tactus,& guſtus:ſicut in aliis oculus,auris & naris.Eſt.n.auditiuæ qdem facultatis ſenſoriũ mẽbrana:Odoratiuæ,mãmillæ formã præ ſe ferens cerebri ꝓceſſus,qui græce [illegible].Neceſſe eſt ergo intra carnem eſſe guſtatiuũ,& tactiuum ſenſoriũ.Spiritus.n.cõe oium oium ſenſoriũ. Eſt.n.cõis in eo ſenſus Hucuſq; ergo Ariſtotelis argumẽtatio in utrãq; partẽ ꝓceſſit.Vt aũt iã dixi,tota eius ſententia ex ꝑdictis excerpta,dicet quiſpiã,ꝙ,& id,qđ intercedit,& ſenſorium,uult eẽ carnem,ꝓpter ꝑdictas rõnes.Nõ neceſſe eſt autẽ oino eãdem ꝓportionẽ in oibus ſenſibus ſeruare.Nã ſi caro eſt id,quod intercedit,oporteret proportionem ſeruari in omnibus ſenſibus:& ſicut in aliis,id,quod intercedit,per quod ſenſus eſt,non ſentit:ſic oporteret nec carnem quidem ſentire,ſi per eam intermediã ſit tactus.Non eſt ergo neceſſe eandem proportionem in omnibus ſeruare.

Tangibilia ergo ſunt differentiæ corporis,quatenus corpus:Dico autẽ differentias,quę elemẽta definiunt,calidum, frigidũ,humidum, ſiccum:De quibus prius diximus,vbi de elementis egimus. Senſorium autem eorum tactiuum, in quo, qui tactus dicitur, primo ineſt: pars quæ potentia talis eſt,qualia ſunt tangibilia actu.

Poſtq̃ dubitauit de tactu,orõnem reſumit,& q̃rit q̃nam ſint tangibilia:& eorũ ſpẽs enumerat, ſicut in aliis fecit.Dicit ergo,ꝙ tãgibilia ſunt differentiæ corporis,q̃tenus corpus:differẽtiæ.ſ.cõſtitutiuæ.Quæſiuit autẽ & in libro de generatiõe & corruptiõe(ita.n.librum uocat q tractat de ele

mētis)q̄nā sint cōiter oium corporum cōstitutiuæ q̄litates?& dixit,ꝙ neq; colores,neq; succi,neq; quicq̄ eiusmodi;eo ꝙ maxime cōia principia q̄rimus.Hæc autē nō ad oia pertingunt. Sūt.n.nō colorata corpora,ut aer,& ipse succus,& sic alia plura.Scdm medicos aūt & aq̄.maxime aūt cōia corporum principia,tactiuæ q̄litates:eo ꝙ oē corpus est ꝓtinus quoq; tāgibile.Sed tāgibilium pluribus enumeratis oppōnibus,oēs reduxit sub oppōnem calidi,& frigidi:humidi,& sicci:& ostendit ea eē maxime cōia corporū principia,fm q̄ formā elōta quoq; accipiunt.Merito autē addidit & illud,Quatenus corpus.Nō.n q̄tenus sunt corpora,colorata colorata sunt.Si.n.ita esset,oē corpus statim quoq; oporteret has hře q̄litates.Nunc autē nō ita est.Calidi autē,& frigidi,et sicci,& humidi oppositio in oia corpora peruadit.Oē.n.corpus statim est uel siccum,uel humidū,uel calidum,uel frigidū.Recte itaq; dictū est has solas q̄litatū oppōnes eē ↄstitutiuas corporū differētias. Quid igiť,nunqd & graue & leue in oibus corporibus ↄsiderať?in corporibus autē nunc dico,q̄ sunt.s.generabilia.Sed dico,ꝙ maxime qdem graue & leue sunt tāgibiles q̄litates,& ad p̄dictas reducuntur:ut in libro de generatiōe ostendit:Deinde oē corpus,qđ est in ꝓpria uniuersitate,seu,ut ita dicam,totitate,neq; est graue,neq; leue.Graue autē uel leue tunc fit,quādo à ꝓpria uniuersitate recessit.Qm̄ ergo nihil est semp in eo,qđ est p̄ter naturā:quādo ignis p̄ter naturā īferius fuerit,festinat ad eum occupādū locū,qui est fm naturā:& ppea sursum moueť.Qđ autē sursum moueť,leue dicimus.Silr & gleba,si p̄ter naturā superius fuerit,festinans ad ꝓpriū locum,deorsum moueť. Qđ aūt deorsum moueť,graue dicimus.Si autē corpora,q̄ sunt in loco,qui est fm naturā,neq; sursum,neq; deorsum moueňť:neq; grauia fuerint,neq; leuia.Et alioqui caliditas & frigiditas, siccitas,& humiditas,sunt actiuæ,& passiuæ differentiæ.Leuitas autem,& grauitas non ita.Illis autem opus est ad elementorum generationem,& constitutionem.

Sentire enim est aliquid pati.Quare,qđ facit quale ip̄m actu,tale illud facit potētia existēs.

Postq̄ dixit tactiuū potētia esse,qđ tāgibile,hoc ip̄m cōfirmat.Quatenus.n.inqt,sentire est aliqđ pati,ut dictū est;à nobis aūt positū erat,ꝙ id,qđ patiť,partim qdē idem est,ꝙ id,qđ agit:partim autem nō est idem:potentia quidem idem:actu autē nō idem:patiens.n.nō idē:passum aūt idem : Si autem patiens à sensili fit ei simile:potentia ergo erat,priusquā pateretur,quod sensile.

Quare,quod est similiter calidū, vel frigidū,& durū,& molle,non sentimus, sed excessus. Vtpote ꝙ sit sensus quędā veluti medietas eius quę in sensitiuis est,cōtrarietatis:& ꝓpterea iudicat sensilia.Mediū enī est quod iudicat: fit enim ad vtrūq, eorū alterū extremorū.& oportet sicut, quod est sensurum album , & nigrum , neutrum esse actu , sed vtrunq; potentia : sic & in aliis , & in tactu,nec frigidum, nec calidum.

Quādoqdem.n.sensoriū corpus:oē aūt corpus tāgibile:tactiuum aūt à tāgibili patiēs,fit ei actu sile:nihil aūt patiť à simili:neq;.n.qcq̄ sentit silr tēperatū tāgibile:Quare si silia nō apprehendit,excessuum & defectuū fuerit apprehēsio:Vtpote ꝙ sit sensus medietas q̄dā eius,q̄ in sensitiuis est,ↄtrarietatis,& ppea iudicat sensilia.Sensum nūc sensoriū dicit.Medietatē aūt sensum siue tactū:de eo enī nunc agiť:uel etiā de omni.Oēs.n.sunt in medio contrarietatis,cuius est unusq̄sq; iudex.Sic.n.est in medio utriusq; cōtrariorū rōnem suscipere.Nō.n.simplr,qđ est in neutra cōtrarietatum, in medio esse ꝓprie oportebat.Qđ est.n.coloris expers,qūo dicať esse nigri & albi mediū? Nisi,ut dixi, quatenus pōt utriusq; cōtrariorū rōnem suscipere.Silr aūt &,qđ est soni expers,&,quod succo,& odore caret.Nō.n.sicut in tactu necesse est sensoriū ita esse tēperatū,ut sit mediū inter cōtrarietates tāgibiliū:sic & in aliis sensoriis,ꝙ in medietate cōtrarietatis q̄litatē habeāt,sunt eorū sensitiua. Non enim corporibus naturalibus fm illas q̄litates est eē,sed fm tāgibiles.Itaq; reuera qdem tactus est medietas.Habet.n.intercedētem aliquā extremorum q̄litatē.Quæ uero nō in mixtione extremorū,sed in absentia,eorū quonāmō media fuerint:nisi fm p̄dictā rōnē,ꝙ possint extremorū rōnē suscipere?Fit.n.ad utrūq; eorū alterū extremorū.Qūo medium excessus iudicet ostēdit.Qđ est.n.in medietate aliquorū,ad utrūq; extremorū,est quodāmō alterū. Ad id.n.ꝙ eius ꝓpriā q̄litatē superat,frigidū:ad id autē,ꝙ superat frigiditatem,calidū.Sic aūt erit potētia sile cōtrariis,& nō actu. Et patitur ab ipsis,nō ut à similibus,sed à dissimilibus.A calidiore enim,ut frigidum.A frigidiore,ut calidum.Hoc autem proprie fuerit de tactu dictum.

Preterea autē sicut eius,quod est visibile,& qđ inuisibile,erat quodāmodo visus:Similiter aūt,& reliq oppositorū:Sic & tactus eius qđ tāgibile,& eius qđ nō tangibile.Nō tāgibile aūt est,qđ & paruam oīno habet differentiam tangibilium: quale passus est aer:& tangibilium excessus, vt quæ

possint corrumpere. De uno quoq; ergo sensu typice dictum est.

Quēadmodum dixi & in aliis sensibus, q̄ iudicat nō solum ꝓpria sensilia, sed & priuationes: sic & tactū dicit iudicare nō solū tāgibilia, sed & nō tāgibilia. Sed in illis qdem erat ꝓprie priuatio, ut in uisu tenebræ: & in auditu silentiū, & in odoratu, & gustu, qđ odorem, & qđ succū non habet: In tāgibilibus autē nō est oīno corpus nō tangibile: qm̄, ut dictū est, tactiuæ q̄litates sunt cōstitutiuæ corporū. Sed nō tāgibilia dicit esse, uel, q̄ possunt per excessum corrūpere, uel, q̄ sunt sensim tangibilia. Eiusmodi aūt fuerint, q̄ non multū distāt à sensoriis fm tactiuas q̄litates: sed ferè sunt silia: & ea sunt rōne sensim tāgibilia, eo q̄ simile à sili pati non possit. Tale aūt est aer: & ideo eius excessus sentimus: Dico aūt quādo frigefactus fuerit, uel quādo calefactus. Excedit. n. deinceps silitudinē, q̄ est ad sensoria: Et deinceps ut cōtrariū à ɔtrario patiť. Quādo aūt est in cōmoderatiōe, ferè ne sentimus qdem eā, q̄ est in ipso, q̄litatem. Pōt aūt hic ἀνάπτον, id est, nō tangibile, audiri, uel quod natura non est aptum ut subiiciatur tactui, uelut color, & sonus: uel qđ est exile: uel quod nociuū.

In vniuersum aūt de omni sensu hoc accipere oportet: q̄ sensus quidē est, quod est susceptiuū formarum sensilium sine materia. Vt cera quidē annuli sine ferro, & auro signū suscipit. Accipit autē aureum, vel æreū signum, sed non quatenus ęs, vel aurū, Similiter & sensus vniuscuiusq; patitur ab eo, quod habet colorem, vel succum, vel sonum: Sed non quatenus vnumquodq; illorum dicitur: sed quatenus tale, & secundum rationem.

Postquā seorsum dixit de unoquoq; sensu, & ꝓpriis uniuscuiusq; sensilibus: uult nūc de omnibus cōmuniter dicere: & de iis definite, de quibus obscure dixit, cum de unoquoq; ageret. Vt in unoquoq; dixit, sensum, qui est potentia quod sensile, ab eo in actum duci, & esse id, quod illud. Quomodo ergo sensus à sensilibus patitur, & eis assimilatur nunc dicit. Sic enim, inquit, fit id qđ sensile, non albus factus uel dulcis: sed sensilis formā sine materia suscipiens, id est, puras eorum rationes cognitiue impssas & insculpatas hñs. Nihil enī, ut semel dicā, ab aliquo patiens, agentis materiam suscipit, sed formā, q̄ in ipso est. sicut & cera id, quod in auro est, signaculū, non aurum. Nō enim, q̄tenus est argenteū, uel aureum, sigillū ei assimilať: sed q̄tenus talem formā habet. Si. n. quatenus aureum uel argenteū sigillum, cera ei assimilareť: generatio esset, & corruptio: Generatio quidem auri, uel argenti: cerę aūt corruptio. Sic ergo suscipit quoq; sensus eam, q̄ in melle est, dulcedis formā, non q̄tenus est mel, sed q̄tenus habet talem formā dulcedinis. Differunt autem, q̄ sentiunt, ab iis, quæ simpliciter patiuntur: non autem sentiunt: quòd ea quidem, q̄ sentiūt, sic id suscipiunt, quòd cognoscant, & iudicent eam, quę in ipsis fit, formam, cum altera patiantur quidē, sed non cognoscāt: Cuiusmodi sunt specula, & effigies, q̄ differunt à sensibus, q̄ nō possint iudicare affectum, qui i ipsis fuerit. Differūt aūt hæc ipsa, & reliqua à sensibus (nā patiunť naturalia corpora: patiunť enim à caliditate, & frigiditate, albedine, & similibus) q̄ hæc qdem ab agentibus, scdm utrūq; simul agentibus, sic patiuntur. Ignis enim non secundum formam tantum agit in aerem, & ipsum calefacit, sed secundum utrūq; simul. Tanquam corpus enim agit in ipsum. Est autem apertum signum in bono & malo odore. Cum subiecto enim agit in aerem, & uestes bonus odor, immixta q̄dam in eis subā, quę existit ex bene olente corpore. Simil'r & uestes, q̄ colorātur, patiunť. Atq; etiam succi agunt in corpora. Aliter. n. ab aquis dulcibus afficiūtur eorum, q̄ lauantur, corpora: & aliter à salsis, substantia q̄dam unà cum succo imixta. Ac domorū quidē ædificatores, lapides, quos firmos, & ualidos esse uolunt, dulcibus aquis diu p̄madefactos, sic ad ædificationē assumunt. Cernitur autē maris salsugo rupes, & petras exedens. Inanimata ergo, & oē, ut semel dicam, corpus, q̄tenus est corpus, à sensilibus q̄litatibus patiť: & agente fm utrūq; simul patiente. Sensus aūt neq; ab utroq; simul patiť: sed à sola forma: sicut & cera à sigillo: nec ipse, fm utrūq; simul agente, & patiēte scdm utrūq; simul, patiť. Neq; enim colorať sensoriū, uel fit bene olens, nisi fm solā formā: Dico autem ipam sensitiuā facultatē. Nam & corpus à caliditate patiť: patitur aūt & tactiuus sensus, sed non eodem mō. Sed sensus quidē à sola calidi forma cognitiue patiť: sensoriū uero, caro, ut materia fm utrūq; simul, ipsa subiectū caliditati effecta, & à calefaciente toto, ut toto, affecta. Et nō est certe mirādum, si à sensilibus quidē aliter patiť sensus: aľr uero sensoriū, & oīno corpus. aliud est enī eis esse colores, uel succos, uel sonos, uel frigida, uel calida: & aliud sensilia. Quare color quidem est, & succi, & soni, & reliqua, etiā si nō sit sensus: sensilia autē non sunt, nisi sit sensus, qui ea apphendit. In sensus ergo agunt, ut sensilia. in corpora aūt nō itidē, ut sensilia: sed ut colores, ut succi. Et fm unāquāq; formā habet & substantiā, & totum in totū agit, & patiens totum à toto patitur.

Sensorium autē primum, in quo talis facultas, est quidē certe idem: esse autē alterū. Magnitudo

enim quædam fuerit id quod sentit; non autem eo quod sit sensitiuum. Neque sensus est magnitudo, sed ratio quædam, et facultas illius.

Postquã dixit de sensu, dicit & de sensorio. Primum autẽ dixit sensoriũ, in quo sensitiua facultas, qui est irrationali aiæ subiectum, spiritũ. In eo eni primo sensus habet suum eẽ. Nam sensoria quidem, & oculi, & aures, & nares: sed non prima. Non est. n. in iis sensitiua facultas: sed per ea affectus ad illum transmittit. Est ergo idem: esse autẽ alterum. Sensus, inquit, id est sensitiua facultas, & sensorium, in quo primo facultas collocat, sunt eadem numero. Non est. n. ipse p se sensus sine subiecto, hoc est spiritu, qui est primũ sensoriũ. Vnum ergo hæc subiecto. ut unum hoiem dicimus, & unã nauem, materiã cum ppria forma, totũ cõpositum unũ dicẽtes. Atqui suba certe duo sunt. Aliud enim sensus: & aliud, quod est ei subiectum. Ille enim est incorporeus, & expers magnitudinis. Quod est autem ei subiectum, corpus & magnitudo. Et sensitiuum dicitur, non quatenus habet magnitudinem, sed, quatenus habet sensum.

Ex his aũt apertũ est, et quã ob cãm sensiliũ excessus sensoria corrũpunt. Si eni sensorio fuerit validior motus, soluit rõ. Id aũt erat sensus, sicut et cõcentus, et tonus, valde pulsatis fidibus.

Cum ostẽdisset sensoria, quatenus sensoria, in aliq̃ esse rõne & cõmoderatione, q̃tenus quidẽ habent sensitiuã facultatem, q̃ est eorum rõ, & forma, per quæ ipm habet sensorium suũ esse: ex his claram esse dicit cãm, cur sensilium excessus corrũpãt sensoria. Si enim q̃tenus sunt sensoria, in quadã cõmoderatione sunt, & mediocritate, ut iã dixit: Taliter. n. contẽperatum sensorium fit aptũ ad sensus susceptionem. Præterea sensoriis à sensilibus motis, sic fit sensiliũ sensus: merito ergo & imoderatus sensoriorũ à sensilibus motus cõmoderationẽ corrumpit. Corrupta autem cõmoderationẽ, fiunt inepta, nec satis accõmodata ad otinendã sensitiuã facultatem. Duos. n. affectus patitur sensorium: unum quidẽ ut simplr corpus: aliud uero, ut sensoriũ. Vt corpus ergo, à corpore patit: ut sensorium aũt, à sensilium operatione. Sicut oculus, ut sensoriũ quidẽ, patit, cõgregatus, uel disgregatus à colorum opatione: Vt corpus autẽ, patit ab igne, uetbi gra, calefaciente. Et auris simlr, ut sensorium qdem, à sonis patit: ut corpus autẽ, à uehementi aëris motu. Non est enim idem sonus, & aëris motus. Non tamẽ sine aëris motu sonus. In magnis ergo sonis magno facto sono, cõpressione, & cõstipatione lædit motus auditiuũ sensoriũ, ut corpus. Quomõ autem à uiolentiore ictu soluitur sensoriorũ rõ à sensilibus, ostẽdit collatione eorũ, q̃ ad harmoniã composita, & cõcinnata sunt. Nam in his, qui est in fidibus cõcentus, quæ est mediocritas, & forma q̃dam talis chordarũ appositionis ex q̃litate quadã pdita intentione, & remissione, soluit, & corrũpitur, etiã si chordæ nõ corrũpuntur. Simlr etsi chordę uehementius pulsent. Excessus. n. ea corrũpunt, q̃ in cõmoderatione, & mediocritate esse hñt. Rõnem autem nõ harmoniã cõpositorum dico: Sic enim aiam diceret harmoniã. Hoc aũt in primo libro sustulit: sed formã dicit, q̃ accedit tali cõpositioni, & cõmoderatiõi: qua soluta, forma quoque necessario corrũpitur. Differt autẽ fidium harmonia, & sensitiua facultas in sensoriorum cõmoderatione: quòd harmonia quidem fit ipsa commoderatio, quæ ab excessu, & intentione chordarum soluitur: Sensus autem, ea, quæ in tali est cõmoderatione, facultas: illius enim est aliquid & illa: est enim huius forma.

Et quamnam ob causam plantæ nõ sentiũt, cum aliquã animalẽ partẽ habeant, et à tangibilibus aliquid patiantur: nã et refrigerantur, et calefiũt. Causa eni est, quod medietatẽ non habeat, neque eiusmodi principiũ, quod possit suscipere formas sensilium: sed patiuntur cum materia.

Postquã dixit, quod ex iis, q̃ dicta sunt de sensu, & sensoriis, fit manifesta cã, cur excessus corrumpãt sensoria, quod sint in mediocritate: mediocritates aũt ab excessibus corrũpunt: ex his ipsis dicit eẽ apertum, & quãnam ob cãm plantæ nõ sentiunt: cum aliquã partem aialem habeant: alunt itaque & augentur, & sibi similia generãt: & à tangibilibus aliqd patiãtur: nã & refrigerãtur, & calefiunt. Huius autem cã est, quod nõ habeãt ipsa partem, q̃ est in mediocritate tangibiliũ, & pterea facultatem, & principium in ea susceptiuũ formarum, q̃ sunt in sensilibus, sine materia. Neque enim quocunque aiatum erat sentiens, sed quod talẽ habebat facultatẽ. Medietatem aũt dicit sensoria uel quod sensilium medietatẽ apphendũt, & ab excessu & defectu lędũtur: uel medietatẽ, quod sint in medio sensiliũ, & sensuũ. Sed patiunt cũ materia: id est, etiãsi à sensilibus patiunt, non sic patiunt, ut sensitiua fm formã patientia, & nõ fm materiã: sed patiũt cum materia, hoc est, materialr, & corporalr. Quæ est enim eis subiecta materia à sensilibus patiens, in seipsam recipit sensilium affectus, ipsorũ effecta materia, & tanquã materia, ipsa in seipsam suscipiens, erat ueluti inaiata. Illud enim, cum materia, significat, quod ipsa, ut

ipsa,ut materia,patiunt. Patitur autẽ ut materia,quod formã affectus accipit,quę patitur. Nõnulli ergo sic acceperũt illud,pati cum materia, p eo,quod est,sm propriã materiã pati,q̃ conuertitur,& mutatur. Quid autẽ pati cum materia sensilis,dicit, q sensus qdem,ut iam ante diximus,patiunt solum à formis sensilibus:uisus qdem à colore:nõ autem à cerussa uel lana,uel quodcũq; fuerit colori subiectum:simil & in aliis. Inaiata autem à sensilibus patientia,non ab ipsis solũ formis patiũtur,sed ab utroq; simul. Quòd n. hoc admixtũ sit,uerbi gratia,aq̃,sic fit dulce. Simil uapor,si uesti insideat,eam bene olentẽ reddit. Similiter & colores agunt in corpora, ut ea,q̃ tingunt. Cum propria enim materia uestibus imiscẽtur. Sic & sonus,qui lignum rũpit, subiecti aeris ptrusione hoc facit. Videtur autẽ in calido,& frigido solum hoc nõ euenire. Sola.n. caliditas apposito igne alterat subiecta,ut aerem. & in frigiditate simil. Apposita enim glacies frigefacit, nõ imixta eius substãtia frigefacto,sed q̃litate tm̃ alterans. Id aũt ppea,q hæ solę q̃litates generationis,& corruptionis effectiuam cãm hñt. Generatio aũt,& corruptio subiectæ subæ mutatione ex sua natura fit.

Dubitauerit autẽ quispiã, an ab odore patiatur aliqd, quod odorari non potest: vel à colore, quod non potest videre. Similiter autem & in aliis.

Postquã dixit,q inanimata,licet sensum non habentia,à tangibilibus patiuntur qualitatibus:patiuntur autem corporaliter,& materialiter:merito postea quærit, an fieri possit,ut & ab aliis qualitatibus quid patiatur eorum,quæ sensu carent.

Si autẽ odorabile,odor: si quid facit odoratui,quatenus odor facit. Quare eorũ,quę olfieri non possunt, fieri non potest,vt quidquã ab odore patiatur. Eadem autem ratio in aliis:neq; eorum,quæ possunt,nisi quatenus vnumquodq; sensitiuum.

Hinc dubitationem soluit:& ostendit q nihil eorum, quæ sensum habent, patitur à sensilibus. Si enim odorabile,inquit,nõ est aliud,quã odor:& gustabile nihil est aliud,q̃ succus: Si quid enim gustũ facit,succus est:& si qd olfactum,odor:simil & in aliis: odor autẽ nulli est alii, q̃ odoratui: ad eum enim & est & dicitur:simil autẽ & gustabile ad gustũ: & uisibile ad uisum:& in reliqs similiter:à sensilibus qualitatibus,ut sensilibus nihil pati possit eorum, q̃ sensum non habent. Neq; eorum,q̃ possunt, nisi q̃tenus unumqdq; sensitiuum,& ipsa, inquit,q̃ à sensilibus pati possunt,nõ scdm aliquid aliud ab eis patiunt,quã,q̃tenus sunt sensitiua. Vt oculus alio quoq; modo est passiuus:sed à uisibili non aliter patiat,q̃ quatenus est uisiuus. Quare si affectus,q fit à sensilibus q̃litatibus,non scdm aliud fit ab ipsis,q̃ q̃tenus sensitiua sunt ea,q̃ patiunt: Qd nõ est itaq; sensitiuũ,nõ patietur ab ipsis. Potest aũt & sic hoc dictũ intelligi,q ne ea qdem q̃ à sensilibus aliquid patiuntur, ab eis scdm aliquid aliud patiuntur,q̃ secũdum illud,secũdum qd est sensitiuũ. Vt oculus à sensili quidẽ pati põt,sed nõ ab alio sensili,q̃ secundũ id,à quo pati sua natura aptus est. Non eni pati possit oculus ab audibili,sed tãtũ à uisibili. neq; auris ab odorabili,sed ab audibili tantũ. Multo magis, quæ ne à sensilibus quidẽ pati sua natura apta sunt,ab ipsis quicquã pati non possunt.

Simul autẽ sic quoq; manifestũ est. Neq; enim lux,& tenebræ,neq; sonus,neq, odor quidquã faciunt corporibus: sed ea,in quibus sunt: vt aer,qui est cum tonitru,lignũ diuidit.

Non solum,inquit,hoc est ex cõsequenti apertũ,q nihil eorũ,q̃ sensum non habẽt, patitur à sensilibus,quatenus sensilia:sensus eni ad sensile:& sensile ad sensum: sed & ex ipsa opatiõe hoc apertum est. Neq; enim,inquit,lux,& tenebræ,id est uisibile,per qd uisibilia uidemus,q̃tenus sunt uisibilia,quicquã agit in corpus,qd nõ habet uisum. Neq; eni apphendit ipm,ut uisibile,id, qd uisum non habet. Sed neq; audibile quicquã agit quatenus talia sunt,in ea,q̃ neq; auditiua sunt,neq; olfactiua. Deinde qm̃ uident quædã corpora eorũ,quæ nõ sunt sensitiua, pati à sonis:à tonitru eni quędam diuidunt corpora, ut ligna, & lapides,& eiusmodi: patiunt aũt & ab illuminato aere ab ipso calefacta:ab odoribus quoq; bene olens fit aer:ad hoc dicit,q nõ à tonitru,q̃tenus est audibile,patiuntur,quę ab eo rũpuntur corpora:sed ab aere sonãte uiolẽter moto pcussa diuidunt,q̃tenus percutiuntur,nõ à sono,q̃tenus sonus est,& audibilis. Hoc eni significat,dũ dicit, Sed ea,in qbus sunt, id est,à subiectis sono:eius aũt subiectũ est aer:ab eo patiunt,q̃ à tonitru diuidunt. Simil habet & in aliis. Calefiunt eni inaiata ab illuminato aere,nõ q̃tenus est illuminatus,neq; à lumine: sed ab ipso aere,q̃tenus est calidus,ab ipso disgregata. Patiuntur autẽ ab odoribus & aer:& reliqua,non q̃tenus odorabilia odores:sed scdm id,quod est ipsis subiectũ,unà cum ipsorũ uaporũ substantia commixta,in quibus sunt odores,ut in mulso.

Sed tangibilia,& succi agunt. Sin minus,à quonam patiantur inanimata,& alterentur?

Postquā dixit,non pati, quæ ſenſum non habent,à ſenſilibus: idq; oſtendit in colore,& ſono,& odore:Hic dicit,ꝙ etſi alia ſenſilia in ea,q̄ non ſunt ſenſu p̄dita,non agunt: tágibilia qdem certe,& guſtabilia agunt.Calefiunt enī corpora,& frigefiunt:exiccanť,& humectanť à tangibilibus q̄litatibus oīa corpora:Sed non quatenus ſunt ſenſitiua,ſed q̄tenus corpora ſimpl'r.Si enī,inquit,non patiantur à tangibilibus,& guſtabilibus q̄litatibus,à quonā patianť? Eo ergo res deduceť,ut ſint impaſſibilia,& inalterabilia:quod eſt abſurdū.Si enim neq; ab aliis patiunť,neq; à tágibilibus & guſtabilibus:non habebunt aliquid aliud,à quo patientur.Erunt ergo impaſſibilia omnino.

Nunquid ergo & illa agent? vel non omne corpus paſſiuum ab odore,& ſono.& quæ patiuntur,indefinita,& non manent,vt aer: olet enim,vt quid paſſus.

Poſtquā dixit,ꝙ à tágibilibus q̄litatibus patiunť corpora,& à guſtabilibus:quærit an & ab aliis ſenſilibus patiunť corpora,nō auté ſenſitiue:ſicut neq; à tangibilibus,& guſtabilibus:& dicit quid non omnia ſunt paſſiua ab odore uel ſono corpora,ꝓ eo qđ eſt,paſſibilia.Quare nō oīa patiuntur. Sed ſunt,q̄ ſub eis ſunt,ſicut,q̄ ſub tágibilibus Neq; enī oē corpus ab eis pati pōt: ſed ſunt,q̄ ab eis patiunť,humida,ut aer,& aq̄:Talia enī ſunt,q̄ à coloribus & ſonis,& odoribus patiunť,& mouenť. Non uidētur aūt,īquit,pati,ꝙ cū ſint indefinita,& humida,affectus ſoni,uel odoris, uel coloris nō ſeruant.Eſt enī indefinitorū ꝓpriū & in ſeipſis non manere,ꝙ ꝓpriam figurá non habeant,& ꝙ facile cōuertibilem.à coloribus ergo & ſonis humida & indefinita patiunť:ab odore auté nō hæc ſolum:ſed & quædá ſolida paſſa fiunt bene olentia. Sed eſt aeris ꝓprium & celeriter affici,& affectū abiicere.& alioqui odoris ſubiectū,dico auté uapor,quādo fuerit corporibus imixtus,ſicut ſucculentum humidū,quale eſt mel,cū ſit ſubtilis,& qui facile differri,& exhalari poſſit,diſſoluiť,& relīquit ea qbus erat:eo auté diſperſo & exhalato,unà quoq; odor perit. Quare etiáſi id,qđ odoré ſuſcepit, non fit facile alterabile,ut ueſtis: ſed tñ ꝓpter imbecillitaté uaporis non diu manet affectus. In hoc auté differt ab affectu,qui fit in ſenſu. Seruat enī ſenſus eū,qui fit, affectū: Neq; enī formæ effluit cognitio. Poteſt aūt & in oībus ſenſilibus extendi oratio,& indefinitū ſic audiri,ut eo diſcernat affectum,qui fit à ſenſilibus,& in ſenſum & in corpora.Qui enī in corpora fit affectus,eſt indefinitus,ut.qui neq; ſimul & coaceruatim fiat,neq; diu maneat.Quádiu enī ꝓpe calidū corpus eſt, tandiu caleſcit. Senſus aūté cum primū ſe ad ſenſile applicauerit,quá habuit cognitioné,& affectū, eundem ſemp retinet:ut neq; intēdi,neq; remitti poſſit.Ex quo enī tactiuus ſenſus calidū cognouerit,etiá ſi pmanſerit,non amplius cognoſcet. Corpus autem non eundé affectū ſuſcipit à calido, ſed aliàs alium,ſecundū id,qđ eſt magis & minus intenſum uel remiſſum. Nūquid aūt hoc quoq; illi ſignificat indefinitum?

Quid ē ergo odorari,niſi aliqđ pati?an odorari qdē ſentire:aer aūt paſſus fit celeriter ſenſilis.

Poſtq̄ oſdit,ꝙ à ſenſilibus patiunť,q̄ ſenſum nō hn̄t:à coloribus.n.qđ ē actu pſpicuū,& à ſonis & odoribus aër:merito q̄rit,qm̄ ſenſitiua quoq; ab eis patiunť:ī quo differūt ſenſitiua à nō ſenſitiuis,q̄ patiunť à ſenſilibus:Vtraq;.n.ab ipſis uidentur ſil'r pati.Hác ergo diſſolués dubōné dicit, An odorari qdē ſentire:aer aūt paſſus fit celeriter ſenſilis?Nō ē.n.ſatis ad ſentiédū poſſe formā ſine materia ſuſcipe:ſed & aīali facultate opus ē,q̄ nō ē ī oībus,q̄ ſenſilíū formas ſine materiā ſuſcipiūt. Nō enī ſi qd ab aliquo patiť,iam & ſentit:Ná & aër,& aq̄,& ſpecula ſentirent:ſed & eiuſmodi facultate opus ē,q̄ poſſit iudicare affectus,q fiūt à ſenſilibus.q̄ nō ē ī quolibet corpe, ſed ī naturali iſtrario,ut oſdit.& neq; húc uniuerſo,ſed ī ea huius pte,q̄ pp certa q̄litate p̄ditá cōmoderationé,& boná tépe ratura hác poſſit ſuſcipe facultaté.Qūo ergo ſoluiť ſenſilia eē ad ſenſus,& ſenſum ad ſenſilia,ſi qdē nō ſolū,q̄ ſunt ſenſu p̄dita,ſed &,q̄ nō ſunt,patiunť à ſenſilibus?niſi ꝙ unicuiq; ſenſiliū nō ē idē eē hoc,& eē ſenſile:neq; colori eē colorem idé eſt,& eē uiſibile:ſed ſuba qdē coloris alia:ſi qdē finis pſpicui,q̄tenus pſpicuū:uiſibile aūt,qñ ɔtigit.Quatenus.n.ē motiuū eius,qđ ē ſm actū pſpicuū,ſm hoc ē uiſibile.Sil'r & ī aliis.Vt ergo ſenſilia,ea ſolū afficiūt,q̄ ſunt ſenſu p̄dita:Vt aūt hęc,q̄ q̄nq; ſunt ſenſilia,fiūt alia q̄dá:Aliđ ē.n.eē ſenſile,& eē coloré,& hoc nihil uetat,quominus ſint aliorū quoq; effectiua.A bono.n.odore,ut ſenſili qdē,nihil aliud patieť,quá olfactus.ab odore aūt ſimpl'r,& eo,q̃ bū olet,aër quoq; patiť,q ē inanimatus.Sil'r & ī aliis.Vnūqdq;.n.inaīatū patiť à ſenſilibus,nō ut ſentiés,ſed ut & ipm factū ſenſile,q̄tenus ab eis patiť.Scđm.n.ſubam ipſam affectū ſuſtinet,& mutať.Inanimata.n.à ſenſiliū ſuba,nō q̄tenus ſunt ſenſilia,patiētia,fiunt quoq; & ipſa ſenſilia,ipſis aſſimilata.Animata autem ab ipſorum operatione patientia,fiunt ſcđm actum ſenſitiua.

FINIS SECVNDI LIBRI.

Ioannis

IOANNIS ALEXANDRINI PHILOPONI IN TERTIVM LIBRVM DE ANIMA COMMENTARIVS.

QVOD *autem non est alius sensus præter quinque, dico autem hos, visum, auditum, odoratū, gustum, tactum, ex his crediderit quispiam.*

POSTQVAM in præcedentibus, in tractando de naturali, & irrationali laborauit: nunc de rōnali quoq; aīa uult nobis uerba facere, & eius substātiam q̄rere, & facultates: ipsarū quoq; facultatū differētias, & à seipsis, & nobilioribus facultatibus irrōnalis aīæ. Quærit enim differentiam imaginationis, & opionis à cogitatione, & cogitatiōis ab intellectu, siue mente. Qm̄ enim opio, quæ est aīæ rationalis facultas, societatem & cōicationem uidet habere cum cōi sensu, & imaginatione: ppea quærit eorum differentiam. Præsentis ergo libri scopus, & institutū mansit de aīa rationali. Non.n. ut quidā existimāt, in præsenti libro eius institutū est de irrōnali aīa disserere. Etsi enim cōis sensus, & imaginationis meminit: nō q eorum scopum sibi pposuisset, sed ut rationalis aīæ facultatū ab irrationalis facultatibus drīam adduceret, ideo meminit irrationalis aīæ. Totius ergo libri scopus est de rōnali aīa, & nequaquā de irrationali. Sed ad hoc dubitationē mouent, q accusatorio sunt aīo & lubenter rephendunt, dicentes: Oportebat ergo eum de sola imaginatione, & cōi sensu disserere: non ita autē & de sensu. Nunc autē uidemus, q librum incipiens statim sensuū numerū dicit, q̄rens an sint quinque sensus, uel plures. Non erat aūt necesse hæc nunc q̄rere, si qdem pciosarum tm̄ irrationalis aīæ facultatum mentionē facere instituisset: ut earum à minoribus rōnalis drīam traderet. Preciosæ enī, & nobiles secūdarum subarum facultates, cōicationē, & silitudinem hn̄t cum uilibus & ignobilibus facultatibus primarū subarum, sicut & nūc. Preciosæ enim irrationalis facultates, ut cōis sensus, & imaginatio, habēt cōicationem ad opionem: q̄ est uilior, & ignobilior facultas oībus rōnalibus. Et hæc qdem est dubitatio, ad quā dicemus, q si quinque sensuū meminit, nō frustra hoc fecit: sed ne quis existimaret esse alium sensum à particularibus, qui quinque sensuū sensilia iudicet. Nisi enim nunc ondisset esse quinque solum sensus, & non plures: existimaret fortasse quispiam non solum esse qnque, sed & sextū aliū sensum particularē, q iudicat simul uisibile, & audibile, & odorabile, nec cōi sensu quicquā opus esse. Ne quis ergo hoc suspicaret, ppterea nunc ostendit quinque esse solum sensus, & nō esse alium particularē, qui iudicat: ergo cōi sensu opus est. Quare etiā si sensuū numerū q̄rit, nō ppter ipsos sensus hoc facit, sed ppter cōem sensum. Cōis autē sensus & imaginationis meminit, nō ppter ipsos, sed ppter differētiā eius à rōnalibus facultatibus. Maneat ergo hic scopus de rōnali aīa. Hic est ergo scopus. Ostēdit aūt deinceps ex principio aīæ, q sunt solū qnque sensus, hypothetico sic usus syllogismo. Sic.n. inqt. si deesset sensus, deeēt & sensoriū. Atqui nō deest sensoriū, ergo nec deest sensus. Sed qm̄ & cōnexū est dubiū: Vnde.n. reuera, si deesset sensus, deesset & sensoriū? & assumptio quoq; dubia est, q̄ dicit: atqui sensoriū nō deest: ergo nec sensus: undenā.n. cōstat an nō desit sensoriū? Age ergo utraq; demōstremus, & cōnexū, & assumptiōem, sed prius cōnexum demonstremus, qd dicit, q si deest sensus, deest & sensorium. Hoc aūt p tres rōnes demōstramus. Quarū hæc est prima. Sensus & sensoriū sunt ex iis, q̄ sunt ad aliqd. Sensus.n p sensorium sentit. & sensoriū sensus est sensoriū. Vt autē se habet unū eorū, q̄ sunt ad aliqd, sic habet & reliquū. Est ergo clarum, q si deest sensus, deest quoq; sensoriū, ppter necessitatē eorum, q̄ sunt ad aliqd. Hæc est prima rō. Sc̄da rō. Sensus est, qd utit. Est aūt sensoriū, quo utit, si nō est frustra futurum. Si ergo deest sensus, deest & sensoriū, si nō frustra est: qd est absurdū dictu, naturā frustra aliquid facere. Hæc est sc̄da quoq; rō. Tertia rō. Sensus nūquā pōt citra mediū se sensilibus applicare,

sed semp p media sensoria se applicat. Vbi ergo sensu opus, oino & sensorio quoq: p qd se sensilibus sensus applicat. Si ergo deest sensus, uidelicet sensorium deest, per qd se sensus sensilibus applicat. Hæ sunt ergo rōnes, q̄ cōnexū ɔfirmarunt. Age uero deinceps &, q̄ assumptionē cōfirmāt, adiiciamus. Hæ autē sunt duæ rōnes inductiuæ, q̄rū hæc prima est. Ex oibus, ex qbus oportebat fieri, sensoria facta sunt. Sed si ita est, nullū ergo deest sensoriū. Cū sint. n. q̄tuor elnta, & unum qntū corpus cœleste, ex qnto qdem corpore sensoriū factū nō est. Quintū. n. corpus est æternum, ut qdā dicūt: sensoria aūt sunt corruptibilia. Rursus ex igne nō poterat fieri sensoriū. Ignis. n. est q possit corrumpere: ex corrūpente aūt qūo posset fieri sensoriū? Rursus ex ipsa terra nō poterat p se fieri sensoriū. Est. n. ipsa per se impssu difficilis, nec sensiliū typos poterat facile suscipere. Cōmixta aūt cum aliis terra pōt facere sensoria. Tactus itaq;, & gustus sensoriū est magis terræ particeps. Tactus. n. & gustus sensoriū est caro, q̄ est terræ magis particeps. Ignis aūt, ut ipē dicit, in totis est sensoriis. Quare & ignē, & terrā est in sensoriis iuenire. nec ignis autē, nec terra per se unquā sensoria faciunt, pp pdictas causas. Restāt ergo aër & aq̄, q̄ possunt facere sensoria. aq̄ itaq; fecit crystallinū humorē, q est uisus sensoriū. Sed & aër est sensoriū auditus, & olfactus. Qui. n. in naribus & in auribus est inædificatus & iclusus aër, ipē est auditus & olfactus sensoriū. Si ergo ex oibus, ex qbus fieri poterat, factū est sensoriū, nullū deest ergo sensoriū. Hæc est prima pcedēs inductiōe rō, q̄ cōfirmat assumptionē. Aduersus hāc autē rōnē Aristo. duæ mouent dubitatiōes. Prima qdē, qūo dicit non deesse sensoriū? ecce. n. desunt. Cū sint. n. qnque sensus, tria sunt sola sensoria, aër, aq̄, terra. Quare nihil cōfirmauit inductiua oro: sed magis dubōnē adauxit. Qūo ergo dicit assumptio, sed nullū deest sensorium? Ecce. n. duo desunt sensoria. Et hæc qdē dubitatio: ad quā dicemus, q noie qdem tria sunt tātū sensoria: reuera aūt qnque. Etsi. n. ad terrā ptineat sensoriū tactus, & gustus: sed nō est ipsa terra. Si. n. eēt ipa terra sensoriū tactus, & gustus: oporteret in oi pte, in qua est tactus, gustū quoq; eēe siqdē irrōnalis aia, est in oi aiali cū oibus suis facultatibus, & dicimus, q pptcrea q nō est istrumētum accōmodatū, nō operat̄ sm suas facultates in toto aiali. Oporteret. n. si eadē terra est sensoriū, adesse quoq; facultatē, ne eā argueret. Atq nō est in toto corpore gustus. Qūo. n. manus nō gustat, etsi tactū habeat? nō est ergo eadē terra. Vides, q noie qdē idē: re aūt diuersa. Rursus & si aer est in auditu & odoratu: sed nō idē. Aërem aūt dico nō externū: ois. n. externus aër iseruit et odoribus, et sonis: sed eū, qui in auribus, & naribus est seorsum inædificatus, & iclusus. Hic quoq; nō est idem, sed diuersus. nō. n. q in auribus est, aër pōt odoribus iseruire: neq;, qui est in naribus, sonis iseruire pōt. Quare, etiā si sunt tria noīe, reuera tñ sunt qnque. Hæc est solo primæ dubōnis. Scda dubitatio pcedit ex eo, qd est ɔtrariū primæ dubōni. Hæc est aūt. Plura sensoria sensibus: qd est absurdū. Si. n. pp sensus facta sunt sensoria: quot sunt ergo sensus, tot eē deberēt sensoria, & nō plura. Nunc aūt uidemus eē plura sensibus. unius certe sensus duo sunt sensoria. Olfactus. n. in pedestribus & uolucribus aër est sensoriū: in aq̄tilibus uero sensoriū est aq̄. dicit itaq; pisces humiditatē quādam hr̄e in naribus, q̄ subseruit odoribus. Quare unius sensus duo sunt sensoria. Propter hanc itaq; dubitationē sunt q dicāt nō in eodē aiali duo eē sensoria: sed in alio qdē aquā eē sensoriū odoratus: in alio uero aërē. Quare nō sunt plura, nec pauciora. Sciēdū aūt hāc rōnē inductione pcedere, q̄ nihil necessariū cōtinet. Primū. n. duplex est ignis: hic qdē corruptiuus: ille uero uiuificatiuus. Quare et si ex corruptiuo sensus fieri non posset: sed tñ poterat ex uiuificatiuo fieri. & alioq, sicut uidemus, externū aerē subseruire, & odoribus, & coloribus, & sonis: sed tñ in iis, q̄ tres hñt tantū sensus, tactū dico, & odoratū, & gustū, nō subseruit coloribus: sed nihilominus taliū est minister: etiā si nō adest facultas, cuius est minister. Quid ergo est absurdi in nobis qnque sensus hñtibus dicere, esse alia qdē sensoria, sed nō apphēdere: q nō sint in eis sensus? Quare est iductiua, & nō uera ofo. Est aūt secūda rō Aristo. inductiua hoc mō. Si deest sensoriū, deest & sensile: Atq nō deest sensile. Hoc. n. est cōnexū, qd demōstratiōe quoq; idiget. Hoc, inqt, ex inductiōe clarū est. Nā &, q̄ sunt lōge, apphendimus, q̄ sunt soni, & colores, & odores. Iā uero &, q̄ ppe sunt, tāgibilia, & succos. si itaq; &, q̄ prope sunt, & q̄ lōge apphēdimus: clarū est ergo, q oia apphēdimus. nullū ergo deest sensile. Si autem nō deest sensile, ergo nec sensoriū. Hoc. n. ostēdit̄ per mutuā oppōnē, q̄ cōuertit̄. Hæc est scda Arist. rō, q̄ nō est necessaria. Esto. n. nos, q̄ lōge sunt, apphendere: undenā erit aptū, an oia quoq;, q̄ ppe sunt, apphēdamus? Esto. n. q oia tāgibilia sentiamus, nūquid & omnia gustabilia? undenā clarū erit, nūquid nōnulla gustabilia nos lateant? nēpe carnē cameli nemo nrm gustauit. Quare desunt etiā q̄dā sensilia. Qm̄ ergo Aristo. rōnes plus satis inductiōe pcedunt: melius est uti rōne Themistii, quam dicit incōmentario. Dicit. n. fieri nō potuisse, ut aia rōnalis accederet, nisi prius oibus irrōnalis animæ facultatibus ornatum esset aial. Si enim ubi meliora, illic & deteriora in iis quæ sunt sub lunæ

clarum

clarum ergo est, q si habemus rationales aias, oés quoq; habebimus irratiõalis facultates. Si hõ ergo habet solú quinque sensus, clarú est q soli quinque sunt. Quot.n. sunt hoís, tot sunt soli, & nec plures, nec pauciores: eo q oés habet homo, ut & qui his pstantiorem habeat, aiam dico rõnalem. eam auté non haberet, nisi oés inferiores adessent. Oés ergo habet & qm quinque habet, quinque quoq; solú sunt. Et hæc est qdé Themistii ratio, uerúenimuero alimétorú gratiam Aristotelis reddétes, hoc quoq; argumétum eius esse ostendemus. Si enim in dictionis contextu qrit, cur talpa, q mouetur, uisum nõ habet: absurdú enim ubi est melius, nõ esse quoq; deterius: & soluit q habet quidem, sed à pellicula occultat: ita enim oportebat, quia à terra nutritur, & erat excæcanda, nisi occultatus uisus esset: Nutrimenti ergo natura maioré curam, & puidentiá gessit. Si ergo in hac, quę mouetur, ostendit esse quinque sensus: sciebat ergo argumentú, q necesse est hos solú esse quinque. Vbi.n. est melius, illic & deterius. Est auté & hoc Platonice symbolice explicare. Sicut eni, igitur, sunt quiq; corpa simplicia: qtuor.n. elnta, & ęthereú: & sicut solida corpa qnq; p simplicia corpa: est.n. pyramis: cubus: octolaterú: duodecilaterú: uigintilaterú: sicut ergo p simplicia corpa, q qnque sunt, qnque ét figuræ factę sunt, & nõ plures: sic.s. & sensus quinque. Qm ergo non est alius sensus pter quinque: qa in fine secúdi libri qrebat, an unus est tactus, an plures: nunc ostendit quinque esse solú sensus, ut hoc ostenso clarum sit, q unus est tactus. Merito aút hoc facit: qm ex animalibus hæc quidem duos habét sensus: alia uero tres. & propterea quærit, quot sunt sensus. Si omnia enim animalia haberent quinque sensus, superuacaneum esset de eo quærere.

Si enim cuiuscúq; est sensus tactus, & núc sensum habemus: oés eni tãgibilis, quatenus est tãgibile, affectiones tactu sunt nobis sensiles: necesse est, siquidé deest aliqs sensus: sensoriú quoq; deesse. & quęcúq; quidé ipsi tangentes sentimus, sunt tactu sensilia, qué habemus: Quęcúq; vero per ea, q intercedunt, & nõ ipsa tãgentes, simplicibus interuallis, dico aút veluti aere, & aqua.

Cum nõ dixisset cõnexum, neq; assumptioné, cõfirmat assumptioné: & aiaduersa eius obscuritate, dicit in medio cõnexum, & sic deinde reliquú assumptionis cõfirmat. Cum enim deberet dicere: Si deest sensus, deest & sensoriú: atqui sensorium nõ deest: ergo nec sensus: deinde deberet cõfirmare, q nõ deest sensoriú, quod est assúmptio, idq; ex eo ostendere, q oís sensus uel citra medium, uel per medium apphédat: utrúq; autem habemus, & qd citra medium, & quod p intermediú: oíbus aliis ptermissis ab hoc incipit, & ostendit q habemus sensum absq; intermedio. Si enim, inquit, in quibuscúq; est sensus tactus, ea citra mediú operátur. Tangibilia.n. sunt affectiones tactus, & sunt citra medium sensilia. Et id obliq; dixit, Cum enim ɔfirmare deberet, q & citra medium sensum habemus, hoc ptermisso dicit: necesse est ubi deest sensus, & sensoriú. agnita.n. obscuritate cõnexú in medio posuit. Deinde cõuertit, & assumptioné cõfirmat, dicens. dictú est, q tangibilia citra mediú apprehendimus: Sunt auté & alia, q per id, qd intercedit, apphendimus. Quæcúq; autem p id, quod intercedit, & nõ ipsa tãgentes, simplicibus interuallis. assumptioné ɔfirmat, q sunt in nobis qdam, quæ etiam per medium apprehenduntur, ut uisus, auditus, odoratus, ea autem apprehenduntur, per simplicia, quæ intercedunt. Simplicia autem dicit aërem, & aquam, eo quòd sunt elemẽta. Per ea ergo apprehenduntur tres sensus.

Sic auté habet, quod si per vnú quidé plura quoq; sensilia, quę sunt inter se genere alia: necesse est eum, qui habet eiusmodi sensorium, esse vtriusq; sensile. vt si ex aere est sensorium, est aer & soni, & coloris.

Silentio pętermissam dubitationé dissoluit. Quòd eni non mouit dubiú, hoc dissoluit. & maxima iis est habenda gra, qui hác sententiá antiquitus diuinarunt. Cum deberet ení dubitare, an sint duo sensoria, aer, & aq: tria uero sensilia, color, sonus, odor, & deinde sic soluere: pinde ac iam dubitasset, dixit. Sic aút habet solutio, q per unú sensoriú plura sensilia apphendunt, quæ sensilia genere differre dixit. Sonus eni, & odor sunt diuersorú generú. necesse est eni, inquit, aeré, qui est in auditu, & odoratu, duo apphendere, & sonú, & odoré. & cú deberet dicere odoré, colorem dixit pro odore, ne securitaté fugeret. Et nõnulli qdé sic interpretati sunt. Alii dicút, q instat potius aduersus Empedoclem, tanquá ille diceret: Si non possunt, ò Aristoteles, tua qdé sentétia, nec ex igne, nec ex terra per se fieri sensoria: da sensoria, ut ea apphendát, & simile à simili cognoscat. Illi ergo respõdet Aristoteles: Si per aliqd unum, qd itercedit, sensitiuú, & sensoriú plura sensilia cognoscútur: si/

cut ab aere, uerbi gr̃a,& color cognoſcitur& ſonus:eo ꝙ eſt perſpicuus,& perſonans: quid eſt abſurdi & per unum quoq; ſenſum multa cognoſci?

Si autem plura eiuſdem, vt coloris, aer, & aqua, ambo enim perſpicua: & qui vnum ſolum habet, vtrunq; ſentiet.

Alterum dubium mouet. Ait enim deeſſe ſenſoriũ. Plura enĩ ſunt, q̃ unius pticipant. Perſpicua enim, qđ colorẽ dixit & aer, & aqua eſt priceps. Deeſt ergo ſenſoriũ, eo ꝙ duo qdem ſunt, quę ſubſeruiunt, unus autem uiſus. Et hoc ſoluit, ꝙ per unũ ſenſoriũ duo apphendit. Qui enim inquit habet aeris alterum, id eſt humidum, ut dicat pupillam, nouit utrũq; perſpicuum.

Simplicium autẽ, ex his duobus ſunt ſolum ſenſoria, ex aere, & aqua. Pupilla enim ex aqua, auditus, ex aere, odoratus ex vtroq; eorum.

Aſſumptionem cõfirmat, ꝙ neceſſe eſt tria eſſe, quæ ſunt citra mediũ ſenſoria: qm̃ ex aere, & aq̃ ſolum eſſe poſſunt. ea autem uiſus, auditus, & odoratus habent. Odoratus autem ex utroq;. grę ce eſt ἑκατέρων. Nonnulli dicunt eum quidẽ hoc dicere, ꝙ odoratus eſt utriuſq; particeps, & aeris, & aq̃: in nobis quidem aeris: in aquatilibus uero aquę. Nonnulli autem ἑτέρου accipiunt, ut ſignificet alterum, id eſt, alterius eſt particeps, utpote aeris.

Ignis autẽ vel nullius, vel omniũ cõmunis: nihil enĩ ſine caliditate ſenſitiuũ. Terra autẽ vel nullius, uel in tactu maxime mixta eſt ꝓprie. Relinquat' ergo nullũ eẽ ſenſoriũ ꝑter aerẽ, & aquã.

Recte dixit, Cõmunis omnium. Omnis enĩ ſenſus nutritur. ſi aũt nutritur, & cõcoquit. Omnis autẽ concoctio per calidũ. Omnis ergo ſenſus igne, ut calido, opus habet. Terra aũt uel nullius, uel in tactu. Etiam ſi terrenum tactui recte ſegregatum & attributum eſt, ſed tamen nõ recte tactum nunc in medium intulit. De ſenſibus enim, qui per medium fiunt, nunc ab eo agitur.

Hæc autem nũc quoq; habent nonnulla animalia. Omnes ergo ſenſus habentur à non imperfectis, nec orbatis. Cernitur enim & talpa habere ſub cute oculos.

Habent inquit quædã animalia quinq; ſenſus, quæcũq; ſunt pfecta, & non manca: & ne quis ei diceret, ecce talpa pfectũ eſt animal, ſed uiſum non habet: dicit eam habere quidẽ oculos, ſed eos ꝑ pelliculam naturã obtexiſſe: ne in fodienda terra facile excæcaret. Et, ut ſemel dicã, quæcũq; habẽt motum ſcđm locum, ea habẽt quinq; ſenſus. Eſt enĩ motus ſenſu melior. & ubi meliora, illic & deteriora. Si aũt nõnulla motum ſcđm locũ habent: Non habẽt aũt quinq; ſenſus, ut lumbrici & uermes: uerũ alio modo natura ſuppleuit, qđ illis deeſt. Ecce ergo apte eius eſt argumentũ, ꝙ ubi eſt melius, illic & deterius: & non eſt eorum propriam, qui ſcripſere commentaria.

Quare, ſi neq; eſt aliquod aliud corpus, nec eſt affectio, quæ nullius ſit eorum, quæ hic ſunt, corporum, nullus deſit ſenſus.

Corpus & affectionẽ dicit, id eſt, corporeã affectionẽ. Tale quid autẽ uult cõcludere. Si enĩ inquit non eſt extra elemẽta corporea affectio: hoc autem dicit propter quintam eſſentiam: quod autem facit ſenſorium, omnino paſſiuum eſſe oportet: illa autem non eſt affectionibus, & paſſionibus obnoxia: non deeſt ergo ſenſorium.

Atqui neq; cõmuniũ fieri poteſt vt ſit aliquod ſenſoriũ ꝓprium, quæ vnoquoq; ſenſu per accidens ſentimus, vt motum: ſtatum: figuram: magnitudinem: numerum vnum.

Poſtquã oſtendit non eſſe ſextũ alium ſenſum ꝑter eos, qui ſunt quinq; in ꝓcedẽte tractatu: nũc quoq; rurſus hoc ipm oſtendit. Poſtquã enim dictũ eſt in ſecũdo libro huius tractatus, ꝙ ſunt cõmunia ſenſilia, ut magnitudo, & figura, numerus, motus, quies: & ſunt magnitudo quidẽ & figura cõmunia uiſus, & auditus: reliqua aũt tria, motus, inquã, numerus, qes, ſunt quinq; ſenſuum cõmunia: fortaſſe ergo quiſpiã exiſtimauerit, eſſe quẽdã alium ſextũ ſenſum ꝑter hos qnque, qui hæc cõia ſenſilia iudicet. Nunc aũt per ꝑſentem ↄtemplationẽ oñdit nõ eſſe aliquẽ alium ſextũ ſenſum particularẽ q cõia ſenſilia iudicat. Hoc aũt oñdit hoc mõ. Si cõia ſenſilia ſunt ꝓpria huius ſpãlis ſenſus: Ergo ſunt horum qnque per accñs ſenſilia. Si enim duę res quibuſdã inſunt, & unius eſt ꝓpria

manifestum est,ꝙ est aliorum p accidens.Si.n.est & alius ꝓpria:nõ est etiã illius ꝓpria.Ecce enim alii quoq; inest.Quare si cõia sensilia sunt sexti sensus ꝓpria:sunt ergo his quinque sensilia per accidens.Atqui nõ sunt his quinque sensilia per accñs,ut oñdam.nõ est ergo sextus sensus,cuius ꝓpria sunt hæc sensilia,q̃ dicuntur cõia sensilia.Quòd aũt nõ sunt p accidens sensilia quinque sensibus cõia sensilia,hoc rursus hypothetico syllogismo ɔfirmat,sic dicens.Quæ sunt per accñs sensilia affectionem in sensum nõ efficiunt,ut ostendã.Hæc autẽ circa sensum affectionẽ efficiunt.nõ sunt ergo sensilia per accñs.Et undenã fiet apertũ,ꝙ affectum circa sensum nõ agunt,q̃ sunt scdm accñs sensilia? Sic etiam oñdit.Dicit enim,ꝙ,q̃ sunt fm accidens sensilia,sunt duplicia:uel qd sub aliũ sensum cadit,ut uisus ex colore dulce iudicat.itaq; si uiderimus humidum aliqd flauũ, dicimus id eẽ mel.Et dicit hoc per accñs sensile,quãdo ex colore uisus dulce agnouerit.Vel ergo hoc est p accñs sensile:uel quod sub nullũ sensum cadit,ut suba.Substãtia enim sub nullũ sensum cadit:sed cognoscitur ex iis,quæ illi accidũt.Cleonis.n.filium agnoscimus, nõ ut Cleonis filium, id est,nõ ut substantiam,sed ex iis,quæ in ipso accidũt:ut ꝙ est albus, ꝙ est ꝓminente,uerbi gra,uentre,& si quid eiusmodi.Cũ aũt sit duplex,qd est p accidẽs sensile,neutrũ horũ significatorũ effectũ efficit. Quod enim alius est sensus sensile,in alia affectiõe sensum nõ facit,ẽt si ab ipso cognoscit.Dulce itaq; non facit affectionẽ circa uisum,etiã si à uisu cognoscit per itermediũ flauũ colorẽ,neq; rursus,qd nullius est sensus sensile,affectionẽ efficit circa uisum,etiã si ab eo cognoscit.Quare ostensum est,ꝙ q̃ sunt fm accñs sensilia,nõ efficiũt affectionem illã,cuius sunt p accñs sensilia.Est ergo totius oronis cõpendiosa hæc iductio.Cõia sensilia nõ sunt ꝓpria sensilia alicuius alius sexti sensus ꝑter qnque. Si.n.alicuius alius sexti sunt ꝓpria sensilia,sunt ergo horum qnque p accidẽs sensilia.Sicut.n.colores,qui sunt ꝓpria sensilia uisus,sunt gustus p accñs:sic & figura,& magnitudo,& reliq̃ sunt propria alius sexti sensus.Horũ ergo qnque sunt p accñs sensilia.Atq nõ sunt p accidens horũ qnque. Per accñs.n.sensilia nõ faciũt affectionẽ circa sensum.Cõia aũt sensilia efficiũt affectionem circa sensus.Hoc ostẽdit ex eo,ꝙ dicit eẽ duplicia sensilia p accidens:uel,qd ab aliquo alio sensu p se cognoscit,ab alio aũt p accidẽs:uel,qd sub nullũ aliũ p se cadit sensum,ut suba.Neutrũ aũt eorũ facit affectionẽ circa sensum.Cõia aũt sensilia faciũt affectionẽ,ut in scdo libro ostẽsum est huius tractatus. ɔtinuus.n.motus,& paruæ lrãe faciũt uisum cæcutire.Clarũ est ergo,ꝙ cõia sensilia nõ sunt p accidens sensilia.Et hic est totius oronis apparatus,ex duobus hypotheticis syllogismis compositus,& uno categorico:in quibus primũ caput absoluit. Scdm caput est,in quo talẽ mouet dubitationẽ. Cur nõ sensus ꝓpriã actionẽ exercẽt,& unusq̃sq; ea,q̃ sua sunt,nouit,sed & q̃nq; alius,q̃ alius sunt, scit? certe si aliq̃n uisus,& gustus circa rẽ aliquã opati fuerint,ut circa mel:& mel simul gustauerimus,& cõtẽplati simus:si crastino die mel oculis subiectũ sit:uisus nõ solũ uult,qd est sibi ꝓpriũ, & familiare cognoscet,ut qd est flauũ,sed & ante gustũ ꝓsilit,& nouit,qd est dulce.Et hæc est qdẽ dubitatio.Huius aũt solonẽ dicimus eiusmodi,ꝙ duos sensus q̃nq; coopari contingit,ut circa mel uisum simul & gustũ:Hũc qdẽ,qui gustauerit,ꝙ est dulce:illũ uero,q uiderit,ꝙ flauũ:deinde hos duos sensus in sensum cõem terminari,& illic typos relinq̃re:Deinde cũ crastino die mel appuerit, & color flauus,imaginatio mouet typos,q in ipsa sunt,quos pridie suscepit,dulcis simul, & flaui: & ꝓnũciat dulce eẽ id qd tale est.Hæc est ergo talis dubõnis solõ,ꝙ cõis sensus ambos typos suscepit:hũc qdẽ ex gustu:illũ uero ex uisu:deide cũ postridie ex uisu typus cõmotus sit,ꝙ mel à nobis uisum est,deiceps cõmoueri typũ quoq;,q est ex gustu.& sic licet dicere alterũ typũ ab altero commoueri,& hac ratione cognoscere,ꝙ dulce est,& si nõ gustauerimus.Et hinc qdẽ certe affectiones quoq; fiũt.Qui.n.flauũ picis genus, qd κολοφώνια, dicit,nõ gustauit,sed eã tãtũ aspexit,mel eẽ dixerit,ꝙ sit colore silis.Sic ergo dubitatiõe soluta,alterã deide dubitationẽ uehemẽtiorẽ mouet:quòd quãtũ ad hoc p se cognoscit cõis sensus dulce,& nõ per accñs.Si.n.utriusq; habet typos,& uisus,ꝙ flauũ,& gustus,ꝙ dulce,clarũ est ꝙ postridie quoq;,etsi nõ gustauerimus,sed mel solum aspexerimus p se,dicimus ꝙ est dulce.Cõis.n.sensus habet typos gustus:& eos rursus cõmouẽs dicit,ꝙ est dulce.Si ergo fm typos eius,qd est dulce,motus,dicit eẽ dulce:p se ergo cõis sensus , & nõ p accñs hoc agit.Et hæc est quidẽ dubitatio.Dicimus aũt,ꝙ etiã si habet dulciũ typos,nõ tñ à seipsis excitati sunt.neq;.n.fingebat mel gustasse,sed tãtũ aspexisse.Per accñs itaq; ꝓnũciat,ꝙ est dulce.Per se.n. excitati sunt typi uisus:nẽpe ꝙ est flauũ:Per accñs autẽ typus quoq; gustus excitatus est,ꝙ cõmotus sit typus uisus.Et hæc ad scdam dubõnẽ,in qbus scdm quoq; caput adimplet. Tertiũ caput ẽ, in quo dubitat,cur unã & eãdẽ rẽ duo sensus apphẽdũt,uel etiã plures.ut figurã uisus & tactus apprehẽdit:& magnitudinẽ,& numerũ rursus qnque sensus.Quare ergo hoc ita est, & nõ unusq̃sq; sensus ꝓpriũ apphendit? Hæc est dubitatio,ad quã dicit Aristo.ꝙ ꝓpterea plures sensus res easdẽ

apphēdūt,ut sint cōia sensilia.Et his q̄dē dictis Aristo.dictiōis cōtextū finiuit.Si q̄s aūt dubitauerit,& q̄dnā oīno cōībus sensilibus opus erat:illi dicemus ea,q̄ Plato in septimo Reipublicæ, & ī Timæo dicit.Dicimus ergo,q̄ hæc cōia sensilia sunt ipsa mathematicis scientiis subiecta.Figuræ.n.& numeri,& motus,& magnitudines,& quies,sunt cōia sensilia,q̄ sunt mathematicis scientiis subiecta.Qm̄ ergo mathematica subiecta exacte cognosci oportebat:exacte autem cognoscunt,q̄ à multis sensibus cognoscant,& ppea sunt cōia sensilia.Sed si hęc ita hn̄t,Aristo.sibiipsi aduersat.Ipse.n.in scđo libro huius tractatus dicit,q̄ ppria sensilia exactius cognoscunt.Qūo ergo nūc dicit,cōia sensilia esse exactiora?Dicimus ergo eum nō eē sibiipsi cōtrarium:sed ppria sensilia à pprio sensu exactius cognoscunt,q̄ cōia sensilia.Vt pprium uisus albū:eius autē cōe sensile magnitudo.uisus ergo exactius cognoscit album,q̄ magnitudinē.Quare in unoquoq; sensu pprium sensile cōi exactius cognoscit.Nouit ergo uisus obscure cōe sensile.nouit ipm̄ quoq; tactus obscure:&,ut semel dicā,unusquisq; ipm̄ proprio sensili obscurius,& imbecillius nouit.Sed plurū sensuum simul cōueniens cognitio facit exactam cōmunis sensilis cognitionē.Sic.n.dicit Hesiodus.

Addas si paruum paruo,id faciasq; frequenter:

Ex paruo magnum id fortasse euadere possit.

Sciendum aūt,q̄ etsi exactæ sint ambę cognitiōes,&,q̄ est ppriorum sensilium,&,q̄ est cōium:sed tamē ppriorum sensilium cognitio est cōium sensilium cognitiōe exactior.utraq;.n.& cōia sensilia,& ppria per se cognoscit uisus:sed magis ppria cognoscit uisus.Et in iis est cōtemplatio.

Atqui neq; cōmunium fieri potest vt sit aliquod pprium sensorium,quæ vnoquoq; sensu sentimus per accidens:vt motum:statum:figuram:magnitudinem numeri vnius.

Rursus cum connexum non dixit, uel assumptionem, subuertit assumptionem. Cum enim deberet dicere,si communia sensilia nullus sensus ut ppria apphendit:Quæ autem nullus sensus sentit ut propria,ea sunt alteri sensui subiecta. Communia ergo sensilia sunt alteri sensui subiecta.& erit sextum sensorium, & sensus. Cum enim hæc deberet dicere, & subuertere, quod non est sextus sensus:ab eo incipit,& ostēdit,q̄ nō est sextus sensus.Nō est,inquit, pprium sensorium cōmunium:qm̄ ea p accńs alii sensus apphendunt.Nūc aūt ab ipsis patiunt.Et uide,q̄ obscure dixit illud.Per accńs.Cū.n.deberet dicere,quādoquidē per accńs alii quoq; sensus ea sentiunt,dicit,quę unoquoq; sensu sentimus per accidens.Si.n.esset reuera sensorium cōium sensilū,per accidens ea sentirent quinque sensus:Atqui per accidens ea nō sentimus,ut ostendimus in cōtemplatione.nō est ergo ipsorum pprium sensorium numeri unius.Vide q̄ numero unū opposuerit,& ab eo distinxerit.neq; enim unitas est numerus,ut ostēsum est in tractatibus Arithmeticæ.

Hæc enim omnia motu sentimus,vt magnitudinē,motu.Quare & figurā.magnitudo enim aliqua & figura.quod quiescit autem,eo q̄ non mouetur.

Hic est dubitationis solutio. Quid eni,inquit,q̄ cōmunia sensilia nō sunt per accidens sensilia? quoniā ea motu sentimus.Motum aūt dico,affectionē,nēpe alterationē.Cōmunia ergo,inquit,sensilia affectionem efficiunt, nullū autē sensile per accidens facit affectionē. Et fortasse quispiā dubitauerit,qūo dicit cōmunia sensilia per sensum cognosci,id est motū facere? ecce eni q̄es & ipsa una est cōmunium sensiliū:& tamē non facit motū in sensu,siquidē est quies.Et hāc soluens dubitationem Philosophus Plutarchus,inquit,q̄ quādoquidē ad oppositos motus iudicātes,quietē cognoscimus,hac rōne dicatur moueri.Omnis aūt motus est quędā dispositio: omnis aūt dispositio est ueluti quædā affectio,& passio.Quare merito etiā secūdū qetē pati dicimur quodāmodo,& disponi.Hic quoq; aliā dubitationē mouent.Qūo dicimus,inquit,qđ ppria sensilia agunt circa sensum id est,q̄ quæ sunt per se sensilia, per motū muent: quæ aūt per accidens,nō per motū?Atqui ecce, uerbi gr̄a,flauū aliquod,& hic flaui typus aliū typum excitauit,qui in me est,dulcis,scilicet,& dixi hoc esse mel.ecce ergo & hoc quoq; noui per aliquē motū.Dicit autē ad hoc quoq; Plutarchus,q̄, quando dicimus nos cōmunia sensilia motu sentire,oportet cum quadā distinctiōe id dicere, quā in pręsenti quidē dictione p̄termisit Aristoteles,eā autē uidet alibi dicere: Quòd cōmunia sensilia per motū sentimus,nō secūdum sensitiuā pprietatē.neq; eni in me per linguā excitata est dulcedo. ppria aūt sensilia per ipsam sensitiuā pprietatem cognosco. Video enī albū,& gusto dulcia. Simili & in aliis.Vide autē,q̄ cōmunia sensilia dedit esse quinq; sensuū cōmunia: nō sunt aūt nisi tria,ut dictum est. nisi fortè dicas eum dicere magnitudinē, q̄ est in unoquoq; sensu, & non in quātitate

ut magnũ sonum: uel magnũ albũ. tunc enĩ est cõmune omniũ. Porro si & figurã acceperis secdm leuitatẽ,& asperitatẽ:& lene quidẽ iucundũ, asperũ autẽ molestũ dixeris: id etiã inuenieť cõmune sensile omnis sensus. Magnitudo eni aliqua & figura. Dicũt nõnulli,ecce ipse dicit figurã esse magnitudinem:& qũo in pdicamẽtis dicebať,magnitudinẽ esse quãtitatis spẽm:figurã aũt qualitatis: ecce enim hic idẽ esse intellexit magnitudinẽ,& figurã.& dicimus.nõ dixit Aristoteles idẽ esse magnitudinem,& figurã: sed qm̃ figuram omnino cõsequiť magnitudo: & figura sine magnitudine ne cogitari quidẽ potest: ppterea dixit,ꝙ magnitudo quædã est figura:id est,ꝙ magnitudo est,qđ figuratum est,nõ figura. Quod quiescit aũt,eo ꝙ nõ moueť, apphendunt, Dic ad hoc,ꝙ superius affectionem dixit motũ:nunc aũt,quoniã,quæ stant,uidemus, affectione nec aucta, nec diminuta, eo quod stant:Quæ aũt moueň,aliter & aliter moueň,ad eorũ motum aucta,uel diminuta affectione:propterea dixit,quod quiescit sentimus,id est similiter.

Numerus autem negatione continui, & proprijs cognoscitur.

Numerus,inquit,ex negatione,ꝙ non est cõtinuus,siquidẽ discretorũ est numerus. Quid autẽ dicit cõtinuum? Vnitatẽ,quod superius dixit,Vnius numeri. Sic aũt eam uocat, ꝙ sit indiuisibile. Multos ergo numeros,inqt,ꝙ non sint unũ cognoscimus.& recte dictũ est. Non solũ aũt in cõmunibus sensilibus hoc est,ut negatione cognoscamus:sed & in pprijs sensilibus. Propria eni sensilia per se cognoscunť & primo:cõmunia aũt sensilia per se quidẽ, sed secũdo:ut decẽ non solũ cognoscuntur:sed & eorũ ppria,decem alba:decem fulua:decem rubra. Quare oportet cõmunia sensilia habere etiam quædam propria sensilia. Numerus ergo dupliciter cognoscitur,uel negatione cõtinui,uel ꝙ cognoscantur propria sensilia.

Vnusquisꝗ enim vnum sentit sensus.

Vnusquisq;,inquit,sensus aliquod unũ apphẽdit:& cur dicit unũ sensile, id est unitatẽ? Ex hoc uolens ostendere ꝙ quinq; sensibus subiicitur numerus. Quòd si ita est, & alia ergo communia sensilia. Quòd enim hoc dicit,declarat ipse hoc in contextu dicens.

Quare clarum est, ꝙ fieri non potest, vt cuiusuis horum sit proprius sensus, vt motus: sic enim erit, sicut nunc visu dulce sentimus.

Perinde ac si diceret,clarum esse fieri non posse, ut sit sensus, q cõmunia sensilia apphendat. & motum posuit exẽplum cõmuniũ sensiliũ. Si enim,inquit,est alius sensus pticularis sextus,q ut propria apphendet cõmunia sensilia:erunt hæc cõmunia sensilia ab aliis quinq; sensibus p accidẽs cognita.& exẽplum dicit ipse,ꝙ dulce à uisu cognosciť.hoc aũt ab eo cognosciť per accidens: hic aũt dicit duo significata eius,quod est sensile per accidens.

Hoc autem, ꝙ amborum sensum habemus, vel quando simul inciderint, cognoscimus. Sin minus, nullo modo nisi per accidens sentimus.

Quam cõceperat sententiã dicit,qũo ex flauo dulce potest cognosci,eo ꝙ amborũ sensum prius habemus(deest enim in cõtextu illud,prius,ut ait Plutarchus)dulcis, uerbi grã,& flaui. Amborũ autẽ dicit cõmunẽ sensum. Quia,inquit,habemus sensum & dulcis,& flaui,uisum,& gustũ:ea rõne quãdo inciderit color flauus,dulcis typo cõmoto,cognoscimus,ꝙ est mel,ex typo accepto,quãdo uisus & gustus simul operabãtur, Sin minus nullo modo nisi p accidẽs sentimus. Id spectat ad hoc,quod est superius. Si dixeris,inquit,communia sensilia esse alteri sensui subiecta,nihil aliud dicis,quàm quòd alii sensus ea per accidens sentiunt:quod non est.

Vt Cleonis filiũ,non ꝙ Cleonis filius, sed ꝙ albus. Ei autẽ accidit esse Cleonis filium.

Exemplũ dicit unius,qđ per accidẽs à sensu apphendiť,substantiã.ea.n.nulli est sensui subiecta. Cleonis eni,inqt,filius,nõ,ut substãtia,uideť,sed q̃tenus est albus. Albũ aũt accidit Cleõis filio.

Communium autem communem iam sensum habemus, non per accidens.

Cõmunia,inquit,sensilia habent cõmunem sensum. Cõmunẽ autẽ sensum dico,nõ de cõmuni illo sensu,de quo deinceps disputat:sed cõmunem sensum uocat quinq; sensus. Est ergo hoc,quod

dicit: Communia sensilia habent sensum communem alium, sed qui non ea per accidens apprehẽdit. hoc enim ostendit, ut & nos in contemplatione ostendimus.

Non ergo sunt ꝓpria. nequaquã enim sentiremus, sed sic, vt dictũ est Cleonis filiũ nos videre. Quæ sunt autem inter se inuicem propria, per accidens sentiunt sensus.

Hic orationis dicit cõclusionẽ, & ait: non est ergo ꝓprius sensus cõmuniũ sensiliũ: sed uel sic, ut dicebamus Cleonis filiũ, id est, per accidẽs. Ostensum est autẽ, ꝙ quinq; sensus nõ per accidẽs cõmunia sensilia apꝓhendunt. Ea enim per motũ apꝓhendunt. Hoc autẽ non inest sensilibus ꝑ accidẽs. Quæ sunt autem inter se inuicem propria, per accidens sentiunt sensus.

Non q̃tenus ydẽ, sed q̃tenus vnus, quãdo simul sensus in eodẽ fuerit, vt ꝙ bilis amara, & flaua.

Dicit aliud subiectũ eius, quod est per accidens, ꝙ est, uidelicet, alteri sensui subiectũ, ut ex flauo dulce cognoscere. Superius. n. dixit aliud accidẽs, qđ est nulli sensui subiectũ. Quid autẽ nũc dicit, ꝙ inter se inuicẽ sensilia apꝓhendunt sensus per accidens, nõ idẽ, sed quatenus unũ habent cõmunem sensum? Ipse enĩ ex colore colligit per accidens de dulci. Recte dixit, In eodẽ, ut eiusdẽ rei colorem, & gustũ iudicet per duos sensus cõmunis. Tunc enĩ iudicat cõmunis sensus id, qđ est ꝑ accidens, qñ prius per duos sensus habuit eiusdem rei typos. Vide autẽ, quid dicit, ꝙ cõmunis sensus per accidẽs nouit discretionẽ albi & dulcis. Nos aũt dicebamus in cõtẽplatiõe, ꝙ hoc per se ei inest: ex colore autem de dulci colligere, per accidens: quoniam alterum ex altero colligit.

Non est enim alius dicere, ꝙ ambo vnũ. Quare & fallitur. & si sit flauũ, bilem esse existimat. Quæsiuerit aũt quispiã, quam ob causam habemus plures sensus, sed non vnum solum: an ne lateant consequentia, & communia?

Cõmunis, inquit, sensus est, & non unius sensus ꝑticularis dicere, ꝙ mel res una est, etiãsi & gustabile dulce, & color flauus. Fallitur. n. ꝑticularis sensus: & quicq̃d flauũ uiderit, mel eẽ existimat. Quæsiuerit aũt quispiã, quã ob cãm plures habemus sensus, q̃ unũ? Sed cur, plures habentes sensus, cõmunia sensilia nõ uno sensu apꝓhẽdimus? & dissoluit, ut nõ minus sensilia apꝓhendamus. Cõsequentia aũt uocauit cõmunia, & sensilia, nõ ut quædã ociosa & superuacanea, sed ꝙ ꝓpria sensilia uniuscuiusq; sensus cõsequunt̃ ꝑfectiora quædã, & intellectu magis ꝑdita, quæ cõcurrũt. Ipse autẽ non dicit, ut diximus, ꝙ magnis scientiis hæc cõmunia sensilia subiecta sunt. Motus enĩ & q̃es astronomiæ subiicitur. Si enĩ & imobilia sunt astra, atq; & q̃uo ea fixa, & firmata sint, scire uult. In imaginatiõe enim ea affigit & firmat, ut q̃ sint in aliquo loco. Figura aũt, & magnitudo geometriæ subiicit̃. Numerus aũt, ut imaterialis q̃dẽ, Arithmeticæ, ut materialis uero, & in sonis, Musicæ.

Vt motus, magnitudo, & numerus.

Hæc dixit, per hæc alia quoq; comprehendens. Per motum enim quietem comprehendit. Per magnitudinem autem figuram. in magnitudine enim figura.

Si enĩ esset visus solus, et ipse albi, magis lateret: etiãsi hoc videretur esse omnia: ꝙ inter se inuicem cõsequerentur simul color, & magnitudo. Nunc autẽ, quoniã in altero sensili cõmunia insunt, apertum fit, ꝙ est quid aliud vnumquodq; eorum.

Plutarchus Philosophus, quã diximus dubitationẽ in tertio cõtemplatiõis capite, sic dicit: Cur natura cõmunia sensilia nõ uni sensui seposita attribuit? siquidẽ uidemus & in ipsis quinq; multas oppositiões sensiliũ: & hoc magis dicit Aristoteles. cõuenit enim solutio, & soluit dubitationẽ ꝑ præsens dictũ, dicẽs, ꝙ si sub unũ solum sensum caderẽt cõmunia sensilia, ut, uerbi gr̃a, uisum, sub eundem autẽ uisum caderent & ꝓpria sensilia, ut albũ, siue color: laterent cõmunia sensilia, & idem putaretur, quod color, numerus: & figura: & motus: & reliqua: Nũc aũt nõ solũ in colore cõsideramus numerũ, sed & in sonis, & succis, & hac ratiõe à se inuicẽ discernũt̃. Si autẽ unus ex q̃nque sensibus hæc iudicaret, multo magis nos fallerẽt: quãdo & nunc sunt apꝓhẽsu nobis difficilia, cũ ꝑ quinque sensus cognoscunt̃. Si autẽ unus quidẽ è q̃nque sensibus deesset, adhuc eẽnt cognitu difficilia. Et quid hæc dico? si unus hæc iudicaret, ne cognoscerent̃ quidẽ. Nunc aũt q̃m in q̃nq; diuersis sensibus insunt cõia sensilia, & in multis cõsiderant̃, ꝓpterea clarũ est, & q̃nã in re differunt, & à se inui-

cem,& à propriis sensilibus. Et in his est praxis/praxis/inquã/dei gratia/secunda.

Quoniam autem sentimus, quod videmus, & audimus: necesse est vel visu sentire, quod videt, vel alio. sed & ipse erit & visus, & subiecti coloris.

Qm̃ superius ostẽdit nõ esse sextum sensum, qui cõia sensilia ꝓpria habet sensilia: nũc uult per hæc aliã q̃stionẽ ꝓponere. Quærit.n. nũquid nõ sint q̃nque sensus, sed decem. Qm̃.n. inquit, uidemus, & sentimus, qđ uidemus: rursus audimus, & sentimus, qđ audimus: q̃rit utrũ eodẽ sensu & uidemus, & sentimus, qđ uidemus: an alius quidẽ est sensus, q uidet subiectos colores: alius autẽ, q sentit uisiuã opationem, id est, qui sentit ꝙ uidemus. Duo ergo sunt q̃renda: unũ quidẽ, utrũ eodẽ sensu, dico aũt uisiuo, & uidemus colores, & sentimus opationẽ, q̃ uidet colores? Scđm, an alius quidem est sensus, qui uidet colores, alius aũt, qui sentit, ꝙ uidemus, idem est aũt dicere, qui sentit uisiuam opationẽ? nã qm̃ nullum erit ꝓpriũ sensile, alia oĩa erunt cõia sensilia. Nam si colores dixeris, erũt cões facultatis, q̃ uidet, & eius q̃ sentit, ꝙ uidemus: et si sonos dixeris, erũt cões auditiuæ facultatis, & eius, q̃ apꝑhẽdit auditiuã opationẽ, id est, q̃ sentit, ꝙ audimus. Similr̃ & ĩ reliquis sensibus. sed nullũ eẽ ꝓpriũ sensile, sed oĩa cõia, nõdum absurdũ eẽ uidet̃. Atqui aliud absurdũ colligit. Ait enim, si alio sensu, uerbi gr̃a, uidemus, alio aũt sensu nouimus, ꝙ uidemus: sensus ille, qui sentit uisiuã opationẽ, nũquid & ipse sentit opationẽ: an rursus alius est sensus, qui apꝑhẽdit ipsam opationem? Si.n. dixeris, ꝙ ipse quidẽ apꝑhẽdit ꝓpriã opationẽ: alius autẽ sensus apꝑhẽdit uisiuã opationem: Qm̃ ergo est absurda & reiiciẽda oro, nõ est igit̃ alius, qui colores apꝑhẽdit, & alius qui sentit opationẽ. Sed neq; huius, qui sentit, ꝙ audimus, uel uidemus, fieri potest ut alius sit sensus, qui operationem apꝑhendat. Erit enim & huius alius: idq; in infinitum. Si autem, quod est in infinitũ, falsum est, falsa ergo est oratio, quæ dicit alios quidem esse sensus, qui sensilia apprehendunt, alios uero, qui apprehendunt ipsas operationes. Deinde & ad aliam se confert orationem, quæ dicit, ꝙ iidem sensus & subiecta apprehendunt, & proprias operationes, & affert dubitationẽ, eamq; soluit: ut ex hoc coniiciamus, in hac esse sñia Aristotelẽ, ut existimet, ꝙ iidem sensus & subiecta sensilia, & operationes apꝑhendãt. Est autẽ hæc dubitatio, q̃ dicit, ꝙ non idem sensus & sibi subiecta apꝑhendit, & ipsam opationem sentit: & rationẽ adducit, ut in uisu. & dicit, uidere nihil esse aliud, q̃ colores apꝑhendere. sensuũ autẽ opationes nõ sunt colores. sunt enim icorporeæ opationes. Ergo operationes uisus nõ apprehẽdit. Soluit aũt dubõnem dicens, ꝙ nõ semp uidere est colorũ apꝑhẽsio. nam & tenebras apꝑhendimus. Atqui tenebræ nõ sunt color. Quare falsa est oratio. & alioqui qñ etiam concessero, uidere eẽ colorũ apprehẽsionẽ: & sic nihil absurdũ. Nam & opationes sunt quodãmodo coloratę, etsi nõ ꝓprie: incorporea enim q̃uo proprie colorata esse dicat̃? atqui si colorata esse dicat̃, ex splendoribus, qui quodãmõ apparẽt etiam post absentiã uisibilis. manent.n. ueluti lampades circa uisum, etiam post abscessum splendidi sensilis, quo.s. colorata est operatio. & hoc in animatis fit facultatibus, ut post sensilis absentiã typos ɔtineant: in inaĩatis autẽ hoc nõ fit: ut in speculo. post absentiam.u. sensilis nihil manet: nõ est enim, qđ cõtineat. Nos aũt ad hoc dicimus. Male dicis Aristoteles. neq; enim sunt uisus opationes coloratæ: sed pspicuũ splẽdorum cã est. ipm enim perspicuũ post absentiã uisibilis splendores quosdã ante uisum imprimit & ꝑfigurat. Et hęc qdem sunt, q̃ per dictiõis ɔtextum apparẽt. & est, ut cõpendio absoluã, mens Aristotelis aperta. Vult enim particulares sensus & sibi subiecta apꝑhendere, & ꝓprias quoq; operationes. Alexander aũt in cõmentario uult quinque sensus sibi subiectorũ sensiliũ esse apprehẽsiuos, cõem autem sensum esse uult & subiectorũ, & ipsarũ opationum apꝑhensiuũ. Plutarchus uero ait esse opus rõnalis aĩæ cognoscere opationes sensuũ. ait enim, ꝙ circa ignobilẽ rationalis aĩę partem, q̃ est opinio, hoc fit. opio enim, q̃ est maxime cõis, & ignobilis pars aĩæ, rationalẽ irratinali ɔnectit, semp enim, ut sæpe cognouimus, per ignobiles sui ptes prima secũdis ɔiunguntur: ut nunc quoq; esse dicit. Opionis ergo est hoc facere, & sensoriũ operationes apꝑhendere. Recẽtiores aũt iterpretes neq; Alexãdri supcilium reueriti, neq; Plutarchũ audientes, sed & ipso extruso Aristotele, recentiorem interꝑtationẽ inuenerunt. Dicunt.n. esse attentiuæ rationalis aĩæ partis, quã προσεκτικὸν uocãt sensuũ opationes apꝑhendere. Rationalis enim aĩa nõ solum habet in potestate intellectũ: cogitationẽ: uolũtatem: & electionem sm eos: sed & aliã quãdã facultatem rõnali aĩæ adtrudũt, quã attentiuã appellant. Quę qdem attentiua, iquiunt, ea quærit, & aĩaduertit, quę fiunt in hoĩe. & dicit, ego intellexi: ego cogitaui: ego opinatus sum: ego iratus sum: ego desideraui. Et, ut semel dicam, hæc attentiua pars rationalis aĩę transit per oẽs facultates rõnales, & irrõnales, & uegetatiuas seu naturales. Si ergo oportet, inqunt, attentiuã per oẽs transire: per sensus quoq; ꝓcedet, & dicet, ego uidi: ego audiui. Eius enim, quod

operationes apphendit, pprium est hæc dicere. Si ergo attentiua est, q̃ hæc dicit, ipsa est, q̃ operationes sensilium apprehēdit. Oportet.n. unũ esse quod oia apprehēdat, quādoqdem unus quoq; hõ est. Si enim aliud quidē hęc apphendat: aliud uero illa, pinde est, ut ipse alibi dicit, ut si tu quidem hoc sentias, illud uero ego. Vnum ergo esse oportet, qđ est pars attentiua. Hęc enim pars attentiua per oēs peruadit facultates, & cognitiuas, & uitales. Vnde quādo sm cognitiuas opationes aliquē animo diuagantē, & stertentē uolumus increpare, ei dicimus. Attende tibiipsi. Si aũt per uitales pcedit, dicitur Græce [illegible], Vnde & tragœdia dicit [illegible]. Cognoui, inquit, qđ me facere oportuerit. Est ergo attentiua pars, quæ sensuũ operationes apphendit, & male, iquiunt, Plutarchus opionem huius esse cām existimauit. Oportet enim unũ esse, qđ oium facultatũ operationes apphēdit. opinio aũt nõ apprehendit opatiões intellus. nõ dicit.n. ego itellexi: ego cogitaui. & si.n. dicat, ego opinatus sum: ego iratus sum: sed tñ meliorũ opationes ɔtēplari nõ põt. Hæc aũt cũ dicũt, Plutarchũ nõ rephendũt: eum.n. nusquā dicētē inuenerũt, q facultas, q̃ sentit sensuũ opationes, est opionis: sed in hoc eis cum Alexādro cõuenit, qui sensum cõem causatur & ipse. Et uterq; male dicere conuincit, cum dicunt cõem sensum opationes uniuscuiusq; sensus apphēdere. Cõis enim sensus nihil apprehendit, q non sit sensile. Quicquid aũt est sensile, est in corpe. nõ est autem operatio in corpore, nõ est ergo sensilis. Si nõ est āt sensilis, nec in cõem sensum cadit. Et nos iis assentimur, q neq; est sextus sensus, qui, q sentiat, cognoscat, neq; q idem & uidet, & scit, q uidet: sed, q hoc est rationalis aiæ, huiusq; facultatis attētiuæ: Quòd.n. non est sextus sensus, qui, q sentiat, uideat, admittimus sm ea, q̃ sunt dicta ab Aristotele. q autē idem sit, qui sentit, & cognoscit, q sensu pceptũ est, cum dicētem nõ admittimus. Mihi enim nõ colligit coloratā esse opationem, etiā si ipsa nouit, quòd sentiat, eo q nõ solum colorem uidet uisus, sed & lucem, & tenebras. Ei enim dicemus, q solum per se colorem uidet uisus. alia aũt, q non sint color, nouit sm negationem: nec ab ipsis patit. nullus aũt ppriam opationem simiſr nouit, ut ea, q̃ sunt sm negationē. Quare qũ colorem apphēdit, colorat operatio. Quòd aũt absurdum est hoc dicere, q quodāmodo colorat operatio, aptum est. ipsa.n. est incorporea. icorporeum aũt coloratum esse qui põt? est autē nigri simul & albi particeps: qm̃ hæc simul uidet: qđ est absurdum. esset ergo melius dicere coloratũ esse sensorium, non opationem. Si aũt & hoc ex lampadibus pbatur, dicimus hoc nõ esse colorationē operationis, sed uehementē ictum sensilis, qui affectũ in sensorio effecit: cuius affectus typum cum accepit imaginatio, retinet, & ppterea uident ab ea lampades. Et, q nõ est coloratio, apertum est. nam & nobis oculos claudētibus uidet. Scire enim oportet nihil esse aliud imaginationē, q̃ paruũ sensum: sicut sensus est uehemēs imaginatio: & est alioq absurdũ eundē sensum scire, q uidet. Oino enim postq̃ uidit colorem, ad seipm cõuersus se uidere cognoscit. Si aũt ad seipsum ɔuertitur, est & separabilis operationis. Quod autē est separabilis operationis, est & separabilis subæ. & ppterea & æternũ & incorporeum. Qui ergo dubitabiſr aiam rõnalem imortalem eē dicit, is apte clamat irrõnalem eē imortalem. quod est absurdũ. neq;.n. sunt sensus ęterni: & ideo ad seipsos nõ cõuertunt. Si autē ad seipsos nõ ɔuertuntur, nõ apprehēdunt pprias operatiões: nihil est eni aliud ad seipm ɔuerti, q̃ pprias operationes apprehēdere. Quare nõ recte dicit Aristoteles: sed, ut diximus, est attentiuæ aiæ partis sensuum opationes cognoscere: & q hoc sic habet, ex rebus est uidere. occupata.n. circa quidpiam rõne, etiamsi uidet uisus, nescimus qd uiderit, eo q occupata fuit ratio: & postea ubi ad se redijt ratio, licet amicũ non uideat, nunc, iquit, ipm uidi, ut q̃ ueluti paruũ uisi typum receperit. & si ergo occupata fuerit, cum ad se redierit, se uidisse dicit. est ergo rõnis dicere, uidi. Si quis autē dubitauerit, qũo dictum est rõnem circa uniuersalia uersari, nunc aũt dicimus eam cũ particularibus sensibus operari: dic ad hoc, quòd, quando corpore quidem, instrumento, utitur, circa particularia operatur: quando autem eo, ut instrumento, nõ utitur, circa uniuersalia immoratur. nunc autem corpore utitur. Et hæc quidem hoc modo: alimentorum autem gratiam Aristoteli nõ referimus, sed, quod ab eo dictum est, falsum eē asserimus? Dicimus ergo eum nobiscum conuenire. Quādo enim dicit, sensum nosse q operat, dicimus hoc dicere, ipm scire, nõ ut sensum, sed ut qui sit rõnis instrumētũ. Sicut enim superius dixit uisum nosse dulce, non ut uisum, sed ut cõem sensum: ita & nunc hoc dixit. & nõ ipe solum hoc facit, sed & cõis cõsuetudo hunc habet morē, quādo dicit: Securis thronũ fecit: & ecce opus instrumento honorat: non q hoc ipm fecit, sed is, qui illo usus est, operarius. Et in his ɔtemplatio, deo est gratia, adimplet. Qm̃ autem sentimus, iquit, q uidemus: & non dixit, qm̃ autem uidemus: non.n. in uisu tātũ id, quod dicit, cõparat & exercet, sed & in omni sensu. Quare id, quod cõe est, dicit à sentiendo. Sed ipe erit & uisus & subiecti coloris. Qm̃ autem sm diuisionem dixit, ingens; uel eodē sensu subiectũ & opationem nouimus, uel alio quidē subm, alio autē

alio autem opationem,per reliq̃ alterum diuisiōis mēbrum refellit, quod dicit:quòd alius est qui uisum apprehendit, id est operationem, & alius qui subiectum. Ipse autem non dixit, & alius qui subiectum:& propterea obscuram orationem reddidit. Deinde declarare uolēs qd est subiectum, subiunxit,colorem. Visus enim subiectum est color.

Quare vel duo eiusdem erunt, vel ipse suiipsius.

Hinc infert absurdū. Ait enim,ꝙ si hæc sic hñt, & alius qdem subiectū sentit:alius autē opationem:ɔtinget duos eē eiusdē sensus,ut coloris uisum,& aliū sensum,q sentit opationē uisus.& duo iuenienť idem sentiētia per se,& nō per accñs,qd est absurdū. Si aūt rursus idē est,& colorē sentiēs, & ꝓpriam opationē,sequeť rursus aliud absurdum,ꝙ idem sit suiipsius sensus.

Præterea autem si & alius fuerit sensus visus: vel ꝑcedit in infinitū: vel idem ipse erit suiipsius. Quare hoc est in primo faciendum.

Hinc alterū absurdū inducit in hāc suppōnē,q̃ dicit,ꝙ alia est facultas,q̃ sentit opationē. Quare hoc est in primo faciendū. quasi diceret,ꝙ in prima stare oportet,& dicere ꝙ ipē seipm apphendit: & cognoscit uisus,ꝙ sentit colorē,& auditus, audibile: Silr̃ & reliqui. Si enim ꝑpea ꝙ alius sensus sentiat ꝙ quid sentiť,ideo,quod diciť,in dubiū uenit:necesse est,inquit,ad primū uenire,& dicere, ꝙ ipse nouit ꝓpriā opationem.& oportebat magis dicere,recta,ut sic diceret: Quare hoc est recta in primo faciendū. Nōnulli autē & ꝑsens dictum sic iterpretati sunt. Si sensus,qui apprehēdit opationem alius sensus, apprehendit ꝓpriam opationem:cur nō & primus, qui apprehēdit subiectū, apprehendit propriam operationem? absurdum enim tale est.

Habet autem dubitationē. Si enim visu sentire est videre: videtur aūt color, vel quod eum habet: si viderit quis id quod videt, & colorem habebit id, quod primum videt.

Hinc dubitationē aduersus aliā suppōnem affert,q̃ dicit:Si idem sensus & subiecta,& operationes apprehēdit:etiam colorem habebit id,quod primum uidet. Recte additur Primum: quando quidem sensilium species uisus in operando exterius accipit. Dicit autem,ꝙ & ipse prius per se colorem habebit,si quidem est ab alio uisibilis.

Est itaq; apertum, quòd non vnum visu sentire. etenim quando non videmus, visu indicamus & tenebras, & lucem.

Hic est solutio dictę dubitationis:& cōsidera, ꝙ hāc quidē soluit dubitationē, uel,si uelis,leniit, ut qui in hac magis esset opīone:ꝑtermisit autem reliquā dubitationē insolubilem,q̃ aduersus hāc fertur opionem.ea autē sic dicit: Si una est facultas,& quæ uidet,& q̃ operationē cognoscit: idem erit sensile,& sentiens. Sed quia oppositam perimit opinionem,uideť hanc quoq; dissoluere. Hæc autem faciunt ad mitigandas,& leniendas dubitationes.

Præterea autē,est vt sit coloratū id quod videt: sensoriū enim sensilis est susceptiuū sine materia vnūquodq;. Quare & cum recesserunt sensilia, insunt sensus, & imaginatiōes in sensoriis.

Illud,est ut,pro eo quod est,utrūq;,inquit,colorata est operatio. Et in his praxis de gratia impletur:praxis dei gratia tertia.

Eius aūt,quod est sensile, opatio,& sensus,est quidē eadē & vna: esse aūt ipsum nō idem. Dico autem,ut sonus,qui est secundum actum,& auditus,qui est secundum actum.

Postquā dixit superius, ꝙ opatio est utrūq; colorata: hoc autē ostēdit ex lampadibus,q̃ apparent etiam post absentiā sensilis:& ꝙ sensus, qui est ſm actū,operať recipiendo spēs sensiliū:& hucusq; aduersus priorē opposuit:in hoc loco uult hoc ipm extendere, perinde ac si diceret:Atqui dico,ꝙ species sensiliū ꝑcedunt ad sensum,ſm actum, per id quod est actu sensile. Est eni duplex sensile: hoc quidem potētia:illud uero actu:& duplex sensus:hic qdem potētia:ille uero actu. Si ergo sensus actu idem est,qd actu sensile:siquidē sensus est actu coloratus:sensile autem est color. idem est ergo sensus,qui est ſm actum,quod id,quod est ſm actum sensile. Sensile aūt dicit.s.commoderatum.imoderatum.n.corrumpit uisum. Si autē idem esset,quod imoderatū,sensile, futurū esset ut

idem seipſm corrūperet, qđ eſt abſurdum. Ne exiſtima autē, qm̄ idem eſſe dicit ſenſum ſm actum, quod id, quod eſt ſm actum ſenſile, eum ſenſiliū rōnes dicere eē in ſenſu: quādo nec aīam quidem rōnalem rerum rōnes habere dicit, ſed nō ſcriptæ eē tabulæ ſimilē. Quòd ea enim rationes habeat, eſt Empedoclis, cum dicit, Nam terrā terra cōſpeximus. Ariſtoteles autē hoc nō dicit: niſi ꝓpea ꝙ eſt impſſu facilis. Qui enim actu ſenſus eſt, ad ſuſcipiendas formas rerum ſm actum ſenſiliū facile imprimi & fingi pōt: & ꝓpterea eūdem eſſe dicit cum eo, qđ eſt actu ſenſile, ſenſum ſm actum. & hoc ſic ꝓbat. Primum quidē, ſi nihil eſt, inquit, actus ſm actū q̄ habere ea, q̄ ſunt ſenſilia ſm actum: Senſilia aūt ſm actū ſunt q̄ à ſenſu habent: qđ habetur aūt, & habet, idem eſt: ſenſus ergo ſm actū idem eſt, qđ ſecūdum actū ſenſile. Porrò & ex alio acriorē, & magis naturalem rōnem demōſtrat. Sic enim dicit. Oſtenſum eſt in tertio libro naturalis auſcultatiōis, ꝙ quicqd agit, & patit, ſubiecto quidem idē eſt, habitudine diuerſum. nos itaq; dicere meminimus ꝙ diſciplina & doctrina eſt eadem ſubiecto, habitudie diuerſa. idem enim theorema, ſi diſcipulū qdem reſpicias, diſciplina: ſi aūt doctorem, doctrina Quare quicquid agit & patitur, eſt idem quidem ſubiecto, habitudine autem diuerſum. Si ergo & ſenſus ſecundum actum eſt aliquid patiens, & ſenſile ſecūdum actum eſt aliquid agens: clarum eſt, quòd colligetur & ea eſſe quidem eadem ſubiecto, habitudine autem diuerſa Sic ergo & naturaliter rationem demonſtrat. Sciendū autem, quòd cum ſint duæ habitudines ſeu relationes: hæc quidem ad ſenſum, qui eſt ſm actum, quæ eſt habere: illa uero ad actu ſenſile, quæ eſt haberi: duplicem eſſe habitudinē, & relationē nos latet, ꝙ in nōnullis utraq; habitudo non nominatur. Cum eni ſint quinq; ſenſus, in uno ſolo, dico autē auditu, ambæ ſunt relatiōes nominatæ, & ſcđm actum ſenſilis, & ſenſus, ſecundū actum. In ſenſu eni ſecundū actum habitudo, auditio dicitur. Senſilis aūt ſcđm actum habitudo, ſonitus. In reliqs aūt ſenſibus nō eſt iuenire nomē. Viſus eni ſcđm actum habitudinē, uiſionē dicimus: uiſibilis aūt ſcđm actum habitudinē, debebamus quidē colorationē dicere. nō dicimus aūt. & q̄re, in cōtextu dictionis diſcemus. Qm̄ ergo nō in omnibus ſenſibus duplex habitudo nominata eſt: ꝓpterea ſæpe latet: nec duplicē uidemus habitudinem. Hæc cum dixerit Ariſtoteles, hinc Alexāder colligere uidet corollariū iis, q̄ ab ipſo Ariſtotele in priore dicta ſunt, ꝙ quinq; ſenſus ꝓprias opationes apphendūt. Dicit eni Alexāder, ſi idē eſt q eſt ſcđm actū, ſenſus, qđ ſenſile ſcđm actū: clarū eſt, ꝙ ſeipſm cōprehendit ſenſus, qui eſt ſcđm actum. Ipſe enim nihil eſt aliud, q̄ actus ſeu operatio ſenſus. tūc eni dicit ſecūdum actū, quādo agit. Quare maniſeſtū eſt, ꝙ ſenſus ſecundū actum ſeipſm apphendit. Clarū eſt ergo, ꝙ ſenſus ſuam opationem apphendit. qđ uidetur Ariſtoteli. Et hęc quidē Alexāder. Nos aūt dicimus, ꝙ nō uera dicit: neq; hoc corollariū hinc colligit. Primū eni uerū eſt dicere, ꝙ idem eſt, qui eſt ſcđm actum ſenſus, quod ſm actum ſenſile, ſm ſubiectum: & ꝙ apphendit ſm actum ſenſus, ſm actum ſenſile: ſm aūt non itidem uerum eſt, quod dicit, ꝙ ſi ſentit ſm actum ſenſile, iam & ipſm apprehendit. Et alioqui non ſm id, quod eſt cōmune, cognoſcit, qui eſt ſm actum ſenſus, ſed ſm id, qđ eſt diuerſum. Quatenus eni patitur, cognoſcit. Eſt aūt diuerſum ſm hoc: ſenſus eni patit: ſenſile aūt agit. Quare hoc non admitto ò Alexāder, ꝙ q̄tenus idem eſt ſenſus, qui eſt ſm actum, ꝙ id, qđ eſt ſm actum ſenſile, ſm hoc cognoſcat. Si aūt hoc quoq; tibi cōceſſero. Sentit. n. qui eſt ſm actum, ſenſus, nō habitū, ſed id, per quod idem eſt quod ſenſile ſm actum. Quid eſt hoc autē? uidelicet ſubiectū. Subiecto enim idem eſt, ſed habitudine diuerſum. Quid eſt autē ſubiectum? ſpēs ſcilicet. has ergo ſolū ſentit. Colligitur ergo ꝙ, qui eſt ſm actum ſenſus, ſuum ſubiectū apphendit. non aūt ſuā operationē, Eius autē ſubiecta ſunt colorū ſpecies. & hęc quidē in his. Ariſtoteles uero ex iis, q̄ dicta ſunt, unū quidē colligit, ꝙ ſi ſenſus, q eſt ſm actum, idem eſt qđ ſm actum ſenſile, uidelicet ſi eſt ſenſus, qui eſt ſm actum: eſt & id, quod eſt ſm actum ſenſile. & rurſus corrupto eo, q eſt ſm actum, ſenſu, corrumpitur &, quod eſt ſm actum ſenſile, ut uiſum, nō ut ſubſiſtēs. Id aūt nō eſt in ſenſu, qui eſt potentia, & in eo, quod eſt potētia ſenſile. non ꝙ non ſint ſimul: ſimul eni ſunt ſm legē eorum, q̄ ſunt ad aliquid. & ſi eſt potētia ſenſus, eſt & potētia ſenſile. & ſi ille nō eſt, nec hoc erit. Quare quoad eē quidē cōuenit, quod eſt potētia ſenſile, cum eo, quod eſt ſenſile actu: & ſenſus, qui eſt potētia, cum ſenſu, qui actu eſt. Differt aūt, q̄tenus ſenſus quidē, qui actu eſt, idē eſt, qđ id, quod eſt actu ſenſile. Senſus autē potentia, non eſt idem qđ potentia ſenſile. idq; merito. Neq; eni hic eſt, qđ ea uniat, & ſimul coaleſcere faciat. In iis eni, quæ actu ſunt, ſpecies ſenſiliū exiſtentes in operatione ſenſus, hinc quandā habitudinē faciunt, & quodāmodo cōgenerātur, & ſimul coaleſcūt. Ipſa enim operatio cōiuncta eſt, & facit ſenſum idem, qđ ſenſile. In iis aūt, quæ ſunt potētia, nondū trāſierunt ſpecies ſenſilium ad operationē ſenſus, & ꝓpterea nondū facta eſt cōmunio aliqua, & unio. Propterea ergo, q actu quidē ſenſus eſt, idē eſt, quod actu ſenſile. Senſus autē qui eſt potentia, nō eſt idem qđ id, qđ

est potētia sensile. Protagorei uero nō distinguebāt quidē, sed dicebāt sensus idē esse qđ sensile, nō distinguētes, & dicētes, q, qui actu qdem est, idem est: qui uero potētia, nō est idē: idq, merito. Protagorei.n.nō dicebāt oīno esse, qđ est potētia, neq; subām sensilibus pbebāt: sed sensilia eē dicebant, quādiu in sensum cadūt, qđq; tūc solū sunt. nā neq, qđ est potētia, dicebāt, sed, qđ est actu tātū. & id sensus pcreare affirmabāt. Si.n. uidimus inqt est color. Sin minus, non est. Eadē lege dulce, & eadē lege albū. Propterea ergo recte, dicerēt, quāuis indistincte dicerēt, qđ sensus idē est, qđ sensile, si utcūq; dicerēt, qđ actu est. Introduxit & hoc primū corollariū, scdm corollariū, in quo q̄rit, cur extremitates sensilū corrūpunt sensum, qui est scdm actū. & hoc sic ostēdit. Qui scdm actū sensus est, est cōcentus. Cōcentus aūt rō seu pportio. Proportio autē ex diminutione & excessu corrūpit. Vt sex ad tria habet pportionē duplā, & unū ad duo. Si duobus ergo unū addideris, nō seruat duplū. & si ex sex ad duo unū abstuleris, nō seruat duplū. Proportio.n.nō patit unius termini additionem, uel defectū. Recte autē dixit, Vnius termini. Si.n. utrisq; addideris, ut tribus quidē unū, sex autem duo, rursus seruat dupli pportio, q̄ est ad q̄tuor. Quāobrē dictū est, Vnius. Si ergo pportio unius termini, additionē, uel defectū nō patit, qm̄ corrūpit: nec ergo sensus admittit defectū, uel additionē sensilis, qm̄ corrūpit. Sed excessus quidē coaceruate & extēplo corrūpit: cū primū.n. apphenderit, patit, uel cōgregatus, uel disgregatus, & corrūpit: defectus aūt tpe lædit. eo.n. q non operet, lędit. Qui.n. sunt in speluca, si lōgo tpe nō uiderint, excæcant. Sicut &, q nō audiūt, idipm patiūtur: ob eā solū cām, q nō operet, pp Hippocratē, qui dixit: Motus firmū, & ualidū reddit: ociū aūt liqfacit. Et nos qdē in uniuersum in sensu, & sensili id, de quo agebat, tractauimus: ipse autem in auditu orōnē istituit, & exercet, & merito, qm̄ in eo est & à subiecto nomen, ut sonitus, uel sonatio, & à sensu auditio. in uisu aūt & gustu dictū est nō eē nomē à subto. Et pp aliud etiā id, q ab eo dicit, in auditu uersat. Cōcētus.n. meminit. Cōcētus aūt pprie in uoce dicitur, ut ostēdemus. Vox.n. auditui subiicit. Propterea ergo in auditu eius uersat orō. Sic autē orōnē pducit. Si scdm actū auditus idē est qđ uox: uox autē est cōcētus, nō sui ad se, sed ad auditū: hoc.n. uult pportio: cōcentus aūt cōionem dicit: Si ergo uox est cōcentus: cōcentus aūt pportio, idest uocis ad auditū pportio (Proportionē aūt nō dicit tēperaturā: nō est.n. in hac opinione: sed quēadmodū dicimus onus hře pportionē ad humerū, ut ferat: nō aūt & tēperaturā: sic & uox habet pportionē ad auditū, q fit eadem cū subiecto, nō aūt scdm tēperaturā) Si ergo cōcentus est pportio: Proportio aūt non patit unius termini additionē, & cætera, ut supius dictū est. Visum est aūt Syriano dicere, q etsi in contextu uocis nō meminisset, nō tñ māca fuisset orō. Si.n. dixisset, Qui est scdm actū auditus, est ocentus, cōcētus est.s. auditus illius, cuius est auditus. Cuius aūt est, nisi uocis? Quare simul cōphensa eēt: Quòd si uocē quoq; solū dixisset, auditū cōprehēdisset. Cuius.n. est uox ocētus, si nō est uox? auditus aūt est uox. Cur ergo meminit uocis? pp cōcentū: ut ostēdat in uoce eē pprie ocentū. uel etiā ppea uoluit utrūq; dicere, ut dicat q̄nā sunt ea, q̄ hñt cōionē. Prius aūt Ammonius dubitauit, cur p mediū sensile scdm actū, collegit sensum, qui est scdm actū, eē cōcentū? Cur.n. non dixit, q, qui scdm actū sensus est, est ocentus: quēadmodū q scdm actū sensile est cōcentus? Si ergo utrūq; pp eā, q̄ est ad alterū, harmoniā est cōcentus, cur nō sensui cōcentū attribuit, sed sensili scdm actū? Cū sic ergo dubitasset, dissoluit, dicēs, q φωνή, qđ est latine cōcentus, à uoce, q̄ græce est φωνή, accepta est, ut ipsa dictio declarat. uox autem est sensile. Propterea ergo cōcētum ei, qđ est scdm actū sensile, attribuit, & non sensui scdm actum. Et in his absoluta est, peo est gratia, contemplatio.

Est enim ut & quæ auditū habent, non audiant: & quod sonum habet, non semp sonat. Quādo autem operatur, quod potest audire, & sonat, quod potest sonare, tunc simul fit & qui est secundū actum, auditus, & qui est secundum actum sonus. Quare quispiā etiā dixerit illud quidem esse auditionem, hoc uero sonationem, seu sonitum.

Postq̄ dixit, q, qui est scdm actū, sensus, & qđ est scdm actū sensile, subiecto qdē idē sunt, qđ aūt ad esse attinet, id est fm rōnem, differūt, sicut ascensus & descensus idē sunt subiecto: utraq;.n. sunt in scala: sunt aūt rōne diuersa. est enim aliud ascensus, aliud descensus: Dicit, hoc solū q̄drare in iis, q̄ sunt fm actū, sed nō in iis, q̄ sunt potētia. Fieri.n. pōt, ut potētia sensum, & sensile potētia hñs, nō audiat. Si est.n. auditus potētia, nō audit: & rursus, si est audibile potētia, non audit ipm.

Si autē & motus, & actio, & affectio, seu passio inest in eo, qđ mouetur: necesse est & sonum, & auditum, qui est secundum actum, esse in eo, qui est secundum potentiam. Actiui enim, &

motiui actus inest in patiente.

Ostendit hinc theorema, quod est ex naturali auscultatione, ꝙ qui est sm actum, sensus, subto, quidem idem est, quod sensile secundum actum: est autem habitudine diuersus. Differt autem motus ab actione, quòd ubi est motus, illic & actio: non autem ubi actio, illic & motus. Artifex enim agit quidem, sed agit existens immobilis. Porrò & affectio, siue passio & actio sunt motus: Sed ipse quidem motus, si ad id, quod est agens, confertur, actio dicitur: si autem ad id, quod patitur, affectio seu passio. In eo autem, quod mouet, dixit, p eo, quod est, in patiēte. Vult ergo colligere, ꝙ idem est affectio seu passio, & actio, subiecto. utraq; n. motus. Motus aūt in eo, qd mouet, id est, in patiente: necesse est, inquit, & eum, qui est sm actum, sensum, & sensile sm actū, esse idem. Quid est enim, quod patit? sensus. Quid est quod agit? sensile. Quòd autem motus est in patiēte, clarum. Si enim in agente, quodcūq; mouet mouebit: erit & prima cā, quod est absurdum. Et auditum, qui est sm actum, esse in eo, qui est sm potentiā. Deest contextui dictionis, In eo, Auditu, ut sit, quod dicitur, in eo auditu, qui est sm potentiam.

Quare non necesse est, quod mouet, moueri. Sonatiui itaq; operatio est sonus, vel sonatio seu sopitus. auditiui autē auditus, vel auditio. Duplex est enī auditus, & duplex sonus. eadem aūt ratio, & in aliis sensibus, & sensilibus. Sicut enim actio, & passio in patiente, & non in agente: sic & sensilis operatio in sensitiuo. Sed in nonnullis quidem etiam nominata est, ut sonitus, & auditio: in nonnullis autem alterum caret nomine. Visio enim dicitur visus operatio. coloris autem nomen non habet: & gustatio, gustatiui. Succi autem, caret nomine.

Accepta occasione, deinceps interposita oratione utitur, & ait ꝙ motus nō est in eo, qd mouet, sed in eo quod mouet. Si enim eēt in eo, qd mouet, & ipm moueret. Auditiui aūt auditus, uel auditio. Aliud est auditus, aliud auditio. Auditus. n. est ipse actus siue operatio. Auditio uero est apprehensio. Quēadmodū & sonus dicit quidem ipse strepitus. Quę aūt in nobis ex strepitu fit affectio, dicitur sonitus. Cum ergo sciret hæc differre, distinxit dicēs, Duplex auditus, & duplex sonus. Hæc sunt. n. potentia, illa uero actu: sic & eius qd est sensile, actus, & sensitiui i sensitiuo. Vt autem apertum reddamus, quod dicit, subto exemplo id, qd dicit, excutiamus, & agitemus. Quēadmodum, cum faber facit portā, actio eius est in lignis: & affectio seu passio, lignorū in ipsis lignis: sic & quādo uidemus, sensilis qdem actio, fortasse coloris, est in uisu: & sensitiui motus (sensitiuū autem dicit sensum ex subiecto) rursus est in ipo uisu, & nō i sensili, id est colore: sicut nec in fabro. Sed in nōnullis quidē etiā noiata est, ut sonitus, & auditio. Quare autē, sicut in auditu dicimus & à sensu auditionem, & à subto sensili sonitū, nō & in uisu quoq; sic dicimus? sed à sensu qdem dicimus uisionem, à subiecto aūt nō dicimus colorationē? & dicimus, qm coloratio nō aliud significat, q̄ coloratum corpus ex eo, qd habet alium colorē. Quare nō est ex ipso subto. Sonitus aūt ex ipso subto. Deinde rursus q̄rimus, cur nō dicimus Græce χύμωσιν, à succo, q est subm gustus, sicut dicimus gustationē ex sensu? Dic ad hoc, ꝙ hoc nomē χύμωσις ad coquos ptinet: & ideo in Physicis nō dicit.

Quoniā autē vna qdem est actio eius, qđ est sensile, & sensitiui, esse aūt alterū: necesse est simul corrūpi, & seruari eum, qui sic dicitur, auditū, & sonū: succū quoq;, & gustū, & reliq̄ similiter.

Hinc ifert primū corollariū, ꝙ, qui est sm actū sensus, idē est, qd sensile sm actū, id est subto, habitudine aūt diuersus. nō. n. eò, ꝙ sint definitiōe diuersa, sequit, ꝙ simul corrūpunt, & seruant: sed ꝙ ea sint ad aliqd. Quare oportet hoc dicere alterā q̄stionem, & nō corollarium.

Quæ autē secūdum potentiā dicuntur, non necessario. Sed priores physicorū scriptores hoc nō recte dicebant, nihil esse putantes nec album, nec nigrum sine visu, nec succum sine gustu.

Quæ autē potentia, inquit, nō necessario. Quid? nō necesse est ea simul esse? Lege enim eorum, quæ sunt ad aliquid, ea simul esse necesse est. Quod est enī potentia sensile, simul est cum sensu, q est potentia: Sicut &, qd est actu sensile, cum sensu qui est actu. Quid ergo dicit illud, Non necessario? an uidelicet primum, ꝙ non necesse est sensum, qui est potentia, idem esse, quod potentia sensile, ut in contemplatione dictum est.

Partim enim recte dicebant, partim autē non recte. Cum enī dupliciter dicatur sensus, & sen-

ſile:hæc quidẽ ſecundũ potentiã:illa vero ſecundũ actum:in his quidẽ euenit quod dictũ eſt:in aliis uero non euenit. Sed illi ſimpliciter dicebant de iis, quę dicuntur non ſimpliciter.

Protagoreos innuit. Dicit aũt eos recte dicere in eo, ꝙ dicant ſenſum, qui eſt ſm actũ, idẽ eſſe qđ ſenſile ſm actũ. nõ recte aũt dicebãt, qm̃ & q̃ ſunt eadem potentia, eadẽ quoq; ſimplr̃ dicebant oia, quæ nõ oportet eadem dicere ſimplr̃. Refellit aũt & Plato hãc opionem in Protagora dialogo.

Siquidem cõcentus vox quædã eſt: vox autẽ, & auditus, eſt ut unũ, & non unum idem.

Grece eſt εἰ δὴ συμφωνία. Illud autẽ ἡ, quod eſt in ſcđa ſyllaba eius quod eſt εἰδὴ, nõ eſt articulus, ſed pars cõiunctionis, perinde ac ſi diceret, qm̃ uox quædã eſt cõcentus. Quæ eſt aũt ea uox? ea, ſcilicet, quæ ſe habet cõmoderate ad eum, q eſt ſm actum, auditũ. non põt autẽ eſſe articulus, qm̃ cũ ꝑdicato cõiungitur. articuli eni diſtinctiõibus, q̃ adiiciunt̃ ꝓpoſitionibus, quas circunſtãtias appellant, æquiualent. Diſtinctiones aũt huiuſmodi ſemp ſubiecto cõiũgunt̃. nũc autẽ accipit cõcentũ, ut ꝑdicatum auditus, & uocis. & ꝓpterea nõ oportet illud, ἡ, ut articulũ accipere, ne inueniatur cũ ꝑdicato cõiunctum. Dic itaq; εἰδὴ unã partem oratiõis. Hic aũt eſt ſm cõtemplatiõis corollariũ, in quo uult dicere cur extremitates ſenſiliũ corrũpunt ſenſus. & hoc oſtẽdit per cõcentũ & ꝓportionem, ut dictũ eſt. Vox aũt, & auditus eſt ut unũ, & eſt ut nõ unũ. Hoc recte dixit: ſubiecto enĩ una eſt uox, & auditus: rõne aũt, & habitudine nõ una, ſed diuerſa. Quare & unũ eſt, & nõ unũ.

Proportio autẽ concentus: neceſſe eſt & auditum eſſe quandam proportionem.

Hoc dixit, ut oſtenderet non eſſe tẽperaturã, auditus cum uoce cõcentum, ſed eum quadã proportione fieri. & dictum eſt quomodo in contemplatione.

Et propterea etiã vnũquodq; excedens & acutũ, & graue, auditũ quoq; corrũpere. Similiter & in ſuccis guſtum. & in colore viſum, quod eſt valde ſplendidum, vel tenebricoſum. & in odoratu vehemens odor & dulcis, & amarus.

Oportet cõmuniter accipere illud, Excedens corrũpit, ut in auditu, guſtu, uiſu, odoratu. Exceſſus eni ſenſus corrũpunt. Vnuſquiſq; eni ſenſus habet ea, q̃ ſe poſſint corrũpere. Viſus qdem, quod eſt nimis ſplendidũ, ut lucem ſolis. Auditus autẽ, ſonum, qui eſt ex tonitru. Odoratus graues, & tetros flatus. Guſtus uenena. Tactus ignẽ: niuem. & ideo excogitatæ ſunt artes, quæ ſenſus uoluptate afficiant: uiſui quidem pictura: auditui muſica: olfactui unguentaria: guſtui coquinaria: tactui lauacra, & ars texendi.

Vtpote ꝙ ſenſus ſit quædam proportio.

Volens exempla dicere ſenſiliũ, quæ corrũpunt ſenſus, poſuit & dulce. & nũquid, eo ꝙ ſenſum diſſoluat, eũ corrũpit, ut pingue? Illud aũt, Vtpote quòd ſenſus ſit quædam ꝓportio: Quoniam inquit, proportio, eſt ſenſus: proportio autem exceſſum non patitur, propterea eſt ſenſus, ut proportio, & quædam commoderatio.

Quare & dulcia quidem, quando deducuntur, cum pura & imixta ſunt, ducuntur ad proportionem, vt acutum, vel dulce, vel ſalſum. tunc enim dulcia. omnino autem magis, quod mixtum eſt, concentus, q̃ꝫ acutum, & graue.

Hic uult dicere qualenã eſt dulce ſenſile: & dicit ꝙ illud eſt dulce ſenſile, qđ cum nuper eſſet purum, & imixtum, non manſerit purũ, ſed ad ꝓportionẽ ductum ſit, id eſt, ad mixtionẽ. mixta enim dulcia. Quare extrema pura, ut acutũ & graue, non ſunt dulcia, niſi ea miſcueris. Mixtionẽ eni ſequtur concentus, & dulcedo, ut in medietate.

Tactui autem, quod calefieri poteſt, vel quod frigefieri. ſenſus autem proportio. Excedentia *autem vel moleſtia afficiunt, vel corrumpunt.*

Tactui, inquit, dulce eſt, qđ calefieri põt, uel, qđ frigefieri. & uide quõ Grece dixerit θερμαντὸν, calefacibile, id eſt, quod poteſt calefieri, & ψυκτὸν refrigerabile, qđ poteſt frigefieri. tũc eni eſt dulce, quã do poteſt intentionẽ admittere: Immoderatũ eni frigidũ, & calidũ eſt moleſtum. Recte ergo dixit,

tactui dulce esse, quod calefieri pōt, uel qđ frigefieri, & nō dixit calidū, uel frigidū. Si enī hoc dixisset, extremū intellexisset calidū & frigidū, qđ tactum uoluptate nō afficit, sed & ipm corrūpit. Et in his quidem est praxis, praxis, deo est gratia, quarta.

Vnusquisq; ergo sensus est subiecti sensilis: & est in sensorio, quatenus est sensoriū: & subiecti sensilis iudicat differentias. vt album quidem & nigrum visus: dulce autem, & amarum gustus. Similiter autem se habet hoc & in altis:

Postquā disseruit de quinq; sensibus: & docuit, non esse aliū sextum sensum, q ab his quinq; seiungatur: ne quis existimaret, q hac rōne ne cōmunis qdem sensus est: per hæc uult ostendere, q est cōmunis sensus. & non hoc solū, sed & q incorporeus est hic cōmunis sensus. Ad hæc autē, & tertium, q sine tpe operatur. neq; enī in alio tēpore nouit dulce: in alio uero albū: sed in eodē instāti, & eo qđ nunc est, cognoscit hoc quidē esse dulce, illud uero albū. Quarto aūt dubitationē ꝓponit aduersus cōem sensum: & dubitationē falso soluit. Deinde falsam solonē euertit: & sic deiceps dicit uerā solonem. & talis qdē est cōtemplationis apparatus. Age uero & unūqdq; eorum explicemus. Primum ergo ostēdēdum est eē cōem sensum, hoc mō. Qm̄ non solum scimus dr̄iam eorū, q̄ sunt eiusdē generis, ut albi, & nigri, & fusci, & flaui, & eiusmodi, sed & eorū, q̄ sunt eiusdē spēi, ut albi, & dulcis: q̄rēdum est, q̄nam est pars aīæ, q̄ has nouit differētias. Etsi. n. mens cognoscat talē differentiā, & dicat differētiā albi ad dulce: sed nō p se mens dicit talem differētiā, sed sensu utens ꝑterea instr̄o. sine sensu. n. nō esset sensilia cognoscere. Si ergo albū & dulce sunt sensilia, qūo mens horum posset differētiā nosse, nisi sensu, instr̄o, usa eēt? Quare nō citra mediū, neq; p se, mens potuisset dicere horū dr̄iam. nec solū, q̄ sunt intellectu ꝑdita, sciunt horū dr̄iam, sed & canis, cū tātū uiderit, nō etiā gustauerit, nouit gustabilia. Scit itaq; eē carnē gustabilē, & si nō gustauerit, sed eā solum aspexerit. & lapidē nouit nō esse gustabilē, etiā prius q̄ gustarit. Quare nō est itellectus dicere dr̄iam dulcis ad albū, sed sensus. Et cuius igit̄ sensus? Vtrū unius ex q̄nque, uel duorū, ut uisus, & gustus? Dicimus ergo, nō esse unius sensus nosse talē dr̄iam. Si. n. unus sensus nouit talē dr̄iam, sciet ergo non solum ꝓpriū sensile, sed & alienū. Sensus ergo q nouit dr̄iam albi ad dulce, cognoscet nō solū albū, sed & dulce. Atq hoc est absurdū cōfundere sensilia, & dicere uisum nosse q̄litates gustabiles. est ergo absurdum unū ex q̄nque sensibus nosse dr̄ias eorū, q̄ sunt dissimilis generis. Et ne qs dicat non eē necessariū nosse aliena sensilia. semel. n. nouit ꝓpria, q est albū: deinde ex negatione nouit, q nō est albū: & sic nouit dr̄iam, eo q scit nō esse albū. Ne qs ergo hæc dicat. Nō. n. diximus qđ est, qđ cognoscit dr̄iam albi ad nō albū, sed ad dulce. Quod. n. nō est albū, pōt sic esse, & nō eē calidū. nos aūt diximus determinate dulce. Oportet ergo oīno nosse dulce, & ex affirmatiōe, ut eius dr̄iam ad album cognoscamus. Quare nō est unus sensus qui talē nouit dr̄iam. Sed neq; duo sensus, ut uisus, & gustus. Vnū. n. esse oportet, qđ dicat eorū dr̄iam. Si. n. non est unū, qđ formas utriusq; suscipiat, qūo possit eorū diuersitatē nosse, siqdē alius quidē albū, alius uero dulce suscipiat, ipēm? Nā & iudices uolūt utrasq; ptes audire, ut cognoscāt eorū cōtrouersiā. Si ergo unū est, qđ dicit differētiam albi ad dulce: unū erit &, qđ eā iudicat. Quare nec duorū qdem est sensuū ꝓpriū horū nosse differentiā, nec alicuius alius particularis. Est ergo alius sensus ꝑter q̄nque nosse dr̄iam albi & dulcis, & is est ergo à q̄nque sensibus separatus, an nō? Dicimus nō esse separatū, Diximus. n. nō esse alium à q̄nque separatū. est ergo cōis. Ostēsum est ergo eē cōem sensum. & hic primū caput finit̄. Scdm caput est, ī quo ostēdit sensum cōem non eē corpus. Si. n. eēt corpus, oparet̄ p ptes. Omne. n. corpus per partes opat̄. Si esset ergo corpus, nūq̄ in eodē & dulce, & albū susciperet: sed in hac qdē sui pte, dulce, in alia uero albū. & nō esset oīno, qđ iudicaret. Id. n. perinde eēt, inqt, ut si tu hoc qdem sentires, ego uero illud. Totus ergo, ut totus, cōis sensus sentit dulce & albū. Si aūt nō totus, ut totus, apprehēderet: qūo posset ea iudicare, si nō utrūq; cognosceret? Si. u. etiā cōcessero, q pōt albū, & dulce in eadē parte suscipere: sed nō itidē utiq; & contrarias q̄litates, ut albi, & nigri, calidi, & frigidi. Et alioqui si eēt corpus, oporteret ipm tāgētem sensilia opari. Oē. n. corpus tāgēs agit. Atq cōis sensus nō tāgens sensilia agit. nō est ergo corpus. & hoc est scdm caput. Tertium est caput, in quo ondit, q sine tēpore agit. Hoc aūt sic ondit. ut dicit cōis sensus, sic & cognoscit. Si ergo in uno instanti dicit differētiā dulcis, & albi: & nō in alio qdem instāti dr̄iam albi: in alio uero dr̄iam dulcis: clarū est ergo, q in uno instāti nouit dr̄iam dulcis, & albi. Quādo. n. dicit cōis sensus in uno instāti, nō dicit p accn̄s, sed p se: ut cōsidera in exēplo, qđ dico. Nūc audiui, q Plato, postq̄ fuisset in Sicilia, uersatus ē cū Socrate. Ecce hic qdem illud, Nūc, ad meū qdē auditum: per se est, ad Platonis aūt aduētū, illud,

Nunc,est p accidés.etsi.n.ego nunc audiui,nõ est absurdú diu abhinc illic fuisse.Si aũt cõtingat p̃lium núc nauale fieri,& in eo instãti,in quo factũ est p̃lium nauale,in eo dixero,núc audiui factum p̃lium nauale:túc illud,Nunc,& ad me est:núc.n.audiui,& ad p̃liũ nauale,per se est.núc.n.& illud factũ est.Cõis ergo sensus,in quo instãti differẽtiã albi ad dulce dicit,in eoipso sentit & dñam istãtis,qđ est per se & ad dicendũ,& ad cognoscendũ.Quare sine tpe agit cõis sensus:& hoc est caput tertiũ.Quartũ caput est,in quo dubõnẽ ꝓponit.Qũo cõtingit cõis sensus contraria iudicat,ut albũ,& nigrũ,calidũ uel frigidũ?neq̃.n.solũ,q̃ sunt diuersorũ generũ,sed &,quę sunt eiusdem generis.Est ergo æquum dubitare,qũo fiãt cõtrariæ spẽs circa cõem sensum.Si.n.eẽt corpus,nõ esset quod dubitaretur.Dici.n.posset,ꝙ ſm aliã & aliã ptẽ fiũt ɔtraria:sed qm̃,cũ sit incorporeus,est quoq̃ idiuisibilis:dubitamus,quomõ in eodẽ fiant contrariæ spẽs.etsi cum sit incorporeus,in tempore operaretẽ,rursus dici posset,ꝙ in alio,& alio tempore fiunt cõtraria:ut in hoc quidem tẽpore calidum,in illo uero frigidum.Sed qm̃ sine tpe operatẽ,& in ipso instãti:propterea merito dubitatur. Ex duobus itaq̃ p̃cedentibus capitibus fit grauior dubitatio.Siue eni esset corpus, nõ esset dubiũ:ſm aliã enim,& aliam partẽ posset suscipere cõtraria:siue,cum sit incorporeus,in tpe operaretẽ, rursus posset in alio,& alio tẽpore suscipere cõtraria. sed qm̃ est incorporeus, & sine tẽpore operatẽ: ꝓpterea dubitamus,quomodo suscipit cõtraria:si quidẽ simul suscipit.Hæc est dubitatio,q̃ in cõmuni qdẽ sensu exercet,& agitat:cõuenit autẽ & in aliis particularibus sensibus.hi eni magis cõtraria app̃hendunt,q̃ cõmunis sensus.sed qm̃,quæ app̃hendunt qdem pticulares sensus,cõmunis quoq̃ app̃hendit:quæ aũt comunis,non omnino & pticulares: ꝓpterea, ut in cõmuni, dubitationẽ cõmouet,& agitat:& sic quidẽ dubitauit.Deinde eam sic soluit,ꝙ cõmunis sensus & unus est,& multi:unus quidem subiecto,multi aũt,habitudine:idẽ aũt dicere, rõne,seu definitiõe.Nam à cõmuni fonte, nẽpe cõi sensu, ꝓcedunt alii sensus.Quare ipse unus quidẽ est subiecto:rõne aũt multi.Quatenus ergo unus est,ſm hoc iudicat differẽtiã.Quatenus aũt multi rõne,ſm hoc suscipit cõtraria.Hæc est quidem falsa solo:eam aũt subuertit Aristoteles dicens,ꝙ,q̃ sunt subiecto eadẽ, ratione autem diuersa,cum sunt quidẽ potẽtia,possunt cõtraria suscipere:cum aũt fuerint actu, nõ possunt suscipe cõtraria:ut calidum,uerbi gr̃a,& frigidũ sunt eadem qdem subiecto:in uno.n.subiecto fiunt:ratione aũt diuersa:& tñ non possunt eẽ simul actu.Quare nec cõis sensus:qm̃ subiecto qdem unus est:rõne aũt multi siqdem p̃ter hoc põt cõtrarias sensilium formas suscipere. sic falsa subuersa solone deinceps aliã dicit uerã solonem.Dicit enim,ꝙ cõis sensus & unus est subiecto,& multi rursus subiecto.ſm hoc enim differt hæc solo à priore solutione, ꝙ illa qdem unum dicit cõem sensum subto, multos aũt rõne:hæc aũt & unũ,& multos ipm dicit subiecto.Quẽadmodum,ut in exẽplo orõnẽ discutiamus,cõsidera mihi centrum,& ex eo qnque rectas emissas,& postea à se inuicẽ diuisas.hoc quidẽ cẽtrum unũ est ad ꝓpriã naturã:atqui est etiã multa.Vniuscuiusq̃.n.finis est,q in illo est,ẽt postq̃ fuerint à se inuicẽ diuisæ.Et ne dixeris,qũo,qđ est indiuisibile,unicuiq̃ attribuitẽ?Talis.n.est incorporeorũ natura.Sicut ergo aĩal & unũ est ad naturã,& multa:totum.n.ut totũ est in uniuscuiusq̃ idiuidui natura.Si ergo & unum est cõis sensus:& multa:etiã si hæc fiut cõtraria. Et hæc qdem dicuntẽ per dictiõis cõtextum.Sed qm̃ hæc est paulo magis logica traditio:age paulo magis naturalẽ excogitemus.hæc est autẽ.Cõis sensus & ipse qdẽ est incorporeus:est autẽ in subiecto corpore:ei.n.subiectũ est corpus spiritale:spẽs itaq̃ sensilium,etiã si sint cõtrariæ,in ipso spiritali fiũt, ſm aliã,& aliã eius partẽ.Deinceps hæc facultas affectiões,q̃ sunt in spiritu,iudicat.& sic obiectum dissoluimus.nec dicimus in idiuisibili fieri contrarias spẽs,sed in diuisibili,id est in spiritali,ſm aliã & aliã eius partẽ.Dic aũt & aliud,ꝙ materialr̃ qdem cõtraria simul nõ app̃hendit,sed iudicatiue,simul:qm̃ simul iudicat cõtraria.Sed si aĩaduerteris,ne iudicatiue qdem. In libro.n.peri hermenias dictum est,ꝙ cõtrariæ sunt opiones,nõ q̃ dicunt cõtraria de ɔtrariis,ut,ꝙ album qdẽ disgregat,nigrum uero cõgregat:sed q̃ de eodem cõtraria dicunt,ut,ꝙ album & disgregat,& ɔgregat.Hę sunt ergo cõtrariæ opiniones.Si ergo cõis sensus dicit,ꝙ album qdẽ disgregat,nigrum uero congregat: nihil patietẽ,eo ꝙ ipse cõtraria iudicauit:& ambo uere,& nõ de eodem cõtraria enunciauit.Quare nec iudicatiue cõtraria app̃hendit.Quæ est ergo ante hãc solutio recte habet.Vide autẽ,ꝙ qui Platonẽ rep̃hendit,ꝓpterea ꝙ naturã mathematice tractauit,ipe per mathematica naturalia dissoluit. ecce.n.dixit pũcti solonẽ.Ad qđ dicimus,ꝙ non ꝓpterea,ꝙ ex mathematicis dissoluantẽ naturalia, ipsum reprehendit:sed quòd naturales magnitudines ex mathematicis constituit.His dictis,quoniam idem dicit imaginationem,& communem sensum,de imaginatione tractat,& ad doctrinam de rationali anima se conuertit,ut ostendat,quòd hæc est,quæ primum mouet,& non irrationalis.Et in his est contemplatio.

Vnusquisq; ergo sensus est subiecti sensilis, qui est in sensorio, quatenus est sensoriũ, & iudicat, differentias subiecti sensilis. vt, album quidem, & nigrum visus. Dulce autem & amarum gustus. Similiter autem habet hoc & in aliis.

Vnusquisq; inquit, sensus ꝓpria sensilia apprehendit, in suo sensorio existens, quãdo habet sm naturam sensoriũ. Sensorium aũt dicit uel spiritũ uel testaceũ. Sensus ergo, qui est in sensorio, ipse nouit, quę sunt eiusdẽ generis. Hinc apte & ingeniose ad sensum cõmunẽ ingredit̃. Si eñi unusquisq; sensus nouit propria, quæ sunt eiusdẽ generis, cõtraria: Sunt aũt cõtraria diuersi generis, q̃ cõmunis sensus nouit, est ergo cõmunis sensus. & Plato etiã ante Aristotelẽ appellat cõmunem sensum, ubi dicit: Si enim non est, sumus similes iis, qui sunt in durio equo, in quibus non est communis sensus, qui est in durio equo.

Quoniam autem & album, & dulce, et vnũquodq; sensile, ad vnũquodq; iudicamus, & sentimus q̃ differt: necesse est vtiq; sensu: sunt enim sensilia.

Necesse est, inquit, quę sunt diuersi generis, sensu aliquo cognoscere: quãdoquidẽ sensilia apprehẽdit. Sensilia autẽ ad sensuũ relationẽ dicunt̃: utpote qa ratio non apprehendit sensilia. Quare ex hoc nihil ostendit. sed nos hoc pulchre ex irrationalibus ostẽdimus nõ esse rõnalis. nã & canis iudicat differentiam dulcis & albi: siquidem non quoduis album aggreditur. neq; enim lapidem: sed id tantum, quod est succulentum.

Quo fit vt apertũ quoq; sit, carnẽ non esse vltimũ sensoriũ. Necesse eñi esset ipm tangens, iudicare, quod iudicat. neq; vero separatim cõtingit iudicare id, quod iudicat, q̃ dulce est aliud ab albo: sed oportet vno aliquo esse vtraq; manifesta. Sic enim habet, vt si hoc quidem ego, tu vero illud senseris, apertum fuerit, q̃ sunt à se inuicem alia.

Hic est secũdum caput, & nota, q̃ corpus carnẽ uocauit, & sensum sensoriũ. Cum oporteret aũt eum dicere, ultimũ sensum non esse corpus, dixit ipse, ultimũ sensoriũ non esse carnẽ. Vltimũ autẽ sensum audire oportet cõmunẽ sensum, eo q̃ sensus in eũ terminant̃, &, qui sunt in ipsis typi, postquã omnia trãsierint, ad ipm ueniunt. Si autẽ esset corpus, inquit, cõmunis sensus: necesse esset, inquit, ipm tangentẽ, sensilia ea iudicare. non sepatim in alia, & alia parte sentire corporis, cuius est. Erit enim ut si hoc quidẽ ego, tu uero illud senseris. Si eñi non una est facultas, q̃ iudicat album & dulce, perinde est, ut si duo diuersa sentientes, diuersa ea dicerent, quorum uterq; non nouit aliquid, quod alter sensit.

Oportet autem vnum dicere, q̃ alterũ: alterũ enim dulce ab albo. Dicit ergo idẽ. Quare vt dicit sic intelligit, & sentit. Quòd itaq; separatis separata iudicari nequeant, apertum.

Vnum, inquit, sensum dicere oportet, q̃ aliud est dulce ab albo, & albũ à dulci. Idẽ enim dicit, & non oportet corpus esse separatum, quod dicit. Quare ut dicit, sic & intelligit, & sentit. Intelligit dicit, pro eo quod est, imaginatur.

Quòd autẽ nihil separato est tẽpore, hinc. Sicut enim idem dicit, alterũ esse id, quod, bonũ & q̃d malum: sic & quãdo alterũ dicit alterũ, & alterũ: non scdm accidẽs illud, quãdo. Dico aũt, vt nũc, dico alterum: non autem, nunc alterum: Sed sic dicit & nunc, & q̃ nunc. ergo simul.

Hoc tertiũ caput cõtemplationis dicitur, scilicet, quod sine tẽpore cõmunis sensus operatur. Sicut enim, inquit, unus est incorporeus sensus, qui dicit, bonũ differre à malo: ergo quãdo malũ dicit differre à bono, in eodẽ tẽpore, quod primũ, dicit. nũc eñi dicit utrũq;, & nunc, prout ꝓprie est, nunc, & non sm accidens, ut quãdo. quod olim factum est, nũc dicit fieri: ut qm nunc audiui, nũc Troiana facta sunt. Dicitur etiã ꝓprie, nũc, quando, quod nunc fit, nunc uidero. Sicut, inquit, & cõmunis sensus nunc dicit discrimen, prout proprie, nunc, est. quando enim sentit, discernit. nam circa id, quod abest, operari est imaginationis,

Quare inseparabile, & in inseparabili tempore.

Hæc est duorum capitum communis conclusio. Dicit enim, quòd si simul in eodem instanti

discernit & dulce ab albo, & alterum, id est, album à dulci: scilicet & à corpore est in separabilis, & in inseparabili tempore operatur, id est sine tempore.

Atqui fieri nõ põt, vt cõtrariis motibus idẽ simul moueat, q̃tenus est indiuisibile, & in indiuisibili tpe. Si enĩ dulce sic mouet sensum uel intelligentiã: amarũ aũt cõtrario modo: & albũ altero.

Hic est quartum caput cõtemplationis, in quo à dubitatiõe incipit, & dicit: si est incorporeus cõmunis sensus, & sine tempore operatur: quomodo simul potest contraria apprehendere? Si esset enim corpus, posset secundum aliud, & aliud, & album, & nigrum apprehendere. Intelligentiam autem uel imaginationem, uel intellectus operationem dicit.

Nunquid ergo simul quidẽ & numero indiuisibile, & tẽpore inseparabile, qđ iudicat: eo aũt, q est, separatum? Est qdem vtiq;, ut diuisibile diuisa sentiat: & est, ut quatenus indiuisibile. in eo enim, q est quidem, diuisibile: loco uero, & tempore, & numero indiuisibile.

Hic est falsa dubitationis solutio. numero autẽ unũ, & tẽpore inseparabilẽ dicit, id est, unũ qdẽ subiecto, ratione autẽ seu definitiõe multos. Pro eo autẽ, quod est, definitiõe, dixit, in eo, q est, multos. Quatenus ergo est multa, ɔtraria suscipit, q̃tenus autẽ est unũ, ea iudicat. Ratione enĩ est diuisibile, id est, multa: quod enĩ diuidiť, fit multa. quod subiecto aũt est indiuisibile, & unũ est. Quod subiectum declarare uolens dixit, Numero autem, & loco indiuisibile.

An fieri non potest? potentia enim idem diuisibile & indiuisibile, & contraria: eo autem q sit, non: sed q agat, diuisibile. nec fieri potest, vt sit simul album, & nigrum. Quare nec eorum formæ patiantur, si tale est sensus, & intelligentia.

Hic est subuersio falsæ solutionis dubitatiõis. Potentia enĩ, inquit, idem põt suscipere ɔtraria indiuisibilia. Eo autẽ, q sit, Nõ, pro eo qđ est, actu aũt non põt suscipere ɔtraria. inter agendũ enĩ diuiditur. Agente enĩ, uerbi gfa, albo & nigro diuidiť subiectũ, & diuelliť, & nõ manet idiuisibile.

Sed sicut, quem punctum quidã vocant, quatenus vnus, & quatenus duo, ea est etiã ratione diuisibilis. Quatenus ergo indiuisibile, vnũ est, quod iudicat, & simul. Quatenus autẽ est diuisibile, non vnũ. bis enim eodem simul signo vtitur. Quatenus ergo duobus vtitur, sine duo iudicat, & sunt separata, vt separatorum. Quatenus autem vnum, vno & simul.

Hic est secũda solutio, q sicut punctus & unus est, ut punctus: & duo, & multi, q̃tenus in rectas terminatur: & ut multa, separatus est: sic & sensus, quatenus est ut pũctus id quod sentit, & simul quatenus cum sensilibus congreditur, ut punctus cum rectis, & duo, & multa iudicat: q̃tenus autem est unum, simul, & sine tempore apprehendit.

De principio ergo, quatenus esse dicimus animal sensitiuum, hoc sit modo definitum.

Non q multa habeat principia animal, propterea dixit Aristoteles, de illo dico principio, de quo dicimus animal sentire: sed quod unum est & multa, ut ait Plutarchus. & in his praxis, & prima sectio Dei gratia impletur: praxis, Dei gratia, quinta.

Quoniam autem duabus differentiis animam maxime definiunt, & motu secundum locum, & eo, quod est intelligere, iudicare, & sentire.

Qm̃ repentina & subita mutatio, & in orõne, & in re agẽda mala est, ppterea nõ statim ab irrõnali ad rõnalẽ pcedit: sed prius quãdã dicit drĩam cognitiuarũ, irrõnalis, & rõnalis. Deinde & imaginationẽ discernit à cognitiõe rõnis: & in medio discernit imaginationẽ à particularibus sensibus; ipsam irrõnalẽ à seipsa discernẽs: qđ quidẽ eius nõ erat istitutũ: & dicit, q imaginatio nec sensus est, nec opinio, nec ex utrisq; cõstat. Priusq̃ aũt ea discernat, uolẽs augere discrimẽ, ea in quibus iter se cõueniãt, dicit. Hoc. n. inqt, cõe hñt cognitiões irrõnalis, & rõnalis, q ambarũ sunt iudicia. & in hoc quidẽ cõueniũt. Porrò & in eo etiã, q antiqui cõfuderint cognitiuas facultates rõnalis, & irrõnalis. Sensuũ. n. operatiões intelligẽtiã appellarũt, & nomẽ irrõnalis operatiõis noĩe rõnalis operatiõis uocarũt, sensum, & imaginationẽ appellãtes itelligẽtiã. Hoc aũt fecit Empedocles qũ dicit.

Nãq; homini certè ad præsens prudentia crescit.

Ex hac.n.sentẽtia rõcinatione colligimus,eũ prudẽtiã & intelligẽtiam dicere ex sensilibus. Talis est aũt syllogismus.Sensus sensilia apphẽdit.Quod sensilia apphendit,p̃sentia apphendit.Sensus ergo sensilia apphẽdit.sic una figura collectũ est,sensum eẽ,qui p̃sentia apphẽdit,quẽ ipse græce μῆτιν,id est prudẽtiã seu cõsiliũ appellauit.Cõfudit itaq; noĩa,sensum itellectũ appellãs.Aliqui uero dicũt,eum itellectũ nõ appellasse μῆτιν,qđ est,prudẽtiã seu cõsiliũ,sed διάνοιαν,id est,cogitationẽ,quæ est media inter intellectũ,& sensum.Ad p̃sens.n.inquit,cogitatio operat̃.Illud.n.αὔξεται,grece,id est augent̃ uel crescit,p operat̃ accepit.Et recte dicit,auget̃.Actus.n.& opatio auget potẽtiã,sicut & ɔtra quies lædit.Motus.n.firmũ & ualidũ reddit.Si ergo circa p̃sentia dicit cogitationẽ opari:p̃sens aũt sensus nouit:idẽ est ergo sensus,& cogitatio.Male aũt hoc accipit.neq;.n.circa p̃sens sensus solũ operat̃,sed & cogitatio.imo & ipsa magis,siquidẽ sensus quidẽ habet extra sensile:cogitatio autẽ intus ppriũ negociũ:& quãdo uult ipm aggredit̃.Sic etiã si dixerit cogitationẽ circa p̃sens agere,ipsam sensum nõ fecit.Idẽ est aũt dicere,etsi sensum dicat itellectũ.Et hæc est prima sentẽtia ab Empedocle sumpta,quã nũc ad rẽ nõ facere ostẽdimus.Affert & aliã Empedoclis sniam,q̃ re uera ad rẽ ptinet.Empedocles.n.somniorum differentias dicens,ait ex diurnis actibus fieri nocturnas imaginationes.Hanc autem imaginationem,φρόνησιν,id est,prudentiam,appellat,cum dicit.

Vnde iis perpetuo quoq; adest aliena uidere.

Videre autem graece est φρονεῖν,quod sapere,prouidere,& animo cõcipere significat.Sic ergo aperte,inquit,irrationalis cognitionem,imaginationem dico,prudentiam appellat,& non solum Empedocles,sed & Homerus ipse inquit.

Terrenorum hominum intellectus talis habetur,
Ad qualem ipse diem deducit Iuppiter almus.

Intellectũ.n.nunc dicit sensum:Diem aũt sensile.Talis est ergo sensus,q̃le est sensile. Ecce ergo,inquit,& Homerus sensum mẽtem appellat.& hinc noĩum turba,& cõfusio facta est.Nos aũt p Homero dicimus.O Aristoteles male itellexisti distichon.Intellectũ.n.mẽtem dicit:Diẽ aũt nõ sensile,sed fortunã,seu fatũ.Hæc est ergo horũ uersuũ sententia.Talis est mens hominum,qualis & eorũ fortuna.Et est hoc distichon simile illi tragico quod dicit:

Fortuna nobis prout est,est & ingenium.

Nã quispiã cũ pauper est,moribus est modestus:Sed postq̃ diues euaserit:fit flagitiosus,& nequã. Hoc aũt nõ in quolibet hoĩe cõuenit,ut put fortuna est,sit mens,& ingenium:sed in solis socordibus,& intẽperãtibus,& qui uitã materialẽ hñt.Vnde Poeta nõ solũ dixit,Hoĩum,& tacuit, sed addidit,Terrenorũ,crassam,& materialẽ uitã ex hoc nobis demõstrãs.Qui aũt nõ materialr uiuunt:nõ ita cõuertunt̃.Quare Homeri snia nõ cõfudit noĩa.Nõnulli aũt & Empedoclẽ defendẽtes pro eo respõderũt,q, nõ solũ ex reliquiis sensuũ fiunt somnia,sed ex aliis.Tres.n.horum sunt causæ:&,quod dictum est,quãdo imaginatio ex sensibus facit somnia:Atqui & rõnalis aĩa est sõmniorũ cã,quando quærens inuenerit:& diuina illuminatio,quãdo futura p̃dicimus.Si ergo dicit:

Vnde iis perpetuo quoq; adest aliena uidere:

Tãquã ad somnia respexit,q̃ sunt ex rõnali aĩa.Fit aũt mens aliena in somnis:eo q, noctu qdẽ apertiores,& uiuidiores sunt naturales facultates:rõnalis aũt hebes & obtusa reddit̃:ipsa aũt magis interdiu opat̃.Rephendit rursus Aristoteles Empedoclẽ,nõ solũ q, noĩa cõfuderit,sed etiã,q, cũ dixerit,simile sĩli cognosci,de cognitiõe qdẽ dixit,de deceptiõe uero nõ dixit.Atqui de deceptiõe,magis q̃ de scientia dicere oportebat:eo q, plus decipimur,q̃ cognoscimus.Huius autem causa est generatio,&,quæ est in materia,animæ hebetudo.Sicut enim eorum,qui in loco pestilenti habitant,plures ægrotant,quàm sani sunt:sic & in animalibus,quæ sunt in generatiõe,plus ualet auctoritate ignorãtia,quàm cognitio.Qm̃ ergo magis decipimur:oportebat eũ amplius de deceptiõe differere.Neq;.n.Empedocles existimat nõ esse deceptionẽ.ea enim opio,q̃ dicit nõ esse deceptionẽ,est à Platone cõfutata.Si ergo nõ opinat̃ esse deceptionẽ:ɔfutetur rõnibus,q̃ sunt in Protagora.Si aũt opinatur,cur eius cãm non dixit? nisi fortè colligemus,q, si cognitio est eius,qđ est simile,cognitio:deceptio ergo est eius,quod dissimile,attactus: & p oppositũ uoluit oppositum subaudiri.Et hoc qdem ipsi colligit̃.nos aũt nõ ɔcedimus sciam esse similis cognitionẽ, per syllogismũ hoc euertentes.Si ɔtraria una scia nouit:Cõtraria aũt sunt dissimilia.Non ergo sĩle simili cognoscit̃. Ecce.n.scia una est:& duo ɔtraria nouit.Si ergo uni ɔtrariorũ est sĩlis scia,alii ergo nõ est sĩlis,etsi ipm cognoscat. Quare nõ sĩle sĩli cognoscit̃ ò Empedocles.Si ergo cognitio nõ est eius,qđ ẽ sĩle,attactus,nec deceptio eius,quod est dissimile,attactus est.Et hæc qdem aduersus Empedoclẽ.Deinceps aũt

differentiã cognitiuarũ facultatũ irrationalis, quod eſt ſenſus, & imaginationis, ad cognitiuas aiȩ rationalis tradit. & primũ qdem dicit dĩiam ſenſus ad intellectũ: qm̃ multa habent inter ſe cõia. Hæ enim ſolæ ex irrationalis, & rationalis aiæ facultatibus ſe rebus indiuiſibilr̃ applicãt. Nam & ſenſus ſine tẽpore apphendit ꝓpria ſenſilia, ut paulo ſuperius oſtẽſum eſt: & intellus ſimilr̃ ſine tempore operatur. Qm̃ ergo multa hñt inter ſe cõia: eorum itaq; primum dĩiam dicit. Differt ergo intellus à ſenſu, ꝙ ſenſus quidẽ eſt in oibus aialibus. Intellectus aũt non in oibus: ſed in ſolo eſt homine. Sic ergo differt intellus à ſenſu. Deinde dicit dĩiam ſenſus, & cogitationis, q̃ Græce διάνοια, q̃ ſi permẽs, dicitur. Dicit enim ſenſum quidẽ nõ cito decipi: cogitatio aũt celeriter decipiẽ. Cito aũt decipitur cogitatio ꝓpter duas cauſas: uel ꝙ ſenſus qdem circa res apertas, & manifeſtas uerſaẽ: cogitatio aũt circa occultas. Vel ꝙ ſenſus qdẽ ſine tpe, &, ut ſemel dicã, prima applicatione, & primo impetu ſe rebus applicat. Cogitatio aũt per itermedias ꝓpoſitiones, & cõcluſiones, ex qbus ſolet deceptio fieri. Sola eſt. n. cogitatio, q̃ ratiocinaẽ: unde & decipiẽ. Et hȩ ſunt duȩ rõnes, per quas cogitatio decipiẽ. Vel ſenſus ergo à cogitatiõe differt hac rõne. uel, ꝙ ſenſus qdem ineſt oibus aialibus: cogitatio aũt iis, q̃ hñt rõnem. Deinde poſt hoc dicit dĩiam imaginationis à ſenſu, & cogitatiõe: & dicit, ꝙ ab iis, differt imaginatio, q̃tenus eſt media inter ſenſum & cogitationẽ. incipit enim à ſenſu. Principiũ. n. dat ſenſus imaginationi: illa aũt dat rurſus cogitationi principiũ. Sine imaginatione enim non põt cogitatio operari. Et in hoc qdem differt imaginatio à ſenſu & cogitatione. Deinde poſt hæc dicit opionis, & imaginationis dĩiam, ꝙ imaginari quidẽ, qđ uolumus, poſſumus: nam & triũ cubitorũ & uigiticubitorũ, hoiem imaginamur: & poſſumus etiã fingere hircoceruũ, & hippocentaurũ: opinari aũt q̃ uolumus, nõ poſſumus. Quòd. n. bis duo decẽ, dicere qdẽ poſſumus: opinari nõ poſſumus: & de igne quidẽ dicere, ꝙ nõ calefacit, poſſumus: hoc aũt opinari nõ poſſumus. Quare in nobis quidẽ eſt imaginatio: opinio aũt non eſt in nobis. Si autẽ uerũ dicere oportet, nec ois quidẽ imaginatio eſt in nobis. Quæ enim fit inter dormiẽdũ, nõ eſt in nobis. non. n. quæ uolumus in ſomnis imaginamur. & quid dico eam, q̃ fit inter dormiendũ? Sed nec ois quidẽ, q̃ fit inter uigilandũ. Quãdo. n. quæ ſunt, ut q̃ ſint, imaginor, nõ poſſum, niſi ut ſe hñt, imaginari. ut ſi Socratẽ imaginari proponamus, nõ poſſum eum imaginari urbanũ, & album, & comatũ: ſed caluũ, & nigrũ, & uentre ꝓminente. Quare hȩc eſt exacta oino differẽtia, ꝙ opinio quidẽ eſt in nobis: imaginatio aũt eſt in nobis quodãmodo. Hæc eſt qdem prima dĩia. Dico autẽ & talem ſcđam hmõi differentiã. Bellum. n. imaginantes nũquã timemus: ſed ſic ſumus, ut ſi ipm̃ in pictura cõtemplemur: bellum aũt opinãtes ſtatim quoq; timemus. Et hæc eſt ſcđa dĩia: ad quã ſic eſt dubitationẽ mouere. Quid ais? terribilia imaginãtes nõ pertimeſcimus? Atqui etiã equus, qui non habet opionem, ſi erectum flagellũ uiderit, oñdet ſe formidabiliũ imaginatione terreri. Hæc eſt quidẽ dubitatio, ad quã dicemus, eſſe aſſenſionem q̃ per ſe quidẽ ineſt opioni, & eſt opinionis ſubſtãtia: ſed ea quoq; imagiationi accidere. Quando ergo terribilia opinatus aſſenſero, formido, & rurſus quando terribilia imaginatus aſſenſero, ꝑtimeſco. Ergo & equus ab imaginatione terreẽ, ꝓpter aſſenſionẽ. niſi enim facta fuerit aſſenſio, nõ formidat. Qm̃ ergo hæc dicta ſunt, in iis, ꝯ eo eſt gratia, ꝯtemplatio impleẽ. Quoniã aũt duabus differẽtiis aiam maxie definiunt, & motu ſm locum, & eo, qđ eſt intelligere, iudicare, & ſentire. Alexãder exiſtimat fruſtra eſſe, illud, Qm̃. Neq; enim habet redditionẽ. Plutarchus uero ait inferius eſſe redditionem, quando dicit, Quod ergo non eſt idem ſentire, & ſapere ſeu intelligere. Et hæc eſt totius huius contextus ſnia. Quoniam duabus differentiis aiam definiunt antiqui, & motu ſm locum, & eo, quod eſt intelligere, ſapere, & iudicare: & intelligere, & ſentire unum & idẽ exiſtimãt. Quòd aũt non eſt idem ſapere, ſeu intelligere, & ſentire, ex hoc eſt apertũ. Hoc autẽ fecit Ariſtoteles, ut errorem nominum refelleret Homeri & Empedoclis. Sciendum autem, ꝙ illud, iudicare, ut cõmunius accepit, ut quod de rationali, & irrationali dicatur. Intelligere aũt de ſola. dixit rationali. Sentire uero de ſola irrationali.

Videtur autem intelligere & ſapere, ſicut ſentire, aliquid eſſe. In vtriſq; enim bis anima & iudicat, & diſcernit ea, quæ ſunt. Et antiqui quidem ſapere ſeu intelligere, & ſentire idem eſſe dicunt. ſicut & Empedocles *dixit.*

Nanq; homini certe ad præſens ſapientia creſcit. Et alibi.
Vnde iis perpetuo quoq; adeſt aliena videre.

Græce φρονεῖν, *id eſt ſapere, ſeu mente agitare. Idem quod hȩc, vult & illud* Homeri.

Terrenorum hominum intellectus talis habetur,

Ad qualem ipse diem deducit Iuppiter almus.

Omnes enim hi intelligere corporeũ, sicut & sentire, existimabãt: & sentire, et mẽte cõcipere simile simili: sicut & in iis, quæ à principio diximus, definiimus. Atqui oportebat & eos simul dicere de eo, quod est deceptũ esse. est enĩ animalibus magis ꝓpriũ, & plus tẽporis in his anima perseuerat. Quare necesse est, vel, sicut nonnulli dicunt, omnia, quæ apparent, esse vera: vel dissimilis contactum esse deceptionem. hoc est enim contrarium ei, quod est, simili simile cognoscere. Videtur autem & deceptio, & scientia contrariorum esse eadem.

Per hæc, q̃ in ꝓsentia dixit, cãm erroris antiquorũ persequitᷣ Aristoteles, uidelicet qua ratione factum est, ut aberrauerint. Ait.n. ꝙ quoniã cõe est sensui cum reliqua oĩ cognitione iudiciũ, ꝓpterea oĩa idem existimabãt. & hoc fuit eis erroris cã, ut in principio definimus. Dictum est.n. ꝙ simili fit cognitio, ubi diximus: Nam terrã terra cõspeximus, & cætera Empedoclis uerba. Hic autẽ aliud Empedoclis reprehẽdit. Ait enim eum idẽ facere tactũ, ꝙ cogitationẽ. Similis.n. contactu dicit fieri intelligentiam. Contactu autem solus tactus apprehendit. Itaq; tactũ intelligentiã appellauit. Aristoteli aũt dici potest, cõtactũ esse, æquiuocũ etiam in ipsis sensibus. Alius enim est ɔtactus tactus, & alius uisus. Esto ergo esse etiam aliũ intelligentię ɔtactu & nõ colligi idem esse intelligẽtiã quod tactum uel dissimilis attactũ eẽ deceptionẽ: Sicut, inquit, similis cõtactus est cognitio, sic dissimilis cõtactus est deceptio. ut cõtactũ accipias non oĩno ꝓ eo, quod est, tangere: est enim æquiuocus, ut diximus. Si ergo ita est, inquit, & scis quid est cognitio: habes etiam, qd est deceptio: Vna est enim cõtrariorum cognitio. Nõ uulgaris aũt q̃dam dubitatio nos excipit. Si enim ɔtactu est eius, qđ est simile, cognitio: una est aũt cõtrariorum cognitio: erit ergo simul sensus oppositis assimilatus, qđ est absurdũ. nam assimilatus operatᷣ. simul autẽ cõtraria apprehendit. sed nõ est absurdũ, assimilari contrariis ſm iudicium. Si enim aër, cum sit inanimatus, simul cõtraria discernit: quomõ non est absurdum animatum sensum non simul contraria discernere?

Quòd itaq; non est idem sentire, & sapere, seu prudentem esse, patet. Illud enim adest omnibus, hoc vero paucis animalibus.

Ecce redditionẽ eius, quod est superius. Qm̃ autem duabus differentiis definitur aĩa, & motu, & in itelligẽdo. Quòd itaq; nõ est idem cognitio aĩę, & sensus, hinc apertum. Ilud autẽ, Itaq;, ꝓpter multa, q̃ interiecta sunt, positũ est. Solebãt enim antiqui in longis redditiõibus addere illud, itaq;. Vide aũt, ꝙ cõtemplatiuã mentem hoc in loco abusiue, φρονεῖν, idest sapere seu prudentẽ esse, dixit. hoc est enim eius, qui est potentia, intellus. Quoniã ergo quibusdã dictionibus utiᷣ, alicubi qdem proprie, alibi uero abusiue: age per diuisionẽ dictionis asperitatẽ explanemus. Cognitio ergo uel circa ea, q̃ extra sunt, uersaᷣ, & facit sensum: uel circa ea, q̃ intus sunt, & facit cõiorem intelligẽtiam. Recte aũt dixit cõiorem: nam & imaginatio circa ea, q̃ sunt intus, operaᷣ, q̃ mens etiam passiua appellatur. Sed operatio, q̃ fit circa ea, q̃ intus sunt, uel circa uniuersale quid uersaᷣ, uel circa particulare. Et si quidẽ circa ꝑticulare, facit imaginationẽ. Si aũt circa uniuersale, facit eum, qui est ꝓprie, intellectum. sed ea, q̃ est circa uniuersalia, cognitio, uel melior est, q̃ ut fiat per ratiocinationẽ: & facit intellectum ɔtemplatiuũ, qui est ſm habitum, & operationẽ: Vel ſcđm rõcinationẽ operaᷣ, & facit eam, q̃ Græce ꝓprie διάνοια, Latine cogitatio diciᷣ, & cõiorẽ existimationẽ. existimatio.n. & de cogitatione, & de opinione diciᷣ. Si aũt deterius opabiᷣ, q̃ ſm rõcinationẽ: facit opinionẽ ꝓprie, & existimationẽ. Dianœa aũt, seu cogitatio uel circa cõtẽplabilia uersaᷣ, & facit sciam: uel circa agenda, & si cõsilio quidem agẽda indigeãt, facit φρόνησιν, id est sapiẽtiã, uel potius prudẽtiã. Si uero consilio agẽda nõ idigẽt, facit artes. Artifex.n. q̃tenus qdẽ artifex, nõ cõsultat, sed q̃tenus hõ. Ex diuisiõe ergo aptũ est, ꝙ hic abusiue cõtemplatiuũ itellectũ, φρονεῖν, id est sapere uel potius prudẽtẽ esse, appellauit. In hoc aũt loco discernit itellectũ, q est actu, à sensu: ꝙ sensus qdem inest oĩ aĩali. est.n. substãtia animata sensilis, omne animal. Intellectus uero non omni animali inest. Sed, & quibus inest, nõ semper secundum actum inest: etiamsi insit secundum habitum. Cuilibet enim ualde expetẽdũ fuerit, si uel in senectute illi sapientia accesserit.

Sed neq; intelligere, in quo est, quod recte, & quod nõ recte. Quod enĩ recte, prudẽtia: & scientia: & vera opinio. Quòd aũt non recte, horum cõtraria. nec hoc quidẽ idem est quod sentire. Sensus enim

sus enim propriorũ semper verus, & omnibus inest animalibus. Cogitare autem contingit etiam falso: & nulli inest, cui non est ratio.

Ne intellectus qdẽ potẽtia,inqt,idẽ est qd sensus. Volẽs autem dicere qs est potẽtia intellectus, in quo est,inqt,ꝙ recte,& qd nõ recte. Hic aũt dicit drĩam cogitatiõis,& sensus Intellectum n.potẽtia cogitationẽ appellat. In ea.n.cõsideraẽ,qd est rectũ,& nõ rectũ. Qui.n.actu est intellectus, semp recte intelligit. Vel.n.attigit,uel nõ attigit. Quare aberrare nõ põt. Qui aũt est potẽtia intellectus, id est cogitatio,aliquãdo qdẽ recte:aliquãdo uero nõ recte.aliquãdo.n.uerũ dicit:aliquando uero falsum. Discernit aũt itellectũ,q est potẽtia,seu cogitationẽ à sensu,ꝙ sensus qdẽ oĩno uerus sit ꝓpriis eius seruatis circũstãtiis:ut si sit cõmoderatũ iteruallũ:& à uitio & ꝑturbatiõe sit remota affectio. Cogitatio aũt,ut in uniuersum qdẽ,fallit,qm̃ est in regiõe deceptiõis. Nec existima ex eo,ꝙ sensus sit cogitatione ueracior,eũ quoq; iã esse ꝓstãtiorem. Per sensus.n.cogitatio eis cõnexa fallitur. certè quando à pannis seiuncta & separata fuerit,syllogismum facit demõstratiuum, & fit,iuxta Poëtã, Prudens,& multi consilii,qui sic dicit.

Sed postquam est pannis prudens exutus Vlysses.

Hoc aũt esse anceps & dubiũ ne existimaueris,ꝙ si sensus qdẽ per se est,est uerax:cogitatiõi aũt cõiunctus,ut ipsa fallaẽ,causa est:hoc.n.fit,qm̃ quãdo per se qdẽ opaẽ,circa particularia uersaẽ, & est uerax. Quãdo aũt fuerit cogitationi cõnexus,q̃ circa ulia operaẽ,facit,ut ea ex ulibus reddat idiuidua. Vnde fit deceptio. Semp.n.meliora deteriorũ ꝓsentia adulteranẽ. Deteriora aũt nõ adulterantur à melioribus. Quod recte qdẽ,prudentia,& scia,& uera opinio. Quod aũt nõ recte,his contraria. Qm̃ dixit,ꝙ,q est potẽtia itellectus,& recte sapit,& nõ recte:dicit recti esse ꝓpria,prudẽtiã,sciẽtiam,uerã opinionẽ:nõ recti aũt iprudentiã seu stultitiã;inscitiã:falsam opionẽ. Et p prudentiã qdẽ, qd intellectus rectũ est,abusiue declarauit,ut dictũ est:per sciam aũt qd cogitationis rectũ est.alterum autem.s.de opinione dictum est. Neq; hoc qdẽ idẽ est,qd sentire. Qm̃ cogitationem diuisit in id,quod est recte cogitare,& non recte,dicit deinceps sensus differentiam ad utrũq;.

Imaginatio enĩ aliud et à sensu,& cogitatiõe:et ipa nõ fit sine sensu:et sine ea nõ est existimatio.

Quid sibi uult cõiũctio,enĩ? Est ut ad dubitationẽ,ut si qs dubitet,si sensus differt ab itellectu, idẽ est ergo,qd imaginatio:& ideo soluẽs dicit,ꝙ imaginatio est alia,q̃ sensus & cogitatio. Hic autẽ dicit drĩam imaginatiõis à sensu,& cogitatiõe,q̃ & ipsa nõ fit sine sensu:& sine ea,inquit,cognitiõe nõ est existimatio. Dictũ est.n.ꝙ existimatio de scia,& prudẽtia,& opiniõe dicit. Quidã aũt interpretes dicunt neutrũ esse uerũ.est.n.& sine sensu imaginatio hircocerui. Sed dixi,ꝙ si circa sensilia est imaginatio,nõ est sine sensu. Atq est & opinio,quam dixit sine imaginatiõe existimare posse,ut est de diuinis opinio. Adde ergo,ꝙ opinio,q̃ est circa ea,q̃ sunt ex sensilibus,uel particularibus,imaginatione opus habet. Et uide,ꝙ hinc habet imaginationẽ nõ eẽ idem,quod est opinio, & sensus: sed est media,à sensu suscipiens,& tradens opinioni:medium autem differt ab extremis:nõ quòd idem sit imaginatio,& opinio,& sensus.

Quòd autem non est eadem imaginatio, & existimatio, apertum. hæc enim affectio est in nobis, quando volumus. est enim ante oculos id facere.

Opinionem existimationẽ appellat: intelligentiã autẽ imaginationẽ. Dicit ergo differentiã opinionis,& imaginationis,ꝙ imaginari quidẽ est in nostra potestate:opinari aũt non est. Vnde falsa quidem imaginari possumus:opinari nõ possumus. Bis enĩ duo quinq; imaginari quidẽ licet:opinari autem non licet,nisi per dissimulationem,ubi licet dicere.

Lingua iurauit,mens iniurata tamen.

Quæ enim citra dissimulationem quis opinatur, ut uera tenet: & non nisi ratione subuertitur. Quo quidem in loco apte dicitur.

Me ratio persuasit pharmacum optimum.

Dubitant autẽ nonnulli dicentes, Quid igitur,an non sæpe in uisa,& phãtasmata,uel nolentes incidimus? non dicit,ꝙ imaginari est in nr̃a potestate:sed,ꝙ in nostra est potestate imaginari,quãdo uolumus: & alioqui est in nobis imaginari, quando uolumus: non est aũt in nobis,& quãdo non uolumus. Si ergo nõ est in nobis,quãdo nõ uolumus:imaginamur ergo & quãdo uolumus.

Sicut ii,qui inter bona memoria prẽditos collocanẽ, & qui memoriẽ gratia faciunt imagines.

Bona memoria ꝓditos dicit, qui ex sensilibus typos accipiũt, qui etiã sunt ueraces. Imaginũ autẽ factores, qui aliqd effingunt, qui etiã mẽtiunt. Imaginatio ergo habet ꝓportionem & cõuenientiã cum imaginum factoribus: opinio uero cum bona memoria præditis. Ante oculos autem dicit, pro eo quod est, in pcomptu, uel ad manum.

Opinari autem non in nobis. necesse est enim esse falsum vel verum.

In opinione, inquit, uel falsum ostendit, uel uerũ. Imaginatio aũt etiã falsum habet, ut uerũ.

Præterea autẽ quãdo opinati quidẽ fuerimus graue quidpiã, vel terribile, vna ꝓtinus afficimur. Similiter & si quid sit, quod audaciã, & cõfidentiã excitet. Secundũ imaginationẽ autẽ similiter non habemus, vt qui contemplantur in pictura horrenda, & quæ audaciam excitant.

Hic est differentia opinionis & imaginationis. ꝙ in opinione qdem protinus timemus, si quid terribile opinati fuerimus. In imaginatione aũt, inquit, simil'r habemus. id est nec timemus, nec perturbamur: sed sicut nuper, sic & tunc nos habemus, nihil immutati.

Sunt autem & ipsius existimationis differentiæ, scientia, & opinio, & prudentia, & horum contraria. de quorum differentia alia erit oratio.

Existimationem nunc cõmunius rõnalem animã dixit. Habet aũt ea, inquit, differentias, quas postea dicemus: non ꝙ eas in alio uelit tractatu dicere: sed, ꝙ talẽ differentiã inferius est dicturus. Nunc autẽ, inquit, oportet discernere imaginationẽ ab opinione, & sensu. & iam qdẽ ab opiniõe discreta est. oportet autẽ eam à sensu quoq; discernere. Hoc aũt tractat ea, quæ deinceps sequitur, cõtemplatio, si Deo placuerit. & in his est praxis: praxis, inquam, sexta.

De eo autẽ, quod est intelligere, quoniã aliud est ꝙ̃ sentire: eius aũt hoc quidẽ imaginatio esse videtur: illud vero existimatio: pcstquã de imaginatione definimus, iam de altero dicendũ est.

Quoniã per ea, quæ ꝓcesserunt, discreuit Aristoteles imaginationẽ ab opiniõe: uult nunc ipsam imaginationem etiã à sensu discernere. Vnde & dubitare est operæpretiũ. Si enĩ tertii libri scopus erat, de rationali anima differere: & si irrationalis animę facultatũ omnino meminit: earũ ꝓpterea meminit, ut eas à rationalibus discerneret: qũo nunc eas non à rõnalibus discernit, sed ipsas discernit à seipsis? Imaginationẽ enim nunc à sensu discernit, cũ ambæ sint irrõtionalis facultates, & hęc est qdem dubitatio. Dicimus autẽ, ꝙ hoc fecit, ut sit pfecta oratio, ne quid intactũ dimittat: uel qa deinceps est discreturus imaginationẽ ab opinione simul, & sensu. Qm̃ ergo non erat futura aperta distinctio imaginatiõis ab opinione, & sensu, simul facta, nisi ea prius seorsum discreuisset: ꝓpterea cum prius à sola opinione imaginationẽ discreuisset, uult nunc eam quoq; à sensibus discernere: ut deinceps sit aperta imaginatiõis discretio, quãdo eam ab opinione, & sensu cõmuniter discernit. Sex ergo rõnibus discernit imaginationẽ à sensu: quarũ hæc est prima. Si idẽ esset imaginatio, & sensus: qm̃, quãdo somniamus, imaginamur, oporteret nos tunc quoq; sentire. Atqui non sentimus. nõ est ergo idem imaginatio, & sensus. Quid enĩ dicis, ꝙ sensus, qui est potẽtia, sunt somnia? Sed actus quidã sunt somnia. Quãdo autẽ potentia est sensus, quiescit, & nõ agit. Sed neq; sunt eius sensus qui est actu. In somnis enĩ omnis sensus quiescit. Hoc est primũ discrimẽ. Secundũ aũt discrimen à recenter natis infantibus assumptũ est. Videmus enĩ, ꝙ in lucẽ nuper editi infantes ſm sensum qdem agunt: sensus enĩ nobis inest: ſm imaginationẽ aũt non agunt. Si ergo in lucẽ nuper editi infantes, ſm sensum qdẽ agunt: ſm imaginationẽ autẽ non agunt: Differt ergo sensus ab imaginatione. Et undenã clarum erit, ꝙ nuper nati infantes non operantur ſm imaginationẽ? Eo ꝙ in principio cuiusuis ubera sugunt, etiãsi sint bouis, uel cuiusuis alius: postea aũt matris tantũ. hoc autem non fieret, nisi ꝙ typos materni uberis à principio nõ reponunt, sed postea. Et non solũ ex hoc ostendit ꝓpositũ: sed, & ꝙ, cum iampridẽ igni assueuerint, & usti sint, ad ignẽ cursus accidũt. Hoc autẽ fit, eo, ꝙ non agat imaginatio. Si enĩ ageret, cõbustionis, q̃ iampridem fuit, typum susciperet, & non se scdo admoueret. Ex hoc ergo ꝙ igni se admoueant, & cuiusuis ubera sugant, clarum est, ꝙ ſm imaginationẽ non agunt. Tertium discrimẽ est à uermibus, & muscis, & formicis. ecce enim hæc sensum quidẽ habent: imaginationẽ autẽ non habent: ut declarãt eorũ incessus errores. errant enim, utpote ꝙ imaginatio uiæ ab eis pridẽ cõfectæ typos nõ susceperit. hoc est tertiũ argumentum.

mentum. Videtur autẽ & hoc ipm, & scda ratio iis esse cõtraria, q̃ in secũdo libro dicta sunt. Illic enĩ dicebatur, q̊ ubi est sensus, illic est & appetitus: & ubi appetitus, illic & imaginatio, utpote per medium appetitũ imaginatiõe sensum omnino sequente. quõ ergo dicit uermes sensum qdem habere, imaginationẽ autẽ non habere? Vel fortè etiã uermes habẽt imaginationẽ, sed cõfusam, & exilẽ: & eo q̊ est exilis, non operatꝰ. non sunt autẽ uera, &, q̃ hic, &, quæ, illic sunt: Quæ illic qdem, q̊ ubi sensus, omnino & imaginatio: Quæ hic autẽ, q̊ nõ ubi sensus, iam & imaginatio. est enĩ exilis & cõfusa. Est aliud quoq; eiusmodi dubiũ operęprętiũ mouere. Esto uermes nõ hr̃e imaginationẽ: cur & muscas, & formicas dicit non hr̃e imaginationẽ? In hoc enĩ fallitur. habẽt enĩ & formicæ imaginationem, ut declarat, q̊ sciant suas cauernulas, quas subeũt. Atqui & apes habẽt imaginationẽ. sciunt enim suos alueos, & in iis mellificãt. Si ergo operatio ipsa dicit ea hr̃e imaginationẽ: quõ dicit ipse ea imaginationẽ non habere? Hęc est dubitatio, ad quã dicemus esse duplicẽ imaginationem: Hanc qdem recordatiuã: illã uero quæ doceri põt, per quã docemur: quã Psittacus quoq; habet: Per eam enĩ humanũ s̃monem docetꝰ. Quã ergo imaginationẽ ab his aialibus aufert Aristoteles? & dico, q̊ non recordatiuã, sed eam quę doceri põt. Hoc est tertium discrimẽ. Quartũ discrimẽ est, quod à modo cognitionis ꝓcedit. Sensus enĩ circa res, quæ sunt, operatꝰ. Imaginatio uero etiã circa ea, quæ non sunt. & ꝓpterea accidit qdẽ sensui s̃m naturã habẽti semp esse uerũ: imaginationi aũt aliqñ falli, finguntꝰ enim &, q̃ nõ sunt, perinde ac si essent. & hęc est q̃rta differẽtia. Quinta est dr̃ia, quæ dubitationi ueluti se opponit. Hãc enim dubitationẽ quispiã fortasse mouerit, q̊ idem est sensus, & imaginatio: qm̃ exilem sensum, & qui in alia nõ cadit, imaginationẽ uocamus. Cum itaq; qspiam aliquẽ ꝓcul uidet, dicit, uel imaginor, uel hoc ꝓcul aspicio. Vnde si ipm nõ uideant, q astant, ei dicũt: imaginaris amice: ꝓ eo, q̊ est exiliter aspicis. Vides ergo, quõ exilis sensus imaginatio dicitꝰ. Ad hanc ergo dubitationẽ ueluti occurrit Aristoteles in quinta dr̃ia, & dicit. Nõ, quoniã exilis sensus imaginatio ex ꝯsuetudine dicitꝰ, idem esse existimandũ est imaginationẽ, & sensum. Si enim idẽ esset non solũ exilis sensus deberet dici imaginatio, sed & exactus. Nunc aũt nemo dicit exactũ sensum imaginationẽ. non est ergo idem sensus & imaginatio. Sexta deinceps, & ultima differentia. Si clausis oculis aliquẽ accipiamus, hic colores qdẽ non uidet. Quõ. n. põt uidere clausis oculis? & tñ imaginatꝰ colores. Si ergo nõ cooperãtꝰ, nõ est idem sensus, & imaginatio. Recte autẽ accepit Aristoteles aliquẽ, qui oculos clausit: & nõ accepit cæcum. Si enim cæcum supposuisset, fortasse & cæcos à natiuitate ĩtellexisset: q qdẽ oĩno de coloribus nõ imaginantꝰ: eo q̊ ipsos typos nõ habeãt. Sex sunt ergo dr̃iæ: à somnis: à recẽter natis infantibus: à uermibus: & muscis: & formicis: à modo cognitionis: à dubitatiõe: à claudentibus oculos. Et in his primũ caput adimpletꝰ. Secundum caput est, in quo discernit imaginationẽ ab oĩbus facultatibus aiæ rationalis. Earum. n aliæ quidem sunt semp ueræ, ut intellectus, & sciã: aliæ uero aliqñ quidem ueræ, aliquãdo uero falsæ, ut cogitatio, & opio. Imaginatio ergo à semp ueris qdẽ differt, q̃tenus ipsa, aliqñ etiã fallitꝰ: illę autẽ sunt uerę. Ab iis aũt, q̃ aliqñ qdẽ ueræ sunt, aliqñ uero fallũtur, dr̃t: q̃tenus illæ qdẽ sunt in rõnalibus, aialibus, hęc uero nõ solũ ĩ rõnalibus sed & ĩ irrõnalibus. Et undenã clarũ fiet, dicet qspiã, q̊ & cogitatio, & opio non sunt in irrõnalibus aialibus? Hinc deĩceps nectuntꝰ syllogismi, q̊ opio nõ est ĩ irrationalibus. & est hic primus syllogismus in secũda figura nexus. Quæ hñt opinionẽ, habẽt & fidẽ. irrationalia aialia non hñt fidem. Irrationalia ergo aialia non hñt opinionẽ. Vnde autẽ fit apertũ, q̊ irrationalia non credunt? Deinde nectitur alius talis syllogismus. Irrationalia nõ persuadentꝰ. Quæ autẽ ꝑsuadentꝰ, ipsa sunt q̃ credunt. Fidei enim effectiua cã est persuasio: & finis ꝑsuasionis est fides. Est hic ergo syllogismus, ut eum resumã, in prima figura. Irrationalia nõ persuadentꝰ. Quæ nõ ꝑsuadentur, fidem non hñt. Irrationalia ergo fidẽ nõ habẽt. Sed & ad hoc quoq; dubiũ mouemus. Quonãmodo ostẽdetur irrationalia non ꝑsuaderi? Atqui uidemus serpentẽ adiurationibus parentẽ seipm in ignem inĩicere. Rursus leo cicur, & mãsuetus efficitꝰ parens uenatori, & equus domitori. Ad hæc aũt dicimus, q̊ serpẽs nõ ꝑsuadetꝰ: sed à sacramentorũ necessitate uel inuitus ducitꝰ. Nec leo, nec equus, nec quodcũq; mansuescit, persuadetꝰ: sed assuescit. Non est aũt idem ꝑsuaderi, & assuefieri. Assensus. n. est genus cõe ꝑsuasionis, & assuefactionis. Sed assuefactio qdem fit quadã aiali inclinatione: Persuasio autem fit cognitione. Quæ aũt mansuescunt, nõ persuadẽtur, sed assuefiunt, eo q̊ assentiuntur. Persuaderi enim, ut dictũ est, fit per rationẽ: & est rõnalis aiæ. Assuescere aũt nõ est solũ rationalis aiæ, sed & irrationalis. Et in his est ꝯtemplatio. De eo aũt, quod est ĩtelligere, qm̃ aliud est, q̃ sentire, dictum est iam superius, q̊ eius, quod est ĩtelligere, nomine indifferenter utitꝰ. nunc aũt intelligere dicit imaginationem, & existimationẽ. Vnde & ipm in hęc diuidit, & ait q̊ de prima imaginatione, quæ ꝓprie dicitur, & nõ ex metaphora in sensibus, & de existimatione diximus.

Si utiq; est imaginatio, secundum quã dicimus, uisu aliquod nobis fieri, uel non: si quid secundum translationem dicimus: vna est horum potentia habitus, secundum quem iudicamus, & veraces sumus, vel fallimur: Hæc *sunt sensus, opinio, intellectus, scientia.*

Quoniam superius dixit, in nobis eẽ imaginari quicqd uolumus: idq; in spontanea imaginatione quadrabat: est aũt & imaginatio, quę nobis fit inuitis: ex uisis aũt assumit, id est ex sensilibus: & non solũ est spontanea, q̃ merito dixit ex translatione, qm̃ ex iis, q̃ sunt, transfert figmentũ eius, qđ non est, ex equo, uerbi gra, & tauro hippocentaurũ: si ergo est imaginatio, q̃ nobis fit inuitis: nõ ergo, quod uolo, imaginor: sed una q̃dam iudicatiua facultate falsum, ut falsum, imaginor, & uera, ut uera. Hac enim rõne discernit falsum à ueritate: & opio etiam & sensus sic discernit falsum à ueritate, ꝙ cognoscat, ꝙ res sunt. Tales aũt sunt sensus opinio, intellus, scientia. Sed dicet quispiã, quomõ dixit superius itellectum semp esse uerum: nunc aũt dicit, eum etiam q̃nq; falli? ait enim fm quẽ iudicamus, si ueri sumus, uel fallimur: ut scia, & itellectus, & cũ iis, q̃ aliquãdo fallunt, enumerauit intellectũ, & sciam. Et dicimus, ꝙ nõ oibus q̃ dicta sunt, conuenit uerũ, & falsum: sed his qdẽ uerũ ut itellectui, & sciæ: hæc. n. uerũ iudicant, illis uero utrũq;, & uerũ, & falsum, ut opinioni & sensui. Aliã quoq; drĩam asseq possumus itellectus, & sensus. primũ qdẽ hãc: Nã, q̃ operat sensus, operat & intellectus, etiã sensu melius. neq;. n. absurdũ existimes, ut itellectus quandoq; circa particularia uersetur, circa ea aũt, q̃ operat itellectus, sensus nõ operat. Nẽpe subam qdẽ nouit intellectus: sed sensus subam nõ assequit. secũdo aũt, ꝙ sensus ppriam operationem non nouit. Intellectus autem nouit & propriam, & aliorum. Intellectus quidẽ circa uniuersale operatur, & habet intus sensile: sensus autem circa particularia, & est, uidelicet, extra.

Quod itaq; non est sensus imaginatio, ex his est manifestũ. sensus eni vel est facultas, vel operatio: ut uisus & uisio. Apparet aũt aliqđ, & si neutrũ eorũ adsit, ut, quę uidetur in somnis.

Hic est primum discrimẽ sensus & imaginatiõis. Diuidit autẽ sensum in id, quod est potentia, & id, quod est actu: & dicit imaginationẽ non esse idem, qđ sensus potẽtia, neq;, quod actu sensus. Potentia qdem, quoniã in somnis manifeste agimus: tũc aũt sensus est potẽtia, & non agit. sed neq; actu, quoniã nũquam imaginaremur in somnis. nũc autẽ imaginamur, quoniã sunt potẽtia in somnis, & non actu. Quare non est idem imaginatio, qđ sensus fm actum. Si itaq; ostensum est nõ esse eandem cum sensu potẽtia, neq; cum sensu, qui actu est: differt ergo sensus ab imaginatione.

Deinde sensus quidem semper adest, non autem imaginatio.

Hic est secunda differentia sensus, & imaginationis.

Si autem actu idem, omnibus contingeret animalibus inesse imaginationem. videtur autem non: vt formicæ, vel api, vel vermi.

Hic est tertia differentia. Quidã aũt existimarunt, ꝙ quoniã sensum diuisit in id, qđ est potẽtia, & id, quod est actu, imaginationẽ à sensu, qui actu est, hic discernit. Sic eni habet eorũ discretio: Si idem esset imaginatio, quod sensus: oporteret quicqd habet actu sensum, imaginationẽ quoq; habere: quod qdem non uidetur. Imaginationẽ enim hr̃e dicimus, q̃ eam habent articulatã, & pfectã, ut possint aliqd etiã discere. Vermis autẽ, & formica, etsi habẽt imaginationẽ, sed exilẽ tamẽ eam habent, & inarticulatã. Si ergo hæc non habent imaginationẽ, non est idẽ, uidelicet, sensus, & imaginatio. Quidam autem dixerunt eum recte dixisse: Si autẽ actu idem: potẽtia enim potest imaginatio, & sensus idem esse. à sensu enim aliquando imaginatio suscipit.

Deinde hi quidem sunt veri. plures autem fiunt imaginationes falsæ.

Hic quartam dicit differentiam sensus & imaginationis.

Deinde nec dicimus, quando exacte circa sensile agimus: hoc videtur nobis homo: sed magis, quando non aperte sentimus, tunc vel falsa vel vera.

Hic est quinta differentia.

Et, quod prius dicebamus, apparent uisa vel oculos claudentibus.

Hic est sexta differentia. Nonnulli aũt dicunt, eum uelle imaginationẽ à sensu, qui est potẽtia, discernere.

scernere. Est autē hoc discrimē, q clausis quispiā oculis colores imaginat. Si enī, interim dum clauduntur oculi, est uisus potētia, imaginat autē: & rursus, postquā aperti sunt oculi, imaginat: nō est idem imaginatio, scilicet, & sensus qui est potētia. Propterea autē dixit, Quod prius dicebamus, qm̄ superius lucernarū quoq; meminit semp prę oculis manentiū, q̄ qdem & sunt sensiles, ut q̄ uidentur: & non sensiles, quoniā abest sensile: & imaginatio, qm̄ eas clausis oculis uidemus: & non imaginatio, quoniā sensilis frequens ictus sunt lucernæ. Vbi autem adest ictus, imaginatio non operatur. Si ergo quando ipsa lucerna non est sensus, est imaginationis, & quando est sensus, non est imaginationis: non est ergo idem imaginatio & sensus.

Atqui neq; eorum, quæ semper uera sunt erit, ut scientia, uel intellectus. Est enim imaginatio etiam falsa. Restat ergo uidere, an opinio.

Hic est secundū caput, in quo discernit imaginationē ab intellectu, & scientia. Nūc aūt intellectū cogitationē, audiendū. Vide aūt quomodo eius expositionē, tāquā argumentū, apposuit. ex eo enī, quòd semper uerus sit intellectus, & scientia, imaginatio autem aliquando fallatur, discernuntur. Restat ergo uidere, an sit opinio.

Est enim opinio & uera & falsa. Sed opinionē quidē sequit fides. Non cōtingit enī ea quę opinari, quibus non uidetur credere. Nulli autem brutorum inest fides: sed multis imaginatio.

Hic uult ostendere, q non est idem imaginatio, quod opinio. Et est operæpretiū dubitare, qūo, cum hoc superius ostenderit hoc etiā rursus ostendit. & nū dicere possumus, q, qm̄ magnā inter se habent societatē, ppterea sæpè eorum dicit differentiā? Hoc enī inter se cōmune habēt, q extremitates primorū eædem sunt cum primis posteriorū; ut nullū sit uacuū. Extremitas aūt rationis opinio. Irrationalis uero prima est imaginatio. Quare sunt ppemodū eædem. Dico autē & aliud, q ambę, & opinio, & imaginatio, circa uerū, & falsum uersant. Quare & hac in re societatē habent: & ppterea earum dicit differentiā. Hæc autē sic syllogistice discernit: imaginatio uel oībus inest irrationalibus sm ea, quę iam pridem dixit Aristoteles, dum oībus irrōnalibus obscurā, & exilē imaginationem inserit: uel nōnullis, prout nūc Aristoteles non in quouis irrōnali exactam ponit imaginationem. Si ergo imaginatio uel inest aliqbus irrationalibus, uel oībus: Opinio aūt nulli inest irrationali: non est ergo idem imaginatio, & opinio. Est in tertia figura cōnexio. Sed opinionem qdē sequit fides. Hoc quoq; est differētia ab imaginatiōe, & demōstratio unius ppositionis syllogismi, quæ dicit, q opinio nulli inest irrōnali. Vbi enī opinio: & psuasio, & fides, & psuasum esse. non enī cōtingit opinantē aliquē iis, quæ opinatur, non credere. Vbi aūt persuasio, & fides, ratio. Ratio aūt non inest in irrationalibus, non est ergo in irrōnalibus opinio. Persuasio aūt est operatio eius, qd psuadet, ad id quod persuadet. Fides aūt est effectus, & cognitio eius, qd psuadet. Persuasum autē esse exilis, & imbecilla cognitio, & uia ad opinionē. Opinio aūt, quæ post hæc cōfirmata est, mentis conceptio. Nulli aūt brutorū inest fides. Dubitarunt de equo, qūo timet flagellū, & equorū domitori subiicitur? nōne psuasione? & diximus, q non per psuasionē, sed per quandā assuefactionem: Quoniā semp uerberari cōsueuerat, ex eo & assentit. Diximus enī assensum esse cōmune genus psuasionis, & assuefactiōis. Rursus autē dubitatū est, & qūo serpens adiuratiōi paret, si psuasionem non habent irrationalia? Diximus aūt, q ne sic qdem psuadetur. non enī smonem audit, sed uocē: In ignem aūt secedit iureiurādo adactus, qm̄ à qbusdā dæmonibus cōtendit, qui iusiurādum pertimescunt. Et, ut semel dicā, quod psuadet, psuasione trāsmutat. Persuasiōe aūt transmutari est cognitionis. Cognitio enī circa idem nō semp eodem modo se habet. Quī aūt assueuit, semp eodem modo se habet circa idem. Equus enī semp timet flagellū. Cognitiōis ergo nō est assuefactio, neq; idem, quod psuasio. Quòd autē cognitio nō semp eodem modo se habet circa idem, clarū est. Araneam enim propterea non dicimus ex pmeditatione, seu præcedente ɔsultatiōe, & cognitione telā facere, quia semper eodem modo facit. Similiter & apes fauum. Si enim ex præcedente esset consultatione, hoc ipsum aliter, & aliter faceret.

Præterea omnem quidē opinionem cōsequitur fides: fidem autē persuasum esse: Persuasionem autem ratio. nonnullis autem brutis imaginatio quidem inest, ratio non.

Illud, Præterea, uidetur quidem inducere aliud argumentum, q imaginatio differat ab opinione: non est autem: sed est confirmatio primi argumenti. & in his praxis Dei gratia impletur: praxis Dei gratia septima.

Manifestum igitur, ꝙ neq; opinio cum sensu, neq; per sensum, neq; cōnexio opinionis & sensus, fuerit imaginatio. Per hæc autem est etiā manifestum, ꝙ non est alia quædam opinio, sed illius est, cuius est & sensus. Dico autem, ex albi opinione, & sensu connexio, est imaginatio. Non enim ex opinione quidem boni, sensu vero albi.

Qm̄ per ꝑcedētia ab opinione & sensu imaginationē discreuit, & seorsum aduersus utrūq; eorū instituit: nūc uult ostēdere nō esse imaginationē, sensus & opinionis connexionē: neq; opionē simul & sensum: nec opionē per sensum. Hæc.n. tria uult Aristo. ostēdere nō eē imaginationem. Ostēdit aūt imaginationē nihil horū esse p unā rōnē. Ne qs aūt existimet hæc tria eē inter se eadē: hnt.n. inter se drīam. Si.n. dixero, imaginationē nō esse opinionē simul & sensum, dico non eē ex opione & sensu cōnexionē, imaginationē, ut eius materiis. Si autē dixero, opionē eē imaginationē cum sensus utraq; effectiua accipio imaginatiōis. ut si duo sint medici sanitatis effectiui. Quare hoc primū quidē dicit, nō esse imaginatiōis effectricē opinionē, & sensum simul. Si autē dixero, nō eē imaginationem, opionē per sensum, hoc dico, nō eē imaginatiōis effectiuā cām opionē: q̄ effectiua cā facit imaginationē per instrariā cām sensus: ut sit opio qdē effectiua cā imaginatiōis: sensus aūt instraria. ut medicus phlebotomo, id est, scalpello, quo uena scindit, sanitatē facere dicit. Si ergo dixero, non eē imaginationē opionē, hoc dico, nō esse opionē effectiuā cām imaginatiōis p instrariam cām sensus. Sed neq; est cōnexio opionis & sensus imaginatio, id est, materialis cā imaginationis, opinio, & sensus. Sicut.n. materia mulsi est cōnexio uini & mellis: sic & imaginatiōis materia est cōnexio opionis, & sensus. Nō est aūt cōnexio: qm̄ nō utiq; seruata opinio, & sensus facit imaginationē, sed commixta. In duobus aūt primis mēbris & opinio & sensus seruabat, & quādo erat utraq; effectiua, & quādo erat unū qdem effectiuū, alterū uero instrariū: Imaginatio ergo neq; est opinio & sensus simul, ut sint ambo effectiua: neq; opio per sensum, ut hoc qdē sit effectiuū: illud uero istrariū. Sed nec cōnexio opionis, & sensus, ut sint ambo materialia. Quòd nihil horū est imaginatio, ostēdit Aristoteles per unā huiōi rōnē. Opinio, inqt, cū sensu pugnat. nulla res aūt ex duobus iter se pugnātibus, & in pugna operantibus cōsistit. Non consistit ergo imaginatio ex opione, & sensu. Quod autem pugnat opinio & sensus, hinc clarum est. Sensus remum in aqua cōfractū uidet. Opio aūt in eo ipso instāti illum saluū esse credidit. Opinio ergo pugnat cum sensu. Rursus, solem quidem uisus unius pedis uidet, & in eodē instanti ostēdit opinio eū esse tota terra multis ptibus maiorem. Nihil aūt ex pugnātibus in eodē instāti cōsistit. Nec imaginatio ergo cōponit ex opione, & sensu. Si.n. circa idē opinio qdem uera est: sensus aūt fallit: ex iis autem imaginatio consistit: erit ergo circa idem & uera, & falsa: quod quidē est absurdū. Sed dicit qspiā: nūquid etsi opinio sic solem existimat per se operans, sed tamē quando sensui cōnexa fuerit, cum eo cōmutat, & fallitur? sensus enī habet dominationē, siquidē circa sensilia illi semp sunt cōfoederati, & iureiurādo astricti. Quando enim inuenta fuerit opinio cum sensu cōsentire, & nō amplius pugnat, uno, scilicet, ex pugnātibus corrupto, nō est absurdū aliquid ex ipsis cōponi. Ad hoc ergo dicimus, ꝙ opinio q̄tuor modis corrumpit: uel opinante corrupto, ut moriente homine: uel re opinabili mutata: ut si nūc opinor Socratem sedere, & surgat Socrates, corrupta est, scilicet, ꝙ ipse sedeat, opinio, ut uera. Vel ergo opinā te corrupto, uel re opinabili mutata, corrūpitur uera opinio. Corrūpitur aūt opinio etiā subsequēte obliuione, uel cōtraria opinione primā deiiciente. Nūc aūt nihil horum q̄tuor cōsecutū est. neq; enim homo opinatus interiit: neq; opinabile mutatū est. Sol enī mānsit, ut est, terra multis partibus maior. neq; obliuio incessit. Quādo enī uult astronomia, cogit te solē terra maiorē dicere. Neq; contraria opinio primā deiecit. Mansit enim eadē etiā cogens. Si ergo manēt q̄tuor regulę, q̄ opinionē non corrūpunt: mansit ergo, & nihil ex pugnātibus corrūpit: Est hæc ergo ratio Aristotelis. Ostēdit autē imaginationē ex opinione & sensu non cōponi, ꝙ nihil ex pugnātibus cōponat: pugnant autē opinio & sensus: non cōponitur ergo imaginatio ex opinione & sensu. Et hæc qdem est ratio Aristotelis. Possumus aūt & alias tres rōnes extra assequi, q̄ Aristotelis sententia tuentur. Quarū hæc est prima. Si imaginatio cōponit ex opiniōe, & sensu: oporteret irrōnalia aīalia non hr̄e imaginationem: eo ꝙ opinionem non habent, ex qua fm̄ nos imaginatio cōponit. Quòd aūt nō habent opinionē irrōnalia, in ꝑcedentibus iam fuit manifestū, quādo dicebamus opinionē esse rōnalis aīæ partem. Irrationalia aūt animā rationalē non habent. ergo nec opinionē. Hæc est prima rō. Secūda ratio. Opinio, ut res cōtinet, sic & opinat. Sed sensus utplurimū est uerus. Imaginatio aūt admodum sæpe fallitur. Imaginatio ergo nō cōponit ex opiniōe & sensu. Hæc autē oratio falsa est, ut arbitror. Cōtingit enī aliquid esse in cōposito, qđ nō est in simplicibus. sicut in aīalium corporibus

est color, uerbi gratia, ruber, qui non erat in elementis. non est ergo absurdum etiam imaginationem componi ex sensu & opinione, q̃ non fallatur: ipsam autẽ falli: eo ꝙ sit aliquid in cõposito, qđ non est in simplicibus. Quare hæc rõ nõ ẽ ualde necessaria. Tertia rõ his accedit hęc. Nihil ex iis, q̃ non sunt in nostra potestate, compositum, est in nostra potestate. Si itaq; opinio non est in nostra potestate. Sed neq; sensus in nostra potestate est: neq; enim fieri potest, ut si adsint colores, & sit illuminatus aer, nec sint clausa cilia, ut non uideamus: & rursus fieri non potest, ut qui album uidet colorem, nigrum uideat, uel fuscum, uel quid eiusmodi: Si ergo simplicia, quę sunt opinio, & sensus, non sunt in nr̃a potestate: Nec ergo imaginatio, quę ex his componitur, in nostra est potestate. Atqui imaginatio est in nostra potestate. effingo eñi hominẽ, qui uertice cœlũ attingat, & hircoceruũ. Si ergo imaginatio est in nostra potestate: nõ ergo cõponit̃ ex opiniõe, & sensu. Nihil eñi eorum q̃ sunt in nostra potestate, cõponit̃ ex iis, quæ in nostra potestate non sunt. Hęc est & tertia ratio. Nos aũt ostendimus, ꝙ neq; opiniõis, & sensus cõmixtio est imaginatio. Si eñi esset horum cõmixtio, oporteret duorũ mediũ cognoscere imaginationẽ. & qm̃ opinio q̃dem solẽ centum septuaginta partibus esse terra maiorẽ dicit: sensus autẽ solem unius pedis nouit: deberet imaginatio, ut q̃ sit horũ utrorũq; extremorũ media, cognitionem effugere, & dicere solẽ centũ partibus esse terra maiorẽ. Atqui hoc nõ dicit. Non est ergo imaginatio cõmixtio opiõnis & sensus. Et hæc q̃dem in his. Videtur aũt Aristoteles aduersus Platonẽ hæc dicere, ꝙ imaginatio nõ est ex cõmixtione opiõnis, & sensus. Videt̃ enim Plato in Sophista dicere, imaginationẽ esse ex opinione & sensu. Sed nũquid hoc nõ dicit Plato? sed qm̃ imaginatio media est inter opiõnem, & sensum: solẽt autem media ab extremis dici fieri: ꝓpterea hoc sic dixit. Nam & in Timæo aĩam dicit ex indiuisibili suƀa fieri, & diuisibili. Atqui indiuisibilis nõ miscet̃: sed quia inter hæc media est aĩa ꝓpterea dicit eam esse ex his compositam. Vel dic, quòd nec dicit eam, quæ est proprie, imaginationem, nempe facultatem, sed falsa uisa; quæ uera esse uidentur, illic dicit uisa. Hic est enim euentus sermonis, qui in Sophista habetur. Cum diceret Socrates Sophistæ, Es præstigiator: uersaris enim circa id, qđ non est: respondẽs Sophista dicit: Secũdũ te ergo, est id, quod nõ est, siquidẽ circa illud uersor. Quicquid. n. est, circa quod quis uersat̃, & illud est. Si ergo uersor circa id, quod nõ est: est ergo id, quod nõ est. Hæc cum dixisset Sophista, Socrates respõdit, ꝙ multis modis est nõ ens, seu id, quod nõ est; Vel indicibile, qđ non ullo modo, nec ulla est rõne: uel quod sm̃ diuersitatẽ, & alteritatem; uel quod est suƀa maius, quod supsubstãtiale dicit̃, uel quod est suƀa deterius, qđ dicitur particeps substãtiæ. Dicitur aũt & nõ ens seu qđ nõ est, quod falsum est. Et multas illic falsi dr̃ias dicens, dicit & unã spẽm falsi, q̃ est circa ea, quę apparẽt uera, ut in remo fracto, quod q̃dem falsum dixit, imaginationẽ ab opiõne & sensu, q̃ est horũ media. Nam & opinio & sensus est uerus: utplurimum aũt sensus. Hæc pro Platone. põt autem dici Aristoteli. Reƥhendis Platonẽ, qui hæc dicit, cum ipse dixeris exilẽ, & obscurũ sensum, imaginationẽ: & opiõnem à sensu & imaginatione differre dicas, eo ꝙ hæc ꝓcedant opinionẽ. Hęc ergo cum dicas, quomõ alios carpis? Et in his ꝯtemplatio, dei gratia implet̃. Per hæc aũt. Quid sibi uult hoc uerbũ, quod nũc dixit, per hæc? an per ea q̃ sunt dicẽda, uel p ꝓterita? Si. n. ostẽsum est opiõnẽ & sensum, & nõ ẽẽ in nostra potestate: nõ est ergo ex his imaginatio: sic enim fiet, ut ipsa nõ sit in nr̃a potestate: cur dicit, ꝙ si oĩno eẽt imaginatio ab opinione & sensu, oporteret eas circa idem uersari? Opinionem dico & sensum? Non enim opinio, ꝙ Socrates est iustus, & sensus, ꝙ ipse est albus, facit imaginationẽ: sed oportet opinionẽ & sensum existimare Socratem esse iustũ. & quãdo ambo circa idem fuerint, nõ oportet hoc quidẽ per se esse, illud uero per accñs. ut opinio q̃dem Socratẽ rõnalem opinatur: sensus uero per accñs, ut existimet esse album, sed oportet ut & ipse rõnalẽ putet, & per se. Quare opĩo, & sensus si circa idem uersentur, & ambo per se, si oĩno fieri posset, facerent imaginationem.

Apparere itaq; est opinari, id, quod sentit, non per accidens.

Apparere, pro eo quod est, imaginari, accepit, quasi diceret: Imaginari ergo scd̃m eos qui dicũt esse ex cõnexione, est ex opinione, & sensu, & recte adiectum est illud: Non per accidens, ut per se sentiat ipsum sensus: ut paulo ante dictum est.

Atqui apparent & falsa, de quibus simul veram habet existimationem. vt apparet quidem sol vnius pedis: creditur autem esse maior terra habitabili.

Hic redarguit eos q̃ dicũt imaginationẽ ẽẽ ex cõnexione opiõnis, & sensus. Ait. n. si ita esset: qm̃

ſenſus ſolē unius pedis uidet:opinio aūt eū terra multis ptibus maiorē eſſe putat: eueniet imaginationem uerū & falſum dicere:qđ eſt abſurdū. Exiſtimationem aūt uocauit opinionem.

Euenit ergo, vt vel ſuam veram opinionem, quam habebat, amiſerit, re ſeruata, non obliuiſcens, neq, alia perſuaſione tranſmutatus.

Hic incipit enumerare, quot modis poteſt quis amittere opinionem. Sunt autē quatuor, quos nos in cōtemplatione diximus. Dixit aūt re ſeruata, ut oñdat, opionē, & ſenſum operantē nō lędi. Et oportebat dicere, ſeruantē, & ſeruato, & ſeruata, ut ſeruantē qdē, ſit ad opinātem: ſeruato aūt, ad opinabile: ſeruata uero ad opationē. Si enim hæc ita ſint, non læditur opinio.

Vel quia habet, neceſſe eſt eam eſſe veram, & falſam.

Abſurdum hic dicit. Ait enim, ꝙ ſi quidem habet eādem opinionē, & nō periit ex una earū regularum, quæ poſſunt eam perimere, ſcilicet ſm nos, qui ea dicimus, imaginatio cōponitur ex ueris ſimul, & falſis: quod eſt abſurdū: falſo quidem ſenſu ſolem uidente, uera autem opinione, quæ illum multis partibus terra maiorem cognoſcit.

Sed falſa fuit, quando res, quæ incidit, obliuioni data eſt.

Hic dicit, quòd contingit ſimul opinionem, & ſenſum falli, ſi obliuio inciderit, & fiat ueluti mutatio rei opinabilis.

Non eſt ergo vnum horum quidpiam, nec ex his imaginatio.

Non ergo, inqt, p ſe ſenſus, nec opio eſt imaginatio: nec ex his: hoc eſt, nec ex cōnexione opionis, & ſenſus. & in his praxis, deo fauente, impletur praxis, deo eſt gratia, octaua.

Sed quoniā eſt hoc moto, ab hoc moueri, imaginatio qdā motus eſſe uidet, & nō ſine ſenſu fieri.

Hæc pſens quarta ɔtemplatio docet, primū qdem, quid eſt imaginatio, & merito. Nam cum ſuperius dixerit, quid nō eſt: nunc dixit quid eſt: & pp aliud hoc facit: qa eius inſtitutū eſt ea, q̄ in aīa irrationali rōnis ſpēm præ ſe ferūt, docere. Qm̄ ergo ſuperius de imaginatione nō docuit, núc docet. Quòd.n. imaginatio rōnis ſpeciē prę ſe ferat, declarat, eo qđ ea mens paſſiua dicatur. Propterea ergo docet, quid eſt imaginatio. Deinde in qbus cōueniant imaginatio, & ſenſus. Et ut uериſimile, dubitauerit quiſpiá, dicens magis oportere dicere, qd cōe habeāt, q̄ longe diſtāt, opinio & imaginatio. Eſt.n. dialectica rō, ꝙ oportet dicere, quid cōe habeāt, q̄ ſunt ualde remota: Eſt aūt ualde remota opinio ab imaginatiōe. ſiqdē hæc qdē irrōnalis eſt aīæ: illa uero rōnalis. Senſus uero non multū diſtat ab imaginatiōe. Sūt.n. unius aīæ, dico autē, irrōnalis: cur ergo dicit, in quibus hæc cōionē habeāt? Dic ad hoc, ꝙ hoc merito fecit. Qm̄.n. ſupius dubitabaſ, cur cū ꝑpoſuiſſet irrōnales à rōnalibus diſcernere, núc irrōnalē à ſeipſa diſcernit. Vt ergo oñdat boná eſſe, q̄ ſupius facta eſt, diſcretionē, ꝑpterea dicit horū iter ſe cōionem: & hoc eſt ſcđm caput. Tertiū eſt caput, in quo q̄rit, cur imaginatio dicit. In quarto aūt capite q̄rit, cur ipſa nobis ab opifice data eſt. Incipiemus à primo, & dicemus, qd eſt imaginatio. Sed antea aliqd prius pſumamus, qđ nobis ad definitionē conferat. Scire ergo oportet, ꝙ ſicut in iis, q̄ ſunt, hoc quidē ſolū mouet: illud uero ſolū moueſ: alia aūt mouēt, & moueſ: ſic eſt etiá in nobis. Solū.n. mouens eſt ſenſile: qđ mouet & moueſ, ſenſus: moueſ.n. à ſenſili: mouet aūt imaginationē. Qđ aūt ſolum moueſ in irrōnalibus, imaginatio: in nobis aūt à ſenſu mota mouet opionē. His prius aſſumptis ſcire oportet, imaginationē eſſe facultatē ſuſceptricem p mediū ſenſum ſenſiliū formarū. & hæc eſt definitio imaginatiōis. Statim aūt aduerſus eá ex ipſo limine dubiū mouēt: ꝙ hac rōne imaginatio nihil differt à cōi ſenſu. Ná & cōis ſenſus eſt facultas ſuſceptiua ſenſiliū formarū per mediū ſenſum. Si qs aūt dicat hác definitionē cōi ſenſui nō cōuenire: Ipſe.n. abſq; medio nouit dr̄iam albi, & dulcis, ſimul ſenſibus operás, & non p mediū ſenſum: Dicimus illi cōtra, ꝙ etiá ſi ſimul ſenſibus opaſ, ſed tn̄ nō ea citra mediū apphendit: ſed à uiſu qdē albi typū ſuſcipiens, à guſtu aūt typū dulcis, & iudicás dicit dr̄iam. Quare nō cōuenit ei pñs definitio. Dicimus aūt, ꝙ imaginatio quidē eſt ſuſceptiua formarū per oēm ſenſum itermedium, & cōem, & particularē: Cōis aūt ſenſus per ſolū itermediū particularē ſenſum eſt formarū ſuſceptor. Hæc eſt itaq; dr̄ia cōis ſenſus & imaginatiōis. & hæc eſt ſolo. Quòd aūt uera eſt hæc definitio, & per intermediū ſenſum imaginatio opaſ, ex cæcis aptū eſt. Qui.n. ſunt à natiuitate cæci, de coloribus nihil

penitus imaginan᷑. Siſr &,qui ſunt à natiuitate ſurdi,de coloribus q̄dnā imaginen᷑? Clarū eſt ergo,q̄d imaginatio ſemp per ſenſus ītermedios opera᷑. Vnde & dubitare eſt operæp̄ciū. Quid igi᷑? nōne q̄dā effingit imaginatio,q̄ ſenſus nō nouit?hircoceruū uidelicet,& hoīem uertice ad cœlum pertingētē ſenſus quidē nō nouit,& tn̄ imaginatio hæc effingit. Quare & effingit,q̄ ſenſus non nouit,imaginatio,& ſine ſenſu opa᷑. Hæc eſt dubitatio,ad quā dicimus,q̄d etiā quādo effingit,principiū ſumit à ſenſu. Qm̄.n.ſeorſum uidit hircū,& ſeorſum ceruū,accepit hęc principia,q̄ ſunt ſimplicia,& cōpoſitū effinxit. Si aūt etiā hoīem effingit uel cœlū attingētē,ſed prius nouit hoīem,qui eſt in ſingularibus. Hæc ergo ita ſoluēda dubitatio eſt. Et alioqui etiā recte dixit,p mediū ſenſum,pp id,q̄d itercedit. Nā & ip̄m eſt ſuſceptiuū ſenſilīū formarū,ſed nō per mediū ſenſum. Ne putes autē ſenſum ꝓpterea eē meliorē imaginatiōe,qm̄ per ip̄m imaginatio opa᷑. Nō.n.ut imaginatiōis effectiuus,ſenſus ei cōducit,ſed ſolū ut ſeruiēs,ut id,q̄d itercedit. Quare nō eſt melior. Eadē rōne dic & imaginationē eē meliorē opinione,qn̄quidē ea ſeruit opinioni. Atqui in cōfeſſo eſt opionem eē meliorē,ut q̄ ſit rōnalis aīæ,cū imaginatio ſit irrōnalis. Quādo aūt dico imaginationē eē ſuſceptricem ſenſiliū formarū:ne putes ei typos à ſenſilibus imprimi:à ſecūdis.n.delerentur primi typi:ſed tātū rōnes ſuſcipit. Ex eo aūt,ꝙ dictū eſt imaginationē p ſenſum intermediū opari,colligit Themiſtius,oſtēdi imaginationē nō ſolū p ſenſus opari,ſed unà cū illis. Si.n.inq̄t,operantibus ſenſibus ex eis typos ſuſcipit,nō ſiſr ac uas inanimatū,ſed ſimul ac ſuſceperit,ea cognoſcit: imaginatio.ſ.ſimul cū ſenſu opera᷑,idq̄; in cōtextu Ariſto.dicere oſ̄demus. Male aūt dicit. Nō.n.quando imaginatio à ſenſibus formas ſuſcipit,tūc & opa᷑:ſed poſtq̄ ceſſarūt ſenſus,tūc imaginatio opera᷑. Et.n.ſi ſimul cū ſenſu operare᷑,quid à cōi ſenſu differret imaginatio?cōis.n.ſenſus eſt,qui ſimul cū ſenſibus particularibus opera᷑. Quāobrē imaginatio poſt ſenſus opera᷑. Oportet.n.cū formas à ſenſu ſuſcipere,& ſic operari. Si itaq̧ ſenſus nō miſerint,nō opera᷑ imaginatio. Oportet ergo eā opari,poſtq̄ ceſſarint ſenſus. Et dubitari merito pōt:ecce fixis oculis ſolē aſpicio,& typū ad imaginationē trāſmitto,& pmaneo una alia hora ſolē ɔtēplās,& imaginatio iterea opera᷑,dū fixis oculis ſolē ītueor: Veniēti uero cōtēplatio,ſm quā formā miſi ad imagiationē,ceſſauit. Quare poſt ſenſum opera᷑ imaginatio,& cōfirmatū eſt,q̄d dicit Ariſto. Et in his primū caput comple᷑. Scd̄m eſt caput,in quo dicit,q̄d cōe inter ſe habeāt imaginatio & ſenſus. Nūc autē ſcire oportet,eadē hr̄e ſenſilia imaginationē & ſenſum:& ſiſr utraq̧ circa eadē uerſan᷑. Sicut.n.habet ſenſus & cōia, & ꝓpria ſenſilia, & p ſe, & per accn̄s,ut iā dictū eſt:ſic & imaginatio circa ea uerſa᷑. Et hæc eſt prima ſocietas. Scd̄a eſt ſocietas,ꝙ ſicut ſenſus ſemp quidē eſt uerus circa ꝓpria ſenſilia:minus autē circa ea,q̄ ſunt per accn̄s:& adhuc minus circa cōia:ſic & imaginatio,& hæ ſunt duæ ſocietates ſenſus, & imaginationis. Atq̧ hæc quidē Ariſto. Duæ aūt dubōnes iure moueri poſſunt,quarū hæc eſt prima. Quomō nunc dicit Ariſto.imaginationē circa ꝓpria ſenſilia ſemp eſſe uerā,cū ipſe ſuperius dixerit,imaginationem nō eſſe ſemp uerā,ſed aliqn̄ etiā falli? Et hæc eſt q̄dē dubitatio,ad quā dicere poſſumus eē duplicē imaginationē:hāc q̄dē,q̄ formas tātū ſuſcipit,& eſt ueluti receptaculū:illa uero,q̄ effingit,& depingit,q̄d uult. Quæ ergo formas ſuſcipit,ſemp uera eſt,& de ea uerū eſt,q̄d hic dici᷑,imaginatiōem ſemp eſſe uerā circa ꝓpria ſenſilia. Quæ aūt q̄cq̄d uult effingit,ea eſt,q̄ falli᷑. Qn̄.n.ea,q̄ nō ſunt,effingit,fallitur. Et hac rōne ſuperius dicta uera ſunt,ꝙ imaginatio falli᷑. Hęc eſt prima dubitatio,& eius ſolō. Scd̄a dubitatio: Qūo ſuperius dixit,circa cōia ſenſilia magis uerū eſſe ſenſum,q̄ circa ea,q̄ ſunt ſm accn̄s:nūc aūt cōtrariū dicit,ꝙ circa ea,q̄ ſunt per accn̄s,magis eſt uerus,quā circa cōia? Et hæc eſt q̄dē dubitatio. Vt aūt ip̄m Ariſtotelē,nec ſecū,nec cū rebus ipſis pugnātē ſtatuamus,dubitationē ſic diſſoluemus:ꝙ ſunt,ut ſuperius etiā dictū eſt,duplicia ſenſilia per accn̄s:& indiuiduę ſubſtātiæ,q̄ nulli ſenſui penitus ſunt ſubiectæ,ſed ex iis,q̄ ſunt in ipſis,accidentibus intelligun᷑: Vel eſt per accidēs ſenſile,q̄d alii ſenſui ſubiici᷑,ut uiſui dulce: Eſt.n.per ſe guſtui ſenſile. Cum ergo ſit duplex ſenſile per accn̄s,pōt &,q̄d hic dici᷑,eſſe uerū,&,q̄d ſuperius dictū eſt. Si.n.per accn̄s ſenſile acceperit īdiuiduas ſubās,uerū eſt,q̄d ſuperius dictū eſt. Magis.n.uerus eſt ſenſus circa cōia ſenſilia,q̄ circa indiuiduas ſubās. Quòd aūt magis uerus eſt ſenſus circa cōia ſenſilia,q̄ circa īdiuiduas ſubſtātias,liquet ex hoc,ꝙ magis affici᷑ ſenſus à cōibus ſenſilibus. A cōibus.n.ſubſtātiis nihil oīno patitur:à ſubā.n.q̄tenus ſubā,nihil pati᷑ ſenſus:à cōibus aūt ſenſilibus pati᷑,ut iā oſtēſum eſt. Diſgrega᷑.n.à magna,& cōgrega᷑ à parua magnitudīe. Siſr & ab aliis pati᷑: A quo aūt affici᷑ ſenſus, hoc magis cognoſcit. Quod aūt magis cognoſcit,circa illud uerus eſt. Circa cōia ergo ſenſilia magis uerus eſt ſenſus,q̄ circa indiuiduas ſubās,& hac rōne uerū eſt,q̄d ſuperius dici᷑. Si aūt ſenſile p accn̄s acceperis aliud ſignificatū eius,q̄d eſt per accn̄s,q̄d eſt alio ſenſu ſenſile:magis uerus eſt,q̄ circa cōmunia ſenſilia. Hoc aūt ſic oſtēdi᷑. Quod ei,q̄d eſt ſemp uerū,eſt ꝓpinquum,eſt uerius eo,q̄d nō

eſt ꝓpinquū. Sempaũt uera ſunt ꝓpria ſenſilia. Qđ aũt eſt alio ſenſu ſenſile, eſt magis ꝓpīquū, ut oſtendā, ꝓpriis ſenſilibus, quā cōia ſenſilia. Magis ergo uerū eſt, qđ eſt alio ſenſu ſenſile, q̄ cōia ſenſilia. Quod aũt hoc eſt magis ꝓpinquū, nō eſt difficile uidere. Sciēdū.n.ꝙ neq; ꝓpria ſenſilia, neq;, quæ ſunt alio ſenſu ſenſilia, ſunt à materia ſeparabilia. Quare ſunt īter ſe ꝓpinqua, eo ꝙ à materia nequeāt ſeparari. Neq;.n. albedo, q̄ eſt ꝓpriū ſenſile uiſus, nec dulcedo, q̄ eſt propriū ſenſile guſtus, pōt ſine materia ītelligi. Cōia aũt ſenſilia pñt ſine materia ītelligi. Iis.n. à materia ſeparatis Phi mathematicas diſciplinas ɔſtituerūt. ex cōibus.n. ſunt ſenſibus mathematicę diſciplinę. Si ergo, q̄ ſunt alio ſenſu ſenſilia, ſunt magis ꝓpinq̄ ꝓpriis ſenſilibus, q̄ cōia ſenſilia: Quę aũt ſunt magis ꝓpinq̄ ꝓpriis ſenſilibus, magis uera ſunt: Quæ ſunt ergo alio ſenſu ſenſilia, qđ eſt unum ſignificatum eius, quod eſt p accñs, magis uera ſunt cōibus ſenſilibus. Quare uerum eſt hoc, quod dicit, circa ea, quę ſunt per accñs, ueriorē eſſe ſenſum, q̄ circa cōia ſenſilia. Et rurſus uerum eſt, quod ſuperius dictū eſt, circa cōia ueriorem eſſe ſenſum, q̄ circa ea, q̄ ſunt per accidēs. Sciendū autem, cōia ſenſilia eſſe & craſſa & exacta. Vt enim ab uno ſenſu cōphēſa, ſunt craſſa: ut autem ab oībus, exacta. Quod aũt uno ſenſu nō exacte cognoſcunť cōia ſenſilia, declarāt p̄ter nauigātes, qui terram moueri putāt, nauigium aũt ſtare. Ecce.n. circa id, quod qeſcit, errabāt, hoc eſt terrā: & circa id, qđ moueť, hoc eſt nauigium, eo ꝙ hæc ſolo uiſu uoluerunt cognoſcere. Et eſt alioqui uidere nos circa quietē errantes. Quæ enim ſunt ſemp mobilia, aſtra ſtare putamus. Et circa numerū etiam errat uiſus, exiſtimans, quæ in diuerſis ſunt ſphæris, in una eſſe. Ecce.n. dicimus lunā eſſe in ariete, uel in tauro: in alia aũt ſphæra, nempe in primo mobili, eſt taurus: & in alia luna. Porrò & circa figurā, & magnitudinem erramus. Quæ.n. ſunt procul q̄drangula, & magna, parua exiſtimamus, & rotunda, eo quod anguli nō appareant. Sed dicet quiſpiā, ꝙ, quātum qdem ad hoc attinet, nec ea, q̄ ſunt per accidēs, cognoſci poſſunt. Si enim dicis ꝓpter lōginquitatē cōia cognoſci nō poſſe, nec, q̄ ſunt per accidēs, ꝓpter longinquitatē uidebūtur. Quòd enim, qui ꝓcul accedit, albus eſt, ſcimus autē: ꝙ Theætetus, uel Socrates, neſcimus. Ad quod dicere poſſumus, ꝙ, quæ ſunt p accñs, ſolum pp longinquitatem non uidentur: cōia aũtne ex ꝓpinquo quidē, ut ſunt, uidenť. Ecce.n. dictum rudentē, qui eſt rotūdus, ꝑpēdiculariter cōtemplati, eum exiſtimamus eē recta extenſum. Iam & in pictura uidemus alba quidē eminentia, nigra uero, ut inſculpta: & ideo māmas quoq; albas faciunt. Huius aũt figura cauſa eſt. Solutū eſt ergo & hoc: & in his ſecūdū caput cōpletur. Tertium caput eſt, in quo q̄rimus, cur imaginatio diciť, & ea quidē Græce φαντασία appellať, quia ſtatus eſt ſenſiliū in imaginatione. Quia ergo ea eſt τῶν φανέντων στάσις, id eſt eorum quæ apparuerūt, ſtatus, propterea Græce dicitur φαντασία. φανέντα autem, id eſt, q̄ apparuerūt, dicit oīa manifeſtata ſenſilia. Oīum enim ſenſuū typos ſuſcipit, ſed q̄a uiſus eſt oībus melior, ꝓpterea ab ei ſubiecta luce nominata eſt. ἀπὸ τοῦ φάους, id eſt, à luce enim denominata eſt imaginatio: & in his tertiū caput cōpletur. Quartum eſt & ultimū cōtemplationis caput, in quo q̄rimus, cur nobis data eſt imaginatio, & quis eſt eius finis. Sciēdum eſt ergo, ꝙ irrationalibus qdem data eſt, uel, ꝙ ea habeāt, quod cum rōne ꝓportionē, & conuenientiā habet: uel, quod per eā ſibi alimentū parāt. Secūdū imaginationē enim operantes formicę, prius parata ordei grana ſibi ad alimentū recōdunt. Rationalibus aũt data eſt imaginatio, uel ut ſit efficacius & accōmodatius corpus ad melioris ſuſceptionē. Niſi enim eſſet aptū ad ſuſcipiendā imaginationem, qūo etiam rōnalem aīam admitteret? Et ꝓpter aliud data eſt nobis imaginatio, ut quādo delirat ratio à quibuſdā affectibus obruta, habeamus eam adminiſtrantē: ut in morbis, in ebrietatibus, quia nō poſſunt ferè ſm rationalē aīam operari, eo ꝙ nō ſit aptum inſtrm. Et ī his & q̄rtum caput & cōtemplatio, & ſcđa ſectio deo fauēte cōpletur, in q̄ rōnalē aīam ab irrationali ſecreuit. In prima.n. ſectione irrationalis aīæ diſcrimē ad ſeipſam ɔſtituit. In hac aũt p̄ſenti ſectiōe, ut diximus, aīam rōnalem ab irrōnali ſecreuit. in ſequēti aũt ſectione aīam rationalē cōgregat ad ſeipſam, & cogit. Sed qm̄ eſt hoc moto alterum ab hoc moueri, ab eo, quod p̄ſumitur, incipit, & dicit, ꝙ quoniā in his, q̄ ſunt, eſt aliqd quod moueť ab aliquo, & ab eo quod motū eſt alterū moueť, id quoq; eſt in aīa. Sicut enim uidemus in rebus, quod uectem qdem manus mouet: uectis aũt lapidem: ſic ſenſus qdem à ſenſili moueť: ipſe autē mouet imaginationē. Poſtq̄ enim ſenſus, ſe ſenſili applicarit, & ſenſilis ipſe formā ſuſceperit, ipſam cōtinet, & ei formę ſe applicat imaginatio, & hac rōne fit imaginatio, ut inquit Plutarchus. Vnde & eā definit aīæ motum, qui ab eo ſenſu, qui eſt ſm actum, proxime excitatur. Ne dubitaueris aũt, quomō noctu fortè imaginamur hunc hoīem, tunc nō operāte ſenſu. Manet enim imaginatio hūs typos à ſpectaculo, quod iam fuit, & ꝓpterea, etiā nō operāte noctu ſenſu, imaginor. Illud autē, Sed qm̄, eſt ad ſuperiora. Quoniam enim ſuperius dixit, nō eſſe opinionem, ſenſum, nunc dicit; ſed quoniam mouetur à ſenſu imaginatio, ea fuerit facultas ſuſce-

ptrix sensilium formarum per medium sensum.

Sed sentientibus, & quorũ sunt sensus, fieri auiẽ potest motus ab operatione sensus.

Oportet, inquit, sentire, & sic imaginari. Qui enĩ sunt à principio manci, nõ imaginãtur: & ideo dixit sentientibus. Quare aũt dixit: Et quorũ sunt sensus? ꝑpter eos, qui nõ sunt ex natiuitate qui dem cęci: sed uisum amiserũt circiter scdm annũ priusquã imaginati sint. Ii enim nõ possunt de co loribus imaginari. Et ii ergo, quibus est sensus, si eum à principio amiserint, nõ imaginãtur. Quã obrem de iis, quæ in nos nõ cadunt per sensus, non est imaginari.

Et hanc esse sensui similẽ necesse est: nec sine sensu hunc motũ esse cõtingat: neq; nõ sentiẽtibus in esse, & multa ꝑ eã & facere & pati qđ eã habet, & eẽ & uera & falsa. Hoc aũt ꝑpter hęc euenit.

Hic est secũdũ caput, in quo dicit, quid cõe habeãt imaginatio & sensus, cum nõdum definierit, quid est imaginatio. Vnde rursus recurrit, & eam definit, & sic rursus latius, in quonã societatem habeãt, dicit. Nunc itaq; dicit necesse eẽ, ut imaginatio sit similis sensui, eo qđ fieri non põt, ut sit si ne sensu imaginatio, q̃ est circa sensilia. Recte aũt addit, Cõtingat, ne quis putet, ꝙ nõ cõtingat sine sensu imaginari: hoc enim necessario sequit. Et multa per eam & facere & pati, quod eam habet. Recte dixit, Multa: nõ enim oĩa faciũt ẜm imaginationẽ: sed, q̃ eam hñt sine ratione, ẜm eam agunt. Vt formicæ ꝑ eam impellũtur, ut nutrimentũ cogant. Sed neq; semp patimur ẜm imaginationem. Quando enim coeuntes semen emittimus nihil prius imaginati, ut aliquãdo nobis in somnis acci dit, tunc nõ ab imaginatione patimur. Recte ergo dixit, ꝙ neq; facimus, neq; patimur oĩa per ima ginationem, & uide, ꝙ priusquã cõpleuerit, in quibusnã inter se cõueniant, quis est finis imagina tionis, percurrit. Et esse uera & falsa. Ad societatẽ rursus reuertit. Dicit ergo, ꝙ societatem habent sensus, & imaginatio in eo, quod est uerum esse, & falli. Quòd aũt hanc habẽt societatẽ, id illis eue nit, ꝙ habeant eadem sensilia, & ea similiter apprehendant.

Sensus propriorum quidem verus est, vel q̃ minimum falsi habens.

Nunc tutius dixit q̃ superius dixerat. Superius enim dixit sensum nõ oĩno falli circa ꝑpria sen silia. Hic aũt dicit eũ aliquãdo etiã falli. Cur autẽ dicit sensum parũ habere falsi circa ꝑpria sensilia? Propter eorum paruitatem. nigri. n. guttam multo albo cõmixtã nõ potest discernere.

Secundum autem est eius, cui hæc quoq; accidunt, & hic falli contingit.

Secũda sensilia, īquit, q̃ sunt per accñs. Et dubitamus, si per accñs sensilia substantias esse dicimus, quomodo dicimus eas accidisse, cum sint subę? Dicimus nihil eẽ absurdi. Quo enim mõ dicimus, Accidit dño esse hoĩem, eodem mõ & nunc dicimus subãm accidere coloribus. Ecce. n. illic hoĩem, qui est subã, dicimus accidisse domino, qđ est accñs, ꝑter naturã ꝑdicantes. Et hic aũt dixit, ꝑ eo qđ est, in imaginatione. Nam & in ea sunt sensilia per accidens.

Quod enim album, non fallitur: si autem hoc album, vel aliquid aliud, fallitur.

Hic rursus de sensu differit. Quod enim est albũ, nouit uisus. Est enim album uisus proprium sensile. circa propria enim sensilia est oĩno uerus: cuius aũt est hoc album, utpote cuius indiuiduę substantiæ nũquid Cleonis, uel Alcibiadis, fallitur: neq; enim nouit hoc album an sit Cleonis, etiã si nouit, quòd est simpliciter album.

Tertium autẽ cõmuniũ, & eorũ quę sequũtur accidẽtia, q̃bus insunt ꝑpria. Dico aũt, ut motus, *& magnitudo, quę sensilibus accidunt, circa quę est maxime decipi secundum sensum.*

Tertium, inquit, sensile cõia sunt sensilia. Deinde uolens declarare quænã dicit, inquit, ea quæ se quuntur sensilia per accñs, in q̃bus & ꝑpria insunt. Per accidens enim sensilia esse dicebamus in diuiduas substãtias. In indiuidua autem substantia est motus, magnitudo, & alia cõia sensilia, sicut & propria. Color enim in indiuidua substantia.

Motus autem, qui fit ab operatione, differet à sensu, qui est ab his tribus sensibus.

Hic dicit scdm quod est cõe sensus, & imaginationis. Legendũ est aũt, quod hic dicit, in hyper

est,à dfia rõnis,& sensus:eo q ipsa cõfert,& argumẽti rõnẽ obtinet ad ostẽdẽdũ,q est imortalis aĩa rõnalis. Volẽs aũt urgẽtẽ facere dfiã,primũ dicit,in quo ɔueniãt rõ,& sensus. Nec dubites,q,cũ su perius dixerit,qd cõe habeãt,hoc quoq nũc dicit. Sciãs.n.q eorũ ẽt cõio,& societas ɔfert ad ostẽ dendũ imortalem animam. Incipit ergo à cõmunione rationis,& sensus. Et primam quidem cõ munionem dicit,q sint ambo potentia,& rõ,& sensus:& qd nec aĩa habet rõnes intelligibiliũ: nõ pictæ eni tabulæ similis est fm Aristotelẽ: nec sensus habet rõnes sensiliũ:sed typos tãtũ,& formas suscipit. Sensus eni sensile non apphendit,sed typũ aliquẽ sensilis. Substãtiã eni nõ assequit sensus. Rationalis uero aĩa,& si intelligat substantiã,ipsa tamẽ non habet typos intelligibiliũ.& hęc est pri ma cõio. Secunda cõmunio. Si est potentia & rõnalis anima,& sensus: sed rõnalis qdem fm aptitu dinem:sensus uero fm habitũ:sed ambo tñ potẽtia. Si ergo sunt omnino potẽtia,per affectionẽ ue niunt ad operationẽ. est ergo in eis cõe,q afficiunt,seu patiunt. Sed qm affici,corruptibilẽ ostende ret rõnalem animã,ppterea dicit,q afficiunt affectione,q ea pficiat,non corrũpat. Non eni fm sub stantiam afficitur,sed fm operationẽ. Cognitio enim est mẽtis operatio,q mutat ab eo,qd est potẽ tia,in id,qd est actu. Et hæc est tertia cõio,q ambo habeãt pfectiuos affectus. sed,ut ex cõione intel ligas æternitatẽ animæ,sciendũ est animã pprie magis affici pfectiua affectione,q sensum. Sensus enim corrũpit ab excessibus:aĩa aũt magis ab excessibus exercet:qd eam declarat imortalẽ. Neq.n. unquã corrũpitur. Hę sunt quidẽ cõiones. Differt aũt sensus ab anima rõnali,q sensus qdem circa magis sensilia operãs,circa minora hębetat. Rationalis aũt anima circa ea quæ magis sunt,operans, circa minora plus operatur. Vt si uisus imoderatũ uiderit albũ, uel labyrinthi speciẽ pre se ferentẽ figurã,ex iis afficitur,& minus albũ non apphendit: intellectus uero, etiãsi circa magna operet,in iis exercetur,& circa minora magis operatur. Et quæ est huius causa? Qm sensus qdem eget cor pore,nec sine eo operatur. Et quoniã id ab excessibus uel ɔgregat,uel disgregat,& afficit, ppterea circa minora operari non potest. Intellectus aũt corpore nõ indiget,ut,illo affecto,afficiat: sed circa præstantiora exercetur:& minora facile apphendit. Porrò id quoq aiæ æternitatẽ pclamat. Ex sen sus itaq,& animæ differentia ostẽsa est ęternitas. Ostẽdemus aũt pprio quoq argumẽto esse aiam æternã:quod erat primũ caput. Si oĩa intelligit aĩa,est æterna. Neq eni,si sit corpus,põt omnia in telligere:nec si forma materialis. Si est eni corpus:est eni oĩno tẽperatura quædã calida,uel frigida. Temperatura aũt non itelligit similes tẽperaturas. Ergo similes tẽperaturas nõ intelliget.& nõ erit omnia intelligens. Nã & tactus dicebat non apphendere,qd est simile frigidũ,uel calidũ. Atqui eã dicis formã materialẽ:eãq; uti instrumento corpore. Sed si ipso utitur instrumẽto,instrumentũ nõ intelliget:& rursus fiet, ut nõ oĩa intelligat. Si aũt & ipm intelligit,alio opus erit istrumẽto, idq; in infinitum. Et alioqui instrumentũ cõfert illi, cuius est instrumentũ. Corpus aũt animã impedit ad operãdũ. Nõ est ergo eius instrumentũ. Quoniã ergo hoc quoq dictũ est,in his cõtemplatio, deo adiuuãte,cõpletur. De parte aũt animę,qua anima & cognoscit: non põt ex hoc colligi id,qd dicit Plutarchus,oẽs animas esse unã substantiã multis facultatibus præditã.& hoc esse uerũ,declarat,q ipse dicit unã partẽ animæ rõnalem. Partem eni nũc dicit hoc modo. Qm enim multa sunt,q cõfe runt ad cõstitutionẽ corporis,dicit,q hæc quoq una est eorũ quæ corpori cõferunt, pars animæ, id est anima rõnalis. Qui eni posset dicere unã substantiã multis facultatibus præditã,cum animã posuerit corruptilẽ,& incorruptilẽ? Eiusdẽ aũt substãtiæ non põt hoc qdem esse corruptile:illud uero incorruptile. Sic ergo aduersus eum dicere possumus. Ita etiã aduersus Alexãdrũ: Vide quõ intellectũ partem dixit animæ. Quãdo ergo dicit intellectũ æternum, ne dicas eum dicere intelle ctum,qui exterius aduenit:eum eni dicit,qui est in nobis. Sciendũ aũt q intellectus tria quædã si gnificat apud Aristotelẽ. Hęc atũ tria aliter qdem dicit Alexãder Aphrodisieus:aliter uero Plutar chus. Sed Alexãder quidẽ primũ dicit significatũ intellectus,itellectũ,qui est potẽtia:qui qdem est in pueris. In pueris eni est intellectus potẽtia. Secũdum intellectus significatũ,est intellectus fm ha bitum qui est in pfectis hominibus. Perfecti eni homines,terũ deinceps cognitionẽ habentes,intel lectum fm habitum habere dicunt. Tertiũ est significatũ intellectus,qui est actu itellectus: qui ex terius accedit:qui est oĩ ex parte pfectus:q nõ est fm habitũ,uel fm id, qd est potẽtia,ut etiã si sim plex,ut qui semp est actu,qui oĩa gubernat. Hæc sunt tria itellectus significata fm Alexandrũ. Plu tarchus aũt hæc nõ admittit:sed aliter dicit significata itellectus. Dicit eni, primũ qdem significatũ intellectus,esse intellectũ fm habitum,qualis est in pueris. Vult eni Plutarchus fm Aristotelẽ pue ros rerum habere rõnes:& rõnalem animã oĩa scire:& disciplinas nõ esse pprie disciplinas, sed re miniscentias:& ppterea dat in pueris intellectũ fm habitũ,& rerum habentẽ rõnes. Sed res(inquit) ignorant,q disciplina egeant,quæ disciplina est reminiscentia. Secũdum itellectus significatũ est in

tellectus,qui est fm habitum,& fm actú,ut est intellectus in ꝑfectis hominibus. In iis eni est & fm
habitum,& fm operationé. Res eni iam didicit, & cognouit, & eas per disciplinã ueluti memoriã
redegit. Tertiú significatú,est,intellectus,qui est fm actum tantú, cuiusmodi est itellectus exterius
adueniens,q est ꝑfectus. Hæc sunt tria itellectus significata fm Plutarchú. Hammonius aút utrúq;
reprehédit, Alexã.& Plutarchú,dicés utrúq; admisisse & ꝓpriú,& cõmune erratú:cõmune qdem,
ꝙ tertiú intellectus significatú dixerunt,itellectum fm operationé,qui est exterius, q est,ut ueı ho
dicam, Deus. Neq; eni Aristoteles núc loquit de intellectu,qui est exterius,cú non Theologicú tra
ctatum instituerit.& alioqui núc de intellectu uerba facit,qui intellectus est pars aíæ. Incipiés ergo
dicit de parte animæ,qua itelligit,& cognoscit. Si ergo núc dicit de intellectu,qui est pars aíæ,qúo
hic significat eum, qui est exterius, intellectú? Qui aút est exterius,is non est pars aíæ. Et ꝙ hunc
intellectum,qui actu est,ex intellectu,q est in nobis potétia,dicit fieri,inferius ostédit. Qui aút exte
rius accedit intellectus,nõ est ex intellectu,qui est in nobis potétia. Si aút dicát,ꝙ,quádo dicit itel/
lectum omnia intelligere,de intellectu,qui exterius est differit:in hoc quoq; fallunt. Qui enı est in
nobis potétia itellectus, habet omniú itelligentiã:sicut & adúbratio í imagine habet omniú typos,
licet non apertos,omniú,q̃ susceptura est. Et itellectus ergo habet omniú intelligétias,etiási nõ ap/
tas. Quádo aút intellexerit,túc apertæ fiút. Quòd aút,& quã dixit partem aíæ,eã dicit æternã,infe/
rius declarat,cum dicit. Hæc aút sola pars aíæ,rõnalis.s.est æterna,& nõ aliæ. Vterq; ergo cõmune
hoc erratú admisit. Seorsum aút unusquisq; sic errat. Alexãder qdem,ꝙ nihil dictiõis ɔtextui uult
addere:sed eum semp sequens,in cõtradictiones quoq; núc incidit. Accepta eni ex cõtextu occasio
ne,putat ipm intellectú,& eius substantiã esse potétia:& nõ dicit, ꝙ fm eius operatiões est potétia,
quemadmodú,qui est in pueris,intellectus,est fm nos potentia eo,ꝙ rerú formas nõdú nouit:ha/
bet aút aptitudinem ad eas cognoscendas: & sic est potétia,eo ꝙ eius actus nondú nouit ea,q̃ sunt.
Alexãder aút ipam intellectus substantiã dicit esse in pueris potentia:& hoc cõfirmat dicens,ꝙ in/
tellectus est potentia:Si aút est potentia,fm aptitudinem.s.non habet formã,sed est tátum materia.
Quicquid.n.est primú potentia,est in materia. Intellectus ergo est materia:& formã non habet:ne
à forma ꝑturbata,ad ꝓpriç formç cognitionem tendat,& formas sibi cõtrarias nõ cognoscat. Sicut
enim ꝑspicuú est coloris expers,ut nullo penitus retento,& citra omné auaritiæ notã,colores sub/
ministret:sic & intellectus/inquit/est formæ expers,ut omnes formas cognoscat. Hæc qdem Alexã
der:ualde aút errat. Si eni ꝓpterea est formç expers,ut oia,q̃ sunt,cognoscat: certe si eã rõnem opor
tet extendere, neq; usquã ulla ratione esse deberet. scit eni & id qđ nullo modo est. Et non solum
ex hoc Alexandrú subuertimus,sed & ex ipso Aristotele. Ipse eni Aristo.aíam formã formarú dicit,
& hoc est ꝓprium Alexãdri erratú,ꝙ itellectum formæ expertem dixit. Dicit eni,potétia esse eius
substantiã in pueris. Quod est auté potentia,est formæ expers . Plutarchi auté ꝓpriú est erratú,ꝙ,
quæ sunt Platonis,Aristoteli tribuit. Est eni Plato,qui existimat,puerorú mentem esse fm habitú,
& rerum hr̃e rões;non aút Aristoteles. Plutarchus aút existimat ipm quoq; Aristotelé hçc dicere.
Qui fieri auté põt,ut non fallatur,cum id Aristoteles refellat? Puerorú eni intellectú dicit nondú
pictæ tabulæ esse similé,eo ꝙ sit aptus ad rerú rões suscipiendas, non adhuc aút suscepit. Quare
& cõmuniter,& separatim errát Alexãder,& Plutarchus. Age ergo nos ueritaté dicamus. Sciendú
ergo,nos opinari intellectú esse formã.est eni itellectus puerorú,forma,qui potétia formarú est su
sceptor. Et quatenus quidé forma est,non est potentia,ut uidet Alexãdro:Quatenus auté est poté
tia formarú susceptor,nõ habet rerum rões,ut Plutarcho uidetur: Dicamus ergo deinceps signi
ficata intellectus. Primú qdem significatú,est intellectus potentia ad res, sicut est in pueris. Est &
intellectus fm habitum,qui res scit,ut in ꝑfectis,qui res sciunt, quiescunt aút,& fm eas non operã
tur. Tertium significatú est,intellectus,non qui exterius qdem uenit,ut illi arbitrant, sed est simul
fm habitú,& opationé, sicut est intellis ꝑfectorú,q res sciút,& cognitioné tractát,& fm eã operant.
Sic nos ergo dicimus sigñata intellus. De pticula aút aíæ:q̃ aía cognoscit,& est sapiens,& prudens.
Intellectú appellat particulã aíæ,uõ ꝙ sit míma ps aíç:Sed ut si quis uniuersum mundú enumera
uerit,& cum iis solé quoq; statuerit, deinde postremo dicat solé esse uniuersi particulã. Recte auté
dixit,qua aía cognoscit,& est sapiens & prudens. Anima.n.& ɔtemplatiuã habet parté,& actiuam:
& per id qdem quod dixit,Qua est sapiens,& prudés,actiuã eius ptem declarauit: per id uero qđ
dixit,Qua cognoscit,ɔtemplatiuã. Quid aút uult dicere,ꝙ de ea parte aíæ, qua cognoscit,& est sa/
piés,& prudés,q̃rere oportet an sit eterna uel nõ,siue ea sit separabilsi,uel nõ separabilis fm magni
tudinem,sed scdm rõnem? Quidã autem ꝑ̃sentem cõtextum sic sunt interꝑ̃tati, siue sit intellectus
à corpore separabilis,siue nõ à corpore separabilis,sed solo sit mentis cõceptu separabilis,non auté

etiam

etiam actu. Hoc est ergo primũ ꝓblema, seu disputabilis q̃stio: An sit intellus separabilis, & æternus. Plutarcho autẽ nequaquã placet p̃sens interp̃tatio: sed eam quoq; ualde damnat. Ipse aũt interpretans inquit, q̃ Aristoteles uolens dicere, siue sit itellectus separabilis ab imaginatione & sensu, siue est una suba, q̃ ante itellectũ q̃dẽ statuit imaginationẽ & sensum, sola autẽ rõne multa sunt, hæc dicit. Quòd.n.ad ea respexit, ex hoc clarũ est, q̃ & ipse nuper de his cessauit differere. Neq;.n. an sit à corpore separabilis, an nõ, q̃rit. Qui.n. imaginationẽ à corpore separatã eẽ dedit, q̃uo de intellectu, q oẽs trãscẽdit facultates, dubitare posset an sit à corpore separabilis, an nõ? Magnitudinem aũt accepit subam. Quare hæc est quoq; prima q̃stio: an sit itellectus suba sepabilis ab imaginatione & sensu, an sit una oium suba, & sola rõne differũt. Q̃m aũt meminit Aristo. imixti, & ipassibilis, & separabilis, ad ostẽdẽdũ, q̃ est aïa imortalis: Alexãder hæc tria corrũpit. Primũ q̃dẽ, Immixtũ. Dicit.n. eũ imixtã dicere aiam, q̃m lex est in iis, q̃ miscent, ut primũ quidẽ p se sint, & sic cõmisceant. Ecce.n. in mulso primũ quidẽ erat mel p se & uinũ, & sic deide cõiũcta sunt. Q̃m ergo nõ prius quidẽ per se existẽs aïa, corpori cõmixta est, sed simul cũ generatiõe corpori cõmixta est: ppea imixtam dicit animã. Impassibilẽ aũt inqt dicit, q̃m nõ ipsa aiæ aptitudo passa est, sed corpus fm aptitudinẽ. Q̃m aũt affectionẽ, seu passionẽ dicimus, q̃ patiat aptitudo: nũc aũt nõ passa est: ppea ipsam dicit ipassibilẽ. Separabilẽ aũt inqt eã dicit fm alteritatẽ, qua rõne oino differt à corpore, uocãs eã separabilem. Hic aũt male dicit. Qua.n. rõne ostẽdit aiam rõnalẽ, imixtã, ipassibilẽ, separabilem, eadem rõne in sensu quoq; ostẽdi põt. Nũc aũt à sensu rõnẽ discernẽs, hæc dixit ineẽ rõnali aiæ. Non ergo sensui quoq; inerũt. Tu aũt hæc, tãq; aiæ ęternitatẽ significẽt, & nõ ut Alexã. Si.n. est æterna, oino est & à materia imixta, & ab ea iseparabilis, & ipassibilis, & hæc q̃dẽ obiter. Pręsens autem dictiõis cõtextus, ut diximus, dicit obiter primũ caput in enumeratione, siue est incorruptibilis aïa, uel nõ, cõsiderãdũ quã habet differẽtiam, & quomodo sit intelligere. Ex hoc quidẽ quod dicit, Quam habet differentiã, secũdum caput enumeratur: in quo uult dicere differentiam ratiõis, & sensus. Ex eo autem, quod dicit, Quomodo sit intelligere, tertium dicit caput.

Siquidem intelligere est sicut sentire, vel aliquid pati fuerit à sensili, vel aliud tale. Oportet ergo id affectione vacare.

Hic incipit à cõionibus rõnis, & sensus. & uidet q̃dẽ à scda cõione icipere, etsi inordinate. Oportebat.n. eã, q̃ est ex illo, q̃d est potẽtia, ꝓcedere. ex ea.n. fit scda cõio. Si.n. ambo potẽtia: Quod aũt est potẽtia, ut actu sit, passiõe, seu affectiõe opus habet: ppea & pati quoq; cõe h̃nt. Sed dici potest, q̃ à prima cõione incepit. Postq̃.n. dixit, q̃ itelligere est ut sentire: sentire aũt potẽtia: & intelligere ergo potẽtia. Inferius aũt apte dicit hãc cõionẽ. Est aũt, ut summatim dicã, eius, q̃d hic dicit, sententia. Si est sicut sensus itellectus, p eo, q̃d est, si supposueris itellectũ esse sicut sensum, oino itellectus aliq̃d fuerit patiẽs ab itelligibili, ut sensus patit à sensili. Si aũt nõ patit ab itelligibili, aliud q̃d tale est, pro eo, q̃d est, ipassibilis. Q̃m.n. durũ esse uidebat dicere, pati aut affici rõnalẽ aiam: ppea dixit, uel tale aliud, id est, affectio & passio, q̃ pficiat, & nõ q̃ corrũpat. Deinde tãq; de rõne suũ iudiciũ afferens, infert, Oportet ergo eẽ ipassibilẽ. Quare aũt addit illud, Ergo? non q̃ formarũ est susceptiua rõnalis aïa, ppea colligit, eã eẽ ipassibilẽ, & affectiõibus nõ obnoxiã: hoc.n. nõ sequit: sed q̃a dixit, Vel aliq̃d tale patit, pfectiuã.s. & passionẽ, & affectionẽ: ppea collegit, q̃, quo ad hoc, est impassibile.

Susceptiuum autem esse formæ, & potentia tale, sed non hoc. & similiter habet, vt sensitiuum ad sensilia, sic intelligens ad intelligibilia.

Hic falsus est Alexãder, & existimauit eũ eẽ formarũ susceptiuũ: Dico aũt itellectũ, & eẽ potẽtiæ sed nõ hoc: id est, nõ formã. Male aũt accepit illud, sed nõ hoc. Oportet aũt illud, Sed nõ hoc, itelligere, sed nõ actu hoc: q̃d itelligit, ut supius diximus. Habet.n. formã, uel potius forma est intellectus. sed formam, quam cognoscit, non habet actu, sed potentia. Potentia enim est intellectus intelligibilia, & sensus sensilia, & non actu.

Necesse est ergo, quoniam omnia intelligit, esse impermixtum, sicut dixit Anaxagoras, vt contineat, id est, vt cognoscat.

Si uis, inquit, intellm oĩa intelligere, eum à materia impmixtum ꝓsupponere oportet. Si enim dixeris eum ex materia, ipsam nõ intelliget. Certe & ob eam cãm tactus, quod est sibi simile, calidũ non apphendit. Propterea aũt & Anaxagoras, cum oĩa esse ex similaribus diceret, intellm ex iis non

ſuppoſuit,ut oĩa cõtineat,id eſt,ut oĩa cognoſcat. Apud Anaxagorã enim κρατεῖν, id eſt cõtinere,eſt apud Ariſtotelẽ cognoſcere.& merito ea,ex quibus eſt aliqd,ipſm nõ cognoſcit. Alterum enim eſſe uult id,quod cognoſcit,ab eo,qđ cognoſcit. Alexander aũt rurſus aliter itelligit. Ait enim,ꝙ ſi oĩa intelligit:eſt formis impermixtus,& formã nõ habet. Nos aũt cum adiecta circũſtantia dicimus,eũ eſſe formis impermixtũ,quas cognoſcit. Nam & ipſe ex ſeipſo quoq; forma eſt. Ad hæc aũt dixerit Alexãder. Si ſm uos intellus eſt impermixtus iis formis,quas cognoſcit:qm̃ & ſeipſum cognoſcit: dicitur autẽ ipſe eſſe forma:ergo & ſeipſo eſt impermixtus intellus:quod eſt abſurdum. Nos autẽ ei dicimus:ꝙ ut intelligens,ab eo,quod intelligit,eſt impermixtus,& alius.

Quo'd enim intus apparet, alienum arcet, & intercludit. Quare fieri non poteſt, vt eius ſit alia natura, q̃ hæc.

Quid dicit? Quòd ſi eſſet intellus ex materia,ipſa materia intus apparens,& intercludens,phiberet ipſm itelligere non ſolũ ſeipſm,ſed & aliena itelligibilia,id eſt alia. Non eſt ergo ex materia. Poteſt aũt & aliter ipſm interptari,& dicere. Si aliquas formas eorum, q̃ cognoſcunt,haberet actu intellectus,ſed non oẽs potẽtia:perturbaret,& nõ exacte cognoſceret. Sicut nec uiſus, ſi ſit coloratũ perſpicuum,oẽs colores exacte cognoſcet. Ac nos quidẽ ſic. Alexãder uero dicit,ꝙ hic etiã uult intellm non habere formã ex iis quoq; q̃ infert. Ait enim nõ eſſe eius naturã,ſed tãtum,ꝙ eſt potẽtia. Nos autem dicimus,ꝙ per hoc dicit nõ eſſe eius naturam Ariſtoteles,quatenus nõ eſt eius natura talis, ut actu habeat formas intelligibilium, ut Platoni uidetur:ſed tantum potentia. Ipſe enim eſt forma,& actu eſt eius ſubſtantia.

Qui ergo dicitur intellectus animę (Dico autẽ intellectũ,quo cogitat, & exiſtimat anima) nihil eſt actu eorum,quæ ſunt,priuſquã intelligat. Quare nec eum corpori eſſe mixtũ rationi conſentaneum. Qualitate enim præditus eſſet, calidus, vel frigidus: vel etiam inſtrumentum aliquod eſſet, ſicut ſenſitiuo. Nunc vero nullum eſt.

Quoniam imaginatio quoq; dicit mens paſſiua:dicit,ꝙ de ea nunc uerba nõ facimus,ſed de intellectu,per quẽ cogitamus,& exiſtimamus. Intellectũ autẽ hic cõmunius dixit. Per id.n quod eſt cogitare,cogitationẽ introducit:per id aũt,quod eſt exiſtimare,opĩonem. Dicit,ꝙ intellus nihil eſt actu,priuſquã intellexerit,ſed potẽtia,& potẽtia nõ eius ſuba, ſed actus. & ppterea intellectus,non eſt corpus. eſſet.n. q̃litate pditus,calidus,uel frigidus. Neq; uero utit inſtrõ corpore. Poteſt.n. magna,& parua ſilr intelligere:qđ ſenſus utens iſtrumento,corpore,facere nõ poteſt.

Et recte quidẽ ij,qui dicunt animã eſſe locũ formarũ,niſi ꝙ non tota, ſed intellectiua,neq; actu, ſed potentia formæ. Quo'd autẽ non eſt ſimilis affectionũ vacuitas ſenſitiui, & itellectiui,manifeſtũ in ſenſoriis, & ſenſu. Senſus enim ſentire non põt ex vehementi ſenſili,vt ſono, & magnis ſonis,nec ex vehementibus coloribus, & odoribus videre, & odorari. Sed intellectus,quãdo aliquid intellexerit valde intelligibile,non minus intelligit,quę ſunt minora,ſed etiã magis. Quod eſt enim ſenſitiuum, non ſine corpore: Intellectus autem ſeparabilis: Quando autem ſic vnaquæq; ſiunt,vt ſciens dicitur,qui eſt ſecundum actum.

Laudat Platonẽ. Quoniã enim ſuperius dixit,ꝙ ſuſcipit anima formas intelligibiliũ,& ſic operatur: ppterea laudat Platonẽ,qui dixit animã eſſe locum formarũ. Sed eum in duobus rephendit: primum qdem,ꝙ omnem aĩam dicit locũ formarũ,& non ſolum rõnalem:etiã ſi pro Platone dici poteſt,ꝙ ſolum rõnalem animã dicit, alias autẽ animatiões. & ideo dicit, Omnis aĩa imortalis. etſi ergo animã formarũ locum dicit: ſolã tamẽ dicit rõnalem. Eum autẽ etiã in alio rephendi, ꝙ actu dicit in anima formas,& non potentia. Ariſtoteles eni nõ pictę tabulę eã aſſimilat:& pprie dicit eſſe diſciplinam: Plato uero pictæ tabulæ:& diſciplinam dicit reminiſcentiam.

Hoc autem euenit, quando poteſt per ſe operari.

Quid dicit? Quòd intellectus,qui eſt potẽtia,tunc eſt actu,quãdo ex ſcientia põt,& cõtẽplatiue operari. Euenit autem intellectum ex ſcientia operari,quando per ſe poteſt anima operari:hoc autem non ſemper:uix enim in ſenectute.

Est quidem similiter & tunc potentia quodammodo, non autem similiter ac priusquam didicerit, vel inuenerit. & ipse quidem seipsum tunc non potest intelligere.

Et postq̃ res/inquit/didicerit, & quiescit, est potẽtia intellectus. Non est autem simil'r potentia, ac erat, priusquã didicerit, uel inuenerit. Priusquã enim didicerit, uel inuenerit, est potentia intellẽs ſm priorem significationẽ eius, quod est potẽtia, id est, ſm aptitudinem. Postquã autẽ didicerit, est potentia ſcd͂m habitum, quod erat ſm significatũ eius, qđ est potentia. quod ipse dixit, potẽtia quodãmodo. Recte autẽ meminit disciplinæ, & inuentionis: quia oĩs ſc͂ia disciplina, uel inuentione cõprehenditur. & in his finitur praxis, praxis dei benignitate, decima.

Quoniam autẽ aliud est esse magnitudinẽ, & esse magnitudine, & aquã, & esse aqua, sic autẽ & in multis alijs: sed non in omnibus. In nonnullis enim idem est esse carne, & esse carnem.

Cum tria de intellectu q̃rere ꝓposuisset: unũ quidem an æternus, uel corruptibilis: ſcd͂m autẽ, eius cõionem, & dr̃iam ad sensum: ex quo eius rursus apprehendebatur æternitas: & tertium, q̃uo fit intelligere: prima qdem duo satis per p̃cedentia demonstrauit: nunc aũt reliquũ ei demonstrandũ ꝓponit, & nunc examinat q̃uo fit itelligere. Dubitat itaq; in principio Arist. Cũ.n. sit duplex in nobis cognitio, hæc qdem irrationalis, ut sensum: illa uero rõnalis ut intellectus: sunt duplicia & ea, q̃ cognoscunt: hæc qdem materialia & sensilia: illa uero imaterialia: Quærit ergo p hæc Aristoteles, utrũ unaquæq; cognitio ꝓprium cognoscit, ut irrõnalis quidẽ materialia tm̃ nouit: Rationalis uero, ut q̃ sit p̃stantior, nõ solum nouit, q̃ sunt imaterialia, sed et, quæ materialia. Et cum hæc esset dubitatio, fert sñiam Aristoteles dicẽs, q rationalis nõ solum nouit imaterialia, sed & materialia. Qui eni nouit potiora, multo magis nouit, & deteriora. Si itaq; nouit imaterialia, ꝯsiderabit oino & imaterialibus deteriora, quod est, materialia. Si enim intellẽs, quod est rõnalis cognitio, imaterialia solũ nouit: materialia autẽ non cognoscit: erit aliqua ex parte mens amens, & itellectus aliq̃ ex parte nõ intelligens. Cum materialia.n. non intelligat, erit ex ea parte nõ intelligẽs. Atqui absurdum est intellectum in aliquibus eẽ nõ intelligentẽ. Non solũ ergo nouit imaterialia, sed & materialia. Et hęc quidẽ Aristoteles. Possumus aũt & nos exterius ostẽdere, q materialia quoq; nouit itellectus. Si materialia enim nõ intelligeret, q̃uo sensum corrigeret? Sensus.n. remum in aq̃ cõfractũ uidet: & solẽ unius pedis magnitudine. Intellectus autem corrigit, ostẽdens, q neq; remus fractus est: &, q sol est maior terra. Q̃uo ergo posset sensum intellẽus corrigere, nisi materialia cognosceret, hoc est sensilia? Et alioqui habemus regulã, q id, quod scit rerum dr̃iam, multo magis & res ip̃as differẽtes nouit. Si ergo intellectus nouit dr̃iam imaterialiũ à materialibus: nouit ergo & materialia. Sed dices fortassis, est absurdũ intellm̃ nosse ea, q̃ extra sunt. Hæc.n. scit sensus, eo q materialia, & particularia cognoscat. Intellectus.n. quod est uniuersale, tantũ nouit. Est autẽ sensus scire particularia, q̃ quidem sunt materialia. Tibi aũt ad hæc dicã, q intellẽus subiecto quidem unus est: rõne aũt diuersus. Intellectus enim uel ſm se solum operaẽ: & tunc uniuersalia solũ nouit: uel cum sensu operaẽ, eo utens instrumento: & tunc materialia nouit, & particularia: sicut eadẽ recta subiecto qdem eadẽ, ratione autem diuersa. Si.n. quæ nunc recta est, cõstringi põt, & inflecti: sic & itellectus subto idem existẽs, aliquãdo quidẽ cum recta habet cõuenientiã, quãdo per seip̃m operaẽ, & nouit imaterialia: aliquãdo uero cum recta ꝯfracta, quãdo ad sensum iflectitur. & eo instr̃o utitur, quãdo nouit materialia. Hoc est qdem primũ dubium, & eius solutio. Secũdum est dubiũ. pro quo tale quid prius p̃sumẽdum est, quod id, quod ab eo, quod est potẽtia in id, quod est actu, agitur, oino alteratur. Alteratio autem est affectio, seu passio. Hoc p̃sumpto ꝓcedit deinceps dubiũ. Si materialia intellẽs cognoscit, scilicet ab eis patiẽ. Ab eis.n. ducitur à cognitione, quę est potentia, ad cognitionẽ, q̃ est actu. Quod aũt ab eo, qđ potẽtia, ad id, quod est actu, ducitur, alteraẽ. Quod autẽ alteratur, patiẽ: Intellẽus ergo à materialibus patiẽ. Et qm̃ nihil patiẽ ab eo, qđ est dissimilis materiæ: clarũ est ergo, q intellẽus est eiusdẽ materiæ cum materialibus. & est ipse materialis, & corruptibilis. materialia.n. corruptibilia: Quomõ ergo erit incorruptibilis, uel ſm Aristo. uel ſm Anaxagorã, qui eũ esse dicũt materia ipermixtũ? Hæc est dubitatio, quã dissoluẽtes dicimus: Male accepistis, q q̃cq̃d agit, etiã patiẽ. Hæc est enim falsa oro. Tunc.n. qđ agit uicissim patiẽ, quãdo est eiusdẽ materiæ cũ eo, qđ patiẽ. Qm̃ ergo itellectus nõ est eiusdẽ materiæ cũ materialibus, nõ est necesse ip̃m à materialibus pati, quando ipsa cognoscit. Agit.n. & opifex nos beneficio afficiẽs, & tñ à nobis, nõ cõtra, patiẽ. Quare ex agẽtibus ea sola uicissim patiunẽ, q̃ sunt eiusdẽ materiæ cũ patiẽtibus. Et hæc qdem solo exterius assumpta, dicta est. Aristoteles aũt aliã dicit solõnẽ, quã etiã alibi dixit, q duplex est passio, seu affectio: hæc qdẽ

perfectiua:illa uero corruptiua. In corruptiua ergo ualidũ est, qđ dicit, qđ sile fit agẽti, qđ patit: Intellectus aũt sensilia cognoscens, pfectiua affectiõe afficit, quæ impassibilitas potius dicit, q̃ passio. Quare rursus nõ patit itellectus. Quæ.n. ab aliquo perficiunt, nõ sunt oino eiusdẽ cũ eo materię. Ecce.n. mũdus perficit ab opifice:& tñ non est eiusdẽ cũ ipso materię. Rursus, q̃ hic sunt, regunt à cœlestibus, & perficiunt:& nõ sunt eiusdẽ cũ illis materiæ. Rursus aer pficitur à lumine:& nõ est eiusdẽ cũ ipso materiæ. Quare & intellus patit quidẽ à sensilibus pfectiuã affectionẽ, ab eis aũt pfectus, nõ est eiusdẽ cũ ipsis materiæ. Notãdũ aũt, q etiã si dicimus eũ perfectiuam pati affectionẽ, nõ subam intellectus attingit affectio, sed eius opationẽ. Hæc est secũda dubitatio, & eius solo. Qm̃ autem hæ duæ dubõnes à materialibus occasionẽ sumpsere: ęquũ est & de materialibus hoc mõ dubitare. Qm̃ itellectus seip̃m nouit, & ad se cõuertit, qũo ergo nouit? Vtrũ q̃tenus est itellectus: uel fm aliud qdem est itellectus: fm aliud uero itelligibilis? Si itaq; fm aliud qdem est intellectus: fm aliud aũt intelligit: clarũ est ergo intellectũ nõ eẽ simplicẽ, sed cõpositũ. Est.n. cõpositus, q̃tenus intelligit, & q̃tenus intelligit. Si aũt, ut hoc absurdũ euites, dicas q q̃tenus est itellectus, itelligitur, in aliud absurdũ incidit: in tractatu.n. de demõstratiuo ostẽsum est, q illud, fm qđ, ↄuertit. Si ergo, quatenus est itellectus, itelligitur, ergo & q̃tenus itelligitur, est intellectus, ut conuertatur. Si ergo, q̃tenus intelligitur, est intellectus, colligitur, quòd id quod intelligitur, est intellectus. Et quoniam disciplinæ intelliguntur, erunt & illæ intellectus: quod est absurdum. Si autem dicis eum seipsum non intelligere, falsum dicis. Si enim seip̃m nõ intelligit, quomodo nouit, q separat à corpore? Talis qdem est ois dubitatio. sed qa est obscurior, eã in cõpẽdiũ redactã repetamus. Qm̃ intellectus seip̃m intelligit, uel q̃tenus, id est itellectus, itelligit seip̃m: & qm̃ illud, q̃tenus, cõuertit: erit &, quatenus est itelligibilis, intellectus: ut colligat oia intelligibilia, & oẽs disciplinas eẽ itellectus: Vel scdm aliud quidẽ intelligit, fm aliud autẽ itelligit: & erit itellectus cõpositus, qđ est absurdũ. Soluit aũt dubitationẽ uno mẽbro dicẽs, q qdquid est ꝑprie itelligibile, est itellectus. Disciplinæ.n. nõ sunt ꝑprie intelligibiles, & ꝑpterea nõ sunt itellectus. Sũt.n. à nobis excogitatę. & nos eas à materia separauimus, qm̃ sunt materiales. Quæcũq; ergo nõ ex nobis, sed ex se hñt, ut sint itelligibilia, ea sunt intellectus. Nã & si angelos dixeris, sunt & ii, fm Aristo. intellectus, et si eũ dicas, qui in primo mobili circũagit, quẽ opificẽ dicit, hic quoq;, fm Aristo. est intellectus. Sed qm̃ nec Platoni uidet deũ esse intellectũ, nec piis dogmatibus: deus.n. est sup mentẽ seu itellectũ: Vnde & πρόνοια, qđ est ꝓuidentia, nolatus est, ut qui sit πρὸ τοῦ νοῦ, id est ante mẽtem seu itellectũ: age nos aliter dubõnẽ soluamus. Dicimus.n. q nõ colligit, quicqd est intelligibile eẽ intellectũ. Primũ.n. itelligibilia, uel sunt ꝑprie intelligibilia, ut q̃ sunt penitus imaterialia, uel nõ proprie, sed, q̃tenus sensilia, sunt itelligibilia, ut lapis. Nũc aũt de ꝑprie itelligibilibus agit. Si aũt ita est, erũt, q̃ sunt ꝑprie intelligibilia, intellectus. & nihil absurdũ seq̃tur. Secũdo aũt, q nõ colligit, qcqd est itelligibile, esse itellectũ: sed, qcqd seip̃m intelligit, esse intellectũ. Quid.n. dicit dubitatio? Quatenus est itellectus, itelligit ab aliquo, uidelicet, à seipso. Si uis ergo, cõuerte, ꝑ illud, Quatenus, ꝑpõnẽ illã, & dic. Quatenus à seipso itelligit, est intellectus. Hæc est.n. uera & recta cõuersio. Si ergo ex cõuersione collectũ est, q non utiq; intelligibile, itellectus, sed quicqd à seipso est intelligibile, intellectus: non utiq; quicquid est intelligibile, est intellectus. & non solum propter deum Aristotelis, solutione non contenti sumus, sed, quòd etiam uniuersalia sunt intelligibilia, & non intellectus. Dicere autem, quòd non, quatenus intellectus, seipsum cognoscit, absurdum. Primum enim, ut diximus, erit duplex, eiusdẽ formæ, & ipse intelligens, & itellectus. & non totũ seipsum cognoscẽs. Quatenus enim intelligitur seipsum intelligit, & non q̃tenus intelligit. Quare, q̃tenus intellectus, seip̃m cognoscit intellectus. Et hæc est tertia q̃stio. Quarta est q̃stio. Si intellectus: seip̃m intelligit: sibi aũt semp adest intellectus: cur nõ seip̃m intelligit? Videmus enĩ, raro nos homines ad nos ipsos cõuerti, sed uel de deo mente aliquid agitamus, uel de mũdo: raro autẽ de nobis ipsis. Atqui oportebat seipsos semp intelligere, eo q semper sibi adest intellectus: hæc qdem dubitatio. Dicimus aũt, q ꝑpter cõmixtionẽ, & cõsiderationem eorũ, q̃ sunt, hoc fit. Sicut enĩ, si duo adsint, & unus qdem sit amicus, alius aũt illustris, & splendidus quispiã, amicũ ne salutamus qdem, ut qui sit familiaris: alteri autẽ dextrã iungimus: sic & intells cognoscens, quod sibi semp adest, raro seip̃m intelligit: sed res mundanas, uel supmundanas sæpe. Non q̃tenus ergo intells, intells non seip̃m semp cognoscit: sed hoc fit, ꝑpter eius operationem. Sicut enĩ in furore intells oino nõ itelligit: eo q à se diuertit: sic & quãdo circa corpus studens, res alienas agit, non seip̃m cognoscit: quo tẽpore non est actu intells, sed potentia. Plotinus uero dicit, esse intellectũ, qui seip̃m semp cognoscit, & qui semp non seip̃m cognoscit. Vt rursum accipias hunc qdem actu, qui seipsum semp cognoscit: illũ aũt qui & potẽtia, nõ semp. Illud aũt, semp

cognoſcere,dicebat ꝓpter Platonē,qui dicit animā ſemp mobilē.Illud autē,ſemp mobilem, in hoc, ꝙ ſemper uiuum corpus faciat,accepit:ſed & in hoc,ꝙ ipm ſemp cognitiuū reddat.Et ſemp qdem inquit,cognoſcit intellectus.Si aūt non ſentimus etiā,eum ſemp cognoſcere:hoc fit ꝓpter turbā & tumultum corporis. & in his cōtemplatio Dei gr̄a cōpletur. Quoniā aūt aliud eſt eſſe magnitudinem,& eſſe magnitudinē:& aquā,& eſſe aq̄.Dictū eſt & in ꝑdicamentis,& in Phyſica, ꝙ aliud eſt, uerbi gratia,hoc:& aliud,qđ per hoc.Illud nēpe,hoc,utrūq; ſimul ſignificat,qđ eſt,formā cum materia,ut aq̄,& magnitudo: Illud autē,per hoc,formā tantū ſine materia ſignificat,ut eſſe aq̄,& magnitudine.Et in materialibus quidē rebus ſic eſt ſignificatio:In rebus uero īmaterialibus idem eſt illud,hoc,& per hoc,ut in deo,& ſigno,& talibus.Idē eni ſignificat in duobus caſibus.Hęc eſt ergo tota Ariſtotelis ſentētia.Nunquid intellſ nouit in qbus aliud eſt eſſe hoc,& p hoc,id eſt materialia. an ītellectus illa ſolum nouit,in qbus idem eſt hoc,& p hoc, id eſt īmaterialia. Magnitudinē ergo dicit utrūq; ſimul:magnitudine aūt eſſe,formā tantū,& aquā,dicit utrūq; ſimul:aq̄ aūt eſſe,formā tantum.In nōnullis eni idem eſſe carnē,& eſſe carne,non apto exēplo uſus eſt.In carne eni non idē ſignificat hoc,& per hoc.Hoc eſt eni in ſolis ītelligibilibus:alioqui diximus,ꝙ in materialibus qdē aliud ſignificat accuſatiuus, & aliud ablatiuus. Hoc autem fecit, propter ingenii magnitudinem contemptis exemplis,ut ſæpe mos eſt.

Et alio,vel aliter habente,iudicat intellectus.

Adhuc quidē dubitat.Sunt hæc autē ſuperioribus cōiungēda.ſuperius eni dubitabat,an intellectus intelligit materialia.Nunc aūt tāquā tacite cōceſſerit eum materialia intelligere,dubitat nūquid alia qdem ſui parte ītellectus materialia intelligit:alia uero īmaterialia.Hoc eſt ergo qđ dicit. Vel alio,& alio iudicat,pro eo qđ eſt,alia quidē ſui parte intelligibilia: alia uero materialia. Plutarchus itaq; & Alexāder uult īmateriali qdem īmaterialia cognoſci:materiali aūt materialia.Ariſtoteles autē dicit,ꝙ eodē intellectu ambo cognoſcunt,& materialia,& īmaterialia,ſed aliter & aliter habēte:aliqñ quidem utens inſtrumento,corpore,in materialibus: aliquando autem non, ut in materialibus, & intelligibilibus.

Caro enim non ſine materia, ſed ſicut hoc ſimum,in hoc.

Hoc dictū eſt defenſio oppoſiti dogmatis,uel nuper dictæ dubitatiōis . Quoniā eni dubitauit dicens,nunquid intellſ alia quidē ſui parte materialia intelligit:alia uero īmaterialia:per hęc defendit dubitationē,& dicit.Caro eni non eſt ſine materia:ſed res eſt materialis.Sicut eni hęc ſimitas in hoc eſt,pro eo qđ eſt,forma in materia: ſic & caro forma eſt in materia. Quare eſt rationi cōſentaneum intellectum non eadem ſui parte intelligere materialia,& immaterialia.

Senſitiuo ergo calidum, & frigidum iudicat, & quorum ratio quædam caro.

Hinc Plutarchus,& Alexāder ſui dicti fidem faciūt.Ecce,inquiūt,dicit ipſe materiali materialia cognoſci:Senſitiuo eni dixit calidū cognoſci. Quid nos ergo dicimus? Quòd nō hoc dicit,ſed defendens dubitationē,deinde ab hoc loco uerā ſolutionē adducit.Dicit eni,intellectū ſenſitiuo utentem inſtrumēto,iudicare materialia,id eſt calidum,& frigidum.Deinde qm̄ frigidi,& calidi meminit:non ſolum aūt hæc caro iudicat:ſed & ex quibuſcūq; aliis eſt eius cōmoderatio, ut ſiccū:humidum: & huiuſmodi alia:nō poterat autē in dictionis cōtextu omniū meminiſſe:ne nimis eam produceret, ꝓpterea breuiter reliq̄ ſignificauit,ſubiungens.Et quorū ratio quædā eſt caro, hoc eſt,ex qbus cōſtat ratio carnis,uel eius definitio. Intellſ ergo utēs ſenſitiuo inſtrumēto, iudicat frigidū,& calidum,& alia, ex qbus cōſtat carnis definitio. Et huius eſt opinionis Ariſtoteles: primū qdem ex hoc,ꝙ ſoluit tertiā dubitationē,quæ dicit, ꝙ ſi intelligibile intellſ,erit & lapis, qui eſt intelligibilis, intellectus.Illic eni dicit,ꝙ intelligibilia uel ſunt ꝓprie intelligibilia,uel non ꝓprie,ut ſenſilia. Senſilia ergo intelligibilia dixit,& non ꝓprie. Quòd ſi ita eſt,ſic,uidelicet, ab intellectu ea intelligi exiſtimat.Et ex alio etiā ꝓbari poteſt.Ipſe eſt eni,qui dicit,ꝙ ſicut diſciplinę rōne ſeparant:ſic & intellectus ratione à ſeipſo differt.Si aūt differt à ſeipſo ratione.ſ.ideo differt, ut cognoſcat materialia,& immaterialia.Si ſola enim immaterialia cognoſceret,quid opus eſſet differentia?

Alio autem, ſiue ſeparabili, vel vt obliqua, & inflexa habet ad ipſam, quando extenſa fuerit. Carne enim eſſe etiam iudicat.

Hoc dictum rursus interrogatiue ,pcedit ex diuisione interrogãs.Est aũt hęc sentẽtia. Qm alio quidẽ intellectus materialia iudicat:alio uero imaterialia:nũquid hæ partes intellis, per quas materialia iudicat,& imaterialia,sunt à se inuicẽ separatæ:uel sicut recta est subiecto qdẽ eadẽ, rõne aũt diuersa? Aliud est eni esse rectã,& aliud obliquã,& inflexã. Et hic est qdem scopus. Interrogatiue autẽ oportet & sic dictionẽ circũloqui,q̃ in hyperbato dicta est. Aliud eni iudicat carne esse,pro eo qd est:alia parte iudicat imaterialia. Sic i hyperbato. Alio aũt,siue separato, ab alia parte q̃ materialia iudicat:uel ut recta inflexa subiecto qdem unus est intellectus:ratione autẽ diuersus.

Rursus autẽ in ijs,quæ sunt in abstractione quod est rectũ,ut,quod est simũ.cũ cõtinuo eni.

Ad aliud uenit exemplũ disciplinarũ: & quid dicit? Quòd sicut simũ,& rectũ est oino in subiecto,cõtinuitate:Sunt eni in aliquo corpe,cõtinuo.& tñ ea cõtinuitatis rõne separamus:& dicimus, q aliud est in his,q quid est esse,id est forma separata,& aliud materia ipsa cõtinuitas. Declarauit id per hoc qd dixit,rectũ esse. Sicut ergo in his formã à materia rõne separamus: sic & intellis à seipso differt rõne. Nunc aũt pro hoc facit,q sunt materiales disciplinæ. Materia eni est,ut dicit,figurarum continuitas:Forma autem ipsæ figuræ. Sunt itaq materiales disciplinæ.

Quod quid est autem esse, si aliud est esse recto, & rectum, alio.

Si,inquit,quod quid est esse, id est forma disciplinarũ(qd qd est eni esse formã significat),aliud habet esse rectũ,id est,aliud est hoc ab eo qd est per hoc,tũc aliquid aliud est qd alio,pro eo quod est,tunc alia sui parte disciplinas iudicat intellectus,& nõ ea,qua imaterialia iudicat. Si.n.aliud est hoc ab eo,qd per hoc sunt.i imaterialia. Et notãdũ est,ut Plutarchus in cõmẽtario significat,q disciplinas habere subiectũ dicit Aristoteles. Est autem hoc,qd dicit,uidelicet:Si quod quid est esse, id est,si forma aliud habet eẽ recto,quod est,per hoc,& alterum rectũ,qd est,hoc,sunt materialia. Si aũt materialia,alia sui parte intellectus hæc iudicat:& non,qua imaterialia iudicat.

Si enim dualitas, alio ergo, vel aliter habente, iudicat: & omnino ergo, vt res à materia separabiles. Sic &,quæ sunt circa intellectum.

Hoc ut ad aliqd,ut ad formas,q̃ sunt in cõtinuitate. Quæ.n.sunt in abstractione,unã tantũ formã significãt. Quæ aũt nõ sunt in abstractiõe,duo declarãt,formã simul cũ materia. Et hæc meritò dicunt,ut materialia,& q̃ diuisionẽ recipiunt,ut duo. Quæ.n.sunt in abstractiõe,ut q̃ sunt indiuisibilia,sunt unitati sillã. Certe & inflexa recta,ut q̃ sit duo,materiale aliqd significabat. Sunt ergo & disciplinæ duplices:hæ qdem fm ipsarũ formã:q significauit,cũ dixit,Esse recto:uel fm formã, & materiã,quod significauit,cũ dixit,Rectũ. Alio ergo,uel aliter hñte,iudicat. Cõclusio, q necesse est uel alio,& alio iudicare materialia & imaterialia:uel eodẽ aliter hñte. Deinde totius dicẽs dubii solõnẽ inquit. Oino ergo,ut res à materia separabiles:sic &,quæ sunt circa itellectum,id est,ut cõpendio dici potest,Sicut formæ solo mentis conceptu,& ratione à materia separanť,non autẽ ipsa substantia:sic & intellectus inseparabilis,quod ad se quidem attinet,semper est,ut qui sit subiecto semper idem:mentis autem cõceptu,& ratione separatur ad ea,quæ cognoscuntur.

Dubitauerit autem quispiã, si intellectus est simplex quid, & affectione vacat: nec cũ vllo quid quam cõmune habet, vt dicit Anaxagoras: quomodo intelliget, si intelligere est aliquid pati? Si aliquid enim est ambobus commune: hoc quidem uidetur facere: illud pati.

Hic est secunda dubitatio,quæ dicit,q si intellectus sensilia cognoscit,patieť ab ipsis. Nihil autẽ ab eis patitur,qd non sit eiusdẽ cũ eis substãtiæ. Hoc.n.significauit,in contextu subiũgens,Si.n.aliquid est cõe ambobus,hoc qdem facit,illud uero patiť,pro eo qd est,fm cõe,id est,fm materiã patitur. Si ergo ea cognoscit intellectus:& ab eis patitur. Si autem ab eis patitur:est eiusdem cum eis materiæ. Si autem est eiusdem cum sensilibus materiæ:non est itellectus simplex,sed compositus. Hoc autem dictum est secundum resolutionem.

Præterea, si intelligibilis & ipse, vel eni etiã aliis intellectus inerit, si non scdm aliud sit ipse intelligibilis, vnũ aũt aliqd spẽ intelligibile: vel mixtũ qd habebit, qd facit ipm intelligibilẽ, sicut alia.

Anteq̃ scdi dubii solõnẽ dicat,tertiũ hic dubiũ pponit,& dicit,Si ipse itellectus est intelligibilis?

quô ergo seipsm intelligit? Et primũ dicit, q̃ si, q̃tenus intellectus, seipsm cognoscit, erit in oĩbus itel ligibilibus itellectus: ergo & in lapide: & erit lapis itellectus. Cõuertit̃.n. Hoc aũt innuit in cõtextu, cũ dicit. Vel.n. etiã aliis intellectus inerit, pro eo qđ est, aliis intelligibilibus inerit, hoc est, eẽ intellus, ut oĩa intelligibilia sint itellectus: deinde priusq̃ diceret aliud absurdũ, utpote, si aũt nõ, q̃tenus est intellus, cognoscit, erit duplex & intelligẽs, & intellus, & nõ undiq; seipsm cognoscẽs: neq;.n. intelligens: ante hoc ifert secũdi dubii solonẽ, q̃ intelligibile nõ est unũ numero, sed spẽ. est.n. pprie itelligibile, & nõ specie. Quod aũt est pprie intelligibile, est & itellectus. Deide infert aliud absurdum à secũdo: q̃ si nõ, quatenus est intellectus, cognoscit, erit duplex: ut sit intelligibilis, & itelligẽs. Hoc aũt significauit cũ dixit, Aliqd habebit mixtũ, qđ facit ipm intelligibilẽ, ut alia: pro eo qđ est, habebit aliquã cõpositionẽ: quæ cõpositio fm aliud qdem facit ipm intellectũ, fm aliud uero itelligibilem, sicut & alia intelligibilia. Nõ hoc autẽ dico, q̃ alia itelligibilia sunt composita: Sunt enim simplicia omnia intelligibilia: Sed habebit/inquit/aliquid intellectus, quod facit ipsum intelligibilem, ut faciebat alia immaterialia, intelligibilia.

Vel pati quidem est secundum aliquid commune.

Hic soluit duas dubitationes. & primũ qdẽ scdam, q̃ collegit, intellectũ eẽ eiusdẽ materiæ cũ sensibus: & dicit, esse nomen cõmune passiõis seu affectiõis. Hic est enim perfectiua: illa uero corruptiua. Affectio ergo, quam patitur intellectus, est perfectiua. Quod autem est perfectiuum, nõ dicitur proprie affectio, uel passio.

Quare prius dictum est, q̃ potentia quodãmodo est intelligibilia intellectus, sed nullũ actu, priusquam intelligat. Sic autẽ oportet, ut in tabula, in qua nihil actu depictũ est: quod euenit in intellectu. Ac ipse quidẽ est intelligibilis, ut intelligibilia. In iis enĩ, quæ sunt sine materia, idem est quod intelligit, & quod intelligitur. Scientia enim contemplatiua, & scibile idem est.

Cum paulo superius dixisset eẽ duplex itelligibile, & qđ pprie, & qđ nõ pprie, nũc dicit, qđ intellectus potẽtia pprie est itelligibilia, quãdo aũt ea itelligit, actu. Neq;.n. habet/inqt/intelligibilia intellus, nisi ea intelligat. Nõ pictæ.n. tabulæ silis est. Et uide/inqt/Iamblicus, q̃ γραμματείῳ græce dixit, & nõ chartæ. γραμματεῖον autẽ nõ diceret, nisi γράμματα hoc est lr̃as hr̃et. Hoc autẽ dixit, uolens aĩam puerorũ, qđ est intellectus potẽtia, hr̃e rerũ rõnes. Quare si eam γραμματείῳ assimilauit, habet rerũ uidelicet rõnes, sicut γραμματεῖον habet γράμματα, hoc est lr̃as. Si aũt ἀγράφῳ dixit, id est nõ scriptæ, intelligit male scriptæ: eo q̃ habeat exiles, & obscuras lr̃as. Nã & ἄφωνον dicimus tragœdũ, id est mutum, cum qui est κακόφωνος, id est, qui malam habet uocem. Quare & Aristo. iquit/existimat esse in anima intelligibilia, ut Plato, & omnium rationes, & esse reminiscentiam, non disciplinam: Hæc autem dixit, ut ostenderet Aristotelem quoq; esse in eadem opinione.

Ac ipse quidem est intelligibilis, sicut intelligibilia.

Hic est tertii dubii solo: q̃ quidqđ est pprie intelligibile, est intellus. Scientia.n. contemplatiua: Quod est aũt sic scibile, idem est. Quid dicit? Quòd nihil absurdũ idem esse itellectũ, & quod itelligitur. Quod est enim pprie intelligibile, quod dicit scibile, & qui est proprie intellus, quod dixit sciam, idem est. Illud aũt, Proprie, additũ est, q̃ disciplinæ nõ sunt pprie intelligibiles: à nobis autẽ oĩno intelligibiles dicũtur, q̃ à nobis efficiãt sint, & in nostrę mentis agitatione uersentur.

Cur autẽ non semper intelligat, causa est cõsideranda. in iis aũt, quæ habẽt materiã, potentia solum est vnũquodq; intelligibile. Quare illis quidem non erit intellectus: Sine materia enim potentia est intellectus talium: Illi autem erit intelligibile.

Hic est quartũ dubiũ, cur nõ semp intelligit intellectus & dubitat quidẽ, ipm autẽ non soluit: nos autẽ iam soluimus. Sed post hoc rursus euenit ad solonem dubii dicẽtis, q̃ erunt intelligibilia intellectus, Cum enim dixisset, q̃ in pprie intelligibilibus uerum est, nunc dicit, q̃ in materialibus quæ sunt intelligibilia potentia, & nõ pprie, nõ est idem intelligibile, qđ intellus. Intellectus.n. res est materialia. Et in his Praxis, pco est gratia, cõpletur.

Quoniam autẽ, sicut in omni natura est aliquid, hoc quidẽ materia vnicuiq; generis: id vero est,

quod est, quod oia illa potẽtia: alterum aũt quod est causa, & effectiuũ, ꝙ omnia faciat, quo ars ad materiã affecta est: necesse est & in anima has esse differentias. & est hic quidẽ intellectus talis, ꝙ omnia fiat: ille vero, ꝙ omnia faciat, vt quidam habitus: vt lux. quodammodo enim etiam lux facit eos, qui sunt potentia, colores actu.

Postquã quatuor q̃siuit in itellectu, qui est potẽtia: uenit deinceps & ad itellectũ, qui est actu: & in eo decem q̃rit. Primũ quidem, ꝙ oia facit itellectus. Secundũ aũt, ꝙ substãtia operat̃. Neq; enim ut aliæ subæ operationes ꝓponũt, sic est & in itellectu, qui actu est. Neq; enim suba intellectus, qui actu est, ꝓponit operationẽ: sed ex seipsa, ipsa suba ipsius est opatio: & non est substãtia intellectus, qui actu est, aliud ab eius operatione. Tertium, iquit, inest itellectui, qui actu est, ꝙ semp intelligat & operet̃, & ab operando nũquã desistat. Quartum, ꝙ est aialis. Quintũ, ꝙ imortalis, & ꝙ separabilis. Sextum, ꝙ cum habitu, & luce habet ꝓportionẽ. Sicut enim lux nõ ipsa facit colores, sed, quę sunt, formas apertas reddit: sic & intellectus, qui actu est, res nõ facit, sed formas imprimit & insculpit in eo, quod põt. Octauũ, ꝙ qui est potẽtia itellus, ab eo, qui actu est, differt tẽpore, & ipso subto. Nonum, obliuiscit̃ intellectus. Decimũ, ꝙ semp cum imaginatione operat̃. Hæc sunt capita dictionis ꝯtextus, q̃ dicit inesse itellectui, qui actu est. Et cum nihil aliud dixisset, interp̃tes ad multas, & uarias uias uersi sunt, aliis aliter accipientibus itellectũ, qui actu est. Alexander q̃dem actu intellm̃ appellauit unum oium principiũ, siue intellectũ, qui est foris. Marinus aũt intellectũ actu dixit, nõ unum oium principiũ, sed quẽdam dæmonis intellectũ, uel Angelicũ. Vt semel itaq; dicam, nec nostrum dicit intellectũ, qui actu est, nec eum, qui est unius oium pricipii. Plotinus aũt actu intellm̃ intellexit humanũ intellectũ: hunc q̃dem semp operãtem: illũ uero aliquãdo. Errauit aũt Plotinus ex Platone. Cum. n. ex illo audiuisset, esse semp mobilẽ aiam: existimauit eum illã semp mobilem dicere, ꝙ semp intelligat: & ꝓpterea esse existimat intellm̃ semper intelligentẽ. Plutarchus autẽ, qđ & nos ponimus, nõ existimat esse apud nos duplicẽ intellectũ, sed simplicẽ. & hũc simplicem dicit non semp intelligẽtem, sed aliquãdo intelligentẽ. Existimat ergo Plutarchus intellm̃, qui actu est, eum dicere humanũ, quẽ putat etiam q̃nq; intelligere. Tot fuerunt opiones de itellectu, qui actu est, quatuor numero: Alexãdri: Marini: Plotini: Plutarchi. Et unaquæq; earum ꝓbabilibus ad sui defensionẽ rõnibus utitur. æquũ est ergo exponere, quid unaquæq; ꝓ se afferat. Alexander q̃dem dicebat esse actu intellm̃, primã cãm. Errabat aũt ex eo, ꝙ audiret, eum oia facere. Quis est enim, q oia facit, nisi prima cã? Si ergo dicit Aristoteles, ꝙ, qui ẽm actũ est, intellectus oia facit: uidelicet, intellectum ẽm actum, primã cãm dicit: & ꝙ rursus dicit cum suba cõcurrentẽ habere opationẽ intellectum, qui actu est: qđ est soli Deo ꝓprium. Neq; enim noster uidet̃ intellus per potentiã facere opationẽ. Et rursus, ꝙ semp opatur. Hinc ergo fallebat̃ Alexãder, & dicebat hæc nulli, nisi soli Deo, conuenire. Est enim solius Dei ꝓprium cum suba cõcurrentẽ habere opationem, & semp operari: & agere. Plotinus autẽ fallebat̃, ex eo quod est semp operari: & supponebat esse in nobis intellectũ semper opantem, & eum dicebat esse actu intellm̃. Marinus autẽ utriusq; rõnibus utens, dæmonis intellectũ dicebat Aristotelẽ dicere. Humanus enim nõ est, eo, ꝙ dicit eum oia facere, & per subam operatur, & semp intelligit. Sed neq;, qui exterius est, intellectus. Si. n. dicit, Cum luce & habitu habet ꝓportionẽ, & ꝙ cum imaginatione operat̃, & obliuiscit̃: nõ sunt aũt hæc itellectus, qui exterius aduenit. Dicere ergo, ꝙ cum luce, & habitu habet ꝓportionẽ, oñdit hæc esse ꝓpria alicuius intells. qui est medius inter exterius accedentẽ, & humanũ, nempe angelici intellectus. Nam & lumen est medium inter id, quod illuminat, &, quod illuminat̃. & habitus est medius inter aptitudinẽ, & ꝓpensionem: his aũt intellectũ assimilauit. Quare itellectum. s. dicit mediũ quẽdam inter eũ, qui exterius intercedit, & humanũ. Plutarchus aũt se iustis rõnibus defendit, dicẽs, ꝙ est hic de aia tractatus, nec fuit, ꝙ Aristoteles de intellu, qui exterius aduenit, differeret: sed actu intellectũ appellat humanum. Deinde aduersus ea, q̃ à tribus, Alexãdro, inquã, Marino, & Plotino dicũtur, cõis fit incursio. Inuenimus. n. Aristotelẽ dicentẽ, ꝙ actu intells subiecto q̃dem idem est: tẽpore aũt diuersus ab eo, quod est potentia, & qđ actu. Nã, cum prius sit potẽtia, actu postea factus est. Si hæc ergo in cõtextu dicit Aristoteles, uidelicet nec Deum nunc dicit intellectũ, qui est ẽm actum, ut Alexãdro uidetur. Deus eni non erat prius potentia, sed est actu, ut q sit fons bonitatis. Neq; dæmonius, uel angelicus prius esset potẽtia. Nam & hos uult Aristoteles esse actu intellus. Quare male quoq; dicit Marinus. Sed & Plotino aduersat̃: Si enim ẽm eum, semp agit: nõ erat prius potentia. Aristoteles autem dicit, ꝙ erat prius potẽtia. Per hæc ergo clarũ factũ est, ꝙ nec Deum dicit, nec dæmoniũ siue angelicum itellectũ, nec intellm̃, qui semp operat̃: sed de eo intellectu agit, qui est in nobis. Hæc est

prima oppugnatio. Secunda aũt hæc eſt. Quomõ dicit Ariſtoteles, ꝙ itellectus ſolus eſt imortalis, & æternus? Ait enim. Et hoc ſolũ eſt imortale, & æternũ. Siue.n. primam cãm intellexerimus, non eſt ſola imortalis. Sunt enim & alia imortalia. nec ſi angelicum, uel dæmoniũ intellexerimus, is eſt rurſus ſolus imortalis. nam & prima cã eſt, imortalis. Nec rurſus ſi, ſm Plotinũ, itellexerimus, itellectum, qui ſemp intelligit, is eſt ſolus imortalis. Sunt enim & alia imortalia, ut qui aliquãdo intelligunt, intellſus. neq; enim ſoli itellectus, qui ſemp itelligũt, ſunt imortales: ſed &, qui qñq; itelligũt, ſm Plotinum. Quare & hæc eſt cõis aduerſus eos incurſio, ꝙ ipſi nõ inueniãt, de quonã intellectu dicit Ariſtoteles, cum dicit eſſe ſolũ imortalem. Qui aũt dicunt intellm humanũ aliqñ intelligere, & hoc ſolum eẽ, & nos non hre alium intellm, poſſunt reſpondere, & ſic dicere, ꝙ, cum multa ſint, quæ hoiem pfectum, & abſolutũ conſtituãt, ſolus itellſus eſt imortalis & æternus. Illud ergo, ſolus, ad ea, quæ hoiem pficiunt, & cõplent, referẽdũ eſt. Plotinus aũt hanc reſpõſionẽ pro ſe afferre non poteſt. Duos enim ſupponit intellſ. eum, qui ſemp intelligit: & eum, qui quãdoq;. Quem ergo põt ſolum dicere imortalem? Siue enim eum, qui ſemp intelligit, fallit: Nam & is qui aliqñ intelligit, eſt imortalis. Siue eum, qui quãdoq; intelligit, dicat imortalem: ſed & qui ſemp intelligit, ſm eum. Quare nec Plotinus dicere põt, quomõ nos dicimus, ſolũmodo imortalem itellm. Pulchre autem adiectum eſt, imortalẽ, & æternum eſſe itellectũ Nam & irrõnalis, & uegetatiua ſunt quidẽ imortales, nõ aũt æternę. Si enim uitã ſuppeditãt: nihil aũt ſuſcipit cõtrariũ eius, quod ſuppeditat: Si ergo uitam hñt: & ſunt imortales, nõ aũt æternæ. Æternũ enim dicit, ſm id, qđ ſemper eſt. Immortale aũt, ſm id, quod eſt ſemp uiuere. Quare itellectus ſolũ ex iis, q̃ ſunt in nobis, & ſemp eſt, & ſemp uiuit. Irrationalis aũt, & uegetatiua ſemp quidẽ uiuere dicit, non aũt ſemper eẽ. Quare & hoc humano itellectui ineſt. Hæ ſunt cões incurſiones aduerſus tres. Aduerſus Alexãdrũ autem, & Marinum hoc poſſumus dicere, ꝙ eum, qui eſt ſm actum, intellm ſeparabilẽ dicit, nõ ſeparatũ. Prima autem cauſa, quã dicit Alexãder eſſe actu intellm, uel dæmonius, ſeu angelicus, quẽ dicit Marinus, ſunt ſeparati, non aũt ſepabile. Separabile quidẽ ſignificat, qđ nõdum qdem eſt ſeparatũ, ſed poteſt ſeparari: Illi autẽ ſunt iam ſeparati, & prima cã, & dęmonius, ſeu angelicus intellus, nõ ſolum rõne, ſed & ſuba, quod eſt, ſubiecto. Quare & ex ipſis uerbis textus icurſio eſt, ꝙ dixerit eum, qui eſt ſm actum, intellm eſſe ſeparabilẽ, & nõ ſeparatũ. Sed & alia eſt icurſio, ꝙ hunc, qui eſt ſm actum, intellectum aialem appellat. Nõ aũt prima cã eſt animalis ò Alexãder, nec dęmon, ſiue angelicus, ò Marine. Quare nec eum, qui eſt ſm actum, intellm, nec angelũ poſſumus itelligere, nec primam cãm: ſed eum ſolũ, qui in nobis quãdoq; operat, humanũ: Et, ꝙ in cõtextu dicit intellectũ, qui eſt ſcdm actum, cum imaginatione operari. Non aũt prima cã cum imaginatione operat, nec dęmon, nec angelus: ſed ſolus, qui eſt in nobis, intellus. Et hæc ergo cõis eſt aduerſus Alexãdrũ, & Marinũ incurſio. Aduerſus Alexãdrum aũt ſeorſum hæc poſſumus dicere: Quomõ poſſumus mẽte cõphendere, ꝙ itellectũ, qui eſt ſm actum, primam cãm dicat? ſi qdem luci & habitui eum cõparat. Prima enim cauſa ſuba eſt, & nõ habitus: & ſubſtãtias pducit: & nullã cum luce habet pportionẽ, ſed cũ ipſo ſole. Quare & hoc ei, qui in nobis ineſt, intellectui cõuenit. Et rurſus dicit Ariſtoteles, ꝙ, ſicut lux non facit colores, ſed eos eſſe manifeſtat, ſic & intellus oia facere uidet, ꝙ oia manifeſtet. Eſt aũt abſurdũ hoc de prima cã dicere. Prima.n. cauſa ipſam ſubam producit eorũ, quæ ſunt: & nihil eſt, quod ipſa nõ fecerit. Et rurſus, ò Alexãder, ipm habitũ appellauit. habitus aũt eſt, qđ eſt ſm potentiã. Prima aũt cã nullo mõ eſt potẽtia. Et rurſus de eo dicit Ariſtoteles, ꝙ ſubiecto qdem idem eſt, tempore autẽ diuerſus ab eo, quod eſt potẽtia, & actu. Prima aũt cauſa nullo mõ ſe prius quid habet uel potẽtia, uel actu. Et alioqui obliuiſci quoq; dicit intellm: hoc aũt quĩ inerit ei, qui eſt exterius? Qui enim ineſt in nobis itellectus, is eſt qui obliuiſcit, per eam, q̃ eſt corpus, habitudinẽ impeditus. Quæcũq; ergo dicit Ariſtoteles cõuenire ei itellectui, qui eſt ſm actum: ea dicit de humano intellectu, qui à potẽtia fert in actum. Hoc aũt demõſtrat, ſi ea, q̃ illi nõ ineſſe uident, dico autẽ oia facere, & ſuba operari, & ſemp intelligere, oſtdemus ei ineſſe. Scire ergo oportet, ꝙ oia facere dicit intellectus, qui actu eſt, ꝙ oium typos deſcribat i intellu, qui eſt potẽtia. Quare & eum Plato ſtylo quo ſcribit, aſſimilat: Ariſtoteles aũt ex ſeipſo ipm ſcriptorẽ ſupponit. Si enim qui potẽtia eſt intellectus, fit oia: qui ergo actu eſt oia facit. Quare hoc in itellectu humano ineſſe põt. Qui enim exterius aduenit, nõ deſcribit oia, quæ ſunt in intellu potẽtia: ſed is q in nobis actu eſt. Ei autẽ cõuenit & aliud, qđ dicit, ꝙ per ſubam operat. Et ut hoc intelligamus, paulo altius pſumamus. Sciens neq; aia eſt ſolum: neq; ſcia ſolum: ſed eſt quid ex utriſq; cõmixtũ. Cõponitur.n. ſciens ex aia, & ſciẽtia: & pportionẽ quidẽ habet aia cum materia. ſcia cum forma. Et qm̃ cuiuſuis rei, ut in Phyſica nouimus, magis ſuba eſt forma, q̃ materia: ſuba ergo ſcientis eſt ſcientia: & ſciẽs ſm ſciam operatur.

Ostensum est aūt ipsam esse scientis subam. Neq; enim fm altam illā,& sublimē cōtemplationē,q; sicut in deo,ipsa est actu suba. Nam i animis,& aliis substātiis, seorsum à prima causa,& suba est,& potentia,& actus. Suba ergo operari dicit̄,q; scia dicat̄ ueluti suba aiæ. Ex meliori ergo itellectum noiauit. Qm̄.n. actu agit,& operat̄ intellus:& actu existēs operat̄:in oibus aūt actu melior est substātia:ꝓpterea ergo uolēs dicere eū actu operari,dixit,suba:ut ab uno ꝑtiosiore totū sæpe significamus. O mihi dilectū Teucer caput. Et hoc ergo cōuenit intellui hois,qui actu est. Actu.n. existēs intelligit. Qui aūt est exterius,ex seipso actus est. Quòd aūt,q̄tenus ꝑtiosum quid est,subam accepit,declarat dicēs:Quod.n. hoc sic est,clarū. Agens.n. est patiēte ꝑtiosius,& principiū materię. Qua de causa subam ut ꝑtiosiorē accepit. Porro & tertiū ei cōuenit,q; intellus semp intelligit:nō ut Plotinus putat,q; semper ipse per totū itelligit:nō.n. unū numero itellectum semp itelligere dicimus; sed q; in toto mūdo humanus itellus semper itelligit. Quòd si ego nō itelligo,alius qdē certe itelligit. Et sueceſſiōe illud semp fit,ne apud nos deficiat dei illuminatio. Si.n. nō semp itelligimus:qñ nō intelligimus,deficiat. Si autem sic dicimus illud,semper intelligere:hoc inest in humano intellectu. Semper enim intelligere dicimus non in uno fm numerum,sed in omnibus: sicut & hominem semper uiuere dicimus,nō propter Socratem,sed q; homo quispiam semper uiuit. Vel quòd semper dicitur intelligere,quoniam potest semper intelligere. Qui enim habet intellectum,in qua cūq; hora uult,intelligit. Quare hoc humano intellectui inest. Qui enim exterius accedit intellectus,qui unus est numero,omnia intelligit. Et hæc quidem dicta sunt ad exprimēdā contemplationem. Plurimum autē à nobis laboris suscipit̄,ut hæc decem capita in dictionis cōtextu ostendamus,eaq; dilatemus.& in his finitur contēplatio. Qm̄ sicut in omni natura est aliqd,hoc qdem materia unicuiq; generi:illud uero,qd omnia illa potētia. Ex his quidē uult ostendere, q; oia facit intellectus,& est aialis. Orationē aūt sic ꝓducit,q; sicut in naturalibus,& artificialibus,est,qd est potētia,&,quod effectricem cām dixit:sic & in aīa,inquit,est intellš potētia,& intellš actu. Et p hoc qdē quod dixit,In aīa,ostēdit esse animalē.actu ergo oia facit:ex quo habes,q; oia facit. Ecce ergo duo capita. Quare aūt,postquā dixit in unaquaq; natura,dixit & in unoquoq; genere? Dic,q; illud,In natura,uniuersalius dixit:Hoc uero,Vnicuiq; generi,ꝑticularius,ut sit eiusmodi: q; sicut in unoquoq; animali,quod,naturā,dixit,est,qd est potentia,&,quod actu:sic & in unoquoq; genere sunt hæc,ut humano,uel equino,uel hoc,uel illo. Vt habitus quidā sicut lux. Lux eni quodāmodo facit colores,qui sunt potentia,esse actu colores. Ecce aliud ꝓpriū intellectus, q; cum habitu,& luce ꝓportionē habeat:& merito. Quēadmodū eni lux facit colores uisibiles:nō eni facit ipsos colores, sed ipsorum operationē ꝓfert:& sicut habitus operationē ꝓducit,nō substātiā: sic &,qui est in nobis,intellectus operationē profert,non substantiā.& ideo cum his habet ꝓportionē. Si autē hęc ita sunt:non de diuino intellectu agitur. ille eni etiā substātias ꝓducit. Porro & fm aliud habet noster intellectus ꝓportionē cum habitu:non,q; sit q̄litas, sed quēadmodū se habet habitus ad id,qd est primum potentia,ipm eni perficit:sic &,qui est fm actum,intellectus,ea,q̄ sunt potētia intellectus, perficit. Eo autē,q; illum luci assimilauit,falsus est Alexāder, ꝓpterea q; dixit Aristoteles ipm omnia facere sicut lux. Sed falli non debuit.adiecit enim Aristoteles, Quodāmodo, deus aūt nō quodāmodo omnia facit; sed per omnem modum omnia facit.

Et sic intellectus separabilis,& immixtus,& affectione uacuus,cum substantia sit actu. Semper enim pretiosius est,quod agit,eo quod patitur:& principium materia.

Ecce aliud propriū dicit,q; est separabilis:& cur non diximus in cōtemplatiōe id,qd imixtū est, & impassibile,eum intellectū dicere? Qm̄ hæc cōprehendunt̄ inseparabili. Quod eni est separabile,est imixtum,& impassibile. Per hoc aūt quod dicit, Cum substātia sit actu, aliud dicit ꝓpriū,q; substātia operat̄. Et q; hoc fm id,quod est ꝑtiosum,accepit,significat,dum dicit,Semper eni quod agit melius est eo,quod patit̄:id est,quod actu est,eo,qd est potētia. Quod eni agit,actu est:Quod patitur autē,potentia. Et principiū materia est ꝑtiosius. Principiū dico formā. Et substantia ergo ut pretiosior nunc dicta est: non q; intellš habeat substātiā sine potentia: hoc eni est in intellectu, qui est extra:non in eo,qui in nobis est. Hic enim habet potentia.

Idem est autem scientia secundum actum,quod res.

Hoc in medio interiecit,q;,qui secundum actum est,intellectus sit res ipsæ,sicut intellectus,qui est potentia,potentia res ipsæ est.

Quæ

Quæ autem secundum potentiam, tempore prior est: in vno omnino autem nec tempore: sed non quandoq; quidem intelligit, quandoq; vero non intelligit.

Aliud dicit ꝓprium intellectus,ꝙ,qui est potētia,intellectus,tēpore prior est eo, qui est actu. Et ne quis dicat ꝙ hoc falsum est in uniuerso mūdo,hoc.s.alio actu,alio potētia, prius est,inquit. Nō enim quādoq; operatur intellē,quādoq; uero non,in uniuerso mūdo:sed semp. Alio,actu,nō potē tia,prius est. Et ex hoc habes aliud propriū,ꝙ semp itelligit. Propterea ergo dixit, ꝙ in codē hoie, quod potentia est,prius est eo,quod actu est,non in uniuerso mundo. In uniuerso enī mundo,dicunt nōnulli,nihil alio prius est:nec,qd potētia est,eo,quod actu est:neq;,qd actu est,eo, qd est potentia. Si enī æternus est mūdus ſm Aristotelē:neutrū altero prius est:sed sunt cōtemporanea. Et hoc simile est ei,quod uulgo apud idiotas quęrit, utrū sit prius ouum,an gallina. Hoc aūt innuit cum dicit,Omnino aūt nec tēpore,pro eo quod est,in toto mundo:& oino,pro eo quod est,in uniuersum seu in totū,& mūdane:tēpore aūt præcedit id,quod actu est,id,quod est potentia.

Separatus autem, est tantum id, quod est.

Et hoc rursus interiectum est,ꝙ, quando intellectus fuerit separatus, & fit ſm actum, tūc fit id quod est,id est,proprie intellectus. Qui enim est potentia,non est proprie intellectus.

Et hoc solum immortale, & æternum.

Ecce rursus aliud dicit propriū, ꝙ īmortalis,& æternus est intellē. Hoc aūt solum dixit cōtrā,q̄ hominem cōstituunt. Solus enī hic est æternus, & īmortalis. Irrationalis enī,& uegetatiua aīa, ut dictum est,imortalis quidē est,non aūt ęterna Immortalis aūt dicitur,etiāsi corrupnbilis putetur: quoniā non quatenus est aīa,corrūpitur,sed quatenus est in corpore. Quamobrē Plato quoq; dicit omnem aīam īmortalem,hoc dicens de uegetatiua,& irrationali. Materia aūt uiceuersa ęterna qdem est,sed non īmortalis. Quamobrē intellectus exitii expers dicitur,ut qui sit & æternus,& immortalis. Vide autē,ꝙ hoc non dicit de intellectu,qui est exterius. Illud enī,Solū,in neutro positū, ad id,qud superius dictum est,cōstruitur,ꝙ μέρος τῆς ψυχῆς, id est,pars est animæ,ut sit sensus. Hęc autem pars animæ est & immortalis,& æterna. Qui autem est exterius,non est pars.

Non meminimus aūt,ꝙ hoc qdem est affectiōe vacuū:passiuus aūt intellectus,corruptibilis.

Vide,ꝙ aliud propriū dicit,ꝙ intellectus obliuiscit. Plutarchus qdem dicit, ꝙ hoc tāquā aduersus dubitationē dictum est,quæ dicit: Cur intellectus non semp intelligit, siqdem intus habet cognitiuam facultatē? & soluens dicit,ꝙ hæc eā est,ꝙ ipse cū imaginatiōe operatur:illa aūt corrupta, non amplius per illā operat,& non per seipm. Dubitant aūt hoc modo. Certe obliuiscit intellē particularium,quę in alia uita egit,in qbus imaginatio cooperata est,qd ea corrupta sit:cur ergo eorū non meminit intellē,quorū typos ab imaginatiōe retinuit,& q̄ ipse per seipm operatus est? Scimus enim,ꝙ ipsi etiā Aristoteli uidetur,esse quædā,quæ intellē agit sine imaginatiōe: ut ad seipm conuersionem:incorporeorū cogitationē:ad diuina cōuersionē:uniuersaliū cognitionem:&,ut semel dicā,quæcūq; sine sensu intelligit,ea etiā sine imaginatione intelligit. Ad qd dici pōt,ꝙ si in morbo particulari diuertunt,& eorum,q̄ nuper acta sunt,obliuiscunt,ut ēt Thucydides scribit,dicēs,eos suiipsorum esse oblitos:quāto magis in totius uitæ mutatiōe obliuiscunt eorum,q̄ paulo ante facta sunt? Ex hoc aūt tria habe placita:ꝙ imaginationē corruptibilē existimat:ecce enī dicit,intellectum passiuū esse corruptibilem:& aliud placitū,quod quē dicit intellectū non recordari, cum impassibilem & affectibus non obnoxium dixit. Qui enī est exterius,non dicitur obliuisci.

Et sine hoc nihil intelligit.

Aliud propriū dicit,ꝙ,sine imaginatiōe intellectus non agit. Vide autē,ꝙ hoc dictū opus habet aliquo,quod ipm parūper recreet & leniat. Non enī semp agit cum imaginatione:nisi fortè dixeris, ꝙ,quando circa pticularia uersatur. Vel dic etiā aliud, ꝙ sine imaginatiōe paucæ sunt operatiōes. Nam & quando circa diuina operat, ꝓtercurrit imaginatio,iis,q̄ figuris,& typis carent,typos & figuras imponens Et ꝓpterea eam Plato dicit extremū malū. Si ergo fere in uniuersum cum imaginatiōe opat:qd fit ut plurimū,ꝓ eo,qd semp,accepit. Vel dic etiā aliud,ꝙ intellē semp cū imagīone operatur. Si enī ois scię principiū est,sensus:& si defecerit sensus,& imaginatio deficit. Si aūt imagi

dr 4 huius 4 44

natio deficit,& intelligentia. Quã ob cãm & ii,qui sunt à natiuitate caeci,nec de coloribus imaginã-
tur,nec intelligunt.Clarum est ergo ꝙ sine imaginatione intellectus non agit.& in his finitur,deo
est gratia,praxis,praxis deo annuente,quartadecima.

*Indiuisibilium itaq; intelligentia in iis est,circa quae non est falsum:In quibus autẽ falsum est,&
verum,iam quaedam est compositio mentis conceptuum.*

Post intellectum potentia,qui habuit q̃tuor capita,& intellectũ actu,qui decẽ, quae dicta sunt,
habuit capita,uenit deinceps ad intelligibilia.Sciendũ aũt,ꝙ in rõnali quidẽ anima ab intellectu in
cipere oportet,ut qui sit intelligibilibus manifestior:in irrationali aũt à sensilibus,ut manifestiori-
bus.Vbiq;.n.à manifestioribus doctrinae initiũ capiẽdum est.Postq̃ ergo de itellectu docuit,uenit
ad intelligibile.Dicit ergo,itelligibile eẽ indiuisibile.Ex hoc aũt ne existimaueris,ꝙ intellectũ dicat
sola indiuisibilia nosse.Nouit.n & idiuisibilia,& ea,q̃ diuidunt:sed idiuisibiliter,& cẽtrice nouit,q̃
diuidunt.Nã & centrũ circulũ,seminis instar,cõtinet.Oia ergo intellus idiuisibiliter itelligit. Hoc
est.n.ꝓpriũ intellus,ꝙ diuisibilia colligat,& uniat,& ea indiuisibilr intelligat.Quòd aũt etiã diui-
sibilia idiuisibiliter nouit,apte ostẽdit,ꝙ ipse dixit,ubi agit de demõstratiuo syllogismo,nõ solum
eẽ sciam,sed & sciae principiũ,quo terminos nouit,principiũ sciae,intellectũ appellãs.sciam autẽ co
gitationẽ:& ecce intellectũ determinate,& idiuisibiliter dicit res cognoscere.Qm̃ ergo de idiuisibi
li agit:scire oportet,ꝙ qnque modis accipit idiuisibile.Dicit.n.idiuisibile,terminus.Scimus.u.pro
positionẽ duos hẽre terminos,subiectũ,& ꝑdicatũ.Quẽadmodũ,Propositio est,Plato ambulat. Et
Plato,est terminus:& ambulat,terminus:&,ut semel dicã,terminus est,ut in libro Peri hermenias
didicimus,uox simplex.Hoc est ergo primũ significatũ indiuisibilis,terminus. Scdm est significa-
tum,cõtinua magnitudo.Haec.n.est potẽtia qdẽ diuisibile,actu aũt idiuisibile.Tertiũ aũt est signi
ficatũ,qđ est in quãtitate indiuisibile,ut pũctus,unitas,nũc.Haec.n.sunt,q̃ in quãtitate sunt indiui
sibilia.Quartũ significatũ indiuisibilis,est materialis forma.Ipsa.n.non diuidit,sed,qđ ei subtũ est.
Quintũ significatũ est forma imaterialis.Haec sunt indiuisibilis qnque significata.Vnde & dubita
tiões duas mouere possumus:unã quidẽ,qũo à termino alia q̃tuor idiuisibilia distinxit:siqdem &
alia q̃tuor sunt termini?Vnũquodq;.n.eorũ est uox simplex,& ꝓpterea terminus:Neq;.n.ꝓposi-
tio est,si dicas,cõtinua magnitudo:nec rursus ꝓpositio est,si dicas,forma imaterialis. Vnus.n.ter-
minus est solũ unũquodq; eorũ.Ex uno aũt termino solũ nõ fit ꝓpositio.Si haec ergo ita hñt,qũo
ea à termino distinxit,siqdẽ ipsa quoq; sunt termini?Haec est prima dubitatio.Ad quã dicemus,ꝙ
aliud est dicere terminũ simplr:& aliud est dicere,talẽ terminũ.Primũ ergo indiuisibilis significatũ
terminũ simplr significat:alia uero q̃tuor talẽ terminũ.Non ergo ꝑter rõnẽ,sed cũ magna rõne id,
qđ est simplr terminus,à tali termino distinxit.& haec est solo.Scdm hoc dubiũ mouet,cur formã
materialẽ à magnitudine secreuit?Atqui ipsa magnitudo est forma materialis.Informi.n.materiae
prima forma,ante oẽs alias formas,haec accedit magnitudo.primũ.n.quãtitatẽ,deinde sic q̃litatem
suscipit.Si ergo magnitudo imaterialis forma est:cur ipsam à forma materiali seiũxit:siqdẽ magni
tudo sub formã materialẽ reducit?Haec est dubitatio,ad quã dicemus,ꝙ nõ q̃uis materialẽ formã
à magnitudie distinxit:sed illã,q̃ accedit,postq̃ magnitudinẽ materia suscepit.Materia.n.formę ma
gnitudine suscepta,manet in mẽtis conceptu:reliquis aũt formis susceptis,fit sensilis.Seiunxit ergo
formã,q̃ est actu,à forma,q̃ est in intellectu,id est,à forma magnitudinis.Ea.n.etiã si materiae acces-
serit,ipsam itellectui relinqt:neq;.n.uideri põt materia magnitudie ꝑdita per se sine alia forma,nisi
intellu tantũ.Quare etsi materialis forma est magnitudo:ipsam tñ à forma materiali secreuit,non
quauis,ut iã dixi,sed ab ea,q̃ actu est,& q̃ sensilẽ ostẽdit materiã.Quare sub diuisionẽ aliquam ca-
dũt haec qnque indiuisibilis significata.Est aũt haec diuisio.Terminus uel simplr est terminus, uel
talis.Si itaq; est simplr terminus,facit unũ significatũ idiuisibilis,terminum.Si uero est talis termi
nus:uel est potẽtia qdẽ diuisibilis:actu aũt idiuisibilis.Si ergo potẽtia qdẽ est diuisibilis:actu autẽ
indiuisibilis:uel per se est diuisibilis:uel per accñs.Si ergo fuerit per se diuisibilis:facit cõtinuã ma
gnitudinẽ.Si aũt per accñs fuerit diuisibilis:facit formã materialẽ:& sic qdẽ est,si potẽtia qdem fue
rit diuisibilis,actu aũt idiuisibilis.Si aũt,& potẽtia,& actu est idiuisibilis:uel cũ materia qdẽ est, &
facit indiuisibile,qđ est in quãtitate:ut unitatẽ:pũctũ:nunc.Vel est imateriale,& facit formã imate
rialẽ.Qm̃ ergo ex diuisiõe didicimus,ꝙ qnque sunt significata idiuisibilis,uideamus deiceps,qũo
intellus unũquodq; eorũ intelligit.Sciẽdũ ergo,ꝙ intelligit terminũ,q est indiuisibilis,cũ sit ipse in
diuisibilis,ut uocẽ simplicẽ.Quare neq; ut uera,neq; ut falsa.Circa.n.simplices uoces nõ cõsidera-
tur,nec uerũ,nec falsum,sed circa cõpositas.Et quãnã ob cãm in cõtextu falsi tãtũ meminit,& non

itidem

tidẽ ueritatis? Dicit.n. In indiuisibilibus qdé itelligẽtia, circa q̃ nõ est falsum, & nõ subiũxit, & circa q̃ nõ est ueritas. Nouit.n. in libro Peri hermenias, nõ solũ falsum, sed & uerũ nõ eẽ in simplicibus uocibus. Qũo ergo ipse in ꝯtextu solius falsi meminit? Et dicimus, ꝙ in libro, qui est post naturalia, quẽ Metaphysica uocát, in cõtraria est opiuiõe ei, ꝙ in libro Peri hermenias dixerat. In libro eni Peri hermenias, nec uerũ, uec falsum dixit cõsiderari circa simplices uoces, seu in terminis: sed in ꝓpositionibus uerũ, & falsum apparere dixit. In Metaphysicis aũt ait, in simplicibus uocibus, seu in terminis, falsum quidé nõ cõsiderari, sed ꝯsiderari ueritaté. Intellus.n. qñ simplici aggressione se applicans ad unamquãq; simplicem uocem, idem est aũt dicere, terminũ, seorsum, & per se intellexerit: uere intellexit nullo alio adiecto: ut dũ dicitur, Ambulat, intellectus quidem protinus icessum intellexit, nullo alio addito: sed ꝑ hoc tãtũ. Rursus in comedẽdo, mãducationé, & cibi cõminutioné protinus intelligit, hoc est denté cõuersione circũagentem, sine alia additione. Hoc itaq; dicit in Metaphysicis: nunc aũt eum tractatũ sequit: & ꝓpterea à simplicibus uocibus ueritatem nõ arcet, sed solum falsum: eo ꝙ intellus nũquã fallit, sed est semper uerus, ſm Plotinum dicenté: Intellus uel attigit, uel nõ attigit. Quare errare non põt. Sciendũ autem ꝙ duplex est ueritas, uel substãtiua, uel falso opposita. Substãtiua quidé, ut si ita dicã, Hic hõ est ꝓprie: Hoc aũt dico, ut ad eum, qui est in pictura. Ille enim nõ est homo proprie: Illud ergo, eum esse, uel subsistere, de solo hoie uere dicit. Hæc cum de intellu dixisset, ꝙ terminũ uere cognoscit, cõuertit ad cogitationé, & dicit ipsam non solum esse uerã, sed etiã falli. Iam uero & aliud est, ꝙ intellus qdem oia uniformiter nouit: cogitatio aũt, ut in cõpositione: & nõ idem est. Intellus enim, ut cõtinuũ, & unum, nouit, qđ nouit. cogitatio aũt, ut cõpositum ex multis, ipm nouit; quẽadmodũ in porta: ipsa enim ex multis lignis est cõposita. Et similis est cogitatio Empedoclis amicitiæ, q̃ ea cõposuit, q̃ sunt ex ꝯtentione diuisa. Certe & ab Empedocle dictũ est, ꝙ nisi esset amicitia, multorũ uertices collo carentes germinassent: hoc est, fuissent capita sine collo, nisi eẽt, quæ ea cõnectit, amicitia. Tertiũ ad hæc dicit esse cogitationis propriũ, ꝙ ipsa fallatur, uel ꝓpter ꝑdicatum, uel ꝓpter tẽpus. Si eni dixero, Homo alatus uel est, uel erit, uel fuit, falsa est ꝓpositio, ꝓpter ꝑdicatum terminũ, dico autem alatum. Si aũt dixero, Heri Troiana fuerũt, hic ꝓpter tẽpus fuit falsa ꝓpositio. in æternis aũt circa id tantũ, quod ꝑdicatur, fit falsum: nõ ita aũt & circa tẽpus. Si enim dixero, erat, uel est, uel fuit deus, semper uerũ dico. Quod enim semꝑ est, dico. In nõ æternis aũt, & ſm tempus, falsa fit ꝓpositio, & ſcđm ꝑdicatum. Secũdum ꝑdicatum qdem, ut si dixero, Hircoceruus est nũc, falsum.n. extitit, nõ ſcđm tempus nũc, sed ſm ꝑdicatum, est: & rursus si dixero, Vmbra nũc est corpus, falsum extitit, nõ ſm illud, nunc: nõ solum enim nũc non est corpus, sed neq; erat, neq; erit, sed ſm id, quod dixit, corpus est. Quare in generabilibus falsum fit dupĺr in cogitatione, uel ſm ꝑdicatum, uel ſm tẽpus. in æternis aũt ſcđm ꝑdicatũ tantum, Intellus auté nihil habet horũ. Semper enim oia intelligit: & nõ habet falsum, nec ſm prædicatum, neq; ſm tẽpus. Quartum aũt in his dicit cogitationis ꝓprium, ꝙ ipsa quidé circa ꝓpositiones uersat: intellus aũt circa terminos. Quãdo aũt dico circa ꝓpositiones, ne existima me hoc dicere iuxta modũ dictũ in logica, ꝙ circa affirmationé uersatur, tãquã cõpositioné, qm̃ ipsa cõponit prædicatum cum subto: circa negationé aũt, ut diuisioné, quoniã ipsa negat, & diuidit ꝑdicatum à subiecto: nõ albus.n. inquit, hõ: nunc enim dicimus ꝙ cogitatio & circa affirmationé uersat, ut diuisio, & cõpositio. Si enim affirmatio, q̃tenus qdem coniungit, cõpositio dicit: quatenus aũt est in duobus, q̃ possunt diuidi, diuisio est. Negatio aũt, etiamsi dicit, nõ albus Socrates, ei nigrũ ꝯiungit, & rursus est cõpositio: est & diuisio, q̃tenus album ab eo seiungit: & sic nũc cogitatio dicitur circa ꝓpositiones uersari. Hæc cum dixisset tanquã per digressioné, qm̃ dixit, quomõ intellus intelligit terminum: q̃rit deinceps, qũo intelligit indiuisibilé magnitudiné, quod erat ſm indiuisibilis significatum. hoc auté est & tertiũ. Magnitudo enim est tertiũ: & totum.n. est, & partes habet, & est cõpositum. Et, ut totũ quidé, ipsam intellus sine tẽpore intelligit, & in istanti. Neq; enim põt intellus ipsam in tempore intelligere. Omne.n. tẽpus est diuisibile. Si enim in diuisibili itelligeret: &, quod intelligit, quod est magnitudo, esset diuisibile. Sicut.n. habet tẽpus, ita & magnitudo. Atqui est indiuisibile actu: ut totum eni ipm intelligit: totum aũt est indiuisibile. nõ ergo ipm in tpe intelligit, sed in instãti, siue nunc. Quòd nisi sine tẽpore, & in instãti ea intellus sciret, non amplius totũ intelligeret in ipso tẽpore: & inueniretur aliqñ nõ cognoscens. Cogitatio aũt in tẽpore ipsam cognoscit. Atqui & ut partes hñtem, ipsam intelligit magnitudiné intellus diuersas partes in diuersis instãtibus intelligens, unãquãq; ptẽ actu nũc itelligẽs: ut cõpositũ aũt, ipsas nõ amplius intelligit intellus, sed cogitatio. Cum ergo magnitudo tribus modis intelligat: ut totũ: ut partes hñs: ut cõpositum: duo qdem intellus intelligit: ut totũ, & ut ptes habenté: Vt cõpositũ aũt, cogitatio. Materialé uero

formá nouit intellus, nõ utiq; p se, sed per mediá imaginationẽ. Sensilia enim nõ põt per se itelligere intellus: opus enim habet imaginatiõe. Hęc ergo nouit p intermediá imaginationẽ. Non aũt, quia per intermediá imaginationẽ intellus intelligit, iam ppea diuisibiliter intelligit. Inest enĩ & in imaginatione aliqd indiuisibile. &, q̃ hoc uerũ sit, manifestũ est: eo, q̃ primi typi à secũdis nõ delentur: nempe, q̃ in ea, uidelicet, sit quid indiuisibile. Et sm hoc indiuisibile eam itelligit intellus, ut ipsam rursus indiuisibilẽ intelligat. Rursus, quod in quátitate est indiuisibile, intelligit intellus sm negationem. Sicut enim lucis negatione tenebras intelligimus: sic numeri negatiõe itelligimus unitaté: & téporis negatione, istans, & qđ nunc est: & magnitudinis negatione, punctũ. Quare scdm negationem itelligimus, quod est in quátitate indiuisibile. Si quis aũt dicat, & nigrũ scdm albi negationem cognosci, fallit. Ambo enim formá sortita sunt: & ambo agunt: hoc quidé ɔgregans: illud uero disgregás: & ambo per se affirmatiue cognoscũtur. Nisi forte nigrũ p tenebris accepis: ut illud, Nigræ mortis. & hæc qdem noster intellus negatiue cognouit. Diuinus aũt intellectus oĩa affirmatiue, & applicatiue cognouit, pter malũ. Hoc enim nõ nouit, ut id nõ faciat. Quod.n.nouit, id & facit. Est eius enim substátialis cognitio. & ideo dictũ est, Dixit & facta sunt. Hoc aũt sacræ scripturæ uerbum põt duobus modis exponi. Quoniá, qđ cognoscit, & dicit, hoc etiam fit: uel qm̃ est repentina, & q̃ mométo téporis pficit, eius opatio, ppea dictum est, Dixit & facta sunt. Ex hoc aũt habes quoddá corollariũ, quod sequit. Si enim negatiue dicit intellm operari: nõ utiq; de intellu diuino uerba facit. & sic qui in nobis est intellus, cognoscit id quod in quátitate est indiuisibile. Immaterialem autem formá cognoscit sm hęc qnque. Vel enim ut cám, idq; uel effectiuá, uel perfectiuá. Neq; enim ut finalé tátum, ut quidá putát, ipsam cognoscit: &, ut nõ hñtem ɔtrarium, ipsam cognoscit. Nostro enim lumini, & bono est aliqd cõtrarium. Apud ipm aũt non est: cognoscit auté ipsum, ut &, quod intelligit, &, qđ intelligit. Intus.n. habẽs deus cognoscẽdi facultaté, etiam seipm intelligit. Quoniá ergo hæc dicta sunt, in his finitur cõtemplatio, deo est gratia.

Vt qui vnum sint, vt ait Empedocles, certe multorũ quidẽ vertices colli expertes germinarunt: deinde, amicitia componit: sic & hæc separata componuntur:

Vide, quid dicit, q̃ intellus quidé uera solũ nouit: in iis aũt, in quibus est falsum, & uerũ, hoc est cogitationis: & in iis, in quibus est cõpositio, rursus est hoc cogitationis. Et ecce duo interea dixit cogitationis ppria. Hanc aũt, inquit, cõpositioné, tanquá unũ, diuidit cogitatio. & recte dixit illud, tanquá. Neq; enim, ut unũ, pprie nouit ipsa. ut unũ enim nosse, pprie est intellus, sed, ut in appositione unum, ipsam nouit intellus. Quare & cum Empedoclis amicitia societatem habet, quatenus illa quoq; in appositione unit, & non proprie.

Vt incommensurabile, siue discrepans, & diameter.

Quid uult dicere? Quòd etiá iuxta pdicatũ uel uera ẽ uel falsa cogitatio. Si.n. dixerit diametrũ cõmensurabile, fallit pp pdicatũ, cõmensurabile. Est.n. semp incõmensurabilis, & discrepás latere. Si aũt dicat, Incõmésurabilis, & discrepás est diameter, uera est ppter pdicatum.

Si autẽ eorũ, quæ fiunt, vel futura sunt, tẽpus, ad vnũ mente agitans, & cõponens. Falsum enim semp in cõpositione. Nam & albũ non albũ, qđ non albũ, cõposuit. Cõtingit aũt & diuisionẽ oĩa dicere: Est ergo non solum verum vel falsum, q̃ Cleon est albus, sed & q̃ erat, vel erit.

Quid per hęc dicere pponit? Quòd sm tépus recte, uel male cõpositũ, fit falsum, uel uerum in rebus. Si enim dicis, Erunt Troiana, falsum dicis ppter futurũ tépus. Si aũt dicas, Fuerunt, uerum dicis ppter tépus præteritũ. Semper enim (inqt) in cõpositione est uerũ, uel falsum, nõ in rebus simplicibus. Si enim albũ Socratem dixeris nõ album, falsum dicis. Et si nõ album dixeris albũ, falsum dicis ppter cõpõnem nõ congruá. Et quia utiq; dixit affirmationé, & negõnem eé cõpositionem: dici auté (inqt) põt ambo quoq; esse diuisioné, quia sunt ex rebus diuersis: & fieri põt, ut diuidant in terminos, ex quibus sunt cõpositi. Recte auté dixit illud, Cõtingit: certe dici quidé põt affirmatio, diuisio, ut q̃ apte diuidat in subiũ, & pdicatum: negatio auté q̃dá cõpositio, ut q̃ ex subiecto, & pdicato cõponat. Et hic quidẽ sic dicit: in logica auté affirmationẽ quidẽ dicit cõpositionẽ: negõnẽ auté diuisionẽ. Sed & q̃ erat, uel erit, qd dicit? Quòd si sit pdicatus falsus, qui in unoquoq; tpe dr, falsa est. Vt si dixeris Cleoné album, qui non est albus: & si dixeris, q̃ est albus, uel erat, uel fuit: falsum dicis ppter prædicatum. Tps.n. in hoc differentiá nõ inducit. & uide, q̃ alia quoq; duo ppria

cogitationis adiecit,quod est circa negationem,& affirmationem uersari,quam cōpositionem appellauit:& eam esse falsam,uel ꝓpter prædicatum,uel ꝓpter tempus dixit.

Quod autem vnum facit,hoc intellectus,vnumquodq;.

Hoc est,qđ & ſoperius dictum est.in hyperbato autē orōnē sic lege:Quod autē facit unūqdq; horum onū,intellectus.Diximus.n.ꝙ intellectus etiā diuisibilia idiuisibilr intelligit.Et uide,ꝙ ꝑ eo,qđ est intelligere,facere dixit ualde admirabiliter.Sicut.n.id,qood est,oibus eē impertit:& pulchrum pulchris ut pulchra sint;sic & intellectus sm suā ipsius simplicitatē,& unitatē,q̄ sunt cōposita,facit simplicia.Tāq̄ enim simplicia,ea itelligit intellectus,& non ut composita.

Indiuisibile autem quoniā duobus modis,vel potētia,vel actu,nihil ꝓhibet intelligere indiuisibile, quando intelligit longitudinem.Indiuisibile enim actu,& in tempore indiuisibili.

Ad scđm indiuisibilis uenit significatū,qđ est magnitudo,siue cōtinuū.Vel,potētia quidē est diuisibile:actu aūt idiuisibile,ut magnitodo:uel,actu qdē diuisibile,potētia autē idiuisibile,otaq̄.Intellectos ergo/inqt/&,qđ est potētia diuisibile,ut actu idiuisibile,nouit:&,qđ est actu diuisibile,ut potētia idiuisibile.Nouit aūt hæc/inqt/& in tēpore idiuisibili,ne in dimidio sit dimidiū. Vocat aūt tp̄s indiuisibile,instās,& qđ nūc est,male dicēs.Instās.n.& illud,nonc,nō est tp̄s,sed principiō tpis. Nunc aūt dico momētū.Si autē acceperis illod,nūc,qđ est in latitudie,hoc & principiū habet & finem:& tp̄s est.Nūc aūt de momēto tpis,qđ nūc est,à nobis sermo habet.Nō quia aūt duobus modis est idioisibile,dixit,ꝙ solū est idioisibile duobus modis:sed ꝙ sm ipsam magnitudinis sectionē in doo tātū diuidit.Magnitudo,n.oel potētia est indiuisibilis,uel actu.Lōgitudo aūt actu qdē est continoa,potentia aūt diuisa.Lōgitudinē aūt nunc audi,ꝓ eo qđ est,cōtinuū.Dicit ergo,nihil esse, quod ꝓhibeat intellectum lōgitudinē,non quatenus est diuisa,intelligere,sed quatenus continua. Est enim actu continoa.Hoc autem ue confirmatorium accepit eius,quod superius dictum est; quòd composita intellectus,ut simplicia,apprehendit.

Similiter enim tēpus diuisibile,& indiuisibile,vt longitudo.

Qm̄ dixit,ꝙ in idiuisibili tpe itelligit:ne quis dicat,ꝙ tp̄s est indiuisibile,dicit tp̄s esse & diuisibile,& idiuisibile,male dicens.Ipm̄.n.Nonc,accipit pro tpe idiuisibili,nesciēs,ꝙ eius, qđ est quātum, principia nō sunt quātitate ꝑdita.Principiū ergo temporis nō est tempus.

Dici ergo pōt,quid in vtroq; dimidio cogitet.non pōt aūt,nisi fuerit diuisa,ꝑter quā potētia.

Hoc rursus est cōfirmatoriū eius,qood soperius dictū est,ꝙ,q̄tenus tēpus est diuisibile, id mēte comꝑhēdimos,& nō,q̄tenus est idiuisibile.Decē pedū lignū in dimidio fortasse temporis dimidiū ligni mēte cōcipimus,qđ est qnque pedes:& in alio rursus dimidio temporis,alios qnque pedes.Quod quidem non sic uidetur.Magnitudo enim/inqt/non est actu diuisibilis,ut dicas,quòd dimidium in dimidio temporis intellexit:sed est potentiā tantum diuisibilis.Intellectus aotem ipsam,ut actu indiuisibilem,nouit.

Seorsum autem vtrūq; dimidiorū intelligens,tempus etiā simul diuidit:tunc autē veluti magnitudines.Si autem,vt ex vtrisq;,& in tempore,quod est in utrisq;.

Illud autē,Intelligēs,pto eo qđ est,cogitans/dixit/abosiue loquens.Nunc.n.ab eo de cogitatione agitur.Qm̄ enim dixit,intellm̄ idiuisibilr itelligere/dicit/ꝙ cogitatio diuisim,& seorsum unūqdq; nouit.Porrò & quādo ipsa unita nouit,& simul:sic ipsa nouit, ut magnitudines ex duobus qbusdam cōpositas,qood dixit,ex ambobus.& in tēpore ea nouit, qđ est,in otrisq;: id est diuisa:& non amplius,ut magnitodinē:sed,ot diuersas magnitudines.Hoc est.n.quod dicit,ueluti magnitudies. & recte addit illud,Veluti magnitudies.Vna.n.subiicit magnitudo,quā si scđm dioersa tēpora intelligit intellus,erunt magnitudines,qđ actu una est magnitudo,qđ est absurdum.

Quod autem est, non secundum quantitatem,indiuisibile, sed forma,id in indiuisibili tēpore intelligit,& indiuisibili intelligentia animæ.

Tertium est significatū indioisibilis. Quasi diceret, ꝙ continuū qdem nihil ꝓhibet intelligere,

ut indiuifibile. Quod aūt eſt forma unū,& indiuiſibile, citra ɔtrouerſiā in indiuiſibili tēpore, & in indiuiſibili aiæ facultate cognoſcif. Quæ eſt aūt indiuiſibilis aiæ facultas,niſi ſcilicet intellus?

Per accidens autem,& non,quatenus illa diuiſibilia,id quo intelligit,& in quo tēpore: ſed quatenus indiuiſibilia. Ineſt enim & in his quid indiuiſibile, ſed fortaſſe non ſeparabile, quod facit vnum, tempus & magnitudinem.

Materialem,inquit,formā intellectus indiuiſibilē intelligit per accidēs. Per ſe enī materialis forma eſt indiuiſibilis, q̄tenus etiā cum extenſione aliqua cōſideramus in infinitū factam cōtinui diuiſionē. Per accidēs aūt dicunf habere idiuiſibile: eo ꝙ eis exterius,& aliunde acceſſerit unio. Hoc eſt ergo,quod dicit,non,q̄tenus,pro eo qđ eſt, non ſicut formæ illæ materiales ſunt diuiſibiles, ſic eas intelligit intellus: ſed,etiāſi ſint diuiſibiles, ipſas indiuiſibilr intellus intelligit: quia eas indiuiſibili ſui parte anima intelligit. Eſt aūt indiuiſibilis aiæ pars intellſ,& in tēpore indiuiſibili. Expone autē & ſic,ꝙ formas,& ſpecies intellectus cognoſcit in tēpore indiuiſibili,& in indiuiſibili aiæ facultate per accidēs: eo ꝙ ne illę quidē per ſe ſunt indiuiſibiles: ſed habēt unionē per accidens. Quid eſt ergo,quod intellectus intelligit per accidēs? & dicimus ꝙ ipſe q̄dem à natura habet,ut indiuiſibiliter intelligat: Per accidēs aūt iudiuiſibile intelligit: qm̄ ipſis intelligibilibus accidit,ut ſint indiuiſilia per accidēs. Quidā aūt dicunt ipm̄ dicere animā imaginationē: & quid uult dicere, ꝙ utens imaginatione intellus formā materialē intelligit? Vtitur aūt,inquit,indiuiſibili parte imaginatiōis. Habet enim partē indiuiſibilē,ut oſtendif ex hoc,ꝙ, qui ſunt in ea primi typi,à ſecūdis non delentur. Per accidēs aūt,inquit,diuiditur & imaginatio, ꝙ ſit in ſubiecto diuiſibili. Nā & forma ea eſt rōne diuiſibilis. Quo ergo,inquit,inſtrumēto utens intellus intelligit, utpote imaginatiōe. Eſt aūt ipſa diuiſibilis per accidēs,& non,q̄tenus eſt imaginatio. Iam & in tēpore,in quo intelligit, intellus eſt indiuiſibilis: rurſus aūt tēpus,inſtans,ſeu,quod nūc,appellauit. Eſt aūt & ipm̄,nunc, diuiſibile per accidens,ꝙ ſit in tēpore diuiſibili. Quātum ergo colligi pōt,hoc dicit,ꝙ etiāſi per accidēs imaginatio diuiditur,& qđ nunc tēpus: ſed tamē hęc,ut indiuiſibile,& unū,accipiēs intellus,formā materialem intelligit. Nūquid aūt dici pōt, ꝙ ſocietatē quoq; uoluit dicere, quā inter ſe habet imaginatio, & forma materialis,ꝙ ambo ſunt diuiſibilia per accidēs. Ineſt enī & in his aliqd indiuiſibile,ſed fortaſſe,non ſeparabile. Eſt,inquit,& in tēpore,qđ nunc,indiuiſibile: rurſus aūt abutif: ſed & in imaginatione eſt indiuiſibile,quo utitur intellus. Cur aūt dixit fortaſſe,& dubitauit? Nondū in cōfeſſo eſt imaginationē non eſſe ſeparabilē,ſed corruptibilē. Nunqd ergo dici pōt,quoniā eā intellectū paſſiuū appellauit,& eā cum intellectu coopari dixit,ppea nō potuit eā dicere iſeparabilē, ut itellectū: & ideo dubitauit. Deīde qm̄ dixit nō eē ſepabilē,ait,ꝙ nō eſt ſeparabilis. Quo qdem ſeparabili oia ut unū,intelligunf,& magnitudo,& tēpus. Hoc enim ſeparabile in omni magnitudine,uel tēpore uel cōtinuo, ut i uno eſt: & ideo intellus,ut qui ſit ſeparabilis,omnia,ut unum,nouit.

Et hoc eſt ſimiliter in omni continuo,& tempore,& magnitudine.

Hoc eſt,pro eo qđ eſt,forma indiuiſibilis,& inſeparabilis in toto eſt tēpore,& magnitudine.

Punctus autem,& omnis diuiſio.

Hic eſt aliud ſignificatum indiuiſibilis,quod in quātitate eſt indiuiſibile: idem eſt aūt dicere de omnibus diuiſibilibus. Sed qm̄ eorum,q̄ ſunt oino diuiſibilia,hæc qdem per priuationē cognoſcūtur: illa uero per ſe: primū dicit de iis q̄ per priuationē,ut q̄ ſunt nobis notiora,ut punctus,inquit. Ipſe enī,ut in cōtēplatiōe dictū eſt,cōtinui negatiōe cognoſcif,& poſt punctū inducit,qđ ſic quoq; eſt indiuiſibile,ut uerbi gr̄a,linea,& ſupficies. Hæc enī ſunt aliorū fines: & fortaſſe dixerit aliquis: Quid ergo, linea & ſupficies ſunt indiuiſibilia? & dicimus, ꝙ q̄tenus qdem ſunt aliorū fines, ſunt indiuiſibilia. Horum aūt omnino meminit,ꝙ non ſolū punctus eſt diuiſio lineæ: ſed ꝙ & linea eſt diuiſio ſuperficiei: & ſuperficies ſolidi.

Et, quod ſic eſt indiuiſibile, declaratur, vt priuatio,& ſimilis eſt ratio in alijs.

Et,quod ſic eſt,inquit,indiuiſibile. Sicut aūt punctus, ſic & ipſum declaratur ſm̄ priuationem. Hoc aūt dixit ppter incorporea,& diuina,q̄ priuatione non cognoſcunf. Priuatiōe enī pfundi ſuperficies cognoſcitur. Linea aūt cognoſcif priuatione pfunditatis,& latitudinis. Pūctus aūt priuatione pfunditatis,latitudinis,lōgitudinis. Hæc aūt diuiſiones merito appellauit. Punctus enī lineā

diuidit:

diuidit:& linea superficiem:& superficies corpus: per se autem sunt indiuisibilia.

Quemadmodũ, quomodo cognoscit m alũ, vel nigrũ: cõtrario enim quodãmodo cognoscit.

Quòd malum honesti est priuatio in cõfesso est. Quòd aũt nigrum albi priuatio est, falsum est. Est enĩ nigrum forma ꝑditum, ut diximus. Nunquid ergo pro tenebris dixit nigrũ, ut albi priuatio sint tenebræ: album autem, ut intelligas lucem? eius enim priuatio sunt tenebræ.

Oportet autem potentia esse, quod cognoscit, & inesse in ipso. Si autem non est alicui ex causis contrarium, ipsum seipsum cognoscit, & est actu, & separabile.

Inesse dicitur, pro eo quod est, intus esse: nũc aũt quęrit, quõ oportet Deum intelligere: & duo ꝗdem præsumit. Primũ ꝗdem, ꝙ oportet id, quod intelligit, esse potẽtia, ut, quod intelligit. Potẽtia autẽ dicit ſm aptitudinẽ: non uult enim Aristoteles esse rerum rõnes in aĩa. Sicut ergo, inquit, potentia est, quod intelligit: sic oportet esse &, quod intelligit. Oportet enĩ, qđ cognoscit, ei sic assimilari, quod cognoscit, & simile ei reddi, & idem eẽ potẽtia: & rursus, quod cognoscit, inesse in ipso, quod cognoscit: qđ est ſcđm. Et ꝗa hæc sic habet, qđ itelligit: Deũ cognoscit ſm quinq; ꝗ dicta sunt, & ea dicit, præterquã illud, ut cãm. Dicit aũt ipsum nihil hr̃e cõtrariũ, utpote qui nullã cum alio cõiunctionem, uel oĩno oppositionẽ habeat: qm̃ ipse trãscenderit. Quòd aũt actu quoq; est. s. & ipm seipsum cognoscit. Illud aũt separabile, ut Plutarchus inquit, non solũ intellige à materia corporũ, sed etiã ab aĩalibus facultatibus. Quod quidẽ dicere uolens separatũ, dixit separabile. Diuina enim sunt separata. Quare ſm rõnẽ Aristotelis, Cuicũq; rei causæ existẽti nõ est cõtrariũ, illa res ipsa seipsam cognoscit: & actu est, & est separabilis: & non solũ intellectus, sed & aliud tale fuerit.

Est autem propositio enuntians aliquid de aliquo, vt affirmatio, & vera & falsa omnis. intellectus autem non omnis.

Postquã ostendit Aristoteles, ꝙ est æternus intellectus: & ꝙ à sensu differt: & quõ intelligere fit secũdum differentiã intelligibiliũ: non prius ab intellectu recedit, ꝗ̃ absolute dicat, quõ discernat, & distinguatur. Et tribus ꝗdem modis discernit intellectũ: eum, qui circa simplicia uersat, ab eo, qui uersatur circa cõposita, quod est cogitatiõis, intellectũ, qui est potẽtia, ab eo, qui est actu: actiuũ intellectum à cõtemplatiuo. Et primũ ꝗdem una differẽtia discernit: ſm aũt duabus: & tertiũ tribus. Differt ergo, inquit, qui circa simplicia uersat intellectus, ab eo qui circa cõposita uersat, id est, à cogitatione: ipsa. n. circa cõposita uersat: ꝙ intellectus ꝗdem semp est uerus: cogitatio aũt & uera est, & fallitur: & neq; simile est uerum cogitatiõis uero intellus. Est enĩ intellus uerum substãtiale: cogitationis aũt est in cõpositione alicuius ſm aliquid: & est intellus ꝗdem sensui similis, qui uersat circa ꝓpria sensilia, qui est semp uerus. Cogitatio aũt est similis sensui, qui uersat circa sensilia per accidens. Ipse enim aliqñdo ꝗdem fallitur, aliqñdo uero est uerus, & est in cõpositiõe: aliud enim ex alio cognoscit, ut ex albo, ꝙ homo est. Simplices ergo mẽtis cõceptus, ut qui habeãt ꝓportionẽ, & cõuenientiã, cum sensu, qui ꝓpria gerit negotia, & est semp uerus, ueri semp sunt. Mentis autẽ cõpositi cõceptus, ut qui ꝓportionẽ habeant cum sensu aliena gerente negotia, & qui aliqñdo ꝗdem est uerus, aliqñdo uero fallitur, ꝓpterea & ipsi aliqñdo ꝗdem sunt ueri: aliqñdo uero falluntur. Sic ergo discernit eum, qui circa simplicia uersat, itellectũ, ab eo, qui circa cõposita uersat. Deinde discernit intellectũ, qui est, potentia, ab eo, qui est actu. Primũ ꝗdem, ꝙ intellectus actu res ipse est. Qui est autẽ potentia, non est res ipsæ, nisi ipsas intellexerit. Secũdo autẽ, ꝙ intellus ꝗdem potẽtia, in pticulari tẽpore, eo, qui est actu, prior est: in uniuerso autẽ non est prior' est enĩ semp & actu & potentia. Oportet enĩ semp esse, quod actu est, ut id, quod est potẽtia, in id, quod est actu, reducat. Postꝗ̃ ergo hoc sic distinxit, discernit & intellectũ cõtemplatiuũ ab actiuo: & hãc dicit primã differentiã, ꝙ actiuus ꝗdem intellectus semp circa particularia uersatur: cõtemplatiuus aũt etiã circa uniuersalia. Secũdam dicit differentiã. Actiuus quidẽ semp imaginatione utitur: cõtẽplatiuus autẽ non semp. Tertia est differentia, ꝙ sit in cõtemplatiuo ꝗdem uerũ, & falsum: in actiuo aũt bonum, & malũ: atq; adeo hęc est melior differentia. Secũda enĩ non est ualde necessaria: nã & intells semp cõtemplatione utitur. Sciendũ est autẽ, ꝙ non est alius ab actiuo cõtemplatiuus intellus, subiecto. Sicut enim non est alius, qui est potẽtia, intells, ab eo, qui est actu, subiecto: idem enĩ est: sed solum tempore differt: sic & habet intellectus actiuus ad cõtẽplatiuũ. Subiecto enĩ idem est, sed est habitudine diuersus. Contẽplatiuus enim habet ꝓportionem cum uisu, qui colorum species tantum

uidet, & cognoscit, quod hoc quidem hoc est album, illud uero nigrum. Actiuus autem intellectus habet proportionem eum uisu non solum colorum species cognoscente, sed &, quod delectat, sibi asciscente, quod autem molestia afficit, auersante. Sicut enim uisus qui præter nigrum, & album, quod est iucuodum, & molestum, cognoscit: sic & actiuus intellectus non solum uerum, & falsum cognoscit, sed & bonũ, & malum, & ꝓportionẽ qdem habet, quod in uisu est iucũdum, cum bono: quod aũt in uisu est molestũ, cum malo. Sæpe aũt intellꝰ quod molestũ est, pro iucũdo eligit: eo ꝙ sit, qđ molestum est, bonũ, quod aũt iucũdum est, aliquãdo etiam malũ. Quare hæc est dría, ꝙ cõtẽplatiuus quidẽ intellꝰ operaẽ sine appetitu, ueritatẽ solũ & falsum cognoscẽs. Actiuus autem ĩtellꝰ cum appetitu operaẽ, ꝙ sciat quidnã bonũ quidẽ est, quidnã uero malum. Postquã hucusq; ꝓduxit dríam inter actiuũ, & contẽplatiuũ, aliã quoq; tradit differẽtiã intellꝰ à sensu. Quoniam.n. & in discernẽdo intellꝰ à cogitatione, & rursus in tradẽda dría contẽplatiui ab actiuo, intellm̃ sensui assimilauit: ne quis existimaret, ꝙ in oibus similis est intellꝰ sensui; ꝓpterea nunc tradit dríam inter intellectũ, & sensum: & dicit, ꝙ particularis sensus, ut uisus, nouit albũ, & nigrum: & est cõe uehiculum albi, & nigri, uisus: albi autẽ, & dulcis cõis sensus cõe est uehiculum. Differentiã, quã habet albũ ad dulce, nõ nouit uisus, sed cõis sensus: Sicut ergo ꝑticulariũ sensuum terminatio est cõis sensus: sic & contẽplatiuorum intelligibiliũ cõmune est uehiculũ, intellectiuã cognitio, & actiuorũ: quẽadmodũ boni & mali, intellectiua actio. Vtrorũq; aũt, & contẽplatiuorũ, & actiuorũ intellꝰ est uehiculũ. Et intellectiuã qdem cognitionẽ Plato προσεκτικόν, id est attentiuũ appellat: intellectiuã aũt actionẽ συνειδός, id est conscium. Hæc aũt dicebat esse subto eadem. Nã & cognoscens agit: cũ cognitione enim uita ɔiuncta est: & unũ est quod dicit: ego ĩtellexi, & cõuersus sum. Si hoc enim nõ sic haber, est rationi ɔsentaneum dicere, ꝙ tu qdem hoc, ego uero illud senserim. Hæc aũt ratione differũt, ꝙ hic qdem agat, ille uero cognoscat: & in hac qdem est opione Aristoteles. Porrò & secundum ipsa subiecta communionem habent, & societatem. Quod enim bonum, etiam uerum est: Quod autem malum, falsum. Sed differunt, quoniam bonum ad aliquid dicitur. Quod enim ad animam bonũ est in uirtutibus, hoc est malum corpori. Verum autem non dicitur ad aliqd: sed semp idem est uerũ & honestũ. Neq;.n. Plato est admittẽdus dicens, ꝙ furenti ensis depositũ cõfiteri, uerũ qdem, malum aũt. Verum enim ꝭm Aristotelẽ, q̃tenus uerũ, semper honestũ. Sciendũ autẽ, ꝙ, etiãsi diximus similẽ esse cõem sensum ĩtellectui: qm̃, sicut cõis sensus est terminatio oĩum particulariũ sensuũ, sic & oĩum intelligibiliũ terminatio est intellꝰ, & cogitabilium, & opinabiliũ: uerumtamẽ est quædã differẽtia. In sensibus eni est alius cõmunis sensus præter quinq;: in ĩtelligibilibus aũt non est aliud, quod cognoscit ꝑter tria: sed unũ est ex tribos, quod cognoscit differentiã. Intellectus eni, eum sit pars triũ: & opiniõis dico, & cogitatiõis, & intellectus: ipse nouit differentiã intelligibilium ad cogitabilia, & cogitabiliũ ad opinabilia. Hæc est ergo differentia intellꝰ à cõmuni sensu. Sciẽdũ aũt, ꝙ sicut cõmunis sensus nõ solũ ea nouit, q̃ cognoscũt sensus particulares, sed & alia ꝑter hæc: nouit.n. cõis sensos dríam sensiliũ, q̃ cadũt sub sensum, hoc sensibus, ut iã diximus, nesciẽtibus: Particulares.n. sensus dulce & albũ tãtũ cognoscũt: Cõis autem sensus nõ hæc tãtũ, sed & ipsorũ nouit dríam: sic ergo & ĩtellꝰ nõ solũ intelligibilia, & cogitabilia, & opinabilia nouit, sed & eorũ dríam. Quæ.n. deteriora cognoscit, & meliora scit. Quæ aũt meliora nouit, deteriora nescit. Dríam ergo cogitabiliũ, & ĩtelligibiliũ, uel cogitabiliũ, & opinabilium nõ nouit, nec cogitatio, nec opinio: eã aũt ĩtellꝰ cognoscit: utrisq; ergo melior est, & cogitatiõe, & opinione. Est ergo eiusmodi ꝓportio. Sicut nigrũ ad ꝓpriũ mẽtis cõceptũ: sic & albũ ad ꝓpriũ mẽtis cõceptum: & ècõuerso, sicut nigrũ ad albũ, sic mẽtis cõceptus albus ad mẽtis cõceptũ nigrum. Et in his, deo est grã, finiẽ cõtẽplatio. Est aũt ꝓpositio enuncians aliqd de aliquo, sicut affirmatio. Quid uult dicere? ꝙ differt qdẽ, qui circa simplicia uersaẽ intellꝰ, ab eo, qui circa composita, uersaẽ: circa mente.n. cõceptã, & internã ꝓpõnẽ (inqt) uersaẽ affirmatio: Ipsa.n. ueluti simplex est, dum in animi adhuc dispõne sita est, & semp uera est. Qui aũt circa cõposita uersaẽ intellꝰ, in affirmatione, q̃ est ꝭm ꝓbationẽ, uersaẽ, q̃ habet uerum, & falsum. Dicere ergo ipm̃ uera, uel falsa, in oĩ accepit affirmatione, q̃ est ꝭm ꝓlationẽ, nõ autẽ de interna. Nõ.n. oĩs intellꝰ, pro eo q đ est, uerus est, uel falliẽ. Simplicium.n. mẽtis cõceptuũ & intelligẽtiarũ intellꝰ uerus est tãtum, nõ etiã falliẽ. Quare nõ oĩs uerus est intellectus, uel falsus, ꝓp actiuum ait dictum esse. Cõtẽplatiuus.n. simplices, & puros mentis conceptus, & intelligentias apprehendens, non fallitur. Actiuus autem, quoniam & secum, & inter se formas materiales cõponit, in eo (inquit) cogitat, & propterea fallitur. Quare propter cogitationem rursus falsum sequitur.

Sed, qui est eius, quod quid est, & secũdum quod quid est esse, verus, & nõ aliquid de aliquo.

Quasi diceret, illũ solũ uerũ esse intellectũ, qui est fm qd qd est, & fm qd quid est eẽ. Illud ergo, quid est, subam declarat: Quid est aũt esse, formã, tãq̃ tale sit, quod dicit: Ille solus uerus est intellectus, qui subam, q̃ est fm formã, apphendit, id est, qui ipsam formã per se apphendit: is est aũt cõtẽplatiuus, qui & semp uerus est, & nõ est aliqd de aliquo, id est, nõ circa cõposita uersat. Circa cõposita. n. uersari nõ est intellus, pprie, sed cogitationis. Ne existima aũt q intellectus quidẽ idẽ est subiecto, quod cogitatio: est aũt rõne diuersus: nã & itellus à cogitatiõe est subiecto diuersus.

Sed sicut videre propriũ, verum: si autem homo, quod est album, vel non, non semper uerum.

Quid est illud: uidere ppriũ? pro eo qd est, qd est sibi ppriũ uidere, & ppriũ negociũ gerere, ut uidere, quod est albũ, & solũ, non itidẽ aũt & subam, cui quidẽ hoc albũ inest: hoc. n. non semper uerum. Fallitur enim quandoq; sensus circa sensilia per accidens, sicut superius dictum est.

Sic autem habent, quæcunq; sine materia.

Quid dicit? q sicut se habet sensus ad ppria sensilia & nõ ppria: sic &, q̃ sunt sine materia, ad itelligibilia. Sine materia aũt dicit cogitationẽ, & itellectũ: Immateriales. n. sunt hæ facultates, & cogitabilia, & itelligibilia sunt rursus res imateriales, & itelligibilia quidẽ, q̃ quidẽ etiã simplicia dicit, ait cũ uisu habere proportionem, qui proprium uidet: cogitabilia autem, quæ etiam composita appellat, dicuntur cum uisu habere proportionem, qui gerit alienum negotium, & qui non uult solum cognoscere, q album, sed etiam q albus homo, uel equus.

Idem est aũt sciẽtia quę est scdm actũ, qd res. Quę est aũt scdm potentiã, tẽpore prior in uno.

Rem dicit, scibile. Dicit ergo sciam, quæ actu est, idẽ eẽ, qd scibile. Nõ cognoscit. n. scia scibile, nisi ei assimilet, & fiat q̃le ipm. Hoc aũt nõ temere interiectũ est: sed qm de intelligibilibus agit: intelligibilia aũt per mediã sciam fiũt itelligibilia: & itellectu cognoscunt: ppterea scientiæ mentionẽ fecit, dicens, scientiam, quæ actu est, similem esse scibili. Quæ autem est secundum potentiam sciẽtia, est prior scientia, quæ est secundum actum in uno indiuiduo.

Omnino autem & simpliciter, nec tempore quidem. Sunt enim ex eo, quod perfectione & actu est, omnia, quæ fiunt.

Quidã libri hñt Græce ὅλως, id est, oĩno. Quidã uero ἁπλῶς, idest, simpliciter: hoc est aũt, qd dicit, q, ut in uniuersum, & semel dicat, in uniuerso mũdo nõ est prius, qd est potẽtia, eo quod actu est: qa oĩa ex aliquo, quod pfectiõe, & actu est, pducunt in actũ, per id qd põt pducere. Illud autẽ, Ex eo, qd perfectiõe, & actu est, quidã dicũt nõ debere ad opificẽ referri: sed q qcqd est potentia, est in alio, qd est actu aliqd aliud, ut semẽ potẽtia quidẽ est fœtus: actu aũt semẽ: & panis potentia qdẽ est sanguis: actu aũt panis. Existimo aũt eos non recte dicere, nihil. n. solũ semp actu est, ex quo oĩa pducunt, nisi solus opifex. Cũ hic autẽ esset Alexander, dixit perturbatã esse orõnẽ, siqdẽ superius quoq; discreuit itellectũ, q est potẽtia, ab eo q est actu. Porrò & nũc hoc ipm facit. Ad qd dicimus, q duobus qdẽ modis loquitur: nõ est aũt pturbata orõ: hoc. n. nũc fecit, ut totã simul dñam dicat.

Videtur autem sensile quidẽ, ex eo, quod est potentia, sensitiuo actu faciens. Non enim patitur, neq; alteratur. Quare hæc est alia species motus. Motus enim imperfecti actus est. Actus autem simpliciter alius est, qui est perfecti.

Quid sibi uult hic cõtextus? Vult discernere itellectũ actiuũ à cõtẽplatiuo. Priusq̃ aũt ad tradẽdam dñam accedat: uult aliqd de sensu dicere ppter duas causas: uel q hoc habet cõe itellus cum sensu, q citra mediũ operat: uel quia in hac distictiõe in afferẽdis sensus exemplis magnopere delectat: ppterea dicit aliquid de sensu iã dictũ, qd potẽtia sensus est fm habitũ, & non fm aptitudinẽ, ut cogitatio, quãdo nõ operat. Quãdo aũt sensile adfuerit, & sensus opatus sit, tũc à pñentia sensilis deducit in actũ: uenit aũt ad id, qd actu est, nõ per motũ, nihil. n. patit, nec alterat sensus, qui deducit ab eo, qd est fm potẽtiã, ad id, qd est actu. Vult. n. Aristoteles id qd à scdo potentia ad id, qd fm actu est, deducit, nõ alterari, nec pati. Vnde uel nõ est motus, uel est alia spẽs motus. Siquis. n. uult hũc motũ dicere, aliã spẽm motus dixerit pter eas, q̃ in Physica dictæ sunt, & naturã inouauerit. Deinde cõfirmat etiã, q nõ est motus, à secũdo potẽtia, ad scdm actu pgressus. Dicit. n. motũ eẽ sper/

fecti actũ:motus.n.ab imperfecto ad perfectũ fert,& patit,& alterat. Quod est aũt ſm potẽtia,perfectũ est. Perfectorũ aũt actus nõ est motus,ſed aliquid aliud pręter motum. Non est ergo motus, à ſecundo potentia deductio ad ſecundum actu,ſed mutatio.

Sentire ergo ſimile eſt ei,quod eſt dicere ſolũ intrinſecus,& intelligere. Quãdo aũt iucundũ,vel moleſtum, veluti affirmans, vel negans perſequitur,vel fugit: & eſt delectari, vel moleſtia affici, operari ſenſitiua medietate ad bonum,vel malum,quatenus talia.

Diſceroit intellectũ cõtẽplatiuũ ab actiuo,& qd dicit? φ,ſicut ſenſus,qui habet tãtũ dicere intrinſecus,ideſt cognoſcere,& ĩtellectu cõphẽdere,dicit cõteplatiuus. Qui aũt habet ut moleſtia afficiat & delectet,affirmare ait,& pſequi,qm̃ ipm ſuſcipimus,& ad ipm uenimus. Suſcipere ergo ipſum dixit & affirmare. Moleſtũ aũt negamus:ipm.n.nõ ſuſcipimus,ſed & fugimus. Tãquã aũt/inquit/iudicatiua facultate actiui itellus iudicat bonũ & malũ. Ne ergo omnia de eodẽ accipe. Deide qm̃ oſtẽſum est ſuperius,idẽ eẽ ſubiecto ſenſum,qđ appetitũ:cũ oporteret aũt dicere,φ actiuus intellectus cũ appetitu operat,dixit,φ cũ ſenſu,eo φ ſubiecto idẽ ſit ſenſus,& appetitus. Ad bonum, uel malũ,q̃tenus talia. Recte aũt adiectũ eſt illud, Quatenus talia:neq3.n.ipſa per ſe ſunt bona uel mala,ſed ut ad aial:ut,qđ ſeruat quidẽ,dicatur bonũ:quod aũt corrũpit,dicat malum.

Porrò & fuga,& appetitus idem,qui eſt ſecundũ actum,& non eſt aliud appetitiuũ,& fugiendum,nec à ſe inuicem,nec à ſenſitiuo: ſed quod quid eſt eſſe,aliud eſt.

Quid dixit? Quod actu moleſtũ est,uoluptate,q̃ eſt actu cõparans,ait rõne differre:uocauit autem fugiendũ qdem,quod moleſtũ:appetitũ aũt,iucundũ. Deide,ne quis exiſtimaret, φ alia quidẽ facultate aliqđ iucũdum appetimus,alia aũt,quę moleſta ſunt,fugimus:nũc dicit,φ nõ differt uoluptas à moleſtia,niſi rõoe,ſeu definitiõe:nõ.n.ſubiecto:ambo.n.ſunt ſub aia irrõnali. & qd hoc dico,cum nec ſentire quidem ab eo,qđ eſt uoluptate affici,ſubiecto differat? nã & hęc ambo ſunt ſub irrationali:in eo autem,quod quid eſt eſſe,differunt:id eſt,in ratione,ſeu definitione. Hoc autẽ dixit,ut oſtendat,contemplatiuum etiã intellectum ab actiuo ratione tantum differre.

Cogitatiuę aũt animę viſa,vt ſenſa,inſunt. Quãdo aũt bonum,vel malũ affirmarit,vel negarit, fugit vel perſequitur. Quare nunquam ſine viſo intelligit anima.

Cogitatiuã aĩam dixit,abuſiue loquẽs,cõtẽplatiuũ intellectũ:& qd dicit? φ ipſe quoq3 imaginatione utit,ut & actiuus intellus. Sed ſi utitur,inquit,imaginatione,huic uiſa/inſunt/iquit/ut ſenſa; hoc eſt ſenſus ſolũ,ſine dolore,& uoluptate. Actiuo aũt itellectui,qui habet bonũ, & malum,ſubta inquit ſunt ueluti affirmationes,& negatiões:& ſic uoluptate utitur,& triſtitia: & iucundũ quidẽ pſequitur,fugit aũt,quod moleſtũ. Hic autẽ ſemp quoq3 imaginatione utitur:eo φ ſemp delectet, uel moleſtia afficiat,quod quidẽ nõ eſt ſine imaginatione. Primus aũt non ſemp:nihil.n.particulare ſine imaginatione intelligit. Vniuerſalia aũt etiam ſine imaginatione itelligit. Ne exiſtimes autẽ idẽ eẽ bonũ & iucundũ,& malũ & moleſtũ. Eſt.n.iucundũ malũ rebus uti uenereis:& eſt moleſtiã exhibẽs bonũ,eẽ circa oia cõtinentẽ. Ne ergo putaueris actiui iucũdũ idẽ eẽ,qđ eius bonum.

Sicut autẽ aer pupillã talem fecit:ipſa aũt aliud: & auditus ſimiliter: extremũ aũt vnũ, & vna medietas:ei autẽ eſſe plura tribuunt. Quoniã autẽ diiudicat, qua ratione differat dulce & calidũ,eſt quidem & prius:dicendum autem & ſic:eſt enim vnum quidpiam:ſic autem vt & terminus.

De cõi uehiculo nũc agit:& qd dicit? φ ſicut aer pupillã alterat:& pupilla ſpiritũ:& ille facultatẽ cryſtallinã:& ipſa excitat,& uidet,cũ ſit una. In eo aũt,qđ eſt eẽ,hoc eſt,rõne,ab aliis iudicãtibus diuerſa eſt. Nã & auditus ſilr habet unũ,qđ iudicat: Sicut ergo in his,ſic in itellectu eſt cõe uehiculum,qđ quidẽ eſt extremũ diſcretiuũ mediũ,& primũ quidem dicit cõtextus de uiſu,& auditu: Illud aũt, Sic habet itellus uehiculũ,nõ dicit;ſed cũ prima dixiſſet Phs,reliq̃ ſubaudiri pmiſit, q̃ ſunt de intellu,& ad alia cõuertit,dicens,φ ſic quidẽ particularis ſenſus iudicat albũ,& dulce nõ ipſe iudicat:ſed qſnã ſit ſupius diximus,& nũc quoq3 dicemus,nẽpe cõis ſenſus:ipſe.n.inqt/horũ eſt cõe uehiculũ,exiſtẽs/inqt/ut terminus. Terminũ aũt nũc uocat cẽtrũ circuli,à quo multę linęę pcedũt.

Et hæc quidẽ in pportione & numero,quem habent ad vtrunq3:vt illa ad ſeinuicem.

Quid dicit? Quòd, ſicut terminus, hoc eſt cētrū, ſic habet & cōis ſenſus, & ꝓportione, & nūero. Proportiōe quidē, ꝙ, ſicut cētrū ſe habet ad utrāq; ex his lineis, q̄ à centro ꝓcedūt, ſic habet & cōis ſenſus ad utrūq; ex ſuis ſenſibus: & ſicut rectæ ſe hñt inter ſe, ſic & particulares ſenſus, inquit, hñt aliquā ꝓportionē. Sic quidē ꝓportiōe: numero aūt quō? ꝙ ſicut centrū, cū ſit unū, ad multas habet lineas habitudinē: ſic & cōis ſenſus, cum ſit unus, habet ad multos ſenſus habitudinem.

Quid enī refert hoc dubitare, quomodo, quæ ſunt eiuſdē generis, iudicat, vel cōtraria, vt album, & nigrum? Sit aūt vt. A. quidē album ad. B. nigrū. G. ad. D. ut illa ad ſeinuicem. Quare & è cōuerſo ſi. G. D. vni inſint, ita habebūt ſicut &. A. B. idem autem & vnū. eſſe aūt non idem. & illud ſimiliter. eadem autem ratio & ſi. A. dulce quidem ſit. B. vero album.

Quoniā dixit, ꝙ ſicut cōis ſenſus ſe habet ad ꝓpria: & ne dubita, inqt, quō, quę ſunt eiuſdē generis, nouit ſenſus particularis, ſiqdē non dubitas, quō, q̄ ſunt diuerſorū generū, nouit cōis ſenſus. idē eſt enim Eiuſdē aūt generis uocauit albū, & nigrū: ambo. n. ſub colore. Diuerſorū aūt generū, albū, & dulce: hæc. n. ut q̄ ſub diuerſos ſenſus cadūt, ſunt diuerſorū generū. Sit aūt, ut aliqđ quartū albū ad ſcđm nigrū, tertiū ad quartū, ut illa ad ſeinuicē. Nūc accepit elnta, primū qdem ſignificās album, ſcđm autē nigrū: aliquādo autē & dulce: tertiū autē & quartū ꝓ itelligibilibus accipit: ut ſit tertiū qdem rōne albi, quartū autē rōne nigri: & qd dicit? Quòd ſicut cōis ſenſus nouit primū & ſcđm: ut accipias primum qdē ſilr ſignificās album: ſcđm autē dulce: ſic & itellus nouit tertium & quartū, id eſt eorū rōnes. Nouit autē & ècōuerſo, inqt, intellus primū tertium, & ſcđm quartū, hoc eſt, etiā ſenſilia. Idē aūt & unū: eē aūt nō idē: & illud, Silr, ſubiecto qdē, inqt, idem eſt, formā dico albi, uel nigri, uel nigrū, uel album: rōne autē ſunt diuerſa: aliter. n. uidet albū, & nigrum, & aliter itelligit.

Formas ergo intellectiuū in uiſis intelligit: &, ſicut in illis, ipſo definitū eſt, id, quod eſt perſequendum, & fugiendum: & intra ſenſum, quando in ipſis uiſis fuerit, mouetur: ut ſentiens facem, quia eſt ignis, communi cognoſcit, dum uidet moueri, eſſe hoſtem.

Quid dicit? ꝙ actiuus itellus formas rerum itelligit, utēs imaginatiōe: & ſicut in ipſa, inqt, eſt ꝓſequi, & fugere, cum ſit appetitus: ſic & in itellu. Hæc ſunt qm̄ delectaꝛ, & moleſtia afficiꝛ. Vel hoc ergo dixit, uel aliud, qđ uiſa, q̄ ſupius ſenſilia, appellat: iferius autē imaginationē. & quid dicit? ꝙ itellectus quidē ſimul cū ſenſilibus aliquādo operās, & lætaꝛ, & dolet. Aliqñ autē ſine ſenſu imaginatiōe utiꝛ, & operaꝛ. Quādo. n. face uiſa itellexerit, eſſe hoſtē, cum ſenſu cooperatus eſt. Qñ autē cōſultās ubi bellum gerere oporteat: tunc imaginatiōe utiꝛ, ut ſentiēs facem, ꝙ ignis, cōi cognoſcit? Quid eſt, Cōi cognoſcit? nōnulli quidā dicūt? motu ignis. Motus. n. eſt cōe ſenſile. Eſt autē abſurdum in cognoſcēte dicere de cōi ſenſili, cognoſcens. n. dixit. Dic ergo eū hoc dicere, ꝙ ignē cōi ſenſu cognoſcimus: hoc aūt dixit, ut ſciēs, ꝙ, q̄ particulari ſenſui ſubiiciunꝛ, ſubiiciunꝛ quoq; cōi.

Quādo autē in iis, quę ſunt in anima, uiſis, uel mentis cōceptibus, ſicut uidens, ratiocinatur, & conſulat, futura ad præſentia cōparans, & quādo dixerit, ꝙ illic iucundū, vel moleſtū hic fugit, uel perſequitur, & omnino in actione, & quod ſine actione eſt verum, & falſum, in eodem eſt genere bono, & malo: ſed differt quidem eo, quod ſimpliciter, & quod alicui.

Quid dicit? ꝙ quando imaginatus cōſultauerit, ubi bellū gerere oporteat, & accōmodatū qdē locum, & iucundum elegerit, moleſtū aūt fugerit, tūc imaginatione utitur. Scire aūt oportet, ꝙ iucundum qdem, & moleſtum ſemp eſt in actiuo intellectu, in quo eſt & bonū. Differt aūt eo, quod eſt ſimpliciter, & alicui: quia uerum qdē ſemp ſimpliciter dicitur, & ſemp eodem modo ſe habet: Bonum aūt ad aliquid quidē malum eſt, & inutile. Quod enim ad aliquid bonū eſt, ut ad animā, hoc ad corpus bonum non eſt. Et in his praxis, Deo eſt gratia, completur.

Quæ autē ſunt in ablatione ſeu abſtractione intelligit. Quēadmodū ſi ſimum, quatenus quidē ſimū, non ſeparate. Quatenus aūt eſt cōcauū, ſi quid quidē actu cogitaret, ſine carne cogitaret, quatenus cōcauum, ſic mathematica ſeparata, ut ſeparata, intelligit, quando illa intelligit.

Poſtquā ſimplicem intellectum à cōpoſito diſcreuit: & actiuū à cōtemplatiuo: & eum qui eſt potentia, ab eo, qui actu: rurſus uenit ad intelligibile: & hoc nunc docet. Et quoniam intelligibile

forma eſt:Forma autem triplex:uel omnino materialis,ut res naturalis:uel formę penitus expers, uel partim quidem materialis,partim autem materiæ expers, ut mathematica: Superius autem examinauit & materialem formam,quando dixit hoc,illud quidpiam eſſe:Sed & imaterialem,ubi quærebat hoc per hoc qđ quid eſt eſſe:nűc uenit ad mathemata,& q̃rit quomõ ea nouit intellꝰs? & dixit ꝙ nõ ut materialia ipſa nouit,ſed ut imaterialia. Non nouit enim ipſa,ut ſimű, quod oino in materia,nẽpe nare,intelligiƭ:ſed nouit ea,ut incuruű,hoc eni ſine materia intelligiƭ.Mathemata autem itelligit intellꝰs inſtrumẽto utens idiuiſibili,imaginatione. Imaginatio eni eſt indiuiſibilis. Quãdo.n. currẽtem Socratem mente agitatit imaginatio,ut unű ipm intelligit,& nõ qui ſit diuerſus,quatenus currit. Si enim imaginatio eſt à ſenſu, qui trãſmigrare non põt.ſ.& ipſa eſt diuiſibilis,& ab alio in aliud non deſcendit:ſed ſimul imaginatur. Ex hoc autem colligiƭ imaginationem ſolum eſſe uerã,ſicut & intellꝰs & ſenſus,nõ aűt etiã falſam eſſe:eo ꝙ nõ imaginaƭ in cõpoſitione. Ex hoc aűt oſtendiƭ etiam aiam eſſe ſeparabilẽ:ſiquidẽ ea, q̃ ſepari nõ poſſunt, dico aűt mathemata,intellectu ſeparat eo ꝙ ſubale habeat ſeparabile.Hæc poſtquã dixit,q̃rit,ſi intellectus ſm actum res ipſe eſt,& ſi eſt in generatione,an res imateriales põt cognoſcere,an nõ. Et id dubiű qdẽ mouet, in p̃ſentia aűt non ſoluit. Ad hoc aűt dicit Plato,ꝙ põt intellectus qdem,qui eſt in generatione,eſſe ciuis cœleſtis,& circa imaterialia operari,& corpus negligere. Si eni, q̃ extra ſunt aiæ,quę corporis ſunt amãtes,cum corpore ſunt ſemp,& in ſepulchris:quid abſurdű etiã eas, q̃ ſunt in generatione, animas circa imaterialia operari? Et ſic quidẽ Plato. Ariſtoteles autẽ inferius dicit triplicia eſſe itelligibilia. Sunt.n.imaterialia intelligibilia prima. Secunda itelligibilia media:& tertia materialia. Et in imaterialibus qdẽ dicit nõ eſſe opus imaginatione:imaginatiõis enim expertes ſunt itelligentię. Quãdo aűt(inquit)mathemata itelligit,ſubiecto imaginatione utitur. Etſi aűt,ea ut ſubto, utiƭ ad cognoſcenda mathematica:nõ ob id eadẽ ſunt uiſa,& mathemata. Viſa enim ſoli ſubiiciunƭ imaginationi:Mathemata aűt aiæ,quæ ſubiecto utitur,imaginatione. Materialia autem cognoſcit aia inſtrumento utens,ſenſu,& imaginatione. Si ergo actus eſt imaginationis expers, fieri nõ põt,ut intellectus,qui eſt in generatione,hűc actű intelligat. Nullo enim indiget ad eum cognoſcendű. Hoc autem facit ꝓ opinione q̃ dicit,intellectű nõ cognoſcere formas,q̃ ſunt oino imateriales. Hę autem ſunt à materia ſeparabiles. Deberet ergo & ipſe eẽ à materia ſeparabilis, ut ipſas itelligeret. Siquidẽ aſſimilari oportet in oibus id quod cognoſcit,ei,quod cognoſciƭ. Atqui in aiali non ſeparatus eſt: ipſas ergo nõ cognoſcit. Hæc eſt aűt prima illius opionis defenſio. Falſa eſt aűt ò Ariſtoteles. Si enĩ intellꝰs qui eſt in aiali, nõ intelligit ea q̃ ſunt oino imaterialia: quomõ in tuo tractatu qui eſt poſt naturalia,& formas oino imateriales q̃ſiuiſti,& inueniſti,& nobis renűciaſti? Quare clarum eſt,cű etiam,qui eſt in aiali,intellm̃ cognoſcere formas oino materiæ expertes. Hæc eſt prima defenſio,& ad eam oppoſitio. Secunda defenſio. Intellectus nõ intelligit formas imateriales:qm̃ nec oino quidem ſunt formæ materiæ expertes:& qm̃ nõ ſunt,ꝓpterea nec intelligit. Hæc eſt ſcđa defenſio,ad quã dicimus:Quomõ hæc dicis Ariſtoteles,qui ĩ aliis tractatibus aperte clamas eẽ diuinas formas, quæ ſunt materiæ expertes? Tertia defenſio. Intellectus ſemper cum imaginatione operatur. Si autem nunquam per ſeipſum operatur,ſed ſemper cum imaginatione, etiam quando circa diuina operatur:nam tunc quoq; cum imaginatione operatur. Si autem imaginatio ſemp materialia cognoſcit:ex eo enim,ꝙ intellectus cognoſcit pulchrű műdi ordinẽ,& rerum uirtutẽ,erigiƭ ad cognoſcendã,q̃ illa exornauit,& adminiſtrauit,ꝓuidẽtiam: Quare neq; quãdo diuina intelligit,ſine imaginatione agit. Imaginatio aűt,ut dictű eſt, ſemp materialia cognoſcit. Sola enim illa nouit imaginatio,quæ ſenſus nouit. Si ergo intellectus, quæ nouit tantum imaginatio,nouit,quòd ſine ea non agat:imaginatio autem illa nouit, quæ nouit ſenſus: Senſus autem ſola materialia nouit: Intellectus ergo ſola nouit materialia: nequaquam autem,& immaterialia Et hæc eſt tertia defenſio,& aduerſus eam contradicimus,& dicimus,ꝙ intellꝰs,quãdo circa particularia ſenſilia operaƭ, tunc cum imaginatione operaƭ,& ab ea nõ recedit à principio ad finẽ uſq;,ſed cum ea eſt in ſenſilibus. Quãdo aűt diuina intelligit,tunc p imaginationẽ qdem operaƭ: dicimus eni,nos ex pulchro ordine,& ornatu,qui à nobis cõſideraƭ,ad diuina traduci. Quare per imaginationẽ quidẽ, ſed non utiq; cum illa:neq; enim ea amplius indiget. Incorporea.n.etiam ſine imaginatione intelligűtur.& hęc eſt defenſionis ſolo. Quarta defenſio. Non põt itellectus materialia itelligere,eo quod intellꝰs idem eſt cum imaginatione. Sicut enim imaginatio,nec eſt uerus,nec falſus. Si ergo intellꝰs idem eſt cum imaginatione: imaginatio aűt nõ intelligit formas imateriales, nec ergo intelliget intellꝰs formas materiæ expertes. Hæc eſt quarta defenſio, ad quã dicimus nõ idem eſſe intellm̃, quod eſt imaginatio. Imaginatio.n.qualitates ſolű cognoſcit,quas etiã ſenſus cognoſcunt. Nihil enim nouit

imaginatio,

imaginatio,quod nō ſenſus nouit.Intellectus aūt nouit ſubas. Si ergo imaginatio nō nouit ſubas: Intellſus autem nouit ſubas:nō eſt ergo intellſus imaginatio. Vnde & Plato īquit in Theæteto. Imaginatio autem ſubam nō aſſequiť,pro eo quod eſt,nō eſt illi cognitio ſubæ:nō eſt ergo idem intellectus,& imaginatio. Hęc poſtquá dixit Ariſtoteles, & de cognitiuis opationibus hucuſq; diſſeruit, uult de cōibus operationibus cōem oratione concluſioné colligere. Dicit ergo,ꝙ ꝓpter ſui cognitiuas facultates,& operationes,oía eſt aía quæ ſunt. Quæcūq; enim ſunt,uel ſunt ſenſilia,uel itelligibilia,q̄ etiam ſcibilia uocat. Et eorū unūquodq; eſt duplex. Quicqd enim eſt,uel potētia,uel actu eſt. Quicquid.n.potentia eſt,fit actu. Quatuor itaq; ſunt oía:potentia ſenſilia:actu ſenſilia:potentia ſcibilia: actu ſcibilia:& ī iis,q̄ ſunt,nō ſunt ꝑter hęc q̄tuor. Atqui ſunt & hæc quatuor in aía:habet enim aía ſenſus potentia,& potētia ſciam:& actu ſenſus:& actu ſciam. Non auté,quia diximus oía eſſe aiam,iam ſm id dicimus lapidé ineſſe in aía,uel lignum:ſed ꝙ rebus aſſimilať,& ad earum imaginem reduciť: ſiqdem ſimile ſimili cognoſciť. Et rurſus ne quis exiſtimet iuxta ea,q̄ à Platone ſupponūtur,eſſe rōnes in aía:neq;.n.hoc dicit Ariſtoteles: ſed quādo ſunt potētia qdem ſenſus, potētia uero ſciæ,tūc hn̄t ſolū rerū aptitudiné:Quādo uero actu fuerint ſenſus,& ſciæ,tūc ſenſilū, & ſcibiliū rōnes cognoſcit,&,ut ſemel dicá,tūc fit actu cognitio. Hęc ubi dixiſſet,eo ꝙ ueluti ſūmatim totá orōné dixit,poſt intellm ad id ꝯuertiť, qđ ſm locū moueť. Ac oportebat qdé poſt ſenſum ad ipm uenire:ab iis.n.q̄ plibus inſunt:oportebat ꝯuerti ēr ad ea,q̄ paucis īſunt: ſed de eo tractatū collocauit poſt ea, q̄ de oi aía rōnali,& irrōnali dixit:qm̄ his opus habemus, & in docendo,qd eſt, quod ſm locum eſt,& quid nō eſt. Dicimus enim ꝙ nō eſt imaginatio,nec ſenſus,nec nutritiua facultas,nec quid aliud eiuſmodi. Si ergo hæc nō ꝯnoſceremus,qūo id hæc nō eſſe cognoſceremus? Hoc aūt é id,qđ ſcđm locū mouet, appetitus cōmixtus ab irrōnali, & rōnali. Appetitus.n.irrōnalis aiæ nos mouet,qñ affectus ſeqmur.appetitus át rōnalis nos mouet,qñ rōné ſeqmur. Si ergo nō cognoſceremus, qd é irrōnalis,& qd é rōnalis:qūo cognoſceremus,qđ ex eis cōmixtū é? & ideo poſterius uenit ad id qđ ſcđm locū mouet:& qđ de eo dicturus é. Platoné aūt ī tribus qbuſdá repħédit, primū qdé,ꝙ aiam diuidit,ut totū ī ptes,cū deberet eam diuidere,ut ſubam in facultates. Pro Platone aūt reſpondemus,ꝙ uniuerſalé quidé aiam diuidit,ut totū in partes:in uegetatiuā:irrationalem:rōnalem. Particulares aūt aías,ut ſubam in facultates diuidit:Nouit ergo & hanc drām. Si aūt dubitas,qūo,quod eſt aioſum ſeu iraſcibile, & deſideratiuū, quod ꝯcupiſcibile dicūt,ptes eſſe diximus,cum ſint ſub una irrationali aía? dic & tu ò Ariſtoteles,cur ptem aiæ eſſe dicis intellm? Secūdo Platonem reprehendit,ꝙ multa ꝑtermiſerit. In tria enim aíam diuidit:in aíum ſeu iram:in cupiditatem:& rōnem.& rōnem quidé in cerebro collocat:iram in corde:cupiditaté uero in iecore. Prætermiſit ergo & uim imaginatiuā:& ſenſitiuā: & ſm locum mouenté:& appetitiuā. Dicimus aūt,ꝙ & hæc nouit,& horū in Timæo meminit,de natura differens. In republica auté harum triū meminit, qm̄ his opus eſt ad oēs reſpublicas. Ratio.n.dominatū obtinens facit Ariſtocratiá, & regnum. Ira aūt Dæmocratiá,ſeu populi imperium. Cupiditas uero, q̄ eſt belua uariis formis ꝓdita, ſm pecuniæ quidé cupiditaté,facit Oligarchiá,id eſt,paucorū dominatū:Secūdum aūt uoluptatis amorem,& libidiné:Si iure quidé,& legibus cōſtitutá,facit Ariſtodemocratiá,q̄ ex optimatū,& populi dñatu cōpoſita eſt:Si auté nullis legū uinculis cōſtrictá,facit Tyrānidem. Eorū ergo tantum,q̄ ſibi cōducebāt,meminit. Quia tota nouit tria. Repħendit Platoné,ꝙ cum dicat/inqt/in cerebro ēē rōnem,in corde irá,in iecore cōcupiſcentiá,appetitū à ſeipo diuellit. Appetitus n.inqt eſt cōmixtio rōnalis ad irrōnalem:hæc aūt in diuerſis locis. Appetitus ergo diuulſus,& diſtractus eſt. Ad quod dic,ꝙ in unaquaq; parte dicit oēm ineſſe animam,ſm aptá aūt & accōmodatá partem,magis apparere rationem,uel irá:& non diuellit appetitum.& in his contemplatio.

Quæ autem in ablatione ſeu abſtractione dicuntur intelligit, ſicut quod eſt ſemper ſimū.

Illud,Quæ aūt in ablatiōe ſeu abſtractiōe,eſt ueluti inſcriptio,ſeu titulus eius,qđ eſt dicturus: quēadmodū & in libris Hippocratis inuenimus,ſicut in mulieribus ꝓlogū,Quæ auté de mulieribus:ſic ergo & hic dicit. Quæ aūt in ablatiōe,ſeu abſtractione,uolens oſtendere,qūo intelliguntť,q̄ in ablatiōe,infert,itelligit/inquit/ut ſimū. Quod.n.eſt ſimum,cū materia itelligiť. Quod aūt eſt incuruum,ſine materia. Mathemata ergo,q̄ dicit in ablatiōe,cū incuruo hn̄t ꝓportioné. Incuruū enim ut imateriale eſt,cum ſit in abſtractiōe:ſic mathematica,q̄ ſunt nō ſeparata,ut ſepata itelligit. Vult per hæc naturá mathematū dicere,ꝙ hæc ſeparata intelliguntť,ſed non ut ſeparata actu, ſed tātum intellectu. Hinc autem corollarium collegimus animam eſſe ſeparabilem,quòd inſeparabilia ſeparet:nam ſi non eſſet ſeparabilis,nequaquá ea ſepararet.

Omnino autem intellectus eſt, qui ſecundum actum res intelligit.

Quoniam dixit intellectum ſeparare formas mathematicas,& ſic eas intelligere,propterea addidit eundem eſſe intellectum cum rebus,ut & eius ſubſtãtia ſit ſeparata,quando ſeparabilia cognoſcit:& ſit ipſe ſeparabilis,eo,quòd ſimile ſimili cognoſcimus.

Nunquid autem contingit ſeparatorum aliquid intelligere,cum ſit ipſe non ſeparatus à magnitudine,an non,conſiderandum poſtea.

Hic dubitationẽ,quã diximus,in cõtemplatione ꝓponit,ꝙ ſi intellectus,qui eſt ſm actũ,res ipſe eſt:res autem,utpote intelligibiles,materiæ expertes:materiæ ergo expers eſt itellectus.Et quõ eſt materiæ expers,ſiquidem in generatione cõtinetur?Quomodo autem imaterialia cognoſcet,cum in generatione cõtineatur?ſolutionem autem in iis quæ ſequuntur dicere pollicitus eſt . Oſtẽſum eſt autem etiam ſuperius,ꝙ poteſt etiam,quę ſunt omnino imaterialia,cogitare,ſiquidem nõ utiť inſtrumento,corpore,ſed ab omnibus eſt immixtus.

Nunc autẽ quę de anima dicta ſunt, ſummatim colligentes rurſus dicamus,aĩam quidẽ eſſe quodammodo omnia,quæ ſunt.Vel enĩ ſunt ſenſilia,quæ ſunt,vel intelligibilia.Eſt aũt ſcientia quidem ſcibilia quodãmodo:ſenſus vero ſenſilia.Quomodo aũt hoc, quærere oportet.Diuiditur aũt ſcientia,& ſenſus in res:Quæ potentia quidẽ,in ea, quæ ſunt potẽtia:Quæ vero actu,in ea, quæ ſunt actu.Animæ aũt ſenſitiuũ,& ſciẽtię perceptiuũ potẽtia ſunt:hoc quidẽ ſcibile:illud vero ſenſile.neceſſe eſt autẽ vel ipſa,vel formas eſſe.Ipſa quidẽ certe non.non enĩ lapis in anima, ſed forma.

Hic cõmunem infert cõcluſionẽ cognitiuarũ operationũ·Eſt aũt cõcluſio,ꝙ omnia, quæ ſunt, uel ſunt ſenſilia,uel intelligibilia.Vocat aũt,ut diximus,intelligibilia ſcibilia.& hęc diuidit in id,qđ eſt potentia,&,quod actu.& oſtendit hæc oĩa ineſſe in aĩa:&,quod eſt potentia qdem,ſcire ea,quæ potentia:&,qđ actu,ea,quæ actu ſunt. Dubitant aũt nõnulli,ſi quæcũq; ſunt, uel ſunt ſenſilia, uel intelligibilia:Senſile aũt,& intelligibile ſunt ad aliquid:ergo & quæcũq; ſunt, erunt ad aliquid:& ipſe quoq; deus,qđ eſt abſurdũ.Dicimus aũt,ꝙ quæcũq; ſunt,q̃tenus qdem ſunt uel intelligibilia, uel ſenſilia,ſunt ad aliquid:Quatenus aũt ſubſiſtunt,& ſubſtantiã habent,per ſe ſunt.Nam & ipm quoq; nigrum,q̃tenus qdem habet per ſe ſubſtantiã, non eſt ad aliquid: q̃tenus autẽ eſt ſenſile,eſt ad aliquid. Quod anima quidẽ eſt quodãmodo omnia quæ ſunt. Recte addiť illud, Quodãmodo:quoniã formæ ſunt materiales,& eas nouit aĩa imaterialiter, nõ materialiter. nõ eni lapis eſt in anima,ſed eius forma ſine materia:Simiľr & in aliis. ꝓpterea ergo dixit illud, Quodãmodo.Quomodo aũt hoc quęrere oportet:ꝙ ſm id,quod eſt potentia,&,qđ actu eſt,ſenſus,& ſenſilia,& ſcientia,& ſcibilia.Neceſſe eſt autẽ ipſa,uel formas eſſe.ipſa qdem certe nõ.Quoniã ſuperius dixit,ꝙ q̃rere oportet,quõ ſenſus ſenſilia apꝑhendit,nunc dicit, ꝙ neceſſe eſt uel ipſas cõpoſitas formas eſſe in anima,id eſt,cum materia & forma,uel ipſam per ſe formam. Atqui,inquit, ipſę cõpoſitæ non ſunt in anima:neq; enim ipſa eſt lapis.neceſſe eſt ergo formas ſolas eſſe in anima.

Quare anima eſt ſicut manus. manus enim eſt inſtrumentum inſtrumentorum . eſt autem & intellectus forma formarum:& ſenſus forma ſenſilium.

Quod dicit eſt eiuſmodi.Sicut manus,quæ eſt inſtrumentũ corporis,inſtrumẽtis utitur,ut ſecuri,uerbi gr̃a,faber,uel arundine:Sic & anima,q̃ eſt ipſa forma,aliarũ eſt formarũ ſuſceptrix: quia formarum rõnes apud ſe habet.Simiľr & itellectus,& ſenſus ſunt formæ, & formarũ ſuſceptrices, eo ꝙ formarũ rõnes habeãt. Sed intelľus qdem omniũ formarũ forma eſt. oẽs eni formę inſunt in ipſo,dum actu eſt.Senſus aũt eſt forma ſenſiliũ tantũ:eo ꝙ in ſenſu,q eſt ſm actũ,ſint ſenſilia.

Quoniam autẽ nulla res eſt præter magnitudines, vt videtur,ſenſiles ſeparata:in ſenſilibus formis ſunt intelligibilia, & quæ in ablatione, ſeu abſtractione dicuntur , & quæcunq; ſenſilium habitus, & affectus.

Hic ſunt primæ defenſiones, quarũ primã dicit eſſe,q̃ dicit, ꝙ nec in uniuerſum qdem ſunt penitus formę imateriales. Eſt ergo hoc quod dicit, lectũ in hyperbato.Nulla res eſt præter ſenſiles magnitudines,ut uidetur oĩbus,ſed oĩa,quæ ſunt,ſunt magnitudines ſenſiles.Vult autẽ dicere,ꝙ

mentis cõceptus seu intelligentiæ, uel sunt primæ, uel secũdæ, uel tertiæ. & primas qdem citra imaginationem nouit: secũdas autẽ & tertias cum imaginatiõe: etiãsi partim qdem ut instrumento, partim autẽ, ut subiecto, ea utitur. Quid ergo dicit? Quoniã nulla res est ꝑter magnitudines separabilis, id est, sine materia, ut uidenť nõnulla sensilia, ut mathematica. hęc enĩ uidenť eẽ separabilia, sed non sunt. Propterea, inquit, in formis sensiliũ sunt intelligibilia, ut, mathemata: etiãsi uidenť esse separabilia, qđ est secũda. Porrò & tertia sunt inseparabilia, ut sensile. Et secũda qdem dixit per hoc, quod dixit: Quæ autẽ dicunť in ablatione. Tertia autẽ per hoc quod dixit: Et quæcũq; sensilium habitus, uel affectus. hæc enim sunt formæ materiales, & affectus, ut qualitates materiales uiuæ: quarum magnitudo solum ratione separatur.

Et propterea, qui nihil sentit, nec didicerit, nec comprehenderit.

Quoniã hæc tria sunt sensilia: & hic obscure dixit, ꝙ in libro de demõstratiõe dilucide dictum est. Illic enĩ dixit, omnis scientiæ principiũ esse sensum: qm̃ ut nunc dicit, intelligibilia oĩno sunt in formis materialibus. In quibus ergo deficit sensus, in iis etiã eiusmodi scientia deficit. Deinde postquam dixit, Nihil didicerit, subiungit, Nec comprehenderit, id est nec inuenerit. Duæ enim sunt uiæ cognitionis, disciplina, & inuentio.

Et quando cõtemplatur, necesse est simul cum viso cõsiderare. Visa enim sicut sensa sunt.

Quoniã dixit, formas intelligibiliũ esse in sensilibus: ꝑpterea dixit, Necesse esse intellectũ simul cum uiso cõtemplari, hoc est, cum instrumẽto, imaginatione: siquidẽ eius est effector sensus. Quare siue dicamus, ꝙ imaginatiõe, siue, ꝙ sensu utitur, idẽ est. Per hæc autẽ secundã dicit defensionẽ; quod intellectus simul cum imaginatione operatur. Imaginatio autem non nouit immateriales formas: nec ergo intellectus.

Sed sine materia.

Quoniã dixit uisa esse ueluti sensa, dicit, ꝙ sine materia. Sensus enim operãtur circa ĩmaterialia. Imaginatio autem circa formas tantum. Quidã autem dicunt, ꝙ illud, Sine materia. intellectui coniungit. Postquam enim dixit, quòd, etiamsi imaginatione, & sensu dicas uti intellectum, idem est, dicit, Sed intellectus, quod est sine materia, cognoscit.

Est aũt imaginatio aliud ab affirmatiõe, & negatione. est enĩ cõnexio mentis cõceptuũ, seu intelligentiarum, verum, & falsum. Primę aũt intelligentię in quonã differẽt, vt visa non sint?

Nam circa simplicia uersatur. unde & est indiuisibilis, ut quæ circa terminos uersetur. Quare substantialis est in ea ueritas, & non in cõpositione. Si ergo neq; uera est, neq; falsa, ut q̃ nec affirmet, nec neget: Similiter aũt & intellectus nec uerus est, nec falsus ẽm defensionẽ: quid ergo differẽt primæ intelligentiæ, id est simplices, ut uisa non sint, quẽadmodũ & intellus, ne sit imaginatio? Sciendum aũt, ꝙ intellus, & imaginatio substãtialẽ habẽt ueritatẽ: & determiate seu finite cognoscũt.

An ne hæ quidem visa sunt, sed non sine visis?

Hæc quidẽ uerba sunt tertiæ defensiõis euersio. Cum enĩ tres defensiones dixisset, tertiã solam euertit, dicens: Nunquid ne alia qdem uisa sunt intelligentiæ? Qualsnã dicit intelligẽtias? eas quas non simplices dicimus, & ꝑpterea esse imaginatiõi similes. Sed nõ sine uisis, inqt, id est, sed sunt nõ sine imaginatione. Quare per imaginationẽ fiunt mentis cõceptus, & intelligentiæ: non tñ idẽ est imaginatio, & intellectus. Sed tamẽ, inquit, quãdo primas intelligentias intelligit, non utitur instrumento imaginatiõe: in secũdis aũt, & tertiis utitur. nõ est ergo idẽ uisum, & intelligẽtia. Visum enĩ quodãmodo materiale est. intelligentia aũt materię penitus expers. Sciẽdum autẽ, ꝙ in contẽplatione etiam alia quędã mouimus. & qm̃ ea in supficie tantũ speculati sumus, uisum est ab alto orationem repetere. Recurrere enĩ melius est q̃ aliquid ꝑterire. & in his, ꝑ eo est grã. finitur praxis.

Quoniã autem anima, quæ est animaliũ, scd̃m duas facultates definita est, & indicatiuo, quod est opus cogitationis, & sensu: & pręterea, ꝙ moueat, motu, qui est scd̃m locũ. De sensu ergo, & intellectu hæc definita sint. De eo autem, quod mouet, quidnam est animæ cõsiderandum est.

In huius tractatus principio dictũ est, ꝙ oẽs Philosophi naturales his duobus animã definiunt:

& cognitiuo:& fm locũ motiuo:ad hec eni respexerũt. Et eos ꝗdem recipiebat, ꝙ ab opationibus
animæ substantiá indagarent,sicut & oportebat,& ipse quoq; sic facit:eos auté reiiciebat, primũ ꝗ
dem,ꝙ uegetatiuá animá prætermiserint.ipsa eni nec quicquá mouet fm locum, neq; cognoscit.&
ꝙ hinc quoq; ad falsa cogitata cõuersi sunt. existimabát eni animá moueri. Qm̃ enim aperte uidé
bant corpus ab anima moueri: animá motá moueri existimabát.& ꝑpterea quidquid mouet,etiá
moueri dicebát.& in alio etiá errabant fm cognitiuũ.existimabant enim animá ex oibus,quę sunt;
cõpositá:ut ex principiis cõposita, eorum ueluti obsides habens,ea cognoscat. Sic eteni est uersus
Empedoclis.Nam terrá terra cõspeximus etc.Naturaliũ ergo rerũ scriptoribus ɔdemnatis,& ꝑpte
rea naturalis animæ definitione adiecta,cum etiá de cognitiua aiæ facultate disseruisset,hic de mo-
tiuo scdm locum differit:Quod oportebat quidé ante rõnale collocare: qm̃ ubiq;,quę sunt magis
uniuersalia,priora collocauit:sed qm̃ tres animas pcurrisse oportebat in docendo eo,qđ est fm lo-
cũ motiuũ:eius ꝑpterea nunc meminit.Vt eni doceat,nõ cé uegetatiuá animá:non irrõnalem:nõ
intellectum uel simplicia cogitanté,uel ɔposita,uel imaginatiõe utenté:uel sine imaginatiõe:horũ
ꝑpterea prius meminit.Sed & ad id, quod quid est,ei ꝑdicta cõferunt. Vult eni ostédere,ꝙ id, qđ
mouet,in rõnalibus qdem est cõmune irrõnalis,& rõnalis:in irrationalibus aũt irrationalis solum:
Quádo auté dicit Aristoteles appetitiuũ mouere,non ut finalé ipsam cám dicit,sed ut effectiuá.idq́;
clarũ est.Quęrens.n.qd est,qđ mouet,dicit,ꝙ uel est intellus,uel appetitus.intellus aũt est actiuus,
& non finalis: & nec sine motu qdem esse põt finalis. ɔtra enim, quádo fm intellectũ operamur,á
motu diuertimur.Et ideo Thales cum astra cõtemplaretᷣ,in puteũ incidit.Quare,ut effectiuá cám,
dixit appetitum mouere:aliam eni effectiuá ei cõiũxit:& ꝙ appetitiuũ non est finis,sed appetendũ.
Quærit ergo Aristoteles de eo, ꝙ fm locum mouet,an per partes mouet aia, uel tota ipsa mouetᷣ
hoc infert,ꝙ,ut substátia,in facultates diuidiᷣ.facultas eni per totá substantiá ꝓcedit.Mali.n.redo-
lentia,quæ est eius facultas,ex toto,ut toto,ꝓgreditur.& non hic qdem mali est redoléntia:hic uero
non est:sed in toto,ut toto,est.Et in hoc qdem facultas differt á parte:ꝙ facultas,ut diximus,per to
tam substantiá permeat:pars aũt non est in tota substátia,sed est in aliq̃ substátiæ portione,siquidé
pars est ipsius:& ꝙ facultas qdem non est substátia:pars aũt est substátia:siquidé substantiarũ par-
tes sunt substantiæ,ut in ꝑdicaméntis cognouimus. Verum igiᷣ parte mouet aia, uel facultate? & si
parte:nunquid aliq̃ earum,quæ dici cõsueuerunt? dici auté cõsuetas dicit tres, q̃ sunt apud Plato
nem,partes:rõnem:iram:cupiditaté:uel aliquá præter has.& si alia:an ea,q̃ fit ab iis alia, solo intel
lectu,an & intellu,& subto? Platoni eni est cõsequés dicere,ꝙ parte mouet aia. Vult.n.eá esse mul
tiplicem:&,quod fm locũ mouet,aliud esse ꝑter rationé:iram:cupiditaté.Cum nullo eni horũ idé
esse dicit,quod fm locum mouet,sed aliud.aliud auté non solũ intellectu,sed etiá subiecto.neq;.n.
uult esse easdé subiecto partes aiæ,cũ eas locis disiũgat.Et ppea in his tribus Platonem rephendit.
Vnũ qdem,ꝙ aiam,ut totũ,in partes diuidat.neq;.n.fieri põt ut ipsa in partes diuidaᷣ.in icorporeis
eni idem est esse diuisibile,& esse diuisum.neq;.n.sustinent incorporea tp̃s aliqđ,uel dissectionem
eius,qđ peruadit.Si ergo diuisibilis est aia:& diuisa erit:& totũ peribit.corrũpeᷣ.n.& ipm cõe esse
totũ actu partiũ á se inuicé diuisarũ.In corporibus aũt aliud est eé diuisibile,& diuisum. Hoc ergo
in loco cũ essent Alexáder & Plutarchus,dicebát,Platoné rephendi ab Aristotele,utpote,qui aiam,
ut totũ,in parté diuiserit,táq̃ ipse,ut uná subam,in facultates diuidat.Vult.n.ipse aiam uná eé sub-
státiá multis facultatibus ꝑditá.Ii aũt falluntᷣ.Ipse.n.nusquá alibi dixit facultatũ eiusdé subæ has q
dem esse corruptiles:illas uero icorruptiles:sed sil'r oés esse uel corruptiles,uel incorruptiles.Dicit
auté intellectũ quidé æternũ:irrõnalé uero corruptilé. Non est itaq; una.In alio aũt Platoné rep-
hendit,ut qui duas aias,rõnalem dico,& irrõnalé,ut uná fecerit:& hác uná in tria diuiserit:in ratio
né:aium:cupiditaté.Aristoteles aũt uult tres aias.Nũquid aũt pro Platone dici põt,ꝙ ꝑpterea par
tes hæc tria dicit,ꝙ uná aiationem faciát.unum.n.est aiatum,& nõ tria.Deide & scdo rephédit Pla
tonem,eo ꝙ multas ptes ꝑtermiserit,& ꝓ eo respõsum est,ꝙ in republica hoc fecit,non in Timæo.
his.n.solis illic tribus idigebat.Deinde & tertio eũ rephédit,ꝙ has ptes diuisit á se inuicé. Népe qđ
ad has attinet,nõ est facile dictu qdná mouet.neq;.n.cõis ipse nexus,aiarũ dici põt,cum sint ptes se
paratæ fm Platoné.Distrahit ergo appetitiuũ.Dicta est auté & huius respõsio.& hic qdé est cõtex-
tus.si uerũ auté dicere oportet,iter se nõ conueniunt hæ Platonis,& Aristo.opiniones de eo,qđ est
fm locum motiuũ.Plato.n.uult id,qđ in nobis est optimũ,& maxie dñaᷣ,illud eé,qđ mouet . Me-
lius auté est in irrõnalibus qdem aialibus,imaginatio:& ideo passiuus itellectus diciᷣ: i rõnalibus
uero itellectus.Propterea ergo iuxta cũ irrõnalia quidé aialia imaginatio mouet:rõnalia uero in-
tellectus.Quod.n.agit,& fert aial,in eo oportet authoritaté,& dñatum obtinere.& ꝑpterea melius

esse oportet, quod mouet. Deīde qm̄ Platonicis aduersatur, ꝙ affectus rationem superat, & nos ad turpem uoluptatē abducit: non. n. intellectus hoc fecit, sed affectus: dicunt, ꝙ tunc quidem rō̄ est, quæ mouet, sed mancipata, & in seruitutem redacta, affectui uiam præparat, & excogitat. Ex hoc autem à Platone colligitur, quòd id quod secundū eos imperat, est, quod mouet. ecce. n. superatum dixi intellectum mouere, & quomodo superius, qđ dominatur, dixi mouere. Aristoteli autē uidetur, quod secūdum locum mouet, nō esse cognitiuā ꝓprietatem, sed aialem. uult enim appetitiuum esse, qđ mouet. magis. n. conuenire, qđ mouet, uitæ, q̄ cognitioni. Et in irrō̄nalibus quidem aialibus appetitiuū solū irrationalis mouet: in rō̄nalibus aūt aialibus aliquādo quidem rō̄nalis appetitiuū: aliqñ autem irrationalis. In iis enim, q̄ ſm rationem uiuunt, appetitiuū rō̄nalis mouet. in multis autē hoibus, & ſm sensum uiuētibus, appetitiuū irrationalis mouet. Quare aialis ꝓprietas magis est, quod ſm locum mouet, q̄ cognitiua. Est enim intellus ꝓpriū solum cognoscere, nō mouere. Motui aūt aduersat̄ intellus. Neq; enim motū sentiunt, qñquidē nec statum, qui circa intelligibilia occupant̄. Et ideo Socrates, cum in Deliaca pugna noctu diuq; stetisset, se stetisse nō sensit: eo ꝙ mente aliquid agitaret. Et, ꝙ si intellus aial moueret, ipm̄ nō ad malum moueret. Dicimus enim Thaletem astra contēplantem in puteū incidisse. Fortasse aūt etiam ſm Aristotelē Platonica ordinatio obtinet, ꝙ id, quod melius est, mouet. oibus enim facultatibus melior est appetitus, siquidem boni est. Et in his est contēplatio. Qm̄ autē aia ſcdm duas facultates definita. Duas dicit facultates, uel ut ad aial. hoc eni, irrō̄nale, & rationale ɔstituūt. uel duas dicit facultates, ut ad antiquos. illi. n. solum cognitiuū dicebāt, quod dixit iudicatiuū, & motiuū. Qm̄ ergo (inquit) duæ sunt facultates, & iam de cognitiuo diximus, & de cogitatione, & sensu: ueniamus & ad motiuum.

Vtrum vna aliqua eius pars, quæ sit separabilis vel magnitudine, vel rō̄ne: an tota anima? & si sit pars aliqua: vtrum propria aliqua præter eas, quæ dici consueuerunt, & dictæ sunt? an horum vnum aliquid? habet autem statim dubitationem.

Quærendū est (iquit) si pars aiæ est id quod est motiuū, utrum subto est, & suba separabilis? qđ dixit, magnitudinē: & ne turberis, si aiæ subam magnitudinē appellat; abusus est eni: & loco subti magnitudinē dixit. Si aūt nō est subiecto, & suba separabilis: nūquid est potētia separabilis, qđ dixit ratione. Quærendū aūt (inquid) nūquit & tota aia est motiuū. Pręter ea, q̄ cōsueuerūt, & quæ dictæ sunt. Quę, cōsueuerunt dici, illas tres dicit, quę sunt apud Platonem: rationem: iram: cupiditatem. Quæ dictæ sunt autem dicit, quæ nunc ab eo dictæ sunt: Dico autem intellectum cogitationem: imaginationem: sensum cōmunem, & proprium.

Et *quomodo dicere oportet partes animæ, & quot.* Quodāmodo *enim infinitæ apparent: & non solum eæ, quas quidam dicunt definientes: rō̄nalis: animosa, seu irascibilis: & desideratiua.*

In duobus p hęc Platonē refellit, & ꝙ ptes, & ꝙ quot sint ptes dicit, nēpe tres. Quodāmō̄ infinitas dixit, ut ad tres. nō sunt aūt, si cū tribus Platonis ɔiunxeris etiā qnque, quas nūc dicit Aristo.

Hi *vero id, quod habet rationem, & irrationale.*

Nō̄nulli quidē dicūt tres eē ptes aię, ut Plato: rō̄nem: iram: & cupiditatē, Quidā aūt duas: rō̄nalem: & irrō̄nalem, ut Aristoteles. Vt ad aialia. n. duas dixit aias: est enim alia plantarum.

Secundū differentias eni, per quas has separāt, apparēt & alię, quę maiorē his distantiā habēt: de qbus etiā nunc dictū est: & nutritiuū, quod & oibus plantis inest, & omnibus animalibus.

Rursus Platonē redarguit. Si. n. eo ꝙ natura ualde distant, dicit partes aię: rō̄nem: iram: cupiditatem: oportebat nutritiuā facultatē partē aiæ dicere. His enim magis distat, & magis q̄ ira & cupiditate. Hæ enim ambæ sunt irrationalis aiæ: nutritiua autē facultas uegetatiuę. Plus autē distat ab irrationali uegetatiua, quā uegetatiua ipsa à seipsa.

Et *sensitiuum, quod neq; ut rationale, neq; vt rationem habens quispiā facile posuerit.*

Sensitiuū (inquit) siue sensum, nec irrō̄nali solius quispiā posuerit, nec rō̄nalis, sed utriusq;. Quia enim foris habet cognoscibile sensus, per obiectā distātiam ipm̄ nouit: & per formā, & typum: nec audit rō̄nem, dum putat unius pedis esse solē: ſm hoc est irrō̄nalis. Quatenus aūt per se res uidet,

ut intellectus, uidet sensus sub rõnem reduci. Est autem & aliter iterpretari, quatenus quidem cognoscit, est rationalis animæ: quatenus autem patiens cognoscit, non potest esse rationalis. rationalis enim non patitur: sed est irrationalis, pati.

Præterea autem imaginatiuũ, quod in eo qdem, quod est, est ab oĩbus aliud: cuinã autẽ horum est idẽ, vel à quo aliud, multã habet dubitationẽ, si quis separatas partes animæ posuerit. Ad hæc aũt appetitiuũ, quod & rõne, & potentia aliud videatur esse ab oĩbus: & absurdũ est hoc seiungere & distrahere. In rõcinatiuo eni fit voluntas, & in irrõnali cupiditas, & ira. Si aũt tria aĩa, in unoquoq; erit appetitus. Atqui &, de quo nunc instat oratio, quid est, quod mouet scd̃m locũ animal?

Tanquã ad rõnem, iram, cupiditatẽ, partes Platonis, cõparat imaginationẽ, & appetitũ. Et appetitum quidem oĩno ab iis alium dicit, quia est appetitus etiã uegetatiuæ. Platonis autẽ partes sunt, irrationalis, & rationalis. Quare appetitus est oĩno ab iis aliud. Imaginatiuũ aũt, quoniã est irrationalis, ratione quidẽ differt ab his tribus partibus: rationali: animosa seu irascibili: & desideratiua: cuinam autẽ est subiecto eadẽ uel alia harum triũ ptium, dubium est. Nunquid.n. idem est, quod ira, & cupiditas, quia & ipsæ sunt irratiõalis? Recte ergo sic dixit, quod si oĩno partes habet aĩa separatas: & uis imaginatiua, & appetitiua potestas est pars aĩæ. Quã quidẽ appetitiuã potestatem, uel prætermisisti ò Plato: uel de ipsa dicens, ipsam distrahis, & diuellis. Si aũt tria aĩa, in unoquoq; erit appetitus. Nota quid dicit, quod si sint tres aĩæ, in unaquaq; earum erit appetitus. ergo & in uegetatiua est appetitus. Sciẽdum aũt, quod gratia disputationis, & repugnãs, hoc dicit Aristoteles. Nam in principio argumenti futuri tractatus, si recte cõsideraueris, inuenies eum nõ nosse in plantis appetitũ. Sed nec Plutarchus cõmentarios scribens dicit esse appetitũ in plantis, sed ɔtrariũ non eẽ. Si aũt uerum dicere oportet, nõ dicit in plãtis appetitũ: sed tres dicit appetitus: unũ quidẽ, qui est cum intellectu actiuo: alium aũt animosum, seu irascibilem: & aliũ desideratiuum.

Motum enim secundum augmentum, & diminutionem, quæ omnibus insunt, id, quod omnibus inest, videatur mouere, generatiuum, & nutritiuum.

Quia de motu ab eo agitur: est aũt motus æquiuocus: distinguit æquiuocationẽ: & dicit, motũ nunc q̃ro, nõ qui est s̃m auctionẽ, & diminutionẽ: hę enim à natura fiunt: nunc aũt q̃ro aialem, qui fit s̃m locum: & aialem, nõ alicuius partis. ut est respiratio, sed eam, q̃ est totius aialis, ambulatoriã. Nam & alibi uidet̃ dicere duplex eẽ id, quod est s̃m locum, uel ambulatoriũ, uel motiuũ. motiuũ dicens, qd̃ est à parte, ut est respiratio: nõ de eo aũt nunc agit̃. iam eni & alibi de respiratiõe q̃situm est. Et dubitat̃ an sit naturalis, an aialis. nam naturalis qdem esse uidebitur, ut q̃ electiõi nostræ, & uoluntati nõ seruiat: aĩalis aũt, ut q̃ fiat à musculis, &, quod in mea est potestate, eam intẽdere. De ea ergo non agit̃: sed de ambulatiuo scd̃m locum, quod est motus significatum.

De respiratione autem, & exspiratione, de somno & vigilia, postea considerandũ. Habent enim & hæc multam dubitationem. Sed de motu secundum locum, quid est, quod mouet animal ambulatorio motu, considerandum.

Cum de motu s̃m locum tractet̃, uel quia respiratio est magis in somno, q̃ in uigilia, horum propterea meminit. Respirationis.n. ut particularis motus, meminit: uel quod & somnus, & uigilia sunt particulares motus supercilii s̃m locum. Dicit ergo, quod nec de iis à nobis sermo habet̃: ii enim sunt particulares motus: nunc autem in uniuersum quærimus ambulatorium motum: & quia est ab eo scriptus liber de somno, & uigilia, in quo de his differit. Et in his praxis, deo est gratia, finitur: praxis, deo annuente, sextadecima.

Quod itaq; nõ est nutritiua quidẽ facultas, apertũ. Semp eni alicuius grã est motus ipse: & vel cum imaginatiõe est, uel cũ appetitu. nihil eni nõ appetẽs, uel fugiens, mouet, pręterquã ui.

Præsens contẽplatio oñdit, & quid nõ est, qd̃ scd̃m locum mouet, & quid est. Primũ autẽ oñdit, quid nõ est. Dicit enim, quod neq; est nutritiua facultas: nec sensus: nec intellus: & ĩtellectus, nõ ɔtemplatiuus, qui instruméto nõ utit̃: non, qui utit̃, contẽplatiuus: nõ actiuus intellus: non appetitus. hæc nõ sunt id, qd̃ s̃m locum mouet. Et quod non est qdem nutritiua facultas, probat per q̃tuor argumenta: quorũ hoc primũ est. Nutritiua unũ habet finẽ, nutrire. Motus aũt habet finem, & affectũ,

& rationem

& rationẽ. Vbi.n.ad honesta mouemur, rõ finis est. Vbi aũt ad res venereas, affectus est finis. Quare nõ est nutritiua facultas, qđ fm locum mouet. hoc autẽ ostẽditur p duo, argumẽta. Si necesse est id, quod mouet, primũ imaginari, & appetere sensiliter, & sic deinde ab appetitu moueri: hæc autẽ non sunt in nutritiua: neq;.n.est imaginatio: nec appetitus sensitiuus: in mouendo.n.sensitiuo appetitu opus est: Nõ est ergo nutritiuũ, id, qđ scđm locũ mouet. Tertiũ argumẽtum. Si nutritiuum mouet: oporteret & plãtas moueri, ut q̃ habeant motiuã facultatẽ scđm locũ. Atqui scđm locũ nũq̃ mouent plãtæ. nõ est ergo uegetatiua aĩa, q̃ fm locũ mouet. Quartũ argumẽtum. Si nutritiuũ mouet: oporteret & plãtas ambulatoria hře instřa, ut moueant. Atqui nõ hñt instřa ambulatoria, sed etiã cõtra, hærẽt fixæ radicibus. Ergo nutritiuũ nõ mouet. Hæc quidẽ ex cõtextu. Oportet autẽ & aliud pterea argumẽtum cõparare. Si, quãdo magis operat nutritiua, noctu dico, nõ mouemur p appetitionẽ, aut ipetum: nutritiua ergo nõ mouet. Si.n.moueret: noctu etiã moueremur: sed nõ p appetitionẽ, uel ipetum mouemur. De motu autẽ, qui fit p appetitionẽ, & ipetum, loquit Phs. Sed fortassis dicet aliqs uegetatiuã esse aĩam, q̃ mouet fm locum: nõ mouent autẽ plantæ, q̃uis motiuã habeãt facultatẽ: eo q nõ habeãt apta instřa ad motum. Dicimus autẽ ad hãc dubitationẽ, q primũ quidẽ cõtinget in tota specie frustra esse facultatẽ. Si est.n.in totis plãtis motiua facultas: nõ mouet autẽ, q instřa nõ habet accõmodata: frustra ergo erit in uniuersis plantarum spẽbus, qđ quidẽ est absurdũ, dicere frustra aliquid à natura fieri. Scđo autẽ, Si hñt plãtæ motiuã facultatẽ: nõ mouent autẽ pter instřorũ inopiã: cur non eis instřa accõmodauit, & adaptauit natura? neq;.n.ex necessariis quid ptermittit: nec superuacanea fabricat. clarũ ergo undequaq; euasit, q nutritiuũ nõ est cã motus fm locum, sed neq; sensus est, qui mouet fm locum, & qm̃ sensus est irrõnalis aĩæ, etiã uniuersalius ostẽdit, q nec oĩno motus cã est irrõnalis aĩa. Si.n.irrõnalis aĩa esset cã motus fm locum: oporteret, q̃cũq; hñt aĩam irrõnalem, moueri. Atqui Zoophyta, seu plãtanima, irrõnalem aĩam habẽtia, nõ mouent. Nõ ergo irrõnalis aĩæ est fm locum motus. Neq;.n.hic est causari istřorum ineptitudinem. Ex iis.n.q̃ aĩam hñt irrõnalem, illa aptis instřis carent, q̃ sunt uel iperfecta, uel manca. Quẽadmodum infantes sunt iperfecti: neq;.n.habent dentes. Rursus, q̃ q̃tuor hñt digitos, manca sunt. Plãtanima itaq; nõ sunt iperfecta. hñt.n.ascensum, seu pgressum: summũ uigoris, & pfectionis incrementũ: & eiusdẽ remissionẽ, & diminutionẽ, & quodãmõ senectutẽ. Infantes autẽ & pueri nihil hñt horũ. Rursus plãtanima sibi silia generãt. Pueri aũt nõ generãt, quãdiu sunt pueri, q ipsi sint impfecti. Neq; uero mãca sunt plãtanima. Sic.n.uniuersa plãtanimorũ spẽs manca esset. Si ergo nec mutila sunt, neq; iperfecta: q̃.n.aliquid nõ hñt, eo q sint iperfecta, ipm postea assumũt: sicut infantes, dentes. Plãtanima aũt, neq; cũ augent, motoria instřa assumunt: neq;, cũ ad summũ icrementum peruenerint: clarũ ergo, q neq; facultatẽ hñt ambulatoriã. Si.n.eã hñent: & partes hñent accõmodatas: illæ.n.habẽt facultatẽ. Instřa aũt nõ hñt, q̃cũq; sunt uel iperfecta, uel mãca. Si ergo plantanima irrõnalẽ quidẽ hñt aĩam: nõ mouent aũt fm locum: nõ est ergo irrõnalis aĩæ motus fm locum. Et nos quidẽ sic. Cõtextus aũt per unum exẽplũ declarauit id qđ est iperfectũ, & mãcum. Dicit.n.plãtanima nõ esse iperfecta, uel mãca: q̃a & crescunt: & ad summũ icremẽtum peruenĩũt: & decrescũt: & silia generãt. Per hoc q̃dẽ, q generãt, inuens nõ esse mãca. Eunuchi.n.cũ sint mãci, non gignunt. Per hoc aũt q crescunt, & ad summũ icremẽtum pueniũt, & decrescunt, significauit nõ esse impfecta. Assumerẽt.n.tẽpore ea, q̃ desunt. uidemus autẽ, q nihil assumũt. Quare ostẽsum est non eẽ irrõnalem aĩam cãm motus fm locũ. Sed neq; sensus cã est motus fm locũ. Oporteret.n.qñ fm locum mouemur, sensum operari. Sed hoc falsum est. nam & clausis oculis mouemur, & nec audientes, nec olfacientes, nec contrectantes, uel palpantes. non est ergo sensus, qui mouet secundũ locum: eo q nos fm locũ mouemur, licet sensus nõ opet: & q̃a sæpe sentiẽtes motũ iterrũpimus, & in q̃ete magis sentimus. Hęc cũ dixisset ɔtextus, fert ad itellectũ, nõ q̃rẽs de imagiatiõe, an moueat, an nõ. & merito eius nullã fecit mẽtionẽ: q̃a nihil habet ppriũ: sed q̃cq̃d habet, ex sensu habet. Sed nos ostẽdemus, q nec imagĩatio q̃dẽ mouet. Si.n.moueret ipã: oporteret i somnis, qñ imaginamur, moueri fm appetitionẽ, & impetũ. Atqui non mouemur. ergo imaginatio nõ mouet. Hæc q̃dem extra textũ. Ostendemus aũt deinceps, q neq; est intellus, qui mouet. Scire eñi oportet, q triplex est intellectus: uel cõtemplatiuus, qui instrumẽto non utitur: uel cõtemplatiuus, qui instrumẽto utitur: uel actiuus intellectus. Contẽplatiuus intellectus, qui instrumẽto utitur, non põt mouere: quoniã nõ uersatur circa ea, quę sunt agẽda. est aũt quid, qđ ex rebus agẽdis est, motus: & q̃a huic intellectui magis cõuenit status, q̃ motus. Intellectu eñi aliquid agitãtes, stamus. Sed neq; actiuus intellectus est, qui fm locum mouet. etsi eñi habet electionẽ, per quã fit motus fm locum, sed tamẽ nõ mouet. & hoc est apertum. Videmus eñi, q curã gerente actiuo intellectu, ne moueat, accedẽte hoste, cor mouetur. uibratur eñi, & subsultat metuens. Atqui & in intẽperãtibus, cum pcipiat affe

ctus, ut moueatur, etiã si iubeat intellꝰ, ut cõtineat, nõnunquã uincit affectus, & mouet pudendũ ad rem ueneream: cõtrario ergo modo se habet motus ad intellectũ in incõtinẽtibus. Ipse ergo nõ mouet: & ꝙ actiuus intellꝰ operat primũ: deinde sic mouemur. Nisi.n. actiuus intellꝰ prius cõsultauerit, ad portũ non descendã: nec gubernatori loquar: nec uasa, & sarcinas imittam: hæc autẽ uniuersa stans cõsultat. Si ergo actiuus primũ intellꝰ operat: & postquã ipse cessauerit, tunc fit, ꝙ est ſm locum, motus: Clarum est ergo, ꝙ nec est actiuus intellꝰ, qui nos ſm locũ mouet. Sed nec contẽplatiuus intellectus, qui instrumẽto non utitur: qa is electionẽ non habet: necesse est autẽ, ut eligat, quod ſm locum mouet. nisi eni eligat, non mouemur. Sicut & medici sæpe de industria, & ꝙ ita melius iudicent, non sanant aliquẽ: eo ꝙ ei conducat esse in morbo, uel ꝑpter tyrãnidis dissolutionẽ, uel ut Philosophet. quẽadmodũ & Theagẽ in morbo reliquerunt, ꝑpter philosophiã. Vnde & Theages dialogus. Quare nec is mouet. Et ex alio est etiã ostẽdere, ꝙ non mouet hic intellectus: qa non habet fugere, uel ꝑsequi. Omnis autẽ motus fugit, uel ꝑsequitur. Ostẽsum est ergo, nullũ intellectus significatũ mouere ſm locum. Et hoc etiã exterius ꝓbari põt ꝑ generosissimũ argumẽtum. Nam si qualecũq; intellectus significatũ causa esset motus ſm locum: oporteret illa nõ moueri, quę non habent qualẽcunq; intellectũ. Atqui irrõnalia animalia intellectũ oino non habẽtia, ſm locum mouent. non ergo contẽplatiuus intellectus, uel actiuus, causa est motus ſm locum. Omnino autẽ nec rõnalis est anima, q̃ mouet, nec irrõnalis. Rationalis.n. non mouet ſm locum: eo ꝙ ab intẽperante affectu superati, ſm locum mouemur. affectus aũt ab irrõnali mouent. Rursus autẽ irrationalis non mouet: eo ꝙ rõ aliquãdo ſm locum nos mouet, ut ad ꝑceptores, uel ad orationem: & quia in cõtinentibus aperte ostendit non mouere irrõnalis. ea eni sæpe iubente ad res uenereas cõuerti, cõtinentes non mouent, nec cedunt iussui. qđ autẽ mouet, oino audiri oportet. Dicimus itaq;, quæ sint non mouentia. Dicamus deinceps cõsequenter, quid est, ꝙ ſm locum mouet. Est autẽ, quod ſm locum mouet, intellꝰ actiuus, & appetitus irrõnalis. Et hoc ex eo ostẽsum est, ꝙ appetitus qdem in incõtinentibus moueat: intellꝰ autẽ in cõtinentibus. Sed qm̃, quãdo aliq duo aliquid unũ faciunt, ſm aliquid cõmune hoc oino faciunt: ut, qđ est bipes, & q̃drupes, ſm aliquid cõmune. s. pedestre, mouent: Sic ergo oportebat intellectũ, & appetitũ, ſm aliqd cõmune mouere. Est autẽ quid mediũ inter uitã, & cognitionẽ. Ad qđ dicimus, ꝙ & hęc duo, intellꝰ, & appetitus, ſm aliquid cõmune, appetitiuũ mouent: quod etiã cõsultatoriũ appellat Aristoteles: sicut in irrationalibus, irrõnalis appetitiuũ. Merito autẽ cõmuni appetitiuo dat motũ, & nõ intellectui, ut in Timæo. Intellectus eni recte tantũ mouet: Appetitus autẽ & recte, & obliq;. Motui autẽ rectũ cõuenit, & obliquũ. Cõmuni ergo sensitiuo potestas danda est motus ſm locum. Dubitãt autẽ, dicentes, fieri non posse, ut appetitiuũ moueat ſm locũ, quo ad ea, q̃ dicta sunt. Si enim, quod ſm locum mouet, unũ est: duo aũt sunt appetitus, & non unus: appetitiuũ ergo non mouet. & nectit in secũda figura huiusmodi syllogismus. Quod ſm locum mouet, unũ: Appetitiuũ, non unũ. Quod ſm locum mouet ergo, non appetitiuũ. Ad qđ dicimus, ꝙ appetitiuũ & unũ est, & nõ unũ: unũ qdem genere: duo autẽ specie. Vt unum ergo genere, mouet. Quomodo aũt est unũ qdem genere: specie autẽ duo, appetitiuũ? Quoniã alius est appetitus irrõnalis: & alius rõnalis. est autẽ specie dissimilis irrationalis ad rationalẽ. Quamobrẽ & irrationalis appetitus est specie dissimilis ad appetitum rationalem. Quare genere qdem unus est appetitus: specie autẽ diuersus. Quod autẽ oportet esse dissimilẽ specie appetitũ, non solũ ex animantũ dissimilitudine apertũ est, sed & hinc. Præcipit irrationalis appetitũ affectus: Imperat aũt rõnalis appetitũ uirtutis. & quoniã uirtus est affectui ɔtraria: cõtinget ɔtrariorum unã esse operationẽ. quod est absurdũ. Fit aũt oino cõtrarius appetitus, quãdo ratio affectui aduersat, ut in homine dico. nã & in irrationali fiunt ɔtrarii appetitus: ut cupiditas ad iram. Fiunt ergo cõtrarii appetitus, quãdo rõ cupiditati aduersatur. Hæc cum dixisset, dicit quendã nimis ɔfidentẽ, & ꝑiculi, & audaciæ plenũ syllogismũ, in prima figura. Est autẽ hic syllꝰ: Vbi ɔtrarii motus, illic una est & tp̃is sensus. Vbi tp̃is sensus, illic est rõ, & cupiditas. Hic aũt syllꝰ habet quædã nimium ꝑcipitia, & periculi plena. Vnum qdem quoniã oino esse dicit rõnem, & cupiditatem, ubi est tẽporis sensus: ut ex hoc colligat solũ hominẽ habere tẽporis cõsensum. Atqui uidemus rõnalia quoq; animalia unã tp̃s sentire. ut declarat grus, q̃ fugit in hyeme Thraciã. & formica, quę, thesauri instar, sibi prius nutrimentũ recõdit, ꝑpter hyemẽ. Porrò & aliud habet absurdum syllogismus. Dicit eni: Vbi sunt cõtrarii motus, illic rõ, & cupiditas, rõne qdem pro ꝑsenti uoluptate bonũ futurum eligẽte, cupiditate autẽ ad id, qđ est ꝑsens, siue id, qđ apparet, bonũ respiciẽte: ut ſm ip̃m colligat, in homine, & solo esse ɔtrarios motus, ut diximus, irã ad cupiditatẽ. Hæc cũ dubitasset, utrũq; dissoluit: prius quidẽ per tres solutiones. Vnã quidẽ, ꝙ irrõnalia tẽporis nõ utiq; sensum habẽt. neq; eni ip̃m sensu ap̃phendũt. tẽpus eni est incorporeũ, & corpore melius; & sensu

non cõsideraſ. Quòd autẽ ſenſu ir rõnalia non norunt, nec imaginatiõe norunt. Quare irrationalia tẽporis ſenſum non habẽt: quia non cadit tẽpus ſub ſenſum. Hæc eſt prima ſolutio. Quãtũ aũt ad hãc, nec nos qdem tẽporis ſenſum habemus: neq; eni ipm uidemus. Quòd ſi, ita eſt, nec ipm imaginamur. Dicenda eſt ergo ſecũda ſolutio, q irrõnalia tps non apphendũt, ſed ea, q̃ ſunt in tẽpore: ut frigus: calorẽ: & eiuſmodi. Quare uerũ dicit Ariſtoteles, dicẽs irrõnalia tẽpus nõ ſentire. Quæ enim ſunt in tẽpore, apphendunt, & nõ tẽpus. Nos eni ipam habentes rõnalẽ animã, ipſius tẽporis ſenſum habemus, horas & dies numerãtes. Et hęc eſt ſecũda ſolutio. Tertia ſolutio, q Ariſtoteles tẽpus uocat definitũ, & nõ indefinitũ. Sic itaq; dicit in libro Peri hermenias. Hæc qdem ſimplr: illa uero in tẽpore, ſimplr appellãs indefinitũ tẽpus, in tẽpore autẽ, tẽpus definitũ & determinatũ. Anima lia ergo irrõnalia, etiãſi tẽporis ſenſum habeãt, ſed nõ habẽt ſenſum tẽporis definiti: ſed tantũ, uerbi gratia, hyemem, uel æſtatẽ ſentiunt. Homines autẽ definiti tẽporis ſenſum habẽt, dies, & horas numerantes. Numerare enim eſt ſolius animæ rõnalis pprium. Propterea ergo dixit hominẽ ſolum ſenſum habere tẽporis definiti. Indefiniti eni etiã irrõnalia ſenſum habẽt. Sic ergo primũ diſſoluit. Soluit aũt & ſcdm dicens: ubi ɔtrarii motus, illic & ratio, & cupiditas, ſi addiderit, qui ſm pſens, & ſm futurũ tẽpus fiunt cõtrarii motus. Scdm pſens enim, & futurũ, ſolus homo cõtrarie moueſ. Irrationalia autẽ ſm præſens tẽpus, & ſolũ. Aegrotãs enim ppter præſentẽ febrẽ, frigidũ deſiderat, appetitu imperante hoc facere. Ratio aũt ppter futurũ malum extrudit appetitũ. Irrationalia aũt cõtrarie moueñ, non ppter eam, quę eſt futuri, puidentiã. Fingatur. n. leo gregem aggreſſus, & pcuſſus: deinde poſtea uolens alterũ gregem aggredi, & priorem ictũ ueritus non aggrediſ, ne rurſus patiatur: Vides ergo, q de futuro cõſiderat, ne patiaſ. Quare & irrõnalia circa futurũ uerſanſ. Ad quod reſponderũt interpretes, q ex pterito futura cõſiderare, & colligere, rõnis eſt, & ſolũ. Leo ergo nõ ex pterito futura puidit, ſed ſm imaginationẽ motus, ut qui uulneris adhuc reliquias habeat, cunctatur gregem aggredi, pſens uulnus ueritus. Quare circa pſens tantũmodo operaſ. neq; enim in ipſo eſt tẽporis diſcretio, ſicut neq; numeri. neq;. n. nouit leo, qd eſt ſcdm, uel tertiũ: ſed turbam tantũ nouit, & paucitatẽ: ut declarat, q paucos qdem inuadit, multos aũt pertimeſcit. Et hæc qdem in iis, in qbus dicit Ariſtoteles, q eorum, q̃ ſm locum corpus mouent, hæc quidẽ ſolum mouent: illa uero etiã moueñ. Appetendũ eni mouet appetitũ, cum ipm oino nõ moueaſ. Appetitus aũt mouetur quidẽ ab appetendo. mouet autẽ corpus motu, qui eſt ſm locum. Et hæc qdem Ariſtoteles. Plato aũt non dicit appetitũ mouere: ſed, qd i unoquoq; prius eſt, ipm dicit mouere ſm locum: in hoie qdẽ rõnalẽ aiam: in irrõnalibus aũt irrõnalẽ. Hæ ſunt. n. q̃ in utriſq; priores hñt ptes, Nã & in hoibus nõ eſt in affectibus irrõnalis, q̃ mouet ad uoluptates: ſed & tũc rõnalis mouet qdẽ quodãmõ hoiem: ſed errat, quibuſdã ueluti pſtigiis à cupiditate decepta. Sciẽdũ autem Platonẽ ab Ariſtotele nõ diſſentire. Plato. n. effectricẽ cãm dixit: Ariſtoteles aũt finalẽ, cũ dixit appetitũ. non eſt aũt ipſe appetitus pprie finalis cã motus ſm locũ, ſed appetẽdũ. ppterea. n. ambulamus, ut appetẽdum aſſeqmur. Dic ergo, q & Plato, & Ariſtoteles effectrices cauſas dixerũt motus ſm locum. Sed Plato qdem remotiorẽ effectricẽ, dicens rõnalẽ aiam: Ariſtoteles aũt ppinquã, dicẽs appetitũ. Nã & irrõnalis per mediũ appetitũ mouet corpus motu, q eſt ſm locũ. Et in his, pco eſt gr̃a, finiſ cõtẽplatio. Quòd itaq; nutritiua facultas nõ eſt id, qd mouet, clarũ eſt. Semp. n. alicuius gr̃a motus ipe, & eſt cũ imaginatiõe, uel appetitu. Per hoc aũt, Alicuius gr̃a motus, primũ inuit argumẽtũ, qd nutritiua qdem facultas unũ habet finẽ: motus aũt multos. Videſ aũt cõtextus dubiũ ſuſcipere. Dicit. n. motũ ſm locũ eſſe alicuius gr̃a: & ppterea nõ eſt uegetatiua cã motus. Quid igitur, uegetatiua in augẽdo nõ mouet alicuius gr̃a? Vel dicimus, q nõ oportet lectionẽ pcidere in eo, Alicuius gr̃a, ſed &, q̃ in cõtextu deinceps ſequunſ, adiũgere, ut ſit id, qd diciſ, in hũc modũ: Nõ eſt uegetatiua, quæ ſm locũ mouet: eo q motus ſm locum, qui ſit alicuius gr̃a, ſit cũ imaginatione, uel appetitu. Vegetatiua aũt, etiã ſi eſt alicuius gr̃a, ſed nõ cum imaginatiõe. Per hoc aũt, qd dicit, eſſe cũ imaginatiõe, uel appetitu, ſm dicit argumẽtũ, q oportet id, qd moueſ, & appetere ut fugiat, uel perſequaſ, & tã imaginari. Oino. n. motus qui eſt ſm locũ, uel eſt cũ imaginatiõe, uel cũ appetitu. Quæcũq;. n. aialia hñt imaginationẽ, hñt & appetitũ. Quæ autẽ nõ hñt imaginationẽ, ſolũ habent appetitũ. & in quibus eſt imaginatio, ea unà cũ appetitu moueñ. In quibus autẽ nõ eſt imaginatio, ſufficit & appetitus. Nihil. n. quod non appetit, mouetur, præterquã ui. Hoc autem dixit ppter eos, qui nolũt quidem moueri: mouentur autem inuiti: ut, qui ab aliquo ad iudicium trahuntur.

Præterea ſi plantæ eſſent motiuæ.

Tertium eſt argumẽtum aduerſus eos, qui dicunt eſſe uegetatiuã aiam, quæ mouet aial ſm locum: qſi diceret, q ſi nutritiua eẽt motiua ſm locũ, nõ abſtuliſſet natura plãtis iſta motoria. Sicut

enim nihil frustra facit natura, sic nec pteruittit qcquã eorum, quæ conueniunt.

Etiam haberent aliquam partem instrumentariam ad hunc motum.

Hoc est quartum argumẽtum ab instrumẽtis. & uide quomõ, cum cõtextus esse uideatur perpetuus, & unam habere continuitatem, illum in quatuor argumenta secuimus.

Similiter autẽ nec sensitiuũ. Sunt enĩ multa animalia, quę sensum quidẽ habẽt, sed tamẽ manent, & sunt perpetuo imobilia. Si ergo nec quicquã frustra facit natura: nec aliquid ex necessariis relin quit, præter quã in mancis, & imperfectis: Sunt aũt eiusmodi animalia pfecta, & non manca: Quod autẽ non sunt manca, signum est q̃ sunt generatiua, & habent summum incrementum, & diminutionem: Quare haberent & instrumentarias partes ambulationis.

Hic ostendit, quòd nec sensus est, quí mouet, ut dictum est, in contemplatione. Sed quia contextus paulo est ,plixior ambitus: age illius seriẽ sic dicamus. Si sensitiuum esset, qd mouet, qa nec natura qd frustra facit: nec ex necessariis aliqd negligit, & omittit: hẽrent, & q̃ nũc perpetuo manẽt, aĩalia istrarias ambulatiõis ptes, cũ sint pfecta, & nõ mãca. Quod aũt nõ sunt mãca, signũ est & generandi facultas, & quòd summum habent incrementum, & diminutionem.

Atqui nec intellectiuũ, & qui intellectus dicitur, est, qui mouet. Cõtẽplatiuus enim nihil agendum intelligit: nec dicit aliquid de fugiendo & persequendo. Semper autem motus, vel fugientis aliquid, vel persequentis.

Hic ostẽdit, q̃ neq; est intellectus, q mouet. Et q̃ dicit qdẽ Aristoteles, in cõtẽplatiõe dicta sunt: nos aũt etiã aliud exterius argumẽtũ, ex historia cõparauimus, q̃ sæpe aliqs p se cõtẽplatiões quis agitãs, nõ solũ à uia ,ppolita aberrauit, sed & præceps latus est: ut & Thales in puteum incidit. Ex quo manifestum est non esse intellectum, qui mouet secundum locum.

Sed neq; quãdo aliquid eiusmodi cõtẽplat, iã iubet fugere, vel psequi. Quẽadmodũ sępe cogitat aliqd timendũ, vel iucundũ: nõ iubet aũt timere: cor vero mouet: Si aũt iucundũ, aliq̃ alia pars.

Actiuum intellm̃ per hęc significat. Dicit. n. q̃ neq; quãdo itellectus tale quid cognoscit, id est, agendũ: neq; hoc mouere põt, q̃ resistat affectus. Si autẽ iucũdum, aliqua alia pars. Si iucũdum, in quit, quidpiã cogitatum fuerit: alia pars mouet, nẽpe iecur. Quãdo enim affectus ipm̃ mouet: mouetur, etiam si non imperet intellectus. Vide autem, q̃ non est recte usus exemplis. De rõnis, quæ in uniuerso corpore cõstituta est, motu, qui scdm̃ appetitionem, & impulsum dicitur, loquens, adduxit exempla motus particularium partium.

Præterea & præcipiente intellectu, & dicente cogitatione aliquid fugere vel persequi, non mouetur: sed scdm̃ cupiditatẽ operatur, vt incõtinentes. Iam & oĩno videmus, q̃ qui artem habet medicam, non medetur, tanquã sit aliquid aliud, quod habeat potestatem faciendi secũdum scientiã. Sed neq; appetitus est huius motus autor. Temperantes enim, licet appetant, & desiderent, non faciunt illa, quorum appetitum habent, sed sequuntur intellectum.

Vltimum est argumentũ, q̃ non à ratione scdm̃ locum mouet, quod mouet. Etsi enim pcipiat rationalis aĩa: non mouet corpus: eo q̃ ab affectu detineat. Sicut incõtinentes. Iubente enim itellectu non moueri ad meretricem, mouetur homo.

Videntur aũt hęc duo esse, quę moueãt, vel appetitus, vel intellectus, si quis ponat imaginationẽ, vt intelligentiam aliquam. multa enim pręter scientiam imaginationes sequuntur: & in alijs animalibus non intellgentia, nec ratiocinatio est, sed imaginatio. Hæc sunt ergo ambo motiua secundum locum: intellectus, & appetitus.

Hoc in loco uult dicere, q̃ est cã motus fm locum: hucusq;. n. quid nõ est, dixit. Dicit ergo duas esse cãs motus scdm̃ locum: intellm̃, & appetitũ. Si quis imaginationẽ ponat, ut intelligẽtiã aliquã. Quoniam in superioribus sæpe imaginationẽ intellectui cõiunxit: cognitiuas enim aiæ facultates in duo tantum diuisit: in id, quod est cum corpore operari, quod est sensus: & in id, quod est sine corpore, quod intelligentiam appellat: nunc dicit, quòd si quis imaginationem intelligentiam aliquam ponat, id est, cum intellectu, duo sunt solum, quæ mouent: appetitus, & intellectus. Si autem aliquid aliud acceperit imaginationẽ pter intellm̃: tria inuentũtur mouentia: intellus: imagi

natio:appetitus. Et hoc qdem dicit Plutarchus. Idem aūt dicit, & appetitus nomē de ira, & cupiditate dici. Cur aūt dicit oino Aristoteles, imaginationē intellectui cōiungi? an quia paucæ sunt admodom intelligentię citra nostrā imaginationē: quod significat dicens. Multa enim ꝓter sciam imaginationes sequūtur. Ad multa enim imaginationē seqmur, quod est affectus, ꝓter ea, q̄ intellectui uidenf. &, qđ est itellus ꝓpriū, sępe imaginatio recipit: est eni propriū intellectū sequi. Quia ergo sæpe imaginationē sequimur, relicto intellu: ꝓpterea ipsam intellectū appellat. Vel quia in irrationalibus pro intellu est imaginatio, q̄ mouet: qđ significauit dicens, Et in aliis aialibus nec intelligētia est, nec ratiocinatio semel, sed imaginatio. Dici autem pōt, ꝙ qm etiam passiuus intellus est imaginatio, eo ꝙ intus habeat id, circa quod operaf, sicut & intellus, ipsam propterea intellectū appellat. hoc autem argumentum contextus non habet.

Intellectus autem, qui alicuius gratia ratiocinatur, & actiuus.

Videtur cōtextus alicuius gratia dicere actiuū intellm. Vnde & nō imerito dubitari pōt. Quid ergo, ɔtemplatiuus intellš nō est alicuius gratia, quia actiuū ꝓprie intellm, alicuius gratia appellauit? Atqui, qood ɔtemplatiui est alicuius gratia, melius est, q̄, quod actiui. Ad quod dicimus, etiam contēplatiuū eē alicuius rei gratia: Sed actiuus qdem id, quod est alicuius gratia, id est, finem, exterius habet, ut ditescere, uel nauigare, uel quid aliud eiusmodi. Contēplatiuus aūt intellectus habet intus finem. Omnia.n.facit, oī cognitionē assumat: quod est pfectum aiæ officiū. & quia est obscurum, quod intus est, ꝓpterea multi ociosos ɔtemplatiuos appellāt. quos sequēs Phus externū tantum finem definiit. & ideo de ipso dixit illud, Alicuius gratia.

Differt autem à contemplatiuo, fine. & omnis appetitus alicuius gratia.

Hic uult dicere, ꝙ ois quidē intellus subiecto idem est, quod alius: sed rōne differūt. Finis enim contēplatiui intellus, est principiū intellus actiui, & principiū appetitus. Ex hoc autē duo possunt colligi: primū quidem, ꝙ nō de externo itellu loquif, quādo dicit ɔtemplatiuū. ecce eni eum idem esse dicit, quod actiuū, subiecto. Externus autem intellus nō est idē, qđ actious. Secundum autē ex hoc colligi potest, ꝙ actiuus etiam intellectus est imortalis, siquidem idem est cum cōtemplatiuo, quem in confesso est esse immortalem.

Cuius enī rei appetitus, ipse est principiū actiui itellectus, extremū aūt principiū actionis. Quare rationi cōsentaneū est hæc duo uideri mouentia, appetitū, & cogitationē actiuā. Appetitiuū enim mouet: & propterea cogitatio mouet, quia principium eius est appetitiuum. Porrò & quando mouet imaginatio, mouet non sine appetitu.

Gręce est ού, pro ὅτινος, id est cuius rei: & lege cum aspiratiōe. Dicit aūt, Cuius rei est appetitus, ipse est actiui intellus principiū. Intellus autem finis est principiū actionis. Exemplo aūt erit apertū quod dicif. æstate tegumētum ualde appetit quispiā, ne à sole uratur. & hic appetitus est alicuius gratia: ne enim uratur. ipm tegumētum est principiū actiui intellus. incipit enim, ut tegat, mente agitare, per umbrā, deinde per excitatos parietes. & hoc quidē icipiens facere, à fundamētis incipit. Et considera, ꝙ finis actiui intellus, quod est fundamenta, est principiū actionis. Appetitū & cogitationem actiuā. Cōsidera, ꝙ actiuū intellectum cogitationē appellauit actiuā. Rursus autem post imaginationem accipit intellectum, uel cogitationem.

Iam, vero vnum est aliquid, quod primo mouet, appetitiuū. Si enī duo, intellectus, & appetitus, mouerent, secundū cōmunē aliquā formam mouerent. Nunc autē intellectus quidē non uidetur mouere sine appetitu. Voluntas enim appetitus. Quando autē scđm rōcinationē mouetur, & scđm volūtatem mouetur. Appetitus vero mouet præter rōcinationē. cupiditas enī est quidā appetitus. omnis ergo itellectus rectus est. appetitus aūt, & imaginatio & rectus est, & non rectus: & ideo semp mouet, quod est appetendum. Sed hoc est vel bonum, vel, quod bonum apparet. non quoduis autem, sed bonum agendum. Agendum autem bonum est, quod contingit etiam aliter habere. Quòd itaq; talis animæ facultas mouet, quæ appetitus appellatur, clarum est.

Quod uult dicere tale est. Si duo essent, & alia à seinuicē, intellus, & appetitus: ambo autē mouerent: aliqua alia inesset cōis utrisq; facultas, q̄ cum utrisq; cōicans, moueret aial: sicut bipedi, & quadrupedi pedes habere cōe est. Nunc aūt nō ambo mouēt. Intellectus.n. mouēs, mouet nō sine appetitu: uoluntas enim est appetitus. Tunc aūt scđm uolūtatem quid mouef: quādo ẽm ratioci-

nationem motum fuerit. Appetitus aũt mouet etiam ꝑter rõcinationẽ. Per cupiditatem.n.mouetur.cupiditas aũt est appetitus. Et ꝙ non idem est appetitus,& itellus,hinc clarũ est. Verus enim intellectus semp rectus est,& nũquã fallit. Appetitus aũt,si post imaginationẽ fuerit,etsi eum itellectum diximus,& rectus est,& nõ rectus. Quod est enim appetẽdũ,sensum moueat oportet. Sed hoc uel uerum bonum est:& eum,qui est i intellũ,appetitũ mouet:uel apparens bonũ: & mouet irrationalẽ appetitũ. Apparens aũt intellige,quod põt etiam aliter habere. Si aũt hęc ita habent,appetitus est.s.qui mouet,& rationalis,& irrõnalis. Quòd enim,iquit Aristoteles,duę facultates non mouent,apertũ Intellectus enim oino eum appetitu mouet. Appetitus aũt etiam sine intellũ mouet:qũ irrationales cupiditates sequimur. Vna ergo facultas mouet,& nõ duę. Secũdum cõe enim genus mouerent,quod ipse dixit spẽm. Non quoduis aũt,sed bonum agendũ. Recte aũt dixit,Nõ quoduis bonũ. Primũ enim bonũ.s.diuinum nõ est in nobis. Deinde dicit: Agendũ est autẽ, quod cõtingit etiam aliter habere:& hoc iure dixit:Quod est enim bonum alii,alii malum est: ipm itaꝙ dicit contingens. Hæc autem, bonum inquã, & malum actiuum intellectum sequuntur. Verum autem,& falsum non actiuum,sed contemplatiuum.

Iis autẽ,qui animæ partes diuidunt,si scdm facultates diuidant,& separent,ꝑmultæ fiunt nutritiua: sensitiua:appetitiua:intellectiua: cõsultatoria. Hæ enim in pluribus à se inuicẽ differũt,ꝙ desideratiua,quam concupiscibilem,& animosa,quam irascibilem appellant.

Hic Platonẽ significat,& dicit,ꝙ i motu sm eum dicere nõ possumus, quia animas partitur: & quomõ scdm eum possumus aliquid cõe inuenire?Non solum aũt in hoc peccat:sed,ꝙ etiam multas ꝑtermittit:& cum oẽs dixisset,nõ meminit motus scdm locum:uel, ꝙ ipse sub appetitum reducitur:& ipsum unã comprehendit:uel,ꝙ de ipso non agitur.

Quoniam autẽ sunt appetitus sibi inuicẽ cõtrarii:hoc aũt cõtingit,quãdo ratio,& cupiditas sunt cõtrariæ: fit autẽ in iis,quæ habent sensum tẽporis: Intellectus enĩ ꝑpter futurũ ad diuersum trahere iubet: Cupiditas autem propter iucundum:apparet enim id,quod iam iucundum est,etiam simpliciter iucundum,& bonum simpliciter,quia futurum non uidet.

Hic audacẽ illum & periculosum dicit syllm.nõ recte aũt ordine usus est. Conclusionẽ.n.dicit ante ꝑpositiones. Hic enim erat syllus: Vbi cõtrarii motus:illic quoꝙ unã tẽporis sensus. Tẽporis aũt sensus i iis est,in quibus rõ est,& cupiditas. Deinde dicit primã ꝑpõnem: Vnã quoꝙ sensus est tẽporis,ubi sunt motus cõtrarii. Secundæ aũt propositionis ne meminit qdem. Quia futurum nõ uidet. Dicit cupiditatẽ non uidere futura. Est enim placitũ Aristotelis,aĩam irrationalem non uersari circa futura. Cupiditas aũt est irrationalis animæ.

Species quidem vnum fuerit,quod mouet,appetitiuum,quatenus appetitiuum.

Appetitus.n.est multa qdẽ numero,unũ aũt spẽ:spẽm aũt rursus dixit ꝑ genere. Proprie.n.genere qdẽ unũ est:spẽ aũt multa. Dissimiles.n.spẽ sunt aĩæ,&,q in eis õsiderãtur,appetitus:hũc autẽ appetitũ unũ genere demsauit:q sm locũ mouet aĩalia,siue cũ rõcinatione fit,siue cũ ira,siue cũ cupiditate. Sicut enim nihil prohibet sensitiuum principium unum esse, etsi sint quinque sensus:sic nihil uetat unam esse appetitiuã facultatem:tres autem esse operatiões,à quibus appetitus tradit, & transmittitur in intellectum:cupiditatem:& animum siue iram.

Primum autem omnium appetitiuum. Hoc enim mouet,etsi non moueatur, ꝙ intellectu sit conceptum,vel imaginatione comprehensum.

Hic supponit,ꝙ nõ solũ appetitiuũ mouet,sed & appetendũ,ut fœnũ.est aũt dña,ꝙ appetitiuũ qdẽ motũ mouet. Appetendũ aũt,etsi sit imobile,mouet,utpote qd sit finis. Finis.n.licet sit imobilis,mouet:sicut & deus,qẽ finis,licet sit imobilis,mouet. Hic ergo habes ultimũ caput,ꝙ cãrũ,q̃ sm locũ mouẽt,qdã solũ mouẽt,nec mouenẽ. Quędã aũt & mouẽt & mouẽtur,ut appetitus.

Numero autem plura,quæ mouent.

Qm dixit unũ generẽ eẽ,qd mouet:ꝑpea dicit ꝙ nũero mlta sũt.mouet.n.imagĩatio:itells:appẽtitus:appetẽdũ.Sũt itaꝙ multa. Et i his,deo ẽ gña,praxis cõplet,Praxis,deo fauẽte,septimadecia.

Quoniã autem sunt tria: vnum quidẽ quod mouet: secundũ autẽ,quo mouet: & adhuc tertiũ,qđ mouetur. Quod autẽ mouet,duplex:hoc qdẽ imobile:illud vero,quod mouet,& mouetur:est aũt immobile

mobile quidẽ bonum agendũ. Quod autẽ mouet, & mouetur, appetitiuũ: mouetur enĩ, quod mouetur, quatenus appetit: & appetitus est quidã motus, vel operatio: Quod autẽ mouetur, est animal: Quo autem mouet instrumento appetitus, hoc iam est corporeum.

Hic qm̃ iam dixit, qd est, qđ nõ mouet: & qd est, qđ mouet: oĩa colligit, q̃ motui ↄferunt. & dicit hæc eẽ tria: qđ mouet, ut appetẽdũ: & qđ mouet, corpus: &, quo mouet, uidelicet istrumẽtario. Instrumẽtariũ aũt dicit spiritũ, q à corde p neruos fert. In corde. n. existimat Aristoteles eẽ pcipuã, seu ductricẽ aiæ facultatẽ, q̃ græce ἡγεμονικὸν dicit. Hoc aũt instrariũ, & quo mouet, appellat: qa ipso spiritu mouet corpus: aliqñ autẽ appellat ipm, quo mouet: id est, quo spiritu aĩa mouet corpus. Hæc sunt, q̃ ad motũ ↄferũt. Doctrinã aũt icipit ab istrario, ad ppetuitatẽ, & ↄtinuitatẽ orõnis seruandã: & assilat ipm pricipio & fini: & cardini ossiũ: & motui sm naturã: & motui pter naturã, quos sub trusionẽ, & attractionẽ reducit. Atq ipm ẽt circulo assilat: & cur ita faciat, oium cã reddi põt. Pricipio. n. & fini eũ cõparat: qa spũs est & finis aialiũ illuminationũ, & pricipiũ corporaliũ subarũ. Vl' qa spũs & cũ motu icipit, & unà cũ eo finit: etsi. n. effectiuũ unà cũ motu icipit, & cũ eo finit: sed tamẽ instrariũ est multo ppinquis. Dici aũt põt, q nõ uocar ipm pricipiũ, & finẽ, sed, ubi est pricipiũ, & finis, id est, i corde, est spũs: qđ, cũ sit in medio, ẽ pricipiũ, & finis. Mediũ. n. eorũ, q̃ pcesserũt, ẽ finis: futurorũ aũt pricipiũ, lege mediorũ. Spũs itaq illic est, ubi est pricipiũ, & finis. Sciẽdũ aũt, q Medici qdẽ neruos eẽ dicũt istra motus. Phi aũt inatũ calidũ istrm eẽ dicunt appetitus. Et hic spũs, hoc. s. calidũ, in toto est corpore, siqdẽ oino, ut & totũ corpus nrm, sm locũ mouet. Est ergo in toto corpe, ut qđ totũ corpus debeat mouere. Quãuis. n. ipm in corde eẽ dicit: sed tñ ẽt est i toto corpe, ut qđ à pricipio à corde suppeditet. Assilat aũt ẽt ipm spiritũ cardini ossiũ, q græce γιγγλυμὸς dr. Est. n. γιγγλυμὸς duorũ ossiũ cõpositio, eo, qđ est gibbosius, & paulo altius, i ↄcauitatẽ imisso. Et hęc qdẽ sunt rõne diuersa. in alio. n. corpe est, qđ est gibbosius, & pminẽtius: i alio aũt cõcauũ: subto aũt sunt eadẽ. Inter se. n. iuicẽ cõpacti cõuenũt. & fit motus nõ duorũ, sed solius gibbosi, & pminẽtis. circa cõcauũ. n. qđ manet, & est imobile, gibbosi fit, & pminẽtis motus. Talis est, q̃ fit in ulna, manuũ nrarũ articulatio. Quia ergo spũs ẽ & uiuificatus, & simplr spũs: & hęc rõne qdẽ, & habitudie sunt diuersa, subto aũt eadẽ: i spiritu. n. uita, & is mouet ut spũs, & nõ ut uiuificatus spũs: aiam. n. imobilẽ dicit Aristo. Propterea ergo ipm γιγγλυμὸν, id est, ossiũ cardini, assilat: qa, ut i ossiũ cardine est aliqd, qđ mouet, & imobile: & hęc rõne qdẽ, & habitudie diuersa: subto uero eadẽ: sic & in spũ est aliqd imobile uiuificatũ, &, q mouet, spũs. Hęc aũt rõne differũt, nõ subto. Assilat aũt ipm & motui sm naturã. Sicut. n. i motu sm naturã, est aliqd, qđ manet, & aliud qđ mouet. Hoies. n. nõ p totos nos ipsos mouemur: qa ambulatorius motus ex ptrusiõe, & tractione cõponit. Vnus. n. nr pes terrã trudit: certe, si in limoso loco dephẽsi fuerimus, pes, utpote cũ terra ptrusiõi nõ resistat, pfunde in limũ deprimit: alio aũt pede corpus trahimus: & spũs qdẽ, q est in stãte pede, qescit: q aũt est in eo, q mouet, pede, mouet. Mouet. n. pes, q trahit. Vnus. n. pes oino trudit: alius uero trahit, q ẽt motũ facit. Dici aũt põt, q ẽt in uno pede ẽ trusio, & tractio: ut tractionẽ qdẽ accipias, pedis ad nos ↄtractionẽ: trusionẽ aũt, extẽsionẽ pedis, q̃ fit à nobis. Tractio. n. est, q̃ fit ad nos: Trusio aũt, q̃ à nobis. Qm̃ ergo in motu, q est sm naturã, est aliud, qđ manet, & aliud, qđ mouet: eadẽ aũt sunt & in spiritu: ipm propterea sic ęquiparat. Et uide, q nunc etiam eum, qui est sm naturam, motum, sub trusionẽ, & tractione reduxit, sicut & eum, qui est preter naturam: in naturali autem auscultatione, eum soli, qui est pter naturã, motum, in septimo libro sub trusionẽ, & tractionem redigit. Assimilat aũt ipsum & motui pter naturã, qm̃ habet & ipe aliqd, qđ manet, & mouet, à trusiõe, & tractiõe factus. Qđ. n. ui mouet, uel à nobis trudit: uel ad nos attrahit. Si qs aũt dicat circũactionẽ nõ fieri trusiõe, & attractione, fallit. Nã & in ea cũ sint duo semicirculi, primũ qdẽ trahit, qđ retro est. Qđ aũt est retro, trudit prius. De uectura aũt dici põt, q mouet p accidẽs, eo q mouet, qđ uehit: nõ trahit. n. uel truditur. Qđ aũt uehit, qm̃ p se mouet: uel trahit, ut currus: uel trudit, ut nauis à uẽtis. Et in motu ergo pter naturã, quia est manẽs, qđ trudit: & mouet, qđ trahit: eũ ppterea instro cõparat. Iã uero & circulo spiritũ assimilat: eo, q in circulo circa solũ cẽtrũ fit motus: sicut & spiritus circa manentẽ uitam mouet. Et hoc exẽplũ est magis cõducibile: in unaquaq. n. parte circuli signũ est, q d, & cũ fit prius, põt trahere, &, cũ sit posterius, põt trudere: uniuscuiusq. n. fini est & prius, & posterius. Qm̃ ergo est & spiritus in unaquaq sui pte, & uiuificatus: circulo iure æqparat. Hæc postq̃ dixit de eo, quo mouet: uenit ad id, qđ mouet: & dicit, q mouent, & aialia, & Zoophyta, seu plãtaia: & de plãta nimis qdẽ dubitat, qũo illa mouet, siqdẽ, qđ mouet, uult oino hre appetitũ: ubi ãt appetitus, illic & imaginatio. Nã sic circa id, qđ abest, ẽ appetit⁹: sic & imagiatio uersat circa id, qđ abest. Si qs ãt dicat,

Qũo circa id,qđ abeſt, uerſať appetitus? ſiqdẽ etiã ꝑſentẽ ſanitatẽ appetimus: Dicimus,ꝙ ſanitatẽ appetimus ꝓpter futurã fruitionẽ.Quid aũt collectũ eſt ex eo, quod dictũ eſt? Quòd, ſi moueň plantaia,etiã habẽt imaginationẽ.Qđ diſſoluẽs dicit ea hẽ imaginationẽ ſenſui coordinatã:ex quo fit ẽt imagiatiõis diuiſio.Imaginatiõis eni,inquit,hæc qdẽ eſt ↄſultatoria, illa uero ſenſui coordinata:& cõſultatoria qdem ſolis ieſt hoĩbus: ſenſui aũt coordinata, uel eſt cõfuſa,uel nõ cõfuſa: & nõ cõfuſa uel doceri põt,uel nõ põt doceri. Cõfuſa qdem eſt, ut in uermibus: errabũdus eni eſt eorũ motus.Nõ cõfuſa aũt,& q̃ doceri põt,ut in canibus,& pſittacis.Quæ doceri aũt nõ põt, ut in formicis,& aranea.Plantaia ergo habẽt imaginationẽ ſenſui coordinatã,nõ ↄfuſam,& q̃ doceri nõ põt, id eſt,eã,q̃ eſt ſm tactiuũ ſenſum.Poſtq̃ etiã hęc dixiſſet de eo,qđ moueť,uenit & ad id,qđ mouet: & dicit id eẽ triplex.Primũ.n.appetẽdũ mouet appetitũ,cũ ſit imobile,ut finale,ſicut & deus, & qđ, eſt diuinũ. Iã uero & appetitus mouet ↄtrario motu:&,q uicit,dominatũ adeptus, mouet corpus. Eſt ergo tribus modis,qđ mouet.Eſt aũt appetitus ſimilis ſigno,qđ eſt in ſphæra: qđ qdẽ ſignũ,cũ eſt in hemiſphęrio,qđ eſt ſup terrã, ſupeminet,& quãdo ad mediũ cœlũ ꝑuenit,uincit: ſed quãdo in eo,qđ eſt ſub terra, hemiſphærio fuerit, uinciť. Quia aũt in ↄtraria appetitiuũ pugna rõcinãtes mouemur:& dũ rõcinamur,an ſcortari oporteat,ad ꝑceptorẽ uẽtitare:uel uicit affectus:uel rõ,&, qđ dominať,mouet:Quærit ergo quænã in ſyllogiſmo ꝓpoſitio mouet:& dicit utrãq;,& maiorẽ & minorẽ:ſed magis minorẽ,q̃ maiorẽ.Cõcluſio.n.ſequiť mĩorẽ,ut q̃ ſit deterior.Deterius.n.ſemꝑ colligiť.Ex uniuerſali .n.& ꝑticulari ꝑticulare colligiť:& ex affirmatiuo,& negatiuo,negatiuũ Quia ergo ↄcluſio fit motus:ea aũt mĩorẽ ſequiť:ipſa ꝓpterea minor magis mouet:ut in exẽplo eſt talis ſyllš.Hic eſt Phs:ipſa eſt minor.Oĩs Phs honorãdus eſt:ipſa eſt maior:hic ergo eſt honorãdus.Quæ eſt ergo ꝓpõ,q̃ mouet appetitũ,ad hoc,ut honoreť Phs? utraq;,uidelicet:neq;.n.minor ſola:neq; n.honorareť,niſi cognoſceremus maiorẽ:Oĩs Phs eſt honorãdus:neq; hũc oĩno honorare appeteremus,niſi minorẽ noſſemus:Eſt Phs.Qũo.n.eũ honorare poſſemus:ẽt ſi maxĩe cognoſceremus,ꝙ oĩs Phs eſt honorãdus? Ambæ ergo mouẽt.Sed maior qdẽ ꝓpõ nõ mota mouet:ẽ.n. ĩmobilis,ut q̃ ſit uĩis.Vĩe.n.nõ mutať:minor aũt mota mouet.Põt.n.minor mutare ſubium,ut dicat,Socrates Phs,uel ꝓ Socrate Platonẽ,Themiſtiũ:& ecce mĩor moueť,& ſic mouet.Sed maior qdẽ ſm id,qđ eſt remotius,mouet:minor aũt ſm id,qđ eſt ꝓpĩquius:minor.n.eſt ꝑticularis: & qm̃ particulariũ eſt motus,& nõ uĩium,& rõnẽ ꝓxime mouet minor.Et in his finiť ↄtẽplatio. Qm̃ autem ſunt tria:unũ qdẽ,qđ mouet:Scdm aũt quo moueť:& ꝑterea tertiũ qđ moueť. Alexãder qdẽ dicit nõ eẽ redditionẽ illius qđ eſt ꝓpoſitũ,Qm̃ aũt.Plutarchus aũt uult hoc mõ,qđ diciť, audire. Qm̃/inqt/ſunt tria:unũ qdẽ qđ mouet:alterũ quo moueť:& tertiũ qđ moueť:Eſt autẽ qđ mouet duplex,uel ĩmobile,ut appetẽdũ,qđ uocat bonũ agẽdũ:uel qđ moueť,ut appetitiuũ:Deĩde ſubaudit.Quatuor ergo ſunt, q̃ motui cõferũt:hoc eſt,qa ſunt tria:& unũ ĩ duo diuidiť:ergo q̃tuor.Talem affert rñſionẽ Plutarchus ꝓ eo,qđ eſt,Qm̃ aũt:eſt aũt ĩmobile qdẽ bonũ agẽdũ.Quod aũt mouet,& moueť,appetitiuũ.Diximus aũt ꝙ appetẽdũ agẽdũ bonũ appellauit, agẽdũ aũt adiecit,ipm̃ ſeparãs à bono,qđ per ſe ſubſiſtit.Appetitũ aũt,q mouet,& moueť,appetitiuũ appellauit.Moueť.n. qđ mouet,q̃tenus appetit.Dicit,ꝙ appetitiuũ motũ mouet,& apertũ eſt.Moueť eni motũ,q̃tenus appetit:qm̃ appetitus motus qdã eſt.Deĩde qm̃ dixit appetitũ eẽ motũ:uult autẽ aĩam appetere qdem,nõ aũt moueri:ꝑpea corrigit,qđ dictũ eſt,& inquit:Appetitus.n.uel motus eſt,uel operatio, & admittendum eſt,ꝙ operatio,eo ꝙ non moueatur anima,& ꝙ motus eſt impfecta operatio:appetitus autem perfectus:& ideo eum motum dicere non perſtitit.

Ideo in cõmunibus corporis,& animæ operibus,de ipſis cõſiderandum eſt.Nunc autẽ,vt ſummatim dicam,quod mouet inſtrumentarie,vbi principiũ,& finis idẽ,vt oſtiũ cardo.Hic eni gibboſum, ſeu ꝑminens,et cõcauũ,hoc qdem finis,illud vero principiũ.Quare hoc quidẽ quieſcit:illud vero mouetur,cum ſint rõne quidẽ alia,magnitudine aũt inſeparabilia. Omnia eni truſione,& tractione mouentur.Quamobrẽ oportet, ſicut in circulo,manere aliquid,& hinc motũ incipere. Omnino ergo, ſicut dictum eſt,quatenus appetitiuum animal,ipſius eſt ea ratione motiuum.

De iis,q̃ cõferũt/inqt/ad motũ,in cõĩbus corporis,& aĩæ opibus cõſiderãdũ,id eſt,in hiſtoria aĩaliũ.Aĩal.n.cõe eſt ex corpore,& aĩa.Motus autẽ ſcdm locũ,nec ſolius aĩæ fuerit:eſt.n.ipſa ĩmobilis: nec ſolius corporis:nũc aũt de ſola aĩa eſt hic tractatus. Sciẽdũ aũt,ꝙ ſpũs appetitiuus, q mouet,eſt in neruis.Quãobrẽ oportet,ſicut in circulo,manere aliqd,& hinc motũ ĩcipere.Deinde dicit, ſi motus ſit truſiõe,& tractiõe:neceſſe eſt hoc qdẽ manere,illud uero moueri.Sicut & in circulo circa cẽ-

trum

trum,qđ manet,fit motus. Et notādū,ꝙ latēter ɔfirmat,ꝙ circa quid,qđ manet,fit oīno motus aīa lium,quæ possunt ambulare. In piscibus enim,& reptilibus,& huiusmodi,non habet proportione motus cum motu circulari:in iis enim non fit motus circa aliquid,quod manet.

Appetitiuū autē non sine imaginatiōe. Imaginatio autē omnis vel rōcinatiua,vel sensitiua. Huius ergo alia quoq; animalia partē habent. Cōsiderādum autē & de imꝑfectis,quid est, quod mouet, quibus tactus solum sensus est,vtrū ijs cōtingit inesse imaginationē,an nō,& cupiditatē. videtur enī & tristitia,& voluptas inesse. Si hæc aūt:& cupiditatē necesse est. Imaginatio autē quō insit,an sicut mouetur indefinite:& hæc quidē insunt: indefinite autē insunt. Sensitiua ergo imaginatio, vt dictum est,etiā in aliis inest animalibus:cōsultatoria autē in rōcinatiuis. Vtrū enī hoc,an illud faciet, iam est rōcinationis opus, & necesse est semꝑ vno metiri: maius enī ꝓsequitur. Potest itaq; vnū ex pluribus visis facere,& hæc causa est, ꝙ opinionē nō videtur habere,qa eam, q̃ est ex rōcinatiōe,nō habet:ipsa autē illam. Quare cōsultatoriū non habet appetitus. vincit autē nōnunquā,& mouet voluntatem. Quando autem ille hanc, sicut sphæram,appetitus appetitum.

Recte hoc dixit:necesse est enī id,qđ appetit, imaginatiōe cōceptū appetēdū appetere. Hoc aūt recte dictū est in iis,q̃ ſm imaginationē appetūt:est enī cōe uocabulū appetitus. Appetitus.n.est & sine sensu,q est in plātis,& ī iaiatis, quēadmodū habet lapis appetitū,ꝑ quē appetit īferiorē locū:& ignis habet appetitū,ꝑ quē locū ſupiorē appetit. Est rursus appetitus & cū imaginatiōe: est rursus alius appetitus,q est cū actiuo intellu:q etiā differt ab eo appetitu,q est cū imagiatiōe. Vbi.n.est appetitus cū itelligētia,illic est,& q est cū imaginatiōe: sicut in hoībus uterq; est appetitus, & q est cū intelligētia,& q est cū imaginatiōe. Alia aūt aīalia eū,q est cū imagiatiōe,& solū hñt:si hñt utiq; imaginationē. Pōt aūt & alia dari differētia,ꝙ appetitus qdē,q est cū actiuo itellectu,pōt ɔsultare:cōsultare aūt est ꝑeligere. Præeligere aūt,hoc ante illud eligere:ut utrū oportet ire obuiā amico,an nō:& eligit ꝙ oportet:& nunqd eodē in loco manenti,uel pegre ꝓficiscenti: & eligit,ꝙ pegre ꝓficiscētis: & an ꝑ mare uel terrā:& eligit ꝑ terrā:& ꝑ terrā quō,an peditē,uel aliquo alio mō. Deīde ex his oībis colligit unū qdpiā,ꝙ oportet uidere amicū pegre ꝓficiscētē,ꝑ terrā,peditē. Hac ergo rōne differt appetitus,q est cū actiuo itellectu,ab eo,q est cū imaginatiōe. Et notādū,ꝙ actiuū itellum,& eā,q̃ est proprie,imaginationē,hæc duo cōiter imaginationes appellat. Huius ergo,inqt,imaginationis alia quoq; aīalia ptem hñt. Illa ɔiunctio,quoq;,ꝑp hoīes adiecta est. Quā aūt dicit imaginationē:eam q̃ cū sensu ɔiugata est. Indefinite aūt īest. In plātanimis,inqt,idefinite īest imaginatio,ut declarat idefinitus eorū motus. Indefinitū aūt appellat plātanimorū motū,ꝙ nō æq̃liter ɔtrahanť,& extēdanť:sed aliqñ quidē magis,aliqñ uero minus. Vel idefinite dicit,ꝑ eo qđ est,exiliter & errabūde. Et necesse uno metiri:maius.n.ꝓsequiť. Sicut.n.fabri lignarii eadē mēsura cubitali & maiora,& minora ligna metiunť:sic & appetitiuū,inqt,qđ est ī hoībus,eodē bono ɔtrarios appetitus metiť, & maius bonū eligit,& ad illud moueť. Pōt itaq; unū ex pluribus uisis facere,hoc est,unū cōe uisum ex pluribus uisis pticularibus,ut paulo ſupius dictū est, Qđ oportet amicū uidere peregre ꝓficiscentē,ꝑ terrā,peditē. Cōsultatoria ergo imaginatio hoc mō unū facit cōe uisum:sed nō ita irrōnalis:& ipse cām subiūgit dicēs,ꝙ opionē nō hñt irrōnalia. Opionem aūt nō hñt:qa nō rōcinātur:in opionē.n. terminať cogitatio. cogitatio aūt per syllm,& rōcinationē,quid est agēdū iuenit. Cum sint q̃tuor: imaginatio:ɔsultatoriū:opio:rōcinatiuū:ɔsultatoriū idē eē in nobis existimāt, qđ rōcinatiuū. Hoc aūt est absurdū. Si.n.nō idē est imaginatio,& opio in nobis:nec,q̃ ea sequūtur,sunt īter se eadē,ɔsultatoriū,& rō. Eam.n.q̃ est in nobis,imaginationē sequiť ɔsultatoriū:opionē aūt rationale.

Quando fit intemperantia. natura autem semper,qui supra est,est princeps,& imperat,& mouet, vt iam tribus motibus moueatur.

Intēperātia græce est ἀκρασία. Est aūt aliud ἀκρασία,& aliud ἀκράτεια. Ἀκρασία .n. est pugna affectuū & rōnis,qñ nihil adhuc uicit,sed ē adhuc anceps pugna. Ἀκράτεια aūt ē,qñ affectus rōnē ſupauerit.

Scientia autem præditum non mouetur, sed manet.

Scientia præditum appellat contemplatiuum intellectū. Ei autem congenitus est status,ut sæpe dictum est, stantes enim magis intelligimus.

Quoniam aũt hæc quidẽ est eius, quod est vniversale, existimatio, & ratio: illa vero eius, quod est singulare. Illa eni dicit, φ oportet talẽ tale facere. Hæc vero φ hoc tale. Ego aũt talis. Iam hęc mouet opinio, nõ vniuersalis: vel potius ambę. sed illa quidẽ quiescens magis: hęc vero non.

Hic syllm apponit, & q̃rit, q̃nã eius est ꝓpositio, q̃ mouet. Nam cũ sint, iquit, duæ existimatiões, id est ꝓpões: hæc qdé ulis: illa uero pticularis: siue illa qdem minor: quã dixit pticularẽ: hęc uero maior, quã dixit ulem: q̃rendũ est, q̃nam mouet. Talem auté syllm inuere uidet: Ego hostẽ terrui. Quicũq; hostẽ terret, est uir fortis. Ergo ego uir fortis. Ego sum uir fortis. Oẽm uirũ fortẽ coronari oportet. Et me ergo oportet coronari. In his maior qdé est ꝓpositio, q̃ dicit. Oẽm uirũ fortẽ coronari oportet. Minor aũt, q̃ dicit. Ego sum uir fortis. Nũc.n. ut de scdo syllo uerba facimus. Per hæc enim primus sumptus est. In his ergo ꝓpõnibus minor est, q̃ magis mouet, ut iam diximus. Maior aũt, si est maxĩe ulis, est oĩno imobilis: minore auté minus mouet, q̃tenus ea minus est ulis, minor. Oportet ergo motũ magis dare minori. Duos aũt syllos significat tacite p duas ꝓpositiões. Vnã.n. cõem accipit primi qdẽ cõclusioné, secũdi aũt ꝓpositioné. sic.n. dicit. Illa quidẽ dicit, φ oportet talẽ tale facere. Hęc est prima ꝓpositio primi sylli, q̃ dicit: Terruisse hostẽ est se fortiter gessisse. Ego aũt talis. Hæc est cõis ꝓpositio, q̃ est primi syllogismi cõclusio: secũdi auté ꝓpositio, q̃ dicit: Et ego sum uir fortis. Et uide φ nec ordine ꝓpositionũ, ut nos, usus est: nec sic dixit terminos, sed nr̃orũ terminorum significationi similes. Iam hæc mouet opio, nõ uniuersalis. Dubitat, nũquid opio minoris mouet, & nõ uniuersalis ꝓpositio. Deinde soluens dicit, φ ambæ. Alioqui, iquit, harum ꝓpositionum magis quiescit uniuersalis, ut diximus. Et in his est praxis octauadecima.

Nutritiuã ergo animã necesse est habere quicqd viuit, & habet animã, à generatiõe vsq; ad corruptionem. Necesse est eni, quod gignitur, habere auctionẽ, & summũ incremẽtum, & diminutionẽ. Hæc autẽ haberi sine nutrimento non possunt. Necesse est ergo vnũ esse nutritiuã facultatẽ in oibus, quę natura ꝓducũtur, & corrũpũtur: sensum aũt nõ necesse est in oibus viuẽtibus: neq; eni quorũlibet simplex corpus tactum cõtingit habere: nec sine eo fieri potest, vt sit vllum animal.

Qm̃ aiatorum alia qdé sunt imobilia, ut plãtæ, alia aũt mouent, ut aialia: & eorũ q̃ mouent, alia qdem seipsa in uniuersum mouẽt, ut ambulatoria: alia aũt ex pte: & eorũ alia qdẽ sunt sublunaria, ut plantaia: alia uero suplunaria, ut coelestia: ꝓpterea ergo Phus in p̃sentia in hac p̃senti cõtẽplatiõe discernit ambulatoria ab oĩno imobilibus: & ab iis qdé, q̃ mouent, ex parte aũt motũ pagunt, esse necessario triplicẽ ambulatorii distictionẽ: dico autẽ ad plãtas: & plataia: & coelestia. Incipit aũt tradere plantarũ, & ambulatoriorũ differentiã. Etsi.n. utraq;, inqt, habeãt nutritiuã animã: sed tñ plantæ, inqt, nõ habẽt sensitiuã. Habent auté ambulatoria aialia sensitiuã. Et horum utrunq; duobus argumẽtis oñdit. Et primũ, φ plãtæ nõ habẽt sensitiuã, iusta & ꝓbabili de cã: & ex rõnibus, hęc qdẽ ꝓcedit à corpore plãtarũ: illa uero ab aĩa. Et hæc est, q̃ à corpore. Plãtę, inqt, simplex qd esse uident: etsi eni ex q̃tuor elemẽtis cõstent: tãtum tñ in eis dominat terrestre, ut ex eo solo esse uideant. Est auté terrestre insensile: ut testificant, q̃ sunt in nobis, terrestreis partes nõ sentiẽtes: ossa, inquã, pili: & ungues. Qũo eni sensum habeãt, q̃ ex terrestri cõstãt, & ei adhærẽt: siquidẽ eiusmodi nec tactũ hr̃e possunt. Ipse.n. plures oppositiões apphendés, ex pluribus, & fortasse ęqualĩbus, uult cõponi. Hoc est primũ argumentũ, qd ex plãtarũ corpore desumptũ est. Qd aũt ab aĩa, quodãmodo sic habet. Nõ habent, inqt, sensum plantæ: sensile eni sic formas sine materia apphenderẽt: iã uero nõ apprehẽdũt. Frustra.n. apphendẽt, cum nec possint ad iucũda accedere, φ affixæ radicibus hæreãt, & sint imobiles: nec molesta declinare. Quòd aũt ambulatoria iure & necessario sensum habẽt, duabus rõnibus demõstrari põt. Quarũ prima est eiusmodi. Si nõ habẽt, inqt, sensum ambulatoria: temere, & in suũ exitiũ mouebũtur. parti qdẽ φ ignorent, ubi est finis motus: parti uero φ p p̃rupta in p̃cipitium ruant: qa sensu nõ discernit. Natura aũt nihil ad incõmodũ, & perniciẽ aialium facit: sed oia oĩno alicuius gr̃a facit: uel facit euẽta eorũ, q̃ sunt alicuius gr̃a. Vtrũq; aũt horũ ex pilis adstrui & cõfirmari põt. Qui.n. sunt in capite, & supciliis, & mẽto pili, alicuius gr̃a facti sunt. Alii eni sunt tegumenti gr̃a, ut, qui sunt in capite: alii custodię, ut qui sunt in supciliis: alii propter ornatũ, ut, qui sunt in mẽto, & genis. Qui aũt sunt sub alis, & in capite in senectute cani, alicuius qdem gratia nõ sunt: sed sunt euenta eorũ, q̃ sunt alicuius gr̃a. Illi.n. ꝓpter abundãtem in alis caliditatem, & humiditatem. Hi uero ꝓpter tunc abundãtem in corpore pituitã. Scdm argumentũ est hmõi. Sensum necesse est habeãt ambulatoria. Cum.n. inter multa nutrimenta uersentur, eo φ moueant, co

gnitiua facultate opus hñt,quæ poſſit ꝓprium nutrimentum ab alieno diſcernere. Plãtæ uero èa
non indigent:tum ꝓpterea ꝙ non mouentur,tum ꝙ iuxta ſe ſitum habeãt alimẽtum,hoc eſt ter/
ram.Sic poſtquã diſtinxit ambulatoria à plantis:diſcernit ipſa etiã à plantanimis. Plantanima/inqt/
non habent perfectiores ſenſus:uiſum:& auditum:& odoratum. Ambulatoria autem hos etiã na/
cta ſunt. Et talpa habet uiſum:etiã ſi ſubtili tunica tegitur:propterea ꝙ terram frequenter ſubeat.
Vermes enim,etiã ſi uiſum nõ habent,dum mouent̃,ſed tamẽ natura per mollitiẽ eius uſum ſup/
pleuit.Poſtquã à plantanimis quoqꝫ ſic ambulatoria diſcreuit:trãſit etiam ad tradendam cœleſtiũ
differentiam:& ea dicit ab ambulatoriis differre:ꝙ ambulatoria quidẽ habeãt & naturalẽ, & ſenſi
tiuam aĩam:cœleſtia autẽ ſolã rõnalem.Hæc cum de cœleſtibus dixiſſet,infert dicens:Cur.n.habe
bunt irrõnalem? Hoc autẽ exiguum dictum aliter quidẽ Alexander:aliter uero Plutarchus expo/
ſuit.Alexãder enim dicit,Cur.n.habebunt cœleſtia ſenſum? Neqꝫ.n.eorum corpori ſenſum habere
melius eſt,neqꝫ aĩæ.Corpori quidem,eo ꝙ affectionibus quidem,& paſſionibus obnoxiis corpori
bus cõferat ſenſus,ab iis,q̃ corrũpere poſſint,illa defendẽs:Cœleſtibus aũt,q̃ ab oĩ affectiõe,& paſ/
ſiõe remota ſunt,nihil cõfert:nã q̃ ſentiunt,patiẽtia ſentiũt:Hæc autẽ ſunt ab affectiõe & paſſione
aliena,& imortalia.Sed nec eorum aĩæ cõferent.Quæ.n.ſenſum hñt,eum ad uĩum reminiſcentiã
hñt,ut ex iis,q̃ per ſenſus in ſingulis iueniunt,ad uniuerſales,q̃ inſunt,rões erigant̃.Cœleſtia aũt
ſenſu nõ egent.Semper.n.intellectiue operant̃,& nũquã ab uniuerſalibus recedunt.Senſus autem
eſt particularium apꝑhenſiuus:& circa ea agitatus & iuolutus,nõ ſinit itellectum imorari in uĩi/
bus:ſed nugaci uicino ſiſis eſt,qui multũ loquit̃,& legẽtẽ interturbat.Sic ergo Alexãder:& ſm eũ
nõ habet hoc dictum negationẽ,nõ,ſed ſic eſt:Cur.n.habebit? & legit ipſum interrogatiue.Plutar
chus autẽ iter cõtrarium igrediẽs,addit negationẽ,nõ,& dicit:Cur.n.non habebunt ſenſum cœle
ſtia? neqꝫ.n.corpori melius eſt nõ ſic habere.Melius eſt eni eſſe ſenſitiuum,q̃ nullo ſenſu ꝑditum:
eo ꝙ id,qđ ſentit,eo qđ nõ ſentit,eſt ꝑtioſius.Si autẽ dixeris,ergo patiunt̃,ſi ſentiunt,& non utiqꝫ
ſunt ab omni affectione aliena,& imortalia.Dico,ꝙ nõ.In iis.n.quę ſunt ſub luna,uerum eſt,qđ di
citur,patiẽtia ſentire:illa autẽ nihil patiẽtia ſentiunt.Quare eorum corpori ꝯfert ſenſus.Sed & eo/
rum aĩæ cõfert.Neqꝫ.n.eſt illi impedimẽto ad uniuerſalium cognitionẽ:eo ꝙ per ſenſus qdẽ parti/
cularia cognoſcimus. A particularibus autẽ ad uniuerſalia erigimur.& ꝙ ſi utiqꝫ in nobis rõcina/
tio à ſenſu,tãquã à nugaci uicino,excutit̃,& iterturbat̃,apud quos uitii quoqꝫ equus eſt: in cœle/
ſtibus certe interturbari nequeat,apud quæ uitii equus nõ eſt.(Deorum.n.equi,ſicut dicit in Phę
dro Socrates,& boni,& ex bonis)manifeſtãte rõne cõcordiã aĩarum,q̃ ſunt in cœleſtibus.Simul.n.
operatur,& cum ſurſum erigit̃,& cum deorſum deprimit̃:& nõ impedit illic ſenſus.Quare cõfert
aĩæ ad cognitionem particularium,& uĩium ſenſus.Deinde Plutarchus nõ legit cõtextum ut Ale/
xãder,ſed ſic.Cur.n.cœleſtia nõ habebunt ſenſum? An enim eorum aĩę melius eſt ſenſum nõ hrẽ?
Et hæc quidẽ de cõtextu,& quæ in ipſo eſt interꝑtum diſſenſiõe.Licet autẽ ex iis,quæ dicit Ariſto
teles,oſtendere cœleſtia ſenſu carere.Eſt autẽ & oĩum argumẽtorum ex iis,q̃ dicunt Platonici,con
futationem afferre.Age ergo,ſi uidet̃,hoc agamus.Quòd ergo rõnalem habent aĩam cœleſtia, ex
eorum motu oĩbus manifeſtum eſt.Circularis.n.in eodem motus non ab alio fiat,q̃ à rõne:ſed de
ſenſitiua diſſenſerunt.Ariſtotelici.n.dicunt nõ eſſe in iis ſenſum,ſiquidẽ ea ſunt ab affectiõe & paſ
ſione aliena:patit̃ autem ſenſus ſubiectũ.Sed dicent Platonici.O Ariſtoteles,in nobis patiẽte ſubie
cto,iudicat affectionem & paſſionẽ facultas:in cœleſtibus autẽ ſolum eſt formarũ iudiciũ ſine paſ/
ſione.Qũo.n.non fuerit abſurdum,aërẽ qdẽ,& aquã ſine paſſiõe ſenſilium formas ſubminiſtrare,
& ſuſcipere:cœleſtia autẽ nõ poſſe ſine paſſiõe ſenſilia apꝑhendere? Sed ſi hñt/inquiunt Ariſtoteli/
ci,ſenſum cœleſtia:& tactum quoqꝫ oĩno habebunt.Præcedit eni ipſe oẽs ſenſus,ut quod eſt dete/
rius.Vbi autem melius,illic & deterius.Quomõ autem tactum habeãt? ſiqdem tactus quidẽ plu/
ribus elñtis indiget ad generationem,ut qui plura cõprehendat:ex ſola aũt quinta ſuba ſunt cœle/
ſtia.Si aũt eſſent ex elñtis cœleſtia:eſſent & corruptibilia.Ad qđ dicunt Platonici:ꝙ nõ neceſſe eſt,
ut tactũ habeãt cœleſtia.Apud nos.n.fortaſſe deteriora melioribus priora ſunt,& ſimul ſunt.In il/
lis autẽ etiã ipſe Ariſtoteles rõnem reprobauit.Ait.n.ea habere rõnalem,cum irrõnalẽ non habeãt.
Quãtum itaqꝫ ad rõnem attinet,etiã in luminoſo corpore oĩno erit & irrõnalis,& uegetatiua:ſiq/
dem ubi meliora,illic & deteriora:qđ eſt abſurdũ.Nõ eſt ergo oĩno in oĩbus,ubi melius, illic & de
terius.Rurſus dicũt Ariſtotelici.Si ſenſum hñt cœleſtia:oĩno habebunt & inſtrumẽta. Oĩs.n.ſen/
ſus operat̃ per inſtrumẽta.Sunt aũt ſimilariũ partiũ cœleſtia.Ad qđ dicunt Platonici,ꝙ nõ oĩno ꝑ
inſtrumẽta fit ſenſiliũ apꝑhenſio:quãdoqdem etiã in nobis cõis ſenſus in uno ſpiritu exiſtẽs,quin/
que ſenſuum ſenſilia nouit.Porrò & irrõnalis per unum ſpiritum oĩa ſenſilia cõprehendit . Quã/

obrem & ipse dicis, Proprie sensus unus est, & sensoriū ꝑprie unum. Sed rursus dicunt Aristotelici, ꝙ existentibus quidē uitalibus, nō necesse est eē cognitiuas facultates: ut declarāt plāīæ, q̄ uitam hn̄t, non cognitionē: sed existentibus cognitiuis, oīno sunt & uitales. Si ergo hn̄t cœlestia cognitiuam facultatē, irrōnalē. s. & eius aīalem habebunt facultatē: irā dico, & cupiditatē. Absurdū aūt cœlestia dicere uel cupere, uel irasci: qa & corrumperent. Ad qđ dicunt Platonici, ꝙ habēt cupiditatē cœlestia. Cupiunt. n. imitationem intellectus, siquidē hic ubiq; est: illa uero ubiq; fiunt, & si non simul, sed particulatim. Irā autē nō habent. Neq; enim necesse est. Ecce enim etiā plantanima cupiditatem habentia, nam & molestia, & uoluptate afficiūtur, non irascunt: neq; enim se ulcisci & defendere cernuntur. Porrò & per quintum argumētum Aristotelici adstruunt, quòd sensum non habent cœlestia. Si enim omnis sensus circa exteriora uersatur: cœlestium autem nihil est exterius: Nō ergo sentiūt. Ad qđ dici potest, ꝙ etiā in cœlestibus est exterius. est. n. extra circūferentiā centrū. Quare sentiūt. Platonici aūt sic ꝓbāt, ꝙ sentiūt. Si sentire, etiā cognoscere: cœlestia quoq;, ut meliora, sentiūt. Hęc cum dixisset, accedit & ad discernēda ambulatoria à plātanimis. Sed in his ɔtemplatio, ꝑ eo est gr̄a, finit. Nutritiuā aūt habeat necesse est qcqd uiuit, & habet aīam. Dicit drīam aīalis & plantæ: ꝙ, etiā si ambo nutritiuā habeāt, tn̄ ambo sensitiuā. Nutritiuā. n. habeat oē aīal, necesse est. Si enim nō nutrit à principio generatiōis usq; ad corruptionē: celerius corrūpit, & ad summū incrementū nō ꝑuenit: nō necesse est aūt, ut oīa, q̄ uiuūt, sensum habeāt. Quæ. n. simplex corpus hn̄t, ut plantæ, nō necesse est, ut sensum habeāt. Simplex aūt corpus plātæ dicūtur hr̄e, qa ex solo terrestri formā, & characterē suscipiūt. sed fieri nō pōt, ut sine sensu sit aīal. Sensum āt nō necessariū ī oībus aīalibus. Duplex est huius snīę lectio. Quidā. u. libri habēt. ἐν ἅπασι τοῖς ζῴοις, id est, in oībus aīalibus. Alii uero ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσιν, id est, oībus uiuētibus. Sed si sit qdem τοῖς ζῴοις hoc est aīalibus, est ꝑ eo, qđ est ζῶσιν, id est uiuentibus, ut plantas etiā cōprehēdat. Quid. u. dicit? Quòd nō necesse est qcqd uitam habet, sensum quoq; hr̄e. Si aūt scriptū est ἐν ἅπασι τοῖς ζῶσιν, id est, in oībus uiuentibus, recte habet. Sic. n. magis cōfirmat sensus. Neq;. n. quorū simplex corpus est, ea sensum cōtingit habere. Hæc est, q̄ fit à corpore, cōfirmatio, ostendens nō esse in plantis tactum.

Neq; vero quæ non sunt formarū susceptiua, sine materia. Animal aūt sensum habeat necesse est, si nihil frustra facit natura. Alicuius enī gratia sunt omnia, quæ sunt natura: vel erunt euenta eorum, quæ sunt alicuius gratia. Si enī omne corpus ambulatoriū non haberet sensum, corrumperetur, & non ad finē perueniret, quod est opus naturæ. Quomodo enī nutriuntur? ijs enī, quę perpetuo manent, id adest eo in loco, vnde natura producta sunt.

De plātis dicit. eæ. n. formā nō suscipiūt sine materia, ut sensus: sed cum materia. Quęcūq; ergo, inqt, formā per se nō suscipiūt, ut plātæ, nō hn̄t sensum. Animalia autē hn̄t sensum. Frustra. n. in eis esset motus. Si. n. non sentirēt, ad suā perniciē mouerent, & in fossas inciderent. nihil aūt frustra, uel ad malū, & incōmodū facit natura. Sed uel alicuius gr̄a, uel euenta erunt eorū, q̄ sunt alicuius gr̄a: dictum est aūt quænā ea sint. Dubitant autē dicentes non solas esse plantas, q̄ formas sine materia suscipiunt, sed & quosdā sensus. Visus. n. & auditus re uera formas solū appħēdit: ille qdem colores: hic uero sonos: & nō fit nec uisus color, utpote albus, uel niger: nec auditus sonus, ut acutus, & grauis. Sed tactus qdem certe non solū formā appħendit, sed etiā materiā: frigidū enī non appħendit, nisi frigidū fiat corpus. Simil'r & in calido, & huiusmodi. Dicimus aūt ad hoc, ꝙ formā qdē anima apprehendit: materia aūt agit in corpus. Quare oēs sensus formā solam appħendūt: sed nequaquā materiā. Plantæ aūt non solū formā non appħendunt: sed & ab ipsa materia arripiunt, & ab ea patiuntur, & in eam uicissim agunt. Nunqd aūt etiā in his dici pōt, ꝙ, sicut in aīalibus anima formā apprehendit, sic & in plantis. Tactiua qdem facultas terrę formā appħendit: corpus aūt plātarū à tangibilibus patit: ut colligat etiā plantas hr̄e sensitiuā facultatem. Sed qn̄ hoc etiam dederimus, aliā argumenta hoc subuertūt. Corrūperet & ad summū incrementū nō ꝑueniret, quod est opus naturæ. Quomō. n. nutrient, si nō habeāt sensum, īquit, aīalia? Non ꝑuenit ad finē, hoc est ad summum incremētū, sed corrūpit. Si. n. per tactū cognoscit ip̄m nutrimentū, & ip̄m eligit, auersat aūt, quod molestia afficit: si nō habeāt sensum, nō nutriunt, & corrūpent aīalia, ut q̄ nō nutriātur. Plātæ aūt, ut q̄ ꝑpetuo maneāt, sensu nō egent. Habēt. n. prope situm nutrimentū in terra, in quo est & plātæ: qđ dixit, Vnde natura ꝓductæ sunt. Plantarū ergo definitū est nutrimentū, & ꝑpea plātæ sensu nō egent. Aīalium autem est indifferens, & idefinitum. Non semp enim eadem adhibet nutrimēta, & opus habent sensu, qui discernat propria ab alienis.

Fieri

Fieri autẽ non poteſt, ut corpus quidẽ habeat animã, & intellectũ iudicatiuũ, ſenſum autẽ nõ habeat, ſi non ꝑpetuo manens quidẽ, generabile autẽ ſit. Atqui nec ingenerabile quidẽ. Cur enĩ non habebit? An enĩ animę melius, uel corpori? Nũc aũt neutrũ. Illa enĩ nõ magis ĩtelliget. Hoc uero nihilo magis erit ꝓpter illud. Nullum ergo corpus, quod non ꝑpetuo manet, habet animã ſine ſenſu.

Iure, inquit, hñt aĩalia ſenſum, quia fieri nõ põt, ut, q̃ hñt aĩam, & ſunt generabilia, & nõ ꝑpetuo manentia, ſenſum nõ habeãt. Perpetuo autẽ manentia dixit ꝑp plantas. Hæc.n. & aĩam hñt, & ſunt generabilia: ſed q̃a ꝑpetuo manent, ꝓpea ſenſum nõ hñt. Dixit aũt intellm̃ iudicatiuũ, & nõ ſimplr̃ intellm̃: ne uideaẽ diſcernere aĩalia à plãtis: ſed rõnalia aĩalia à plãtis. In his.n. magis eſt neceſſarius ſenſus, ſiqdẽ ea quoq; magis diſcernunt. Atqui nec ĩgenerabilia qdẽ, ĩquit, hñt ſenſum, ut cœleſtia. Hoc.n. etiam opinaẽ Ariſtoteles. Neq;.n. aĩę eorũ, nec corpori ↄfert hr̃e ſenſum: & dictum eſt, qũo, in ↄtemplatione: & q̃ aliter qdẽ Alexãder, aliter uero Plutarchus hãc ſñiam accepit. Exiſtimat ergo Ariſt. cœleſtia & uiuere, & eſſe ambulatoria: ea.n. dicit ſemp mobilia, ſed tñ nõ hr̃e ſenſum, q̃a ſunt ĩgenerabilia ſm tp̃s. Nullũ ergo corpus, qđ eſt nõ ꝑpetuo manens, habet aĩam ſine ſenſu. Hoc dictum magis oñdit Ariſtotelẽ eẽ in ſñia Plutarchi. Hoc.n. dicit, nullũ eſſe corpus hñs aĩam ꝑter plãtas, qđ nõ habeat ſenſus: niſi q̃s dicat, q̃ hęc eſt ↄcluſio ſuperiorũ, & nõ ad ꝓximum referẽ. Si quis enim hoc dicat, nihil habet Plutarchus ex p̃ſenti dicto: & in his finitur actio.

Atqui, ſi quidẽ ſenſum habeat, neceſſe eſt corpus eſſe ſimplex, uel mixtũ. Simplex autẽ non põt. Tactum enĩ non habebit. Eum autẽ habeat neceſſe eſt. Hoc autẽ ex his manifeſtũ eſt. Quia enĩ aĩal eſt corpus animatũ: omne autẽ corpus tãgibile: tãgibile autem tactu ſenſile: neceſſe eſt & animalis corpus eſſe tactiuum, ſi ſit ſeruandum animal. Alii enim ſenſus per alia ſentiunt, vt odoratus, viſus, auditus. Quod tangit autem, ſi ſenſum non habent, non poterit hæc quidem fugere, illa uero capere. Si autem hoc eſt: fieri non poteſt, ut ſeruetur animal.

Poſtquã diſcreuit Ariſtoteles aĩalia à plãtis & c cœleſtibus: nunc diſcernit ambulatoria à plãtanimis. Volens aũt eorum urgẽtem dr̃iam oñdere, dicit primũ in q̃bus ↄueniunt: & appellat & ambulatoria aĩalia, & plãtanima, cõiter aĩalia: quia aĩalis definitionem utraq; ſuſcipiũt. Sunt.n. ſuba aĩata ſenſitiua utraq;. Eſt ergo cõe in oĩbus aĩalibus, q̃ mixta ſint, & nõ ſimplicia: cõe ãt ipſis, & q̃ tactũ habeãt. Nam & plantaĩa, & ambulatoria mixta ſunt, & tactum hñt. Hęc autẽ cõio nec plãtis ineraẽ, nec cœleſtibus. Neq;.n. plantæ ſunt cõpoſitę, ſed ueluti ſimplices: à ſolo.n. terreſtri formã, & characterem ſuſcipiunt. Sed neq; tactum hñt plãtæ. Rurſus cœleſtia mixta nõ ſunt. Scd̃m Ariſtotelẽ.n. nõ ſunt ex elm̃tis, ſed ex q̃nta ſuba. Simplicia ergo. Sed neq; tactum hñt cœleſtia ſcd̃m Ariſtotelem. Hæc ſunt, ĩ quibus aĩalia inter ſe ↄueniunt. Deĩde poſtq̃ hæc oñdit, mõſtrat q̃ aĩalia uere & mixta ſunt, & tactum hñt. Hoc autem & añ traditã dr̃iam oñdit, & poſt traditã, nõ iiſdem argumẽtis. Nos autem primum dr̃iam dicimus, & ſic deinde ↄnectimus, q̃ deducunt, argumẽta. q̃ mixta ſunt aĩalia, & tactum hñt. Et q̃nã eſt dr̃ia? Plantanima ergo uel ſolum tactum hñt, ut in ſpongiis: uel tactũ, & guſtum quẽdã, quæcũq; hñt ꝓportionem cum uentre, & ore, ut teſtacea. Ambulatoria aũt hñt oẽs ſenſus: aut ea, q̃ cum ſenſu ꝓportionẽ habeãt. Vermis.n. eo q̃ uiſum nõ habet, eſt molli carne. Ambulatoria.n. uolũt hr̃e & uiſum, & auditũ, ut &, q̃ ſunt ꝓcul, mala declinẽt: & ideo dictũ eſt.

Aſt aures ſonitus pernicum pulſat equorum. &

Ad me uox circum patientis uenit Vlyſſis.

In hoc ergo differũt ambulatoria à plãtanimis. Et hęc eſt q̇dem dr̃ia. In his ergo dicimus, q̃ ſunt añ dr̃iam, argumenta: ex q̃bus eſt oñdere, q̃ & mixta ſunt aĩalia, & tactum hñt. & primũ oñdemus, q̃ mixta ſunt, ſic. Oportet ergo ſcire, oẽ aĩal ſenſitiuum hr̃e tactũ. Neq;.n. poſſunt, q̃ tactum nõ hñt, alium hr̃e ſenſum. Oportet.n. ſubſtratũ eſſe deteriorẽ. Quidq̃d aũt tactum habet, mixtũ eſt. Et oẽ ergo aĩal mixtum eſt. Quòd aũt quicq̃d habet tactũ, mixtũ eſt, clarum eſt. Ex q̃bus.n. cõpoſitus eſt tactus, ea etiã apphendit. Si aũt apphendit calidũ: & frigidũ: & humidũ, & ſiccũ: & nõ ſolũ unũ elm̃tum: clarum eſt, q̃ ex his ↄſtituiẽ, & erit mixtũ. Qm̃ ergo ex hoc argumẽto oñſum eſt, & mixtum eſſe aĩal, & hr̃e tactum: obiter aũt oñdimus, etiã hr̃e tactum: age oñdamus primo, q̃ tactum habet aĩal. Scire ergo oportet, q̃ ex tãgibilibus ꝓprie nutrimur. Succi.n. inſtar cõdimentorũ obtinent in nutriendo. Alia aũt, ne p accñs q̇dem nutriũt, utpote odorabilia, uel audibilia, uel uiſibilia. Si ergo ex tãgibilibus nutrimur: neceſſe eſt aũt apphendere illa, ex q̃bus nutrimur: Tactu ergo eſt ea app-

hendere:& est in nobis ex necessitate tactus,ut ea apphendamus.Ipse.n.solus citra mediũ apphendit:reliqui aũt p medium.Est ergo in aĩalibus tactus.Hęc ante traditã drĩam osidunt, esse tactum in nobis,& mixta esse aĩalia.Post traditã aũt drĩam rursus osidit mixta esse aĩalia.Ait.n.ꝙ si osisum est oẽ aĩal esse sensitiuũ,necesse est,ut habeat sensoriũ,p qđ sentit.Sensoriũ aũt mixtum esse necesse est.Neq; enim põt ex solo igne esse.Ignis.n.magis corrũpit,q̃ ptem cõstituit. Sed neq; ex aëre,uel aqua esse põt:iis.n.aliæ sunt creditæ facultates:pspicua;psonatrix:& odorũ trãsuectrix.Neq; uero ex sola terra esse põt.Sunt enim insensiles,q̃ sunt in nobis,terrenę ptes, ut pili,ungues,ossa:& non solum oppositionẽ terræ apphendimus,ut sicci,& humidi:sed & calidi,& frigidi.Oportet ergo eẽ ex omnibus sensitiuũ,ut,cum sit medium,oĩa apphendat.Est ergo mixtũ. Quòd aũt tactũ quoq; habet animal,quinque argumentis ostendit.quorum hoc est primum.Necessarius est animali tactus.Si enim,qui sunt uisu priuati,uiuunt:præterea autem & surdi uiuũt:&,qui sunt olfactu priuati,ut si quis habeat in nare polypum.Accedit his,quòd,& quibus lingua est amputata,uiuunt. is autem,qui tactum amisit,ut paralyticus,nõ potest uiuere.Est ergo omnibus magis necessarius tactus in nobis.Secundum argumentum.Si animalis definitiuus terminus est sensitiuũ:& ad animal cõuertitur: Sensitiuum autem scđm tactum dicimus:Est ergo in nobis tactus.Tertium argumentum.Tanto est cæteris sensibus magis necessarius tactus,quòd alii quidem sensus sunt in una parte:tactus autem in toto est corpore.Quartum argumẽtum.Adeo est necessarius tactus, quòd eius quidem subiecta,ut tangibilia,totum corpus corrumpunt,si modum excesserint:& iure,quia est in toto corpore tactus:Reliquorum autem sensilium excessus illud solum sensorium corrumpunt,cuius est sensile.Si enim dicas,quòd etiam gustabilia totum corpus corrumpunt:dico,quòd etiam gustus est quidam tactus.&,ut tactus,magis corrumpit totum corpus,quàm,ut gustus. Si quis autem dubitauerit,Quid igitur? Odorabilia non totum corpus corrumpunt , ut pestilentes spiritus? & dicimus,quòd,per accidens,per tactum ii quoq; corrumpunt.Eo enim quòd faciunt putrefactionem,corrumpunt:putrefactio autem tactu agit.Rursus dicũt,quòd etiam audibile totum corpus corrumpit,ut nimis uehemẽs sonus.Sed & hic tactu rursus agit.Agit enim ꝓtrusiõe. Protrusio autem tactus est.Rursus dicũt, ꝙ etiam uisibilia totum corpus corrumpunt . Videntes enim nonnunquã aliquid terribile,timore corrũpimur.Ad quod dici potest,ꝙ timore,eo ꝙ faciat frigiditatem,corrumpit:frigiditas autem est tactus.Hoc est quartum argumentum.Quintum argumentum.Necessarius est tactus:quia hic solus ad hoc,ut sint,confert: reliqui uero ad hoc ut bene sint.Dicunt autem,ꝙ etiam irrationalia & uisum habent,& auditum,& odoratum, & gustum. Nunquid autem ab illis possunt discere Musicam,uel Astronomiã? Ad quod dicimus, quod odoratus quidem,& gustus,quatenus perfectiora faciunt animalia,dicuntur ad hoc,ut bene sint,conferre.Auditus autem,& uisus,& gustus irrationalium cõfert ad hoc,ut bene sint. Primum quidẽ, quoniam foetus suos audientia,& eos uidentia,eorum curam gerunt.Foetuum autem suorum curam gerere,est illis bene esse.Iam uero & alioqui audientia animalia mansuescunt.Auditu ergo eis opus est,ut audientia mansuescant.Mansuescere autem bene esse est,quod habent ex auditu, & uisu.Videntia enim,quæ à nobis in luce fiunt,mansuescunt.Et hoc ex eo manifestum est,quòd,quæ in tenebris agunt,feræ,agrestes sunt,& feroces.Postquam ergo hęc dicta sunt,in his contemplatio, & præsens de anima tractatus,pe o est gratia, finitur. Atqui si sensum habet, necesse est corpus esse uel simplex,uel mixtum.Dicit ea,quæ habent animalia,inter se cõmunia,non,ut dictum est in cõtemplatione,orationem deducens:sed idem est sensus.Per tres autem syllogismos deducit orationem,quorum hic est primus.Si necesse est ea,quæ sensum habẽt corpora,ut animalia,esse uel simplicia,uel composita:non sunt autem simplicia:Sunt ergo composita. Hic est primus syllogismus. & unde clarum est ea esse composita? Hoc secundus ostendit syllogismus.Si non essent enim composita:nec tactum haberẽt.Vbi enim est tactus:& compositum:si quidem,ex quibus est,ea etiam tangit.Multa autem tangit.Et unde clarum fiet tactum habere animalia? Hoc per alium syllogismum ostẽdit.Si enim animal est corpus animatum:Omne autem corpus est aliquid tãgibile:Oẽ autem tangibile tactu apprehenditur:est ergo tactus in nobis,qui tangit. Hi sunt tres syllogismi. Merito autem dicit,Est tactus,ut per ipsum seruetur animal,Si enim ipsum nõ haberet, in fossas incideret,& periret.Sed quousq; est unusquisq; syllogismus? & dicimus quòd primus quidẽ est hucusq;,sic:Atqui si sensum habet corpus,necesse est corpus esse uel simplex,uel mixtum.Deinde est secundus hic syllogismus.Fieri autem non potest ut simplex:tactum enim nõ haberet. Tertius autem est syllogismus,qui dicit.Est autem necesse eum habere.Quòd autem necesse, cõfirmat, & ait;Hoc autem ex hoc apertum.Et deinceps dicit,quæ dicta sunt.Si omne corpus tãgibile. Quic-

quid autem tangibile, tactu apprehenditur. Tactus ergo ea apprehendit. Visus autem, & auditus, & olfactus per id, quod intercedit. Si autem hoc ita est, fieri nõ potest ut seruetur animal, nisi tactũ habeat. In præcipitium enim incidit, & corrumpitur.

Quapp gustus est ueluti quidã tactus. Est enĩ nutrimenti: nutrimentũ autẽ corpus tãgibile. Sonus uero, & color, & odor non nutrit, nec facit augmentũ, nec diminutionẽ. Quare & gustũ esse tactum quendam necesse est, eo qꝫ sit tangibilis, & nutritiui sensus.

Quia superius dixit, qꝫ solus tactus tãgens sentit, ne qs dicat, Quid igit, non gustus tãgẽs apphẽdit? ppterea dixit, qꝫ etiã gustus, utpote q sit tactus, citra intermediũ apphẽdit. Quòd aũt gustus est quidã tactus, per tres syllogismos ostẽdit: quorũ hic est primus. Si tactus est aiali necessarius: est etiã gustus. per eum enĩ nutrimur. Gustus ergo tactus est. Hũc autẽ syllogismũ denotauit dicẽdo: Quapropter & gustus est ueluti quidã tactus, id est, ppterea qꝫ est necessarius, ut tactus. Tanquã enim ad supiora cõiunxit. Dicit & scdm syllogismũ. Si gustus nutrimẽti est tactus. Hoc aũt ostẽdit & per tertiũ syllogismũ, Si corpus tãgibile est nutrimẽtum. Succus enĩ nutrit per accidẽs. Ipsa aũt est substantia, q̃ adiicitur ueluti tãgibile corpus, q̃ nutrit. Sonus aũt, uel color, uel odor nõ nutrit, uel diminuit. Necesse est ergo & gustũ esse tactũ, siquidẽ idem est tãgibile, & nutriẽs. Hunc aũt syllogismum innuit dicens, Nutrimentũ aũt est corpus tãgibile: & hoc probat dum dicit: Hæc enim sunt necessaria animali: Ex illo enim aliud quid dicit.

Hi ergo sunt animali necessarii: & manifestũ: qꝫ fieri non põt: ut sine tactu sit aial. Alii autẽ &, ut bene sint: & generi animaliũ non iam cuilibet: sed quibusdã: ut ambulatorio: eos inesse necesse est. Si enĩ est seruandũ: nõ solũ oportet tãgens sentire. sed & eminus. Hoc autẽ ita erit: si p id, qđ itercedit, sensitiuũ fuerit: eo qꝫ illud quidẽ à sensili patiatur: & moueatur: ipsum autẽ ab illo.

Postquã dixit, quid inter se cõmune habeant animalia: & pbauit per duo argumẽta, q̃ sunt ante traditã differentiã, qꝫ & mixta sunt, & habẽt tactum: ab hoc loco discernit aialia: & dicit, qꝫ tactus quidem, ut necessarius, inest cuiuis aiali: alii autẽ sensus nõ insunt cuilibet aiali, sed solũ ambulatorio, & non plantaio. Si enĩ, inqt, ambulatoriũ etiã, quæ sunt eminus, mala uult effugere: non solũ tactu opus habet ut tãgat: sed etiã aliis sensibus eget, ut, q̃ procul sunt, apphendat. Hoc aũt fuerit per id, quod intercedit. Quærunt, quõ dicimus quædã apphendere per id, qđ intercedit: quædã uero tãgentia? Nam & ea q̃ per id, qđ est intermediũ, apphendunt, non tãgunt aerẽ, q intercedit, & eũ citra medium apphendunt: Quomodo ergo dicimus, per mediũ? Dic ad hoc, qđ sensile p intermediũ apphendit: &, ut ad sensile, dictũ est illud, Per mediũ: uel id qđ intercedit. Id enĩ, quod intercedit, patitur à sensili, & mouetur. Ipsum autem sensorium patitur ab eo, quod intercedit.

Sicut enim, quod scdm locum mouet: quousq; mutat agit: &, quod trusit: alterũ facit: ita ut trudat: & est per intermediũ motus: atq; id quidẽ, quod primũ mouet: trudit non trusum. ultimũ autem solum truditur, cum non ruserit: Quod autem est intermedium, utrunq;: multa autẽ intermedia: sic in alterationem, præterquamqꝫ, in eod. m loco manentia alterant.

Postquã dixit, qꝫ per intermediũ quædã apphendunt, exẽplo probat ea, q̃ per intermediũ: & dicit, qꝫ sicut in iis, quæ fm locum mouent, quædã solum qdem mouent: quædã aũt & mouent, & mouentur: quædã solum mouent. Quẽadmodũ, manus qdem mouet uirgã: illa aũt mouet qdem à manu: mouet autẽ lapidẽ: Lapis aũt solum mouet: & est primũ qdem solũ trudens: non enĩ oportet dicere mouens: mouetur enĩ & manus. Sicut ergo illic primũ qdem solũ trudit: mediũ autẽ truditur, & trudit: posterius autẽ solum trudit: Sic & in iis, q̃ alterant, sensile qdẽ solũ trudit, siue mutat. Quod autẽ intercedit, & mutat à sensili, & mutat sensum. Sensus autẽ solũ mutat. Sed est differẽtia, qꝫ in manu quidẽ, & uirga post locũ erat motus: in alteratiõe aũt, non moto sensili, facta est mutatio. Et qđ trusit, alterũ facit, ita ut trudat. Pulchre hoc dixit. Manus enĩ, q̃ trusit, alterũ facit, ita ut uirgã trudat. Hoc est ergo qđ ipse dixit, Multa aũt intermedia. Hoc recte dixit. Põt enĩ esse intermediũ & uirga, & lignũ, & ferrũ: & ideo mouet: & in iis, q̃ nõ mouent, põt esse intermediũ & aer, & aq̃, & quædã alia. Dixit ergo, multa eẽ intermedia. Præterquã qꝫ in eodem loco manentia alterant. Facultas, inquit, quæ secundum locum mouet, non finit in eodem loco id, quod mouetur. Sensile autem sensum alterans eum in eodem loco finit.

Quemadmodũ, si in cerã tinxerit quispiã, eo usq; mouetur, donec tinxit: lapis autẽ nihil. Sed aq̃ quidẽ ualde longe: aer autẽ plurimũ mouetur, & agit: & patitur, si maneat, & unus sit. Et ideo etiã de reuerberatione, melius, q̃ uisum exeuntem reuerberari, aerẽ pati à colore, et figura, donec unus sit. In plano autem, & leui unus est: & ideo rursus ipse quoq; uisum mouet: quẽadmodũ, si signum, quod est in cera, transmissum sit usq; ad finem.

Quia de intermediis agitur, q̃ formas trãsmittũt: ꝓpterea etiã in iis, q̃ imprimunt, intermediis differentiã dicit. Cera enĩ, inquit, aliquousq; imprimit: sed non per totũ: aq̃ autẽ plusquã cera. per se enĩ fermè totã formas suscipit. Aër autẽ per se totũ ꝓprie formas suscipit. Est enĩ eiusmodi, q facile imprimi possit. Quędã autẽ oĩno non imprimunt, ut lapis. Aër aũt imprimit, si maneat unus, & infractus. Si enĩ intercisus fuerit aër, non trãsmittit. Intercidit autẽ ab aspero sensili, in asperis in minutas partes dissectus. Aër autẽ in planis, & leuigatis in partes nõ scindit. Et ideo reuerberatio fit ꝓprie à planis & leuibus: eo q aër non intercidit, qui intercedit. Si aũt manet unus aër, & à sensili patitur: põt reuerberari. Vnde & de reuerberatiõe melius q̃ uisum exeuntẽ reuerberari, aërem etc. Desunt hic multa. Est aũt cõtextus in hyperbato sic legendus. Melius est dicere aërem pati à colore uel figura, quàm supponere uisum exeuntem reuerberari.

Quòd autẽ fieri non põt vt sit simplex corpus aĩalis, apertũ. Dico autẽ vt igneũ, vel aereũ: Sine tactu enim nullũ alium sensum cõtingit habere. Tactuũ enĩ corpus animatũ totũ, vt dictũ est. Alia autẽ extra terrã sensoria quidẽ fuerint. Omnia aũt, eo q per alterũ sentiãt, faciunt sensum, & per ea, quæ intercedunt: Tactus autẽ est, q ipsa tangat: & ideo hoc quoq; nomẽ habet. Atqui & alia sensoria tactu sentiunt, sed per alia. Ipse aũt solus per se. Quare eiusmodi quidẽ elementorũ nullum fuerit corpus aĩalis. Neq; vero terrenũ. Omniũ enĩ tactus, tangibiliũ est vt medietas. & susceptiuũ est sensorium non solũ earũ, quot quot sunt, terræ differentiarũ, sed & frigidi & calidi, & aliorũ omnium tãgibiliũ. & ꝓpterea nec oßibus nec pilis, nec eiusmodi partibus sentimus, q ex terra sint. & plantæ nullũ ꝓpterea habent sensum, q ex terra sint. Sine tactu autẽ fieri non potest, vt vllus sit alius Hoc autem sensorium nec ex terra est, nec ex vllo alio elemento.

Cõmunionẽ dicit post differentiam, q mixta sunt animalia. neq; enĩ ex igne possunt esse sensoria. corrumpit enim: neq; ex aëre, uel aqua, uel terra. & dicta est in contemplatione omniũ causa.

Manifestũ ergo, q necesse est hoc solo sensu priuata aĩalia mori: neq; enĩ põt habere nõ aĩal.

Hic primum dicit argumentum. quòd tactus est necessarius, eo quòd hoc priuatum perit animal. Si autem alio priuetur, non perit.

Nec, quod est animal, alium necesse est habere præter hunc.

Secundum est argumentum, quòd tactus ad animal conuertitur. Quare est necessarius.

Et ꝓpterea alia quidẽ sensilia exceßibus non corrũpunt animal, vt color: & sonus: & odor: sed solum sensoria: nisi sit per accidẽs. Vt si vna cũ sono sit trusio, & ictus: & ab intuitu, & odore alia mouentur, quæ corrũpunt. Porrò & succus, quatenus cõtigit esse tactiuũ, ea rõne corrũpit. Tãgibilium autẽ excessus, vt calidũ, & frigidũ, & durũ, perimunt aĩal. Cuiusuis enĩ sensilis excessus perimit sensoriũ. Quare & tãgibile tactũ. Eo aũt viuere definitũ est. Sine tactu enĩ ostẽsum est nõ posse esse animal. Quamobrẽ tangibiliũ excessus non solum sensoriũ corrũpit: sed & animal.

Tertium est argumentum, q excessus tactus totum animal corrũpit. Ex hoc autẽ & aliud nascitur argumentum, quòd tactus est in toto corpore: alii autem sensus in uno sensorio. & ideo unũ sensorium lædunt in excessibus, & non totum corpus, nisi per accidens trusione: & dictum est in contemplatione, quomodo etiam per tactum hæc corrumpunt.

Quia hunc solum necesse est habeant animalia. Alios autem sensus habet anima, vt dictum est, non vt sit, sed vt bene sit.

Quintum dicit argumentum, q; tactus ad id, quod est esse, confert, quod est necessarium. Alii autem sensus ad id, quod est, bene esse, ut uisus. Per uisum enim nos quidē scientias cognoscimus: feræ autem per uisum cicurantur, mansuescunt, & docentur. Non solum autem ad id, quod est, bene esse, cōferunt alii sensus, sed & ad id, quod est esse simpliciter, eo q; procul uidens, uel audiens, uel olfaciens, ex grauibus, & formidandis aliquid, eorum effugiat insidias & pericula. Quare cum aliquando quidem dicit, ad hoc ut sint, aliquando uero, ut bene sint, alios sensus conferre, non aduersatur sibiipsi. Ad utrunq; enim conferunt.

Vt visum: nempe quia in aere, & aqua videt, & omnino, quia in perspicuo.

Ad hoc ut bene sint, inquit, est uisus. Est enim ad uidendum per perspicuum aërem & aquam. Si enim per ea non uideret, frustra essent aër, & aqua perspicui.

Gustum autem propter iucundum, & molestum: vt sentiat id, quod est in nutrimento, & appetat, & moueatur.

Porrò & gustus, inquit, ad hoc, ut bene sint, confert, ut sentiat id, quod est in nutrimento, iucundum, & molestum, & iucundum eligat.

Auditum autem, vt ei aliquid significet. Linguam autem, vt aliquid significet alteri.

Videtur in irrationalibus hoc non esse firmum. Quid enim possit eis significari? nisi dicas, q; suos audientia foetus eorum curam gerant, & est aliqua significatio. Vel dic, q; etiam ea, quę apud nos significant, audientia irrationalia mansuescunt. Linguam autē, ut aliquid alteri significet. Hoc non est irrationalibus. Neq; enim habent linguam ad aliquid significandum, sed ad gustandum omnino. Non tuto ergo dictum est. Et in his praxis, Deo est gratia, finitur.

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

B C D E F G H I K L M N O P Q R Omnes sunt Duerniones.

A S T V X Y Z aa bb cc dd ee ff gg hh Sunt Terniones.

Venetijs apud Hieronymum *Scotum.*

1 5 4 4.